ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יָדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

תחילת זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, ז׳ סיון

נקודות משיחות קודש – מזמור קכה מתוך "תהילות מנחם"

א–ב – שיר המעלות הבוטחים בהוי׳ כהר ציון לא ימוט לעולם ישב. ירושלים הרים סביב לה והוי׳ סביב לעמו מעתה ועד עולם

ד. כמו כן הוא בעבודת האדם לקונו, מבואר בכמה מקומות[6] שגם באדם יש ד׳ בחינות דומם צומח חי מדבר: בחינת צומח – מדות, בחינת חי – כח הדיבור, ובחינת דומם – מעשה, ביטול, כמ"ש[7] "ונפשי כעפר לכל תהי'". והעבודה שבבחינת דומם היא בהתחלת עבודת היום, כאשר ניעור משנתו ואומר "מודה אני לפניך"[8], ללא רגש שבלב ושכל שבמוח (ולא כמו הביטול שבשמונה עשרה[9], כשעומד "כעבדא קמי מרי"[10], שביטול זה הוא לאחרי פסוקי דזמרא וכו׳, שהיא עבודה שעל פי הבנה והשגה, בחינת צומח וחי[11]). ודרגה זו[12] קשורה עם דרגה הכי עליונה בעבודה, להיות שקבלת עול מלכות שמים (בחי׳ הדומם), היא תכלית כל העבודה כולה, כמ"ש[13] "ויצונו הוי׳ לעשות את כל החוקים האלה (כדי) ליראה את הוי׳ אלקינו".

המשך בעמוד 255

6) תו"א שם מד, א.
7) נוסח התפלה בשמו"ע.
8) ברכת השחר.
9) ראה לקו"ת נשא כ, ג.
10) שבת י, רע"א. וראה רמב"ם הל׳ תפלה פ"ה ה"ד.
11) ראה ד"ה אני לדודי תשי"ב ותשט"ו בענין מודה אני ובד׳ שלבי התפלה.
12) תניא רפמ"א.
13) ואתחנן ו, כד.

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר
יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ה..... 6

התוועדויות

ליל ה' סיון, ערב חג השבועות, ה'תשל"ה..... 17
שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ה..... 30

לקוטי שיחות

ערב חג השבועות, כרך כח..... 52

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת נשא 60
לוח לתהלים היומי..... 95
תניא יומי..... 96
לוח 'היום יום' 108

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 111
שלושה פרקים ליום..... 115
פרק אחד ליום..... 171
ספר המצוות..... 200
מסכת סוטה לימי ספירת העומר 202

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת כלים..... 227
גמרא עם ביאור - מסכת חולין..... 236
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 267

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים..... 267
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 267
לקוטי תורה..... 271

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים..... 276

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך..... 277

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 278

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב..... 278

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט..... 280
לקוטי דיבורים - בלה"ק..... 281
רשימות אדמו"ר מוהריי"צ - אבות החסידות..... 281
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 282

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה ..... 58.
נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח..... 59.
נביאים וכתובים..... 225
עין יעקב - מסכת שבת 235
נקודה משיחת קודש מעובדת 283
קריאת התורה למנחה בשבת קודש..... 284
לוח זמנים 285
סדר הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש 287

חדש השבוע

עירוב תבשילין בעמוד 286

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

הוראות לחג השבועות

משיחת יום ב׳ דחג השבועות תשמ״ג

על פי הוראת חז״ל[1] דמזכירים ״ומזרזין . . בשעת מעשה״ — כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:

א) ב״תיקון ליל שבועות״ — בכל הדפוסים שראיתי — הסיום דספר יצירה הוא: ״... נאמנת בפנים . . אחד בפה ואחד בלב״.

ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.

וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: ״... נאמנת. ג׳ רעות ללשון, דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג׳ טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת״.

ומענין לענין: ב״תיקון״ שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב״י: ״אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו׳״, הובאו רק ב׳ פסוקים.

וצ״ל כבזהר: ״אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה׳ אלקיך, וכתיב מאהבת ה׳ אתכם, וכתיב אהבתי אתכם אמר ה׳״[2].

ב) כמדובר כמה פעמים — על פי מאמר רז״ל[3] ״אמר הקב״ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה״ — כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני קטנים — כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,

כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות.

ולהעיר אשר מתן תורה הוא על־ידי אשר ״בנינו **עורבים אותנו״[4].**

ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום — בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. **ועל־דרך־זה בכל ערב שבת קודש[5] וערב יום־טוב כו׳[6].**

---

1) מכילתא (ורש״י) יתרו יט, כד.

2) עיין לקוטי לוי״צ הערות לזהר פ׳ נשא ס״ע שנה ואילך — ביאור ג׳ פסוקים אלו.

3) פסיקתא דר״כ פ׳ בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ״ו).

4) שהש״ר פ״א, ד (א).

5) אף ד״פרש שבתכם לא קאמר״ ואצ״ל הכנסת אורחים כביו״ט (זח״ב פח, ב. סידור עם דא״ח רא, א. שם ד״ה יגלה לן — רג, ג ואילך).

6) ועיין תניא פל״ז (מח, ב).

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, בפרשת מתן תורה:

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר (**וּמַמְשִׁיךְ** בפסוק הבא) **אָנֹכִי הַוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ וְגו׳**[1] (וההמשך הוא **כָּל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת**). **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק** השאלה **בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **זֶה בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה**[2] לאדמו"ר הזקן, שצריך **לְהָבִין מַהוּ** שאומר הכתוב **אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** והיה לו לומר **וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים** ולהמשיך מיד **אָנֹכִי גו׳** ומדוע נאמר 'את כל הדברים האלה'.?

וּמוֹסִיף בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה דִּשְׁנַת תרפ"ח[3] לאדמו"ר הריי"צ (**שֶׁיָּצָא לָאוֹר זֶה עַתָּה**[4] בסמיכות לחג השבועות שנה זו, תשל"ה), **דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ אָמְרוֹ** מהו שאומר הכתוב **כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, דְּתֵיבַת כָּל לִכְאוֹרָה מְיוּתָּר** שהמילה והיה צריך לומר 'את הדברים האלה', ללא המילה 'כל'. **וְכֵן** צריך להבין **מַהוּ הָאֵלֶּה** מדוע נאמר 'האלה' בה"א הידיעה, **דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַסְפִּיק שֶׁיֹּאמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דְּבָרִים אֵלֶּה, וּמַהוּ הָאֵלֶּה. וְהַיְינוּ** וביאור השאלה מדוע נאמר 'האלה' ולא 'אלה', **דְּכֵיוָן שֶׁלְּאַחֲרֵי וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים נֶאֱמַר** מיד **אָנֹכִי הַוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ וְגו׳ וְכָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הֲרֵי גַּם אִם הַכָּתוּב הָיָה אוֹמֵר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דְּבָרִים אֵלֶּה** (**וְגַם** ואפילו **אִם הָיָה אוֹמֵר רַק וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים**), מבלי להוסיף אפילו את המילים 'דברים אלה'), **הָיָה מוּבָן שֶׁזֶּה** הפתיחה 'וידבר אלקים' מכוון **קָאֵי עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי**

ביאור בדרך אפשר

זֶה, וְלָמָּה מוֹסִיף הכתוב את **תֵּיבַת** המילה **כָּל, וְגַם מְדַיֵּיק** הכתוב **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (בְּהֵ"א הַיְדִיעָה).?**

וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הריי"צ **שָׁם**[3], במאמר הנזכר משנת תרפ"ח, **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** דבר נוסף בפסוק זה **מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, וְלֹא נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר הַוָיָ׳, וּכְמוֹ שֶׁאַחַר כָּךְ** בפסוק הבא **אוֹמֵר אָנֹכִי הַוָיָ׳ גו׳. וּבְיוֹתֵר יוּקְשֶׁה, הֲרֵי שֵׁם אֱלֹקִים נֶאֱמַר גַּם בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5] בתורה על בריאת העולם **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, וְכֵן בְּכָל הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת** של הבריאה **נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים** וכמו 'ויאמר אלקים יהי אור' וכן בשאר המאמרות, **וְאִילּוּ כָּאן** בפסוק זה 'וידבר אלקים את כל הדברים האלה' **מְדוּבָּר בָּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהוּא** מתן תורה **חִידּוּשׁ לֹא רַק לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אֶלָּא גַּם לְגַבֵּי לִימּוּד הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[6] בגמרא **אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה** ועסק בתורה **וְכֵן יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמֵעוֹלָם לֹא פָּסְקָה יְשִׁיבָה מֵאֲבוֹתֵינוּ אֲפִילּוּ בְּמִצְרַיִם** למרות קושי השעבוד, **וְעַד שֶׁגַּבֵּי**

בס"ד. יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְדַבֵּר** אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר
2 (וּמַמְשִׁיךְ) אָנֹכִי הַוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ וְגו׳[1] (כָּל
3 עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת). וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל
4 זֶה בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה[2], לְהָבִין מַהוּ אֵת כָּל הַדְּבָרִים
5 הָאֵלֶּה, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אָנֹכִי גו׳.
6 וּמוֹסִיף בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה דִּשְׁנַת תרפ"ח[3]
7 (שֶׁיָּצָא לָאוֹר זֶה עַתָּה[4]), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ אָמְרוֹ
8 כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, דְּתֵיבַת כָּל לִכְאוֹרָה מְיוּתָּר.
9 וְכֵן מַהוּ הָאֵלֶּה, דִּלְכְאוֹרָה הָיָה מַסְפִּיק שֶׁיֹּאמַר
10 וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דְּבָרִים אֵלֶּה, וּמַהוּ הָאֵלֶּה. וְהַיְינוּ,
11 דְּכֵיוָן שֶׁלְּאַחֲרֵי וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים נֶאֱמַר אָנֹכִי הַוָיָ׳
12 אֱלֹקֶיךָ וְגו׳ וְכָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הֲרֵי גַּם אִם
13 הַכָּתוּב הָיָה אוֹמֵר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דְּבָרִים אֵלֶּה
14 (וְגַם אִם הָיָה אוֹמֵר רַק וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים), הָיָה
15 מוּבָן שֶׁזֶּה קָאֵי עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה,
16 וְלָמָּה מוֹסִיף תֵּיבַת כָּל, וְגַם מְדַיֵּיק הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (בְּהֵ"א הַיְדִיעָה). וּמַמְשִׁיךְ
17 שָׁם[3], גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, וְלֹא נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר הַוָיָ׳, וּכְמוֹ
18 שֶׁאַחַר כָּךְ אוֹמֵר אָנֹכִי הַוָיָ׳ גו׳. וּבְיוֹתֵר יוּקְשֶׁה, הֲרֵי שֵׁם אֱלֹקִים נֶאֱמַר גַּם
19 בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, וְכֵן בְּכָל הָעֲשָׂרָה
20 מַאֲמָרוֹת נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים, וְאִילּוּ כָּאן מְדוּבָּר בָּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהוּא
21 חִידּוּשׁ לֹא רַק לְגַבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אֶלָּא גַּם לְגַבֵּי לִימּוּד הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיָה
22 לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[6] אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה וְכֵן יִצְחָק
23 וְיַעֲקֹב, וּמֵעוֹלָם לֹא פָּסְקָה יְשִׁיבָה מֵאֲבוֹתֵינוּ אֲפִילּוּ בְּמִצְרַיִם, וְעַד שֶׁגַּבֵּי

1) יתרו כ, א־ב. 2) רד"ה וידבר אלקים וגו' אנכי (לקו"ת במדבר טו, ג). 3) סה"מ תרפ"ח ע' קכז. 4) תאריך ה"פתח דבר" – ר"ח סיון ה'תשל"ה. 5) בראשית א, א. 6) יומא כח, ב.

ביאור בדרך אפשר

אַבְרָהָם כְּתִיב[7] כתוב בתורה **עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי, שֶׁזֶּה** האמור בכתוב שאברהם אבינו שמר את מצוות ה' **כוֹלֵל לֹא רַק הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה שֶׁכְּתָב, אֶלָּא גַּם הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְלֹא רַק עִנְיְנֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהֵם פֵּירוּשׁ** ישיר של **הַתּוֹרָה שֶׁכְּתָב, אֶלָּא גַּם תַּקָּנוֹת חֲז"ל שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ עֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים**[8] עוד יותר מדברי התורה, **וּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיָה חִידּוּשׁ גַּם** אפילו **לְגַבֵּי הַתּוֹרָה שֶׁאַבְרָהָם לָמַד וְקִיֵּים, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁהָיָה אָז** בעת מתן תורה **קוֹל הַשּׁוֹפָר וְכוּ'**[9] (כמו שנאמר בתורה, "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק"), **שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל דָּבָר נִפְלָא בְּיוֹתֵר** שהתחדש והתגלה דוקא במתן תורה. **וְאִם כֵּן, לָמָּה גַּם בְּמַתַּן תּוֹרָה נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כְּמוֹ בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית** ולא נאמר 'וידבר הוי'.? **וּבִפְרָט** והשאלה גדולה עוד יותר מאחר **שֶׁאֲפִילוּ גַּבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִנֵּה אַף שֶׁבַּתְּחִילָּה נֶאֱמַר בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, נֶאֱמַר לְאַחֲרֵי זֶה בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם**[10], **הֲרֵי שֶׁאֲפִילוּ גַּבֵּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם נֶאֱמַר שֵׁם הֲוָיָ', וּמַדּוּעַ בָּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין (כְּפִי שֶׁמַּקְשֶׁה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[2]) **תּוֹכֶן הָעִנְיָן דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁהֵם דְּבָרִים פְּשׁוּטִים, לֹא תִּרְצָח לֹא תִּנְאָף וְכוּ', דִּלְכָאוֹרָה, בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים אֵלּוּ לֹא הוּצְרַךְ לְהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ הָיוּ גַּם לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה**[11].

ב) **וְהִנֵּה** הַבֵּיאוּר בַּדִּיּוּקִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שַׁיָּיךְ גַּם לַדִּיּוּקִים בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר[12] **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ, דִּלְכָאוֹרָה**[13], **הֲרֵי עִנְיָן הַנִּדְבָה מִתְיַיחֵס לְהַלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[14] **אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, וְאִם כֵּן הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היו לו לומר בפסוק זה **נִדְבַת לִבְּךָ, וּמַהוּ אָמְרוֹ נִדְבַת יָדְךָ** ומדוע הכתוב מייחס את הנדיבות ליד ולא ללב.? **וְגַם** דבר נוסף שצריך להבין בפסוק זה **מַהוּ הַדִּיּוּק** בלשון הכתוב **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ, הֲרֵי כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו** ופעולותיו **שֶׁל הָאָדָם** בכלל, **וּבִפְרָט הָעֲשִׂיּוֹת דְּיוֹם טוֹב, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ, וּמַה מְּדַיֵּיק** הכתוב ומדגיש **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת (דַּוְקָא) לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ** והרי כל מעשי האדם ובמיוחד בשייכות לחגים צריכות להיות 'להוי' אלקיך'.?

ביאור בדרך אפשר

פְּשׁוּטִים, כמו **לֹא תִּרְצָח לֹא תִּנְאָף וְכוּ', דִּלְכָאוֹרָה, בִּשְׁבִיל עִנְיָנִים אֵלּוּ** שהם 'דברים פשוטים' **לֹא הוּצְרַךְ לְהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ הָיוּ גַּם לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה**[11] ואם כן, מהו תוכן הענין של עשרת הדברות שבשביל זה כן היה צריך את החידוש ואת ההפלאה של מתן תורה.?

ב) **וְהִנֵּה הַבֵּיאוּר בַּדִּיּוּקִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שַׁיָּיךְ גַּם לַדִּיּוּקִים בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר**[12] **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ,** והכתוב אומר שכאשר עולים לרגל לבית המקדש בחג השבועות יביאו קרבנות שלמים (כפירוש רש"י, "מסת נדבת ידך - די נדבת ידך, הכל לפי הברכה, הבא שלמי שמחה וקדש קרואים לאכול") ובפסוק זה נשאלת השאלה **דִּלְכָאוֹרָה**[13], **הֲרֵי עִנְיָן הַנִּדְבָה מִתְיַיחֵס לְהַלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[14] בתורה לגבי הנדבות של בני ישראל לעשיית המשכן וכליו **אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, וְאִם כֵּן הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היו לו לומר בפסוק זה **נִדְבַת לִבְּךָ, וּמַהוּ אָמְרוֹ נִדְבַת יָדְךָ** ומדוע הכתוב מייחס את הנדיבות ליד ולא ללב.? **וְגַם** דבר נוסף שצריך להבין בפסוק זה **מַהוּ הַדִּיּוּק** בלשון הכתוב **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ, הֲרֵי כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו** ופעולותיו **שֶׁל הָאָדָם** בכלל, **וּבִפְרָט הָעֲשִׂיּוֹת דְּיוֹם טוֹב, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת לַהֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ, וּמַה מְּדַיֵּיק וְעָשִׂיתָ**

---

7) תולדות כו, ה ובפרש"י. 8) ראה ע"ז לה, א. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 9) יתרו שם, טו. 10) בראשית ב, ד. 11) ראה סנהדרין נו, א ואילך. 12) פ' ראה טז, י. 13) לקו"ת שם טז, ד. רד"ה ועשית חג שבועות במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תתטז. ד"ה הנ"ל תרע"ג (המשך תער"ב ח"א ע' רמה [ח"ב ע' שלג]). 14) תרומה כה, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת, דִּלְכְאוֹרָה, אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲשִׂיָּה ופעולה **שַׁיָּיךְ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת**[15], **הֲרֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵינוֹ דּוֹמֶה לְחַג הַפֶּסַח וְחַג הַסּוּכּוֹת שֶׁבָּהֶם שַׁיָּיךְ עֲשִׂיָּה** ופעולה מיוחדת שקשורה באותו חג, **עֲשִׂיַּית הַמַּצּוֹת בְּחַג הַפֶּסַח וַעֲשִׂיַּית הַסּוּכָּה וּנְטִילַת אַרְבַּעַת מִינִים בְּחַג הַסּוּכּוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵין בּוֹ עֲשִׂיָּה כְּלָל** שהרי אין מצוה מעשית שקשורה בחג השבועות, **וּמַהוּ אָמְרוֹ** ואם כן מדוע הכתוב מדייק ואומר **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת.?**

וּנְקוּדַת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה (לְגַבֵּי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיְתָה אֵצֶל הָאָבוֹת קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה) הוּא עִנְיַן הָעֲשִׂיָּה בְּגַשְׁמִיּוּת דַּוְקָא (כִּדְלְקַמָּן). וְלָכֵן נֶאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג הַשָּׁבוּעוֹת, לשון שמדגיש את המעשה בפועל וְכֵן נִדְבַת יָדְךָ דַּוְקָא כי דוקא ה״יד״ קשורה למעשה בפועל, ולא הלב, **לְפִי שֶׁכָּל הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא שֶׁהַתּוֹרָה תַּחְדּוֹר (זֹאל דּוּרְכְנֶעמֶען** שתחדור ותפעל) **גַּם בַּמַּעֲשֶׂה הַגַּשְׁמִי** ולא רק ברוחניות, וכפי שממשיך ומבאר.

ג) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[16], **דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַאֲמַר רַז״ל**[17] במדרש (על הכתוב בשיר השירים "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך") **כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת רֵיחוֹת הָיוּ** כמו ריח שמתנדף ונעלם, **אֲבָל אָנוּ שֶׁמֵּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמַּרִיק** דבר **מִכְּלִי אֶל כְּלִי** שהדבר נשאר קיים, **וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הָאָבוֹת הָיְתָה בְּעִיקָּר בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים** שנפעלים על ידי התורה והמצוות, **וְלֹא פְּעֻלָּה שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים. דְּהִנֵּה, בְּאַבְרָהָם כְּתִיב**[18] כתוב בתורה שאברהם אבינו נסע **הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְנוֹסֵעַ** ומתעלה **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד שֶׁבָּא** עד שהגיע לדרגת **הַנֶּגְבָּה (דָּרוֹם)** וכשעומדים לנגד המזרח, הדרום הוא בצד ימין **שֶׁהוּא** בחינת 'נגבה' **בְּחִינַת וּמִדַּת הַחֶסֶד** שהיא בקו הימין, **וַעֲבוֹדָתוֹ זוֹ** עבודת ה׳ בקו החסד **הָיְתָה אֶצְלוֹ** אצל אברהם אבינו **בְּתַכְלִית הָעִילּוּי, וְכִדְאִיתָא** וכפי שמובא **בְּסֵפֶר הַבָּהִיר**[19] **הוּבָא בַּזֹּהַר**[20] **שֶׁאָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד** העליונה **לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי** ולפעול בענייני חסד **שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי, וְהַיְינוּ שֶׁבַּעֲבוֹדָתוֹ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶחֱלִיף** אברהם אבינו **אֶת מִדַּת הַחֶסֶד** העליונה האלוקית **דַּאֲצִילוּת** כפי שהיא מאירה ופועלת בעולם האצילות (העולם הראשון והנעלה ביותר מארבעת העולמות הרוחניים הכלליים של אצילות־בריאה־יצירה־עשיה). **וּמִזֶּה** מהאמור על אברהם אבינו **מוּבָן שֶׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה גַּם בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִצְחָק וְיַעֲקֹב בִּגְבוּרָה וְתִפְאֶרֶת,** ביצחק שעבודת ה׳ שלו היתה במידת הגבורה ויעקב שעבודת ה׳ שלו היתה במידת התפארת (מידת הרחמים) **שֶׁבַּעֲבוֹדָתָם זוֹ הֶחֱלִיפוּ אֶת**

ביאור בדרך אפשר

1 חַג שָׁבוּעוֹת (דַּוְקָא) לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. וְגַם צָרִיךְ
2 לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת,
3 דִּלְכְאוֹרָה, אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲשִׂיָּה שַׁיָּיךְ בְּחַג
4 הַשָּׁבוּעוֹת[15], הֲרֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵינוֹ דּוֹמֶה לְחַג
5 הַפֶּסַח וְחַג הַסּוּכּוֹת שֶׁבָּהֶם שַׁיָּיךְ עֲשִׂיָּה, עֲשִׂיַּית
6 הַמַּצּוֹת בְּחַג הַפֶּסַח וַעֲשִׂיַּית הַסּוּכָּה וּנְטִילַת
7 אַרְבַּעַת מִינִים בְּחַג הַסּוּכּוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחַג
8 הַשָּׁבוּעוֹת אֵין בּוֹ עֲשִׂיָּה כְּלָל, וּמַהוּ אָמְרוֹ וְעָשִׂיתָ
9 חַג שָׁבוּעוֹת. וּנְקוּדַת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל הַחִידּוּשׁ
10 דְּמַתַּן תּוֹרָה (לְגַבֵּי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיְתָה אֵצֶל
11 הָאָבוֹת קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה) הוּא עִנְיַן הָעֲשִׂיָּה
12 בְּגַשְׁמִיּוּת דַּוְקָא (כִּדְלְקַמָּן). וְלָכֵן נֶאֱמַר וְעָשִׂיתָ
13 חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְכֵן נִדְבַת יָדְךָ דַּוְקָא, לְפִי שֶׁכָּל
14 הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא שֶׁהַתּוֹרָה תַּחְדּוֹר (זֹאל
15 דּוּרְכְנֶעמֶען) גַּם בַּמַּעֲשֶׂה הַגַּשְׁמִי.
16 ג) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה[16], דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַאֲמַר רַז״ל[17] כָּל
17 הַמִּצְוֹות שֶׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת
18 רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שֶׁמֵּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם
19 שֶׁמַּרִיק מִכְּלִי אֶל כְּלִי, וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הָאָבוֹת
20 הָיְתָה בְּעִיקָּר בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, וְלֹא פְּעֻלָּה
21 שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים. דְּהִנֵּה, בְּאַבְרָהָם
22 כְּתִיב[18] הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְנוֹסֵעַ
23 מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד שֶׁבָּא הַנֶּגְבָּה (דָּרוֹם) שֶׁהוּא
24 בְּחִינַת וּמִדַּת הַחֶסֶד, וַעֲבוֹדָתוֹ זוֹ הָיְתָה אֶצְלוֹ
25 בְּתַכְלִית הָעִילּוּי, וְכִדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַבָּהִיר[19] הוּבָא בַּזֹּהַר[20] שֶׁאָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד
26 לִפְנֵי הַקָּבָּ״ה מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי שֶׁהֲרֵי
27 אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי, וְהַיְינוּ שֶׁבַּעֲבוֹדָתוֹ בִּגְמִילוּת חֲסָדִים לְמַטָּה
28 בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶחֱלִיף אֶת מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה
29 גַּם בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִצְחָק וְיַעֲקֹב בִּגְבוּרָה וְתִפְאֶרֶת, שֶׁבַּעֲבוֹדָתָם זוֹ הֶחֱלִיפוּ אֶת

15) ראה גם רד״ה ועשית חג שבועות תש״ה (סה״מ תש״ה ע׳ 182). תשל״ט (סה״מ תשל״ט ע׳ רכא). 16) בהבא לקמן – ראה ד״ה ועשית חג שבועות באוה״ת פ׳ ראה ע׳ תשנד ואילך. ד״ה וידבר גו׳ אנכי תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט ע׳ רכא ואילך). ד״ה וכל העם תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ קסד ואילך). תש״ו (סה״מ תש״ו ע׳ 94 ואילך). 17) שהש״ר פ״א, ג. 18) לך־לך יב, ט. וראה תו״א יתרו סו, ד. 19) סימן קצא. 20) ח״א רסד, ריש ע״ב (בהשמטות).

ביאור בדרך אפשר

הַמִּדּוֹת גבורה ותפארת **דַּאֲצִילוּת**[21]. **אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן** למרות גודל המעלה של עבודת האבות שכאמור היתה ״בתכלית העילוי״, בכל זאת **הָיְתָה עֲבוֹדָתָם** של האבות **בְּאוֹפֶן שֶׁרֵיחוֹת הָיוּ** ולא נשאר מכך רושם במציאות הגשמית, **לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה רַק בְּרוּחָנִיּוּת, וְלֹא פָּעֲלָה שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים. וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם עֲבוֹדַת הָאָבוֹת הָיְתָה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וּכְמוֹ** שכתוב בתורה על מעשיהם של האבות **וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם**[22], בקר גשמי **וְכֵן הַבְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק**[23] באורות המים שחפר יצחק **וְהַמַּקְלוֹת דְּיַעֲקֹב**[24] המקלות ששם יעקב לצאן, ככתוב בתורה, שהיו פעולות ומעשים בעולם הזה הגשמי, **אַף עַל פִּי כֵן, לֹא נַעֲשָׂה עַל יְדֵי זֶה שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם הָיְתָה עֲבוֹדָתָם** ועבודת האבות בדברים אלה לא החדירה קדושה בבקר, בבארות ובמקלות. **וְלָכֵן נִמְשְׁלָה עֲבוֹדָתָם לְרֵיחַ, שֶׁהוּא רַק לְפִי שָׁעָה** דבר זמני לשעתו ואחרי כן מתנדף, **וְאֵינוֹ פּוֹעֵל שִׁינּוּי בַּמָּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָבוֹת, שֶׁלֹּא פָּעֲלָה שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם הָיְתָה עֲבוֹדָתָם. אֲבָל אָנוּ** בני ישראל המקיימים את המצוות לאחר מתן תורה **שֶׁמֵּן תּוֹרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי אֶל כְּלִי, שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה פּוֹעֵל שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוָה נִשְׁאֶרֶת בָּהֶם הַקְּדוּשָׁה שֶׁל הַמִּצְוָה.**

אַךְ זה עצמו **הָא גּוּפָא צָרִיךְ בֵּיאוּר, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוּוֹת שֶׁל הָאָבוֹת לֹא פָּעַל שִׁינּוּי בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים כְּמוֹ הַמִּצְוּוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה. וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף א). וְגַם בִּזְמַן הָאָבוֹת, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם הִמְשִׁיכוּ מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר (מֵהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית), מִכָּל מָקוֹם הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה רַק מִשָּׁרְשָׁם וּמִקּוֹרָם, כֵּיוָן שֶׁהַנִּבְרָא בְּכֹחַ עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִשָּׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ, וְכַיָּדוּעַ הָרְאָיָה מִמַּעְיַן עֵין עֵיטָם[25]. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאָז הָיְתָה הַגְּזֵירָה וְהַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין עֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם וגדר המצוות ה׳ שעובד **בְּכֹחַ עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִשָּׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ, וְכַיָּדוּעַ הָרְאָיָה מִמַּעְיַן עֵין עֵיטָם**[25] וכמובא במאמר אדמו״ר הריי״צ (בספר המאמרים תרפ״ט): ״... הנברא מצד עצמו אינו יכול להגיע למעלה משרשו ומקורו. והראיה מהמעין עין עיטם, דאיתא בגמרא שמע־מינה מעין עין עיטם גבוה מקרקע העזרה כ״ג אמה. דהמקוה דכהן גדול היה על גבי הפתח, וכל הפתחים שבעזרה היו כ׳ אמה, ושיעור המקוה הוא אמה על אמה ברום [בגובה] ג׳ אמות, ומזה מוכח שהמעין היה גבוה מקרקע העזרה כ״ג אמה. ואם היה באפשר שילך מעצמו למעלה מגובה מקורו אין ראיה שהיה גבוה כ״ג אמה. אלא מוכח שכל דבר אי אפשר לו לילך מעצמו למעלה ממקורו...״.

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאָז בימי האבות, קודם מתן תורה **הָיְתָה הַגְּזֵירָה וְהַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין עֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם** וגדר

---

21) ראה סה״מ תר״ן ע׳ שסג. 22) וירא יח, ז. 23) תולדות כו, יח ואילך. וראה תו״א תולדות יז, ג. ובכ״מ. 24) ויצא ל, לז ואילך. וראה זהר ח״א קסא, א. 25) יומא לא, א. הובא בד״ה וכל העם הנ״ל הערה 16 (סה״מ תרע״ח ע׳ קסה. תש״ו ע׳ 96).

ביאור בדרך אפשר

מציאותם **הוּא עֶלְיוֹנִים, לֹא יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים, וְהַתַּחְתּוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם** וגדר מציאותם **הוּא תַּחְתּוֹנִים, לֹא יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים**[26], **וְהַיְינוּ,** ומשמעות הגזירה והמחיצה שבין עליונים לתחתונים היא **שֶׁגַּם** שאפילו **כַּאֲשֶׁר הַתַּחְתּוֹן עוֹשֶׂה אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל הָעֶלְיוֹנִים,** כמו האבות שעשו את ענינם ופעולתם של המידות העליונות שבעולם האצילות, בכל זאת **נִשְׁאָר** התחתון **לְמַטָּה וְלֹא עוֹלֶה לְמַעְלָה** ולכן מעשי האבות לא שינו את המציאות של הדברים הגשמיים שבהם עבדו את עבודתם ולא החדירו בהם קדושה. **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז נִתְבַּטְּלָה הַגְּזֵירָה דְּעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים, וְנַעֲשָׂה הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** (כדברי המדרש, ״... משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא יעלו לרומי. כך כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, גזר ואמר, השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם. כשביקש ליתן את התורה, ביטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים, והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל, שנאמר וירד ה׳ על הר סיני וגו׳ וכתיב, ואל משה אמר עלה אל ה׳״), **שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה** כדי לפעול את החיבור של עליונים ותחתונים, שהעליונים ירדו למטה והתחתונים יעלו למעלה **יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מִבְּחִינָה** דרגה באלוקות **שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם** שלמעלה הן מתחתונים והן מעליונים, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שיהיה גילוי והמשכה מדרגה שלמעלה משניהם **יוּכַל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר בֵּינֵיהֶם. וְעִנְיָן זֶה נִפְעַל דַּוְקָא בְּמַתַּן תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאָז** בעת מתן תורה בהר סיני **הָיָה גִּילּוּי בְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי**[27], **שֶׁרַק אָנֹכִי עַצְמוֹ יוֹדֵעַ** ומשיג את העומק והמעלה של **הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי, וּמִצַּד הַכֹּחַ דְּאָנֹכִי, כְּפִי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּגִילּוּי** ויורד מלמעלה למטה **לִהְיוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתְךָ, נַעֲשָׂה הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. וְלָכֵן, דַּוְקָא קִיּוּם הַמִּצְווֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּשֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי אֶל כְּלִי, שֶׁהַמִּצְווֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם לֹא רַק רֵיחַ בִּלְבָד** שהוא דבר זמני ואין לו קיום, **אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהַמִּצְווֹת הֵם לְמַעְלָה כֵּן הֵם לְמַטָּה** ולכן המשל לזה הוא כמו שמריקים דבר מכלי לכלי שגם לאחר שהדבר עובר מהכלי הראשון (למעלה) אל הכלי השני (למטה) הרי נשאר במציאותו (והאור שלמעלה נמשך ומאיר למטה). **וַעֲדַיִין** גם לאחר שנתבאר באריכות החידוש של מתן תורה לגבי עסק התורה והמצוות של האבות **צָרִיךְ בֵּיאוּר, מַדּוּעַ** אכן **נִמְשַׁךְ הַגִּילּוּי דְּאָנֹכִי בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, וְלֹא בִּימֵי הָאָבוֹת, דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה**[28] שעליה הקדוש ברוך הוא רוכב, כביכול (כדברי המדרש ״האבות הן הן המרכבה שנאמר ויעל אלהים מעל אברהם [וביצחק נאמר] ויעל מעליו אלהים, [וביעקב נאמר] והנה ה׳ נצב עליו, ומבואר בחסידות שהכוונה היא שהאבות היו בטלים לאלוקות בביטול מוחלט, עד שלא היה להם רצון משלהם כלל, כמו המרכבה שבטלה לרוכב בביטול מוחלט ואין לה כלל רצון משלה), **לָמָּה לֹא פָּעֲלוּ** האבות **עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם (בְּאוֹפֶן דְּמֶרְכָּבָה) הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת אָנֹכִי** שירד למטה ויפעל את הפעולה שנפעלה רק אחר כך במתן תורה.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַטַּעַם לָזֶה מְבָאֵר הַכָּתוּב גּוּפָא** עצמו, **אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הַיְינוּ, שֶׁהַטַּעַם לָזֶה שֶׁהַגִּילּוּי דְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ הָיָה דַּוְקָא אָז** בעת מתן תורה **(וְלֹא בִּימֵי הָאָבוֹת) הוּא לְפִי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,**

1 כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם הוּא עֶלְיוֹנִים, לֹא יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים,
2 וְהַתַּחְתּוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם הוּא תַּחְתּוֹנִים, לֹא
3 יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים[26], וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַתַּחְתּוֹן
4 עוֹשֶׂה אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל הָעֶלְיוֹנִים, נִשְׁאָר לְמַטָּה
5 וְלֹא עוֹלֶה לְמַעְלָה. וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה,
6 שֶׁאָז נִתְבַּטְּלָה הַגְּזֵירָה דְּעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ
7 לַתַּחְתּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים, וְנַעֲשָׂה
8 הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ
9 צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם,
10 שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר בֵּינֵיהֶם. וְעִנְיָן
11 זֶה נִפְעַל דַּוְקָא בְּמַתַּן תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאָז הָיָה גִּילּוּי
12 בְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי[27], שֶׁרַק אָנֹכִי עַצְמוֹ
13 יוֹדֵעַ הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי, וּמִצַּד הַכֹּחַ דְּאָנֹכִי, כְּפִי
14 שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּגִילּוּי לִהְיוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתְךָ,
15 נַעֲשָׂה הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. וְלָכֵן, דַּוְקָא
16 קִיּוּם הַמִּצְווֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן
17 דְּשֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיק מִכְּלִי אֶל כְּלִי,
18 שֶׁהַמִּצְווֹת שֶׁלְּמַטָּה הֵם לֹא רַק רֵיחַ בִּלְבָד, אֶלָּא
19 כְּמוֹ שֶׁהַמִּצְווֹת הֵם לְמַעְלָה כֵּן הֵם לְמַטָּה.

20 **וַעֲדַיִין** צָרִיךְ בֵּיאוּר, מַדּוּעַ נִמְשַׁךְ הַגִּילּוּי דְּאָנֹכִי
21 בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, וְלֹא בִּימֵי
22 הָאָבוֹת, דְּלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהָאָבוֹת הֵן הֵן
23 הַמֶּרְכָּבָה[28], לָמָּה לֹא פָּעֲלוּ עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם
24 (בְּאוֹפֶן דְּמֶרְכָּבָה) הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת אָנֹכִי. אַךְ
25 הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַטַּעַם לָזֶה מְבָאֵר הַכָּתוּב גּוּפָא,
26 אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
27 הַיְינוּ, שֶׁהַטַּעַם לָזֶה שֶׁהַגִּילּוּי דְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ
28 הָיָה דַּוְקָא אָז (וְלֹא בִּימֵי הָאָבוֹת) הוּא לְפִי אֲשֶׁר

26) תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג. 27) ראה ד״ה בשעה שהקדימו דערב חג השבועות שנה זו פ״ג (לעיל ע׳ 226).
28) ב״ר פמ״ז, ו. פפ״ב, ו. תניא פכ״ג. פל״ד. פל״ט.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגִּילוּי דְּאָנֹכִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַקְדָּמַת גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם וזו הכנה הכרחית למתן תורה, כפי שממשיך ומבאר. **וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַיְרִידָה לְגָלוּת מִצְרַיִם הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[29] בתורה שלפני הירידה למצרים הקדוש ברוך הוא אמר ליעקב אבינו **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם עָלֹה,** המטרה והתכלית **שֶׁהַכַּוָּונָה** בְּהַיְרִידָה הִיא בִּשְׁבִיל הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם עָלֹה כדי שאחר כך תהיה עליה, שֶׁזֶּהוּ הַגִּילוּי דְּבְחִינַת אָנֹכִי שהוא העליה שבאה אחרי הירידה למצרים. דְּהִנֵּה, מִצְרַיִם הוּא כּוּר הַבַּרְזֶל[30], ככתוב בתורה, והיינו ששהותם של בני ישראל במצרים נמשלה לכור שבו מזקקים מתכות וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת מִצְרַיִם וְעָבְדוּ בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ וְכוּ׳, פָּעֲלוּ בֵּירוּר הפרדת הטוב מהרע וְזִיכּוּךְ עידון בְּכָל עִנְיְנֵי אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכֵיוָן שֶׁפַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הָיָה אָז מוֹשֵׁל בְּכִיפָּה בְּכָל הָעוֹלָם[31] (כדברי חז״ל במכילתא ״שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים מסוף העולם ועד סופו בשביל כבודן של ישראל, עליו הוא אומר שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו, שמו אדון לביתו מושל בכל קנינו. וכן אתה מוצא שכל אומה ולשון ששלטה על ישראל שולטה מסוף העולם ועד סופו בשביל כבוד ישראל״), לָכֵן, עַל יְדֵי הַבֵּירוּר וְזִיכּוּךְ דְּמִצְרַיִם פָּעֲלוּ בני ישראל בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, שֶׁגַּם שאפילו עִנְיָנִים הֲכִי תַּחְתּוֹנִים הנחותים שֶׁבָּעוֹלָם נִתְבָּרְרוּ וְנִזְדַּכְּכוּ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן ביותר מבחינה רוחנית שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּירוּר החלק הַתַּחְתּוֹן שֶׁבְּאָדָם עַצְמוֹ. וּלְאַחֲרֵי שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם פָּעֲלוּ בני ישראל הַבֵּירוּר דְּכָל עִנְיְנֵי מִצְרַיִם, הִנֵּה בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם הוֹצִיאוּ מִשָּׁם אֶת כָּל הַנִּיצוֹצוֹת של הקדושה שהיו במצרים כו׳, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[32] בתורה על יציאת בני ישראל ממצרים וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם וכדברי חז״ל בגמרא שבעת היציאה ממצרים, בני ישראל עשו את מצרים כמו מצודה שאין בה דגים ומצולה שאין בה דגן, ומבואר בחסידות שבירורו והעלו את ניצוצות הקדושה שבמצרים עד שלא נשאר במצרים אפילו ניצוץ אחד שלא התברר (ולכן אסור לחזור למצרים, כי כבר בירורו את כל הניצוצות שבמצרים).

ביאור בדרך אפשר

1 הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגִּילוּי
2 דְּאָנֹכִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַקְדָּמַת גָּלוּת מִצְרַיִם
3 וִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַיְרִידָה לְגָלוּת
4 מִצְרַיִם הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[29] אָנֹכִי
5 אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם עָלֹה,
6 שֶׁהַכַּוָּונָה בְּהַיְרִידָה הִיא בִּשְׁבִיל הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי
7 אַעַלְךָ גַּם עָלֹה, שֶׁזֶּהוּ הַגִּילוּי דְּבְחִינַת אָנֹכִי.
8 דְּהִנֵּה, מִצְרַיִם הוּא כּוּר הַבַּרְזֶל[30], וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ
9 יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת מִצְרַיִם וְעָבְדוּ בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ וְכוּ׳,
10 פָּעֲלוּ בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ בְּכָל עִנְיְנֵי אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכֵיוָן
11 שֶׁפַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הָיָה אָז מוֹשֵׁל בְּכִיפָּה בְּכָל
12 הָעוֹלָם[31], לָכֵן, עַל יְדֵי הַבֵּירוּר וְזִיכּוּךְ דְּמִצְרַיִם
13 פָּעֲלוּ בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, שֶׁגַּם
14 עִנְיָנִים הֲכִי תַּחְתּוֹנִים שֶׁבָּעוֹלָם נִתְבָּרְרוּ וְנִזְדַּכְּכוּ,
15 וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּירוּר הַתַּחְתּוֹן שֶׁבְּאָדָם
16 עַצְמוֹ. וּלְאַחֲרֵי שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם פָּעֲלוּ הַבֵּירוּר
17 דְּכָל עִנְיְנֵי מִצְרַיִם, הִנֵּה בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם
18 הוֹצִיאוּ מִשָּׁם אֶת כָּל הַנִּיצוֹצוֹת כו׳, וּכְמוֹ
19 שֶׁנֶּאֱמַר[32] וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם. וְהִנֵּה, אַף עַל פִּי
20 שֶׁבְּנוֹגֵעַ לִיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר[33] כִּי בָרַח הָעָם,
21 כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[34] שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהָרָע הָיָה עֲדַיִין
22 בְּתָקְפּוֹ כו׳, וְהַיְינוּ, שֶׁהַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם הָיְתָה
23 (בְּעִיקָּר) רַק מִצַּד נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית, מִכָּל מָקוֹם,
24 הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וְהַהַלִּיכָה בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה
25 אַחֲרֵי הַקָּבָ״ה בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[35]
26 זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ גּוֹ׳ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר
27 בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה), הָיְתָה כְּבָר הַקְדָּמָה וַהֲכָנָה
28 לְהָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[36] מָשְׁכֵנִי
29 אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו,
30 בשיר השירים מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו,

ביאור בדרך אפשר

41 **וְהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּנוֹגֵעַ לִיצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר**[33] בתורה **כִּי בָרַח הָעָם, כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[34] **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהָרָע הָיָה עֲדַיִין בְּתָקְפּוֹ כו׳, וְהַיְינוּ, שֶׁהַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם הָיְתָה (בְּעִיקָּר) רַק מִצַּד נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית,** ואם כן, בעת יציאת מצרים בני ישראל עדיין לא היו בדרגה רוחנית גבוהה, ולכאורה אין זה מתאים עם המבואר כאן שהשלימו את בירור וזיכוך עניני מצרים, **מִכָּל מָקוֹם, הַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם וְהַהַלִּיכָה בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה אַחֲרֵי הַקָּבָ״ה בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה** במדבר שאין בו מים ומזון **(כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[35] בירמיה שהקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל **זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ גּוֹ׳ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה), הָיְתָה כְּבָר הַקְדָּמָה וַהֲכָנָה לְהָעִנְיָנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה,** להתעלות של בני ישראל אחר כך, במתן תורה **וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[36] בשיר השירים **מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו,**

---

29) ויגש מו, ד. 30) ואתחנן ד, כ. וראה תו״א עד, סע״א ואילך. 31) ראה מכילתא בשלח יד, ה. זהר ח״ב ו, א. 32) שמות ד, כב. 33) בשלח שם. 34) פרק לא. 35) ירמי׳ ב, ב ובפרש״י. פרש״י בא יב, לט. 36) שה״ש א, ד. וראה לקו״ת ויקרא ב, ד ואילך. סה״מ תרנ״ה ע׳ קעב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהָעִנְיָן דְּמָשְׁכְּנִי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, מָשְׁכְּנִי לְשׁוֹן יָחִיד, לְפִי שֶׁהָיָה רַק בְּנוֹגֵעַ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית ואילו הנפש הבהמית מצידה עדיין לא הגיעה למצב של קירוב לאלוקות, הָיָה הַקְדָּמָה לְאַחֲרֵיךָ נָרוּצָה, נָרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, בשתי הנפשות בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וּבַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזּוֹהִי הַמְּרוּצָה לְעִנְיָן דֶּהֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ הקדוש בָּרוּך הוא חֲדָרָיו, בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה הַגִּילוּי דְּאָנֹכִי.

וְזֶהוּ אָנֹכִי הַוְיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהַגִּילוּי דְּאָנֹכִי שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה הוּתְחַל בִּכְלָלוּת כַּאֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בעת יציאת מצרים שאז היתה עליה שאחרי הירידה, ובזה נשלמה ההכנה למתן תורה וְלָכֵן לֹא הָיָה מַתַּן תּוֹרָה בִּימֵי הָאָבוֹת, כֵּיוָן שֶׁהַגִּילוּי הנעלה של ״אנכי״ דְּמַתַּן תּוֹרָה תָּלוּי בְּבֵירוּר וְזִיכּוּךְ הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם ודבר זה עדיין לא נשלם בימי האבות.

ד) וְהִנֵּה עִנְיָן הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת יִפְעֲלוּ שִׁינּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם וקדושה אלוקית תחדור לתוך חפצים גשמיים, וּבְאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת ושינוי זה יהיה קבוע (וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה הָאָבוֹת שֶׁפָּעֲלוּ על הדברים הגשמיים שבהם התעסקו רַק לְפִי שָׁעָה, דּוּגְמַת הֲרֵיחַ שקיים רק באופן זמני ואחר כך מתנדף), הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת. וְזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מה מילים אלו מוסיפות, דְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַדְּבָרִים קָאֵי מכוון לֹא רַק עַל עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אֶלָּא גַּם עַל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כּוֹלֵל גַּם כָּל מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ[37] במשך כל השנים שאחרי מתן תורה, שֶׁבְּכוּלָּם נִמְשָׁךְ הַגִּילוּי דְּאָנֹכִי הַוְיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. וּמוֹסִיף תֵּיבַת הָאֵלֶּה, שֶׁמּוֹרָה עַל עִנְיָן הַגִּילוּי כי הביטוי ״אלה״ מתייחס לדבר גלוי ונראה, הַיְינוּ, שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּכָל הַדְּבָרִים יוּמְשַׁךְ בְּחִינַת אָנֹכִי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי באופן ניכר ומורגש, וְלָכֵן גַּם הַשִּׁינּוּי הַנִּפְעָל בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם עַל יְדֵי הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ דְּבָרִים פְּשׁוּטִים, ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מה הענין בזה, והביאור הוא לְפִי שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּבָרִים פְּשׁוּטִים[38] של מעשה בפועל בדברים גשמיים בעולם הזה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת וְגוֹ׳ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ, ולעיל נשאלה השאלה מדוע נזכרה כאן היד ולא נזכר הלב, וההסבר הוא לְפִי שֶׁהַהַדְגָּשָׁה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה הִיא שֶׁצָּרִיךְ לַחְדּוֹר (דורכנעמען) גַּם אֶת הַיָּד הַגַּשְׁמִית (נִדְבַת יָדְךָ), עֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל (וְעָשִׂיתָ). וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת

ביאור בדרך אפשר

אַחֲרֵיךָ נָרוּצָה דֶּהֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, שֶׁהָעִנְיָן דְּמָשְׁכְּנִי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, מָשְׁכְּנִי לְשׁוֹן יָחִיד, לְפִי שֶׁהָיָה רַק בְּנוֹגֵעַ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הָיָה הַקְדָּמָה לְאַחֲרֵיךָ נָרוּצָה, נָרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וּבַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזּוֹהִי הַמְּרוּצָה לְעִנְיָן דֶּהֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה הַגִּילוּי דְּאָנֹכִי. וְזֶהוּ אָנֹכִי הַוְיָ׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהַגִּילוּי דְּאָנֹכִי שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה הוּתְחַל בִּכְלָלוּת כַּאֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלָכֵן לֹא הָיָה מַתַּן תּוֹרָה בִּימֵי הָאָבוֹת, כֵּיוָן שֶׁהַגִּילוּי דְּמַתַּן תּוֹרָה תָּלוּי בְּבֵירוּר וְזִיכּוּךְ הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם.

ד) **וְהִנֵּה** עִנְיָן הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת יִפְעֲלוּ שִׁינּוּי בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וּבְאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת (וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה הָאָבוֹת שֶׁפָּעֲלוּ רַק לְפִי שָׁעָה, דּוּגְמַת הֲרֵיחַ), הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת. וְזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, דְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַדְּבָרִים קָאֵי לֹא רַק עַל עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אֶלָּא גַּם עַל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כּוֹלֵל גַּם כָּל מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ[37], שֶׁבְּכוּלָּם נִמְשָׁךְ הַגִּילוּי דְּאָנֹכִי הַוְיָ׳ אֱלֹקֶיךָ.

וּמוֹסִיף תֵּיבַת הָאֵלֶּה, שֶׁמּוֹרָה עַל עִנְיָן הַגִּילוּי, הַיְינוּ, שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּכָל הַדְּבָרִים יוּמְשַׁךְ בְּחִינַת אָנֹכִי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי, וְלָכֵן גַּם הַשִּׁינּוּי הַנִּפְעָל בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם עַל יְדֵי הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל גִּילוּי.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ דְּבָרִים פְּשׁוּטִים, לְפִי שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּבָרִים פְּשׁוּטִים[38].

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבוּעוֹת וְגוֹ׳ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ, לְפִי שֶׁהַהַדְגָּשָׁה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה הִיא שֶׁצָּרִיךְ לַחְדּוֹר (דורכנעמען) גַּם אֶת הַיָּד הַגַּשְׁמִית (נִדְבַת יָדְךָ), עֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל (וְעָשִׂיתָ). וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חַג

37) ראה שמו״ר רפמ״ז. וראה לקו״ש חי״ט ע׳ 252. וש״נ. 38) חסר קצת (המו״ל).

ביאור בדרך אפשר

לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, כִּי, בְּמַתַּן תּוֹרָה כְּתִיב אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, הַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת אָנֹכִי שלמעלה מכל השמות **נִמְשָׁךְ בַּהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְלָכֵן נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת** ה׳ של **הָאָדָם, שֶׁעַל יְדֵי הָעֲשִׂיָּה** מעשה בפועל במציאות הגשמית **(וְעָשִׂיתָ גוֹ׳ נִדְבַת יָדְךָ) הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כֹּחֲךָ וְחֵיּוּתְךָ** שעניני האלוקות נמשכים ומאירים באדם. **וְאַף עַל פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה נֶאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, לְמֵדִים מִפָּסוּק זֶה גַּם בְּנוֹגֵעַ לַקָּרְבָּנוֹת דְּכָל הַמּוֹעֲדִים דְּכָל הַשָּׁנָה**[39], **כִּי מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה מַמְשִׁיכִים הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ** (וכפי שמובא במאמר דיבור־המתחיל ועשית חג שבועות תשי״ט מספר ׳פנים יפות׳ (לרבי פנחס הלוי הורביץ בעל ה׳הפלאה׳, מתלמידי המגיד), ״לבאר הטעם שנאמר כל זה גבי חג השבועות, אף שנוהג בכל הימים טובים, שיש בזה טעם כמוס, בחג השבועות שזכו בו ישראל לכתר תורה כו׳, ומדת הכתר הוא השפע בלי צמצום כלל כו׳..., שמדת הכתר הוא להשפיע יותר מדאי כו׳, לכך נאמר מסת נדבת ידך, יותר מדאי״).

וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר במתן תורה **וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דַּוְקָא** ולא וידבר הוי׳, כפי שנשאלה השאלה בתחילת המאמר, **הִנֵּה**[40] **אֱלֹקִים זֶה** האמור כאן בפסוק ׳וידבר אלקים׳ **אֵינוֹ כְּמוֹ שֵׁם אֱלֹקִים דְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים סְתָם** במשמעות הרגילה של שם אלקים, שהוא השם של מידת הדין שממנה נובע הצמצום **שֶׁעִנְיָנוֹ לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר הָאוֹר כּוּ׳, וְאִילּוּ שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁהוּא שַׁעַר הַחָמְשִׁים דְּבִינָה, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאַרְבָּעִים וְכוֹלֵל אוֹתָם כְּאֶחָד. וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁקָּאֵי עַל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה כּוֹלֵל גַּם מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הִנֵּה כָּל זֶה נִכְלָל בְּוַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, לְפִי שֶׁבְּבְחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים (שַׁעַר הַחָמְשִׁים דְּבִינָה) כָּל הָעִנְיָנִים הֵם בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת כְּאֶחָד**[41]. **וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה**

ביאור בדרך אפשר

׳ותחסרהו מעט מאלוקים׳ ואמרו שרק בפטירתו זכה לשער הנו״ן כנרמז בכך שנקבר בהר נבו, ״נו״ן בו״) ועל ענינם של שערים אלה מבואר בחסידות שהדבר דומה לשער של מקום סגור הנפתח החוצה, וכך אור השכל שבבינה יוצא מהשכל ומגיע ללב והלב ׳תופס׳ ו׳משער׳ ומרגיש את ההתבוננות כפי שהיא בבינה והיא לא נשארת ׳סגורה׳ בשכל אלא ׳יוצאת׳ מהמוח אל הלב, ועל כך מבואר כאן ששם אלקים הנזכר בפסוק ׳וידבר אלקים את כל הדברים האלה׳ המדבר במתן תורה הוא בחינת ׳אלקים חיים׳, שער הנו״ן מחמישים שערי בינה״.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בפסוק הפותח את המאמר **וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁקָּאֵי** שמכוון **עַל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה כּוֹלֵל גַּם מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הִנֵּה כָּל זֶה נִכְלָל בְּוַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, לְפִי שֶׁבְּבְחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים (שַׁעַר הַחָמְשִׁים דְּבִינָה** כמבואר לעיל) **כָּל הָעִנְיָנִים הֵם בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת כְּאֶחָד**[41] וכמבואר במאמר הנזכר משנת תרפ״ח, ״... וזהו הגילוי דשבועות שמאיר בו שער הנו״ן דבינה ולכן בו הי׳ מתן תורה. דשבועות הוא חג בפני עצמו לבד מתן תורה שהי׳ בו והוא מה שמאיר גילוי שער הנו״ן וזהו שנקרא שבועות שכולל כל הז׳ שבועות שהן המ״ט שערים, ולכן הי׳ בו מתן תורה מבחינת שער הנו״ן שהי׳ בבחינת כללות שכולל הכל וזהו כל הדברים האלה, ״כל״ עולה נו״ן דהיינו גילוי מבחינת שער הנו״ן הכולל כל המ״ט שערי בינה וזהו דאיתא במדרש על פסוק קול גדול ולא יסף אמר רבי יוחנן קול אחד יצא מהקב״ה ונחלק לז׳ קולות, קול גדול הוא בחינת בינה ונקרא גדול על שם התגלות עתיק שבבינה והוא בחינת קול אחד כללי ונחלק לז׳ קולות הן ז׳ מדות ובפרטיות הן המ״ט פנים הנ״ל, וזהו אלו ואלו דברי אלקים חיים דבבחינת אלקים חיים בחינת שער הנו״ן דבינה הרי הם כולם שם בהתכללות״. **וְאַחַר כָּךְ** לאחר שתחילה נאמר ׳וידבר אלקים׳, וכמבואר לעיל הכוונה לבחינת ׳אלקים חיים׳, **אוֹמֵר אָנֹכִי**

1 שָׁבוּעוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, כִּי, בְּמַתַּן תּוֹרָה כְּתִיב
2 אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, הַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת אָנֹכִי נִמְשָׁךְ
3 בַּהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְלָכֵן נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם
4 בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁעַל יְדֵי הָעֲשִׂיָּה (וְעָשִׂיתָ
5 גוֹ׳ נִדְבַת יָדְךָ) הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, עַד
6 שֶׁנַּעֲשֶׂה כֹּחֲךָ וְחֵיּוּתְךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה
7 נֶאֱמַר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת דַּוְקָא, לְמֵדִים מִפָּסוּק זֶה
8 גַּם בְּנוֹגֵעַ לַקָּרְבָּנוֹת דְּכָל הַמּוֹעֲדִים דְּכָל הַשָּׁנָה[39],
9 כִּי מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה מַמְשִׁיכִים
10 הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ.
11 **וּמַה** שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים דַּוְקָא, הִנֵּה[40]
12 אֱלֹקִים זֶה אֵינוֹ כְּמוֹ שֵׁם אֱלֹקִים דְּמַעֲשֵׂה
13 בְרֵאשִׁית, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים סְתָם, שֶׁעִנְיָנוֹ
14 לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר הָאוֹר כּוּ׳, וְאִילּוּ שֵׁם אֱלֹקִים
15 שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים,
16 שֶׁהוּא שַׁעַר הַחָמְשִׁים דְּבִינָה, שֶׁלְּמַעְלָה
17 מֵהָאַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה שְׁעָרִים וְכוֹלֵל אוֹתָם כְּאֶחָד.
18 וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁכָּל
19 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁקָּאֵי עַל כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה כּוֹלֵל
20 גַּם מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ (כַּנִּזְכָּר
21 לְעֵיל), הִנֵּה כָּל זֶה נִכְלָל בְּוַיְדַבֵּר אֱלֹקִים, לְפִי
22 שֶׁבְּבְחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים (שַׁעַר הַחָמְשִׁים דְּבִינָה)
23 כָּל הָעִנְיָנִים הֵם בִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת כְּאֶחָד[41].
24 וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה

---

39) ראה גם אוה״ת ראה ע׳ תשסד. סה״מ תרנ״ו ע׳ שנט. ד״ה ועשית חג שבועות תשי״ט (סה״מ תשי״ט ע׳ רד), תשכ״ה (סה״מ תשכ״ה ע׳ רפט). 40) ראה סד״ה וידבר גו׳ אנכי תרפ״ח (סה״מ תרפ״ח ריש ע׳ קלה). 41) ראה שם ע׳ קלא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

הֲוֵי׳ אֱלֹקֶיךָ, שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נִמְשַׁךְ לֹא רַק בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, אֶלָּא בְּחִינַת הֲוֵי׳, שֶׁלְּמַעְלָה (לֹא רַק מִבְּחִינַת אֱלֹקִים סְתָם, אֶלָּא) גַּם אפילו **מִבְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, וְגַם** ובמתן תורה נמשך גם **בְּחִינַת אָנֹכִי, שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהֲוֵי׳, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי.**

וּמְסַיֵּים הכתוב ״וידבר אלקים...״ **לֵאמֹר**[42], **שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה (אֱלֹקִים חַיִּים, הֲוֵי׳ וְאָנֹכִי) הֵם נִמְשָׁכִים בְּכָל פַּעַם שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לוֹמֵד תּוֹרָה,** בכל זמן ובכל מקום **שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֵל לֵאמֹר (עֶר מאַכְט נָאכְזָאגְען** הוא גורם שיחזרו ויאמרו אחריו) **שֶׁיִּהְיֶה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ**[43], **בְּאוֹתוֹ הָאוֹפֶן דְּוַיְדַּבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ׳ אָנֹכִי הֲוֵי׳ אֱלֹקֶיךָ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן מַה לְּהַלָּן** בעת מתן תורה **בְּאֵימָה בִּירְאָה בְּרְתֵת וּבְזִיעָה, אַף כָּאן** בכל פעם שיהודי לומד תורה, בכל מקום ובכל זמן **בְּאֵימָה בִּירְאָה בִּרְתֵת וּבְזִיעָה**[44].

ה) **וְהִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה בְּאוֹפֶן דַּאֲנִי הַמַּתְחִיל**[26], **מִכָּל מָקוֹם הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל כָּל פָּנִים אֵיזֶה הֲכָנָה לָזֶה, הָחֵל מֵהָרָצוֹן וְהַגַּעְגּוּעִים לְמַתַּן תּוֹרָה**[45], **וְאַחַר כָּךְ גַּם הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע**[46]. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בְּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם, נוֹתֵן הַתּוֹרָה לְשׁוֹן הֹוֶה**[47], **וּבִפְרָט בְּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָה עַל כָּל הַשָּׁנָה, שֶׁהַהֲכָנָה לָזֶה הִיא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ**[48], **שֶׁעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הוּא בֵּירוּר הַמִּדּוֹת, כַּמְרוּמָז בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב מֵהֶחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה גּוֹ׳, אַל תִּקְרָא בַּקָּמָה אֶלָּא בְּקוֹמָה**[49], **וְהוּא עִנְיָן מִדּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ** ישות עצמית **כְּמוֹ קָמָה** שעומדת לגובה, **וְצָרִיךְ לְהָנִיף עֲלֵיהֶם חֶרְמֵשׁ לְהַכְרִיתָן וּלְכַלּוֹתָן, שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת בִּיטּוּל** ושפלות **כּוּ׳, כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[50] (וזה לשונו, ״וזהו וידבר אלקים את כל הדברים האלה. כדי לאמר אנכי ה׳ אלקיך דהיינו להיות אנכי הוא מהותו ועצמותו יתברך ממש בבחינת גילוי עד שיהי׳ נקרא אלקיך... אך כדי לבוא למעלה ומדרגה זו צריך להיות תחלה ספירת העומר ז׳ שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה. והענין כי בקמה היינו המדות הטבעיות שמנפש

ביאור בדרך אפשר

1 נִמְשַׁךְ לֹא רַק בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, אֶלָּא בְּחִינַת
2 הֲוֵי׳, שֶׁלְּמַעְלָה (לֹא רַק מִבְּחִינַת אֱלֹקִים סְתָם,
3 אֶלָּא) גַּם מִבְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, וְגַם בְּחִינַת
4 אָנֹכִי, שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהֲוֵי׳, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי.
5 וּמְסַיֵּים לֵאמֹר[42], שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּמַתַּן
6 תּוֹרָה (אֱלֹקִים חַיִּים, הֲוֵי׳ וְאָנֹכִי) הֵם נִמְשָׁכִים
7 בְּכָל פַּעַם שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לוֹמֵד תּוֹרָה, שֶׁעַל
8 יְדֵי זֶה פּוֹעֵל לֵאמֹר (עֶר מאַכְט נָאכְזָאגְען)
9 שֶׁיִּהְיֶה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ[43], בְּאוֹתוֹ
10 הָאוֹפֶן דְּוַיְדַּבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ׳ אָנֹכִי הֲוֵי׳ אֱלֹקֶיךָ כְּמוֹ
11 שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן מַה לְּהַלָּן בְּאֵימָה
12 בִּירְאָה בְּרְתֵת וּבְזִיעָה אַף כָּאן בְּאֵימָה בִּירְאָה
13 בִּרְתֵת וּבְזִיעָה[44].
14 ה) וְהִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה
15 בְּאוֹפֶן דַּאֲנִי הַמַּתְחִיל[26], מִכָּל מָקוֹם
16 הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל כָּל פָּנִים אֵיזֶה הֲכָנָה לָזֶה,
17 הָחֵל מֵהָרָצוֹן וְהַגַּעְגּוּעִים לְמַתַּן תּוֹרָה[45], וְאַחַר
18 כָּךְ גַּם הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע[46]. וְעַל
19 דֶּרֶךְ זֶה גַּם בְּעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם,
20 נוֹתֵן הַתּוֹרָה לְשׁוֹן הֹוֶה[47], וּבִפְרָט בְּעִנְיָן דְּמַתַּן
21 תּוֹרָה שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא זְמַן מַתַּן תּוֹרָה עַל
22 כָּל הַשָּׁנָה, שֶׁהַהֲכָנָה לָזֶה הִיא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה
23 דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ[48],
24 שֶׁעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הוּא בֵּירוּר הַמִּדּוֹת, כַּמְרוּמָז
25 בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב מֵהֶחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה גּוֹ׳, אַל
26 תִּקְרָא בַּקָּמָה אֶלָּא בְּקוֹמָה[49], וְהוּא עִנְיָן מִדּוֹת
27 הַטִּבְעִיּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ כְּמוֹ
28 קָמָה, וְצָרִיךְ לְהָנִיף עֲלֵיהֶם חֶרְמֵשׁ לְהַכְרִיתָן
29 וּלְכַלּוֹתָן, שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת בִּיטּוּל כּוּ׳, כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[50]. וְכָל זֶה אֵינוֹ

ביאור בדרך אפשר

40 לספירת העומר כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא
41 מחשבין נ׳ יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן״), **וְאַחַר כָּךְ**
42 **גַּם הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע**[46] שאלו הן פעולות של רצון
43 והכנה למתן תורה מצד בני ישראל. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בְּעִנְיָן דְּמַתַּן**
44 **תּוֹרָה שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם,** כנוסח
45 ברכות התורה **נוֹתֵן הַתּוֹרָה לְשׁוֹן**
46 **הֹוֶה**[47], **וּבִפְרָט בְּעִנְיָן דְּמַתַּן**
47 **תּוֹרָה שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא**
48 **זְמַן מַתַּן תּוֹרָה** כללי **עַל כָּל**
49 **הַשָּׁנָה, שֶׁהַהֲכָנָה לָזֶה הִיא עַל**
50 **יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר,**
51 שעל זה נאמר בתורה **שִׁבְעָה**
52 **שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ**[48], **שֶׁעִנְיָנוֹ**
53 **בָּעֲבוֹדָה הוּא בֵּירוּר** ותיקון
54 **הַמִּדּוֹת, כַּמְרוּמָז בְּהֶמְשֵׁךְ**
55 **הַכָּתוּב מֵהֶחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה**
56 **גּוֹ׳, אַל תִּקְרָא בַּקָּמָה אֶלָּא**
57 **בְּקוֹמָה**[49], ולפי פשט הדברים,
58 למדים מדרשה זו שספירת העומר
59 צריכה להיות בעמידה, ולפי פנימיות
60 הענינים, **וְהוּא עִנְיָן מִדּוֹת**
61 **הַטִּבְעִיּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**
62 **שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ** ישות עצמית
63 **כְּמוֹ קָמָה** שעומדת לגובה, **וְצָרִיךְ**
64 **לְהָנִיף עֲלֵיהֶם חֶרְמֵשׁ**
65 **לְהַכְרִיתָן וּלְכַלּוֹתָן, שֶׁיִּהְיוּ**
66 **בִּבְחִינַת בִּיטּוּל** ושפלות **כּוּ׳,**
67 **כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[50] (וזה
68 לשונו, ״וזהו וידבר אלקים את כל
69 הדברים האלה. כדי לאמר אנכי ה׳
70 אלקיך דהיינו להיות אנכי הוא מהותו
71 ועצמותו יתברך ממש בבחינת גילוי עד
72 שיהי׳ נקרא אלקיך... אך כדי לבוא
73 למעלה ומדרגה זו צריך להיות תחלה
74 ספירת העומר ז׳ שבועות תספר לך
75 מהחל חרמש בקמה. והענין כי בקמה
76 היינו המדות הטבעיות שמנפש

---

42) ראה תו״א יתרו סז, ב. 43) ראה תדבא״ר רפי״ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד. 44) ברכות כב, א. 45) ראה ר״ן סוף פסחים. 46) משפטים כד, ז. שבת פח, א. 47) ראה לקו״ת תזריע כג, א. 48) פ׳ ראה טז, ט. 49) מדרש תנאים פ׳ ראה שם. רא״ש פסחים פ״י סמ״א. ברכי יוסף או״ח ריש סימן ח בשם הפסיקתא פ׳ אמור. שו״ע אדה״ז או״ח סתפ״ט ס״ד. 50) במדבר טו, ד.

ביאור בדרך אפשר

הבהמית שהן בחינת יש כמו קמה שעומדת על עמדה וקיומה ונצבת במעמד קיום וחזק. וכך המדות הטבעיות הן חזקות בגוף בטבען ובתולדותן וצריך להכניען ולהשפילן בבחי׳ אתכפיא ואתהפכא ולהניף עליהם חרמש להכריתן ולכלותן ולהפכן ממש לאין להיות ז׳ מדות הטבעיות שמנפש הבהמית. ז׳ שבועות תספר לך. שתהיינה בטלות ונכללות במדות עליונות לך ה׳ הגדולה והגבורה כו׳ שהן בטלין באור אין סוף ממש כמו שכתוב לך ה׳ כו׳. וזהו שכתוב וכל קומה לפניך תשתחוה, פירוש קומה בחי׳ קמה תשתחוה לפניך ממש״). **וְכָל זֶה** העבודה דספירת העומר שענינה נתבאר לעיל **אֵינוֹ מַסְפִּיק עֲדַיִין** כהכנה למתן תורה, **אֶלָּא צָרִיךְ לְהִיוֹת אַחַר כָּךְ גַּם הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן בִּיטּוּל הָרָצוֹן לְגַמְרֵי, וּבִיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן**[51] (וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן, ״כי הנה אמרו רז״ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו מלאכי השרת וקשרו להם שני כתרים א׳ כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וביאור הדבר כי הנה פירוש וביאור מלת נשמע הוא להיות בטל לדבר תורה המדברת בפיו שהיא רצונו וחכמתו יתברך כאלו שומע שהשכינה מדברת מתוך גרונו... והקדימו לזה בחינת נעשה להיות בטל לבעל הרצון הוא אור־אין־סוף ברוך־הוא לבדו בעצמו שעל ידי ביטול זה נמשך בחינת נשמע המשכה מלמעלה למטה כי רוח אייתי רוח ואמשיך רוח״).

וְעַל יְדֵי זֶה כל ההכנות למתן תורה האמורות לעיל **נַעֲשֶׂה וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ׳ אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁאֱלֹקִים** האמור בפסוק **זֶה הוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁהוּא עִנְיַן שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים דְּבִינָה, שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּמַתַּן תּוֹרָה לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁעַל יְדֵי זֶה** העבודה **מַמְשִׁיכִים אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה שַׁעֲרֵי בִינָה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה גַּם תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם**[52], **הַמְשָׁכַת שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים**[53], **שֶׁהוּא הַגִּילּוּי דְּמַתַּן תּוֹרָה. וּלְהָעִיר שֶׁבִּינָה הִיא עָלְמָא דְּחֵירוּ**[54], **שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן הַחֵירוּת שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[55] אֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה הֲכָנָה לְקִרּוּבָה לְבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יִהְיֶה עִנְיַן הַחֵירוּת בִּשְׁלֵימוּת, חֵירוּת מִיֵּצֶר הָרָע[56] [לְאַחֲרֵי הַהַתְחָלָה בָּזֶה בענין החירות והשחרור מהיצר־הרע, החל מִמַּתַּן תּוֹרָה שֶׁפִּסְקָה זוּהֲמָתָן[57] (שהטיל הנחש בעת חטא עץ הדעת, כמבואר בגמרא), וְכַמְבוֹאָר בַּתּוֹסְפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת[58] שֶׁטָּרְדוּ הַקָּבָּ״ה לַשָּׂטָן בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[59] כדברי אדמו״ר הריי״צ שהובאו ב״היום יום״, ״המעיין בשיטת תוספות דיבור־המתחיל תורה (שבת פט. א) יבין, שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, והשם יתברך מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדוגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום יום הכיפורים״), **וְחֵירוּת מִשִּׁעְבּוּד מַלְכִיּוֹת כִּפְשׁוּטוֹ, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים.** בתוך גדרי המציאות הגשמית התחתונה. **וְאָז יִהְיֶה גַּם הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה בִּשְׁלֵימוּת, שֶׁמְּשִׁיחַ יְלַמֵּד תּוֹרָה אֶת**

ביאור בדרך אפשר

מַסְפִּיק עֲדַיִין, אֶלָּא צָרִיךְ לְהִיוֹת אַחַר כָּךְ גַּם הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן בִּיטּוּל הָרָצוֹן לְגַמְרֵי, וּבִיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן[51]. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ׳ אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁאֱלֹקִים זֶה הוּא בְּחִינַת אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁהוּא עִנְיַן שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים דְּבִינָה, שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּמַתַּן תּוֹרָה לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה שַׁעֲרֵי בִינָה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה גַּם תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם[52], הַמְשָׁכַת שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים[53], שֶׁהוּא הַגִּילּוּי דְּמַתַּן תּוֹרָה. וּלְהָעִיר שֶׁבִּינָה הִיא עָלְמָא דְּחֵירוּ[54], שֶׁקָּשׁוּר עִם עִנְיַן הַחֵירוּת שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[55] אֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה הֲכָנָה לְקִרּוּבָה לְבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יִהְיֶה עִנְיַן הַחֵירוּת בִּשְׁלֵימוּת, חֵירוּת מִיֵּצֶר הָרָע[56] [לְאַחֲרֵי הַהַתְחָלָה בָּזֶה מִמַּתַּן תּוֹרָה שֶׁפִּסְקָה זוּהֲמָתָן[57], וְכַמְבוֹאָר בַּתּוֹסְפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת[58] שֶׁטָּרְדוּ הַקָּבָּ״ה לַשָּׂטָן בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַּם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן מַתַּן תּוֹרָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[59]], וְחֵירוּת מִשִּׁעְבּוּד מַלְכִיּוֹת כִּפְשׁוּטוֹ, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְאָז יִהְיֶה גַּם הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה בִּשְׁלֵימוּת, שֶׁמְּשִׁיחַ יְלַמֵּד תּוֹרָה אֶת

---

51) ראה סה״מ תש״ט ע׳ 148 ואילך. 52) אמור כג, טז. 53) לקו״ת במדבר (יב, א ואילך). 54) ראה זח״ב קפג, א. לקו״ת מסעי צ, א. דרושים לר״ה ס, ב ואילך. 55) אבות פ״ו, ב. 56) ראה זהר חדש צז, ב. 57) שבת קמו, א. וש״נ. 58) פט, רע״א. 59) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ה ע׳ עח. נעתק ב״היום יום״ ג סיון.

כָּל יִשְׂרָאֵל[60] כמבואר בליקוטי תורה, "... ענין מתן תורה הוא היום לעשותם בקיום המצות בפועל ממש ותלמוד תורה כנגד כולם. ולמחר לקבל שכרם היינו לעתיד לבוא, והוא ענין התגלות פנימית התורה וטעמי מצוות וכדפרש"י על פסוק ישקני מנשיקות פיהו, וזהו גם כן ענין משיח שנאמר בו הנה ישכיל עבדי ירום ונשא כו' היינו מאברהם ויצחק כו' עד וגבה מאד אותיות אדם שיהיה למעלה מבחינת אדם הראשון ומבחינת משה רבינו ע"ה...

כָּל יִשְׂרָאֵל[60], **בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

והוא ילמד דעת לכל העם בהשגת פנימית התורה. כי אם לפי פשוטו שילמוד תורה הנגלות לנו ולבנינו, אינו מובן איך יוכל האחד לשאת ריבוא רבבות אנשים, ועוד והלא אז בתחיית המתים יקומו משה רבינו ע"ה גם כל הגדולים שכבר יודעים את כל התורה כו'. אלא הענין כי אז יהיה הלימוד בפנימית התורה שארוכה מארץ מדה ויש בה עליות רבות לאין קץ ותכלית", **בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

60) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ו. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (קי, ב). סה"מ תרח"ץ ס"ע ר ואילך.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' א

הגמרא מביאה שיש שלמדו מחלוקת זו של רב הונא ורב חסדא בנוסח אחר: **לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרֵי לָהּ** שכך נאמרה מחלוקת האמוראים כיצד יש להעמיד את מחלוקת רבנן ורבי יוסי ברבי יהודה, **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, מַחֲלוֹקֶת** רבנן ורבי יוסי נאמרה דווקא באופן **שֶׁהִגְּרִים שְׁלִישׁ** בתחילת השחיטה, **וְשָׁחַט** אחר כך **שְׁנֵי שְׁלִישׁ** במקום כשר, **דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם** – שאופן זה הרי הוא כדבר המבואר בברייתא לקמן (כח.) שאם היה חצי הקנה חתוך שלא על ידי שחיטה, והוסיף ושחט שם כל שהוא והשלימו לרוב, שחיטתו כשרה הואיל וגמרה בכשרות, אף על פי שאותו הרוב שיוצאת בו החיות לא נחתך כולו על ידי שחיטה. וסובר רבי יוסי ברבי יהודה שאף כאן יהיה כדין הזה, שכיון שנגמרה השחיטה בכשרות שחיטתו כשרה. **וְרַבָּנַן** סוברים שיש לחלק בין הנדון שלנו לחצי קנה פגום, משום **דְּהָתָם** כל החתך הוא **בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה**, ולכן שחיטתו כשרה, ואילו **הָכָא** בהגרמה, בשעה שמסתלקת חיותה רוב החתך הוא **לָאו בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה**, ולפיכך יש לפוסלה. **אֲבָל** באופן שבתחילה **שָׁחַט** בכשרות **שְׁנֵי שְׁלִישׁ**, ואחר כך **הִגְּרִים שְׁלִישׁ, דִּבְרֵי הַכֹּל** שחיטתו **כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן, רוּבוֹ** שֶׁל כל אֶחָד מן הסימנים **כְּמוֹהוּ** – אם שחט רובו של סימן הרי זה כאילו שחט כולו. ואף כאן כיון ששחט את רוב הסימן במקום הכשר, נסתיימה כבר השחיטה בכשרות קודם שהגרים.

משא ומתן בדברי רב הונא: **מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא** על ראייתו של רב הונא, **מַאן לֵימָא לָן** – מי יאמר לנו **דְּהַהוּא רוּבָּא דְּהָתָם** – שאותה משנה לקמן שהכשירה בשחיטת רוב הסימן, **לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, דְּלְמָא** – שמא **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ**, אבל רבנן חולקים גם על המשנה ההיא ומצריכים אכן שישחוט את כל הסימן. וכן בהגרים שליש אחר השחיטה, יסברו ששחיטתו פסולה. **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף** לרב חסדא, **אָטוּ כָּל רוּבֵּי דְּעָלְמָא** – וכי כל המקומות ששנינו שיש ללכת אחר הרוב, דווקא **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ**, וחכמים חולקים בכולם. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, **אֲנָא, מה** שהקשיתי שמא רבי יוסי ברבי יהודה לבדו שנה את הדין שרובו בכולו ואילו חכמים חולקים עליו, **רוּבָּא דִּשְׁחִיטָה קָאַמִינָא** – ברוב שבדיני שחיטה אמרתי, **דִּשְׁמַעְנָא לְהוּ דְּפַלִּיגֵי** – שהרי שמענו במשנתינו שנחלקו בענין זה, שלחכמים לא כשר אלא אם נשאר כדי רוחב חוט בכל היקף הטבעת, ולא די כשנשאר רוב היקף.

הגמרא דנה בשני אופני שחיטה שנעשו בחלקם שלא במקום הכשר לשחיטה: **הִגְּרִים שְׁלִישׁ**, ובאמצע השחיטה פנה למקום הכשר **וְשָׁחַט שְׁלִישׁ** כראוי, ולבסוף שוב יצא ממקום שחיטה **וְהִגְּרִים שְׁלִישׁ**. נחלקו בזה אמוראים, **רַב הוּנָא אָמַר רַב**, בהמה זו **כְּשֵׁרָה, וְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, בהמה זו **טְרֵפָה**. ומבארת הגמרא את טעמיהם, **רַב הוּנָא אָמַר רַב כְּשֵׁרָה, כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא** – כאשר יוצאת חיות הבהמה, **בִּשְׁחִיטָה קָא נַפְקָא** – על ידי שחיטה היא יוצאת, שחיות הבהמה מסתלקת בשחיטת רוב הסימן, ובגמר שחיטת רוב הסימן שהיא בשליש השני, עומד הסכין במקום הכשר לשחיטה. **רַב יְהוּדָה אָמַר רַב טְרֵפָה, בְּעֵינָן רוּבָּא בִּשְׁחִיטָה** – צריך שרוב הסימן ישחט בכשרות, **וְלֵיכָּא** – אין את זה כאן, שהרי רק שליש נשחט בכשרות.

הגמרא דנה באופן נוסף: **שָׁחַט שְׁלִישׁ** ראשון כראוי, **וְהִגְּרִים בִּשְׁלִישׁ** האמצעי, וחזר **וְשָׁחַט שְׁלִישׁ** האחרון כראוי, **רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כְּשֵׁרָה**. מפני שהרוב נשחט בכשרות. **אָתוּ שֵׁיְילוּהָ** – באו ושאלו את ההלכה באופן זה **לְרַב הוּנָא, אָמַר לְהוּ טְרֵפָה. שָׁמַע רַב יְהוּדָה** את תשובת רב הונא, **אִיקְפַּד** – הקפיד עליו **וְאָמַר, טְרִיפְנָא וּמַכְשַׁר וּמַכְשַׁרְנָא טָרִיף** – את אשר הטרפתי הוא מכשיר ואת אשר הכשרתי הוא מטריף.

אָמַר רַב הוּנָא כששמע שהקפיד עליו רב יהודה, **שַׁפִּיר קָא מִיקְפַּד** – נכון הוא מקפיד, לפי שהוראתו היא הנכונה משני טעמים, **חָדָא** – האחת, **דְּאִיהוּ שְׁמִיעַ לֵיהּ מִינַּיהּ דְּרַב וַאֲנָא לֹא שְׁמִיעַ לִי** – הוא שמע הוראה זו [שחט שליש הגרים שליש ושחט שליש, כשרה] מרב, ואני לא שמעתי, שמסברתי אמרתי שהיא טריפה, והוראת רב עדיפה מסברתי, **וְעוֹד, הָאִיכָּא רוּבָּא** – הרי באופן זה נחתך רוב הסימן **בִּשְׁחִיטָה** כראוי, ומסתבר שתהיה כשרה.

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לרב הונא, **לֹא תֶּהְדַּר בָּךְ** – אל תחזור בך ממה שהורית לפסול בשהגרים בשליש האמצעי,

התוועדויות

בס"ד. ליל ה' סיון, ערב חג השבועות, ה'תשל"ה.

בלתי מוגה

א. ידועה הוראת רבותינו נשיאינו[1], שבימי הספירה ילמדו מסכתא סוטה, על מנת ובאופן שיסיימו דף מ"ט ביום האחרון, כאשר "שבע שבתות תמימות תהיינה"[2].

ולכן, הנה קודם לכל דבר, יש לערוך סיום על מסכתא סוטה – אע"פ שאין זמן לאריכות, עכ"פ בקיצור – ולנצל בשביל זה את ההזדמנות שנמצאים במעמד של כו"כ עשיריות מישראל,

אשר, "אכל בי' עשרה שכינתא שריא"[3], וכמ"ש רבינו הזקן באגה"ק[4]: "שמעתי מרבותי וכו'", ומוסיף "אף שאינם מדברים בדברי תורה", שגם אז גדולה מעלת השראת השכינה מצד המעמד של עשרה מישראל,

ועאכו"כ במעמד כו"כ עשיריות, ועאכו"כ במעמד הקשור עם ענין של תורה, ועאכו"כ בזמן הקשור עם ה' בסיון, ערב חג השבועות, שאז היתה הקדמת נעשה לנשמע (כפי שרש"י מפרש בחומש[5]), והרי אמירת בנ"י "כל הדברים אשר דבר הוי' נעשה"[6], ובהקדמת "נעשה" ל"נשמע"[7], היתה התנועה שהמשיכה ופעלה שיהי' מתן תורה לישראל ב"זמן מתן תורתנו", בחג השבועות.

ב. בנוגע לסיום המסכתא – עכ"פ בקיצור[8]:

בהמשך לדברי המשנה שבה נאמרו בנוגע ל"עקבתא דמשיחא" כמה פרטים בלתי־רצויים שמורים על ירידת הדורות, עד להסיום ש"בטלה ענוה ויראת חטא" (ולאח"ז הובאו בברייתא עוד כמה פרטים) – ישנו גם הסיום בגמרא (שהרי במסכתות שיש בהם משנה וגמרא, אזי סיום המסכתא הוא בגמרא): "אמר לי' רב יוסף לתנא, לא תיתני ענוה, דאיכא אנא. אמר לי' רב נחמן לתנא, לא תיתני יראת חטא, דאיכא אנא".

[כלומר: אצל התנא שלמד בפני רב יוסף היתה הגירסא במשנה "בטלה ענוה", ועל זה אמר לו רב יוסף "לא תיתני ענוה", שלא יתכן שיהי' כתוב במשנה "בטלה ענוה", כיון שגם עכשיו יש ענוה, שהרי הוא יודע בעצמו שהוא עניו; ועד"ז אמר רב נחמן בנוגע ליראת חטא].

עד כאן – דברי הגמרא בסיום המסכתא.

וכרגיל, הן בגמרא והן בחומש, לומדים לכל לראש עם פירוש רש"י,

– שכשם שבפירוש החומש מפרש רש"י כל דבר הקשה בפשוטו של מקרא, וכמדובר כמ"פ שרש"י סידר פירושו באופן שלא זקוקים למפרשים אחרים בדרך הפשט, כך גם בפירושו על הש"ס (הגמרא) הרי הוא פשטן, ולא פסקן[9], וע"פ פירוש רש"י, לא זקוקים לפירושים אחרים כדי להבין פשטות הגמרא.

כאשר רוצים ללמוד לא רק ע"ד הפשטות, אלא גם להבין ע"ד הפלפול, או ע"ד הרמז והסוד והדרוש, אזי זקוקים למפרשים נוספים, משא"כ בפשוטו של ש"ס, הרי זה כמו בפשוטו של מקרא, שהכל ישנו ברש"י –

1) "היום יום" ז אייר.
2) אמור כג, טו.
3) סנהדרין לט, א.
4) סכ"ג (קלו, ב).
5) משפטים כד, ד. וראה גם לעיל ע' 207. וש"נ.
6) שם, ג.
7) שם, ז. וראה שבת פח, א.
8) בהבא לקמן – נכלל גם המשך הדברים משיחת יום ב' דחה"ש (המו"ל).
9) ראה יד מלאכי כללי רש"י כו' בתחלתו (ס"ב). וש"נ.

מביא רש"י בסיום המסכתא רק את דברי רב יוסף שאמר "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", ומפרש: "שאני ענוותן".

עד כאן – פירוש רש"י, ובזה מסתיים פירוש רש"י על המסכתא.

ג. ויש כמה דיוקים בפשטות פירוש רש"י – כאמור שרש"י מפרש ע"ד הפשט – שצריך להבין שני דברים:

לכל לראש – מה מוסיף כאן רש"י על דברי הגמרא שרב יוסף אמר "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", שפירושו, שכיון שהוא עניו, אי אפשר לשנות "בטלה ענוה"; מה הוקשה לרש"י בדברי הגמרא, שלכן צריך לדייק ולהוסיף "שאני ענוותן"?

ואם יש איזה צורך לדייק בזה בגלל שיכולים להיות כמה פירושים בדבר – הרי יכולים להיות כמה פירושים גם ב"לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא", ועל זה לא מתעכב רש"י.

ונוסף לזה, מדוע לא מתרץ רש"י את הקושיא הפשוטה שיש בדברי הגמרא[10]: איך יכול אדם לומר על עצמו (לא תיתני ענוה) "דאיכא אנא" – הרי זה לכאורה היפך ה"ענוה"?!

ועד"ז צריך להבין גם בנוגע לדברי רב נחמן "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא" – שהרי "יראת חטא" (שהיא אחת הדרגות שבענין היראה שיש בה כו"כ דרגות) פירושה שירא מפני החטא עצמו[11], ואילו בנוגע לרב נחמן מסופר בארוכה בגמרא במסכת שבת[12] שפעם אחת "נפל גלימא מעילוי' רישי', דלי עיני' חזא לדיקלא, אלמי' יצרי', סליק פסקי' לקיבורא (אשכול תמרים) בשיני'" (והדקל לא שלו הי'), כך, שלכאורה אין זה מעמד ומצב של "יראת חטא"?

ד. ויש עוד קושיא שאמנם אינה באופן סדר לימוד הישיבות, אבל זוהי קושיא בעצם הענין של לימוד התורה:

כאשר התורה מספרת ענינים שונים, אין זה סתם סיפור דברים, אלא בכל ענין צריכה להיות ויש גם הוראה.

ומזה מובן גם שכל ענין שמובא בתורה הוא בהשגחה פרטית,

נוסף לכך שע"פ תורת הבעש"ט[13] הרי כל ענין בעולם הוא בהשגחה פרטית, ולא בדרך מקרה, ובעצם, כאשר מתבוננים ש"יש בעל הבית לבירה זו"[14], אזי אי אפשר לומר שיש ענין שאירע בדרך מקרה; זהו חסרון ב"בעלות" אם יכולים להיות ענינים בדרך מקרה;

בעלות טובה ואמיתית היא – כמו בתומ"צ שהם באופן ד"לא תוסיפו .. ולא תגרעו"[15],

– וכמבואר הטעם הפשוט על זה[16], שכיון שזוהי תורה שלימה, הרי השלימות היא בשתי הקצוות: כל מה שצריך להיות בה, יש בה, ובמילא "לא תוסיפו", וכל מה שיש בה נוגע לשלימותה, ובמילא "לא תגרעו" –

וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"[17], צריך להיות גם העולם באופן ד"לא תוסיפו גו' ולא תגרעו".

וזהו תוכן תורת הבעש"ט – כאמור שמובן גם בפשטות – שאין ענין שהוא באופן של מקרה, "בקרי"[18].

---

10) ראה גם שיחת ערחה"ש תשכ"ד ס"י (תורת מנחם ח"מ ע' 12). וש"נ.
11) ראה לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.
12) קנו, ב (ובפרש"י).
13) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
14) ראה ב"ר רפל"ט.
15) ואתחנן ד, ב.
16) ראה גם תורת מנחם חע"א ע' 260. ועוד.
17) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
18) ראה רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ג.

וכאן מתעוררת תמיהה גדולה ביותר:

במשנה נימנו עשר [שזהו מספר השלם[19]] עניני מעלה וחשיבות כו' שנתבטלו מצד ירידת הדורות מדור לדור. וצריך להבין, מהי הסיבה לכך שכל שאר המעלות אכן נתבטלו, ודוקא המעלות של ענוה ויראת חטא לא נתבטלו?

ובפרט שמזה שר"י ור"נ אומרים (בנוגע למ"ש במשנה ש"בטלה ענוה ויראת חטא") "לא תיתני כו'", מוכח, שיש קס"ד לומר שגם ענוה ויראת חטא הם מעלות שיכולות להתבטל מצד ירידת הדורות, אלא שהמסקנא היא שלא בטלו (שהרי תמיד נשאר הדין כדברי הגמרא כלפי המשנה) — שלא מצינו זאת בנוגע לשאר המעלות, אלא רק בנוגע לענוה ויראת חטא, שדוקא מעלות אלו לא בטלו.

[ולהעיר, שפעם דובר[20] שיש כאן פלוגתא בין רב יוסף לרב נחמן, שלדעת ר"י רק ענוה לא בטלה, ולדעת ר"נ רק יראת חטא לא בטלה, אבל אפשר גם לפרש שאין פלוגתא ביניהם, והיינו, ששניהם סוברים שגם ענוה וגם יראת חטא לא בטלו[21]].

גם צריך להבין: לאחרי דורות התנאים שעליהם נאמר במשנה שעשר ענינים בטלו מצד ירידת הדורות — היו כמה דורות של אמוראים עד לדורם של ר"י ור"נ. ולכאורה, אם בדורות התנאים בטלו ענינים עיקריים מצד ירידת הדורות, הי' צ"ל כן גם בדורות האמוראים. וא"כ, הרי זה פלא גדול, שדוקא בדורות התנאים בטלו ענינים עיקריים, ואילו בדורות האמוראים לא מצינו שבטל אפילו ענין אחד.

ה. ונקודת הביאור בדבר:

המשנה מתארת איך שמדור לדור הולך ומתגבר חושך הגלות, ובמילא נעשית ירידת הדורות, שמתמעטת עוד מעלה ועוד מעלה וכו', ובאופן ש"בטלה כו'", שפירושו שנתבטל הענין לגמרי — כמובן מדברי הרמב"ם[22] בביאור החילוק "בין פסול לבטל" בנוגע לגט, "שכל מקום שנאמר .. שהוא בטל הוא בטל מן התורה", והרי לשון הרמב"ם הוא כלשון המשנה[23], כך, שגם מ"ש במשנה "בטלה כו'", הרי זה באופן שנתבטל לגמרי[24].

והטעם שהמשנה מספרת זאת — כדי שלא תהי' נפילת הרוח כשרואים את המעמד ומצב בחושך כפול ומכופל שבעקבתא דמשיחא, לחשוב ח"ו שלא שייך ענין של גאולה, ולכן מספרת ומורה המשנה, שמלכתחילה ידעו והודיעו על זה, וכבר אירע כן כו', ואעפ"כ, הנה גם לאחרי זמנם של התנאים שהוזכרו במשנה המשיכו בלימוד התורה ובקיום המצוות, מתוך אמונה בביאת המשיח — "אני מאמין בביאת המשיח, ואע"פ שיתמהמה אחכה לו בכל יום שיבוא"[25].

ומזה מובן גם שהמעלות שיכולות להתבטל הם רק המעלות שאפילו בלעדם יכולים להגיע לגאולה.

ובהקדים — שבשביל הגאולה יש צורך באיש ישראל שיקבל על עצמו עול מלכות שמים, ויקבל על עצמו את כל ההוראות של מלכא משיחא, כדמוכח מפסק הרמב"ם[26] שמשיח "יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", שכאשר יכוף אותם, אזי ילכו בדרך התורה והמצוה ויחזקו בדקה.

[ומובן, שענין זה שייך רק לבנ"י, ולא לגוי, להבדיל (כולל גם גר שנתגייר שלא כהלכה, כמדובר כמ"פ שהוא נשאר גוי כמקודם), והיינו, שיש חילוק עיקרי בין בנ"י, שאותם יוציא משיח מהגלות בגאולה השלימה, לשאר אומות העולם, אף שגם אצלם יתוסף תיקון, כפי שממשיך הרמב"ם שמשיח

19) ראה לקו"ש ח"ל ס"ע 2. וש"נ.
20) ראה שיחת ש"פ נשא תשל"ב (לקו"ש חי"ג ע' 32 ואילך).
21) בענין זה נזכר גם שלכן נאמר בנוסח "אמר .. רב יוסף כו' אמר .. רב נחמן וכו'" (ראה בהנסמן בלקו"ש חט"ז ע' 258).
22) הל' גירושין פ"ב ה"ז.
23) ראה גם בהקדמה לסהמ"צ.
24) ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 73.
25) נוסח "אני מאמין" עיקר הי"ב.
26) הל' מלכים ספי"א.

״יתקן את העולם כולו לעבוד את ה׳ ביחד, שנאמר[27] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד״].

ובזה הוא החידוש בגמרא (בדור האמוראים) לגבי המשנה (בדור התנאים) — ״לא תיתני ענוה .. לא תיתני יראת חטא״ — שכדי שתוכל להיות הגאולה, בהכרח שהמעלות של ענוה ויראת חטא ישארו ולא יתבטלו, כי, אם גם מעלות אלו יתבטלו ח״ו, הרי זה בדוגמת מ״ש במכילתא[28] בנוגע ל״ימי צאתך מארץ מצרים״[29], ש״כיון שהגיע הקץ לא עיכבן הקב״ה כהרף עין״, כיון שב״הרף עין״ היתה יכולה להיות הירידה בעומק כ״כ שמשם לא הי׳ שייך כבר ח״ו ענין הגאולה[30].

ו. והטעם שדוקא שתי מעלות אלו מוכרחים לגבי ענין הגאולה — ובהקדים:

ענין הגלות אינו בדרך מקרה, בגלל שמספר הגוים גדול יותר ממספר בנ״י (שהרי כך הי׳ גם בזמן שלמה), או בגלל שלגוים יש יותר כלי נשק וכו׳ (שהרי כל הגוים ביחד אינם יכולים להתמודד עם יהודי אחד — ״יעקב״, אע״פ ש״קטן הוא״[31]), אלא הסיבה היחידה לכך היא: ״מפני חטאינו גלינו מארצנו״ (כפי שאומרים ביו״ט בנוסח תפלת העמידה, שכל הענינים שבה הם בדיוק ביותר)[32].

וכיון שלאחרי החורבן והגלות צ״ל העילוי של הגאולה ובנין ביהמ״ק השלישי (שיהי׳ בנין נצחי, ״כיעקב שקראו בית״[33]), והרי ענין הגאולה הוא דבר שיהי׳ בוודאות (כפי שמביא הרמב״ם[34] ש״התורה העידה עליו שנאמר וכו׳ .. (ו)בדברי הנביאים .. כל הספרים מלאים בדבר זה״), הרי מובן, שמבלי הבט על הירידה הכי גדולה כו׳, בהכרח שיהיו אצל בנ״י התכונות הדרושות לביטול הענין ד״חטאינו״.

והנה, בנוגע לחטא שגרם לגלות זה, איתא בגמרא במסכת יומא[35], שזהו בגלל שהי׳ אז הענין של שנאת חנם[36]. ומזה מובן, שכיון שהגאולה מוכרחת לבוא, ובשביל זה מוכרח להיות הביטול ד״חטאינו״ — מוכרחת להיות אצל בנ״י בתקפה האפשרות לבטל את הענין של שנאת חנם, שזהו ע״י הענין דענוה והענין דיראת חטא, כדלקמן.

ז. והביאור בזה:

היסוד שממנו יכולה לצמוח שנאת חנם הוא — העובדה שנדמה לו שחבירו אינו מכיר גדולתו, או שרוצה ליטול ממנו דבר־מה.

והטעם שנקרא (שנאת) חנם — כיון שהוא בעצמו מבין בשכלו שחבירו לא מתכוין ואינו רוצה בכך, או שיתכן שחבירו הוא אכן גדול ממנו. כלומר, כאשר יודע שהוא בכל זאת בעל מעלה, ולא עוד אלא שהוא בעל מעלה היותר נעלה, מבלי שיהי׳ אפשר לערער על זה, ואעפ״כ רואה שחבירו אינו מסכים עמו, הרי זו שנאה, אבל לא שנאת חנם. ורק כאשר נדמה לו דבר שחבירו אפילו לא חולם כו׳, הרי זה נעשה שנאת חנם.

ונמצא, שהענין דשנאת חנם, ללא טעם, הוא מצד ענין הגאוה באופן ד״חוצפא בלא תגא״[37].

וע״פ מ״ש הרמב״ם[38] שבדרך כלל צריך לילך ״בדרך האמצעית״, אבל ״אם הי׳ רחוק לקצה האחד ירחיק עצמו לקצה השני וינהוג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה״, שהיא דרך האמצעית, הרי מובן, שכדי לבטל הענין דשנאת חנם שבא מצד גאוה כו׳, יש צורך בענין הענוה.

---

27) צפני׳ ג, ט.
28) בא יב, מא־מב.
29) מיכה ז, טו.
30) ראה גם לעיל ריש ע׳ 95. וש״נ.
31) עמוס ז, ב־ה.
32) ראה גם תורת מנחם חע״ז ע׳ 140. וש״נ.
33) פסחים פח, א.
34) שם ה״א־ב. וברדב״ז שם: ״כל זה מבואר מן הכתובים ובדברי רז״ל במדרשים ואגדות״.
35) ט, ב.
36) ומה שאמרו רז״ל ״לא חרבה ירושלים אלא מפני שלא הוכיחו זה את זה״ (שבת קיט, ב), ״שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין״ (ב״מ ל, ב) — הרי היסוד והעיקר לענינים אלו הו״ע שנאת חנם.
37) ראה סנהדרין קה, סע״א.
38) הל׳ דעות פ״א ה״ד. פ״ב ה״ב.

וכיון שיש הכרח בענין הענוה בכדי לבטל שנאת חנם, הרי לא יתכן שיתבטל ענין הענוה, ולכן ״אמר לי׳ רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא״.

ח. ובהקדים הביאור איך מתאים לומר ״לא תיתני ענוה דאיכא אנא״, שזהו היפך ענין הענוה:

לכאורה יש לתרץ בפשטות, שהעובדה ״דאיכא אנא״, בידעו מעמדו ומצבו שאינו בעל מעלה כו׳, ואעפ״כ מינוהו לראש וכו׳, מוכיחה את ענוותנותם של אלו שמינוהו.

אך על זה מבהיר רש״י ומפרש ״דאיכא אנא״ להיפך — לא שאלו שמינוהו הם ענוים, אלא ״שאני ענוותן״[39].

וטעם הדבר — כיון שאי אפשר לומר שרב יוסף לא ידע שהוא בעל מעלה:

מסופר בגמרא בסוף מסכת הוריות: ״רב יוסף סיני (מי ששנה משנה ובריתא סדורין לו כנתינתן מהר סיני[40] — ששם ניתנה כל התורה כולה, ועד שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני[41]), ורבה עוקר הרים (חריף ומפולפל בתורה, אע״פ שאין משנה ובריתא סדורין לו כל כך[40]) .. סיני עדיף .. הכל צריכין למרי חטיא״, ולכן בחרו ומינו את רב יוסף כו׳.

וא״כ, בודאי ראה רב יוסף שבאים לשאול אותו היכן נאמר דין זה, היכן נשנית משנה או ברייתא זו וכו׳, והוא גם השיב על שאלותיהם. ואילו לא ידע מעלתו שבגללה נקרא ״סיני״, הי׳ אסור לו להשיב להם, שהרי ״תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה וכו׳״ (כדברי הגמרא במסכת סוטה[42]), וכיון שהשיב להם, הרי בודאי הי׳ בטוח שהוא ראוי להוראה.

ולכן אי אפשר לפרש ״לא תיתני ענוה דאיכא אנא״, שהענוה היא של אלו שמינוהו, אף שלא הי׳ בעל־מעלה — בה בשעה שהוא עונה על השאלות ששואלים אותו, שלכן מינוהו לראש לגבי החריף ועוקר הרים, בגלל ש״הכל צריכין למרי חטיא״; ועכצ״ל הפירוש בפשטות הגמרא בדברי רב יוסף ״דאיכא אנא״ — ״שאני ענוותן״.

והביאור בזה (שלכאורה הרי זה היפך הענוה לומר על עצמו ״שאני ענוותן״) — בהקדם החילוק בין ״עניו״ ל״שפל״ (ששניהם שמות בלשון הקודש), ש״שפל״ הוא מי שבאמת אין לו במה להתגאות, משא״כ ״עניו״, אין פירושו שאינו יודע מעלותיו,

— שהרי אי אפשר לומר כן בנוגע לעניו הגדול ביותר: משה רבינו [שחג השבועות, ״זמן מתן תורתנו״, הוא היו״ט שלו, שהרי ״משה קיבל תורה מסיני״[43]], כמסופר בחומש[44] שהי׳ ״עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה״ — שבודאי לא שייך לומר שמשה (שעליו נאמר ״משה אמת ותורתו אמת״[45]) לא ידע שהוא זה ש״קיבל תורה מסיני״, או שלא ידע ח״ו מעלת התורה, או המעלה שהקב״ה אמר לו ״אתה מחיצה לעצמך״[46] (אפילו לגבי אהרן ובניו), וציווהו ״הגבל את ההר וקדשתו״[47] — כל הענינים של הגבלה ופרישה וכו׳ שהיו ע״י משה; ועד״ז בנוגע לשאר הענינים שבהם הי׳ כחו גדול, כמו ״נתתיך אלקים לפרעה״[48], וכן הענין ד״בריאה יברא ה׳ גו׳״[49] שהי׳ במחלוקת קרח —

אלא אחד הפירושים בזה[50] — כפי שמבאר רבינו הזקן במאמר ד״ה ויספו ענוים בהוי׳ שמחה[51],

39) ראה גם לקו״ש שם הערה 25. שיחת ש״פ במדבר, ערחה״ש תשח״י ס״י (תורת מנחם חכ״ג ע׳ 10). וש״נ.
40) פרש״י שם.
41) נסמן בלקו״ש חי״ט ע׳ 252.
42) כב, א.
43) אבות רפ״א.
44) בהעלותך יב, ג.
45) כ״ה בתנחומא קרח יא. ועד״ז ב״ב עד, א. סנהדרין קי, סע״א. במדב״ר פי״ח, טז (כ״ה בבמדב״ר עם הענפים, ובדפוס וילנא — פיסקא כ) — כגירסת הבחיי והכלי יקר קרח טז, לד. ועוד.
46) מכילתא ופרש״י יתרו יט, כד.
47) שם, כג.
48) וארא ז, א.
49) קרח טז, ל.
50) ראה גם שיחת ערחה״ש תשל״ב ס״ח (תורת מנחם חס״ח ע׳ 309). וש״נ.
51) מאמרי אדה״ז תקס״ב ע׳ נא.

שהעניו יודע מעלותיו, אלא שסבור, שאילו הי׳ מישהו אחר במקומו, עם הכשרונות שניתנו לו בלידתו, שלא התייגע עליהם כו׳, אולי הי׳ פועל יותר ממנו, כך, שלא מגיעה לו הכרת תודה על זה.

ועד״ז בנוגע לרב יוסף – שבודאי ידע מעלתו וראה ש״הכל צריכין למרי חטיא״ (שזהו״ע ד״סיני״, כמו משה רבינו שקיבל תורה מסיני), אבל אעפ״כ הרגיש בעצמו שהוא ענוותן, שאינו מחזיק טובה לעצמו, בהיותו סבור שמישהו אחר במקומו הי׳ מגיע לדרגא נעלית יותר.

וע״ד שמצינו שאמר בנוגע לחג השבועות: ״אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא״[52], היינו, שאין זו המעלה שלו, אלא ״האי יומא״ גרם זאת כו׳.

ומזה מובן, שענין הענוה הוא היפך הענין דשנאת חנם, שהרי שנאת חנם היא מצד גאוה ללא טעם, ואילו ענין הענוה הוא להיפך, שעם היותו בעל מעלות, אינו מחזיק טובה לעצמו, ואדרבה: מחשיב את עצמו פחות מאחרים כו׳, ולכן, ענין הענוה הוא התיקון לענין דשנאת חנם, והיינו, שהן אמת שיש לו את כל המעלות, ויש לו את כל התורה, עד שנקרא ״סיני״, אבל אעפ״כ, לפגוע ביהודי נוסף – חס ושלום; ״אני ענוותן״.

ט. וזוהי ההוראה שבסיפור הגמרא – שבהכרח שיהי׳ אצל בנ״י ענין העניוות:

לומר על יהודי שאינו בעל־מעלה – חס ושלום!

וכמובן במכ״ש וק״ו ממ״ש רבינו הזקן בתו״א[53], ש״מצינו[54] בנבוכדנצר (בימי מרודך בלאדן[55]) בשביל שהלך ג׳ פסיעות לכבוד השי״ת, פסקו לו מלוכה על כל העולם (כפי שמלכות בבל היתה אז[56]) ולזרעו אחריו עד ג׳ דורות״.

ובפרט ע״פ דברי הגמרא במסכת חגיגה[57], ש״פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון״.

אך יש צורך להבהיר ולהבטיח שמוכרחת להשאר מעלת הענוה, שהיא תשלול את הענין של שנאת חנם – שזהו דבר המוכרח, שהרי עד כמה שיגדל חושך הגלות, בהכרח שיוכלו לבטל את ״חטאינו״, שיסודם היתה שנאת חנם, כדי שיוכל להתבטל הענין ד״גלינו מארצנו״.

י. אמנם, ענין הענוה לבדו אינו מספיק, אלא צ״ל גם הענין דיראת חטא:

לכל לראש – הנה בנוגע לענין הענוה גופא אין להסתפק בכך שכן הוא מצד טבע נפשו או מצד חשבון שכלי, אלא צ״ל מצד יראת חטא דוקא, שדוקא אז תהי׳ הענוה כדבעי למהוי, ובאופן של קיום כו׳.

וע״ד שמצינו[58] בנוגע לענינים שבין אדם לחבירו, שהיסוד לזה צ״ל ציווי הקב״ה דוקא, כך, שגם המצוות שבין אדם לחבירו הם חלק מהמצוות שבין אדם למקום, והיינו, שבמצוות שבין אדם למקום יש שני סוגים: (א) מצוות שהם רק בין אדם למקום, (ב) מצוות שהם גם בין אדם לחבירו; וכמודגש בעשרת הדברות, שגם הענין ד״לא תרצח״[59] צריך להיות מיוסד על הענין ד״אנכי ה׳ אלקיך״[60], ולאחרי הקדמת נעשה לנשמע דוקא.

ונוסף לזה, העדר הענין של יראת חטא כשלעצמו הוא סיבה נוספת שיכולה לגרום לשנאת חנם:

כאשר אין אצלו ענין של יראה כלל, ולא רגש של בושה אפילו ממה שיאמר מישהו אחר, כך, שאין לו עם מי להתחשב ואינו מתחשב עם אף אחד – אזי במילא עושה מה שלבו חפץ.

---

52) פסחים סח, ב.
53) מקץ לא, ג. וש״נ.
54) ראה סנהדרין צו, א (ובמסורת הש״ס). יל״ש מלכים־ב רמז רמד. פרש״י ירמי׳ יב, ה.
55) ראה גם אסת״ר פ״ג, א. שהש״ר פ״ג, ו.
56) ראה מגילה יא, סע״א.
57) בסופה. וש״נ.
58) ראה גם תורת מנחם חע״ט ס״ע 131 ואילך. וש״נ.
59) יתרו כ, יג.
60) שם, ב.

ולהיותו במעמד ומצב ש"הוא ברשות לבו" (כדאיתא במדרש[61] והובא בתניא[62]), והרי "אדם עיר פרא יולד"[63], ו"יצר לב האדם רע מנעוריו"[64], כך, שלא שייך לשאול אצלו טעם ע"פ שכל, כיון שהלב אינו מקום השכל, אלא מקום המדות והרגש וכו' – הרי מובן שבשעה שרואה יהודי או כל ברי', אזי מרגיש כלפיו היפך האהבה.

וכדי להגביל את הלב, אפילו בהיותו במעמד ומצב שאינו שייך לדרגות נעלות ביותר – בהכרח שיהי' אצלו בשלימות עכ"פ הענין של יראת חטא; לא נאמר כאן "יראת הוי'", "יראת אלקים" וכו', כי אם יראת חטא, היינו, שתופס את עצמו ("גיט זיך אַ כאַפּ") ומזדעזע ("גיט זיך אַ טרייסל") מענין החטא, שמתיירא מזה שיכול לגרום לו איזה ענין של היזק כו'.

יא. וזהו שאמרו רב יוסף ורב נחמן לתנא "לא תיתני (בטלה) ענוה דאיכא אנא .. לא תיתני (בטלה) יראת חטא דאיכא אנא"[65]:

אי אפשר לומר שענוה ויראת חטא בטלו לגמרי (ש"בטלה" פירושו שנתבטל לגמרי, כנ"ל ס"ה),

– שהרי גם כשנמצאים בתכלית ירידת הגלות, צריכה להיות נתונה לכל אחד היכולת והרשות והכח לבטל את הענין ד"חטאינו", ולכן מוכרחים להיות בשלימות ובתוקף ב' המעלות דיראת חטא וענוה –

אלא בהכרח לומר שעדיין ישנו ענין הענוה והענין דיראת חטא – עכ"פ בדרגא פחותה באופן השייך לכל אחד מישראל.

ועל זה מביאים ר"י ור"נ ראי' והוכחה – "דאיכא אנא", שכוונתם בזה היתה לדרגא פחותה בענינים של ענוה ויראת חטא כפי שהיא אצלם:

בנוגע לרב יוסף – מסופר בגמרא[66] ש"חלש איעקר לי' למודי'". והרי ידוע חומר הענין ד"השוכח (אפילו) דבר אחד ממשנתו כו'"[67], וכמבואר בארוכה בהל' ת"ת לרבינו הזקן[68]. ואע"פ שזהו דוקא כשמשכח תלמודו במזיד, משא"כ רב יוסף ש"חלש כו'", מ"מ, כיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, הנה כיון שדוקא אצלו אירע דבר כזה, הי' ר"י סבור שזהו בגלל פחיתותו כו'. וכיון שכן, הרי אין פלא בכך ש"אני ענוותן", כי, בהיותו במעמד ומצב ש"איעקר לי' למודי'", מספיקה גם דרגא פחותה במדת הענוה, ששייכת לכל אחד מישראל.

ועד"ז בנוגע לרב נחמן – שכאשר רק "נפל גלימא מעילוי' רישי'" אזי נכשל בענין שהוא היפך יראת חטא (כנ"ל ס"ג), כך, שהענין דיראת חטא שיש אצלו ("דאיכא אנא") היא בדרגא פחותה, ששייכת לכל אחד מישראל[69].

וענין זה נעשה חלק מהתורה – שבנוגע לענוה ויראת חטא ישנה ההבטחה שלא יבטלו אלא יהיו תמיד אצל בנ"י, שעל ידם יוכלו לבטל את סיבת הגלות כו'.

וזהו גם מה ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה"[70],

– היינו שברור הדבר שסוכ"ס יתנהגו כל בנ"י ע"פ "דבר ה' זו הלכה"[71], מבלי להתפעל מכל הקשיים כו', ומבלי להתפעל מהיצה"ר גם בשעה שמתעטף באיצטלא של ת"ח (כדרשת חז"ל[72] על הפסוק[73] "בהאבקו עמו", "כת"ח נדמה לו"), שאז הסכנה היא גדולה יותר, כמארז"ל[74] "כל הגדול מחבירו יצרו

61) ב"ר פל"ד, יו"ד.
62) פי"ז.
63) איוב יא, יב.
64) נח ח, כא.
65) ראה גם ילקוט החנוכי שבראש ספר שו"ת הרב"ז (שאפראן – ורשה תר"ץ) ס"ב.
66) נדרים מא, א. וראה גם תורת מנחם חס"ח ע' 344.
67) אבות פ"ג מ"ח.
68) פ"ב ה"ד (ואילך). וש"נ.
69) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 72.
70) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
71) שבת קלח, ב.
72) חולין צא, א.
73) וישלח לב, כו.
74) סוכה נב, סע"א.

גדול הימנו״, ואעפ״כ אינו מתפעל מזה, בידעו שיש לו את הכחות הדרושים לכך, שהרי ״לפום גמלא שיחנא״[75], אלא שיש לו בחירה חפשית כו׳ —

״ומיד הן נגאלין״[70] [וכשם שה״נגאלין״ הוא ״מיד״, הנה גם התשובה היא מיד, שהרי תשובה היא ״בשעתא חדא וברגעא חדא״[76], ״מיט איין קער״[77]], בגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו.

יב. וזהו גם הקשר עם התחלת המסכתא: ״המקנא לאשתו״, ואיתא בגמרא[78] ב׳ פירושים ״מה לשון קינוי״, וא׳ מהם הוא ״לשון התראה, וכן הוא אומר[79] ויקנא הוי׳ לארצו״.

וכן תהי׳ לנו — שבקרוב ממש ובגלוי יקנא ה׳ לארצו,

ויקויים מ״ש ״וכפר אדמתו עמו״[80] — להוציא את ארץ ישראל מכל הענינים המבלבלים, ועד שיראו גם בעיני בשר ובגלוי למטה מעשרה טפחים שזוהי ״ארץ אשר .. עיני הוי׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״[81],

וזה יביא מיד שתהי׳ ״ארץ זבת חלב ודבש״, ״ארץ טובה ורחבה״[82], ובפשטות, למטה מעשרה טפחים,

והיינו לפי שיתבטל המורא מפני גויים, ובדרך ממילא יתבטל שעבוד מלכיות, כך, שרואים שכל אחד מישראל הוא בן חורין ועוסק בתורה ובמצוות — בדוגמת מ״ש הרמב״ם[26] ש״יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה׳״ ובודאי ינצח,

— וכיון שזוהי ״מלחמת ה׳״, הרי כשם שמצינו בנוגע לרפואה שכאשר ״אני הוי׳ רופאך״ הרי זה באופן ש״לא אשים עליך״[83], שמלכתחילה אין מחלה, כך גם הנצחון במלחמת ה׳, שהוא נצחון של ״הוי׳ אלקי הצבאות״[84], הוא באופן ש״חרב (אפילו חרב של שלום[85]) לא תעבור בארצכם״[86], כך, שאין צורך כלל במלחמות, כיון שנעשה הענין של ״פדה בשלום נפשי״[87] —

ובעגלא דידן, ובשעתא חדא וברגעא חדא, נראה ש״בנה מקדש (ביהמ״ק השלישי) במקומו״, ולאח״ז — ״וקבץ נדחי ישראל״, ואז יקויים היעוד[88] ״מלאה הארץ דעה את ה׳״, בקרוב ממש.

* * *

יג. צוה לנגן ואמר מאמר ד״ה בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע.

* * *

יד. כאמור לעיל במאמר[89] [שמיוסד על מאמרי רבותינו נשיאינו, החל מרבינו הזקן, אדמו״ר האמצעי, הצמח צדק והנשיאים שלאחריו, עד לנשיא דורנו כ״ק מו״ח אדמו״ר] — עומדים עתה בחמשה בסיון, שזוהי ההכנה לקבלת התורה ממש — ערב זמן מתן תורתנו, כפשטות הענין, עד לפשוטו של מקרא.

ובהקדמה — שבפשטות הכתובים ישנה גם ההכנה למתן תורה שמתחילה כבר בימי הגבלה[90],

---

75) כתובות סז, רע״א. וש״נ.
76) זח״א קכט, סע״א.
77) ראה לקו״ת דרושי ר״ה סא, א. סג, ד. סה״מ תרל״ו ח״ב ע׳ שמז. תרנ״ד ריש ע׳ שכט. סה״מ קונטרסים ח״ב שצו, ב. ח״ג ע׳ קד. סה״ש תש״ה ריש ע׳ 121.
78) ב, סע״ב ואילך.
79) יואל ב, יח.
80) האזינו לב, מג.
81) עקב יא, יב.
82) שמות ג, ח.
83) בשלח טו, כו.
84) הושע יב, ו. ועוד.
85) תענית כב, א־ב.
86) בחוקותי כו, ו.
87) תהלים נה, יט.
88) ישעי׳ יא, ט. וראה רמב״ם הל׳ תשובה ספ״ט. הל׳ מלכים בסופן.
89) לעיל ע׳ 223 ואילך. וש״נ.
90) ראה גם מכתב יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב, פ׳ נשא את ראש, שנה זו (אג״ק ח״ל ס״ע רטו ואילך).

ועד שכבר בנוגע לר"ח סיון נאמר[91] "בחודש השלישי גו' ביום הזה [כפי שלמדים בגמרא[92] "הזה הזה" לגז"ש שקאי על ר"ח] באו מדבר סיני גו' ויחן שם ישראל" – לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד"[93], בגלל שעמדו "נגד ההר", שמצדם עמדו כבר מוכנים לקבל את התורה, כפי שמבאר רבינו הזקן בדרוש בחודש השלישי[94].

אבל מובן, שככל שהולכים ומתקרבים לחג השבועות, הולכת וגדלה ההדגשה, ובמילא צ"ל ניכר ונגלה יותר ענין ההכנה למתן תורה וקבלת התורה.

וכאשר מסתכלים רואים שיש רבים שמתבלבלים בענינים שונים, דברים טובים ומוכרחים וחיוניים, ושוכחים להזכיר מילה אודות הצורך להתכונן בפשטות לקבל את התורה ב"זמן מתן תורתנו", חג השבועות, ולא צריכים לחפש ולשאול מהי ההכנה לזה – כאמור לעיל שזהו ע"י הקדמת נעשה לנשמע.

ואין הכוונה רק לומר זאת בדיבור בעלמא – שאז לא שייך לקרות זאת בשם "רז", ועד שתורת אמת עומדת בהתפעלות ואומרת (בשם נותן התורה עצמו) בלשון תמיהה: "מי גילה לבני רז זה"[95] – וא"כ מובן שזוהי עבודה גדולה ביותר, שלא זו בלבד שאומר את המילים "נעשה" ולאח"ז "נשמע", אלא כל אחד צריך להתבונן בזה בהתבוננות אמיתית, על מנת שיוכל להגיע ואכן יגיע למעמד ומצב דהקדמת נעשה לנשמע, לפי שורש נשמתו ולפי יכלתו, באופן ד"בכל מאדך"[96].

ובשביל זה – צריך לעשות משהו!...

ועי"ז שיערוך אסיפות, וילך לטייל, ויעשה ענינים נוספים – יהי' לו אמנם "עולם הבא" ו"עולם הזה", ויפעל ענינים נפלאים ("געוואַלדיקע זאַכן"), אבל כאן מדובר אודות מצוה שהזמן גרמא, ולא רק מצוה פרטית, אלא ענין כללי, ששייך באמת לכל ימי הספירה שענינם הוא הגעגועים לתורה (כמדובר כמ"פ)[97], עאכו"כ החל מר"ח, עאכו"כ החל מימי ההגבלה, ועאכו"כ בערב חג השבועות, שכל היום נקרא בשם "ערב", וכל רגע שביום ענינו הכנה לקבלת התורה[98] – צריך לגלות ולהדגיש בעצמו את הענין של "נעשה" ו"נשמע", ובאופן של הקדמת נעשה לנשמע.

ולא לדרשה קאתינא: יש להקדיש לזה עכ"פ רגעים אחדים, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[99] – שאותם רגעים אחדים שבהם יתבונן שמכין את עצמו לאופן העבודה דנעשה קודם לנשמע, עליו לזרוע ולהפיץ במשך כל המעת־לעת של ערב שבועות, חמשה בסיון, ועאכו"כ על "זמן מתן תורתנו" – יום הראשון של שבועות, ויו"ט שני של גלויות, ובפרט בשנה זו שחל ביום הש"ק, של"כולי עלמא בשבת ניתנה תורה"[92].

ויה"ר שיתבוננו (עכ"פ רגעים אחדים) בענין דהקדמת נעשה לנשמע כפי שהוא בפשטות הדברים; בספרי מוסר וספרי חקירה, ולמעלה יותר – כפי שנתבאר בתורת החסידות, ולקשר זאת עם עצמו, היינו, שאין זה לימוד ענין שנמצא בספר, אלא זהו ענין שצריך ללמד אותו.

ואז נעשית קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, באופן שהוא מוכן לזה בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

– קבלת התורה תהי' אצלו גם בלאה"כ, דכיון שנותנים את התורה, ו"כל הנותן בעין יפה נותן"[100], הרי בודאי שגם יקבל את התורה; אבל ביכלתו לקבל באופן שה"רז" יהי' אצלו בגלוי, וכל הענינים יהיו אצלו בגלוי, שאז יהי' זה ביתר שאת וביתר עוז; וכאמור לעיל (ס"ח) שאפילו במ"ת היו חילוקי דרגות – משה מחיצה לעצמו ו"אהרן מחיצה לעצמו"[46] כו'.

---

91) יתרו יט, א־ב.
92) שבת פו, ב.
93) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.
94) תו"א ר"פ יתרו.
95) שבת שבהערה 7. וראה גם במאמר שבהערה 89.
96) ואתחנן ו, ה.
97) ראה גם לעיל ס"ע 151. וש"נ.
98) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 19 ואילך.
99) ראה סה"ש תרצ"ט ס"ע 339 ואילך [ע' 384]. וראה גם תורת מנחם חע"ב ע' 248. וש"נ.
100) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

טו. אמנם, גם הדרגא הכי תחתונה שבבנ״י היתה בעילוי שלא בערך לגבי כל מציאות העולם כולו, שהרי רק לבנ״י ניתנה התורה – הרי זה גם זמן המוכשר לחזור ולעורר עוד הפעם המדובר כמ״פ שכל אחד צריך לעשות כל התלוי בו לבטל בתכלית ובפועל את הענין שרוצים לגרור גוים ולהכניסם בין יהודים, היפך התורה והיפך ההלכה, שבזה עומדים על ה׳ ועל תורתו ועל עמו ועל ארצו הקדושה, שלכן הי׳ לא תהי׳!

וככל שיבטלו זאת רגע אחד קודם – תבוא עליהם ברכה, על כל אחד שיעשה בזה כל התלוי בו, ובודאי שסוכ״ס הנה ״דבר אלקינו יקום לעולם״[101], ובדרכי נועם ובדרכי שלום.

וכמדובר כמ״פ שזוהי גם הדרך לפעול שלום בעולם בכלל, אפילו בין אוה״ע – כמפורש במדרשי חז״ל[102], ״שכשניתנה תורה לישראל כו׳ כל עכו״ם אחזתן רעדה כו׳ נתקבצו כולם אצל בלעם כו׳״, ואמר להם ״ה׳ עוז לעמו יתן״, ו״ה׳ יברך את עמו בשלום״[103], ואז נעשה גם שלום בין יהודים לגויים, כיון שהגויים ראו שזוהי תורה ששייכת רק לבנ״י, ועל ידם יגיע להם חלקם – כפי שפוסק הרמב״ם[104] ש״צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח״ (שבע מצוות, עם כל הפרטים שבזה וכל המסתעף מזה[105]).

ובודאי שמתנהגים עם גוי בצדק וביושר, שלא מרמים אותו, ולא סוחבים אותו לעשות ממנו דבר המזיק – שמזיק את עצמו, ומזיק רח״ל את בנ״י, ״גוי קדוש״[106], ביחד עם ארץ הקדושה והתורה הקדושה, שכולם ניתנו מ״אלקיכם קדוש הוא״[107].

ומזה מובן גם שלא שייך להתווכח ולטעון שעי״ז מרויחים משהו; אין לך דבר שיוכל למלא, אפילו במקצת מן המקצת עכ״פ, דבר שבו תלוי אפילו הקיום של אות אחת בתורה, ועאכו״כ הלכה וסוגיא שלימה בתורה, שקשורה עם ״סוגיא שלימה״ בארץ הקודש, שהם קשורים עם הקיום של כל עם ישראל, שעם זה קשור כביכול ״הוי׳ אחד״[108] – ענין האלקות כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.

ולכן – הכרח גמור לבטל זאת בהקדם הכי אפשרי.

והטענה של שטות שזה יביא לידי פירוד בין בנ״י – הרי לא יתכן ש״תורה אחת״[109] תביא לידי פירוד בין בנ״י!

ואדרבה: אפילו קודם מ״ת – עצם העובדה שבנ״י עמדו ״נגד ההר״, עוד לפני שניתנה עליו התורה, פעלה כבר ש״ויחן שם ישראל״, ״כאיש אחד בלב אחד״.

וזוהי גם הדרך – למעלה מדרך הטבע – שיהי׳ שלום בין ישראל לעמים, עי״ז שמקיימים את ״המבדיל בין ישראל לעמים״, וזה יביא אח״כ הצלחה בפעולות שבדרכי הטבע כדי שיקויים ״ונתתי שלום בארץ״[86], שהרי ״התורה ניתנה לעשות שלום בעולם״[110], ועאכו״כ ב״ארץ אשר .. עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״[81].

טז. וכן יש לעורר בנוגע לענין המבצעים ש״מרעישים״ אודותם, שמר״ח סיון, ועאכו״כ ימי הגבלה, ועאכו״כ ערב חג השבועות, צריך לעסוק בכל המבצעים ביתר שאת וביתר עוז, הן בכמות והן באיכות, שכן, נוסף לכך שכל ענין של תורה ומצוותי׳ מוסיף כח בכללות הענין דמ״ת, הרי זה בהדגשה יתירה בחמשה המבצעים, וגם במבצע נרות שבת קודש, שקשורים במיוחד עם ענין התורה (כפי שכבר נתבאר במכתב[111]):

101) ישעי׳ מ, ח.
102) זבחים קטז, סע״א. יל״ש יתרו רמז רסח. רפו.
103) תהלים כט, יא.
104) הל׳ מלכים ספ״ח.
105) ראה אנציק׳ תלמודית (כרך ג) ערך בני נח בתחלתו (ע׳ שמט ואילך). וש״נ.
106) יתרו יט, ו.
107) ע״פ מלכים־ב ד, ט.
108) ואתחנן ו, ד. ועוד.
109) לשון הכתוב – בא יב, מט. ועוד.
110) רמב״ם הל׳ חנוכה בסופן.
111) שבהערה 90 (ס״ע ריז ואילך).

מבצע תורה – כמובן בפשטות שקשור עם מ״ת, שהרי ״כל הקורא ושונה הקב״ה קורא ושונה כנגדו״[112], כפי שהי׳ בשעת נתינת התורה בפעם הראשונה (כדברי הגמרא במסכת ברכות[113]).

ועד״ז מבצע תפילין ומבצע מזוזה – שנזכרו בפרשיות שבהם נאמר והוכפל הציווי דתלמוד תורה שצ״ל ״בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך״[114], וצ״ל ״ודברת בם״[115], ״ולא בדברים אחרים״[116]; כולו תורה – ״תורתו אומנתו״[117].

ועד״ז מבצע צדקה – כמ״ש רבינו הזקן בהתחלת ספר ״תורה אור״ (שכשמו כן הוא) מיד בדרוש הראשון[118], שעל ידה ״נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה״, וכפי שמבאר הצ״צ[119], שאין זו גוזמא, אלא אכן אלף פעמים ככה בפועל ממש, והיינו, שבשעה אחת יכול להספיק מה שלולי ענין הצדקה הי׳ צריך בשביל זה אלף שעות, כיון שמוחו, וכן לבו – שעל זה אמרו[120] ״לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ״ (או ״רוצה״[121]) – נעשים זכים אלף פעמים ככה.

ועד״ז בית מלא ספרים – כמדובר כמ״פ שהכוונה לספרים של תורה, וכן ספרים של תפלה, כמו סידור ותהלים, שהרי ע״י התפלה נעשה לימוד התורה באופן נעלה ביותר, כפי שרבינו הזקן מבאר בארוכה בדרושי פרשת וזאת הברכה אשר ברך משה[122].

ועאכו״כ מבצע נרות שבת קודש – שבערב שבועות יעשו זאת בתוספת ברכת שהחיינו, היינו, שכל אשה וכל הנשים, כל בת וכל הבנות, תיכף שהגיעו לחינוך ומבינים פירוש הענין, ידליקו נר בברכה, ובברכת שהחיינו, מתוך רגש של הודי׳ ״שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה״ – כמפורש בגמרא במסכת שבת[123] ש״נר מצוה״ מביא ״תורה אור״[124], שלזה זקוקות הן נשים נשואות והן אלו שלפני החתונה, ואפילו משהגיעה לחינוך, שכבר מתכוננת לכך שבמשך הזמן תהי׳ ״עקרת הבית״[125], ולכן כל עניני׳ הם באופן שעי״ז יתוסף בבית שתעמיד במשך הזמן שיהי׳ בית תורה – ״תורה אור״, ע״י ״נר מצוה״.

יז. ויה״ר שיעסקו בכל ענינים אלו ביתר שאת וביתר עוז כל השנה כולה, ועאכו״כ בערב חג השבועות, ״זמן מתן תורתנו״,

ואז תהי׳ התורה בתכלית השלימות, והתפילין בתכלית השלימות, והמזוזה בתכלית השלימות, והצדקה בתכלית השלימות (שהרי אפילו עשירים זקוקים לצדקתו של הקב״ה, ״לך הוי׳ הצדקה״[126]), וכן בית מלא ספרים,

וכן נרות שבת קודש שיאירו את כל ששת ימי השבוע, כפי שמסופר בנוגע לשרה אמנו (הראשונה מארבע האמהות), שהנרות שהדליקה בערב שבת האירו עד לערב שבת הבא[127] – וכך יואר אלף השישי [שבו עומדים עתה כבר לאחרי חצות[128], קרוב ממש לביאת משיח צדקנו] ב״נר מצוה ותורה אור״,

ועאכו״כ מצות התשובה, שנקראת ״מצוה״ סתם, ״המצוה הזאת״[129] – שישראל עושין תשובה ״ומיד הן נגאלין״[70],

ופועלים שה״רז זה״ של הקדמת נעשה לנשמע יהי׳ בגלוי אצל כל אחד, ומקבלים את התורה – ועד ללימוד תורתו של משיח מפיו של משיח – בשמחה ובפנימיות.

---

112) תדבא״ר רפי״ח. יל״ש איכה רמז תתרלד.
113) כב, א. וראה תו״א שבהערה 94 (סז, ב).
114) ואתחנן ו, ז. עקב יא, יט.
115) ואתחנן שם.
116) יומא יט, ב. תניא פ״ח. שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ו סט״ז. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ג ה״ז; פ״ד הי״א.
117) שבת יא, א.
118) בתחלתו (א, ב).
119) ראה אוה״ת לשם (בראשית כרך ו) תתרכו, ב ואילך.
120) ע״ז יט, א.
121) שו״ע יו״ד סוסר״מ.
122) צו, ב.
123) כג, ב ובפרש״י.
124) משלי ו, כג.
125) ראה ב״ר פע״א, ב. זח״א קנד, א. פרש״י ויגש מו, יט. אוה״ת נ״ך ח״ב ע׳ תתעא. ע׳ תתנח ואילך.
126) דניאל ט, ז.
127) ב״ר פ״ס, טז. הובא בפרש״י עה״ת חיי שרה כד, סז.
128) ראה סה״ש תש״ט ע׳ 331. וש״נ.
129) נצבים ל, יא. וראה לקו״ת נצבים מה, ג. וש״נ.

ובקשתי שימסרו הדברים לכל קצוי תבל – בכל מקום שיכולים להגיע עכשיו, ע״י הטלפון, או ע״י כתיבה, טלגרמות וכו׳, שאצל כל אחד ואחת, ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[130],

ובכללות כולם יחד, תהי׳ קבלת התורה בשמחה ובפנימיות[131], וכהוראת רבותינו נשיאינו[132] [שהוראתם היא גם נתינת כח, ובדיוק הלשון נתינה – ש״כל הנותן בעין יפה נותן״] באופן ד״מלכתחילה אַריבער״[133],

ובאופן כזה עוברים מיד מיו״ט ליו״ט שני בחוץ לארץ, וגם מיו״ט לשבת בפני עצמו, כפי שהוא בארץ הקודש, שיהי׳ שבת קודש, וממשיכים זאת כבר בערב שבועות וערב שבת, כבקביעות שנה זו שה״עירוב תבשילין״ עבור שבת נערך בחמשה בסיון,

ולעשות כל ענינים אלו – בשמחה ובפנימיות, ו״מלכתחילה אַריבער״.

* * *

יח. בהמשך[134] לעריכת הסיום (דמסכת סוטה) דלעיל, שזהו ענין בנגלה דתורה – הנה תיבת ״נגלה״ עצמה מורה שיש לה פנימיות – פנימיות התורה[135], שבדורותנו נמסרה בתורת החסידות.

מ״ת התחיל עם תושב״כ. תושב״כ של חסידות (שבה נתגלתה פנימיות התורה, כנ״ל) – הוא ספר התניא, כפי שכותב כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו ברשימתו הידועה בנוגע לתניא[136].

בנוגע למ״ת – הי׳ אח״כ החידוש שמשה רבינו תרגם זאת לשבעים לשון, וכמ״ש[137] ״אלה הדברים אשר דבר משה גו׳ הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר״, כמובא במדרשי חז״ל[138] שתירגמו זאת לשבעים לשון[139].

ענין זה נעשה לאחרי ד׳ ספרים הראשונים, בספר החמישי (״אלה הדברים אשר דבר משה״), אשר, כביאור חז״ל[140], וכפי שרבינו הזקן מבאר הענין בארוכה בדרושי מ״ת[141] עה״פ[142] ״וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר״, ענינו של ספר זה – גילוי של כל הספרים, ואז הי׳ גם תרגום התורה לשבעים לשון[143].

כל עניני התורה – הרי הם הוראה על כל הדורות, וכן הוא גם ב״באר היטב״[144] של התורה ללשונות אחרים, ועאכו״כ התרגום ללשון המדינה שבה נמצא עתה רוב מנין ורוב בנין דבנ״י – ארצות הברית, שנתייסדה ע״י אלו שהגיעו מאנגליא – נוגע במיוחד שיהי׳ ״באר היטב״ – תרגום לאנגלית[145] – השפה המדוברת במדינות אלו – [לא רק תושב״כ, חומש ונ״ך בכלל, אלא גם] תושב״כ של תורת החסידות – ספר התניא[146].

---

130) בא יו״ד, ט.

131) ראה גם לעיל ע׳ 207. ע׳ 222. וש״נ.

132) ראה גם לעיל ע׳ 194. וש״נ.

133) ראה גם מברק לקראת חה״ש (לקמן ע׳ 251).

134) מכאן עד סיום השיחה – הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו״ש חי״ג ע׳ 177 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ״מ ע״י המו״ל.

135) וכמדובר (שיחת ש״פ במדבר, מבה״ח וער״ח סיון ס״ג (לעיל ע׳ 206)) בנוגע לל״ג בעומר – שהוא הכנה לחג השבועות – שזהו ״מתן תורה״ של פנימיות התורה (ראה המשך תרס״ו ע׳ ריט [רפט. וש״נ]) – מהנחה בלתי מוגה.

136) קיצורים והערות לתניא ע׳ קיח. ולאח״ז באג״ק שלו ח״ד ע׳ רסא.

137) דברים א, א – א, ה.

138) תנחומא דברים ב. פסיקתא זוטרתא – עה״פ דברים א, ה. רש״י שם.

139) נוסף על ענין הביאור שעי״ז – עיין ג״כ תו״א משפטים עז, ד ואילך הבירור שעי״ז. וראה ג״כ בהקדמה – להעתקת תניא (ח״א) באנגלית (דלקמן הערות 148, 149) ע׳ X ואילך.

140) מגילה לא, ב (משה מפי עצמו אמרן). תוס׳ שם ד״ה משה (וברוח הקדש).

141) לקו״ת במדבר טו, ג. אוה״ת לשם (דרושים לשבועות ע׳ ריז ואילך). וראה ג״כ לקו״ש ח״ד (ע׳ 1087 ואילך) פ׳ דברים. ח״ה ע׳ 333 הערה 116.

142) יתרו כ, א.

143) ראה שמו״ר ספכ״ח.

144) תבוא כז, ח. וראה סוטה לו, א.

145) ראה גם תורת מנחם חנ״ד ע׳ 241. וש״נ.

146) ראה גם אג״ק חכ״ט ס״ע כג.

יט. כל ענין של תומ״צ צריך להיות באופן ד״ואנוהו״[147] — בשלימות האפשרית, באופן הטוב והיפה ביותר, וכך גם בנוגע להעתקות, הביאור והתרגום ללשון אחרת: ככל שעושים זאת באופן טוב בפעם הראשונה[148], הנה אם יכולים לעשות יותר טוב, יש לעשות פעם שני[149] ופעם שלישית[150], הן בנוגע לתרגום והן בנוגע לקלף נאה, נייר נאה, דיו נאה, וכריכה נאה, וכל שאר הדברים.

אך צריך לזכור[151] שהאנגלית איננה יותר מאשר הלבוש החיצוני, קנקן, אבל בתוכו יש יין ישן, שאסור, ח״ו, לגעת בו ולשנות אותו, לא להשמיט משם איזה ענין, מתוך חשש שאולי אינו יהודי יראה זאת ויהי׳ ברוגז וכו׳.

אין מה להתיירא בשעה שבאים עם ענין של תורה ונותנים לו זאת לאמתתו — ללא פשרות ומבלי להסתיר, כיון שסוכ״ס מכיר גם האינו יהודי ש״משה אמת ותורתו אמת״[45], ואדרבא: זוהי הדרך שנעשה שלום, אפילו בין ישראל לעמים, ועאכו״כ בין יהודי אחד לחבירו[152].

כ. ויה״ר שכל אלו שהשתתפו בתרגום, יעורר הדבר אצלם חשק גדול וגעגועים[153] גדולים לפעול עוד יותר — עד כמ״פ ככה, הן בכמות הן באיכות, בכל עניני יהדות, תומ״צ, כולל כמובן — בענינים של פנימיות התורה, חסידות.

ולעשות זאת (כמדובר לעיל — בשיחות הקודמות) בשמחה ובפנימיות, ובאופן דמוסיף והולך ואור, עד שיאירו ביותר, כל אחד בעצמו, ובעיר ובמדינה היכן שנמצא, ועי״ז יתוסף אור בכל העולם כולו.

ולעשות כל זה — כאמור לעיל — באופן מואר, ובאופן שמח, יותר ויותר, עד שישרפו את שיירי הגלות[154], ויכנסו ב״לילה כיום יאיר״[155] באופן מואר, לקבל פני משיח צדקנו ובקרוב ממש.

כא. יישר כח — לכל אלו — גם ממני ומכולם על הנחת רוח שגרמו, ע״י שהשלימו והביאו זאת לכאן בערב ״האי יומא דקא גרים״[52] — ערב חג השבועות.

וכל זה גם יוסיף ב״יפוצו מעיינותיך״ של הבעש״ט[156] — תורת הבעש״ט ותורת רבינו הזקן[157], עד שהמעיינות גופא יגיעו ויהיו ב״חוצה״, ועי״ז ״קאתי מר״ — דא מלכא משיחא[158], ובקרוב ממש.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א הורה לכמה מהאורחים מאנגליא שהתעסקו בהדפסת התניא הנ״ל — לומר ״לחיים״, ונתן לכאו״א מהם מכתב כללי[90], ולילדים חתיכת מזונות (וכן שלח מזונות עבור הנשים).

אח״כ התחיל כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן ניגון רבינו הזקן בן ד׳ הבבות (בבא הרביעית — פעם אחת).

טרם צאתו התחיל כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן את ניגון ההקפות של אביו הרלוי״צ ז״ל].

---

147) שבת קלג, ב.

148) ח״א — קה״ת ברוקלין ה׳תשכ״ב. ח״ב: ה׳תשכ״ה. ח״ג: ה׳תשכ״ו. ח״ד: ה׳תשכ״ח. ח״ה: ה׳תשכ״ח.

149) ח״א — קה״ת ברוקלין, ה׳תשכ״ח. ח״ב וח״ג — ה׳תשכ״ט.

150) ח״א — קה״ת ברוקלין, ה׳תשכ״ט.

151) ראה גם מכתב כ״ג כסלו תשל״ג (באנגלית).

152) ראה ג״כ שיחת יום ב׳ דחה״ש סכ״ב ואילך (לקמן ע׳ 279 ואילך).

153) ענין הגעגועים — ראה ד״ה צור תעודה תרצ״ג פ״ג (סה״מ תרצ״ג ע׳ תקיז ואילך). שופר של ר״ה תש״ב (סה״מ תש״ב בתחלתו). וראה גם תורת מנחם חע״ט ע׳ 48. וש״נ.

154) ראה אג״ק אדמו״ר מוהריי״צ ח״ו ע׳ שעב (נעתק ב״היום יום״ בתחלתו).

155) תהלים קלט, יב.

156) שיום ההסתלקות שלו הוא בחג השבועות. וראה לקו״ד ח״א לב, א. שם מב, א (סה״ש תרצ״ג ס״ע 164 ואילך. ע׳ 178).

157) ראה לקו״ש ח״ח ע׳ 249 הערה 14.

158) שבעצרת מת דוד (ירושלמי חגיגה פ״ב ה״ג (וכ״ה בר״ר פ״ג, ב) — הובא בתוס׳ חגיגה יז, א) מלכא משיחא.

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשל"ה.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. התוכן והמשמעות של כל יו"ט ועד להוראה שלמדים ממנו בנוגע למעשה בפועל – יודעים משמו של היו"ט, כתורת הבעש"ט[1] (שחג השבועות הוא יום ההילולא שלו[2]) שהשם של כל דבר מהוה ומחי' ומקיים אותו, ומזה מובן גם בנוגע לשמות הימים טובים.

ובנוגע ליו"ט זה – שנקרא בכמה שמות[3]: "חג שבועות"[4], "יום הביכורים"[5] (כפי שקורין בתורה ואומרים גם בתפלת מוסף), "חג הקציר"[6], ובלשון חכמים: "עצרת"[7] – הנה לכל לראש מודגש הענין שנתפרש בנוסח התפלה בביאור ענינו של "חג השבועות": "זמן מתן תורתנו" (כפי שמוסיפים לבאר ענינם של "חג המצות" – "זמן חרותנו", ו"חג הסוכות" – "זמן שמחתנו").

ואע"פ שיש כמה פירושים ב"חג השבועות", ומהם[8]: (א) כפשטות הכתוב – שזהו יו"ט שבא לאחרי "שבעה שבועות תספר לך"[9], וכפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע[10] (שמזה מובן שזהו ענין שנוגע להלכה או לטעם ההלכה) "שהכתוב לא תלה חג הזה .. בכמה ימים לחודש", שלכן, בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראי' הי' חג השבועות יכול להיות גם בחמשה או בשבעה בסיון, (ב) ע"ש ב' השבועות[11]: השבועה של הקב"ה לבנ"י "שלא יחליפם באומה אחרת"[12], והשבועה של בנ"י ש"ה' אלקינו ה' אחד"[13] – הרי כיון שבנוסח התפלה נתפרש ענינו של "חג השבועות" שהוא "זמן מתן תורתנו", מובן, שפירוש זה כולל את כל שאר הפירושים ב"חג השבועות".

ויש לבאר תוכן הענין ד"מתן תורתנו" (שהי' במ"ת בפעם הראשונה, וחוזר וניעור בכל שנה), שכיון שיש בו ב' תיבות, מובן, שיש ענין שמתבטא בתיבת "מתן", ויש ענין שמתבטא בתיבת "תורתנו", ויש גם ענין שמתבטא בצירוף ב' התיבות "מתן תורתנו", כדלקמן.

ב. ויובן בהקדם החידוש דמ"ת – דלכאורה אינו מובן:

לימוד התורה הי' גם לפני מ"ת, כדאיתא בגמרא[14] "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי'", וכן יצחק ויעקב, ו"מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם וכו'".

ועד שאפילו בנוגע לאדה"ר, הנה נוסף לכך ש"ראוי הי' אדה"ר שתינתן התורה על ידו"[15], אלא שנתעכב הדבר, ובפועל ניתנה התורה (באופן ש"את הכל עשה יפה בעתו"[16]) לאחרי כ"ו דורות, מצינו שהי' אצלו לימוד התורה[17], ועד שלמד תורה עם כל הנבראים – באמרו להם פסוק בתורה[18]: "בואו

1) ראה כש"ט סק"ד. תניא שעהיוה"א פ"א.
2) ראה סה"ש תרצ"ג ס"ע 164 ואילך. ע' 178.
3) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשל"ב בתחלתה (תורת מנחם חס"ח ע' 324). שם חע"ב ס"ע 335 ואילך. וש"נ.
4) פ' ראה טז, יו"ד.
5) פינחס כח, כו.
6) משפטים כג, טז.
7) ביכורים פ"א מ"י.
8) ראה גם תורת מנחם חל"ז ס"ע 50 ואילך. וש"נ.
9) פ' ראה שם, ט.
10) או"ח רסתצ"ד. וש"נ.
11) ראה טור ברקת על שו"ע או"ח שם.
12) תדבא"ר ספכ"ד. תדבא"ז ספ"י. וראה רות רבה פתיחתא ג.
13) ואתחנן ו, ד.
14) יומא כח, ב.
15) ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב).
16) קהלת ג, יא.
17) ראה פרדר"א פ"ח. פי"ב. ועוד.
18) תהלים צה, ו. וראה פרדר"א פי"א. ועוד.

נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו", ויתירה מזה, כפי' התרגום[19] על הפסוק[20] "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ש"לעבדה" קאי על רמ"ח מצוות עשה, ו"לשמרה" קאי על שס"ה מצוות לא תעשה, ומובן שכדי לקיים המצוות צ"ל הלימוד שמביא לידי מעשה.

ואעפ"כ, הי' לאח"ז ("ביום תליתאי בירחא תליתאי"[21]) ענין חד־פעמי של מתן תורה (שלא יהי' עוה"פ[22]) באופן ש"וירד ה' על הר סיני"[23], בקולות וברקים ולפידים[24] וכו'. ולכאורה אינו מובן: מהו גודל החידוש של מ"ת?!

ג. והביאור בזה – על יסוד דברי רבותינו נשיאינו[25]:

ענין לימוד התורה וקיום המצוות אצל האבות – מרומז כמ"פ בתושב"כ, ונתפרש במאמרי חז"ל; אבל המקום שבו נתפרש בתושב"כ ענין ה"תורה" בנוגע לאבות – הרי זה מ"ש[26] "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי (כגון שניות לעריות) .. ותורותי" (להביא תורה שבעל פה), והיינו, שענין התורה הי' כפי ש"שמע אברהם" – מצד השמיעה (כולל גם הפירוש הפנימי דשמיעה, לשון הבנה והשגה[27]) שלו, לפי ערך מעמדו ומצבו ועבודתו כו'.

ובכן: לאחרי גודל ההפלאה במעלת אברהם אבינו בלימוד התורה, כמארז"ל[28] "זימן לו הקב"ה שני כליותיו .. והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה", ועד שעליו אמר הקב"ה למשה "במקום גדולים אל תעמוד"[29], ומצינו שאברהם נקרא "האדם הגדול בענקים"[30], היינו, שאפילו ביחס ל"ענקים" הי' "האדם הגדול" – הרי התואר "גדול" הוא רק ביחס לענין אחר, שזה קטן וזה גדול [והיינו, שאין זה כמו התוארים "מר" או "מתוק" שהם בדבר עצמו, משא"כ התואר "גדול" הוא ביחס לקטן, וכמו התואר "אדון" שהוא ביחס לעבד וכו'], ובכל אופן, הרי זה מוגבל לפי ערך עבודתו של אברהם – "שמע אברהם גו'".

ובלשון החסידות[31] – שאברהם הגיע עד שורש הנבראים או שורש הנאצלים, אבל לא לבחי' המאציל כו', וכפי שהובאה הראי' לזה שהנברא בכח עצמו אינו יכול להגיע למעלה משרשו ומקורו, ממה ששיערו חז"ל[32] שמעין עין עיטם (שממנו הגיעו המים למקוה של הכה"ג) הי' גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות (והיינו, שגם כשמדובר אודות ענין הקשור עם ביהמ"ק והכה"ג, הרי זה באופן שקשור עם טבע העולם, וכמו כל מצוה שקיומה צ"ל בדרך הטבע דוקא, כידוע הסיפור[33] עם רבינו הזקן בנוגע לקידוש לבנה).

וזהו החידוש דמ"ת – שהתורה אינה כפי ש"שמע אברהם", מצד המקבל, אלא כפי שהיא מצד הנותן, "אנכי הוי' אלקיך"[34], שזוהי ההדגשה בתיבה הראשונה של שם החג: "מתן תורתנו", היינו, כפי שהתורה היא מצד הנותן (ולא כפי שהיא מצד מה ש"שמע אברהם").

ד. ונוסף לזה ישנה גם ההדגשה בתיבה השני' – "מתן תורתנו":

בנוגע לפירוש ד"תורתנו" לשון רבים – הנה ע"פ פירוש רבינו הזקן[35] בנוגע ל"זמן שמחתנו" לשון רבים, שקאי על ב' השמחות ד"ישמח ה' במעשיו"[36] ו"ישמח ישראל בעושיו"[37], מובן, ש"תורתנו" לשון רבים קאי על התורה של הקב"ה והתורה של בנ"י, היינו, שהקב"ה ובנ"י הם שותפים בתורה.

---

19) ראה תיב"ע עה"פ. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 71 הערה 12. וש"נ.
20) בראשית ב, טו.
21) שבת פח, א.
22) נסמן לעיל ע' 207.
23) יתרו יט, כ.
24) שם, טז. כ, טו.
25) ראה הנסמן בלקו"ש שם ע' 75 הערה 1 (משיחה זו). וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשל"ג סכ"ה ואילך (תורת מנחם חע"ב ס"ע 314 ואילך). וש"נ.
26) תולדות כו, ה (ובפרש"י).
27) ראה תו"א בראשית בתחלתו. ובכ"מ.
28) ב"ר פס"א, א.
29) משלי כה, ו. וראה דב"ר פ"ב, ז.
30) יהושע יד, טו ובפרש"י. וראה ב"ר פי"ד, ו. במדב"ר פי"ג, ג.
31) ראה ד"ה וידבר גו' אנכי שנאמר בהתוועדות פ"ג (לעיל ס"ע 253 ואילך). וש"נ.
32) יומא לא, א.
33) ראה סה"ש תרצ"ב ע' 13. וש"נ.
34) יתרו כ, ב.
35) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.
36) תהלים קד, לא.
37) שם קמט, ב.

וזהו החידוש דמ"ת לגבי לימוד התורה שהי' אצל אברהם אבינו – כיון שאצל אברהם אבינו נאמר "וישמור גו' תורותי" (ולא "תורתנו"), היינו, התורה של הקב"ה.

ואע"פ שגם אצל אברהם אבינו הי' לימוד התורה באופן של "יחוד נפלא"[38] עם התורה של הקב"ה – הרי בתורה יש חילוקי דרגות, החל מהדרגא שעלי' נאמר "ואהי' אצלו גו' שעשועים גו'"[39], ו"נעלמה מעיני כל חי"[40], ולאח"ז "נסעה וירדה וכו'"[41], ועד לדרגת התורה כפי ששייכת לעולם, שעז"נ[42] "אסתכל באורייתא וברא עלמא"; וע"פ האמור לעיל, התאחד אברהם רק עם דרגת התורה כפי שהיא בשרש הנבראים והנאצלים, אבל עיקר התורה, כפי שהיא "נעלמה מעיני כל חי" ו"שעשועים גו' לפניו"[39], נשארה באופן ד"תורותי" (של הקב"ה בלבד).

וזהו החידוש של מ"ת – שהתורה נעשית "תורתנו", היינו, שהתורה כולה, גם כפי שהיא "נעלמה מעיני כל חי" ו"שעשועים גו' לפניו", נעשית "תורתנו" – לא רק "תורותי", של הקב"ה בלבד, אלא זוהי גם התורה של בנ"י, ועד לאופן של "יחוד נפלא".

ה. ונוסף לזה ישנו גם הענין שמתבטא בצירוף ב' התיבות – "מתן תורתנו":

הענין ד"תורתנו", שהתורה היא של הקב"ה ושל בנ"י, הוא לא רק באופן שהקב"ה ובנ"י הם שותפים שוים, אלא באופן ד"מתן", ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"[43], היינו, שהתורה של הקב"ה ניתנה לגמרי לבנ"י[44],

ולכן, כשמתעורר ספק בתורה, אזי ההלכה היא כפי הפס"ד של בנ"י למטה, כדאיתא בגמרא[45]: "קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא .. הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי כו', ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני וכו'",

ויתירה מזה, שההלכה היא כפי הפס"ד של בנ"י אפילו לגבי הקב"ה, כדאיתא בגמרא[46] ש"קוב"ה .. קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני", והיינו, שהנצחון של בנ"י מוסיף כביכול תענוג למעלה – נוסף על כך שהתורה מצד עצמה היא "שעשועים גו' לפניו".

אלא שבשביל זה צריך יהודי להיות במעמד ומצב ש"הוי' עמו"[47], ואז "הלכה כמותו בכל מקום"[48], אפילו לגבי הקב"ה.

ו. ויש להוסיף בביאור הענין ד"מתן תורתנו", ששייכות התורה לנותן ("מתן") ושייכותה לבנ"י ("תורתנו") הם בב' תיבות, ולא כמו "שמחתנו" ו"חרותנו" לשון רבים, הקב"ה ובנ"י, ששניהם בתיבה אחת:

ענינה של התורה הוא – כמ"ש הרמב"ם[49] ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", והרי ענין השלום שייך רק כאשר מאחדים שני דברים[50], כמודגש בכך ש"מתן" ו"תורתנו" הם ב' תיבות.

ולכן שייך ענין זה דוקא בנוגע ל"זמן מתן תורתנו", ולא בנוגע ל"זמן חרותנו" ו"זמן שמחתנו", שעם היותם לשון רבים, לרמז על הקב"ה ובנ"י, ה"ה בתיבה אחת, כיון שבהם[51] לא מודגש בגלוי כ"כ הענין דעשיית שלום שבתורה.

38) ראה תניא פ"ה.
39) משלי ח, ל.
40) איוב כח, כא.
41) תניא פ"ד (ח, ב).
42) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
43) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
44) ברשימה נוספת: ועד שהקב"ה נותן כביכול יותר ממה שיש לו בעצמו, שלכן, פסק ההלכה בתורה היא כבנ"י גם לגבי הקב"ה (כדלקמן בפנים).
45) ב"מ פו, א.
46) שם נט, ב.
47) שמואל־א טז, יח.
48) סנהדרין צג, ב.
49) הל' חנוכה בסופן.
50) ראה גם תניא אגה"ק סוס"ל.
51) ברשימה נוספת: לא מיבעי פסח (זמן חרותנו) שהי' לפני מ"ת, אלא אפילו סוכות ושמח"ת (זמן שמחתנו) שלאחרי מ"ת.

וענין זה חוזר ונשנה ב"זמן מתן תורתנו" בכל שנה, כיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"[52], וממשיכים הענין דקבלת התורה בשמחה ובפנימיות על כל השנה כולה.

* * *

ז. שיחות ב־ג: הביאור בטעם אריכות סיפור התורה (ובהרחב הביאור בדרושי חסידות[53]) אודות עבודת האבות, וכן אודות גלות מצרים, שלכן בהכרח לומר שיש בזה הוראה בעבודה לאחרי מ"ת[54],

— שכיון שהגילוי דמ"ת הי' מלמעלה למטה, ורק לפי שעה[55], הנה כדי להיות כלי לזה, צ"ל גם עתה תחילה שלימות העבודה בדרגת התורה שבערך הבריאה (בדוגמת העבודה שלפני מ"ת), ואז נעשים כלי להמשכת וגילוי התורה כפי שהיא למעלה לגמרי מהבריאה[56], וכמו הקדמת הלימוד שלא לשמה (שקשור עם מציאות העולם), שלאח"ז באים ללימוד התורה לשמה (למעלה ממציאות העולם).

ונוסף על ההכנה שע"י שלימות העבודה בדרגת התורה שבערך הבריאה, צ"ל גם בירור וזיכוך ע"י עבודה ויגיעה היפך טבעו[57] (דוגמת הבירור וזיכוך שע"י שעבוד מצרים בעבודת פרך (היפך הרגילות[58]) בחומר ובלבנים, ודוגמתו עתה, ע"י היגיעה בלימוד התורה, בחומר דא ק"ו וכו'[59]), שעי"ז תתגלה בו תורתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם.

וזהו גם הביאור בסיפור תמוה[60] אודות הצ"צ[61] שסירב לקבל מרבינו הזקן עניני תורה במתנה, בגלל

52) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

53) החל ממאמרי רבינו הזקן, ועד"ז במאמרי רבותינו נשיאינו שלאח"ז, עד למאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר — שבכולם היא אותה נקודה, רק בסגנון אחר, אבל באופן ש"אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג, סע"א).

54) לאחרי ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'" (אבות רפ"א), תנאים ואמוראים, רבנן סבוראי, גאונים, ראשונים ואחרונים, עד לתלמיד ותיק שעתיד לחדש, כולל גם הגילוי דפנימיות התורה לא רק ליחידי סגולה (ואילו אצל שאר בנ"י הרי זה רק באופן של אמונה), אלא כמ"ש האריז"ל (תניא אגה"ק רסכ"ו) ש"מותר ומצוה לגלות זאת החכמה" (לכל מי ששייך לענין המצוות), ובפרט לאחרי שנמשך בתורת החסידות הכללית ובתורת חסידות חב"ד באופן של הבנה והשגה — שזהו הענין ד"יתפרנסון" (תקו"ז ת"ו בסופו, ובכסא מלך שם. וראה גם לעיל ע' 177. וש"נ), שפרנסה שהו"ע האכילה ושתי' (מזון), מורה על הלימוד באופן של הבנה והשגה, שהו"ע עיקרי בנגלה דתורה, וכך נעשה גם בנוגע לפנימיות התורה.

55) ולהעיר, שבדרך כלל מבארים בכל יו"ט המעלה המיוחדת שבו לגבי שאר הימים טובים, ועד שזהו ה"שער" שדרכו עולים כל שאר הענינים (ראה גם תורת מנחם חע"א ע' 319. וש"נ),

— ע"ד שיש לכל אחד מישראל מצוה שבה הוא "זהיר טפי" (שבת קיח, ב), שהיא ה"שער" לכל עניני עבודתו (ראה גם תורת מנחם חע"ט ס"ע 56. וש"נ), ועד"ז בנוגע לענין הזמן, החל מיום השבת, ש"אהנאי" לא רק למוספין, אלא גם לתמידין (זבחים צא, רע"א. וראה גם תורת מנחם חע"ה ע' 313. וש"נ), היינו, שבשבת נעשים כל הענינים באופן שבתי ("שבת'דיקע מצוות"), ועד"ז בנוגע ליו"ט, כמו חג השבועות —

ואילו בנוגע לענין דמ"ת מדגישים לכאורה ענין שלילי — שאע"פ שהי' הענין ד"וירד ה' על הר סיני", "ואל משה אמר עלה אל ה'" (משפטים כד, א), ואכן משה עלה וקיבל את התורה עבור כל בנ"י, ועד שהעולם כולו הי' במעמד ומצב של ביטול במציאות — "צפור לא צווח .. שור לא געה" (שמו"ר ספכ"ט), ומכל ד' רוחות היו שומעין את הדיבור יוצא אנכי כו' (תקו"ז תכ"ב (סד, ב). תניא פל"ו) [והיינו, שהיתה אמנם מציאות של ציפור ושור וד' רוחות העולם, אלא שכל מציאותם התבטאה בענין הביטול כו'], מ"מ, כל זה הי' רק לפי שעה, ולא פעל זיכוך העולם, ורק לאח"ז התחילה כללות העבודה דבירור וזיכוך המטה.

56) אך יש חילוק בין קודם מ"ת ולאחר מ"ת — שאברהם אבינו לא ידע מתי יהי' החידוש דמ"ת בביטול הגזירה כו', משא"כ עתה, הנה מיד כשנעשית שלימות העבודה בדרגת התורה שבערך הבריאה, אזי באים לדרגת התורה כפי שהיא למעלה מהבריאה.

57) ולהעיר מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות מאמר רבינו הזקן להצ"צ, שענין החסידות הוא לשנות מדותיו הטבעיים או לשנות טבע מדותיו (כב' הנוסחאות־אופנים שבזה — ראה סה"ש תרצ"ד ע' 266 ואילך. וש"נ).

58) באופן ד"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (ר"פ לך לך), לצאת מרגילותו כו' — שזהו גם תוכן הענין דיצי"מ שצ"ל בכל יום (שהרי בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים (תניא רפמ"ז)), ועי"ז נעשה גם הענין דמ"ת בכל יום ("נותן התורה", לשון הוה (של"ה כה, א), היינו, שאין זה רק שם התואר, אלא גם שם הפעולה); והרי יצי"מ ומ"ת הם מה"שש זכירות" שצ"ל בכל יום (וכפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע (או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ) בנוגע לענינים שצריך לזכור ולכוין בברכות ק"ש), והיינו, שאין זה ענין שאירע רק בעבר, "למפרע", אלא ענין שנוגע למעשה בפועל בהוה.

59) זח"ג קנג, סע"א.

60) ברשימה נוספת: כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שהמתין שמישהו יעורר על התמיהה שבדבר, אבל כנראה שלא איכפת לאף אחד כו'.

61) ראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 350. וש"נ.

שרצה להתייגע עליהם בעצמו (אלא שאח"כ הצטער על זה, כיון שלאחרי כל מה שיקבל במתנה, יוכל להתייגע על ענינים נעלים יותר[62]) —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[63] בלקו"ש חט"ו ע' 75 ואילך.

ח. וההוראה מזה:

כאשר יהודי זועק ובוכה מדוע אינו מרגיש הארה מלמעלה בגילוי רזי תורה וכו' — אומרים לו שכנראה לא הגיע עדיין לדרגא דלימוד התורה לשמה, שעל זה אמרו רז"ל[64] "כל העוסק בתורה לשמה זוכה וכו'" עד ש"מגלין לו רזי תורה".

וכללות הענין בזה — שאי אפשר להתחיל בלימוד התורה לשמה, שזהו כפי שהתורה היא למעלה ממציאות העולם, "שעשועים גו' לפניו", אלא לימוד התורה צ"ל בסדר והדרגה,

וכמו בפשטות, שלכל לראש ישנו הלימוד דתינוק שמתחיל לדבר שאביו מלמדו "תורה צוה לנו משה גו'"[65], ואח"כ מלמדו לקרוא אותיות התורה בנקודות וטעמים (נוסף על פירוש המלות), שזהו הלימוד דבן חמש שנים למקרא, ואח"כ בן עשר למשנה ובן חמש עשרה לגמרא וכו' (כפי שמבאר רבינו הזקן בריש הלכות תלמוד תורה),

ועד"ז צ"ל תחילה הלימוד כפי שרש נשמתו, וכמ"ש רבינו הזקן בהל' ת"ת[66]: "אמרו חכמי האמת (אף שבדרך כלל אינו מציין מראה־מקומות, ובודאי לא לפנימיות התורה) שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע .. להתתקן ולהשתלם .. במקורה כו'",

— ואף שלכאורה מי בא בסוד ה' לידע שרש נשמתו[67], הנה על זה אמרו[68] "יגעת ומצאת", היינו, שצריך להתייגע (לא בחיפוש ומציאת שורש נשמתו, אלא) בלימוד התורה, ואז ימצא את הענינים השייכים לשורש נשמתו —

ולאחרי שעולה מדרגא לדרגא, "הלוך ונסוע הנגבה"[69], בלימוד השייך לשרש נשמתו, שהוא עדיין בבחי' שלא לשמה — אזי נדרש ממנו לצאת ממציאותו לגמרי, ולהגיע לדרגא דלימוד התורה לשמה, כפי שהתורה היא מצד עצמה, למעלה ממציאות העולם כו'.

וכל זה — לאחרי ההכנה דבירור וזיכוך המטה, החל מה"עולם קטן"[70], "עיר קטנה זה הגוף"[71], שבזמן מ"ת מכריז גם הגוף ונה"ב "אנכי ה' אלקיך"[34], אבל הכוונה בזה היא שלאחרי "האי יומא" דמ"ת יהי' בבחי' "יוסף .. בשוקא"[72], לפעול ברשות הרבים כו' ועד לגמר ושלימות בירור וזיכוך העולם כפי שיהי' לעתיד לבוא, ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[73], שמעין זה הי' בשעת מ"ת, ש"פסקה זוהמתן"[74], אלא שאז הי' רק לפי שעה, ולעתיד לבוא יהי' לעד ולעולמי עולמים.

ואז יהי' גם לימוד התורה בתכלית השלימות — לימוד תורתו של משיח, שעז"נ[75] "ישקני מנשיקות פיהו", שקאי על טעמי תורה (הענינים המכוסים דפנימיות התורה) שיתגלו לעתיד לבוא ע"י משיח

---

62) שהרי יש זמן מוגבל לעבודת האדם, כמ"ש (איוב ז, א) "הלא צבא לאנוש עלי ארץ" (כפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך ההילולא (סה"מ תש"י ע' 125)), וכתיב (תהלים קלט, טז) "ימים יוצרו וגו'", וכיון שאם יצטרך להתייגע על כל ענין, לא ישאר לו זמן עבור ענינים נוספים, הרי מוטב לקבל ענינים מסויימים במתנה (אף שבהם לא תהי' אצלו מעלת היגיעה), ועי"ז יהיו אצלו עוד ענינים בידיעת התורה.

63) בשילוב שיחת פורים תשכ"ט.

64) אבות רפ"ו.

65) ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, סע"א. ספרי עקב יא, יט. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. טושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ה. הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן.

66) שם ה"ד. וש"נ.

67) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שכד. ועוד.

68) מגילה ו, ריש ע"ב.

69) לשון הכתוב — לך לך יב, ט.

70) תנחומא פקודי ג. ועוד.

71) נדרים לב, ב.

72) פסחים סח, ב. וראה גם תורת מנחם חס"ח ע' 305 ואילך. וש"נ.

73) זכרי' יג, ב.

74) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

75) שה"ש ב, א ובפרש"י.

שילמד תורה את כל העם כולו (כלשון אדמו"ר הזקן[76] ואדמו"ר האמצעי[77]), ויקויים היעוד (שמביא הרמב"ם בסוף הלכות מלכים) "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[78], "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'"[79], לא רק עיני בשר, אלא באופן שהבשר עצמו יראה[80], בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[81].

* * *

ט. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ז) אודות עבודת האבות לפני מ"ת, שממנה למדים כיצד צריכה להיות ההכנה לקבלת התורה – יש להוסיף ולהדגיש ההוראה ממ"ש[26] "עקב אשר שמע אברהם בקולי", עקב דייקא, שרומז גם על ה"עקב" שבגוף, היינו, שהענין דלימוד התורה צ"ל לא רק באופן שנעשה "יחוד נפלא"[38] עם השכל שבמוח, אלא באופן שנמשך וחודר בכל הגוף עד לעקב שברגל, כפירוש רבותינו נשיאינו[82] שהענין ד"שמע אברהם"[83] נרגש גם ב"עקב" שברגל, ועד"ז צריך להיות אצל כל אחד מישראל (ככל הענינים שהם "ירושה לנו מאבותינו"[84]), שהתורה פועלת שינוי גם בנפש הבהמית ובגוף, עד כדי כך, שכאשר מסתכלים על ה"עקב" רואים שזהו עקב של יהודי שענינו תורה.

והנה, הפירוש הפשוט בדיוק "עקב גו'", הוא, שכיון שענין זה פעל אפילו על ה"עקב", שהוא החלק התחתון שברגל, הרי מובן – במכ"ש וק"ו – שבודאי פעל גם על הראש וכל אברי הגוף שבינתיים;

אבל הפירוש הפנימי הוא – שאין זו רק ראי' והוכחה, אלא שהדרך לפעול הענין ד"שמע" היא ע"י ה"עקב", שמורה על עבודה באופן של קבלת עול, וכפי שמתבטא גם בגשמיות הגוף, שמצוות התלויות ברגל אינם קשורות עם הבנה והשגה או רגש שבלב (כמו מצוות התלויות בראש או בלב), אלא רק עם מעשה בפועל באופן של קבלת עול.

וענין זה מודגש בזמן מתן תורתנו – שההכנה לזה היתה עי"ז שהקדימו נעשה לנשמע[21], היינו, שהענין ד"נשמע" הוא דוקא ע"י הקדמת הענין ד"נעשה" שהו"ע הקבלת עול (ע"ד שדוקא ע"י ה"עקב" נעשה הענין ד"שמע אברהם").

י. ומהענינים הקשורים עם המצוות שברגל – "הוי[85] רץ (גם למקום רחוק) למצוה קלה (כחמורה[86])", שהרי אף שענין ההליכה (והריצה) הוא באופן שכל גוף האדם נמצא במקום שאליו הולך, הרי החלק שבא במגע עם הארץ הוא העקב שברגל, שלכן זקוק לשמירה מיוחדת שלא ינזק מקוצים וברקנים כו' – ע"י לבושי הרגל, שצריכים להיות חזקים יותר מאשר לבושי הראש והגוף, שלכן נעשים מעור כו'; ומגשמיות הענינים מובן שכן הוא גם ברוחניות הענינים[87].

אמנם, כיון שהרגל נמשך ובא למטה ביותר, הרי עי"ז דוקא יכול ליקח הגבוה יותר, וכידוע בענין "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו"[88], שדוקא ע"י "רגלי העם" נמשך בחי' "אנכי בקרבו"; והרי הענין ד"אנכי" קשור במיוחד עם זמן מתן תורתנו, להיותו התחלת עשה"ד, שזהו עיקר הענין דמ"ת בגלוי (שהרי אע"פ שכל המעת־לעת נקרא "זמן מתן תורתנו", כפי שאומרים גם בנוסח תפלת ערבית,

76) לקו"ת צו יז, א.
77) שער האמונה פנ"ו.
78) ישעי' יא, ט.
79) שם מ, ה.
80) ראה תו"ח תצוה תפב, א ואילך. וראה גם תורת מנחם ספר המאמרים ניסן ע' קצג. וש"נ.
81) עקב יא, יב.
82) ראה סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345 [389]. וש"נ.
83) נזכר גם שעבודתו של אברהם היתה באופן שבהיותו למטה החליף את מדת החסד דאצילות, כדאיתא בספר הבהיר (סקצ"א) "אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי".
84) תניא רפי"ח.
85) אבות פ"ד מ"ב.
86) ראה תויו"ט ושינויי נוסחאות למשניות כאן. וראה גם לקו"ש חי"ז ע' 371 ואילך.
87) ראה גם תורת מנחם חע"ב ע' 97. וש"נ.
88) בהעלותך יא, כא. וראה תו"א בתחלתו (א, ב). תורת מנחם ספר המאמרים אדר ס"ע לד ואילך. וש"נ.

ועוד לפנ"ז, בעת הדלקת הנרות (שעל ידם מאירים את הבית ופועלים "שלא יכשל בעץ או באבן"[89] (או כהלשון "בעץ ואבן"[90])), שאז מברכים גם "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – "זמן מתן תורתנו", הרי בזה גופא יש כו"כ דרגות, גבוה מעל גבוה, ועד לדרגא הכי נעלית – בעת קריאת עשה"ד).

ואשרי חלקם וגדול זכותם של כל אלו שהשתתפו בהליכה כו', וכיון שביו"ט צ"ל ענין השמחה – יאמרו לחיים וינגנו ניגון שמח, וימשיכו את הענין ד"הוי רץ למצוה" על כל השנה כולה.

* * *

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר גו' אנכי.

* * *

יב. דובר כמ"פ[91] אודות השייכות של חג השבועות למשה רבינו, דוד המלך והבעש"ט:

משה רבינו – שבחג השבועות, זמן מתן תורתנו, "קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'"[92], שזוהי הנתינת כח ללימוד התורה לכל הדורות הבאים אחריו ובכל המקומות, אפילו מקום הכי רחוק, ועד שענינו של משה הו"ע התורה, כמ"ש[93] "זכרו תורת משה עבדי", לפי ש"נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו"[94]. ולהעיר, שלכמה דעות[95] הי' העיבור של משה – שנולד בז' באדר – בששה בסיון, זמן מ"ת.

דוד המלך – שיום הסתלקותו (שבו עולים כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, ופועל ישועות בקרב הארץ, כדברי רבינו הזקן באגה"ק[96]) בחג השבועות, כדאיתא בירושלמי[97] שדוד מת בעצרת, ולכן קורין רות בעצרת[98].

והבעש"ט – שגם יום הסתלקותו בחג השבועות[2].

ואף שהם ג' ענינים שונים שהיו בזמנים שונים ובמקומות שונים, הרי כיון ששלשתם באים ביום אחד, מובן שיש קשר ושייכות ביניהם.

וע"פ תורת הבעש"ט[99] [שמודגשת ביותר ביום ההילולא שלו, שאז כל עניניו הם ביתר שאת וביתר עוז] שמכל דבר שבעולם צריך יהודי ללמוד הוראה בנוגע לעיקר ענינו, "אני נבראתי לשמש את קוני"[100], ועאכו"כ בענין הקשור עם תורה, ועם גדולי ומנהיגי ישראל, ואצלם גופא בענין עיקרי כמו יום ההסתלקות – יש לבאר ההוראה מג' ענינים הנ"ל, בקשר ובשייכות לענין התורה, שזהו ענינו של חג השבועות.

יג. ויובן בהקדים ענינם של משה דוד והבעש"ט כפי שהוא בספירות (ומזה יובן גם ע"פ נגלה):

ענינו של משה הוא – ספירת החכמה (בחי' אבא)[101]. ענינו של דוד הוא – ספירת המלכות, דוד המלך, וכפי שאומרים "דוד מלך ישראל חי וקיים"[102], שגם עכשיו הוא "חי וקיים" בתור "מלך ישראל".

---

89) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ.
90) שם ס"ט, סי"ג.
91) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם חע"ו ע' 244 ואילך). וש"נ.
92) ראה לעיל הערה 54.
93) מלאכי ג, כב.
94) מכילתא בשלח טו, א. וראה שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
95) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ס"ע 211. וש"נ.
96) סז"ך וכ"ח.
97) ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג. הובא בתוד"ה עצרת – חגיגה יז, א. רות רבה פ"ג, ב.
98) ראה בכור שור לב"ב יד, סע"ב. וראה גם תורת מנחם שם. וש"נ.
99) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).
100) משנה וברייתא – קידושין בסופה.
101) ראה לקו"ת מסעי פט, ד. צב, רע"א. אוה"ת וארא ע' קלג. ועוד (וראה גם בארוכה קונטרס בענין בחי' משה רבינו ע"ה (נדפס גם בלקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך). וש"נ).
102) נוסח קידוש לבנה (ר"ה כה, א).

וענינו של הבעש"ט הוא – כתר, כידוע הפתגם[103] שהבעש"ט והמגיד הם ב' הדרגות שבכתר – עתיק ואריך.

[ולהעיר, שהענין שהבעש"ט הוא בחי' הכתר הוא בשייכות לנשיאי תורת החסידות,

– והיינו, שבחי' הכתר דהבעש"ט היא ביחס לרבינו הזקן שהוא בחי' חכמה, ואדמו"ר האמצעי שהוא בחי' בינה (שלכן היתה אצלו אמירת החסידות באופן של "רחובות הנהר")[104], והצמח צדק שהוא בחי' הדעת (מפתחא דכליל שית[105] (וכפתגם החסידים שמרומז בכך שהיו לו ששה בנים[106]), שענינו בירור המסקנא וההחלטה בנוגע לפועל, ולכן מצינו אצלו הדגשה מיוחדת בנוגע לכתיבה בכל חלקי התורה, נגלה וחסידות כו'[107]) –

ולכאורה הרי זה ענין בפ"ע שאינו שייך לחלוקה בענין הספירות ביחס למשה ודוד.

אבל אעפ"כ, ע"פ הידוע בענין השתלשלות הכתרים זמ"ז[108], היינו, שבחי' הכתר שבכל ענין נמשכת מבחי' הכתר הכללי, מובן, שענין הכתר כפי שהוא אצל הבעש"ט הוא גם ביחס למשה ודוד].

ואין לתמוה איך אפשר לומר שמשה הוא בחי' חכמה ואילו הבעש"ט הוא בחי' כתר שלמעלה מחכמה (ובפרט ע"פ המבואר בשו"ע[109] שיש עונש למי שמשווה את עצמו למשה כו') – שהרי מצינו עד"ז גם בנגלה דתורה, כדאיתא בגמרא[110] שהקב"ה הראה למשה שרבי עקיבא דורש תילין תילין של הלכות, ומשה רבינו "לא הי' יודע מה הן אומרים", היינו, שיש ענינים שידע רבי עקיבא ואילו משה רבינו לא ידע!

[ולהעיר, שלכאורה אפשר לתרץ, שהענינים שדרש ר"ע, אמרם הקב"ה למשה לאחרי המאורע שהראה לו את ר"ע כו' – שהרי במשך כל ימי חייו של משה (עד ליומו האחרון שבו "נסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה"[111]) ניתוספו אצלו ענינים בתורה כמעיין כו' (וכפי שמצינו שכמה ענינים נאמרו רק בסוף שנת הארבעים, כמו פרשת נחלות[112]).

אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי, בהמשך דברי הגמרא מסופר שמזה ש"לא הי' יודע מה הן אומרים" – "תשש כחו", ורק "כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך, אמר להן הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו", ולכאורה, הי' הקב"ה יכול ליישב דעתו עי"ז שיאמר לו שהוא בעצמו עתיד ללמוד ענינים אלו? ועכצ"ל, שגם לאח"ז לא ידע משה ענינים אלו, ולכן הדרך היחידה ליישב דעתו היתה עי"ז ששמע שר"ע אומר שזוהי "הלכה למשה מסיני"].

וכמובן גם ממה שמצינו בסדר הדורות[113] אודות הויכוח והשקו"ט של רבינו תם עם משה רבינו בנוגע לתפילין.

וההסברה בזה – שהן אמת שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסיני[114], אבל למשה בסיני נאמרו רק הכללים, ואילו התלמיד ותיק מגלה זאת מן הכלל אל הפרט[115].

ועד"ז מובן בנוגע לשייכות של הבעש"ט דוקא לבחי' הכתר גם ביחס למשה שהוא רק בחי' החכמה – כיון שענין הכתר כפי שהוא אצל הבעש"ט הוא לאחרי שנמשך ונתגלה מן הכלל אל הפרט.

---

103) ראה סה"ש תרצ"ו ס"ע 141 [153]. תרצ"ז ע' 215 [230]. תרצ"ט ע' 322 [366]. תש"ב ריש ע' 19. תש"ה ע' 60. וראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ט ס"ע תטז.

104) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

105) זח"ב קעז, רע"א. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ד. ובכ"מ.

106) ראה גם תורת מנחם ח"נ ע' 227. ועוד.

107) ראה גם תורת מנחם חס"ב ריש ע' 387. חס"ז ריש ע' 60. ועוד.

108) ראה לקו"ת ר"פ קרח. ובכ"מ.

109) יו"ד סרמ"ב סל"ו.

110) מנחות כט, ב.

111) פרש"י וילך לא, ב.

112) פינחס כז, א ואילך, ובפרש"י שם, ב.

113) ד"א תתק"ל.

114) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ועוד. נסמנו בלקו"ש חי"ט ע' 252.

115) ראה גם תורת מנחם חי"ד ע' 82. וש"נ.

יד. ועפ"ז מובן גם ענינם של משה דוד והבעש"ט ביחס ללימוד התורה:

ענינו של משה הוא – עצם ענין לימוד התורה באופן של הבנה והשגה כו', שזהו ענין החכמה, שכולל גם בינה ודעת.

והיינו, שעיקר ההדגשה היא על ענין התורה עצמה, ולא כ"כ כפי ששייכת ופועלת על ענין המעשה (בעולם) – קיום המצוות, וכמובן גם מדברי הגמרא[116] שמשה רבינו רצה להיכנס לארץ ישראל, לא כדי "לאכול מפרי' .. או לשבוע מטובה", אלא לפי ש"הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי", אבל לפועל לא נכנס לארץ ישראל (ששם הוא עיקר שלימות קיום המצוות), כיון שעיקר ענינו הוא תורה, ולא (כ"כ) קיום המצוות.

וע"ד כללות החילוק שבין דור המדבר לדור שנכנס לארץ, שעיקר ענינו של דור המדבר הוא לימוד התורה, ואילו הדור שנכנס לארץ עיקר ענינו הוא קיום המצוות[117].

טו. ענינו של דוד הוא – "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"[118], שהו"ע פסקי הלכות בנוגע למעשה בפועל:

בנוגע למעלתו המיוחדת של דוד (גם לגבי יהונתן) – איתא בגמרא[48] בפי' מ"ש[47] "וה' עמו", "שהלכה כמותו בכל מקום" (אף שבנוגע לשאר המעלות אמר שאול ש"יהונתן בני כמותו"), והיינו, שעיקר ההדגשה היא לא על ההבנה וההשגה בתורה כשלעצמה, אלא כפי שהתורה קשורה ונמשכת בעולם לפסוק הלכות בנוגע למעשה בפועל, ובאופן שפסק ההלכה כשלעצמו פועל שינוי במציאות העולם, כידוע מאמר הירושלמי[119] על הפסוק[120] "לא־ל גומר עלי" (וע"ד שמצינו ש"בשעת מתן תורה הדיבור בעצמו גוזר אומר לא תרצח[121], פי' לשון עתיד, שלא תהי' בחי' זו נראית לעולם"[122]).

וענין זה שייך לדוד דוקא – ספירת המלכות, שרגלי' יורדות כו'[123], ושייך גם לכללות ענינו של המלך – "אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם"[124], לדאוג לספק את כל צרכי העם, וכדאיתא בגמרא[125] שחכמי ישראל אמרו לדוד: "אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה", והיינו, שזהו אמנם פסק של חכמי ישראל, אבל הם אומרים לדוד שזהו תפקידו להבטיח את פרנסת בנ"י.

וזהו גם מה שכיבוש ארץ ז' עממין[126] (ש"נתנה להם", אבל אח"כ "נטלה מהם ונתנה לנו"[127]) – שהתחיל ע"י יהושע, "ראש לכובשים"[128] – נשלם ע"י דוד, ועד שהכין את כל הענינים הדרושים עבור בנין ביהמ"ק[129] (גם מהשלל שלקח מהגויים[130]), שממנו אורה יוצאת לכל העולם[131], ע"י חלוני שקופים אטומים[132].

ובשביל זה הי' דוד המלך צריך לערוך מלחמות, ועד באופן ש"דם לרוב שפכת"[133], שזהו כללות ענין הבירור בדרך מלחמה; משא"כ אצל משה רבינו הי' הבירור בדרך מנוחה, כמ"ש[134] "קומה ה' למנוחתך", ועי"ז נעשה בדרך ממילא הענין ד"יפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך"[135].

ודוגמתו בלימוד התורה – שלימוד התורה כשלעצמו הוא בדרך של מנוחה; אבל כאשר הלימוד הוא "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא" – שהרי כאשר לימוד התורה הוא באופן ש"הללו אוסרין והללו

---

116) סוטה יד, א.
117) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1048. חי"ח ע' 156. ועוד.
118) יומא כו, א.
119) כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.
120) תהלים נז, ג.
121) יתרו כ, יג.
122) לקו"ת במדבר יג, ג. וראה גם אוה"ת במדבר ע' קע.
123) משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תקסד ואילך).
124) פינחס כז, יז.
125) ברכות ג, סע"ב.
126) כפשוטו – נוסף על ענינו בעבודה הרוחנית בנוגע לבירור שבעת המדות, לשנות טבע מדותיו כו' (כנ"ל הערה 57).
127) פרש"י ר"פ בראשית.
128) פתיחתא דאסת"ר יו"ד.
129) ראה דברי הימים־א כט, ב ואילך.
130) שם יח, יא. כו, כז. שמואל־ב ח, יא.
131) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.
132) ראה מנחות פו, ב ובפרש"י. ועוד.
133) דברי הימים־א כב, ח.
134) תהלים קלב, ח.
135) בהעלותך יו"ד, לה. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קסג [קעה]. תש"ד ע' 108. וראה גם תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קכא.

מתירין"[136], ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[137] [ועד שאפילו קס"ד וקושיא הוא חלק מהתורה, שקודם לימודו צריך לברך ברכת התורה[138]], אזי אי אפשר לפסוק הלכה כב' דעות, אלא צריך להכריע כדעה אחת ולשלול את הדעה השני' (או לבטל הקס"ד והקושיא כו') — יש צורך בענין של מלחמה באופן ש"דם לרוב שפכת", שזהו"ע "שופך דם האדם"[139] כפי שהוא בתורה[140].

טז. ונוסף לזה ישנו גם ענינו של הבעש"ט — כתר, ובכתר גופא — פנימיות הכתר, שהו"ע התענוג (פנימיות הרצון, חפץ):

איתא בזהר[141] (שאומרים ב"תיקון ליל שבועות", שענינו תיקון והכנה לענין דמ"ת[142]): "חדי רבי שמעון ואמר, ה' שמעתי שמעך יראתי[143] (כמ"ש בהפטרת יום ב' דחג השבועות), התם יאות הוה למהוי דחיל, אנן ["אנן" דייקא, היינו, לא רק רשב"י בעצמו, אלא אומר זאת גם לתלמידיו כו'] בחביבותא תליא מילתא, דכתיב[144] ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב[145] מאהבת ה' אתכם, וכתיב[146] אהבתי אתכם וגו'" [שפסוקים אלו נאמרו על כל אחד מישראל], והיינו, שמדגישים את מעלת ענין האהבה דוקא, שקשור עם ענין התענוג, כידוע פתגם אדמו"ר מהר"ש[147]: "רצון ברעכט, און תענוג ציט צו"[148].

וזהו גם ענינו המיוחד של הבעש"ט — כידוע כמה סיפורים אודות הנהגתו לקרב יהודים בדרך אהבה, וכמודגש בכך שבריבוי תורותיו[149] יש הוראות ברורות בנוגע לג' האהבות: אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל[150], והיינו, שאע"פ שגדלה מעלתו בהבנה והשגה שבתורה (כפי שהפליא רבינו הזקן גדולתו של המגיד בזה, והמגיד הפליא גודל מעלתו של הבעש"ט בזה[151]), מ"מ, עיקר ההדגשה היתה לא כ"כ על ענין ההבנה וההשגה, אלא על ענין החביבות והאהבה.

ולהעיר גם ממ"ש רבינו הזקן באגה"ק[152] אודות "מ"ש בספר הנק' צוואת הריב"ש .. לקוטי אמרותיו הטהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי, ולא ידעו לכוין הלשון על מתכונתו" — שזה ש"לא ידעו לכוין הלשון על מתכונתו", שבודאי הי' בהשגחה פרטית, הוא לפי שעיקר ענינו של הבעש"ט אינו ענין ההבנה וההשגה כו'; וכמודגש גם בסיפור[153] אודות התחלת עבודתו בעזר וסיוע ("אַ באַהעלפער") למלמד תינוקות להביא את התינוקות ל"חדר" — ע"ד "הביאני המלך חדריו"[154] — וללמדם לומר אמן יהא שמי' רבא.

יז. וההוראה מג' ענינים אלו — שאצל כל אחד מישראל צריך להיות לימוד התורה באופן של הבנה והשגה, שזהו ענינו של משה, שלכן אומרים על כל תלמיד חכם: "משה שפיר קאמרת"[155]; וכן צ"ל אצלו ענינו של דוד, שזהו"ע התורה כפי שקשורה עם הפעולה בעולם וכיבוש העולם ע"י פסקי הלכות וכו'; וכן צ"ל אצלו ענינו של הבעש"ט, שהו"ע ג' האהבות: אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל.

ועי"ז פועלים ביאת המשיח — שקשור עם הבעש"ט, שכאשר יפוצו מעינותיך חוצה אזי קא אתי מר,

136) חגיגה ג, ריש ע"ב. וראה יבמות יד, א.
137) עירובין יג, ב. וש"נ.
138) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם חע"ח ס"ע 16. וש"נ.
139) נח ט, ו.
140) ראה גם תורת מנחם ספר המאמרים שם ע' מז.
141) ח"ג קכח, א.
142) ראה גם ר"ד יום א' דחה"ש (בעת הסעודה) תש"ל ס"ב (תורת מנחם ח"ס ע' 359). וש"נ.
143) חבקוק ג, ב.
144) ואתחנן ו, ה.
145) שם ז, ח.
146) מלאכי א, ב.
147) ראה תורת מנחם — רשימת היומן ע' שנה. וש"נ.
148) = רצון פועל בדרך שבירה, ותענוג — מושך אליו.
149) ריבוי בכמות, שהרי באיכות אי אפשר להעריך כלל כו'.
150) ראה גם כש"ט בהוספות סקל"ב ואילך. וש"נ.
151) ראה שם סש"כ. וש"נ. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ו ס"ז (תורת מנחם חמ"ז ע' 39). וש"נ.
152) רסכ"ה.
153) ראה שם סרפ"ח ואילך. וש"נ.
154) שה"ש א, ד.
155) שבת קא, ב. וש"נ.

דא מלכא משיחא[156], וקשור גם עם משה רבינו – "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[157], וגם עם דוד – דוד מלכא משיחא, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

* * *

יח. דובר כמ"פ שע"פ תורת הבעש"ט[99] שמכל ענין צריך ללמוד הוראה בעבודת ה', צריך ללמוד הוראה גם מהקביעות המיוחדת דחג השבועות בנוגע לימי השבוע,

[משא"כ בנוגע לימי החודש, שרק בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראי' היתה הקביעות דחג השבועות "פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה"[158], אבל בזמן הזה אין שינויים בקביעות דחג השבועות בימי החודש, שחל לעולם בששה בסיון[10]],

ובנדו"ד, שיום ב' דחג השבועות (שבו נערכת ההתוועדות) חל ביום השבת, שיש בזה עילוי מיוחד בנוגע למ"ת, כדאיתא בגמרא (ובהשגחה פרטית – במסכת שבת[159]) "דכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל". ועד"ז בנוגע להסתלקות דוד בעצרת – שבקביעות שנה זו הרי זה קשור גם עם דברי הגמרא בבבלי[160] שהסתלקות דוד היתה בשבת (וכידוע השקו"ט בתיווך הדברים[161] – כיון שבזמן שהיו קובעים החודש ע"פ הראי' יכולה להיות הקביעות דעצרת בשבת).

ובהקדמה – שאע"פ שעיקר הענין דזמן מ"ת הוא ביום ראשון דחג השבועות (שאי אפשר שיחול בשבת), ואילו יום שני הוא רק יו"ט שני של גלויות – הנה:

נוסף לכך שגם ערב שבת (שבו חל יום ראשון דשבועות בשנה זו) שייך ליום השבת, הנה גם בנוגע ליום השני יש מעלה ביו"ט שני של גלויות דחג השבועות לגבי יו"ט שני של גלויות בשאר מועדים (בהתחלת וסיום חג הפסח, ובהתחלת חג הסוכות וסיומו בשמע"צ ושמח"ת), שבשאר המועדים הרי זה מצד ספיקא דיומא, כיון שעדיין לא הגיעו השלוחים להודיע מתי קבעו ב"ד ר"ח, משא"כ בחג השבועות, שקביעותו ביום החמישים לעומר, כבר ידעו בכל המקומות באיזה יום נקבע ר"ח ניסן (שהרי בודאי לא נתארכה הליכת השלוחים ב' חדשים, דא"כ היו צריכים לקבוע ג' ימים יו"ט מצד הספק), ומה שעושים יו"ט שני (אף שלא שייך הטעם "שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם"[162], דכיון שלא הי' אצלם ספק, שמרו רק יום אחד), הרי זה מצד תקנת חכמים "כדי שלא לחלוק במועדות"[163] (שיכול לגרום חלישות גם בשאר המועדים), ולכן יש בזה כח של ודאי[164] (ולא רק ענין שעושים מצד הספק).

זאת ועוד: לדעת ר' יוסי – הי' מ"ת בשביעי בסיון[159] (שהוא יום ב' דחג השבועות), והרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[137], אפילו בנוגע לדעה שאינה להלכה כלל, ועאכו"כ בנדו"ד, שבנוגע לעונה הלכה כר"י[165].

ומזה מובן גם בנוגע להאמור לעיל אודות ענינם של משה דוד והבעש"ט שקשורים עם חג השבועות, שבקביעות שנה זו מודגש שענינים אלו צריכים להיות באופן של שבת.

יט. והענין בזה:

דובר כמ"פ[166] אודות מאמר המדרש[167] "לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן" – דלכאורה אינו

156) אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).
157) ראה שמו"ר פ"ב, ד-ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער הפסוקים ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
158) ר"ה ו, ב.
159) פו, ב (וראה גם תורת מנחם חס"ח ע' 258 בשוה"ג הא').
160) שם ל, סע"א. רות רבה שבהערה 97.
161) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ח סי"ט (תורת מנחם חנ"ג ע' 44). וש"נ.
162) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ה ה"ה.
163) שם פ"ג הי"ב.
164) שו"ת חת"ס חאו"ח סוסקמ"ה.
165) ראה מג"א או"ח רסתצ"ד. וראה גם תורת מנחם חנ"ו ע' 297.
166) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשל"ג ס"כ (תורת מנחם חע"ב ס"ע 310 ואילך). וש"נ.
167) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

מובן: הרי התורה ניתנה לכל בנ"י בכל הדורות, ולא רק "לאוכלי המן" – שהכוונה בזה היא, שבשעה שיהודי לומד תורה עליו להיות במעמד ומצב של "אוכלי המן", שלא היו להם דאגות מעניני העולם כו'.

ובהקדם מ"ש הרמב"ם "שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה וכו'"[168], שלכן "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא"[169]; וכמו"כ יש צורך שלא יהיו דברים המבלבלים כו', שלכן "הבטיחנו בתורה .. שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום ורבוי כסף וזהב כדי .. (ש)נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה"[170], ועד לתכלית השלימות בזה שתהי' בימות המשיח, ש"לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר .. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים וכו'"[171].

ודוגמתו באוכלי המן – שלא היו להם דברים המונעים מלימוד התורה כמו מלחמה ורעב כו', והיתה אצלם השפעת הטובה עד לאופן של מעדנים, כמודגש באכילת המן שהיו טועמים בו מכל המעדנים[172].

ויש להוסיף בדיוק הלשון "לאוכלי המן", ולא למלקטי המן וכיו"ב – כי, בלקיטת המן היו חילוקי דרגות, כדאיתא בגמרא[173] ש"צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו (יציאה מחוץ למחנה משמע), רשעים שטו ולקטו" (שטו משמע למקום רחוק), וכן "צדיקים לחם (משמע אפוי), בינונים עוגות (משמע קודם אפי'), רשעים טחנו בריחים או דכו במדוכה"; וכל זה – בימות החול, אבל ביום השבת – היתה רק אכילת המן ללא טירחא והכנה כלל. וזהו הדיוק שהתורה ניתנה ל"אוכלי המן" דוקא – שלימוד התורה צ"ל ללא דאגות כלל, בדוגמת המעמד ומצב שהי' (לא רק בעת לקיטת המן, אלא) בעת אכילת המן מן המוכן.

וזהו גם ענינו של יום השבת – כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע[174] (דברי המדרש[175]) "יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשוי'" (ולהעיר, שיש ריבוי ענינים במדרשי חז"ל בנוגע לשבת שלא הובאו בשו"ע, שענינו פסקי הלכות (כולל גם טעמי ההלכות), וכיון שמדרש זה הובא בשו"ע, מובן, שזהו ענין עיקרי בשבת).

וזוהי השייכות של מ"ת לשבת (שבשבת ניתנה תורה, ומודגש יותר כאשר הקביעות דחג השבועות היא בשבת) – שלימוד התורה צ"ל באופן שבאותה שעה שלומד רואה את עצמו כאילו כל מלאכתו עשוי'.

וזהו גם מה שמצינו שתלמיד חכם הוא בדוגמת שבת – כמובן מסיפור הגמרא[176] ש"רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן, קריבו לי' תלת סאוי טחיי (רקיקין, טחין פניהן בשומן אלי' או בשמן), אמר להו מי הוה ידעיתון דאתינא, אמרו לי' מי עדיפת לן מינה" (כלום אתה חשוב לנו מן השבת, לכבוד שבת הכננום, ולא היינו יודעים שתבוא) – דלכאורה אינו מובן: כיון שהכינו המאכל לשבת, איך היו יכולים להשתמש בזה לצורך אחר? – ומזה מוכח שתלמיד חכם הוא בדוגמת שבת, ולכן היו יכולים לכבד את רבה בר רב הונא במאכלים שהכינו לכבוד שבת. ואכן מפורש בזהר[177] שתלמיד חכם איקרי שבת.

כ. וזוהי ההוראה מהקביעות דזמן מ"ת ביום השבת בנוגע לענינו של משה רבינו – כללות ענין לימוד התורה:

---

168) הל' דעות ספ"ג.
169) שם רפ"ד.
170) הל' תשובה רפ"ט.
171) סוף הל' מלכים. וראה גם הל' תשובה שם ספ"ט.
172) ראה יומא עה, א.
173) שם (ובפרש"י).
174) או"ח סש"ו סכ"א.
175) מכילתא יתרו כ, ט.
176) שבת קיט, א (ובפרש"י).
177) ח"ג כט, א. ועוד.

בהלכות תלמוד תורה[178] פוסק הרמב"ם (והובא בשו"ע של רבינו הזקן[179]): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין .. חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר[180] והגית בו יומם ולילה". אבל ההוראה מהקביעות דזמן מ"ת בשבת היא — שלימוד התורה צ"ל באופן שבשעה שלומד תורה ה"ה במעמד ומצב של שבת, שכל מלאכתו עשוי', ואין לו דאגות כלל כו'.

כאשר יהודי קובע עתים לתורה והטלפון מצלצל — אינו עונה, שהרי זה שבת! וכשמישהו אומר לו שיש הזדמנות לענין של מסחר שבו יכול להרויח אלף אלפים דינרי זהב — עונה לו: אצלי עכשיו שבת! וכשיש ענין שקשור עם בריאות הגוף — אומר: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא!...

ואין זה באופן שבשעה זו אינו יודע שיש מציאות של עולם; הוא יודע שיש עולם, ויש כמה ענינים שצריך להשתדל אודותם, אבל שעה זו (לאו דוקא "שעה" שיש בה ששים דקות, אלא משך הזמן שקובע ללימוד התורה) היא אצלו "שבת", שכל מלאכתו עשוי'; ועי"ז נעשית גם הפעולה בעולם, כנ"ל (סט"ו) בענין "לא־ל גומר עלי", שנעשה בעה"ב על מציאות העולם.

כא. ועד"ז יש הוראה מהקביעות ביום השבת בנוגע לענינו של דוד:

נתבאר לעיל (סט"ו) שענינו של דוד בתורה הוא "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", ועד לפעולה בעולם ע"י כיבוש הארץ כו', ולא כמו משה שלא נכנס לארץ, אלא הי' כל ימיו במדבר, ועסק בלימוד התורה כפי שהיא מצד עצמה כו'.

וכאן נשאלת השאלה ביחס לענין השבת:

הן אמת שלימוד התורה צ"ל באופן של שבת (כנ"ל בארוכה), אבל, במה דברים אמורים — בלימוד התורה כשלעצמו; אבל כשמדובר אודות הלימוד "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", ועד לקיום ההלכה בפועל ע"י כיבוש העולם כו' — הרי בשביל זה צריך לצאת לעולם, לראות ולבחון את הדברים הגשמיים שבהם צריך לקיים את הלכות התורה (כמו קלף גשמי של בהמה שממנו עושים התפילין, וכיו"ב), וא"כ, איך יכול להיות בה בשעה במעמד ומצב של שבת, באופן שמובדל מהעולם?!

וביותר מודגש הדבר בנוגע לרב שצריך להנהיג את אנשי קהילתו, שבשביל זה צריך להיפגש עמהם ולדעת מעמדם ומצבם כו', וכמו"כ כשצריך לפעול בחינוך הדור הצעיר, שאז צריך לדבר בשפתם כו' כדי להצליח לפעול עמהם, שאז מתחזקת יותר הטענה, שהמעמד ומצב דשבת שייך רק כשלומד תורה לעצמו, או כשיגיע הזמן שיהי' ב"מושב זקנים"... אבל עכשיו, כשצריך לפעול על אנשי קהילתו ועל הדור הצעיר וכו' — איך שייך שיהי' במעמד ומצב של הבדלה מהעולם שזהו"ע השבת?!

כב. ויש להוסיף בזה (במאמר המוסגר), שישנם כאלו שהרחיקו לכת בטענה הנ"ל (שאי אפשר להיות בתנועה של הבדלה מהעולם, כיון שצריך לפעול בעולם), באמרם, שתפקידם לעשות שלום בעולם, ע"י התייחסות והתקרבות לגויים!

וכפי שאירע לאחרונה בעיר זו — שהזמינו (א' המכונה בשם) "רב" לדבר בפני גויים כדי להראות להם יופי התורה והיהדות (כיון שזקוקים לעזר מוושינגטון עבור עניני חינוך כו'), וזאת, למרות שיש איסור ללמד תורה לגויים[181] (נוסף לכך שזהו דבר מיותר שאין בו צורך כלל, וכיון ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[182], הרי זה דבר האסור גם מצד ביטול תורה וביטול הזמן כו')[183].

178) פ"א ה"ח.
179) או"ח רסקנ"ה.
180) יהושע א, ח.
181) ראה סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.
182) שבת עז, ב.
183) ראה גם תורת מנחם חע"א ע' 228. וש"נ.

ויתירה מזה: כיון שרוצים לעשות שלום בעולם, הנה לפני שמסבירים לגויים מהי יהדות, צריך לכבדם ולהקשיב גם להם... ולכן, לאותו מקום שנקרא אצלם "בית תפלה ליהודים", הזמינו "גלח" שידבר אודות עניני נצרות!

— פעם ידעו ש"גלח" הוא שונא ישראל, כפי שה"גלחים" עצמם מודים שכל הרדיפות והגזירות ושמדות התחילו מהם; אבל כיום, שהוקל המצב ונתבטלו השמדות כו', כיון שהקב"ה הכניס בלבם (ע"ד מ"ש[184] "לב מלכים ושרים ביד ה'") שלא יהיו מצירים לישראל — מנסים ה"גלחים" בדרכי נועם ובאיצטלא של משי לצוד נפשות מישראל למנעם מלימוד התורה כו', ועד להעבירם על דתם, באומרם: שמא תוכל להסביר לי מה לא טוב באמונה ב"אותו האיש"!... —

וזאת, למרות שיש איסור ללמוד ענינים השייכים לע"ז (כמבואר בהל' ע"ז[185]), והרי ידוע פסק הרמב"ם[186] שנצרות הו"ע של ע"ז, כיון שקשור עם ענין של שילוש כו' (ולא כמו אמונת הישמעאלים שאינה בסתירה לאחדות ה'), כך, שזהו"ע של אביזרייהו דע"ז, א' מג' הענינים שיש עליהם חיוב דיהרג ואל יעבור[187], כך ש"משחקים" עם ענין שקשור עם ב' הדברות "אנכי" ו"לא יהי' לך"[188] ש"מפי הגבורה שמענום"[189].

ועאכו"כ כשהדבר נעשה בפרהסיא — היפך מ"ונקדשתי בתוך בני ישראל"[190]; ומה גם שכאשר פלוני מביא "גלח" זה, מביא רעהו "גלח" אחר, ומתחרים ביניהם מי "מגדיל" ו"מטיב" לעשות, ועד שבבוא שנה "קדושה" של "יובל" אצל הגויים, משתתפים יהודים עמהם, רח"ל, ונוסעים לנשק ה"טבעת" (וכיו"ב) של כו'[191], בטפחם על שכמם שפעלו שלום בעולם...

ועוד זאת, שמהם למדים גם אלו שרואים זאת — ובמכ"ש וק"ו: אם פלוני, שהוא איש המעלה כו', מדבר אודות "אותו האיש" — בודאי יכול גם הוא לעשות כך; כאשר הבן רואה שאביו מתחבק עם ה"גלח" ולומד את ספריו — נוהג גם הוא כמותו. ואצל הבן אין נפק"מ אם אביו לומד ענינים אלו כדי לדעת מה להשיב להם וכו'[192]; הוא רואה מה שאביו עושה, ועושה כמותו! ועד שכתוצאה מהקירוב אל הגוי — באים לביטול המחיצה בין ישראל לעמים ע"י נישואי תערובות, רח"ל!

ולמרות החומר שבכל הנ"ל — הרי זה קורה בעיר שיש בה מליוני יהודים, כן ירבו, שהם רוב מנין ורוב בנין בנ"י, וכאמור כמ"פ שאין פוצה פה ומצפצף!

כג. ונחזור לענינו — שלכאורה אינו מובן, איך שייך המעמד ומצב דשבת (לא רק בנוגע ללימוד התורה כשלעצמו, שזהו ענינו של משה רבינו, אלא גם) ביחס לענינו של דוד בנוגע לפעולה דכיבוש הארץ והעולם?

אך הענין הוא — שנוסף לכך שהצלחת המלחמה לכיבוש הארץ תלוי' בלימוד התורה, כמארז"ל[193] "אילמלא דוד (שעסק בתורה) לא עשה יואב (שר הצבא) מלחמה", הרי גם המלחמה עצמה צריכה להיות במעמד ומצב של קדושה:

---

184) לשון הרגיל — ע"פ משלי כא, א. וראה לקו"ש חי"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ.

185) רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ב.

186) ראה רמב"ם שם פ"ט ה"ד. הל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז. פי"ג הי"א. פיהמ"ש (הוצאת קאפאח) לע"ז פ"א מ"ג. תשובות הרמב"ם (ירושלים תש"כ) סתמ"ח. וראה גם שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ח סנ"א. סש"ל ס"ב.

187) סנהדרין עד, א. וש"נ. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ב. טושו"ע יו"ד רסקנ"ז.

188) נזכר גם שבהם תלויים כל שאר הענינים, כולל גם "לא תרצח" וכיו"ב, כמדובר כמ"פ שהבטחת קיום הציווי "לא תרצח" היא דוקא על יסוד הציווי "אנכי הוי' אלקיך" (ראה גם לעיל ריש ע' 239. וש"נ).

189) מכות כד, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת שלח טו, כב.

190) אמור כב, לב. וראה סנהדרין שם. כס"מ לרמב"ם שם.

191) ראה גם תורת מנחם חע"ח ע' 276.

192) ראה שבת עה, א. אבות פ"ב מי"ד. וראה גם אג"ק ח"ג ע' קכג.

193) סנהדרין מט, א.

בנוגע ליציאה למלחמה נאמר[194] "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך והי' מחניך קדוש" – אף שלכאורה, כדי להצליח במלחמה נוגע בעיקר שאיש הצבא לא יהי' בעל מום[195], וש"האיש הירא ורך הלבב" [ועד"ז "האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו", "נטע כרם ולא חללו", "ארש אשה ולא לקחה"] "ילך וישב לביתו"[196], ושיהיו כלי נשק גשמיים וכו', אבל מה נוגע "והי' מחניך קדוש" להצלחה במלחמה – כי, הענין ש"ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך", נעשה דוקא עי"ז ש"והי' מחניך קדוש", שזוהי ההנהגה באופן ד"קדושים תהיו כי קדוש אני"[197].

וזוהי גם השייכות לענין השבת – כי, ענין הקדושה בזמן הו"ע השבת, שהיא עצמה קודש, כמ"ש[198] "ושמרתם את השבת כי קודש היא", ולא כמו יו"ט שהוא רק "מקרא קודש"[199], כפירוש הזהר[200], שקורא ומזמין את הקודש כו', וכמודגש גם בברכת הדלקת הנר, שבערב שבת אומרים "להדליק נר של שבת קודש", וביו"ט – "נר של יו"ט", ולא "של יו"ט קודש" [אלא שכשחל יו"ט בשבת אומרים "נר של שבת ויו"ט", ולא אומרים "נר של שבת קודש ויו"ט"[201]].

ומזה מובן שגם ענינו של דוד בכיבוש העולם כו' צ"ל קשור עם ענין השבת שהו"ע הקדושה – "והי' מחניך קדוש".

ולהעיר, שבנוגע לאנשי צבא יש צורך בהדגשה מיוחדת בזה, דכיון שאצלם נוגע הדבר ביותר (בכדי שיהי' "ה' אלקיך מתהלך גו' להצילך גו'", כנ"ל), משתדל היצה"ר ביותר למנוע זאת.

וע"ד המבואר[202] בנוגע לציווי הראשון שנצטוה אדה"ר שלא לאכול מעץ הדעת – שלכאורה אינו מובן: כיון שהציווי הי' רק על ג' שעות[203] (שהרי אילו הי' ממתין עד שבת הי' עושה קידוש על יין מעץ הדעת – ש"גפן הי'"[204], ו"סחטה ענבים ונתנה לו"[205]), איך יתכן שאדה"ר, שהי' יציר כפיו של הקב"ה[15], לא הי' יכול להתאפק ג' שעות?!

[ואין לתרץ שזהו בגלל שחוה נתנה לו וכו', שהרי גם חוה היתה "עצם מעצמי ובשר מבשרי"[206] דיציר כפיו של הקב"ה].

אך הענין הוא – שכיון שציווי זה הי' נוגע ביותר, שבו היו תלויים חיי אדה"ר וחיי כל הדורות, השתדל בזה היצה"ר ביותר כו' [וע"ד מאמר רז"ל[207] "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו" – שזהו מטעם הנ"ל[208]].

ועד"ז בנוגע לאנשי צבא, שכיון שאצלם נוגע ביותר ענין הקדושה, משתדל היצה"ר ביותר למנוע זאת כו'.

ועד כדי כך, שהתורה מתחשבת בכך – שבעת המלחמה הותרו "קתלי דחזירי"[209], וכן הותרה אשת יפת תואר (עכ"פ בנוגע לביאה ראשונה, שהרי לאח"ז צ"ל כל הסדר ד"וישבה בביתך ובכתה וגו'"[210]) בגלל ש"דברה תורה .. כנגד יצה"ר"[211], והיינו, שאע"פ שלכל אחד (לא רק לאיש צבא) יש יצה"ר כו', מ"מ, אצל איש צבא משתדל היצה"ר ביותר להכשילו בענין זה, משא"כ בנוגע לשאר אנשים שיש ענינים אחרים שבהם ינסה להכשילם כו'.

---

194) תצא כג, טו.
195) ראה ספרי ופרש"י פ' שופטים כ, א. וראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 187. וש"נ.
196) שופטים שם, ה ואילך.
197) קדושים יט, ב.
198) תשא לא, יד.
199) אמור כג, ב־ד.
200) ח"ג צג, ב. צד, א. צה, א.
201) חסר קצת (המו"ל). – ראה אג"ק ח"ו ע' קכד ואילך. וראה גם מכתב י"א אייר שנה זו (שם ח"ל ס"ע קצח). שם חל"א ע' כב. וש"נ.
202) ראה גם תורת מנחם חס"ב ריש ע' 213. וש"נ.
203) ויק"ר פכ"ה, ב – הובא ונתבאר בלקו"ת ר"פ קדושים. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 133. וש"נ.
204) ברכות מ, סע"א.
205) ב"ר פי"ט, ה.
206) בראשית ב, כג.
207) סוכה נב, סע"א.
208) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 188. וש"נ.
209) חולין יז, א, ובמהר"ץ חיות שם.
210) תצא כא, יג.
211) קידושין כא, סע"ב. הובא בפרש"י עה"פ שם, יא.

כד. ויתירה מזה, שגם פעולת השלום בעולם, נעשית דוקא ע"י הנהגת בנ"י באופן של שבת שהו"ע הקדושה – כפי שלמדים מהמסופר במדרשי חז"ל בנוגע למתן־תורה:

"כשניתנה תורה לישראל, הי' קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן .. נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע (ש"נביא הי' להם כמשה"[212]) ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו .. אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזיו .. וביקש ליתנה לבניו, שנאמר[213] ה' עוז לעמו יתן, [מיד] פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום"[214].

ובהקדמה:

לפני נתינת התורה לישראל – "החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה"[215]; "פתח לבני עשו שיקבלו את התורה .. ולא רצו"[216], בגלל שכתוב בה[121] "לא תרצח"[217], שזהו היפך ענינו של עשו שעליו נאמר[218] "על חרבך תחי'", ו"פתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו"[216], בגלל שכתוב בה[121] "לא תנאף"[219], שזהו היפך ענינו של ישמעאל (קצה ההפכי מעשו, שרוצה להרוג ולמעט, ואילו ישמעאל רוצה להשפיע ולהרבות כו'[220]).

ולכן, כשניתנה התורה "אחזתן רעדה" – כי, לאחרי שלא רצו לקבל את התורה, חשבו ששוב לא תנתן התורה בעולם, ובראותם שהתורה ניתנת בעולם, נתייראו שמא תהי' התורה שייכת גם אליהם בעל כרחם.

ואז אמר להם בלעם: "ה' עוז (תורה) לעמו יתן" – רק לבנ"י [ואע"פ ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות כו'"[221], הרי זה רק בנוגע לשבע מצוות בני נח, ודוקא בשעה שיד ישראל תקיפה וכו'[222]], וכששמעו שנתינת התורה היא רק לבנ"י – מיד פתחו כולם ואמרו "ה' יברך את עמו בשלום".

ומזה מובן שכדי שיהי' ענין השלום בעולם, הרי זה דוקא כאשר אוה"ע יודעים שהתורה ניתנה לבנ"י, ואכן בנ"י הולכים בדרך התורה בלי להתפעל מהגויים וכו'.

כה. ומענין לענין – כיון שהתורה ניתנה לבנ"י דוקא, ולא לאומות העולם, הנה לא זו בלבד שבנ"י אינם להוטים ("יאָגן זיך ניט") לגייר גויים שיהפכו להיות יהודים, אלא אדרבה כו', כפי שלמדים מהסיפור דמגילת רות שקורין בעצרת (אע"פ שאין מנהגנו כן[223]) לפי שבעצרת מת דוד שהוא מצאצאי' של רות[98], וקשור גם עם כללות הענין דמ"ת, שאז הי' הגיור של עם ישראל (כדאיתא במסכת יבמות[224], ולכן למדים מזה כמה פרטי דינים בנוגע לגיור):

במגילת רות מסופר שכאשר נעמי עם כלותי' המואביות ערפה ורות שבו משדי מואב, לאחרי פטירת בעליהן, אמרה נעמי לכלותי' "לכנה שובנה אשה לבית אמה .. למה תלכנה עמי"[225], ואכן ערפה שבה אל עמה ואל אלהי', אבל רות דבקה בה והתעקשה להתגייר, באמרה לנעמי: "אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך, כי אל אשר תלכי אלך .. עמך עמי ואלקיך אלקי, באשר תמותי אמות וגו'"[226], ומבואר במדרשי חז"ל[227] ש"מתוך דברי' של רות אתה למד מה שאמרה לה נעמי, אסור לנו וכו'", ועד "ארבע מיתות ב"ד נמסרו לב"ד".

---

212) במדב"ר פי"ד, כ.
213) תהלים כט, יא.
214) זבחים קטז, א. יל"ש יתרו רמז רסח. רפו.
215) ע"ז ב, ב.
216) ספרי ופרש"י ברכה לג, ב.
217) ספרי שם. זח"ב קצב, ב.
218) תולדות כז, מ.
219) זח"ב שם.
220) ראה גם תורת לוי"צ ע' קצא.
221) רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.
222) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 132 ואילך. וש"נ.
223) ראה גם תורת מנחם חס"ד ע' 233. וש"נ.
224) מו, א ואילך.
225) רות א, ח־יא.
226) שם, טז־יז.
227) פרש"י עה"פ – מיבמות מז, ב (נת' בארוכה בשיחת יום ב' דחה"ש תשל"א סכ"ד ואילך (תורת מנחם שם ע' 268 ואילך)).

ולכאורה תמוה ביותר:

מדובר אודות נשים אלמנות, שאיבדו את בעליהן וכל רכושן, ונמצאות במעמד ומצב מר, כדברי נעמי: "אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא כי המר לי גו'"[228] (בהכירה באשמתה שלא התנהגה כדבעי כו'[229]), ואעפ"כ, כאשר רות מתעקשת לשוב עמה לארץ ישראל, ומוכנה ללקוט שם שעורים ביחד עם הבנות העניות, לאחרי שתאבד ותתגלגל איזו שעורה שהאחרות לא לקחו – היתה נעמי צריכה לעודד את רוחה ולומר לה דברים טובים, כמו "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו" אזי "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'"[230], ועד"ז בנוגע לשכר בעולם הבא וכו'; ובמקום זה – מספרת נעמי לרות אודות ד' מיתות ב"ד?!

אך הענין בזה – שמכאן למדים כיצד צריך להתייחס לענין הגיור:

הבחינה בנוגע לענין הגיור היא – לא כשמבטיחים לגוי שלאחרי שיתגייר יתנו לו כסף וזהב, נחלה בארץ וכו', אלא דוקא כשרואים שהוא מוכן לקבל על עצמו קיום התומ"צ, באמרו, "עמך עמי ואלקיך אלקי", ועד שמקבל על עצמו ד' מיתות ב"ד!

ובפשטות – שהגיור מוכרח להיות כהלכה דוקא, ואילו ע"י גיור שלא כהלכה – לא נעשה יהודי, אלא נשאר גוי כמקודם,

– ההלכה היא אמנם ש"מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל"[231], וצ"ל בשלום עם גוי, ו"אל תתגרה (בגוי קטן, ועאכו"כ) בגוי גדול"[232] (בכמות; שהרי ח"ו לומר שיהודי קטן באיכות), אבל הגוי הוא גוי –

ולא עוד אלא שע"י גיור שלא כהלכה הופך הגוי להיות דבר המזיק – הן לעצמו, והן ליהודים שמסביבו, שכן, כשם שיהודים סובלים (לא רק מה"גלחים" (כנ"ל סכ"ב), אלא גם) מיהודי שהשתמד, רח"ל [שהאמת היא שאינו יכול להיות גוי, ולעולם ישאר יהודי, אלא שנדמה לו שנעשה "גוי", אבל ה"יהודי" שבו לא נותן לו מנוח וכו', ולכן חושב שעי"ז שיגרום צרות ליהודים אזי יוכל להרגיש את עצמו כמו "גוי"], כך סובלים מגוי שנתגייר שלא כהלכה[233].

כו. ומובן, שענין זה נוגע לא רק לגר שמתגייר, אלא גם לב"ד שמגייר אותו, שרק ב"ד שמתנהג ע"פ הלכה (ובודאי שלא חסר אצלו בענינים הקשורים לד' מיתות ב"ד) יכול לגייר, ואילו מי שאינו מתנהג ע"פ הלכה, אינו יכול לגייר; הוא יכול להיות אדם מוכשר בעל מעלה וכו', אבל לגייר – אינו יכול.

ופשוט שאין בכך פגיעה בכבודו של פלוני שעלולה לגרום לענין של פירוד בין יהודים כו' – כשם שלא פוגעים בכבודו בכך שלמרות גודל מעלתו לא פונים אליו בעניני רפואה, כיון שאינו רופא!

וכמו בעניני רפואה[234], שמי שסובל ממיחוש שיניים, שזהו דבר רגיל ולא נורא כ"כ, עליו ללכת לרופא שיניים דוקא, ולא ללכת לרופא שמרפא מחלות מסכנות חיים, ולעשות חשבון שמכ"ש שיוכל לרפאות דבר קטן כמו מיחוש שיניים... כיון שלא נוגע "גדלות" הרופא, אלא היותו מומחה בתחום זה.

ועד"ז בעניני תורה – כפי שמצינו ש"הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני"[235] (עניני ממונות), אע"פ ששניהם למדו בהתמדה ושקידה הן "איסורי" והן "דיני", כפי שמבאר הרא"ש[236] שזהו "לפי שידעו ששמואל הי' רגיל תמיד לפסוק דינין ולכך הי' מדקדק בהן וכו', וכן רב הי' רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר, לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר".

---

228) שם, כ.
229) ראה פרש"י שם, כא.
230) ר"פ בחוקותי.
231) גיטין סא, א.
232) ע"פ פסחים קיג, א.
233) חסר קצת (המו"ל). – וראה גם תורת מנחם חס"ג ע' 154. וש"נ.
234) ראה גם תורת מנחם חע"ז ס"ע 104. וש"נ.
235) בכורות מט, ריש ע"ב. וש"נ.
236) ב"ק פ"ד ס"ד. וראה גם שו"ת חוות יאיר סצ"ד.

ועד שמצינו ש"כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם"[237], והיינו, שגם אם הוא גאון בדיני קדשים, או בדיני חושן משפט, שלזה דרושה חכמה יתירה, כמאמר[238] "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות", הנה אם "אינו בקי בטיב גיטין וקידושין – לא רק בגיטין שבהם יש ריבוי שקו"ט בנוגע לשמות וכו', אלא גם בקידושין, אף שסידור קידושין הוא דבר פשוט לכאורה – לא יהא לו עסק עמהם"!

ועד"ז בנוגע לגיור, שרק ב"ד שמתמחה בזה יכול לגייר, משא"כ מישהו אחר, גם אם יש לו ריבוי מעלות, ועד כדי כך שהציל כו"כ מישראל, אין לו לעסוק בעניני גיור.

וכאמור, שגיור צ"ל כהלכה דוקא, ולא ע"י אלו שעושים זאת שלא כהלכה, ומוסיפים לומר בפירוש, שענין הגיור הוא רק התחלה, ואח"כ רוצים שיכירו גם בגיטין וקידושין שלהם, וטוענים, שאפילו אלי' בא לקרב ולא לרחק[239], וא"כ, איך אפשר לומר על אשה שנישאת עם גט שלהם שילדי' אסורים לבוא בקהל?!...

וכמדובר כמ"פ אודות אלו שעומדים בצד ושותקים ולא מוחים. ומה שטוענים שבלאה"כ לא יעזור לצעוק ולמחות, הרי איתא בגמרא[240] "אם לפניך גלוי, להם מי גלוי" (בתמי').

כז. ונחזור לענינו:

ענין השבת, שהו"ע הקדושה כו', הוא לא רק בשעה שיהודי יושב ולומד תורה לעצמו, אלא גם בנוגע להתעסקות בעניני העולם שלפעמים צ"ל באופן של מלחמה כו' [כפי שמצינו בדוד, שנוסף על הגויים שהשלים עמהם[241], ואלו שעשה מהם משרתים ונתינים[242], היו גם אלו שהוצרך להלחם עמהם[243]], שגם אז צ"ל ההנהגה באופן ש"הי' מחניך קדוש", מבלי להתפעל מאומות העולם שמסביב כו', ודוקא ע"י הנהגה זו נעשה שלום בעולם.

וזוהי כללות ההוראה מדוד – "שהלכה כמותו בכל מקום"[48], ובהתאם לכך צריכה להיות ההנהגה ע"פ "דבר הוי' זו הלכה"[244], ללא נתינת מקום לפלפולים וכו' (כמו השקו"ט בשאר חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש וסוד), אלא באופן ש"דבר אלקינו יקום לעולם"[245], שלכן ה"תורה היא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת"[246], וכפי שפוסק הרמב"ם[247] ש"האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה", והיינו, שאף שגדלה ביותר מעלתו של משה, כך, שבודאי הי' יכול לחדש בתורה כו', מ"מ, נתן את התורה בדיוק כפי שקיבלה (ומה שצריך לחדש בתורה – הרי זה רק פירוט והתגלות מן הכלל אל הפרט כו'[115]).

ועד"ז מובן בנוגע לענין השבת בשייכות לבעש"ט, שענינו אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל"[248], כנ"ל בארוכה.

כח. ובכל האמור לעיל ניתוסף מצד ענין השבת, שכל הענינים נעשים באופן ש"כל מלאכתך עשוי"[174], ומתוך תענוג, שזהו ענינו של שבת – "וקראת לשבת עונג"[249].

---

237) שו"ע אה"ע סוסמ"ט.
238) ב"ב קעה, ב (במשנה).
239) ראה עדיות בסופה.
240) שבת נה, א.
241) ראה דברי הימים־א יח, יו"ד. ועוד.
242) ראה עזרא ח, כ.
243) ראה דברי הימים־א יט, ח ואילך. ועוד.
244) שם קלח, ב.
245) ישעי' מ, ח.
246) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.
247) הל' תשובה פ"ג ה"ח.
248) חסר פרטי הדברים בנוגע לתורה תפלה וגמ"ח, שחידושו של הבעש"ט שכשם שע"י התורה מתאחדים ומתדבקים בהקב"ה, כך גם ע"י תפלה וצדקה כו', והנתינת כח על זה מענין השבת (המו"ל).
249) ישעי' נח, יג.

ומודגש יותר כשנמצאים עתה בזמן של "רעוא דרעוין"[250], שזהו"ע "נחלת יעקב אביך"[251], "נחלה בלי מצרים"[252], וצריך רק שיומשך לפועל, למטה מעשרה טפחים.

ועד שיהי' הענין ד"וירד מיעקב וגו'"[253], דקאי על משיח[254] — "מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה [והיינו, שיודע שיש פירצה, ולכן הולך בתוקף לתקנה כו'], וילחם מלחמות ה'"[255],

— אלא שבשבת הרי זה באופן ש"ה' ילחם לכם ואתם תחרישון"[256], שהרי בשבת לא יוצאים למלחמה (ורק "אם התחילו אין מפסיקין"[257]), וכפי שאמר חזקי' (שביקש הקב"ה לעשותו משיח[258]) "אני אין בי כח .. אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה"[259] —

וכיון שמדובר אודות "מלחמות ה'" — הרי בודאי שינצח, ו"בנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל"[255], ואז היא אתחלתא דגאולה ועד לשלימות הגאולה — כן תהי' לנו בקרוב ממש, ובעגלא דידן.

* * *

כט. נהוג גם לומר ענין בתור השתתפות ב"כינוס תורה" שייערך למחרת חג השבועות, אסרו חג.

ובהקדמה — שהענין של כינוס תורה, שקו"ט בתורה, באופן שכל אחד אומר החידושים שלו בתורה (שהרי לכל אחד יש חלק בתורה, כידוע בענין "ותן חלקנו בתורתך"[260]), מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש[114] — שייך רק למחרת חג השבועות, אבל בחג השבועות עצמו לא שייך עדיין ענין השקו"ט בתורה, כיון שאז צ"ל קבלת התורה בתכלית הביטול, ע"ד תלמיד שיושב לפני רבו, שצ"ל באופן ש"שפתותיו נוטפות מר"[261], באופן שכל עסקו אינו אלא לשמוע ולקלוט דברי הרב, ורק לאח"ז יכול להיות ענין ההבנה וההשגה ושקו"ט בדברי הרב, אבל לא בעת שמיעת וקליטת דברי הרב, שאז הוא במעמד ומצב ש"איידי דטריד למבלע לא פליט"[262].

ועד כדי כך גדול הביטול בעת קבלת התורה — שבנ"י נתבטלו במציאות לגמרי, כמארז"ל[263] "על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן", ומובן, שבמעמד ומצב כזה לא שייך ענין של שקו"ט בתורה; ורק לאחרי חג השבועות, כשחוזר ונעשה מציאות כו', אזי יכול לעיין ולעסוק בשקו"ט בתורה.

ל. ובהקדים ביאור כללות הענין ש"על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן":

התורה היא תורתו של הקב"ה, כמ"ש[39] "ואהי' אצלו גו' שעשועים גו'", שלכן הרי היא למעלה מהגבלה; וכיון ש"נתן לנו את תורתו", היינו, שכפי שהתורה היא למעלה מהגבלה, ניתנה לנו, הרי מובן שהגוף המוגבל אינו יכול לקבל את התורה שהיא למעלה מהגבלה,

— במכ"ש וק"ו מזה שלא יכולה להיות מציאות של "פילא דעייל בקופא דמחטא"[264], והיינו, שאע"פ שגם הפיל הוא בעל גבול, מ"מ, כיון שהוא גבול גדול יותר, אינו יכול להכנס בנקב המחט שהוא גבול קטן ביותר, וכל כך מופרך הדבר, עד שאפילו בחלום, שאז מתעלם השכל ונשאר רק כח המדמה, לא יכולים לדמות זאת —

---

250) זח"ב פח, ב.
251) שם, יד.
252) שבת קיח, סע"א.
253) בלק כד, יט.
254) ראה פרש"י עה"פ. נת' בארוכה בלקו"ש חי"ג ע' 85 ואילך.
255) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
256) בשלח יד, יד.
257) שבת יט, א. וראה רמב"ם הל' שבת ספ"ב. פ"ל הי"ג. הל' מלכים פ"ו הי"א.
258) סנהדרין צד, א.
259) איכ"ר פ"ד, טו.
260) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש חי"ג ע' 116 ואילך. וש"נ.
261) שבת ל, ב. וש"נ.
262) ראה חולין קח, ב.
263) שבת פח, ב.
264) ברכות נה, סע"ב.

וכיון שהגוף המוגבל לא הי' יכול לסבול את גילוי הבלי גבול שבתורה, לכן "פרחה נשמתן", היינו, שהנשמה יצאה ונתעלתה מהגבלות הגוף.

ואח"כ החזירה הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים[263], והיינו, שחזרת נשמתם לגופם לא היתה לאחרי ששכחו את הדיבור (שהרי אילו שכחו את הדיבור, לא הי' צורך בטל תחי'), אלא שניתן להם כח מיוחד שהגילוי הבל"ג יוכל להתקבל בגוף המוגבל.

ואעפ"כ, בדיבור השני, שוב פרחה נשמתן[265] — דכיון שהתורה היא בלי גבול, יש בה ריבוי דרגות עד אין סוף, ולכן כשהי' גילוי נעלה יותר שהוא בלי גבול לגבי הבל"ג שלפנ"ז, לא הי' יכול הגוף לסבול גילוי זה וכו'; וכך נמשך הדבר בכל עשרת הדברות — עשר פעמים, בהתאם לכך שעשר הוא מספר השלם[266], שלכן כל הענינים הם במספר עשר, כמו עשרה מאמרות[267], עשרה נסים שהיו בביהמ"ק[268], עד למנין העשירי של בנ"י[269] ושירה העשירית דלעתיד לבוא[270].

וכיון שהענין ד"פרחה נשמתן" בודאי לא הי' במקרה ח"ו, כאילו שהקב"ה לא שיער, כביכול, מה תהי' התוצאה משמיעת עשה"ד — הרי מובן שכן הוא סדר קבלת התורה, שההתחלה בזה (ע"י עשה"ד, שעז"נ[271] "וידבר גו' את כל הדברים האלה לאמר", שכוללים את כל התורה כולה[272], תושב"כ ותושבע"פ עד לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש[114]) צריכה להיות באופן של ביטול המציאות.

לא. ועפ"ז יש להוסיף ביאור בהמדובר בשבת שלפנ"ז[273] אודות המאמר של ר' מאיר בהתחלת פרק קנין תורה[64] — "כל העוסק בתורה לשמה וכו'":

לימוד התורה לשמה — הוא האופן היותר נעלה שהוא תכלית השלימות בלימוד התורה. ולכאורה, כיון שהסדר הוא מן הקל אל הכבד, אינו מובן מדוע מתחילים מיד בדרגא היותר נעלית ד"העוסק בתורה לשמה", ורק לאח"ז מדברים אודות דרגות פחותות יותר, כמו המאמר[274] "בת קול .. אומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה וכו'" — שלא קאי על מי שאינו עוסק בתורה לשמה דוקא [שהרי מי שעוסק בתורה, אלא שאינו עוסק בתורה לשמה, לא שייך לומר שזהו "עלבונה של תורה"], אלא על מי שאינו עוסק בתורה כלל, ועד"ז המאמר[274] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", שקאי על העוסק בתורה בכלל, לאו דוקא על העוסק בתורה לשמה?

והביאור בזה — ע"פ האמור לעיל שההתחלה דמ"ת היתה באופן של ביטול המציאות:

מהחילוקים שבין לימוד התורה שלא לשמה ללימוד התורה לשמה — שלימוד התורה שלא לשמה, גם בדרגא היותר נעלית שבזה, שהלימוד הוא כדי לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, לידע את המעשה אשר יעשה כו', הרי זה קשור עם מציאות האדם והעולם, ואילו לימוד התורה לשמה (ללא כוונה צדדית, גם לא כדי לידע את המעשה אשר יעשה) אינו קשור כלל והוא למעלה לגמרי ממציאות העולם, באופן ש"כל חפציך לא ישוו בה"[275], "אפילו חפצי שמים"[276].

ולכן: כשם שההתחלה דמ"ת היתה באופן ש"פרחה נשמתן", שזהו"ע של ביטול המציאות, למעלה ממציאות העולם, כך גם ההקדמה לקבלת התורה בזמן מתן תורתנו בכל שנה, בלימוד פרק קנין תורה, היא באופן שההתחלה היא במאמר "כל העוסק בתורה לשמה", שלימוד התורה לשמה הוא באופן שלמעלה ממציאות העולם.

---

265) ראה גם התוועדויות תש"נ ח"ג ע' 354. תשנ"ב ח"א ע' 256. ועוד.
266) ראה גם לעיל ס"ע 232. וש"נ.
267) אבות רפ"ה.
268) שם מ"ה.
269) תנחומא תשא ט. במדב"ר פ"ב, יא. וש"נ.
270) מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם יו"ד. ועוד.
271) יתרו כ, א.
272) ראה תורת מנחם חע"ט ע' 315. וש"נ.
273) שיחת ש"פ במדבר סי"ט (לעיל ע' 217 ואילך). וש"נ.
274) שם מ"ב.
275) משלי ג, טו.
276) מו"ק ט, ריש ע"ב.

כלומר: סדר העבודה בלימוד התורה הוא מלמטה למעלה, שתחילה הוא הלימוד שלא לשמה (עד לאופן היותר נעלה שבזה, שלומד כדי לידע את המעשה אשר יעשה), ורק אח"כ מגיע ללימוד התורה לשמה; אבל ההכנה לזה היא מלמעלה למטה, שלכל לראש מודיעים מעלת העוסק בתורה לשמה, באופן שלמעלה ממציאות העולם – כשם שההתחלה דמ"ת היתה באופן ש"פרחה נשמתן", ועד"ז בעשה"ד גופא, שסדרם מלמעלה למטה: תחילה הדיבור "אנכי ה' אלקיך"[34], ורק לאח"ז "לא תענה ברעך עד שקר"[121], שקשור עם מציאות העולם כפי שהוא עלמא דשיקרא.

לב. המשך הביאור במאמר ר"מ "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה .. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" – נכלל בשיחת ש"פ במדבר סי"ט[273].

לג. המשך הביאור בסיום מסכת סוטה: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא", "א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא" (ענין נוסף בתור השתתפות בכינוס תורה) – נכלל בשיחת ערב חג השבועות ס"ב ואילך[277].

* * *

לד. כרגיל להזכיר בחג השבועות גם אודות השיעורים הקבועים בחומש תהלים ותניא, מצד שייכותם המיוחדת לחג השבועות[278]:

חומש – ללמוד בכל יום חלק מפרשת השבוע ששייך ליום זה (ביום ראשון – מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני – משני עד שלישי וכו') – ששייך למשה רבינו שענינו תורה, ובעיקר – תורה שבכתב.

תהלים – לומר בכל יום שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש – ששייך לדוד המלך.

ותניא – ללמוד בכל יום השיעור היומי כפי שנחלק לימי השנה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[279] – ששייך לבעש"ט, כמ"ש בהסכמה על ספר התניא (וידוע[280] שרבינו הזקן רצה שיהיו "הסכמות" על ספר התניא ושיודפסו עמו) "וכעת ישמח ישראל בהגלות דברי קדשו כו'"[281], שקאי על הבעש"ט, ומרומז גם בתאריך שבדף השער: "שנת בקדוש ישראל יגילו"[282], כיון שתורת הבעש"ט באה בהבנה והשגה בטוב טעם ע"י תורת חסידות חב"ד, החל מספר התניא, ועד ששער היחוד והאמונה [שהי' אמור להיות החלק הראשון של ספר התניא, כידוע הראי' לזה ממ"ש בהקדמה וכו'[283]] מתחיל בפי' הבעש"ט במ"ש[284] "לעולם ה' דברך נצב בשמים", שדבר ה' שבו נתהוו השמים נצב בהם לעולם להחיותם כו'.

ולכן, חג השבועות הוא הזמן להזכיר ולעורר אודות שיעורים אלו.

לה. וכן רגיל בכל התוועדות להזכיר אודות ארץ ישראל, ע"פ מ"ש[285] "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", ובפרט שמצד המצב עתה יש צורך בהזכרה מיוחדת.

ובכן: יה"ר שיקויים מ"ש[286] "זכור עדתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך הר ציון זה שכנת בו" – ש"הר ציון", שקאי על ירושלים וכל ארץ ישראל, ניתן לבנ"י, "שבט נחלתך", והנותן הוא – "אלקים מלכי מקדם" ש"פועל ישועות בקרב הארץ"[287], כולל גם הפעולה על אומות העולם ש"תפול עליהם אימתה ופחד"[288], ועד שמסייעים לבנ"י כו'.

---

277) לעיל ע' 230 ואילך.
278) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשל"ב ס"ג (תורת מנחם חס"ח ע' 326). וש"נ.
279) ראה אג"ק שלו ח"ז ע' ל (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
280) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסב ואילך. וש"נ.
281) ראה לקו"ד ח"א סא, א [ריש ע' קכ].
282) ראה גם תורת מנחם ח"י ס"ע 250 ואילך. תורת מנחם – תפארת לוי"צ לך לך ע' צז. ועוד.
283) ראה הערות ותיקונים לתניא (קצז, ב). וראה גם תורת מנחם חע"ה ריש ע' 178. וש"נ.
284) תהלים קיט, פט.
285) שם קלז, ו.
286) שם עד, ב.
287) שם, יב.
288) בשלח טו, טז.

ובכללות – שעי"ז ש"בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"[289], אזי נמשכים כל הברכות[290]: "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד וגו'"[233].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' – ג"פ). והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

לאחרי ברכת המזון ותפלת ערבית (קודם הבדלה) אמר:]

כיון שעומדים עדיין קודם הבדלה, הנה נוסף על המדובר אודות ג' שיעורי חת"ת, יש להדגיש במיוחד ביתר שאת וביתר עוז גם בנוגע לחמשת המבצעים:

מבצע תורה (כמדובר בארוכה במשך ההתוועדות), מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, מבצע בית מלא ספרים – "תן לי יבנה וחכמי'"[291], ובפרט מבצע נש"ק, שבזה זכות מיוחדת לנשי ובנות ישראל.

ויעסקו בכל ענינים אלו באופן של נשיאת ראש – "נשא את ראש"[292], "בקומה זקופה"[293], הן בחוץ לארץ והן בארץ ישראל, החל מכפר חב"ד – ששם הוא המרכז שממנו יוצאים ההוראות והפעולות[294] בכל ענינים אלו, ובפרט בנוגע לנרות שבת קודש ויו"ט, ומכפר חב"ד – לנחלת הר חב"ד, צפת, ירושלים העתיקה וירושלים בכלל, לוד ובכל מקום שהוא.

ויפעלו בזה באופן דמוסיף והולך ואור, עד לקיום היעוד[295] "ולילה כיום יאיר" בביאת משיח צדקנו, שאז יראו בגלוי הענין ד"המבדיל בין קודש לחול .. ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה"[296] – עי"ז שיפעלו בזה עוד בימים האחרונים של הגלות, ולהיכנס בריקוד ("אַריינטאַנצן") אל הגאולה, לקבל פני משיח צדקנו, בקרוב ממש.

[לאחרי הבדלה – חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכל אחד מהנאספים שי' מ"כוס של ברכה". בעת אמירת "ויתן לך" – צוה לנגן הניגון "אתם שלום".

טרם צאתו התחיל לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו"].

289) ר"פ בחוקותי ובתו"כ ופרש"י.
290) שם, ו.
291) גיטין נו, ב.
292) ר"פ נשא.
293) תו"כ ופרש"י בחוקותי שם, יג.
294) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 59. וש"נ.
295) תהלים קלט, יב.
296) נוסח "הבדלה".

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

אך אם יש בו מום נותנים אותו לכהן, והוא ממונו, והוא נשחט ונאכל בכל מקום, ואם יש באוזנו פגימה, הרי הוא בעל מום, והוא הדין בשאר איברים, או בשאר קרבנות. **פְּגִימַת מוּם בְּקָדָשִׁים** – אם חסר באחד מאיברי בהמת קדשים, הרי היא בעלת מום, ואסור להקריבה על גבי המזבח, וצריך לפדותה, ואז היא יוצאת לחולין. ובא לרבות אפילו את המומים שאינם שייכים בבכור, כגון פגימה בשפת בית הרחם, שהיא שייכת רק בקרבנות נקבות, ואילו בכור נוהג רק בזכרים. והחידוש בדין זה, שמאחר והוא מקום שאינו ניכר, הייתי אומר שאין פגימה קטנה פוסלת אותה. **וְרַב חִסְדָּא אָמַר, אַף פְּגִימַת סָכִין. וְאִידָךְ** – ורב הונא בר קטינא לא מנה פגימת סכין, לפי שבְּחוּלִין **לֹא** קָא **מַיְירֵי** – הוא דיבר על הפגימות הנוהגות בקדשים, ולא בפגימות הנוהגות בחולין. **וְכוּלָּן** שיעור **פְּגִימָתָן,** הוא **כְּדֵי** – בשיעור של **פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ** – שצריך המזבח להיות שלם, ואם נפגם הוא פסול ואסור להקריב עליו.

לקוטי שיחות

ערב חג השבועות

כרך כח

מתורגם ללשון הקודש

א.
„בחמישי בנה מזבח..."

בסוגיא העוסקת במתן תורה[1] אומרת הגמרא: "בשני (בסיון) עלה משה וירד, בשלישי עלה וירד .. ברביעי עלה וירד, בחמישי בנה מזבח (כדכתיב[2]: ויבן מזבח תחת ההר. רש"י) והקריב עליו קרבן".

יש להבין: לאחר "ויבן מזבח..." מספרת התורה[3] כיצד הכניס משה את ישראל לברית – ישראל קבלו על עצמם את "ספר הברית" באמירת "נעשה ונשמע", ומשה לקח מדם הקרבנות, "ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית...".

ואין מובן: מדוע מציינים חז"ל רק את הענין ש"בנה מזבח והקריב עליו קרבן" ואינם מציינים את ההמשך – שמשה הכניס את ישראל לברית[4]?

ואדרבה: כשרוצים חז"ל להדגיש את טרדתו של משה רבינו[5] בחמישי בסיון, אשר בגללה לא עלה משה רבינו להר, כבימים הקודמים – הם היו צריכים לציין בראש ובראשונה, לכאורה, את כניסת בני ישראל לברית, כי זהו הענין החשוב ביותר בהכנות לקבלת התורה, וניתן להבין שהוא דוחה את עליית משה להר – בנוסף לכך שהוא דורש זמן רב[6].

ואילו הענין של "בנה מזבח והקריב עליו קרבן" אינו אורך זמן רב, ובודאי איננו חידוש מיוחד הקשור דוקא למתן תורה, שהרי אנו מוצאים בניית מזבח והקרבת קרבנות כבר אצל אדם הראשון, נח, האבות וכו' – ומדוע חשוב ענין זה עד כדי דחיית עלייתו של משה להר?

כן אין מובן: מפשטות הנאמר בגמרא[7] "והקריב עליו קרבן" מובן, שמשה רבינו הקריב בעצמו קרבן על המזבח שבנה, ואילו בפסוק[8] נאמר "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות...", שההקרבה נעשתה על ידי "נערי בני ישראל"[9], ולא על ידי משה בעצמו, כבניית המזבח, שעל כך אומרת התורה "ויבן מזבח".

מכך מובן חידוש מיוחד וגדול, שבמילים "והקריב עליו קרבן" אין הגמרא[10] מתכוונת לקרבנות המוזכרים במפורש בפסוק, אלא כוונתה לומר שמשה בעצמו הקריב קרבן אחר, שעליו אין מסופר בתורה[11].

ולפי זה מובן גם מדוע אומרת הגמרא "קרבן" בלשון יחיד, ואינה אומרת "קרבנות" בלשון רבים, כנאמר בפסוק "עולות .. זבחים שלמים .. פרים".

מכך יוצא, שלא זו בלבד שהגמרא אינה מביאה את המשך הסיפור המופיע בפסוק, על היום החמישי, אלא יותר מכך: הגמרא עוסקת בענין חדש, שאיננו מופיע בפסוק!

מכך מובן, שחידושו של היום החמישי בסיון, בקשר להכנות למתן תורה, ובמיוחד בקשר להכנות של משה, מתבטא בעיקר בענין של "בנה מזבח...".

---

1) שבת פח, א.

2) משפטים כד, ד. – והוא כהדיעות שפרשה זו לפני מ"ת נאמרה (הדיעות בחז"ל ומפרשים עד"ז – נקבצו בתו"ש שם עה"פ ובמילואים לשם סכ"ז).

3) שם, ו ואילך (ובפרש"י שם).

4) וראה מכילתא יתרו (יט, י־יא) "ומה עשה משה בחמישי .. בנה מזבח .. נטל מדם העולה כו'".

5) להעיר מחדא"ג מהרש"א שבת שם.

6) אע"פ שי"ל שכיון שעליותיו להר היו בהשכמה (שבת פו, א (ובפרש"י). פרש"י יתרו יט, ג) – כיון דאידחי (ע"י פעולה קצרה אפילו) אידחי.

7) וכ"ה ברשב"ם משפטים כד, א: בנה מזבח והקריב קרבנות. וראה שוח"ט מזמור א: משה בנה מזבח כו' זה הקריב כו' (אלא שי"ל דקאי על הקרבנות דימי המלואים).

8) משפטים שם, ה.

9) ראה פרש"י ועוד עה"פ. זבחים קטו, ב (ובפרש"י ותוס' שם).

10) אבל במכילתא יתרו שם: "והקריב עליו עולה ושלמים נטל מדם העולה כו' מדם השלמים כו'" – ומוכח לכאורה, שלהמכילתא הקריב משה העולות והשלמים המפורשים בכתוב. ובפשטות י"ל ד"הקריב" היינו ע"פ ציווי (או יש לפרש ע"ד פרש"י ד"ה לישנא אחרינא – זבחים שם).

11) להעיר מתוד"ה וישלח – כריתות ט, א.

ב.
בניית המזבח על ידי משה בעצמו

זה גם ההסבר לכך שמשה עסק בעצמו בבניית המזבח. שהרי, לכאורה:

ניתן להבין מדוע משה בעצמו "הקריב עליו קרבן", ולא הסתפק בקרבנות שהביאו "נערי בני ישראל". כי כידוע[12], המחשבה והכוונה בעת ההקרבה היא חשובה ביותר בקרבנות, ומשום כך יש הידור מיוחד בקרבן שמשה מקריב בעצמו לעומת הקרבנות שהקריבו "נערי בני ישראל".

אך בניית המזבח, ובמיוחד לא במשכן ובמקדש, ולא כחלק מהם – אינו, לכאורה, יותר מאשר הכנה למצוה, היכולה להיעשות על ידי אחרים – ובמיוחד על ידי משרתי משה, זקני ישראל, וכדומה. ומדוע, אפוא, צריך היה משה רבינו להתעסק בעצמו בבניית המזבח?

ולפי האמור לעיל מובן הדבר:

בניית מזבח זה היתה חשובה במיוחד כהכנה למתן תורה, כפי שיוסבר להלן, ולכן צריך היה משה רבינו בעצמו לעשות זאת, כשם שכל הענינים הקשורים לקבלת התורה התבצעו דוקא על ידי משה רבינו.

וזהו גם ההסבר לכך שהגמרא מוסיפה ואומרת "והקריב עליו קרבן" – שמשה רבינו עצמו הקריב קרבן על המזבח – בנוסף לכך שלהקרבה על ידי משה יש באופן כללי חשיבות מיוחדת, כדלעיל, הרי בענינו יש קשר גם לענין של "בנה מזבח", כי שלמותו של המזבח היא על ידי הקרבת קרבנות עליו,

שזוהי משמעות הענין של "קיץ המזבח"[13], שאין משאירים את המזבח "בטל" מקרבנות, כי שלמותו של המזבח היא בהקרבת קרבנות עליו,

ולכן, כדי שהפעולה של "בנה מזבח" תהיה מושלמת, יש צורך ב"הקריב עליו קרבן" – על ידי משה רבינו בעצמו.

ג.
"עולת תמיד העשויה בהר סיני"

ענין זה שהמזבח שבנה משה חשוב במיוחד כהכנה למתן תורה, קיים גם לגבי הקרבנות שהוקרבו על המזבח:

על הפסוק[14] "עולת תמיד העשויה בהר סיני" מביאה הגמרא[15] את דרשת רבי עקיבא "קרבה ושוב לא פסקה" – שאת קרבן התמיד הקריבו כבר "בהר סיני", כי "עולה[16] שהקריבו ישראל במדבר (על המזבח שבנה משה) עולת תמיד הואי", ומאז – "שוב לא פסקה". וכפי שמובאת בתוספות[17] דרשת הספרי[18] "שנעשית בהר סיני קודם לתורה, והיינו בחמישי שבנה מזבח".

ולכאורה, אין מובן*[18]: ידוע[19] כי את המצוות ש"לפני הדיבור"[20] אין אנו מקיימים עקב הציווי שלפני מתן תורה, אלא "מפני[19] שהקדוש־ברוך־הוא ציוה אותנו על ידי משה רבינו (בסיני[21])" – וכיצד ייתכן, שהתורה שבכתב עצמה תייחס את קרבן התמיד שאנו מקריבים לדורות לעולת התמיד העשויה בהר סיני – "שנעשית בהר סיני קודם לתורה"[22]?

ויש לומר, ומסתבר הדבר שלמרות שהיה זה "קודם לתורה", בכל זאת, כיון שמדובר ביום החמישי בסיון, שהוא הכנה קרובה למתן תורה, כבר נחשב הדבר כעולת תמיד שלאחר מתן תורה[23]. עד כדי כך, שנאמר על עולת

---

12) ראה רמב"ן ויקרא א, ט. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 13 ואילך (וש"נ). ועוד.

13) שקלים פ"ד מ"ד (וברע"ב ועוד שם). כתובות קו, ב. ועוד.

14) פינחס כח, ו.

15) חגיגה ו, ב. וראה ספרי זוטא פינחס שם.

16) ל' הש"ס חגיגה שם, א. – וכן ס"ל לרע"ק, כהמשך הגמ' שם [ובפשטות זה שאמרו (שם, ב) "ר' עקיבא הא נמי דאמרן" הכוונה לדרשתו הנ"ל "קרבה ושוב לא פסקה" דקאי על העולת תמיד דה' סיון (כמ"ש בתוס' שם). וצ"ע בחי' רעק"א (המלוקט) שם]. ולהעיר מאוה"ת פינחס (כרך ו) ע' א'תתקלג.

17) חגיגה שם ד"ה רבי עקיבא (ולכאורה זוהי גם הכוונה בתחילת הד"ה שם).

18) ובספרי (פינחס שם) לפנינו ליתא.

*18) בהבא לקמן – ראה גם אוה"ת משפטים (כרך ח) ע' ג'מב.

19) פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז.

20) ל' הש"ס חגיגה שם (א־ב). וביבמות (ה, ב) גם לענין תמיד.

21) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 49 והערה 6 שם (ולקו"ש [המתורגם] חכ"ו ע' 136 הערה 27) – שכוונת הרמב"ם לשלול גם הציוויים למשה דלפני מ"ת. ע"ש. ולהעיר מגו"א לפרש"י שלח טו, לב (בסופו).

22) להעיר ממש"נ (ואתחנן ה, יב. שם, טז) כאשר צוך, ובפרש"י (משבת פז, ריש ע"ב) "קודם מ"ת במרה". אבל: (א) שם לא מפורש בתושב"כ מקום הציווי (ולכמה מפרשים – ראה רשב"ם, ראב"ע, בחיי (וראה גם רמב"ן) ועוד – קאי על הציווי דדברות הראשונות). (ב) בנדו"ד נאמר לא רק "כאשר צוך", כ"א "העשור' בהר סיני", שהיא אותה העולה.

23) וראה תוד"ה העולה – יומא לד, א: והיא היתה ראשונה לכל הקרבנות ציבור.

ולהעיר ממ"ש בכמה מפרשים (טורי אבן חגיגה (שם, א). מראה הפנים לירושלמי מגילה פ"א הי"א. ועוד. וראה גם אוה"ת משפטים שם) – דלדעת הבבלי, אין קושיא על המ"ד (זבחים קטז, א) דב"נ לא קרבו

התמיד לדורות, שהיא המשך של אותה עולה "העשויה בהר סיני"[24].

וזו עצמה הסיבה לכך שהתורה מדגישה "העשויה בהר סיני" — בכך מדגישה התורה עצמה, שהעולה שהקריבו בחמישי בסיון היתה בעלת חשיבות של "הר סיני", מתן תורה.

ד.
העולה נחשבת כקרבן שלאחר מתן תורה

העובדה, שעולת התמיד של היום החמישי בסיון נחשבת כקרבן של "הר סיני", הקשור למתן תורה, משפיעה גם לגבי ההלכה למעשה:

לגבי ה"עולה שהקריבו ישראל במדבר" יש מחלוקת[25] אם "טעונה הפשט וניתוח" אם לאו, ונאמר בגמרא[26], שהדבר תלוי במחלוקת בין רבי ישמעאל לבין רבי עקיבא: לפי רבי ישמעאל, ש"כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד" הרי עדיין לא נאמרו אז הדינים — "פרטות" — של הפשט וניתוח. ואילו לפי רבי עקיבא, ש"כללות ופרטות נאמרו בסיני", הרי "טעונה הפשט וניתוח", כי גם "פרטות", כולל הדינים של הפשט וניתוח, כבר נאמרו בסיני.

ולכאורה, תמוה[27]: העולה הזו הוקרבה, לפי שתי הדעות, בחמישי בסיון, לפני מתן תורה — ומהי החשיבות אם "פרטות נאמרו בסיני" לגבי אופן ההקרבה של עולה זו, שלפני מתן תורה?

הכרחי, אפוא, לומר, שהעולה שהוקרבה בחמישי בסיון כבר נחשבה כעולה של "הר סיני", שקשורה למתן תורה[28]. ולכן, לפי דעת רבי עקיבא, "כללות ופרטות נאמרו בסיני", הרי ביחד עם הציווי[29] וההוראה המיוחדת על הקרבת עולת תמיד בחמישי בסיון, נאמרו גם "פרטותיה", כולל ההלכות של הפשט וניתוח[30], כי גם הציוויים של החמישי בסיון נכללים בקביעה של "כללות ופרטות נאמרו בסיני".

ה.
ערב שבת ויום טוב

ואם כך הדברים, יש להסביר אותם על ידי שנקדים ונבאר:

לגבי ערב שבת וערב יום טוב (שביום שלפני שבת ויום טוב מתחילות ההכנות לשבת ויום טוב) — אנו רואים, שאין זה רק מצד ה"גברא"

— כדי שהאדם יוכל לשמור שבת ויום טוב כראוי, דרושה הכנה מצדו, כך שהוא יהי מוכן לקבל שבת ויום טוב, כדברי חז"ל[31] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח..." —

אלא גם מצד ה"חפצא", מצד שבת ויום טוב עצמם. שבערב שבת ובערב יום טוב כבר קיימת "מעין" קדושת השבת וקדושת יום טוב.

ובקדושה זו עצמה, של ערב שבת ויום טוב, יש דרגות שונות. לדוגמא:

בזמן הסמוך ביותר לשבת חלה ההוספה "מחול על הקודש", כדברי חז"ל[32], שהשבת היא כ"זאב" אשר "טורף מלפניו ומלאחריו". וכפי שדובר כבר בהרחבה[33], הכוונה היא, שתוספת שבת אינה הלכה לגבי הגברא בלבד, שעליו להוסיף מחול על הקודש, ולקבל על עצמו תוספת שבת[34]

שלמים ממש"נ "ויעלו גו' שלמים" — כי ע"י קרבנות אלו נכנסו לברית ויצאו מכלל ב"נ (משא"כ להירושלמי מגילה שם. ב"ר פכ"ב, ה וש"נ). וראה תו"ש משפטים שם במילואים סכ"ט.

24) ופשוט שאין זה סותר מה שתמיד "ישנו לפני הדבור" (כנ"ל הערה 20) — כי המעלה היא (לא בזה שאין בו התוקף ד"דיבור" דמ"ת — שהרי אי"ז מעלה אלא חסרון — כ"א) בזה שישנו לפני שניתנו שאר המצות ואפילו אנכי (בו' בסיון).

25) זבחים קטו, ב. וראה גם חגיגה שם, ב. וראה ירושלמי וב"ר שם ובמפרשים.

26) זבחים שם. וראה גם חגיגה שם.

27) כקושיית רעק"א חגיגה שם. — ובמאירי חגיגה שם (ע"א): עולת תמיד כו' נצטוו עלי' במדה .. כללות ופרטות נאמרו בציווי ראשון הן במדה הן בסיני.

28) וגם לר' ישמעאל אפשר לומר, דזה שהקריבו עולות ושלמים אז, הי' אותו הגדר דעולות ושלמים דלאחר מ"ת ("וזבחת עליו גו'" — יתרו כ, כא — הובא בפרש"י חגיגה (סע"א) וזבחים (סע"ב) שם), אלא דמכיון שעדיין לא נאמרו "פרטות", לא היתה טעונה הפשט וניתוח (ראה מסקנת הגמ' חגיגה שם, ב: שאין הפשט וניתוח אלא מאהל מועד ואילך סמי מכאן ר' ישמעאל).

29) ראה רש"י חגיגה שם ד"ה ואי ס"ד: וחובת הדורות מפי הגבורה (וראה בד"ה שלאח"ז "עולת ראי' .. ומאיליהם הקריבוה"). וראה טורי אבן שבהערה הבאה.

30) ראה טורי אבן (אבני מילואים) חגיגה שם (ד"ה מי איכא, קרוב לסופו). — וע"פ המבואר בפנים (דמש"נ "העשוי' בה"ס" מלמד דהתמיד דה' סיון הי' בו הגדר דמ"ת) יומתק ביותר מ"ש בטו"א שם דאין לומר בנוגע להקרבת התמיד שהיתה הוראת שעה. ע"ש.

31) ע"ז ג, א.

32) מכילתא יתרו כ, ח. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז (ע' 246 הערה *8) כמה נוסחאות בלשון המכילתא.

33) לקו"ש שם ע' 249 ואילך.

34) וראה לקו"ש שם — ב' אופנים בזה גופא.

— אלא זוהי הוספה בשבת עצמה, הנובעת מהשבת: השבת "טורפת" מלפניה ומאחריה, כי קדושת השבת מתפשטת בזמן הקרוב ביותר אליה[35].

ועוד לפני כן — בערב שבת (ויום טוב) לאחר חצות, שאסור לומר בו תחנון — שקדושה זו אינה לצורך הכנת הגברא, אלא מפני שקדושת שבת ויום טוב כבר מאירה בזמן זה, באופן השולל אמירת תחנון.

וכך גם לגבי כל היום של ערב שבת ויום טוב, הנקרא על פי תורה בשם "ערב שבת", מפני שביום זה כבר מתחילים לחול עניני שבת ויום טוב[36].

ובלשון תורת החסידות: ביום זה יש כבר "מעין" הארה של ה"גילויים" של שבת ויום טוב.

ו.

חמישי בסיון — ערב מתן תורה

מכך מובן לגבי כל "יום טוב", גם כפי שהיה בפעם הראשונה — שהרי לכל יום טוב יש "מועד", זמן מסויים בשנה, משלו[37] — שהמשמעויות של יום טוב זה כבר התחילו ב"ערב" שלפניו.

כפי שאנו מוצאים בחג הפסח, שזמן הקרבת הפסח — "ואמרתם[38] זבח פסח הוא לה' אשר פסח..." — הוא בי"ד בניסן, למרות ש"ופסח ה'"[39] היה רק בליל ט"ו בניסן, שאז מתחיל חג הפסח[40].

וכך גם לגבי מתן תורה[41], בששי בסיון[42], שכבר בחמישי בסיון, בערב מתן תורה, התחילו להתקיים הענינים של מתן תורה*[42].

וזהו ההסבר לכך שהקרבנות של החמישי בסיון יכולים להיות כקרבנות שלאחר מתן תורה, כי כבר היה אז "גילוי" והשפעה של מתן תורה.

לפי זה מובן מדוע אומרת הגמרא "בחמישי בנה מזבח...", ואינה מזכירה שמשה הכניס את ישראל בברית וכו':

הפעולות שעשו משה ובני ישראל כדי להיכנס בברית, כאמירת נעשה ונשמע, הזאת הדם וכדומה — מהוות הכנה רק מצד בני ישראל, כדי ליעשות מוכנים לקבלת התורה, אך אין הן "חלק" ממתן תורה עצמו. מתן תורה הוא מלמעלה, כמתנה מצד הנותן.

לעומת זאת, המזבח שבנה משה, והקרבן שהקריב עליו[43], כבר היתה לכך השפעה בדומה למתן תורה עצמו. ולכן זהו החידוש המיוחד של חמישי שבסיון, ערב מתן תורה[44].

ז.

"בנה מזבח..." — הפיכת גשמיות לקדושה

אך נדרש הסבר: מדוע השפעה זו של מתן תורה, שכבר היתה בערב מתן תורה, באה לידי ביטוי דוקא ב"בנה מזבח והקריב עליו קרבן", ולא בענין אחר?

מכך מובן, שבפעולה זו מתבטאת נקודה חשובה ביותר של מתן תורה.

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: תכלית מתן תורה היא, שעל ידי כך ניתן הכוח להפוך "חפצא" של העולם ל"חפצא דקדושה"[45].

---

35) עייג"כ לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 63.

36) ראה אבודרהם סדר תפלות השבת בתחלתו "כי בערבי ימים טובים .. נוהגין שלא ליפול על פניהם לא בשחרית כו' והטעם .. ובערביהם כבר הובדלו העם ממלאכה וקדש היום והם אסורים במספד ותענית כו'". וראה שם, שגם בערבי שבתות הי' צ"ל כן, אלא ש"אם היינו עושין כן לשבתות הרי חצי השנה לא היינו מתחננים". ע"ש.

37) להעיר מרד"ה תקעו תרס"א, תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קכב, א־ב).

38) בא יב, כז.

39) שם, כג.

40) כפי' שנק' בלשון חכמים (וגם בל' תורה — ראה תשא לד, כה. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת, תשמ"ו־ז) ע' תרסח בהערה).

41) ואדרבה: בנוגע למ"ת הוא ביתר שאת כו' לגבי שאר יו"ט — כי מ"ת קשור עם יום חמשים לעומר, המשכת שער הנו"ן (לקו"ת פרשתנו י, ד. שה"ש לה, ג. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 258 ואילך) — שזה הי' בחמישי בסיון (שהרי מ"ת הי' ביום נ"א לעומר — שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סוס"א).

42) וגם לר' יוסי שהי' בז' בסיון* (שבת פו, ב) — הרי זה משום שמשה הוסיף יום אחד מדעתו (שם פז, א), אבל מצד הקב"ה "היתה ראוי' לינתן בששי" (תוד"ה יום הששי — ע"ז ג, א). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 10 הערה 24, די"ל דגם לר' יוסי, מצד ההמשכה שמלמעלה הי' התורה ראוי' לינתן ביום הנ' לעומר (ו' סיון) לפי שאז הוא המשכת שער הנו"ן (כנ"ל הערה הקודמת).

*42) ובאוה"ת משפטים (שבהערה *18) מקשרו עם הקדמת נעשה לנשמע דחמישי בסיון. וראה גם צל"ח פסחים סח, ב.

43) ויש לומר שקרבנו של משה לכו"ע הי' בו החשיבות דמ"ת (משא"כ דנערי בנ"י דתלוי בהדיעות (חגיגה שם, א־ב) אם עולת ראי' הואי או עולת תמיד. ועוד. ואכ"מ).

44) ולהעיר מסדר הענינים במכילתא (שבהערה 4): זה יום ששי שנתנה בו תורה ומה עשה משה בחמישי השכים בבקר ובנה מזבח כו'.

45) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 226 ואילך.

*) וראה אוה"ת (שבהערה *18): סמוך למ"ת שני ימים.

כניסוח הידוע – לממש את תכלית הבריאה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים[46], לזכך את "גשמיות הגוף והעולם", כך שיוכלו לקבל את "גילוי אור ה' שיאיר לישראל על ידי התורה"[47].

בכך מבאר אדמו"ר הזקן[48] מדוע אין יוצאים ידי חובת מצות תלמוד תורה בהרהור לבד, אלא הכרחי דוקא דיבור בתורה – כי תכלית מצות תלמוד תורה היא "להמשיך" ולהשפיע את "אור ה'" על הגוף והנפש הבהמית, דוקא על ידי "עקימת שפתיו" שהיא מעשה.

וענין זה, של זיכוך גשמיות העולם, בא לידי ביטוי בגלוי במזבח ובקרבנות – כאשר לוקחים אבנים גשמיות ועושים מהן מזבח לה', וכן הקרבנות – כאשר לוקחים בהמה גשמית ועל ידי הקרבתה על המזבח היא מתעלה מן החול והופכת לקדושה בגלוי[49].

ולכן התבטא הגילוי של מתן תורה בערב מתן תורה דוקא בענין של "בנה מזבח והקריב עליו קרבן".

ח.
ההכנה למתן תורה על ידי ירידה ולא על ידי עליה

בכך יובן מדוע הענין של "בנה מזבח והקריב עליו קרבן" היה סיבה לכך שמשה "לא עלה" להר. שהרי, לכאורה:

משה צריך היה לבנות מזבח – שתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל"[50] – עם כל הפרטים[51] הקשורים לכניסת בני ישראל לברית. אך, בכל זאת, הוא היה יכול למצוא זמן באותו יום לעלות להר לפני כן, ולפחות לזמן קצר[52]?

כשם שביום הרביעי, מצא משה זמן, לאחר ירידתו מן ההר, (א) למסור לבני ישראל "את כל דברי ה' ואת כל המשפטים"[53] – מצות פרישה והגבלה, שבע מצוות בני נח ומצות שבת וכו' שניתנו במרה[54], (ב) לכתוב "מבראשית ועד מתן תורה" ו"מצוות שנצטוו במרה"[55] – וכל זאת[56] באותו היום!

ההסבר לכך הוא: החידוש והיחודיות של "ערב" מתן תורה ושל ההכנה למתן תורה אינם מתבטאים בפעולה של "עולה" למעלה להר, אלא דוקא להיפך, ב"ירידה" והשפעה על ה"חפצא" של העולם, כדלעיל – בעבודה דוקא ב"תחתונים"[57] – בניית מזבח מאבנים גשמיות, והקרבת בהמה גשמית על המזבח.

כשם שמתן תורה בכלל היה באופן של "ירד הוי' על הר סיני ונתן את התורה .. על הארץ דוקא" – למרות ש"היה יכול להעלות את ישראל למעלה על השמים ליתן להם התורה בשמים" – כי ה"כוונה בנתינת התורה הוא שיהיה עבודת הבירורים למטה..."[58].

ט.
הפיכת "מדבר" לקדושה

ידוע הכלל[59] ש"לעולם קוראין פרשת במדבר סיני קודם עצרת". הקשר בין "במדבר" לבין "עצרת"[60] הוא קשר גלוי[61] – כדברי חז"ל[62], על הפסוק[63] "וממדבר מתנה", המונים מספר סיבות לכך שה"מתנה" של התורה קשורה דוקא ל"מדבר".

ויש קשר מיוחד בין פרשת במדבר לבין ערב שבועות:

אחת המשמעויות של "מדבר" המביאה[64] ל"מתנה" של תורה, היא, כדברי חז"ל[65] "אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו[66] תורה ניתנה לו במתנה" – התבטלות.

---

46) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו.
47) ל' התניא שם בסוף הפרק.
48) שם רפל"ז (מז, א). וראה ג"כ שם ספמ"ט.
49) ראה ג"כ לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 515 ואילך. ועוד.
50) משפטים כד, ד. ובפרט לדעת חכמים (מכילתא יתרו שבהערה 4) "י"ב מצבה על כל שבט ושבט כו'".
51) ובפרט שבגמ' שם נזכר רק ש"בנה מזבח והקריב כו'", ותו לא.
52) ראה לעיל הערה 6.
53) משפטים שם, ג.
54) פרש"י שם.
55) פרש"י שם, ד.
56) ולדעת המכילתא יתרו שם, אחרי בניית המזבח והקרבת העולה כו' – קרא (בו ביום) מ"בראשית כו'". ע"ש.
57) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 7 ואילך.
58) סה"מ תש"י ס"ע 224. ועד"ז בכ"מ.
59) רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב ("המנהג הפשוט"). טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד.
60) ראה לקו"ש ח"ח ע' 1 הערה 1. ועוד.
61) ראה גם לקו"ש שם ס"ע 236 ואילך.
62) עירובין נד, א. במדב"ר פי"ט, כו. תנחומא חוקת כא.
63) חוקת כא, יח.
64) אין הכוונה שזה ממשיך הענין דמ"ת – כי "מתנה" באה מצד הנותן (כנ"ל ס"ו. ועייג"כ לקו"ת פרשתנו ה, סע"א. ועוד) – אלא שלאחרי הקדמת הביטול "באה ממילא בתורת מתנה" (לקו"ת שם. ועוד).
65) עירובין שם.
66) ובתנחומא שם הלשון "מפנה עצמו מן הכל" (ועד"ז בבמדב"ר שם).

ענין זה נמצא בגלוי ובהדגשה במתן תורה, בהקדמת נעשה לנשמע, המראה על התבטלות מוחלטת לקדוש־ברוך־הוא[67] — משים עצמו כמדבר[68] — והרי אמירת "נעשה ונשמע" היתה, כדלעיל, בחמישי בסיון.

אך לפי המוסבר לעיל, שהחידוש העיקרי של החמישי בסיון בקשר למתן תורה הוא בכך שמשה "בנה מזבח והקריב עליו קרבן" יש לומר, שגם ענין זה קשור ל"מדבר".

ההסבר לכך הוא:

הסיבה לכך שהתורה ניתנה דוקא במדבר היא, כדברי חז"ל — בנוסף לכך שה"תכונות" של מדבר צריכות להיות באדם, ב"גברא", "משים עצמו כמדבר זה..." וכדומה[69] — גם ב"חפצא" של התורה, שהיא הפקר לכל כמדבר[70]. ועוד בעבודת האדם בדומה למקום המדבר:

תכלית מתן תורה היא, כדלעיל, שהתורה נתנה את הכוח להפוך את ה"חפצא" של העולם ל"חפצא דקדושה", לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, שהכוונה היא, כביאור אדמו"ר הזקן[71] — ל"התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך .. עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש".

ולכן ניתנה התורה במדבר[72], שהמדבר — אשר לא ישב אדם (העליון) שם[73] — הוא מקום קליפות והסטרא אחרא[74]. וזוהי תכלית התורה, הפיכת ה"מדבר" של העולם הזה לדירה לו יתברך.

וזהו החידוש של חמישי בסיון, שכבר בערב מתן תורה התחילה העבודה של "בירור" המדבר דלעומת זה, על ידי לקיחת האבנים שבו ובניית מזבח[75] לה'[76] מהן.

י.

ההכנה למתן תורה — הפיכת הגשמיות לדירה לה' יתברך

וזוהי ההוראה הנלמדת מכך לכל אחד ואחד:

כאשר מגיע היום החמישי בסיון בכל שנה ושנה — הרי הימים האלה נזכרים ונעשים[77]. יש לדעת, שההכנה למתן תורה אינה על ידי התנתקות מן העולם, אלא להיפך, על ידי הפיכת גשמיות העולם לדירה לו יתברך.

והכוח לכך נלקח ממשה רבינו, אשר בנה את המזבח והקריב עליו קרבן — בחינת משה רבינו הנמצאת ב"כל נפש ונפש מבית ישראל"[78] — הנותנת את הכוח, שאף כאשר נמצאים עדיין בחמישי בסיון, לפני מתן תורה,

— בדרגה של מתן תורה בשנה זו, מתן מחדש באופן של "יהיו בעיניך חדשים"[79], נתינה בדרגה של מעלין בקודש ביחס לשנה שעברה —

כבר יתקיים "בנה מזבח והקריב עליו קרבן", על ידי הגשמת תכלית הבריאה, להפוך את העולם לדירה לו יתברך.

(משיחות ש"פ במדבר (ערב חגה"ש) תשל"א,
ליל ערב חגה"ש תשמ"ג)

---

67) ובפרט ע"פ המבואר בחסידות (לקו"ת פרשתנו יד, א. שה"ש כב, א (וראה לקו"ת ברכה צט, ג). ובכ"מ) שזהו"ע הביטול לבעל הרצון.

68) ראה גם לקו"ש שם ע' 237 ואילך.

69) ראה במדב"ר פרשתנו פ"א, ז.

70) ראה במדב"ר ותנחומא שבהערה 62. במדב"ר פרשתנו שם.

71) תניא פל"ו.

72) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] חכ"א (ע' 172 ואילך) במעלת המשכן לגבי ביהמ"ק שבירושלים — לפי שהי' במדבר דוקא.

73) ירמי' ב, ו. לקו"ת פרשתנו ד, ג (וראה גם שם ב, סע"ב). נשא כ, ג. ראה לב, ב. ועוד.

74) לקו"ת שם.

75) להעיר מהשקו"ט בענין לשמה בבנין מזבח (ראה מכילתא, מכילתא דרשב"י ורש"י יתרו כ, כא. צפע"נ עה"ת שם (ונש"נ). לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 283 הע' 38).

76) להעיר אשר באותם הימים לא הי' משה פונה לעסקיו (מכילתא ורש"י יתרו יט, יד), אפילו לא לעסקי משה, כ"א ממוצע המחבר בין ה' וביניכם (ואתחנן ה, ה. וראה סד"ה פנים בפנים תרנ"ט. ועוד), מן ההר (השם) אל העם (יתרו שם).

77) אסתר ט, כח וכפי' האריז"ל — ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים, הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

78) תניא רפמ"ב.

79) במכש"כ שבכל יום צ"ל חדשים.

ללומדי מחזור הלימוד השבועי בלקוטי שיחות, השבוע לומדים גם את הלקוטי שיחות
חלק כה, שיחת חג השבועות

נוסח התפלה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו[1]

חנוכה הוא שמונה ימים, והנס היה על ידי חשמנאי, שיש בו שתי פעמים שמונה.

חי"ת - היא מספר שמונה.

שמנאי - הוא מלשון שמנה.

חשמנאי - ח' שמן, הוא נס חנוכה שהיה בשמן, שמונה ימים.

ופך השמן היה חתום בחותמו של כהן גדול - המשמש בשמונה בגדים.

והכהן הגדול הראשון היה אהרן, שבהסתלקותו חזרו בני ישראל שמונה מסעות לאחוריהם[2].

(ליקוטים ואגרות עמ' שפו)

להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך[3]

כסלו, שהוא החדש השלישי מתשרי, גבוה יותר מסיון, שהוא החדש השלישי מניסן. כי בסיון היה מתן תורה, אבל בכסלו היתה מסירת נפש על קיום התורה, נגד גזירות היונים.

(ליקוטים ואגרות עמ' ריז)

רבת את ריבם[4]

יש כאן ט"ו דברים.

א. רבת. ב. דנת. ג. נקמת. ד. מסרת גבורים. ה. רבים. ו. טמאים. ז. רשעים. ח. זדים. ט. ולך עשית. י. ולעמך ישראל עשית. יא. באו לדביר ביתך. יב. פינו את היכלך. יג. טהרו את מקדשיך. יד. הדליקו נרות בחצרות קדשך. טו. קבעו שמונת ימי חנוכה.

והאבות עם השבטים - הם ט"ו.

והמשכן נעשה מט"ו דברים, יחד עם השמן והבשמים[5].

ובברכת כהנים - יש ט"ו תיבות[6].

ט"ו - הוא י"ה, יחוד או"א. ויחוד זו"ן, ו"ה, תלוי ביחוד או"א, וגם הקיום לזו"ן הוא על ידי או"א.

זהו שאיש, ז"א, ואשה, מלכות, כשזכו, שכינה שרויה ביניהם[7], היינו אותיות י"ה, י' באיש וה' באשה.

(ליקוטים ואגרות עמ' ריז)

על ידי כהניך הקדושים[8]

כסלו הוא החדש השלישי מתשרי, ונס חנוכה היה על ידי הכהנים, שהם מבנו השלישי של יעקב, לוי.

(ליקוטים ואגרות עמ' ריז)

מלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו, בחנוכה, והקמתו היתה באחד בניסן[9]. לכן קורין בחנוכה בפרשת חנוכת המשכן על ידי הנשיאים.

ביום חנוכת המשכן, ביום השמיני למילואים, ירדה האש שלמעלה כדמות אריה, והוא אוריאל, מלאך של חסד, שאתחזי כאריה רברבא[10]. והוא בחינת אברה"ם, חסד, מספר אוריא"ל ומספר שמונה פעמים א"ל, שם של חסד.

כל זה נרמז בתיבת חנוכ"ה.

חנוכ"ה - הוא מספר חס"ד טו"ב, הוא שאז נחית אוריאל, בחינת חסד.

תיבת חנוכה מתחילה בח' - רמז ליום השמיני.

ונרמזה בזה גם הסתלקותם של נדב ואביהוא, שהיתה ביום השמיני, יום חנוכת המשכן.

ח' - הוא יום השמיני.

נ"ו - הוא מספר נד"ב.

כ"ה - מספר אביהו"א.

(הערות לזהר ב עמ' רסח)

---

1) תפלת ועל הניסים של חנוכה.
2) רש"י פנחס כו, יג. עקב י, ו.
3) תפלת ועל הניסים של חנוכה.
4) שם.
5) תרומה כה, ג-ו.
6) נשא ו, כד-כו.
7) סוטה יז, א.
8) סדר הדלקת נר חנוכה.
9) ילקוט שמעוני מלכים רמז קפד.
10) זח"ג לב, ב.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לַבַּקָּשָׁה

אוּלַי הַסִּבָּה לְהֶמְשֵׁךְ הַגָּלוּת עוֹד רֶגַע אֶחָד, הִיא - מִפְּנֵי שֶׁ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָם שֶׁל צַדִּיקִים" ("וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים"), שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ וִיבַקְּשׁוּ וְיִדְרְשׁוּ וְיִתְבְּעוּ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אֲרִיכוּת הַגָּלוּת, "עַד מָתַי" . . וְיִדְרְשׁוּ וְיִתְבְּעוּ שֶׁתָּבוֹא הַגְּאֻלָּה תֵּכֶף וּמִיָּד, "אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ . . כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם", וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - "וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאָז, מִיָּד **הוּא בָּא!**

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 205)

הַכְּנִיעָה לַגָּלוּת מַעֲצִימָה אוֹתָהּ

סֵדֶר הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם הָיָה, שֶׁבַּתְּחִלָּה הִתְחִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוַתֵּר מְעַט מְעַט בְּעִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, וְנִכְנְעוּ לִדְרִישׁוֹתֵיהֶם שֶׁל הַמִּצְרִים, וְאַחַר כָּךְ הָיָה שִׁעְבּוּד הַגָּלוּת בְּגַשְׁמִיּוּת.

כַּאֲשֶׁר אֵין מְוַתְּרִים בְּשׁוּם פְּרָט, הֲרֵי אַף עַל פִּי שֶׁבֵּינְתַּיִם נִמְצָאִים עֲדַיִן בַּגָּלוּת... - מִכָּל מָקוֹם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁל "וְאֹכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ", דְּהַיְנוּ רַק עִנְיַן הַגָּלוּת, אֲבָל עִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד.

(ש"פ שמות תשט"ז. מתוך "לקראת שבת")

הָאַחְרָיוּת עַל כָּל אֶחָד

כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים נָשִׁים וַאֲפִלּוּ טַף, יֵשׁ לוֹ אַחְרָיוּת לְהוֹסִיף בַּעֲבוֹדָתוֹ לְהָבִיא אֶת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּפֹעַל מַמָּשׁ!

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁאֵין מָקוֹם כְּלָל שֶׁבִּמְקוֹם לִפְעֹל בְּעַצְמָם יִסְמְכוּ עַל אֲחֵרִים אוֹ יַטִּילוּ אֶת הָעֲבוֹדָה עַל אֲחֵרִים - אֶלָּא שֶׁזּוֹ הִיא הָעֲבוֹדָה דְּכָל אֶחָד וְאַחַת, כָּל אֶחָד וְאַחַת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ אֶת הָעֲבוֹדָה "לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי" (שֶׁלִּשְׁמָהּ "אֲנִי נִבְרֵאתִי"), וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַכֹּחוֹת עַל זֶה (כַּיָּדוּע שֶׁ"אֵינִי מְבַקֵּשׁ כוּ' אֶלָּא לְפִי כֹּחָן").

(תורת מנחם - התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 132)

יוֹם גְּאֻלָּה פְּרָטִי

בְּעָמְדֵנוּ קָרוֹב מַמָּשׁ לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה - צָרִיךְ כָּל יְהוּדִי לְהִתְרַגֵּל לַגְּאֻלָּה וּלְהַצִּיב אֶת עַצְמוֹ בְּמַצָּב וְרֶגֶשׁ שֶׁל גְּאֻלָּה, עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת יוֹמוֹ הַפְּרָטִי לְ"יוֹם גְּאֻלָּה (פְּרָטִית)", וַעֲשִׂיַּת מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי - "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", עַל יְדֵי זֶה שֶׁעוֹשֶׂה הָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ בְּרֶגַע זֶה וּבְמָקוֹם זֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה.

(משיחת ש"פ פנחס ה'תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

חָסֵר מַעֲשֶׂה קָטָן

נִמְצָאִים אָנוּ בָּרְגָעִים הָאַחֲרוֹנִים לִפְנֵי בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וְהָעֲבָדָה שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא, אֵינָהּ, חָלִילָה, מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְחֻסַּר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן חָסֵר מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁיַּכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְכַף זְכוּת וְיָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה.

הֶכְרֵחַ הַשָּׁעָה מְחַיֵּב אֵפוֹא, שֶׁכָּל יְהוּדִי, מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל, "יַחְשֹׁב" אוֹדוֹת הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְיִפְעַל לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, הֵן בְּעַצְמוֹ וְהֵן שֶׁיַּשְׁפִּיעַ עַל זוּלָתוֹ.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 651)

שִׁירָה וְהוֹדָיָה עַל חֶשְׁבּוֹן הֶעָתִיד

עַל יְהוּדִי לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה וְלוֹמַר שִׁירָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַנִּסִּים שֶׁבֶּעָבָר וּבַהוֹוֶה, וְגַם עַל הַנִּסִּים שֶׁיָּבוֹאוּ בֶּעָתִיד.

דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח) "עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שִׁירָה לֶעָתִיד לָבֹא".

וּבַשְּׁלָ"ה בֵּאֵר הַדְּבָרִים: "כְּלוֹמַר עֲתִידִין כְּשֶׁיִּתְבַּשְּׂרוּ לְהַגְּאֻלָּה יֹאמְרוּ שִׁירָה עַל מַה שֶׁעָתִיד לָבֹא דְּהַיְנוּ עַל הַנִּסִּים שֶׁיָּבֹאוּ שֶׁיִּתְבַּשְּׂרוּ עֲלֵיהֶם יַקְדִּימוּ לְשׁוֹרֵר מִיָּד וְיִהְיוּ בְּחֹזֶק אֱמוּנָתָם כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה כוּ'".

(ע"פ תו"מ תנש"א ח"ב ע' 222 ובהע' 147. מתוך "לקראת שבת")

לְעוֹרֵר אֶת כֻּלָּם

יֵשׁ לְעוֹרֵר אֲשֶׁר לְגֹדֶל חֲשִׁיבוּת הָעִנְיָן, כְּדַאי וְנָכוֹן שֶׁבְּכָל אֲסֵפַת כַּמָּה וְכַמָּה מִיִּשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ וִיעוֹרְרוּ: הַקְשִׁיבוּ יְהוּדִים! הוֹסָפַת מַעֲשֶׂה אֶחָד עַל יְדֵי כָּל אֶחָד וְאַחַת מִכָּם - וּבִפְרָט עַל יְדֵי שלמה יְהוּדִים בְּיַחַד - יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא הַ"מַּכָּה בַּפַּטִּישׁ" לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ז ח"ב ע' 621)

חומש יומי

פרשת נשא

~ יום ראשון א׳ סיון ~

ד (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׳:

כא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׳:

(כב) נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׳:

כב קַבֵּל יָת חֵשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן׳:

רש״י◄ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם • כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִיךָ עַל בְּנֵי קְהָת, לִרְאוֹת כַּמָּה יֵשׁ שֶׁהִגִּיעוּ לִכְלָל עֲבוֹדָה.

(כג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבָא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׳:

כג מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא עַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵי יָתְהוֹן כָּל דְּאָתֵי לְחַיָּלָא חֵילָא לְמִפְלַח פָּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׳:

(כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׳:

כד דֵּין פָּלְחַן זַרְעַיַת גֵּרְשׁוֹן לְמִפְלַח וּלְמַטּוֹל׳:

(כה) וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵּהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳:

כה וְיִטְּלוּן יָת יְרִיעַת מַשְׁכְּנָא וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא חוֹפָאֵהּ וְחוֹפָאָה דְּסַסְגּוֹנָא דִּי עֲלוֹהִי מִלְּעֵלָא וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׳:

רש״י◄ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן • עֶשֶׂר הַתַּחְתּוֹנוֹת. וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד • יְרִיעוֹת עִזִּים הָעֲשׂוּיוֹת לְאֹהֶל עָלָיו. | מִכְסֵהוּ • עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים. מָסַךְ פֶּתַח • וִילוֹן הַמִּזְרָחִי.

(כו) וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ | פֶּתַח | שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׳:

כו וְיָת סְרָדֵי דַרְתָּא וְיָת פְּרָסָא דְּמַעֲלָנָא דִּתְרַע דַּרְתָּא דִּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת אַטּוּנֵיהוֹן וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַנְהוֹן וְיָת כָּל דִּי יִתְמְסַר לְהוֹן וְיִפְלְחוּן׳:

ספורנו

ד (כד) **לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא.** ״לַעֲבֹד״ בַּחֲנוּתָם, ״וּלְמַשָּׂא״ בְּעֵת הַמַּסָּע. לְפִי שֶׁלְּמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר ״וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד״ (לעיל ג, כה), דִּבֵּר עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּעֵת חֲנָיָתָם, אָמַר כָּאן שֶׁכָּל מַה שֶׁהָיָה תַּחַת עֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמֶרֶת בַּחֲנִיָּה, הָיָה גַּם כֵּן בְּמִשְׁמֶרֶת הַמַּשָּׂא בְּעֵת הַמַּסָּע. תורה כה

(כו) **וְעָבָדוּ.** בְּעֵת הַחֲנִיָּה תִּהְיֶה מִשְׁמַרְתָּם עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְעַל כָּל הַכֵּלִים ״אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם״ וּבִשְׁבִילָם כְּדֵי לַעֲבֹד, כְּגוֹן צְבָת וּמַקָּבוֹת לְנִטְעַ וְלַעֲקֹר הַיְתֵדוֹת. תורה כז

רש"י◄ אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּלוֹמַר, הַקְּלָעִים וְהַמָּסָךְ שֶׁל חָצֵר, הַסּוֹכְכִים וּמְגִנִּים עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת סָבִיב. וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְיַת כָּל דִּי יִתְמְסַר לְהוֹן" — לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן.

(כז) עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפִקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם:

כז עַל מֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יְהֵי כָּל פָּלְחַן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְכָל מַטּוּלְהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן וּתְמַנּוּן עֲלֵיהוֹן בְּמַטְּרָא יָת כָּל מַטּוּלְהוֹן:

רש"י◄ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו • וְאֵיזֶה מֵהַבָּנִים מְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם? בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן.

(כח) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ס

כח דֵּין פָּלְחַן זַרְעַיַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּמַטַּרְתְּהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא:

~ יום שני ב' סיון ~

(כט) בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם:

כט בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעַיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן תִּמְנֵי יָתְהוֹן:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּנֵי מְרָרִי . . תִּפְקֹד אֹתָם (ד, כט)

לא נֶאֱמַר בָּהֶם נְשִׂיאַת רֹאשׁ, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּקְהָת וּבְגֵרְשׁוֹן. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן דָּרְשָׁה שְׁנֵי תְּנָאִים. **מְציאוּת** — נְדִיבַת הַלֵּב וְחָכְמַת לֵב. וְזֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בִּקְהָת וְגֵרְשׁוֹן, שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַכֵּלִים הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבִים. **בִּטּוּל** — "לִי לִשְׁמִי", בְּלִי פְּנִיּוֹת אִישִׁיּוֹת. וְזֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בִּמְרָרִי (לְשׁוֹן מְרִירוּת וּבִטּוּל), שֶׁנָּשָׂא אֶת הַקְּרָשִׁים. לָכֵן לֹא נֶאֱמַר בּוֹ נְשִׂיאַת רֹאשׁ, כִּי מַעֲלָתוֹ הִיא הַבִּטּוּל וְהַפַּשְׁטוּת.

(ספר השיחות תשמ"ח, כרך ב, עמ' 465)

(ל) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֶם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

ל מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵנּוּן כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(לא) וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו:

לא וְדָא מַטְּרַת מַטּוּלְהוֹן לְכָל פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא וְעַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי:

ספורנו

(כז) לְכָל מַשָּׂאָם. בְּעֵת הַמַּסָּע. וּלְכֹל עֲבֹדָתָם. בְּעֵת הַחֲנָיָה. תורה כח

(לב) וְעַמּוּדֵי֩ הֶחָצֵ֨ר סָבִ֜יב וְאַדְנֵיהֶ֗ם וִיתֵדֹתָם֙ וּמֵ֣יתְרֵיהֶ֔ם לְכָ֖ל־כְּלֵיהֶ֔ם וּלְכֹ֖ל עֲבֹדָתָ֑ם וּבְשֵׁמֹ֣ת תִּפְקְד֔וּ אֶת־כְּלֵ֖י מִשְׁמֶ֥רֶת מַשָּׂאָֽם׃

לב וְעַמּוּדֵי דְדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְסַמְכֵיהוֹן וְסִכֵּיהוֹן וְאַטּוּנֵיהוֹן לְכָל מָנֵיהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן וּבִשְׁמָהָן תְּמַנּוּן יָת מָנֵי מַטְּרַת מַטּוּלְהוֹן׃

רש"י◄ וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם • שֶׁל עַמּוּדִים, שֶׁהֲרֵי יְתֵדוֹת וּמֵיתְרֵי הַקְּלָעִים, בְּמַשָּׂא בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן הָיוּ; וִיתֵדוֹת וּמֵיתָרִים הָיוּ לַיְרִיעוֹת וְלַקְּלָעִים מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא תַּגְבִּיהֵם הָרוּחַ, וִיתֵדוֹת וּמֵיתָרִים הָיוּ לָעַמּוּדִים סָבִיב לִתְלוֹת בָּהֶם הַקְּלָעִים בִּשְׂפָתָם הָעֶלְיוֹנָה בִּכְלוֹנְסוֹת וְקֻנְדָּסִין, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בִּ"מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן".

(לג) זֹ֣את עֲבֹדַ֗ת מִשְׁפְּחֹת֙ בְּנֵ֣י מְרָרִ֔י לְכָל־עֲבֹדָתָ֖ם בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד בְּיַד֙ אִיתָמָ֔ר בֶּן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃

לג דֵּין פָּלְחַן זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בִּידָא דְאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃

(לד) וַיִּפְקֹ֨ד מֹשֶׁ֜ה וְאַהֲרֹ֛ן וּנְשִׂיאֵ֥י הָעֵדָ֖ה אֶת־בְּנֵ֣י הַקְּהָתִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם וּלְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃

לד וּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא יָת בְּנֵי קְהָת לְזַרְעֲיַתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

(לה) מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה כָּל־הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹדָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

לה מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(לו) וַיִּהְי֥וּ פְקֻדֵיהֶ֖ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֑ם אַלְפַּ֕יִם שְׁבַ֥ע מֵא֖וֹת וַחֲמִשִּֽׁים׃

לו וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין׃

(לז) אֵ֤לֶּה פְקוּדֵי֙ מִשְׁפְּחֹ֣ת הַקְּהָתִ֔י כָּל־הָעֹבֵ֖ד בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד אֲשֶׁ֨ר פָּקַ֤ד מֹשֶׁה֙ וְאַהֲרֹ֔ן עַל־פִּ֥י יְהֹוָ֖ה בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃ ס

לז אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעֲיַת קְהָת כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

(לח) וּפְקוּדֵ֖י בְּנֵ֣י גֵרְשׁ֑וֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָ֖ם וּלְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃

לח וּמִנְיָנֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

(לט) מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה כָּל־הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹדָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

לט מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(מ) וַיִּהְיוּ֙ פְּקֻדֵיהֶ֔ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם אַלְפַּ֕יִם וְשֵׁ֥שׁ מֵא֖וֹת וּשְׁלֹשִֽׁים׃

מ וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וּתְלָתִין׃

(מא) אֵ֣לֶּה פְקוּדֵ֗י מִשְׁפְּחֹת֙ בְּנֵ֣י גֵרְשׁ֔וֹן כָּל־הָעֹבֵ֖ד בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד אֲשֶׁ֨ר פָּקַ֥ד מֹשֶׁ֛ה וְאַהֲרֹ֖ן עַל־פִּ֥י יְהֹוָֽה׃

מא אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעֲיַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃

(מב) וּפְקוּדֵ֕י מִשְׁפְּחֹ֖ת בְּנֵ֣י מְרָרִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃

מב וּמִנְיָנֵי זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

(מג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

מג מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

(מד) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם:

מד וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעַיַתְהוֹן תְּלָתָא אַלְפִין וּמָאתָן:

(מה) אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

מה אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעַית בְּנֵי מְרָרִי דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

(מו) כָּל־הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם:

מו כָּל מִנְיָנַיָּא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל יָת לֵוָאֵי לְזַרְעַיַתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן:

(מז) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

מז מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְמִפְלַח פָּלְחַן פָּלְחָנָא וּפָלְחַן מַטּוּל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◄ **עֲבֹדַת עֲבֹדָה** • הוּא הַשִּׁיר בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת. **וַעֲבֹדַת מַשָּׂא** • כְּמַשְׁמָעוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁירַת הַלְוִיִּים בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת דַּוְקָא

מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה

הוּא הַשִּׁיר בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת (ד, מז. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ אֵין רַשִׁ"י מֵבִיא כְּלָל אֶת הַשִּׁירָה בַּפֶּה? כֵּן יֵשׁ לְדַיֵּק מַה שֶּׁהֵבִיא רַשִׁ"י רַק "מִצְלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת", וַהֲרֵי בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ הַלְוִיִּים מְנַגְּנִים בְּעוֹד כוּ"כ כֵּלִים (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ד)?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּאֹפֶן מְחֻדָּשׁ, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁרַק הַלְוִיִּים הַצְּעִירִים מֵחֲמִשִּׁים שָׁנָה הָיוּ רְאוּיִים לַעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן, מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (במדבר ד, ג ד"ה נשא) כִּי "הַיּוֹתֵר עַל בֶּן חֲמִשִּׁים כֹּחוֹ מַכְחִישׁ".

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, הֲרֵי שִׁירָה בַּפֶּה, אוֹ בִּנְבָלִים וַחֲלִילִים וְכִיו"ב, הִיא עֲבוֹדָה קַלָּה בְּיוֹתֵר, וְאֵין צְרִיכִים לַעֲבוֹדָה זוֹ כּוֹחַ רַב, וְא"כ מַדּוּעַ רְאוּיִים לַעֲבוֹדָה זוֹ רַק אֵלּוּ שֶׁהֵם פְּחוּתִים מֵחֲמִשִּׁים שָׁנָה, הֲרֵי גַּם הַמְּבֻגָּרִים יוֹתֵר יְכוֹלִים לָשִׁיר בַּפֶּה, אוֹ לְנַשֵּׁף בַּחֲלִילִים וּנְבָלִים?

וְלָכֵן מִתֵּרֵץ רַשִׁ"י, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין הַמְּדֻבָּר כָּאן עַל שִׁירָה בַּפֶּה אוֹ בִּנְבָלִים, אֶלָּא רַק בִּנְגִינָה "בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת", שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֲשִׂיָּה וּמְלֶאכֶת יָד, וּבִפְרָט מְצִלְתַּיִם שֶׁהֵם "ב' חֲתִיכוֹת רְחָבוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת" (רש"י ד"ה עבידתא, ערכין יג, ב), וְהָעֲבוֹדָה בָּהֶם מַצְרִיכָה כֹּחַ רַב. וְלָכֵן רַק הַלְוִיִּים הַצְּעִירִים מִ"בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה" רְאוּיִים לִמְלָאכָה זוֹ. וק"ל.

(ע"פ לקו"ש כרך יח, עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(מח) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים:

מח וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן תְּמַנְיָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְתַמְנָן:

(מט) עַל־פִּי יְהוָה פָּקַד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

מט עַל מֵימְרָא דַיְיָ מְנָא יָתְהוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה גְּבַר גְּבַר עַל פָּלְחָנֵהּ וְעַל מַטּוּלֵהּ וּמִנְיָנוֹהִי דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה • וְאוֹתָן הַפְּקֻדִּים הָיוּ בַּמִּצְוָה "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים".

~ יום שלישי ג' סיון ~

ה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ:

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּן מִן מַשְׁרִיתָא כָּל דִּסְגִיר וְכָל דְּדָאֵב וְכֹל דִּמְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא:

רש"י◄ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' • פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וּשְׁמוֹנָה פָּרָשִׁיּוֹת נֶאֱמְרוּ בוֹ בַּיּוֹם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק 'הַנִּזְקִין' (דף ס). וִישַׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה • שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת הָיוּ שָׁם בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן: תּוֹךְ הַקְּלָעִים הִיא מַחֲנֵה שְׁכִינָה, חֲנִיַּת הַלְוִיִּם סָבִיב — כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת "בְּמִדְבַּר סִינַי" — הִיא מַחֲנֵה לְוִיָּה. וּמִשָּׁם וְעַד סוֹף מַחֲנֵה הַדְּגָלִים לְכָל אַרְבַּע הָרוּחוֹת הִיא מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. הַצָּרוּעַ נִשְׁתַּלַּח חוּץ לְכֻלָּן; הַזָּב מֵתֵר בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּמְשֻׁלָּח מִן הַשְּׁתַּיִם. וְטָמֵא לָנֶפֶשׁ מֵתֵר אַף בְּשֶׁל לְוִיָּה, וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּח אֶלָּא מִשֶּׁל שְׁכִינָה. וְכָל זֶה דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָאוֹת בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף סז). טָמֵא לָנֶפֶשׁ • דִּמְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא. אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עַצְמוֹת אָדָם בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה' (פע"ח): אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק טְמַיָא — שְׁחִיק עֲצָמוֹת.

(ג) מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחֻם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:

ג מִדְּכַר עַד נוּקְבָא תְּשַׁלְּחוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא תְּשַׁלְּחֻנּוּן וְלָא יְסַאֲבוּן יָת מַשְׁרִיתְהוֹן דִּי שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיהוֹן:

(ד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

ד וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשַׁלְּחוּ יָתְהוֹן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

ספורנו

(מט) אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ, וּפְקֻדָּיו. מִנָּה אֶחָד מֵהֶם עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעֵת הַחֲנִיָּה, "וְעַל מַשָּׂאוֹ", שֶׁיֵּדַע כַּמָּה מִשְׁקַל מַשָּׂאוֹ, וְיֵדַע גַּם כֵּן "פְּקוּדָיו", וְהוּא שֶׁיֵּדַע שְׁמוֹת הַכֵּלִים שֶׁיִּשָּׂא, הַנְּקוּבִים בְּשֵׁם, כְּאָמְרוֹ: "וּבְשֵׁמוֹת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם" (לעיל פסוק לב). תורה א

(ו) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא:

ו מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יַעְבְּדוּן מִכָּל חוֹבֵי אֱנָשָׁא לְשַׁקָּרָא שִׁקַּר קֳדָם יְיָ וְיֵחוֹב אֱנָשָׁא הַהוּא:

רש"י◄ לִמְעֹל מַעַל בַּה'. חֲרֵי חָזַר וְכָתַב כָּאן פָּרָשַׁת גּוֹזֵל וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, הִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ה): "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ וְגוֹ'", וְנִשְׁנֵית כָּאן בִּשְׁבִיל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהּ: הָאֶחָד שֶׁכָּתוּב "וְהִתְוַדּוּ", לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל־פִּי עֵדִים עַד שֶׁיּוֹדֶה בַּדָּבָר. וְהַשֵּׁנִי — עַל גֵּזֶל הַגֵּר שֶׁהוּא נִתָּן לַכֹּהֲנִים.

(ז) וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ:

ז וִיוַדּוּן יָת חוֹבֵיהוֹן דִּי עֲבָדוּ וְיָתֵב יָת חוֹבְתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן לְדָחֲב לֵהּ:

רש"י◄ אֶת־אַשָּׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. (ב"ק קיא) הוּא הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ. (כתובות יט) לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

תְּשׁוּבָה כְּמִצְוָה כְּלָלִית

וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ (ה, ז)

צִוָּנוּ לְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת . . וְלֵאמֹר אוֹתָם עִם הַתְּשׁוּבָה . . וְהוּא אָמְרוֹ . . וְהִתְוַדּוּ (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע עג)

כְּבָר הִקְשׁוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת עַל הָרַמְבַּ"ם (מנ"ח מצוה שסד. ועוד), מַדּוּעַ מָנָה רַק הַוִּדּוּי לְמִצְוָה, וְאֶת הַתְּשׁוּבָה עַצְמָהּ לֹא מָנָה. וּבֵאֲרוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲז"ל שֶׁרְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵם כְּנֶגֶד רְמַ"ח אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם (מכות כג, סע"ב) וְשָׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הֵם כְּנֶגֶד שָׁסָ"ה גִּידִים (זח"א קע, ב). וּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נְשָׁמָה "תַּרְיָ"ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת" (תניא פרק נא), וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא שָׁלֵם בִּשְׁמִירַת כָּל הַתַּרְיָ"ג מִצְוֹת, אָז הוּא "תָּמִים וְשָׁלֵם בְּכָל אֵיבְרֵי הַנֶּפֶשׁ כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם חִסֵּר מִצְוָה אַחַת אוֹ פָּגַם בָּהּ, חֲרֵי נַעֲשָׂה מְחֻסָּר אֵיבָר" (לקוטי תורה, נצבים מה, ג).

אַךְ מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה בְּכֹחָהּ לְתַקֵּן אֶת הָאֵיבָרִים הַפְּגוּמִים, כִּי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָה מֵעָמְקָא דְּלִבָּא וּמֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל הַ"תַּרְיָ"ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת". וְלָכֵן נִמְשָׁךְ מִשָּׁם חַיּוּת חֲדָשָׁה לְתַקֵּן הָאֵבָר הַפָּגוּם.

וְלָכֵן לֹא נִמְנֵית מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁבַּלֵּב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, כִּי נִמְנוּ רַק הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן כְּנֶגֶד כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָה מֵעֹמֶק הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, עַד שֶׁבְּכֹחָהּ לְתַקֵּן אֶת הַפְּגָמִים שֶׁבַּכֹּחוֹת, וְרַק מִצְוַת הַוִּדּוּי שֶׁהִיא בַּפֶּה יְכוֹלָה לְהִמָּנוֹת בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת.

(ע"פ לקו"ש, כרך לח, עמ' 18 ואילך)

(ח) וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו:

ח וְאִם לֵית לִגְבַר פָּרִיק לַאֲתָבָא חוֹבְתָא לֵהּ חוֹבְתָא דִּמְתֵב קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא בַּר מִדְּכַר כְּפוּרַיָּא דִּי יְכַפַּר בֵּהּ עֲלוֹהִי:

ספורנו

ה (ו) לִמְעֹל מַעַל בַּה'. כְּבָר בָּאָה הַקַּבָּלָה (בבא קמא קט, א) שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל גֵּזֶל הַגֵּר, כִּי אָמְנָם הַגּוֹזֵל אוֹתוֹ מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו בְּעֵינֵי הַגֵּר אֲשֶׁר בָּא לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו. וְלָכֵן יִקָּרֵא מוֹעֵל בַּקֹּדֶשׁ, וְחַיָּב אָשָׁם כְּמִשְׁפַּט כָּל מוֹעֵל בּוֹ. תורה ז

(ח) הַמּוּשָׁב לַה'. כִּי כְּשֶׁאֵין הַבְּעָלִים קַיָּמִים רָאוּי לְהָשִׁיב הַגֵּזֶל לִבְעָלֵי בְעָלָיו, וְהוּא הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, כְּעִנְיַן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: מֵת הָעֶבֶד, יַחֲזִיר לְרַבּוֹ (בבא בתרא נא, ב). תורה ט

רש״י◄ **וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל • שֶׁמֵּת הַתּוֹבֵעַ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו •** כְּשֶׁנִּמְלַךְ זֶה לְהִתְוַדּוֹת עַל עֲוֹנוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים, אוֹ בֵּן, אוֹ בַּת, אוֹ אָח, אוֹ שְׁאֵר־בָּשָׂר הַקָּרוֹב מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו לְמַעְלָה עַד יַעֲקֹב? אֶלָּא זֶה הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. **הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב •** זֶה הַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ. **לַה׳ לַכֹּהֵן •** קְנָאוֹ הַשֵּׁם, וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. **מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים •** הָאָמוּר בְּ׳וַיִּקְרָא׳ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהָבִיא.

(ט) **וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה:**

ט וְכָל אַפְרָשׁוּתָא לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְקָרְבוּן לְכַהֲנָא דִּלֵּהּ יְהֵי:

רש״י◄ **וְכָל־תְּרוּמָה וְגוֹ׳ •** אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וְכִי תְּרוּמָה מַקְרִיבִין לַכֹּהֵן? וַהֲלֹא הוּא הַמְחַזֵּר אַחֲרֶיהָ לְבֵית הַגְּרָנוֹת?! וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן״? אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שמות כג): ״תָּבִיא בֵּית ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה יֵּעָשֶׂה בָּהֶם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה״, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁיִּהְיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֵן.

(י) **וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה:**

י וּגְבַר יָת מַעֲשַׂר קוּדְשֵׁהּ דִּלֵּהּ יְהוֹן גְּבַר דִּיתֵּן לְכַהֲנָא דִּלֵּהּ יְהֵי:

רש״י◄ **וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ •** לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, יָכוֹל יָבוֹאוּ וְיִטְּלוּם בִּזְרוֹעַ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ״, מַגִּיד, שֶׁטּוֹבַת הֲנָאָתָן לַבְּעָלִים, וְעוֹד מִדְּרָשִׁים הַרְבֵּה דָּרְשׁוּ בּוֹ בַּ׳סִּפְרֵי׳. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה (תנחומא פ׳ ראה): ״וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ״, מִי שֶׁמְּעַכֵּב מַעַשְׂרוֹתָיו וְאֵינוֹ נוֹתְנָן, לוֹ יִהְיוּ הַמַּעַשְׂרוֹת, סוֹף שֶׁאֵין שָׂדֵהוּ עוֹשָׂה אֶלָּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁהָיְתָה לְמוּדָה לַעֲשׂוֹת. **אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן •** מַתְּנוֹת הָרְאוּיוֹת לוֹ. **לוֹ יִהְיֶה •** מָמוֹן הַרְבֵּה.

~ יום רביעי ד׳ סיון ~

(יא) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל:**

יב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי תִסְטֵי אִתְּתֵהּ וּתְשַׁקַּר בֵּהּ שְׁקָר:

רש״י◄ **אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ •** מַה כָּתוּב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן? ״וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ״, אִם אַתָּה מְעַכֵּב מַתְּנוֹת הַכֹּהֵן, חַיֶּיךָ שֶׁתִּצְטָרֵךְ לָבֹא אֶצְלוֹ לְהָבִיא לוֹ אֶת הַסּוֹטָה. **אִישׁ אִישׁ •** לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמּוֹעֶלֶת

ספורנו

(ט) **וְכָל תְּרוּמָה.** כְּבָר בָּאָה הַקַּבָּלָה, שֶׁהַתְּרוּמָה הָאֲמוּרָה בְּזֶה הַמָּקוֹם, הִיא הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לָאֵל יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁמִּנְהָג לְהַקְרִיב בִּכּוּרִים לְבַעַל הַקַּרְקַע, כְּאָמְרוֹ: ״הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה׳ אֱלֹהֶיךָ, כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה׳״ (דברים כו, ג). וְאָמַר כָּאן, שֶׁכְּמוֹ שֶׁגֵּזֶל הַגֵּר הַמּוּשָׁב לַה׳ הוּא נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר, כְּמוֹ כֵן הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לָאֵל יִתְבָּרֵךְ, הוּא נוֹתְנָם לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר. תורה י

(י) **וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ.** אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים, וְהֵם תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֻקְדָּשִׁים לַה׳, אֵינָם לְשׁוּם כֹּהֵן מְיֻחָד, אֶלָּא לְאוֹתוֹ כֹּהֵן שֶׁיִּתְּנוּם אֵלָיו הַבְּעָלִים. **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן.** אֲבָל כְּשֶׁהָאֶחָד מֵהַבְּעָלִים יִתֵּן לַכֹּהֵן אֵיזֶה קֹדֶשׁ, לֹא יִהְיֶה עוֹד בִּכְלַל ״קֳדָשָׁיו״, אֲבָל ״לוֹ יִהְיֶה״ - לַכֹּהֵן הַמְקַבֵּל, וְלֹא יוּכְלוּ הַבְּעָלִים וְלֹא שְׁאָר הַכֹּהֲנִים לְהַפְקִיעוֹ מִמֶּנּוּ. תורה יא

(יב) **כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ.** תִּשְׁטֶה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.

בִּשְׁתַּיִם: בְּאִישׁ מִלְחָמָה שֶׁל מַעְלָה, וְאִישָׁהּ מִלְּמַטָּה. **כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ•** שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין הַמְנָאֲפִין נוֹאֲפִין עַד שֶׁתִּכָּנֵס בָּהֶן רוּחַ שְׁטוּת, דִּכְתִיב: "כִּי־תִשְׁטֶה", וּכְתִיב בּוֹ (משלי ז): "נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב".

וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "כִּי־תִשְׁטֶה" - תֵּט מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת וְתֵחָשֵׁד בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (שם ד) "שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבֹר" (שם ז): "אַל יִשְׁטְ אֶל־דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ". **וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל•** וּמַהוּ הַמַּעַל?.

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲשִׁיבוּת הַזְּהִירוּת בְּצִוּוּי הַקָּבָ"ה

אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ (ה, יב)

אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, "תִשְׁטֶה" כְּתִיב (סוטה ג, א).

יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁהָרְאִיָּה לָעִנְיָן דְּאֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה כו' נִלְמָד מִדִּין סוֹטָה:

דִּין סוֹטָה שַׁיָּךְ רַק בְּאֵשֶׁת אִישׁ וְלֹא בִּפְנוּיָה. וְהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְאִשָּׁה וְהַקָּבָ"ה לְבַעַל, וּמִכֵּיוָן שֶׁ"אֵיזוֹהִי אִשָּׁה כְּשֵׁרָה הָעוֹשָׂה רְצוֹן בַּעְלָהּ" (תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּא פֶּרֶק ט (בְּשִׁנּוּי לְשׁוֹן קְצָת)), וּמוּבָן שֶׁבָּזֶה נוֹגֵעַ שֶׁלֹּא לַעֲבֹר אֲפִילוּ עַל רָצוֹן קַל, שֶׁהֲרֵי אֲפִילוּ אִם מְשַׁנִּים קְצָת מֵרְצוֹן הַבַּעַל הֲרֵי אֵין זֶה "עוֹשָׂה רְצוֹן בַּעְלָהּ", הֲרֵי כֵּן הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁכָּל עֲבֵרָה נוֹגַעַת, מִכֵּיוָן שֶׁגַּם עַל־יְדֵי עֲבֵרָה קַלָּה נִפְרָדִים רַחֲמָנָא־לִצְלָן מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְלָכֵן לוֹמְדִים עִנְיָן זֶה מֵהַפָּסוּק "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", עַל־מְנָת לְהַדְגִּישׁ שֶׁגַּם עֲבֵרָה קַלָּה נוֹגַעַת — עַל־דֶּרֶךְ אִשָּׁה וּבַעַל.

(על־פי לקוטי שיחות, כרך ב, עמוד 311 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(יג) **וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:**

יג וְיִשְׁכַּב גֹּבֵר יָתֵהּ שָׁכְבַת זַרְעָא וִיהֵי מְכַסָּא מֵעֵינֵי בַעְלָהּ וּמִטַּמְּרָא וְהִיא מְסָאֲבָא וְסָהִיד לֵית בַּהּ וְהִיא לָא אִתְאֲחָזַת:

רש"י◄ **וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ•** (סוטה כז) אִישׁ, פְּרָט לְקָטָן וּמִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ. **אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע•** (יבמות צה) שְׁכִיבָתָהּ פּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ וְאֵין שְׁכִיבַת אֲחוֹתָהּ פּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ, כַּמַּעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי אֲחָיוֹת שֶׁהָיוּ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ. **וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ•** (סוטה כז) פְּרָט לְסוּמָא. הָא אִם הָיָה רוֹאֶה וּמְעַמְעֵם (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּמַעְלִים), אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. **וְנִסְתְּרָה•** שִׁעוּר שֶׁתִּרָּאֶה לְטֻמְאַת בִּיאָה. **וְעֵד אֵין בָּהּ•** הָא אִם יֵשׁ בָּהּ אַפִּלּוּ עֵד אֶחָד שֶׁאָמַר: נִטְמֵאת! לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. **וְעֵד אֵין בָּהּ•** בַּטֻּמְאָה, אֲבָל יֵשׁ עֵדִים לַסְּתִירָה. **נִתְפָּשָׂה•** נֶאֱנָסָה, כְּמוֹ (דברים כב): "וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ".

(יד) **וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה:**

יד וְיַעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וְהִיא מְסָאֲבָא אוֹ עַבַר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וְהִיא לָא מְסָאֲבָא:

רש"י◄ **וְעָבַר עָלָיו•** קֹדֶם לַסְּתִירָה. **רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא•** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה ג): לְשׁוֹן הַתְּרָאָה, שֶׁמַּתְרֶה בָּהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. **וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו וְגוֹ'•** כְּלוֹמַר, הוּא הִתְרָה בָּהּ וְעָבְרָה עַל הַתְרָאָתוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם נִטְמְאָה אִם לָאו.

ספורנו

וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל. חִלְּלָה אֶת קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב בִּקְדוּשֵׁי הָאִישׁוּת, בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק זוּלַת אִישָׁהּ, וְדוֹמֵהֶם. תורה יג

(יג) **וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ.** שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע לָצֵאת מֵרָעָה אֶל רָעָה. **וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ.** אַף עַל פִּי שֶׁקָּדְמוּ כָּל אֵלֶּה, יִקְרֶה שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר "נֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", כְּאִלּוּ "תִּכְהֶינָה עֵינָיו מֵרְאוֹת". שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְשׁוֹתֵק, לֹא הָיוּ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת הָאִשָּׁה כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ ז"ל. **וְנִסְתְּרָה.** אַחַר כָּל אֵלֶּה, וְנוֹדַע זֶה לְאִישָׁהּ. תורה יד

(יד) **וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה.** רוּחַ טָהֳרָה לְהַתְרוֹת בָּהּ, מֵאַחַר שֶׁיָּדַע

(טו) **וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הִוא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן:**

רש"י◄ **קֶמַח • שֶׁלֹּא יְהֵא מִסֹּלֶת. שְׂעֹרִים •** וְלֹא חִטִּים (סוטה יב); הֵיא עָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, וְקָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. **לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן •** שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנָהּ מְחֻדָּר, שֶׁהַשֶּׁמֶן קָרוּי "אוֹר", וְהֵיא עָשְׂתָה בַּחֹשֶׁךְ. **וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה •** שֶׁהָאֲמָהוֹת נִקְרָאוֹת "לְבוֹנָה", שֶׁנֶּאֱמַר (שיר ד): "אֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה", (סוטה ה) וְהֵיא פִּירְשָׁה מִדַּרְכֵיהֶן. **כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הוּא •** הַקֶּמַח הַזֶּה. קֶמַח – לְשׁוֹן זָכָר. **מִנְחַת קְנָאֹת •** מְעוֹרֶרֶת עָלֶיהָ שְׁתֵּי קְנָאוֹת: קִנְאַת הַמָּקוֹם וְקִנְאַת הַבַּעַל.

טו וְיַיְתֵי גַּבְרָא יָת אִתְּתֵהּ לְוָת כַּהֲנָא וַיַיְתֵי יָת קָרְבָּנֵהּ עֲלַהּ חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין קְמְחָא שְׂעָרִין לָא יְרִיק עֲלוֹהִי מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלוֹהִי לְבֻנְתָּא אֲרֵי מִנְחַת קְנָאָתָא הוּא מִנְחַת דּוּכְרָנָא מַדְכֶּרֶת חוֹבָא:

(טז) **וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה:**

טז וַיְקָרֵב יָתַהּ כַּהֲנָא וַיְקִימִנַּהּ קֳדָם יְיָ:

(יז) **וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם:**

רש"י◄ **מַיִם קְדֹשִׁים •** שֶׁקֻּדְּשׁוּ בַּכִּיּוֹר, (כתובות עב) לְפִי שֶׁנַּעֲשָׂה (הַכִּיּוֹר) מִנְּחֹשֶׁת – מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, וְזוֹ פִּירְשָׁה מִדַּרְכֵיהֶן, שֶׁהָיוּ נִבְעָלוֹת לְבַעֲלֵיהֶן בְּמִצְרַיִם תַּחַת הַתַּפּוּחַ, וְזוֹ קִלְקְלָה לְאַחַר – תִּבָּדֵק בּוֹ. **בִּכְלִי־חָרֶשׂ •** (סוטה ז) הִיא הִשְׁקְתָה אֶת הַנּוֹאֵף יַיִן מְשֻׁבָּח בְּכוֹסוֹת מְשֻׁבָּחִים, לְפִיכָךְ תִּשְׁתֶּה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקֻדָּה בְּזוּיָה שֶׁל חֶרֶס.

יז וְיִסַּב כַּהֲנָא מֵי כִּיּוֹר בְּמַן דַּחֲסָף וּמִן עַפְרָא דִּי יְהֵי בִּיסוֹדֵי מַשְׁכְּנָא יִסַּב כַּהֲנָא וְיִתֵּן לְמַיָּא:

(יח) **וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים:**

רש"י◄ **וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן וְגוֹ' •** וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'"? אֶלָּא מַסִּיעִין הָיוּ אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי לְיַגְּעָהּ וְתִטָּרֵף דַּעְתָּהּ וְתוֹדֶה. **וּפָרַע •** (שם יד. ספרי) סוֹתֵר אֶת קְלִיעַת שְׂעָרָהּ כְּדֵי לְבַזּוֹתָהּ. מִכָּאן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּלּוּי הָרֹאשׁ גְּנַאי לָהֶן. **לִפְנֵי ה' •** (ספרי) בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר, הוּא שַׁעַר הָעֲזָרָה הַמִּזְרָחִי, דֶּרֶךְ כָּל הַנִּכְנָסִים. **וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ •** לְיַגְּעָהּ, אוּלַי תִּטָּרֵף דַּעְתָּהּ וְתוֹדֶה, וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַמְיַחֵד עַל הַמַּיִם. **הַמָּרִים •** עַל שֵׁם סוֹפָן שֶׁהֵם מָרִים לָהּ. **הַמְאָרְרִים •** הַמְחַסְּרִים אוֹתָהּ מִן הָעוֹלָם, לְשׁוֹן (יחזקאל כד): סִלּוּן מַמְאִיר. וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ מַיִם אֲרוּרִים, שֶׁהֲרֵי קְדוֹשִׁים הֵן. וְלֹא "אֲרוּרִים" כָּתַב הַכָּתוּב, אֶלָּא "מְאָרְרִים" אֶת הָאֲחֵרִים. וְאַף אוֹנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם "לִיטָיָא", אֶלָּא "מְלַטְטַיָּא", שֶׁמַּרְאוֹת קְלָלָה בְּגוּפָהּ שֶׁל זוֹ.

טו וַיַיְתֵי גַּבְרָא יָת אִתְּתֵהּ לְוָת כַּהֲנָא וַיַיְתֵי יָת קָרְבָּנֵהּ עֲלַהּ חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין קְמְחָא שְׂעָרִין לָא יְרִיק עֲלוֹהִי מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלוֹהִי לְבֻנְתָּא אֲרֵי מִנְחַת קְנָאָתָא הוּא מִנְחַת דּוּכְרָנָא מַדְכֶּרֶת חוֹבָא:

ספורנו

שֶׁשָּׁטְתָה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.

וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. הִתְרָה בָהּ וְאָמַר 'אַל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי'.

אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. רוּחַ שְׁטוּת בִּלְתִּי סִבָּה רְאוּיָה שֶׁיְּקַנֵּא.

וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. אֲבָל עָבְרָה עַל הַתְרָאָתוֹ וְנִסְתְּרָה, אַף עַל פִּי כֵן לֵב, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱלַם מֵעֵינָיו "שֶׁשָּׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ" לֹא נָחוּשׁ לְקִנְאָתוֹ. וְכֵן אִם קִנֵּא בְּלִי סִבָּה, לֹא בִּשְׁבִיל זֶה נֹאמַר שֶׁתִּהְיֶה קִנְאָתוֹ דָּבָר בָּטֵל, כִּי אָמְנָם אַף עַל פִּי כֵן נִמְחֹק הַמְּגִלָּה וְנַקְרִיב, כַּכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה. תורה טז

- תורה טו

(טו) **וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ.** וְלֹא נֹאמַר, מֵאַחַר שֶׁבְּכָל זֶה שֶׁשָּׁטְתָה אִשְׁתּוֹ מִדַּרְכֵי הַצְּנִיעוּת "וּמְעֻלָּה בּוֹ מָעַל", יָשַׁב וְדָמַם, אֵין זֶה כִּי אִם רַע

(יט) **וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה:**

יט וְיוֹמֵי יַתָּהּ כַּהֲנָא וְיֵימַר לְאִתְּתָא אִם לָא שְׁכִיב גְּבַר יָתִיךְ וְאִם לָא סְטִית לְאִסְתָּאֲבָא בַּר מִבַּעֲלִיךְ הֲוֵי זַכָּאָה מִמַּיָּא מְרִירַיָּא מְלַטְטַיָּא הָאִלֵּין:

רש"י◄ **וְהִשְׁבִּיעַ וְגוֹ'** • וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה? אִם לֹא שָׁכַב – הִנָּקִי, הָא אִם שָׁכַב – חִנְקִי (סִפְרִים אַחֲרִים:

לֹא תִּנָּקִי), שֶׁמִּכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אֶלָּא שֶׁמִּצְוָה לִפְתֹּחַ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה לִזְכוּת.

(כ) **וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ:**

כ וְאַתְּ אֲרֵי סְטִית בַּר מִבַּעֲלִיךְ וַאֲרֵי אִסְתָּאֲבְתְּ וִיהַב גְּבַר בִּיךְ יָת שְׁכֵבְתֵּהּ בַּר מִבַּעֲלִיךְ:

רש"י◄ **וְאַתְּ כִּי שָׂטִית** • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אִם".

(כא) **וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶה:**

כא וְיוֹמֵי כַּהֲנָא יָת אִתְּתָא בְּמוֹמָתָא דִּלְוָטָא וְיֵימַר כַּהֲנָא לְאִתְּתָא יְהֵב יְיָ יָתִיךְ לְלָוָט וּלְמוֹמֵי בְּגוֹ עַמִּיךְ בְּדִיהֵב יְיָ יָת יַרְכִּיךְ מַסְיָא וְיָת מְעַיְכִי נְפִיחִין:

רש"י◄ **בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה** • שְׁבוּעָה שֶׁל קְלָלָה. **יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְגוֹ'** • שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל מְקַלְּלִין בִּיךְ: יְבוֹאֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִפְלוֹנִית. **וְלִשְׁבֻעָה** • (סוטה יח, שבועות כד) שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל נִשְׁבָּעִין בִּיךְ: לֹא יֵאָרַע לִי כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵרַע לִפְלוֹנִית. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה): "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַצַּדִּיקִים נִשְׁבָּעִים בְּפֶרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְכֵן לְעִנְיַן הַבְּרָכָה (בראשית יא): "וְנִבְרְכוּ וְגוֹ'" (שם מח): "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר". **אֶת־יְרֵכֵךְ** • בַּקְּלָלָה הִקְדִּים יֶרֶךְ לְבֶטֶן, לְפִי שֶׁבָּהּ הִתְחִילָה בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה. **צָבָה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: נְפוּחָה.

(כב) **וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן׳ אָמֵן:**

כב וְיֵעֲלוּן מַיָּא מְלַטְטַיָּא הָאִלֵּין בִּמְעַיְכִי לַאֲפָחָא מְעִין וּלְאַמְסָאָה יַרְכָּא וְתֵימַר אִתְּתָא אָמֵן אָמֵן:

רש"י◄ **לַצְבּוֹת בֶּטֶן** • כְּמוֹ לְהַצְבּוֹת בֶּטֶן. זֶהוּ שְׁמוּשׁ פַּתָּח שֶׁהַלָּמֶ"ד נְקוּדָה בּוֹ. וְכֵן (שמות יג): "לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ", (דברים א): "לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ". וְכֵן "לַנְפֵּל יָרֵךְ", לְהַנְפִּיל יָרֵךְ, שֶׁהַמַּיִם מְצַבִּים אֶת הַבֶּטֶן וּמַפִּילִים אֶת הַיָּרֵךְ. **לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ** • בִּטְנוֹ וִירֵכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל נִבְעֶלֶת?

כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבָה"; הֲרֵי שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר. **אָמֵן אָמֵן** • קַבָּלַת שְׁבוּעָה: "אָמֵן" עַל הָאָלָה, "אָמֵן" עַל הַשְּׁבוּעָה. "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ אַחֵר. "אָמֵן" שֶׁלֹּא שָׂטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה, שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה.

(יט) **וְהִשְׁבִּיעַ.** שֶׁיֹּאמַר לָהּ שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעַת הָאָלָה בִּתְנַאי זֶה. **אִם לֹא שָׁכַב.** עַתָּה. **וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה.** פְּעָמִים אֲחֵרוֹת.

הִנָּקִי. מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא שְׁמוֹ לַשָּׁוְא" (שמות כ, ז), בְּאֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׁבַּע הָאָדָם עַל אֱמֶת בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה, הִנֵּה אִם יִהְיֶה הַדִּבּוּר בִּלְתִּי צָרִיךְ, כְּמוֹ הַנִּשְׁבָּע עַל הַיָּדוּעַ, לֹא יִנָּקֶה הַנִּשְׁבָּע מִן הָאָלָה. הִנֵּה אַתְּ שֶׁגֶּרַמְתְּ לִהְיוֹת הַדָּבָר סָפֵק אֶצְלֵנוּ וּלְחַיֵּב עַצְמֵךְ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, הָיָה רָאוּי שֶׁגַּם שִׁתְּשַׁבְּעִי עַל הָאֱמֶת לֹא תִּנָּקִי. מִכָּל מָקוֹם קַבְּלִי אֶת הָאָלוֹת עַל זֶה הַתְּנַאי שֶׁתִּנָּקִי מֵהֶם אִם לֹא שָׂטִית. תורה כ

(כ) **וְאַתְּ.** גַּם כֵּן קַבְּלִי עָלַיִךְ. **כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת.** שֶׁתָּחוּל הָאָלָה בְּסִבַּת מַה שֶׁשָּׂטִית וְנִטְמֵאת וְלֹא בְּסִבָּה אַחֶרֶת. וּבִהְיוֹת הַסִּבָּה סָרָה וּבִלְתִּי אֲמִתִּית, לֹא יִהְיֶה שׁוּם חֲלוֹת לְדִבְרֵי הָאָלָה. תורה כא

(כב) **אָמֵן אָמֵן.** אֲנִי מְקַבֶּלֶת שְׁנֵי הַתְּנָאִים שֶׁאָמַרְתָּ: שֶׁאִם לֹא שָׂטִיתִי אֲנָקָה, וְשֶׁאִם שָׂטִיתִי תָּחוּל הָאָלָה. תורה כג

(כג) וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים:

כג וְיִכְתּוֹב יָת לְוָטַיָּא הָאִלֵּין כַּהֲנָא בְּסִפְרָא וְיִמְחוֹק לְמַיָּא מְרִירַיָּא:

(כד) וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים:

כד וַיַּשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָּא מְרִירַיָּא מְלַטְטַיָּא וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָּא מְלַטְטַיָּא לְמְרִירוּ:

רש"י◄ **וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה.** אֵין זֶה סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי בִּתְחִלָּה מַקְרִיב מִנְחָתָהּ, אֶלָּא הַכָּתוּב מְבַשֵּׂרְךָ שֶׁכְּשֶׁיַּשְׁקֶנָּה יָבֹאוּ בָהּ לְמָרִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: בֶּטֶן וְיָרֵךְ, מִנַּיִן לִשְׁאָר כָּל הַגּוּף? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּבָאוּ בָהּ",

בְּכֻלָּהּ. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "בֶּטֶן וְיָרֵךְ"? לְפִי שֶׁהֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִתְחִיל מֵהֶם הַפֻּרְעָנוּת. **לְמָרִים.** לִהְיוֹת לָהּ רָעִים וּמָרִים.

(כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

כה וְיִסַּב כַּהֲנָא מִידָא דְּאִתְּתָא יָת מִנְחַת קִנְאָתָא וִירִים יָת מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ וִיקָרֵב יָתַהּ לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְהֵנִיף.** מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, וְאַף הִיא מְנִיפָה עִמּוֹ, שֶׁיָּדָהּ לְמַעְלָה מִיָּדוֹ שֶׁל כֹּהֵן. **וְהִקְרִיב אֹתָהּ.** זוֹ הִיא הַגָּשָׁתָהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ קֹדֶם קְמִיצָה, כִּשְׁאָר מִנְחוֹת.

(כו) וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם:

כו וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אִדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא וּבָתַר כֵּן יַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָּא:

רש"י◄ **אַזְכָּרָתָהּ.** הוּא הַקֹּמֶץ, שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּטָרָתוֹ, הַמִּנְחָה בָּאָה לְזִכָּרוֹן לְגָבֹהַּ.

(כז) וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ:

כז וַיַּשְׁקִנַּהּ יָת מַיָּא וּתְהֵי אִם אִסְתָּאֲבַת וְשַׁקְרַת שְׁקַר בְּבַעֲלַהּ וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָּא מְלַטְטַיָּא לְמְרִירוּ וְיִפְּחוּן מְעָהָא וְתִתְמְסֵי יַרְכַּהּ וּתְהֵי אִתְּתָא לִלְוַט בְּגוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ **וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם.** לְרַבּוֹת שֶׁאִם אָמְרָה: אֵינִי שׁוֹתָה! לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִלָּה, מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל־כָּרְחָהּ, אֶלָּא־אִם־כֵּן אָמְרָה: טְמֵאָה אֲנִי (סוטה כז). **וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְגוֹ'.** אַף־עַל־פִּי שֶׁבַּקְּלָלָה הִזְכִּיר יֶרֶךְ תְּחִלָּה, הַמַּיִם אֵינָן בּוֹדְקִין אֶלָּא

כְּדֶרֶךְ כְּנִיסָתָן בָּהּ. **וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה.** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל אָלִין בָּהּ. **בְּקֶרֶב עַמָּהּ.** הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין אָדָם הַמִּתְגַּוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁנִּכָּר, לְאָדָם הַמִּתְגַּוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִכָּר.

(כח) וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע:

כח וְאִם לָא אִסְתָּאֲבַת אִתְּתָא וְדַכְיָאָה הִיא וְתִפּוֹק זַכָּאָה וְתַעְדֵּי עִדּוּי:

ספורנו

(כח) **וְנִקְּתָה.** מֵעִנְיַן הַשְּׁבוּעָה שֶׁגָּרְמָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה" (שמות שם), הִנֵּה בְּזֶה הָעִנְיָן רָצָה הָאֵל יִתְבָּרֵךְ שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה, "כִּי הוּא יָדַע יְצִרֵנוּ" (תהלים קג, יד). תורה כט

רש"י◄ **וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה•** בִּסְתִירָה זוֹ. **וּטְהוֹרָה הִיא•** מִמָּקוֹם אַחֵר. **וְנִקְּתָה•** מִמַּיִם הַמְאָרְרִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא "וְנִזְרְעָה זָרַע" — אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, תֵּלֵד בְּרֶוַח, אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים (סוטה כז).

(כט) **זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה:**

כט דָּא אוֹרַיְתָא דְּקִנְאָתָא דִּי תִסְטֵי אִתְּתָא בַּר מְבַעְלַהּ וְתִסְתָּאֲב:

(ל) **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת:**

ל אוֹ גְבַר דִּי תֶעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וִיקֵם יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וַיַעְבֵּד לַהּ כַּהֲנָא יָת כָּל אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש"י◄ **אוֹ אִישׁ•** כְּמוֹ (שמות כא): "אוֹ נוֹדַע". כְּלוֹמַר, אִם אִישׁ קַנַּאי הוּא, לְכָךְ "וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה".

(לא) **וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ:**

לא וִיהֵי זַכָּאָה גַּבְרָא מֵחוֹבָא וְאִתְּתָא הַהִיא תְּקַבֵּל יָת חוֹבַהּ:

רש"י◄ **וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן•** אִם בְּדָקוּהָ הַמַּיִם, אַל יִדְאַג לוֹמַר: "חַבְתִּי בְּמִיתָתָהּ!" נָקִי הוּא מִן הָעֹנֶשׁ. דָּבָר אַחֵר: מִשֶּׁיַּשְׁקֶנָּה, תְּהֵא אֶצְלוֹ בְּהֶתֵּר "וְנִקָּה מֵעָוֹן", שֶׁהַסּוֹטָה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ (ספרי).

ו (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה:**

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְפָרֵשׁ לְמִדַּר נְדַר נְזִירוּ לְמֵיזַר קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **כִּי יַפְלִא•** יַפְרִישׁ. לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה? לוֹמַר לְךָ: שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, שֶׁהוּא מֵבִיא לִידֵי נִיאוּף (סוטה ב). **נֶדֶר נָזִיר•** אֵין נְזִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא פְּרִישָׁה, אַף כָּאן שֶׁפִּירַשׁ מִן הַיַּיִן. **לְהַזִּיר לַה'•** לְהַבְדִּיל עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ספורנו

(כט) **זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת.** הַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית בְּדִין, וְהַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא כְּדִין. וְזֶה בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ, **אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה.** וְזוֹהִי קִנְאָה בְּדִין. וְהוֹסִיף וְאָמַר, תורה ל

(ל) **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה.** וְזֶה בְּלִי סִבָּה רְאוּיָה לְכָךְ. **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ.** יַתְרֶה בָּהּ שֶׁלֹּא תִּסְתַּתֵּר מִכָּל מָקוֹם.

וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְלֹא יָחוּשׁ לִמְחִיקַת הַמְּגִלָּה. תורה לא

(לא) **וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן.** אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁד בִּכְשֵׁרָה, כִּי הִיא גָּרְמָה לוֹ שֶׁעָבְרָה עַל הַתְּרָאָתוֹ וְגָרְמָה רַגְלַיִם לַדָּבָר, כְּאָמְרָם ז"ל: לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע, דְּבָרִים הַנִּכָּרִים חָזָא בֵּיהּ (שבת נו, א) בִּמְפִיבֹשֶׁת.

וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ. שֶׁאִם נִטְמֵאת תָּמוּת, וְאִם לֹא נִטְמֵאת תִּתְבַּזֶּה לְעֵין כֹּל עַל שֶׁהֵעִזָּה פָּנֶיהָ לַעֲבֹר עַל הַתְּרָאַת בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה. תורה א

ו (ב) **כִּי יַפְלִיא.** יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַכֵּלִי וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם.

לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר. לִהְיוֹת נָזוּר וּפָרוּשׁ מִן הַתַּעֲנוּגִים הַמַּרְגָּלִים.

לְהַזִּיר לַה'. לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִכָּל אֵלֶּה לְמַעַן יִהְיֶה כֻּלּוֹ לַה', לְהִתְעַסֵּק בְּתוֹרָתוֹ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְדָבְקָה בּוֹ. תורה ג

(ג) מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וְיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל:

ג מִחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יִזַּר חַל דַּחְמַר חֲדַת וְחַל דַּחְמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתִּי וְכָל מַתְרוּת עִנְּבִין לָא יִשְׁתִּי וְעִנְּבִין רַטִּיבִין וִיבֵשִׁין לָא יֵיכוּל:

רש"י◄ מִיַּיִן וְשֵׁכָר • כְּתַרְגּוּמוֹ: "מִחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק", שֶׁהַיַּיִן מְשֻׁבָּר כְּשֶׁהוּא יָשָׁן. וְכָל־מִשְׁרַת • לְשׁוֹן צְבִיעָה בְּמַיִם אוֹ בְּכָל מַשְׁקֶה. וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְבֵּה: "אֵין שׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִים", "נָזִיר שֶׁשָּׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן".

(ד) כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל:

ד כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵהּ מִכֹּל דְּיִתְעֲבֵד מִגֶּפְנָא דְּחַמְרָא מִפּוּרְצָנִין וְעַד עִצּוּרִין לָא יֵיכוּל:

רש"י◄ חַרְצַנִּים • (נזיר לד) הֵם הַגַּרְעִינִין. זָג • הֵם הַקְּלִפּוֹת שֶׁמִּבַּחוּץ, שֶׁהַחַרְצַנִּים בְּתוֹכָן כְּעִנְבָל בַּזּוּג.

(ה) כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ:

ה כָּל יוֹמֵי נֶדֶר נִזְרֵהּ מַסְפַּר לָא יֶעְבַּר עַל רֵישֵׁהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְּיַנְזֵר קֳדָם יְיָ קַדִּישׁ יְהֵי מַרְבֵּי פֵּרוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁהּ:

רש"י◄ קָדֹשׁ יִהְיֶה • (ספרי) הַשֵּׂעָר שֶׁלּוֹ, לְגַדֵּל הַפֶּרַע שֶׁל שְׂעַר רֹאשׁוֹ. פֶּרַע • נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סְגוֹל), לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק לִשְׂעַר רֹאשׁוֹ — פֶּרַע שֶׁל שֵׂעָר. וּפֵרוּשׁ שֶׁל "פֶּרַע": גִּדּוּל שֶׁל שֵׂעָר. וְכֵן (ויקרא כא) אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע. וְאֵין קָרוּי 'פֶּרַע' פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

(ו) כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא:

ו כָּל יוֹמִין דְּיַנְזֵר קֳדָם יְיָ עַל נַפְשָׁא דְּמֵתָא לָא יֵיעוּל:

(ז) לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ:

ז לְאָבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לְאַחוּהִי וּלְאַחָתֵהּ לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרֵי כְּלִילָא דֵּאֱלָהֵהּ עַל רֵישֵׁהּ:

(ח) כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה:

ח כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵהּ קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא • זוֹ קְדֻשַּׁת הַגּוּף מִלְּהִטָּמֵא לְמֵתִים.

(ט) וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ:

ט וַאֲרֵי יְמוּת מֵתָא עֲלוֹהִי בִּתְכַף שָׁלוּ וִיסָאֵב רֵישׁ נִזְרֵהּ וִיגַלַּח רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא דְּדַכּוּתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּהּ:

ספורנו

(ג) מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר. לֹא יִסְגַּף עַצְמוֹ בְּצוֹם, שֶׁמְּמַעֵט בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם כְּדִבְרֵיהֶם ז"ל, וְלֹא יְצַעֵר גּוּפוֹ בְּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים כְּמִנְהַג צְבוּעִים וּכְמָרִים, אֲבָל יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, שֶׁבָּזֶה הוּא מְמַעֵט אֶת הַתְּפִלָּה מְאֹד וּמַכְנִיעַ יִצְרוֹ, וְלֹא יַתִּישׁ כֹּחוֹ בָּזֶה כְּלָל. תורה ד

(ה) תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וּבָזֶה יַשְׁלִיךְ אַחֲרֵי גֵּווֹ כָּל מַחְשֶׁבֶת יִפְי וְתִקּוּן שֵׂעָר.

קָדֹשׁ יִהְיֶה. נִבְדָּל מִן הַתַּאֲוֹוֹת הַחֻמְרִיּוֹת. תורה ו

(ו) עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא. לֹא יְחַלֵּל עִסְקֵי קְדֻשָּׁתוֹ לְהִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד מֵתִים, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וּכְאָמְרָם ז"ל: 'הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בִּטְבֶרְיָא, שְׁלַחְתִּיךְ בִּנְצִיבִין' (ע"פ הירו' פ"ג ה"ז). תורה ז

(ח) קָדֹשׁ הוּא לַה'. יִזְכֶּה לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים, וְלִהְיוֹת מוּכָן לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת כְּרָאוּי לִקְדוֹשֵׁי הַדּוֹר. וְלָזֶה נִרְאֶה שֶׁכִּוֵּן אֶלְקָנָה בְּאָמְרוֹ "אַךְ יָקֵם ה' אֶת דְּבָרוֹ" (שמואל א א, כג), כְּלוֹמַר: אֲנִי מַסְכִּים לְהַדִּירוֹ בְּנָזִיר, וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ מֵהָאֵל יִתְבָּרֵךְ דָּבָר אַחֵר בְּעַד הַיֶּלֶד, זוּלָתִי שֶׁיָּקֵם אֶת דְּבָרוֹ שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ לַה'. תורה ט

רש"י◄ **בְּפֶתַע•** זֶה אֹנֶס. **פִּתְאֹם•** זֶה שׁוֹגֵג. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: פֶּתַע פִּתְאֹם, דָּבָר אֶחָד הוּא: מִקְרֶה שֶׁל פִּתְאֹם. **וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו•** בָּאֹהֶל שֶׁהוּא בּוֹ. **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ•** בְּיוֹם הַזָּיָתוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַמְרֵי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". אִי שְׁבִיעִי, יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא הִזָּה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ".

(י) **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

י וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יַיְתִי תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה לְוָת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תֹרִים•** לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׁבִיעִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי? קָבַע זְמַן לַקְּרֵבִין וְקָבַע זְמַן לַמַּקְרִיבִין: מַה קְּרֵבִין הִכְשִׁיר שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וָהָלְאָה, אַף מַקְרִיבִין — שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וָהָלְאָה.

(יא) **וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:**

יא וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי מִדְּחָב עַל מֵתָא וִיקַדֵּשׁ יָת רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש"י◄ **מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָّפֶשׁ•** שֶׁלֹּא נִזְהַר מִטֻּמְאַת הַמֵּת, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. **וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ•** לַחֲזֹר וּלְהַתְחִיל מִנְּיַן נְזִירוּתוֹ.

(יב) **וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ:**

יב וְיַזֵּר קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נִזְרֵהּ וְיַיְתִי אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ לַאֲשָׁמָא וְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי יִבְטְלוּן אֲרֵי אִסְתָּאַב נִזְרֵהּ:

רש"י◄ **וְהִזִּיר לַה' אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ•** יַחֲזֹר וְיִמְנֶה נְזִירוּתוֹ כְּבַתְּחִלָּה. **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ•** לֹא יַעֲלוּ מִן הַמִּנְיָן.

(יג) **וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מִלֹּאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

יג וְדָא אוֹרַיְתָא דִּנְזִירָא בְּיוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי נִזְרֵהּ יַיְתִי יָתֵהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **יָבִיא אֹתוֹ•** יָבִיא אֶת עַצְמוֹ; וְזֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה 'אֹתִי"ם' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב): "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה" — אֶת עַצְמָם; כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים לד): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי", הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ.

(יד) **וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים:**

יד וְיַקְרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ שְׁלִים חַד לַעֲלָתָא וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתֵּהּ שְׁלִמְתָּא לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

ספורנו

(יג) **יָבִיא אֹתוֹ.** כְּבָר בֵּאֲרוּ ז"ל, 'הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ' (ספרי לפסוקנו). וְזֶה, כִּי אָמְנָם כָּל הַקָּרֵב אֶל מִי שֶׁיְּחַדֵּשׁ דָּבָר בְּעַצְמוֹ נֹאמַר שֶׁהוּא מוּבָא אֶל הַמְחַדֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי נִכְבָּד מִמֶּנּוּ, כָּזֶה 'שֶׁאֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ' (ברכות ה, ב), וְלָזֶה נִכְתַּב בִּמְצוֹרָע בְּטֻמְאָתוֹ (ויקרא יג, ב) וּבְטָהֳרָתוֹ "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" (שם יד, ב), וּבְסוֹטָה "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן" (לעיל ה, טו), וְכֵן בְּעֶבֶד "וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים" (שמות כא, ו). אָמְנָם בְּנָזִיר אֲשֶׁר יְחַדֵּשׁ בּוֹ גִּלּוּחַ, וּבוֹ יֶהֱפַךְ לְאִישׁ אַחֵר, אֵין נִכְבָּד מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבִיאֵהוּ, אֲבָל הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ. תורה יד

(טו) וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃

טו וְסַל פַּטִּיר סֵלְתָּא גְּרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשַּׁח וְאַסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִּׁיחִין בְּמִשַּׁח וּמִנְחַתְּהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן׃

רש"י◄ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם•** שֶׁל עוֹלָה וּשְׁלָמִים. לְפִי שֶׁהָיוּ בַּכְּלָל וְיָצְאוּ לִדּוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ — שֶׁיַּטְעִינוּ לֶחֶם — הֶחֱזִירָן לִכְלָלָן שֶׁיַּטְעִינוּ נְסָכִים כְּדִין עוֹלָה וּשְׁלָמִים. **חַלֹּת בְּלוּלֹת וּרְקִיקֵי מַצּוֹת•** (מנחות עז) עֶשֶׂר מִכָּל מִין.

(טז) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃

טז וִיקָרֵב כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וַיַּעְבֵּד יָת חַטָּאתֵהּ וְיָת עֲלָתֵהּ׃

(יז) וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ׃

יז וְיָת דִּכְרָא יַעְבֵּד נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ עַל סַלָּא דְּפַטִּירַיָּא וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת מִנְחָתֵהּ וְיָת נִסְכֵּהּ׃

רש"י◄ **זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת•** יִשְׁחַט אֶת הַשְּׁלָמִים עַל־מְנָת לְקַדֵּשׁ אֶת הַלֶּחֶם. **אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ•** שֶׁל אַיִל.

(יח) וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃

יח וִיגַלַּח נְזִירָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יָת רֵישׁ נִזְרֵהּ וְיִסַּב יָת שְׂעַר רֵישׁ נִזְרֵהּ וְיִתֵּן עַל אֶשְׁתָּא דִּי תְחוֹת דּוּדָא דְּנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

רש"י◄ **וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד•** (ספרי) יָכוֹל יְגַלַּח בָּעַזָּרָה? הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן! אֶלָּא "וְגִלַּח הַנָּזִיר" — לְאַחַר שְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (ויקרא ג): "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". **אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים•** תַּחַת הַדּוּד שֶׁהוּא מְבַשְּׁלָן בּוֹ, לְפִי שֶׁשַּׁלְמֵי נָזִיר הָיוּ מִתְבַּשְּׁלִין בָּעַזָּרָה שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וּלְהָנִיף לִפְנֵי ה'.

(יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃

יט וִיסַּב כַּהֲנָא יָת דְּרָעָא בְּשֵׁלָא מִן דּוּכְרָא וּגְרִיצָתָא פַּטִּירְתָּא חֲדָא מִן סַלָּא וְאַסְפּוּג פַּטִּיר חַד וְיִתֵּן עַל יְדֵי נְזִירָא בָּתַר דְּגַלַּח יָת נִזְרֵהּ׃

רש"י◄ **הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה•** לְאַחַר שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה.

(כ) וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן׃

כ וִירִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ קוּדְשָׁא הוּא לְכַהֲנָא עַל חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְעַל שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וּבָתַר כֵּן יִשְׁתֵּי נְזִירָא חַמְרָא׃

רש"י◄ **קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן•** הַחַלָּה וְהָרְקִיק וְהַזְּרוֹעַ — תְּרוּמָה הֵן לַכֹּהֵן. **עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה•** מִלְּבַד חָזֶה וָשׁוֹק הָרְאוּיִים לוֹ מִכָּל שְׁלָמִים, מוּסָף עַל שַׁלְמֵי נָזִיר הַזְּרוֹעַ הַזֶּה. לְפִי שֶׁהָיוּ שַׁלְמֵי נָזִיר בַּכְּלָל, וְיָצְאוּ לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ — לְהַפְרָשַׁת זְרוֹעַ — הִצְרַךְ לְהַחֲזִירָן לִכְלָלָן, לִדּוֹן אַף בְּחָזֶה וָשׁוֹק.

(כא) זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ׃ פ

כא דָּא אוֹרַיְתָא דִּנְזִירָא דִּי יִדַּר קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ עַל נִזְרֵהּ בַּר מִדְּתַדְבֵּק יְדֵהּ כְּפוּם נִדְרֵהּ דִּי יִדַּר כֵּן יַעְבֵּד עַל אוֹרַיְתָא דִּנְזִרֵהּ׃

רש״י◄ **מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ•** שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל־מְנָת לְגַלֵּחַ עַל מֵאָה עוֹלוֹת וְעַל מֵאָה שְׁלָמִים. **כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה•** מוּסָף עַל תּוֹרַת נָזִיר — עַל תּוֹרַת הַנָּזִיר, מוּסָף וְלֹא יְחַסֵּר, שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר חָמֵשׁ נְזִירֵיוֹת עַל־מְנָת לְגַלֵּחַ עַל ג׳ בְּהֵמוֹת הַלָּלוּ, אֵין אֲנִי קוֹרֵא בּוֹ: ״כַּאֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה״.

(כב) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

כב **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(כג) **דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם: ס**

כג **מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר כְּדֵין תְּבָרְכוּן יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימְרוּן לְהוֹן:**

רש״י◄ **אָמוֹר לָהֶם•** כְּמוֹ זָכוֹר, שָׁמוֹר. בְּלַעַ״ז דישנ״ט (זאגענד). **אָמוֹר לָהֶם•** (ספרי) שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים.

אָמוֹר• (תנחומא) מָלֵא, לֹא תְּבָרְכֵם בְּחִפָּזוֹן וּבְבֶהָלוּת, אֶלָּא בְּכַוָּנָה וּבְלֵב שָׁלֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁתֵּי הַדִּגְמָאוֹת שֶׁמַּבִּיא רַשִׁ״י לְ״אָמוֹר לָהֶם״ — ״כְּמוֹ זָכוֹר שָׁמוֹר״ — אֵינָן מַסְבִּירוֹת רַק אֶת **הַמִּלִּים** ״אָמוֹר לָהֶם״, אֶלָּא גַּם מְהַוּוֹת הַקְדָּמָה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים:

אֶת ״יְבָרֶכְךָ״ מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י ״שֶׁיִּתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ״, וְעַל ״יִשְׁמְרֶךָ״ אוֹמֵר רַשִׁ״י ״שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עָלֶיךָ שׁוֹדְדִים לִיטּוֹל מָמוֹנְךָ (וְרַשִׁ״י מַרְחִיב כֵּיצַד מִתְרַחֵשׁ עִנְיָן זֶה אֵצֶל בָּשָׂר־וָדָם) שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה... מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ בְּמַתָּנָה זוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא הַנּוֹתֵן הוּא הַשּׁוֹמֵר״. וְלִכְאוֹרָה אֵינָהּ מוּבֶנֶת הָאֲרִיכוּת בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י ״כֵּיוָן שֶׁבָּאִים לִסְטִים וְנוֹטְלִים אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ בְּמַתָּנָה זוֹ״, כִּי, לִכְאוֹרָה, זֶהוּ דָּבָר פָּשׁוּט, וּמָה רַשִׁ״י מוֹסִיף בְּכָךְ?

אֶלָּא בְּכָךְ מַדְגִּישׁ רַשִׁ״י שֶׁ״יְבָרֶכְךָ וְיִשְׁמְרֶךָ״ אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת ״שֶׁיִּתְרַבּוּ נְכָסֶיךָ״ בְּאֹפֶן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר אֶת הַנְּכָסִים, כִּי לוּלֵא ״יִשְׁמְרֶךָ״, הֲרֵי ״מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ״, אֵין שׁוּם בְּרָכָה בְּ״יְבָרֶכְךָ״.

בְּדוֹמֶה לְכָךְ ״יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם״ אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁלִילָה, ״וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם״ יִתָּכֵן רַק כַּאֲשֶׁר ״יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ״ — יִכְבֹּשׁ כַּעֲסוֹ.

לָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י עַל ״אָמוֹר לָהֶם״ (אֲמִירַת הַבְּרָכוֹת), שֶׁבְּרָכָה זוֹ הִיא ״כְּמוֹ זָכוֹר שָׁמוֹר״: הַזְּכִירָה וְהַשְּׁמִירָה בְּשַׁבָּת אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא עִנְיָן אֶחָד, עַד־כְּדֵי־כָּךְ שֶׁ״זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ״ הַזְּכִירָה הִיא מַשְׁלֶמֶת כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכָךְ גַּם ״אָמוֹר לָהֶם״: כָּל בְּרָכָה שֶׁמְּבָרְכִים הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל כּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁמִירָה (שְׁלִילָה), וְזֶהוּ עִנְיָן אֶחָד, כְּדִלְעֵיל, שֶׁ״יְבָרֶכְךָ — יִתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל ״וְיִשְׁמְרֶךָ״ — ״הוּא הַנּוֹתֵן הוּא הַשּׁוֹמֵר״, וְרַק אָז הַבְּרָכָה מַשְׁלֶמֶת.

וּבְהֶמְשֵׁךְ לְכָךְ, מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י ״אָמוֹר לָהֶם, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים״, שֶׁהַהַכָּנָה לְכָךְ שֶׁהַבְּרָכָה תִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה — בְּרָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁמִירָה — הִיא כַּאֲשֶׁר אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, וְאֵצֶל כַּוָּנַת הַכֹּהֲנִים יִהְיוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים: הַחִיּוּב — הַבְּרָכָה הִיא בִּלְשׁוֹן יָחִיד לְכָל אֶחָד בִּמְיֻחָד, הֵן בַּאֲמִירַת הַכֹּהֲנִים וְהֵן בִּשְׁמִיעַת וּבְהַרְגָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִצַּד שֵׁנִי: ״שֶׁיִּהְיוּ **כֻּלָּם** שׁוֹמְעִים״, כָּל יָחִיד שׁוֹמֵעַ שֶׁמְּבָרְכִים אֶת הַיְּהוּדִי הָאַחֵר וְאֶת כָּל הָאַחֵרִים, כְּדִלְעֵיל, וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁל שְׁלִילָה, הִתְבַּטְּלוּת מְצִיאוּתוֹ הָעַצְמִית.

וְכַאֲשֶׁר ״כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד״ — זֶהוּ הַכְּלִי לְ״בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ״, עַד לִכְלָלוּת הַבְּרָכָה ״וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם״, שֶׁהוּא ״שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל״, וְעַד לַשְׁלֵמוּת בְּכָךְ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁ״**שָׁלוֹם**״ שְׁמוֹ, שֶׁאָז יִהְיֶה ״אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים כֶּלֶם שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה׳ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד״ — ״כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים״.

(׳לקוטי שיחות׳, פרשת נשא, כרך י״ח)

(כד) **יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: ס**

כד **יְבָרְכִנָּךְ יְיָ וְיִטְּרִנָּךְ:**

ספורנו

(כד) **יְבָרֶכְךָ.** בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים, שֶׁ״אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה״. **וְיִשְׁמְרֶךָ.** מִן הַגַּזְלָנִים. תורה כה

רש"י◄ **יְבָרֶכְךָ** • שֶׁיִּתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ. **וְיִשְׁמְרֶךָ** • שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עָלֶיךָ שׁוֹדְדִים לִטֹּל מָמוֹנְךָ, שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעַבְדּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁמְרוֹ מִכָּל אָדָם, וְכֵיוָן שֶׁבָּאִים לִיסְּטִים עָלָיו וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, מַה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בְּמַתָּנָה זוֹ? אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא הַנּוֹתֵן, הוּא הַשּׁוֹמֵר. וְהַרְבֵּה מִדְּרָשִׁים דָּרְשׁוּ בּוֹ בַּ'סִּפְרֵי'.

(כה) יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ ס

כה יַנְהִיר יְיָ שְׁכִינָתֵהּ לְוָתָךְ וִירַחֵם יָתָךְ׃

רש"י◄ **יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ** • יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, פָּנִים צְהֵבוֹת. **וִיחֻנֶּךָּ** • (ספרי) יִתֵּן לְךָ חֵן.

(כו) יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ ס

כו יִסַּב יְיָ אַפֵּהּ לְוָתָךְ וִישַׁוֵּי לָךְ שְׁלָם׃

רש"י◄ **יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ** • יִכְבֹּשׁ כַּעֲסוֹ.

(כז) וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃ ס

כז וִישַׁוּוּן יָת בִּרְכַּת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנָא אֲבָרְכִנּוּן׃

רש"י◄ **וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי** • (ספרי) יְבָרְכוּם בַּשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ. **וַאֲנִי אֲבָרְכֵם** • (חולין מט) לְיִשְׂרָאֵל, וְאַסְכִּים עִם הַכֹּהֲנִים. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" — לַכֹּהֲנִים.

~ יום חמישי ה' סיון ~

ז (א) וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה לַאֲקָמָא יָת מַשְׁכְּנָא וְרַבִּי יָתֵהּ וְקַדִּישׁ יָתֵהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְרַבְּנוּן וְקַדִּישׁ יָתְהוֹן׃

רש"י◄ **וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה** • (במדבר רבה) "כַּלּוֹת" כְּתִיב (רָצָה לוֹמַר בְּפַתָּח וְלֹא "כְּלוֹת" בְּשִׁוָּא וְדוּ"ק) יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּכַלָּה הַנִּכְנֶסֶת לַחֻפָּה. **כַּלּוֹת מֹשֶׁה** • בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל חֲכַם־לֵב עָשׂוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּתְלָאוֹ הַכָּתוּב בְּמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלָיו לִרְאוֹת תַּבְנִית כָּל דָּבָר וְדָבָר, כְּמוֹ שֶׁהֶרְאָהוּ בָּהָר לְהוֹרוֹת לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה וְלֹא טָעָה בְּתַבְנִית אַחַת. וְכֵן מָצִינוּ בְּדָוִד, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל בִּנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קלב) "זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֳנוֹתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַה' וְגוֹ'", לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב): "רְאֵה בֵיתְךָ דָוִד". **בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים** • וְלֹא נֶאֱמַר "בְּיוֹם הָקִים", מְלַמֵּד, שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִידוֹ וּמְפָרְקוֹ, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים", אוֹתוֹ הַיּוֹם כָּלוּ הֲקָמוֹתָיו, וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה (גיטין ס). בַּשֵּׁנִי נִשְׂרְפָה הַפָּרָה, בַּשְּׁלִישִׁי הִזּוּ הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁבִיעִי גִּלְּחוּ.

ספורנו

(כה) **יָאֵר.** יְגַלֶּה עֵינֶיךָ בְּאוֹר פָּנָיו לְהַבִּיט נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתוֹ וּמִמַּעֲשָׂיו, אַחַר שֶׁתַּשִּׂיג צָרְכֶּיךָ בִּבְרָכָתוֹ. תורה כו

(כו) **יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ.** לְחַיֵּי עוֹלָם, כְּעִנְיַן "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר" (תהלים לו, י), וּכְאָמְרָם 'צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם, וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיו שְׁכִינָה' (ברכות יז, א). **וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם.** מְנוּחַת שָׁלוֹם שֶׁהוּא הַנִּצְחִיּוּת, בְּלִי תַּעֲרֹבֶת עֹנֶשׁ, הָרָאוּי לְכָל שָׁלֵם לְחַיֵּי עוֹלָם. תורה כז

ז (א) **וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו.** וּלְהָקִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו כָּל אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ. **וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם.** אַחַר שֶׁהֵקִים כָּל אֶחָד מֵהֶם כִּתְקוּנוֹ. תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~

הָעֲגָלוֹת הָיוּ מִגִּדְרֵי הַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן . . נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל . . וַיַּכִּיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' . . עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים (ז, א)

וְלִכְאוֹרָה דְּבַר פֶּלֶא הוּא, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁאֶת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן תָּרְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּנְדִיבוּת לֵב גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר (וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "דַּיָּם . . וְהוֹתֵר" (וייקהל לו, ז)), וַדַּוְקָא נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְרְמוּ בְּצִמְצוּם גָּדוֹל כָּל־כָּךְ — עֲגָלָה אַחַת עַל ב' נְשִׂיאִים? [וּבִפְרָט שֶׁתְּרוּמָתָם בְּיוֹם זֶה הָיְתָה בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה, עַל מְנָת לְתַקֵּן עִכּוּבָם בִּנְדָבוֹת מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּמַדּוּעַ צִמְצְמוּ בְּכַמּוּת הַתְּרוּמָה].

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר פי"ב, טז): "וּמִי נָתַן לָהֶם הָעֵצָה הַזֹּאת שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ לָהֶם: מִשְׁכָּן שֶׁעֲשִׂיתֶם פּוֹרֵחַ הוּא בָּאֲוִיר, אֶלָּא הִתְנַדְּבוּ עֲגָלוֹת שֶׁתְּהִיוּ נוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בָּהֶם". וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי הִתְנַדְּבוּת הָעֲגָלוֹת, נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן מִמִּשְׁכָּן "פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר" לְמִשְׁכָּן נִשָּׂא, חֲרֵי אֵין הָעֲגָלוֹת אֵיזֶה אֶמְצָעִי לְסִיּוּעַ לַמִּשְׁכָּן, כִּי־אִם תְּרוּמָתָם הִוְתָה חֵלֶק מֵהַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לְמִשְׁכָּן הַנִּשָּׂא בַּעֲגָלוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה "אֹהֶל מוֹעֵד", שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁהוּא נִשָּׂא מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, חֲרֵי שֶׁאִלּוּלֵי הָעֲגָלוֹת הָיָה חָסֵר בִּשְׁלֵמוּת הַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ.

וּבָזֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁהֵבִיאוּ רַק שֵׁשׁ עֲגָלוֹת, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁכָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הֻצְרְכוּ לִהְיוֹת מְדֻיָּקִים בְּתַכְלִית לְלֹא כָּל יִתּוּר בְּכַמּוּת וּבְגֹדֶל הַכְּלִי, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָעֲגָלוֹת, כֵּיוָן שֶׁמַּטְרָתָם שְׁלֵמוּת הַמִּשְׁכָּן, הֻצְרְכוּ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק כְּפִי הַצֹּרֶךְ דְּהַמִּשְׁכָּן, וּלְכָךְ לֹא הִפְלִיגוּ הַנְּשִׂיאִים בִּתְרוּמָתָם.

(ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 40 – מתוך 'לקראת שבת')

(ב) **וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים:**

ב וּקְרִיבוּ רַבְּרְבֵי יִשְׂרָאֵל רֵישֵׁי בֵּית אֲבָהַתְהוֹן אִנּוּן רַבְּרְבֵי שִׁבְטַיָּא אִנּוּן דְּקַיְמִין עַל מִנְיָנַיָּא:

רש"י ◄ **הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת •** (ספרי) שֶׁהָיוּ שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, וְהָיוּ מֵכִּים עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". **הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים •** שֶׁעָמְדוּ עִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּשֶׁמָּנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א): "וְאִתְּכֶם יִהְיוּ וְגוֹ'".

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכָל פְּרָט צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לַעֲבוֹדַת ה'

וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל . . שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב.. עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים (ז, ב־ג)

עֲגָלוֹת אֵלּוּ שֶׁנְּדָבוּ הַנְּשִׂיאִים הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם לְצֹרֶךְ נְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים וְהַמִּשְׁכָּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (ז, ז־ח) "אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וגו' נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבוֹדָתָם. וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלוֹת וגו' נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבוֹדָתָם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ הַדָּבָר בְּיוֹתֵר, דְּאַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ יֵשׁ כְּלָל שֶׁ"אֵין עֲנִיּוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת" (שבת קב, ב), מִכָּל־מָקוֹם נִדְּבוּ הַנְּשִׂיאִים רַק אַרְבַּע עֲגָלוֹת לְצֹרֶךְ נְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים הַמְּרֻבִּים, שֶׁרַק בְּדֹחַק הִסְפִּיקוּ לִנְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים (עיין שבת צט, א).

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁבַּמִּשְׁכָּן הָיָה הַכֹּל צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרַחֲבוּת וּבַעֲשִׁירוּת, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה כָּל דָּבָר בַּמִּשְׁכָּן מְנֻצָּל לְגַמְרֵי לְתַכְלִיתוֹ וּבְכָל פְּרָטָיו, מִבְּלִי שֶׁהָיָה אֲפִילוּ פְּרָט אֶחָד מְיֻתָּר. וְכִדְאִיתָא בְּסִפְרִי (פרשתנו ז, פה) "הָיוּ כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכֻוָּנִים בְּמִשְׁקָלָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, לֹא רִיבָּה כוּ'".

ספורנו

(ב) **הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת, הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים.** וּמִצַּד מַה שֶׁהָיוּ כָּךְ, הִקְרִיב כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעֵד שִׁבְטוֹ וַאֲנָשָׁיו. כִּי מִצַּד מַה שֶׁעָמְדוּ עַל הַפְּקֻדִים - הִרְגִּישׁ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּשִׁבְטוֹ שֶׁקְּצָתוֹ חָשׁוּד בַּעֲבֵרוֹת. וּמִצַּד מַה שֶׁהָיוּ נְשִׂיאִים - הִסְכִּימוּ לַעֲמֹד בַּפֶּרֶץ וּלְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת לְכַפֵּר בַּעֲדָם. תורה ג

וְאִם־כֵּן, מִכֵּיוָן שֶׁאַרְבַּע עֲגָלוֹת הִסְפִּיקוּ לִנְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים, חֲרֵי אִם הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּעוֹד עֲגָלוֹת, לֹא הָיוּ עֲגָלוֹת אֵלּוּ מְנֻצָּלוֹת לְגַמְרֵי וּלְכָל תַּכְלִיתָן.
וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בְּדַרְכֵי עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁ"כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּבָ"ה בְּעוֹלָמוֹ לֹא בָּרָא דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה" (שבת עז, ב). דְּאַל יֹאמַר הָאָדָם: חֲרֵי רֹב שְׁעוֹת הַיּוֹם הִקְדַּשְׁתִּי לַעֲבוֹדַת ה', וּמַה בְּכָךְ אִם יֵלְכוּ כַּמָּה רְגָעִים לְבַטָּלָה? אֶלָּא עָלָיו לָדַעַת שֶׁכָּל רֶגַע וּפְרָט בְּחַיָּיו צָרִיךְ לִהְיוֹת מְנֻצָּל לְגַמְרֵי לַעֲבוֹדַת ה' וְלִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ.
(על־פי לקוטי שיחות כרך כח עמוד 40 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(ג) וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן:

ג וְאַיְתִיוּ יָת קָרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁית עֶגְלָן כַּד מְחַפְּיָין וּתְרֵי עַשַׂר תּוֹרִין עִגְלְתָא עַל תְּרֵין רַבְרְבַיָּא וְתוֹר לְחַד וְקָרִיבוּ יָתְהוֹן לָקֳדָם מַשְׁכְּנָא:

רש"י ◄ שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב • אֵין "צָב" אֶלָּא מְחֻפִּים, וְכֵן (ישעיה סו): "וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים" — עֲגָלוֹת מְכֻסִּים קְרוּיִים "צַבִּים". וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁלֹּא קִבֵּל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַמָּקוֹם. אָמַר רַבִּי נָתָן: מָה רָאוּ הַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב כָּאן בִּתְחִלָּה, וּבִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ תְּחִלָּה? אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ הַנְּשִׂיאִים: יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁיִּתְנַדְּבוּ וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִין אָנוּ מַשְׁלִימִין, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו): "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם", אָמְרוּ: מֵעַתָּה מַה לָּנוּ לַעֲשׂוֹת? הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְהַמִּלּוּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן, לְכָךְ הִתְנַדְּבוּ כָּאן תְּחִלָּה.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ה) קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ:

ה קַבֵּל מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִתֵּן יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי גְּבַר כְּמִסַּת פֻּלְחָנֵהּ:

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:

ו וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת עֶגְלָתָא וְיָת תּוֹרֵי וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי:

(ז) אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם:

ז יָת תַּרְתֵּין עֶגְלָתָא וְיָת אַרְבְּעָא תּוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַּת פֻּלְחַנְהוֹן:

רש"י ◄ כְּפִי עֲבֹדָתָם • שֶׁהָיָה מַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קַל מִשֶּׁל מְרָרִי, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הַקְּרָשִׁים וְהָעַמּוּדִים וְהָאֲדָנִים.

(ח) וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

ח וְיָת אַרְבַּע עֶגְלַן וְיָת תְּמַנְיָא תּוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַּת פֻּלְחַנְהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא:

ספורנו

(ג) עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים. לְאוֹת אַחְוָה בֵּינֵיהֶם, אֲשֶׁר בָּהּ יִהְיוּ רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ "וְיִהְי בִּישׁוּרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד" (דברים לג, ה), עַל הֵפֶךְ "חֶלֶק לִבָּם, עַתָּה יֶאְשָׁמוּ" (הושע י, ב). תורה ד

(ה) קַח מֵאִתָּם. כִּי חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּהְיֶה כָּל מַשָּׂא הַלְוִיִּם בַּכָּתֻב, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת (פסוק ט). תורה ו

(ט) **וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ:**

ט וּלְבְנֵי קְהָת לָא יְהַב אֲרֵי פָּלְחַן קוּדְשָׁא עֲלֵיהוֹן בְּכַתְפָּא נָטְלִין:

רש"י◄ **כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם** • מַשָּׂא דְּבַר הַקֹּדֶשׁה: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ', לְפִיכָךְ "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ".

(י) **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:**

י וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת קָרְבַּנְהוֹן קֳדָם מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ** • לְאַחַר שֶׁהִתְנַדְּבוּ הָעֲגָלוֹת וְהַבָּקָר לְשֵׁאת הַמִּשְׁכָּן, נְשָׂאָם לִבָּם לְהִתְנַדֵּב קָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לְחֻנְכּוֹ. **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** • כִּי לֹא קִבֵּל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(יא) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ס**

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא יְקָרְבוּן יָת קָרְבַּנְהוֹן לַחֲנֻכַּת מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ** • (זבחים כא) וַעֲדַיִן לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה הֵאֵיךְ יַקְרִיבוּ; אִם כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, אִם כְּסֵדֶר הַמַּסָּעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יַקְרִיבוּ לַמַּסָּעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ.

(יב) **וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה:**

יב וַהֲוָה דְּמִקְרַב בְּיוֹמָא קַדְמָאָה יָת קָרְבָּנֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** • אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, רִאשׁוֹן לַנְּשִׂיאִים וְכוֹ' כִּדְאִיתָא בְּ'סֵדֶר עוֹלָם'. **לְמַטֵּה יְהוּדָה** • יְחֵסוֹ הַכָּתוּב עַל שִׁבְטוֹ, וְלֹא שֶׁגָּבָה מִשִּׁבְטוֹ וְהִקְרִיב. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "לְמַטֵּה יְהוּדָה", אֶלָּא שֶׁגָּבָה מִשִּׁבְטוֹ וְהֵבִיא? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן", מִשֶּׁלּוֹ הֵבִיא.

(יג) **וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:**

יג וְקָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

רש"י◄ **שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת** • לְמִנְחַת נְדָבָה.

(יד) **כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

יד בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

רש"י◄ **עֲשָׂרָה זָהָב** • כְּתַרְגּוּמוֹ: מִשְׁקַל עֶשֶׂר שְׁקָלֵי הַקֹּדֶשׁ הָיָה בָּהּ. **מְלֵאָה קְטֹרֶת** • לֹא מָצִינוּ קְטֹרֶת לְיָחִיד וְלֹא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. וְהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה.

ספורנו

(ט) **וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם.** וְלֹא עֲבוֹדַת אֹהֶל, אֲבָל עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ אָמַר עַל הָעֲגָלוֹת שֶׁיִּהְיוּ "לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד", שֶׁהָיָה מַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, אֲבָל בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת לֹא הָיָה שׁוּם דָּבָר מִכָּל בִּנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד, אֲבָל הָיָה מַשָּׂאָם כְּלֵי קֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ, שֶׁנִּקְרְאוּ "מִקְדָּשׁ", כְּאָמְרוֹ: "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" (להלן י, כא). תורה י

(י) **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.** הִקְדִּישׁוּהָ. **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ.** אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁוּ הַקָּרְבָּן הִגִּישׁוּהוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. תורה יא

(יג-יז) **וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת.** הִנֵּה כָּל אֶחָד מֵהֶם הִקְרִיב כָּל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְהֵם: עוֹלָה וּמִנְחָה חַטָּאת וּשְׁלָמִים וּקְטֹרֶת לְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁרְתָיו בְּכָל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, חוּץ מִן

(טו) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

רש"י◄ פַּר אֶחָד • מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ.

טו תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

(טז) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

רש"י◄ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת • לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם (עיין ברא"ם) וְטַמְאַת סָפֵק.

טז צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(יז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: פ

יז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבָּנָא דְּנַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:

(יח) בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר:

רש"י◄ הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

יח בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא קָרִיב נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַבָּא דְּיִשָּׂשכָר:

(יט) הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

יט קָרִיב יָת קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דְּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרָקָא חַד דְּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמְשַׁח לְמִנְחָתָא:

רש"י◄ הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "הִקְרִיב" בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַשְּׁבָטִים? לְפִי שֶׁבָּא רְאוּבֵן וְעִרְעֵר וְאָמַר: דַּיִּי שֶׁקְּדָמַנִי יְהוּדָה אָחִי, אַקְרִיב אֲנִי אַחֲרָיו! אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֱמַר לִי שֶׁיַּקְרִיבוּ כְּסֵדֶר מַסָּעָן לְדִגְלֵיהֶם, לְכָךְ אָמַר: "הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ", וְהוּא חָסֵר יו"ד, שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ: "הַקְרֵב" לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁמִּפִּי הַגְּבוּרָה נִצְטַוּוּ: "הַקְרֵב". וּמַהוּ "הִקְרִיב, הִקְרִיב" שְׁתֵּי פְּעָמִים? שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁנֵי דְּבָרִים זָכָה לְהַקְרִיב שֵׁנִי לַשְּׁבָטִים: אַחַת שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב א יב): "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", וְאַחַת — שֶׁהֵם נָתְנוּ עֵצָה לַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ. וּבִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מָצָאתִי: אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר: נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר הִשִּׂיאָן עֵצָה זוֹ. **קַעֲרַת־כֶּסֶף** • מְנַיִן אוֹתִיּוֹתָיו בְּגִימַטְרִיָּא תתק"ל, כְּנֶגֶד שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. **שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ** • עַל שֵׁם שֶׁכְּשֶׁהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת לְקִיּוּם הָעוֹלָם, בֶּן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה): "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ וְגוֹ'". **מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף** • בְּגִימַטְרִיָּא תק"כ, עַל שֵׁם נֹחַ שֶׁהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת, בֶּן ת"ק שָׁנָה, וְעַל שֵׁם עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת הַמַּבּוּל קֹדֶם תּוֹלְדוֹתָיו — כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל (שם ה): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה", לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: "מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף" וְלֹא נֶאֱמַר: "מִזְרָק כֶּסֶף אֶחָד" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּקַּעֲרָה, לוֹמַר שֶׁאַף אוֹתִיּוֹת שֶׁל "אֶחָד" מִצְטָרְפוֹת לַמִּנְיָן. **שִׁבְעִים שֶׁקֶל** • כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִבָּנָיו.

ספורנו

הָאָשָׁם, כִּי הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. וְסִפֵּר קָרְבָּן כָּל אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ, לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כְּוֵן לְכַפֵּר עַל פְּרָטֵי חֲטָאִים שֶׁיָּדַע בְּשִׁבְטוֹ, וְזֶה בְּכָל אֶחָד מִפְּרָטֵי קָרְבָּנוֹ לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'. וְסָמַךְ וְנִצַּב עֲלֵיהֶם בְּעַד שִׁבְטוֹ, כְּעִנְיַן הַמַּעֲמָדוֹת בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר. תורה יח

(כ) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

כ בְּזִיכָא חָדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

רש"י◄ כַּף אַחַת• כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. עֲשָׂרָה זָהָב• כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. מְלֵאָה קְטֹרֶת• גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "קְטֹרֶת"

תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וּבְלִבַּד שֶׁתַּחֲלִיף קוֹ"ף בְּדָלֶ"ת עַל־יְדֵי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק.

(כא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

כא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

רש"י◄ פַּר אֶחָד• כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית יח): "וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר". אַיִל אֶחָד• כְּנֶגֶד יִצְחָק (שם כב):

"וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וְגוֹ'". כֶּבֶשׂ־אֶחָד• כְּנֶגֶד יַעֲקֹב (שם ל): וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב".

(כב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

כב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ שְׂעִיר־עִזִּים• לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שם לז): "וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים".

~ נקודות משיחות קודש ~

לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף (רש"י ז, כב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הֵבִיא גַּם נְשִׂיא בִּנְיָמִין שְׂעִיר־עִזִּים לְכַפֵּר, וַהֲרֵי בִּנְיָמִין לֹא הָיָה קָשׁוּר כְּלָל לִמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל שֶׁלֹּא חִפֵּשׂ אוֹתוֹ כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים.

אוֹ יֵשׁ לוֹמַר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל יַעֲקֹב אָבִיו, שֶׁשָּׁלַח אֶת יוֹסֵף לִשְׁכֶם. וּשְׁנֵי הַדְּבָרִים שַׁיָּכִים לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט.

(לקוטי שיחות, כרך ח, עמ' 46)

(כג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

כג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר:

רש"י◄ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם• כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּתְּנוּ שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אֵילִם עַתֻּדִים כְּבָשִׂים• שְׁלֹשָׁה מִינִים — כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, וּכְנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים; שָׁלֹשׁ

חֲמִשִּׁיּוֹת כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֲמָשִׁין, וְחָמֵשׁ הַדִּבְּרוֹת הַכְּתוּבִין עַל לוּחַ אֶחָד וְחָמֵשׁ הַכְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִי, עַד כָּאן מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן.

(כד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

כד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן:

רש"י◄ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וְגוֹ'• בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה נָשִׂיא הַמַּקְרִיב לִבְנֵי זְבוּלֵן, וְכֵן כֻּלָּם, אֲבָל בִּנְתַנְאֵל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "הִקְרִיב נְתַנְאֵל", נוֹפֵל אַחֲרָיו הַלָּשׁוֹן לוֹמַר "נְשִׂיא יִשָּׂשכָר", לְפִי שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר שְׁמוֹ

וְהַקְּרָבָתוֹ, וּבַשְּׁאָר — שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן "הִקְרִיב", נוֹפֵל עֲלֵיהֶן לָשׁוֹן זֶה "נָשִׂיא לִבְנֵי פְּלוֹנִי", אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה הַנָּשִׂיא הַמַּקְרִיב לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי.

(כה) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כה קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חַדָּא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרְקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(כו) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

כו בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(כז) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

כז תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

(כח) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

כח צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(כט) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: פ

כט וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן:

(ל) בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:

ל בְּיוֹמָא רְבִיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר:

(לא) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

לא קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(לב) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

לב בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(לג) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

לג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

(לד) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

לד צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(לה) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: פ

לה וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר:

(לו) בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי:

לו בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי:

(לז) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

לז קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(לח) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

לח בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(לט) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

לט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(מ) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

מ צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(מא) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֶמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: פ

מא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן שְׁלֶמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי:

~ יום שישי ו' סיון ~

(מב) בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

מב בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל:

(מג) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

מג קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא:

(מד) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

מד בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(מה) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

מה תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(מו) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

מו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(מז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ

מז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל:

(מח) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:

מח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד:

(מט) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

מט קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(נ) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

נ בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(נא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

נא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(נב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

נב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(נג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: פ

נג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד:

(נד) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:

נד בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:

(נה) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

נה קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(נו) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

נו בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(נז) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

נז תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(נח) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

נח צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(נט) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: פ

נט וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:

(ס) בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:

ס בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעֹנִי:

(סא) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

סא קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דְכַסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דְכַסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(סב) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

סב כָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(סג) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

סג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(סד) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

סד צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(סה) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: פ

סה וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי:

(סו) בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

סו בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי:

(סז) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

סז קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דְכַסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דְכַסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(סח) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

סח כָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(סט) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

סט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(ע) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

ע צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(עא) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: פ

עא וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדֵיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי:

(עב) בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:

עב בְּיוֹמָא חַד עֲשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:

(עג) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

עג קָרְבָּנֵה מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(עד) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

עד בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(עה) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

עה תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(עו) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

עו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(עז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: פ

עז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:

(עח) בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:

עח בְּיוֹמָא תְּרֵי עַשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן:

(עט) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

עט קָרְבָּנֵה מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסְלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(פ) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

פ בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(פא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

פא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(פב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

פב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(פג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ

פג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵין קָרְבַּן אֲחִירַע בַּר עֵינָן:

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של חג השבועות

יחזקאל פרק א

א וַיְהִי | בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים: ב בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין: ג הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה: ד וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה: ו וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאַחַת לָהֶם: ז וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: ח וִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם: ט חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ: י וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן: יא וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה: יב וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן:

עטרת מרים

א וַיְהִי | בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הָאַחֲרוֹן שֶׁגָּלוּ בּוֹ בָּרְבִיעִי בַּחוֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי אָז הָיִיתִי בְתוֹךְ אַנְשֵׁי הַגּוֹלָה חוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל־נְהַר בְּשֵׁם כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים מַרְאוֹת הַשְּׁכִינָה: ב בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הָאָמוּר, הִיא הָיְתָה הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין: ג אַחַר סִיפּוּר הַמַּרְאֶה שֶׁל פָּסוּק הַבָּא הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן לְנַחֵם אֶת הַגּוֹלִים שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם גַּם בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְהַמַּרְאוֹת רָאָה כְּשֶׁעָמַד עַל־נְהַר־כְּבָר בְּמָקוֹם טָהוֹר עַל הַמַּיִם וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה כֹּחַ הַנְּבוּאָה: ד וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת מִתְלַהֵב וּבוֹעֵר וְנֹגַהּ וּזְרִיחָה לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין כְּגוֹן הַחַשְׁמַל שֶׁהוּא הָאֵשׁ הַזָּךְ בְּלִי הֶעָשָׁן מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ מִתּוֹךְ הַנֹּגַהּ רָאָה דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה תּוֹאַר מַרְאֵיהֶן דְּמוּת גּוּף אָדָם לָהֵנָּה: ו וְאַרְבָּעָה פָנִים אָדָם וְאַרְיֵה וְשׁוֹר וְנֶשֶׁר, אֶחָד לְכָל רוּחַ לְאֶחָת לְכָל חַיָּה, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם לְכָל פַּרְצוּף: ז וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה שָׁוָה, מִבְּלִי עִקּוּם פְּרָקִים וְכַף תַּחְתִּיּוֹת רַגְלֵיהֶם כְּכַף כִּדְמוּת כַּף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּאִלּוּ מַשְׁלִיכִים נִיצוֹצוֹת אֵשׁ כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל מְזוּקָק: ח יָדַיִם וִידֵי כִּידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם צְדָדֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם הָיוּ שָׁוִים לְאַרְבַּעַת הַחַיּוֹת זֶה כְּזֶה: ט כַּנְפֵיהֶם הָיוּ חֹבְרֹת מְחוּבָּרוֹת וְנוֹגְעוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְכַסּוֹת בָּהֶם הַפָּנִים, כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן מִצַּד אֶל צַד אִישׁ אֶל־עֵבֶר מוּל פָּנָיו יֵלֵכוּ כִּי יֵשׁ לָהֶם פָּנִים לְכָל רוּחַ: י וּדְמוּת פְּנֵיהֶם מַרְאֵה פְּנֵי הַחַיּוֹת, אַחַת הָיָה לְפָנָיו פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין הַפָּנִים לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר מֵאֲחוֹרָיו לְאַרְבַּעְתָּן: יא וּפְנֵיהֶם שֶׁל הַחַיּוֹת וְכַנְפֵיהֶם הָיוּ פְּרֻדוֹת פְּרוּשׂוֹת מִלְמָעְלָה לָהֶם לִהְיוֹת מְכוּסּוֹת בָּהֶם, לְאִישׁ לְכָל פָּנִים הָיָה שְׁתַּיִם שְׁתֵּי כְנָפַיִם חֹבְרוֹת נוֹגְעוֹת אִישׁ אֶל אָחִיו לְכַסּוֹת בָּהֶם הַפָּנִים, וּשְׁתַּיִם וּשְׁתֵּי כְנָפַיִם הָיוּ מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה אֶת גּוּפָתָן: יב וְאִישׁ כָּל חַיָּה מֵהַחַיּוֹת אֶל מוּל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ כִּי הָיָה לָהֶם פָּנִים בְּכָל רוּחַ, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרָצוֹן שֶׁל הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ

ו וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם: ז וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: ח וִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם: ט חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ: י וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן: יא וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה: יב וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן:

עטרת מרים

הָלְכוּ וְלֹא יִסַּבּוּ מִצַּד אֶל צַד בְּלֶכְתָּן: יג וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הַמַּרְאֶה הַהִיא הָיְתָה מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת לְכוּלָּן הָיָה הַמַּרְאֶה הַהִיא וְנֹגַהּ הָאָרָה יְתֵירָה וּמְרוּבָּה הָיָה לָאֵשׁ וּמִן מַרְאֵה הָאֵשׁ הָיָה יוֹצֵא כְּעֵין בָּרָק: יד וְהַחַיּוֹת לֹא עָמְדוּ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא הָיוּ רָצוֹא וָשׁוֹב בִּמְהִירוּת רַב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק: טו וָאֵרֶא הִסְתַּכַּלְתִּי אֶל הַחַיּוֹת וְרָאִיתִי וְהִנֵּה דְּמוּת אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ לְמַטָּה מִן הַחַיּוֹת אֵצֶל כָּל אֶחָד מֵהַחַיּוֹת עָמַד אוֹפַן אֶחָד לְאַרְבַּעַת פָּנָיו לֹא הָיָה אֶלָּא אוֹפַן אֶחָד: טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ כְּעֵין גַּוַּן הַתְּכֵלֶת זָךְ וּבָהִיר עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ מֵעֵבֶר אֶל עֵבֶר וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן לְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים וּמַרְאֵיהֶם תּוֹאַר פְּנֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם וּפְעוּלָּתָם הָיָה כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן לְהִתְגַּלְגֵּל לְכָל רוּחַ מִבְּלִי סִבּוּב וְהַחְזָרָה: יז מִכֵּיוָן שֶׁהָיוּ מִתְגַּלְגְּלִים לְכָל צַד עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן צְדָדֵיהֶן, בְּלֶכְתָּם בְּחֵפֶץ לֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגַב שֶׁלָּהֶם וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם אֲשֶׁר מְאֻיָּמִים הֵם לָרוֹאֶה אוֹתָם וְגַבֹּתָם וְגַבּוֹת עֵינַיִם שֶׁלָּהֶם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לִרְאוֹת לְכָל רוּחַ לְאַרְבַּעְתָּן: יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ גַּם הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת עַצְמָן מֵעַל הָאָרֶץ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה יִנָּשְׂאוּ גַּם הָאוֹפַנִּים: כ עַל אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ הָרָצוֹן מֵהָאֵל יִתְבָּרֵךְ הָרוֹכֵב בָּהּ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ הַחַיּוֹת כִּי שָׁמָּה גַּם רְצוֹן הָרוּחַ

יג וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק: יד וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק: טו וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו: טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן: יז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן: יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים: כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כא בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כב וּדְמוּת הַשָּׁטוּחַ וּפָרוּשׂ עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה שֶׁל רָקִיעַ כְּעֵין כְּגַוַּן הַקֶּרַח הַנּוֹרָא הַמַּטִּיל אֵימָה עַל רוֹאָיו בַּעֲבוּר הַפְלָגַת זָהֳרוֹ הָיָה נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה: כג וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם שֶׁל הַחַיּוֹת הָיוּ יְשָׁרוֹת מְכֻוָּנוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה לָהֶם, וְלִפְנִים זֶה הָיוּ וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה לָהֶם אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם: כד וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל הַרְעָשַׁת כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים הַשּׁוֹטְפִים וּכְקוֹל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ בְּסִינַי, הַקּוֹל הַהוּא שָׁמַעְתִּי בְּלֶכְתָּם כְּקוֹל הֲמֻלָּה הֶמְיָה וְשָׁאוֹן כְּקוֹל מַחֲנֶה מֵהֲמוֹן עָם. בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן לֹא הִרְעִישׁוּ אָז בְּכַנְפֵיהֶם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל: כה וַיְהִי מָתַי עָמְדוּ הַחַיּוֹת וְלֹא הִרְעִישׁוּ, כְּשֶׁהָיָה הַקּוֹל יוֹצֵא מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּשֶׁהָיָה הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא מְדַבֵּר אֶל הַנְּבִיאִים, אֲבָל בְּעָמְדָם אָז תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: כו וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם רָאִיתִי דָּבָר מַזְהִיר כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר וְהוּא כִּדְמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא רָאִיתִי דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה: כז כַּאֲשֶׁר הִסְתַּכַּלְתִּי לִרְאוֹת מַרְאֵה הָאָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא וָאֵרֶא | כְּעֵין כְּגַוַּן

עטרת מרים

לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים כַּאֲשֶׁר יִנָּשְׂאוּ הַחַיּוֹת לְמַעְלָה לְעֻמָּתָם גַּם הָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ כִּי רוּחַ הַחַיָּה תְּקוּעָה בָּאוֹפַנִּים: כא בְּלֶכְתָּם בְּעֵת יֵלְכוּ הַחַיּוֹת יֵלֵכוּ גַּם הָאוֹפַנִּים וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כב וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק: יד וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק: טו וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו: טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן: יז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן: יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים: כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כא בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים: כב וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה: כג וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם: כד וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: כה וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן: כו וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה: כז וָאֵרֶא | כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב

עטרת מרים

חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ זְךְ וְנִקִי, וְהָיָה לָהּ כְּעֵין בַּיִת בְּמַרְאֵה אֵשׁ לָהּ סָבִיב כֵּן הוּא מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַעְלָה וּלְמַטָּה אֲבָל וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ הָאָרָה וּזְרִיחָה הָיָה לוֹ סָבִיב: כח כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה נוֹסַע מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּדְמוּת מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל הַמֶּרְכָּבָה וְנוֹסַע וָאֶרְאֶה אֶת כָּל

עטרת מרים

זֶה, אָז וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי לְהִשְׁתַּחֲוֹות מול ה' וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם עֲמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וגו': יב לְאַחַר שֶׁגָּמַר דְּבָרָיו צִוָּה אֶל הָרוּחַ לְשֵׁאתוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בְּנֵי הַגּוֹלָה שָׁם וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי מִמְּקוֹם הַנְּבוּאָה שֶׁהָיִיתִי שָׁם קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל שֶׁהָיָה אוֹמֵר בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּהְיוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אַף־עַל־פִּי שֶׁסָּר מִמְּקוֹמוֹ:

מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב: כח כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר: ג יב וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:

~ שבת קודש ז' סיון ~

עטרת מרים

כ אוּלַם ה' אֲשֶׁר בְּזִיתֶם אוֹתוֹ וְחִלַּלְתֶּם כְּלֵי הֵיכַל קָדְשׁוֹ, וַיהוָה עֲדַיִן שׁוֹכֵן הוּא בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, עִם כָּל זֶה הֵם שׁוֹתְקִים מִפְּנֵי אֵימָתוֹ כָּל־הָאָרֶץ כִּי הוּא הַמַּשְׁגִּיחַ בָּהֶם וְרוֹאֶה כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: א תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁגַג וְהִתְרַעֵם מול ה': ב יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ מה שֶׁאָמַרְתָּ לִי מֵהַגָּלוּת וְאָרְכוֹ וְהִנֵּה יָרֵאתִי עד מְאֹד. לָכֵן אֲבַקֵּשׁ מִמְּךָ אַתָּה יְהוָה פָּעָלְךָ עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁמוֹר עֲלֵיהֶם כְּדֵי בְּקֶרֶב שָׁנִים הָאֵלֶּה לֹא יִכְלוּ, חַיֵּיהוּ עוֹרְרֵהוּ וַהֲשִׁיבֵהוּ, וְגַם בְּקֶרֶב שָׁנִים הָאֵלֶּה שֶׁאָנוּ בְּפַחַד תּוֹדִיעַ כִּי אַף בְּרֹגֶז בְּעֵת הִרוֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: ג הֲלֹא אַתָּה הוּא אֱלוֹהַּ כְּשֶׁבָּאתָ לִיתֵּן אֶת הַתּוֹרָה חָזַרְתָּ עַל עֵשָׂו מִתֵּימָן אֶרֶץ אֱדוֹם וְלֹא קִבַּלְתָּהּ, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן מֵאֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל כִּי גַּם הֵם לֹא קִבַּלְתָּהּ סֶלָה לְעוֹלָם, וּמִתֵּי כִּסֶּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ בְּעֵת מַתַּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי וּתְהִלָּתוֹ וְוֵהֵרוֹ אָז מָלְאָה הָאָרֶץ: ד בְּמַתַּן הַתּוֹרָה זָכוּ לְרֹאוֹת וְנֹגַהּ מַרְאֶה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר כָּאוֹר הַיּוֹם תִּהְיֶה קַרְנַיִם קֶרֶן

עטרת מרים

עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי מְיָדוֹ מִיַּד ה' בָּא זֹאת לוֹ לְמֹשֶׁה, וְשָׁם בְּסִינַי חֲבִיוֹן מַה שֶׁהָיָה נֶחְבָּא עַד הַיּוֹם הַהוּא נִגְלָה עָזוֹ הַלּוּחוֹת: ה בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לְפָנָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן נֶחְבָּא עַד הַיּוֹם הַהוּא נִגְלָה עָזוֹ הַלּוּחוֹת: ה בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לְפָנָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן יֵלֵךְ הָלֹךְ הַדָּבָר הַצִּרְעָה לְהָרוֹג אֶת הַכְּנַעֲנִים וַיֵּצֵא רֶשֶׁף זִיקֵי אֵשׁ הַמְּבִיאִים אֶת הַדָּבָר הוֹלֵךְ קָרוֹב לְרַגְלָיו: ו כַּאֲשֶׁר עָמַד הָאָרוֹן בָּאָרֶץ בְּבֹשׁוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל וַיְמָדֵד אֶרֶץ וְחִלְקוּהָ לִשְׁבָטִים בְּמִדָּה, כַּאֲשֶׁר רָאָה הָאָרוֹן וְשָׁם עֵינוֹ בְּאָרֶץ וַיַּתֵּר הָיָה מַעֲתִיק גּוֹיִם אֶת הַכְּנַעֲנִים לְגָרְשָׁם מֵאַרְצָם וַיִּתְפֹּצְצוּ וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַרְרֵי־עַד שָׁרֵי הַכְּנַעֲנִים שַׁחוּ בְּרֵעוּ וְנָפְלוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הַתַּקִּיפִים וְהָעֲרִיצִים שֶׁלָּהֶם, מֵאַחַר שֶׁכָּל הֲלִיכוֹת עוֹלָם מוֹלִיכֵי וּמַנְהִיגֵי הָעוֹלָם לוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ: ז הִזְכִּיר עַתָּה גְּבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ בְּמִלְחֲמוֹת כּוּשָׁן רִשְׁעָתַיִם עַל יְדֵי עָתְנִיאֵל בֶּן קֶנַז וּבְמִלְחֶמֶת גִּדְעוֹן עִם מִדְיָן, וְאָמַר תַּחַת אָוֶן בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם הַעֲמָדָה וְקִיּוּם כִּי הֵקִים ה' אֶת עָתְנִיאֵל וְהִפִּיל אוֹתָם אֹהָלִים רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן: ח הַבְּנְהָרִים וְכִי בִּנְהָרִים חָרָה אַף

הפטרה ליום שני של חג השבועות בחו"ל

חבקוק פרק ב

ב כ וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ: ג א תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת: ב יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: ג אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ: ד וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֶבְיוֹן עֻזּוֹ: ה לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו: ו עָמַד | וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה

וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי־עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: ז תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן: ח הַבְּנְהָרִים חָרָה יְהוָה אִם־בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ אִם־בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב

עטרת מרים

יְהֹוָה כְּשֶׁקָּרַע אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל אִם־בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ לְהַחֲרִיב מֵימָיו, אִם־בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ לְהַחֲרִיב מֵימָיו כְּשֶׁקָּרַע אֶת הַיָּם, אֶלָּא הַסִּבָּה הָיְתָה כִּי תִרְכַּב לְפִי שֶׁרָכַבְתָּ עַל־סוּסֶיךָ מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה לְהוֹשִׁיעַ עַמְּךָ וְלָכֵן בָּקַעְתָּ הַמַּיִם לָלֶכֶת דֶּרֶךְ הַבְּקִיעָה. וְהַכֹּל עִנְיַן מְלִיצָה: ט עֶרְיָה תֵעוֹר נִגְלֹה נִגְלֵית קַשְׁתֶּךָ גְּבוּרָתֶךָ, שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת בַּשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַשְּׁבָטִים אֹמֶר סֶלָה הוּא מַאֲמָר הַמִּתְקַיֵּם לְעוֹלָם, וּכְמוֹ נְהָרוֹת תְּבַקַּע בָּקַעְתָּ לָהֶם הָאָרֶץ לָתֵת לָהֶם מַיִם רַבִּים: י כַּאֲשֶׁר רָאוּךָ הָרֵי אַרְנוֹן עוֹבֵר לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל יָחִילוּ חָלוּ וְרָעֲדוּ הָרִים וְנִתְקָרְבוּ זֶה לָזֶה וְהָרְגוּ אֶת הַנִּסְתָּרִים בִּבְקִיעֵי הֶהָרִים זֶרֶם מַיִם מֵי הַבְּאֵר עָבָר בֵּין הֶהָרִים וְהֶעֱלָה מֵאֵבְרֵי הַהֲרוּגִים לְהוֹדִיעַ הַנֵּס לְיִשְׂרָאֵל נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ מֵהָעוֹמֶק הִשְׁמִיעַ מֵי הַבְּאֵר קוֹלוֹ לְפַרְסֵם הַנֵּס רוֹם רוֹמְמוֹת יָדֵיהוּ כֹּחַ יַד הַמָּקוֹם נָשָׂא אָז עַד לְמַעְלָה כִּי כֻּלָּם הִכִּירוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו: יא בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ כָּל אֶחָד מֵהֶם עָמַד זְבֻלָה בַּמָּדוֹר שֶׁלָּהּ וְלֹא הָלְכָה מַהֲלָכָהּ אֶלָּא לְאוֹר חִצֶּיךָ חִצֵּי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: יב בְּזַעַם בְּזַעַמְךָ עַל שִׁבְעָה גּוֹיִם תִּצְעַד רָמַסְתָּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גֵּרַשְׁתָּ אֶת שִׁבְעַת גּוֹיִם: יג מֵעוֹלָם יָצָאתָ לְיֵשַׁע לְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת־מְשִׁיחֶךָ חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כִּי מָחַצְתָּ כָּל רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מִמַּחֲנֵה סַנְחֵרִיב עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ עָרוֹת גִּלִּיתָ אֶת הַיְסוֹד עַד־צַוָּאר הֶאֱבַדְתָּ כָּל הַמַּחֲנֶה סֶלָה עַד עוֹלָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָקוּם: יד סַנְחֵרִיב, נָקַבְתָּ בְמַטָּיו בְּמַטְּךָ כָּל רֹאשׁ אֲנָשֶׁיךָ הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי פְּרָזָיו בְּלִי חוֹמָה, כִּי מֵרוֹב אֲנָשָׁיו לֹא יְכִילֵם מָקוֹם מוּקָף חוֹמָה, הֵם יִסְעֲרוּ בָּאוּ בְּרוּחַ סְעָרָה

עַל־סוּסֶיךָ מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה: ט עֶרְיָה תֵעוֹר קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה נְהָרוֹת תְּבַקַּע־אָרֶץ: י רָאוּךָ יָחִילוּ הָרִים זֶרֶם מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא: יא שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: יב בְּזַעַם תִּצְעַד־אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם: יג יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת־מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע עָרוֹת יְסוֹד עַד־צַוָּאר סֶלָה: יד נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָיו יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי עֲלִיצָתָם כְּמוֹ־לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר: טו דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים: טז שָׁמַעְתִּי | וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלְלוּ שְׂפָתַי יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגָּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ: יז כִּי־תְאֵנָה לֹא־תִפְרָח וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים כִּחֵשׁ מַעֲשֵׂה־זַיִת וּשְׁדֵמוֹת לֹא־עָשָׂה אֹכֶל גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים: יח וַאֲנִי בַּיהוָה אֶעֱלוֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי: יט יֱהוִה אֲדֹנָי חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמוֹתַי יַדְרִיכֵנִי לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתָי:

עטרת מרים

לַהֲפִיצֵנִי בַּאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת, אֲבָל עֲלִיצָתָם סוֹף שִׂמְחַת הַצְלָחָתָם הָיָה כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁחָשְׁבוּ לֶאֱכֹל אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה עָנִי מְעוּנֶּה וּלְכַלּוֹתָם בַּמִּסְתָּר בַּמִּדְבָּר, כְּמוֹ מִצְרַיִם שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם לְכַלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: טו דָּרַכְתָּ רָמַסְתָּ בַיָּם בְּסוּסֶיךָ הֵם הָעֲנָנִים עֲלֵיהֶם חֹמֶר וּבַעֲרַמַת מַיִם רַבִּים בָּאתָ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם וּלְאַבְּדָם: טז אָמַר הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי מֵהַצָּרָה שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא בְּיוֹם בֹּא גוֹג, וּבַעֲבוּרָהּ וַתִּרְגַּז תֶּחֱרַד בִּטְנִי לְקוֹל הַשְּׁמוּעָה צָלְלוּ רָעֲדוּ שְׂפָתַי, מֵרוֹב הַצַּעַר יָבוֹא רָקָב רִקָּבוֹן בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי בְּכָל מְקוֹם עָמְדִי אֶרְגָּז אֶחֱרַד, כִּי שָׁמַעְתִּי אֲשֶׁר אָנוּחַ הָיִיתִי חָשׁוּב שֶׁאָנוּחַ בְּאַרְצִי אַחַר שׁוּבִי מֵהַגָּלוּת לְאַרְצִי, וְהִנֵּה נֶהֶפְכָה מְנוּחָתִי לְיוֹם צָרָה כִּי הוּא הַיּוֹם שֶׁחָשַׁב גּוֹג לַעֲלוֹת לְעַם יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׂרָאֵל יְגוּדֶנּוּ וְיָבִיא עָלָיו גְּדוּדֵי הָעַמִּים: יז כִּי־תְאֵנָה יִשְׂרָאֵל לֹא־תִפְרָח עֲדַיִן לֹא קָנוּ גְּבוּרָה וְאַמְצוּת הַלֵּב לַעֲמוֹד בְּמִלְחָמָה לְמוּלָם וְאֵין יְבוּל עֲדַיִן אֵין פְּרִי בַּגְּפָנִים כִּחֵשׁ כָּחוּשׁ מַעֲשֵׂה־זַיִת וּשְׁדֵמוֹת וּשְׂדוֹת תְּבוּאָה לֹא־עָשָׂה אֹכֶל עֲדַיִן לֹא הִצְמִיחוּ מַאֲכָל גָּזַר מִמִּכְלָה צֹאן דִּין הַצֹּאן נִכְרַת מִמְּקוֹם כִּלְאוֹ כִּי מָעֲטוּ וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים הִנֵּה יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתָם בְּבָבֶל נִתְמַעֲטוּ, וְאֵיךְ יַעַמְדוּ מוּל הָמוֹן הָרַב הַזֶּה: יח עִם כָּל זֶה וַאֲנִי בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה אֶעֱלוֹזָה אָגִילָה אֶשְׂמַח בְּמִשְׁעֶנֶת ה' וּבִגְבוּרוֹת בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי: יט עִם כִּי אֲנַחְנוּ הַמְעַט, הִנֵּה יֱהוִה אֲדֹנָי לִי בִּמְקוֹם חֵילִי וַיָּשֶׂם רַגְלַי קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת לִרְדּוֹף אַחַר הָאוֹיֵב וְעַל־בָּמוֹתַי יַדְרִיכֵנִי יַדְרִיךְ אוֹתִי לִרְדּוֹף עַל גָּבְהֵי הֶהָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, לַמְנַצֵּחַ לְבֶן לֵוִי הַמְנַצֵּחַ בְּשִׁיר בִּנְגִינוֹתָי לְנַגְּנָהּ בַּנִּגּוּן אֲשֶׁר יִחַדְתִּי לָהּ:

(פד) זֹאת | חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה:

פד דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיּוּ יָתֵהּ מִן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל מְגִיסֵי כַסְפָּא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי מַזְרְקֵי כַסְפָּא תְּרֵין עֲשַׂר בָּזִיכֵי דְדַהֲבָא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי:

רש"י◄ **בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ•** בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח הִקְרִיב, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַחֲרֵי הִמָּשַׁח"? שֶׁנִּמְשַׁח תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ הִקְרִיב, אוֹ "אַחֲרֵי הִמָּשַׁח" — לְאַחַר זְמַן, וְלֹא בָּא לִלְמוֹד "בְּיוֹם הִמָּשַׁח" אֶלָּא לוֹמַר שֶׁנִּמְשַׁח בַּיּוֹם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ז): "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם", לָמַדְנוּ שֶׁנִּמְשַׁח בַּיּוֹם. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ"? בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח — הִקְרִיב. **קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתִּים עֶשְׂרֵה•** (ספרי במ"ר) הֵם הֵם שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל.

(פה) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

פה מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דִּמְגִיסָתָא חֲדָא דְּכַסְפָּא וְשַׁבְעִין דְּמִזְרְקָא חַד כֹּל כְּסַף מָנְיָא תְּרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ **שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת וְגוֹ'•** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ", וְלֹא פֵּרֵשׁ בְּאֵיזוֹ שֶׁקֶל, לְכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָהּ כָּאן וְכָלַל בְּכֻלָּן "כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ". **כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים וְגוֹ'•** (ספרי) לִמֶּדְךָ שֶׁהָיוּ כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכֻוָּנִים בְּמִשְׁקָלָן, שׁוֹקְלָן אֶחָד אֶחָד וְשׁוֹקְלָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, לֹא רַבָּה וְלֹא מִעֵט.

(פו) כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה:

פו בָּזִיכֵי דְּדַהֲבָא תְּרֵתֵי עַשְׂרֵי מַלְיַן קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דְּבָזִיכָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהַב בָּזִיכַיָּא מְאָה וְעַשְׂרִין:

רש"י◄ **כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה•** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב" — הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ עֲשָׂרָה שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כַּף אַחַת שֶׁל כֶּסֶף וּמִשְׁקָלָם שָׁוֶה לְשֶׁל כֶּסֶף? תַּלְמוּד־לוֹמַר "כַּפּוֹת זָהָב" — שֶׁל זָהָב הָיוּ (ספרי).

(פז) כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת:

פז כָּל תּוֹרֵי לַעֲלָתָא תְּרֵי עַשַׂר תּוֹרִין דִּכְרִין תְּרֵי עַשַׂר אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵי עַשַׂר וּמִנְחַתְהוֹן וּצְפִירֵי בַר עִזִּין תְּרֵי עַשַׂר לְחַטָּאתָא:

(פח) וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ:

פח וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא עַשְׂרִין וְאַרְבְּעָא תּוֹרִין דִּכְרִין שִׁתִּין גַּדְיָין שִׁתִּין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁתִּין דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בָּתַר דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ:

(פט) וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: פפפ

פט וְכַד עָלִיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמַלָּלָא עִמֵּהּ וּשְׁמַע יָת קָלָא דְּמִתְמַלֵּל עִמֵּהּ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא וּמִתְמַלֵּל עִמֵּהּ: פ פ פ

רש"י◄ **וּבְבֹא מֹשֶׁה•** שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה, בָּא שְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (ויקרא א): "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" — וְהוּא חוּץ לַפָּרֹכֶת, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות כח): "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מֵעָט מְאֹד בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת שְׁלֹמֹה, מִכָּל מָקוֹם "וּבְבֹא

ספורנו

(פד) **זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.** הִנֵּה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ מֵעָט, בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת בֵּית רִאשׁוֹן בְּרִבּוּי הַכֵּלִים וְעָשְׂרָם וְרוֹב הַזְּבָחִים. תורה פה

(פט) **וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד**

מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". בָּא זֶה וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: מֹשֶׁה בָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, וְשָׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכַּפֹּרֶת. **מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים** • הַקּוֹל יוֹצֵא מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יָצָא לְאֹהֶל מוֹעֵד. **מִדַּבֵּר** • כְּמוֹ "מִתְדַּבֵּר". כְּבוֹדוֹ שֶׁל מַעְלָה לוֹמַר כֵּן: מְדַבֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וּמֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו. **וַיְדַבֵּר אֵלָיו** • (ספרי) לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן מִן הַדִּבְּרוֹת. **וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל** • יָכוֹל קוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֶת־הַקּוֹל", הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לַפֶּתַח הָיָה נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל (במדבר רבה):

~ נקודות משיחות קודש ~

מ"יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה" שֶׁבְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י:

לִכְאוֹרָה זֶה עַצְמוֹ דּוֹרֵשׁ בֵּאוּר: מִכֵּיוָן שֶׁעַל־פִּי טֶבַע הָיָה הַקּוֹל צָרִיךְ לִהְיוֹת נִשְׁמַע לְמֵרָחוֹק גַּם מִחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד, לָמָּה נִפְסַק כְּשֶׁהִגִּיעַ לַפֶּתַח (וּמִשּׁוּם כָּךְ הוּזְקַק מֹשֶׁה לָבוֹא "אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ")? וּבִפְרָט שֶׁהָיָה בָּזֶה נֵס מְיֻחָד לְהַפְסִיק אֶת הַקּוֹל!

וְהַהַסְבָּרָה בְּזֶה (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים) מְבוֹאֶרֶת בְּמַה שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י "הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי":

בַּקּוֹל "שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי" מָצִינוּ גַּם כֵּן עִנְיָן שֶׁל הֶפְסֵק, אֶלָּא שֶׁהֶפְסֵק זֶה הָיָה לֹא **בַּמָּקוֹם** כְּמוֹ בַּקּוֹל שֶׁבַּמִּשְׁכָּן, אֶלָּא **בַּזְּמַן**. שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, "בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל", נִפְסַק הַקּוֹל דְּמַתַּן תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל הוּא סִימָן סִלּוּק שְׁכִינָה **וְהַפְסָקַת הַקּוֹל**".

וּכְשֵׁם שֶׁטַּעַם הַפְסָקַת הַקּוֹל דְּמַתַּן תּוֹרָה (בַּזְּמַן) מוּבָן הוּא, כִּי אִילּוּ הָיָה נִמְשַׁךְ גַּם לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, הָיָה זֶה שׁוֹלֵל אֶת עִנְיָן הָעֲבוֹדָה הַתְּלוּיָה בִּבְחִירָתָם הַחָפְשִׁית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי **בְּהִגָּלוֹת** הַ'קּוֹל גָּדוֹל' "אָנֹכִי הֲוָיָ' — אֱלֹקֶיךָ" — אֵין מָקוֹם לִבְחִירָה בְּאֹפֶן הָפְכִי,

— כֵּן הוּא גַּם בְּהַפְסָקוֹת הַקּוֹל שֶׁבַּמִּשְׁכָּן (בַּמָּקוֹם) שֶׁ"הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי": אִילּוּ הָיָה קוֹלוֹ וְדִבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִמְשַׁךְ בָּעוֹלָם (בִּקְבִיעוּת וּבִתְמִידוּת) גַּם מִחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי אָז הָיָה נַעֲשָׂה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּבְחִינַת אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא הָיָה מָקוֹם וְאֶפְשָׁרוּת לִבְחִירָה חָפְשִׁית.

וְעוֹד: נִתְאַוָּהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה **בְּתַחְתּוֹנִים** דַּוְקָא, הַיְנוּ שֶׁדַּוְקָא "תַּחְתּוֹן" כָּזֶה שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ אֵין בּוֹ (בְּגִילּוּי) קוֹלוֹ וְדִבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, יַמְשִׁיכוּ וִיגַלּוּ בּוֹ אֶת קוֹלוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְיֵעָשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת **הָאָדָם** לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(לקוטי שיחות, כרך יג, פרשת נשא)

קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן. חסלת פרשת נשא

ספורנו

מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" הָיָה שׁוֹמֵעַ אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁשָּׁמַע קֹדֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְזֶה לֹא קָרָה בְּבַיִת רִאשׁוֹן — כָּל שֶׁכֵּן בְּבַיִת שֵׁנִי - שֶׁלֹּא הָלַךְ אֶל הַמִּקְדָּשׁ נָבִיא לְהִתְנַבֵּא בְּאֹפֶן שֶׁיַּשִּׂיג הַנְּבוּאָה תֵּכֶף. וְזֶה, כִּי הָיְתָה לְרָצוֹן הַחֲנֻכָּה הַזֹּאת וּמַקְרִיבֶיהָ וּמֹשֶׁה שֶׁהָיָה רוֹעֶה (על פי שמות ג, א).

מִדַּבֵּר. בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כִּי "כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ" (משלי טז, ד), וּבְהַשְׂכִּילוֹ אֶת עַצְמוֹ, וּבָזֶה יֵדַע וְיֵיטִיב לְזוּלָתוֹ בִּנְדִיבוּת הַשְׁפָּעָה שֶׁאֵין בָּהּ כִּילִיּוּת, וְיֵרָאֶה פָּעֳלָהּ בַּמִּתְפַּעֵל כְּפִי הֲכָנָתוֹ, וּבָזֶה פֵּרַשׁ אֹפֶן כָּל דִּבּוּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאָמְרָהּ "וַיְדַבֵּר ה'".

עטרת מרים

ב וַיְהִי֩ אִ֨ישׁ אֶחָ֜ד מִצָּרְעָ֛ה מִמִּשְׁפַּ֥חַת הַדָּנִ֖י וּשְׁמ֣וֹ מָנ֑וֹחַ וְאִשְׁתּ֥וֹ עֲקָרָ֖ה וְלֹ֥א יָלָ֑דָה גַּם לִפְנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲקָרָה: ג וַיֵּרָ֥א מַלְאַךְ־יְהֹוָ֖ה אֶל־הָאִשָּׁ֑ה וַיֹּ֣אמֶר אֵלֶ֗יהָ הִנֵּה־נָ֤א אַתְּ־עֲקָרָה֙ וְלֹ֣א יָלַ֔דְתְּ וְהָרִ֖ית תִּהְיִי הָרָה וְיָלַדְתְּ בֵּֽן: ד וְעַתָּה֙ מעתה֙ הִשָּׁ֣מְרִי נָ֔א וְאַל־תִּשְׁתִּ֖י יַ֣יִן חָדָשׁ וְשֵׁכָ֑ר וְיַ֣יִן יָשָׁן

הפטרה לפרשת נשא

בשופטים פרק יג

יג ב וַיְהִי֩ אִ֨ישׁ אֶחָ֜ד מִצָּרְעָ֛ה מִמִּשְׁפַּ֥חַת הַדָּנִ֖י וּשְׁמ֣וֹ מָנ֑וֹחַ וְאִשְׁתּ֥וֹ עֲקָרָ֖ה וְלֹ֥א יָלָ֑דָה: ג וַיֵּרָ֥א מַלְאַךְ־יְהֹוָ֖ה אֶל־הָאִשָּׁ֑ה וַיֹּ֣אמֶר אֵלֶ֗יהָ הִנֵּה־נָ֤א אַתְּ־עֲקָרָה֙ וְלֹ֣א יָלַ֔דְתְּ וְהָרִ֖ית וְיָלַדְתְּ בֵּֽן: ד וְעַתָּה֙ הִשָּׁ֣מְרִי נָ֔א וְאַל־תִּשְׁתִּ֖י יַ֣יִן וְשֵׁכָ֑ר וְאַל־תֹּאכְלִ֖י

שי למורא

ב) **עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה**, שֶׁיִּתָּכֵן לִהְיוֹתָהּ עֲקָרָה אֲשֶׁר יָלְדָה כְּבָר לִפְנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲקָרָה, לָכֵן כָּפַל דְּבָרָיו.

ד) **יַיִן וְשֵׁכָר**, יַיִן חָדָשׁ וְיַיִן יָשָׁן. **כָּל טָמֵא**, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר.

כָּל־טָמֵא: ה כִּי הִנָּךְ הָרָה וְיָלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה
לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה
הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: ו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה
וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי
וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד
וְלֹא שְׁאַלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־
הִגִּיד לִי: ז וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וְיָלַדְתְּ בֵּן
וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי ׀ יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי
כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־
הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ: ח וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ
יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֻנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר
הַיּוּלָּד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת
בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ: י וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ
וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם
הַיְדִיעַ אֵלָי: יא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ
אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ
אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי: יב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה יָבֹא דְבָרֶיךָ מַה־יִּהְיֶה
מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ: יג וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ מִכֹּל אֲשֶׁר־
אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר: יד מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן
וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־
טֻמְאָה אַל־תֹּאכֵל אֵין לַעֲשׂוֹת עוֹד, רַק כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר: טו וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי

שי למורא

ה) **וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ,** וַתֵּעַר לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ לְהָסִיר אֶת שְׂעָרוֹ. **יָחֵל,** יַתְחִיל. ו) **אִישׁ הָאֱלֹהִים,** חֶשְׁבָּה שֶׁהָיָה נָבִיא. **וְאֶת שְׁמוֹ לֹא הִגִּיד לִי,** כְּלוֹמַר, שָׁאַלְתִּי אֶת שְׁמוֹ וְלֹא הִגִּיד לִי. וְלָכֵן לֹא שָׁאַלְתִּי עַל מְקוֹמוֹ. ח) **מַה נַּעֲשֶׂה,** אוּלַי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים נוֹסָפִים עַל שְׁאָר נְזִירוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא נָזִיר מִן הַבֶּטֶן. **הַיּוּלָּד,** הֶעָתִיד לְהִוָּלֵד. י) **אֲשֶׁר בָּא בַיּוֹם,** בַּיּוֹם הַיְדִיעַ שֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם. יא) **אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ,** שֶׁהִיא לְבַדָּהּ יָדְעָה אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִרְאָה בּוֹ. (וְכָתַב המלבי"ם, שֶׁהַמַּלְאָךְ נִרְאָה אֶל הָאִשָּׁה דַּוְקָא, מִשּׁוּם שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן אֵינוֹ דָּבָר הַנִּדָּר וְאִי אֶפְשָׁר לְהַתִּירוֹ כִּי הָיָה עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ. וְאִם הָיָה עַל פִּי הָאָב הָיָה דָּבָר הַנִּדָּר, כִּי הָאָב יָכוֹל לְהַתִּיר אֶת בְּנוֹ בִּנְזִירוּת וְאָז הָיָה דִּין אַחֵר לִנְזִירוּתוֹ). יב) **עַתָּה יָבוֹא דְבָרֶיךָ,** עַתָּה, הוֹאִיל וּבָאתָ שֵׁנִית עַל יְדֵי תְּפִלָּתִי, אִם־כֵּן דְּבַר ה' הוּא, וּבְוַדַּאי יָבוֹא דְּבָרֶיךָ. **מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ,** כְּלוֹמַר, אַתָּה אָמַרְתָּ רַק מַה תַּעֲשֶׂה הָאִשָּׁה, אֲבָל מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַחֲנָכָה שֶׁל הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ. יג) **מִכֹּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶל הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר,** כְּלוֹמַר, מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר אֵינְךָ צָרִיךְ לִשְׁאֹל אוֹתִי, אֶלָּא תִּשְׁאַל אֶת חֲכָמֵי הַדּוֹר וְיוֹדִיעוּךָ אֶת הֲלָכוֹת נְזִירוּתוֹ. וּבָאתִי רַק לְהַזְהִיר אֶת הָאִשָּׁה בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חִדּוּשׁ וְתוֹסֶפֶת עַל הֲלָכוֹת נְזִירוּת. טו) **נַעְצְרָה נָּא אוֹתָךְ,**

עטרת מרים

וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טָמֵא דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לַנָּזִיר: ה כִּי הִנָּךְ תִּהְיִי הָרָה וִילַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה תַּעַר לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִבֶּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: ו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים חֶשְׁבָּה שֶׁנָּבִיא הָיָה בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא וּמְאֹד מְאֹד וְלֹא שְׁאַלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי כַּאֲשֶׁר שְׁאַלְתִּי: ז וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וִילַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי ׀ יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ: ח וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֻנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ: י וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם הַיְדִיעַ אֵלָי: יא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ כִּי הִיא לְבַדָּהּ יָדְעָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִרְאָה בּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי: יב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה הוֹאִיל וּבָאתָ שֵׁנִית עַל יְדֵי תְּפִלָּתִי כְּוַדַּאי יָבֹא דְבָרֶיךָ לְוֹאת אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי מַה־יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר איך לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ וּמַעֲשֵׂהוּ וּמַה הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה לוֹ: יג וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ אֵין מִשְׁפַּט הַנַּעַר לְהוֹסִיף עָלָיו עַל שְׁאָר נְזִירוּת, רַק הַהוֹסָפָה הִיא מִכֹּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר גַּם הָאִשָּׁה, אִמּוֹ שֶׁל הַנַּעַר: יד מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־

עִזִּים: טז וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהֹוָה אֶל־מָנוֹחַ אִם־תַּעְצְרֵנִי לִסְעוּדָה לֹא־אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֹלָה הֲלֹא לַיהֹוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא־יָדַע מָנוֹחַ נִסְתַּפֵּק וְלֹא יָדַע בְּבֵרוּר כִּי־מַלְאַךְ יְהֹוָה הוּא וְלָכֵן הִסְתַּפֵּק בִּדְבָרָיו אִם יַעַצְרֵהוּ לִסְעוּדָה אוֹ יַקְרִיב קָרְבָּן: יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהֹוָה מִי שְׁמֶךָ מַה שִּׁמְךָ כִּי־יָבֹא לָנוּ דְבָרְךָ וְתִתְקַיֵּם נְבוּאָתְךָ פֶּן לֹא נַכִּירְךָ אָז כְּדֵי וְכִבַּדְנוּךָ לָדַעַת אֶת מִי נְכַבֵּד: יח וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהֹוָה אֵין רְצוֹנִי בְּכָבוֹד, וְאִם־כֵּן לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְעוֹד וְהוּא פֶּלְאִי מְכוּסֶּה וְנֶעְלָם שֶׁלֹּא תּוּכַל לְדַעְתּוֹ: יט וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל הַכֹּל עַל־הַצּוּר לִהְיוֹת עוֹלָה לַיהֹוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת הָיָה הַמַּלְאָךְ לְהוֹצִיא הָאֵשׁ מִן הַצּוּר לֶאֱכוֹל הַגְּדִי וְהַמִּנְחָה וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים זֹאת בְּעֵינֵיהֶם: כ וּכְשֶׁהָאֵשׁ גָּדְלָה וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה לְצַד הַשָּׁמַיִם וַיַּעַל נִסְתַּלֵּק מֵעֲלֵיהֶם מַלְאַךְ־יְהֹוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים כְּשֶׁעָלָה בַּלַּהַב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה: כא וְלֹא־יָסַף לֹא הוֹסִיף עוֹד מַלְאַךְ יְהֹוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז כְּשֶׁרָאָה כָּל זֹאת יָדַע הֵבִין מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהֹוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי מַלְאַךְ אֱלֹהִים רָאִינוּ: כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהֹוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה לֹא הָיָה מְקַבְּלָם בְּרָצוֹן, שֶׁהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמַּלְאָךְ וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת בְּשׂוֹרָה זוֹ אִם רְאוּיִים אָנוּ לָמוּת: כד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהֹוָה: כה וַתָּחֶל הֵחֵלָּה כְּבָר רוּחַ גְּבוּרָה שֶׁהָיְתָה בְּמַחֲנֵה דָן מֵאֵת יְהֹוָה לְפַעֲמוֹ לַהֲלוֹךְ בְּמַחֲנֵה דָן לְהַרְאוֹת בָּהּ גְּבוּרוֹת וְנִפְלָאוֹת, וְהַמַּחֲנֶה הָיְתָה עוֹמֶדֶת בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל בְּנַחֲלַת דָּן:

עִזִּים: טז וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהֹוָה אֶל־מָנוֹחַ אִם־תַּעְצְרֵנִי לֹא־אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֹלָה לַיהֹוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא־יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהֹוָה הוּא: יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהֹוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי־יָבֹא דְבָרְךָ וְכִבַּדְנוּךָ: יח וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהֹוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא פֶּלְאִי: יט וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל־הַצּוּר לַיהֹוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים: כ וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהֹוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה: כא וְלֹא־יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהֹוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהֹוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ: כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהֹוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת: כד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהֹוָה: כה וַתָּחֶל רוּחַ יְהֹוָה לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל:

נֶאֱסֹף אוֹתְךָ אֶל הַבַּיִת. **טז) בְּלַחְמֶךָ,** בְּמַאֲכָלְךָ. **וְאִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה,** וְאִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּדִי לְקָרְבַּן עוֹלָה. **יז) מִי שְׁמֶךָ,** כֵּיוָן שֶׁהָיָה בְּעֵינֵי מָנוֹחַ נָבִיא גָּדוֹל וְנִכְבָּד, וְהָאָדָם הַגָּדוֹל נוֹדָע בִּשְׁמוֹ לְמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ, וּשְׁמוֹ הוּא אֶצְלוֹ כְּמוֹ הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר "מִי שְׁמֶךָ" בִּמְקוֹם "מַה שְּׁמֶךָ". **יח) לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי,** כְּלוֹמַר, אֵין רְצוֹנִי בְּכָבוֹד, וְאִם־כֵּן לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי. **וְהוּא פֶּלְאִי,** וְעוֹד טַעַם, שֶׁהוּא מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם וְאֵין לְגַלּוֹתוֹ. **יט) וַיַּעַל עַל הַצּוּר לַה',** וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֶסְרוּ הַבָּמוֹת לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל מָקוֹם, אָמְרוּ רז"ל שֶׁהָיְתָה בָּזֶה הוֹרָאַת שָׁעָה, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ "לַה' תַּעֲלֶנָּה". **וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת,** הַמַּלְאָךְ עָשָׂה פְּלָאִים, שֶׁהוֹרִיד אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ. **כ) הַשָּׁמַיְמָה,** לְצַד הַשָּׁמַיִם. **כא) אָז יָדַע מָנוֹחַ וגו',** כְּשֶׁרָאָה כָּל זֹאת, הֵבִין מָנוֹחַ שֶׁמַּלְאָךְ הָיָה. **כב) אֱלֹהִים רָאִינוּ,** מַלְאַךְ אֱלֹהִים רָאִינוּ. **כג) אֶת כָּל אֵלֶּה,** אֶת כָּל הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמַּלְאָךְ. **לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת,** לֹא הָיָה מַשְׁמִיעֵנוּ בְּשׂוֹרָה זוֹ שֶׁל הֻלֶּדֶת הַבֵּן, אִם רְאוּיִים אָנוּ לָמוּת. **כה) וַתָּחֶל,** הִתְחִילָה. **רוּחַ ה',** רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה'. **לְפַעֲמוֹ,** לְחַזְּקוֹ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְהַצְעִידוֹ, כְּמוֹ "פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו" (שופטים ה,כח). וְרז"ל פֵּרְשׁוּ, "לְפַעֲמוֹ", מֵעִנְיַן פַּעֲמוֹן, שֶׁהָיְתָה רוּחַ נְבוּאָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּפַעֲמוֹן. וּפֵרוּשׁ "רוּחַ ה'", נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁאָמַר "יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ" (בראשית מט,יז), שֶׁהִתְחִילָה אָז לְהִתְקַיֵּם. **בְּמַחֲנֵה דָן וגו',** בְּנַחֲלַת שֵׁבֶט דָּן שֶׁהָיְתָה בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל.

לוח תהלים

יום ראשון, א' סיון > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום שני, ב' סיון > פרק כ. מפרק י עד סוף פרק יז

יום שלישי, ג' סיון > פרק כ. מפרק יח עד סוף פרק כב

יום רביעי, ד' סיון > פרק כ. מפרק כג עד פרק כח

יום חמישי, ה' סיון > פרק כ. מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שישי, ו' סיון > פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

שבת קודש, ז' סיון > פרק כ. מפרק לט עד סוף פרק מג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

יום ראשון א' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עד, פרק נג והנה כשהי'... עד עמ' 148, לי"ח].

פֶּרֶק נג. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שאור השכינה, שהוא אור שלמעלה מהעולם בכלל, זקוק ל"לבוש" כדי שיוכל להאיר בעולם. לבוש זה, הוא – "תורה"; ובכל עולם, מהווים המוחין והתורה, שהם החכמה, בינה ודעת של אותו עולם – "היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שבו שורה שכינה; ולאחרי שחכמה־בינה־דעת של אותו עולם (שבהן שורה השכינה) יורדות בבחינת "מלכות" של אותו עולם – מתהווים הנבראים והענינים של אותו עולם. על־ידי ההתלבשות ב"מלכות" של אותו עולם, נמשך ויורד גם אור השכינה, שיוכל להאיר ב"היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שהוא למטה במדריגה.

כך מוסברים הדברים ביחס לכל העולמות, עד לעולם העשיה הרוחני. בפרק נ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שאור השכינה מאיר גם בעולם הזה הגשמי. בזמן שבית המקדש היה קיים האיר אור השכינה ב"היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש. ואילו, לאחרי חורבן בית המקדש – התורה שיהודי לומד והמצוות שיהודי מקיים, הן הם "היכל קדשי קדשים", שבו שורה השכינה כיום. בהמשך פרק נ"ג, יסביר רבנו הזקן, את ההבדלים שבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש הראשון, לבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש השני, ולבין מדריגת השכינה המאירה כיום על־ידי תורה ומצוות.

ליקוטי אמרים

פרק נג והנה כשהיה בית ראשון קיים שבו היה הארון והלוחות בבית ק"ק היתה השכינה שהיא מלכות דאצילות שהיא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה שורה שם ומלובשת בעשרת הדברות ביתר שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום יותר מגילויה בהיכלות ק"ק שלמעלה בעולמות עליונים כי עשרת הדברות הן

וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָיָה בַּיִת רִאשׁוֹן קַיָּם, שֶׁבּוֹ הָיָה הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת בְּבֵית קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים – הָיְתָה הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – שאור שהוא בעצם "אין־סוף" ולמעלה מ"עולם" – מתגלה בעולם, הרי שכינה זו היתה – **שׁוֹרָה שָׁם,** – בקדשי־קדשים שבבית המקדש, **וּמְלֻבֶּשֶׁת בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת,** – שבלוחות הברית, שהיו מונחים בארון שבקדשי־קדשים, **בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, בְּגִלּוּי רַב וְעָצוּם יוֹתֵר, מִגִּלּוּיָהּ** – של השכינה, **בְּהֵיכְלוֹת קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים שֶׁלְּמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים.** – הכוונה לעולמות "עשיה" ו"יצירה"[1], כי גם ב"עולם היצירה"

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה כן משמע מפשטות הלשון (דהכוונה רק ליצירה ועשי') וכהטעם "כי עשה"ד כו' דאצי' ובריאה לבדן והן לבדן כו'", אלא 1) עפ"ז צע"ג כל האריכות שעשה"ד הן כללות כו', 2) צ"ע האריכות שלפ"ז "ביתר שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום" איך זה ביתר וכו' וכו' באם החילוק רק ההתלבשות במלכות דיצירה, 3) ועיקר – בשער הת"ת (סידור צ"ח, ד) משמע כמעט בפי' שהפי' בתניא – דעלי' קאי – שזהו למע' מכל עולמות עליונים, וכ"מ ג"כ באוה"ת לבמדבר (סוף ע' ט"ז) וצע"ק שם ריש ע' רלג. ולכן נלפענ"ד – דמפרש בתניא ב' מעלות שבביהמ"ק: 1) מצד האור – עשה"ד הן כללות כו' (ראה ג"כ בביאור

הרי מאירה רק מדריגת שכינה כפי שהיא לאחרי התלבשותה בהיכל קדשי־קדשים שב"עולם הבריאה", ולאחרי התלבשותה ב"מלכות" שב"בריאה" (שהתלבשות זו, מאפשרת שתוכל להאיר בהיכל קדשי־קדשים של "עולם היצירה"). ואילו, השכינה ששרתה בבית המקדש הראשון, הגם שאף שם, היה זה על־ידי התלבשותה ב"מלכות" שב"עולם הבריאה", אך היה זה באופן שההסתרה מהתלבשות זו, היתה מעטה יותר, ואותו אור שהאיר (בבית המקדש) אחרי הסתרה זו, עדיין שייך רק ל"עולם הבריאה" ולא ל"עולם היצירה". — ולמרות שבית המקדש הוא הרי בעולם הזה הגשמי, ואם־כן כיצד האירה שם מדריגת שכינה, בצורה נעלה, וחזקה יותר וביתר גילוי, מאשר בעולמות העליונים? — הרי זה, משום: **כִּי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הֵן כְּלָלוּת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ,** — הן כוללות את כל התורה כולה, כפי שמוסבר באזהרות רבי סעדיה גאון, כיצד כלולות בעשרת הדברות, כל תרי"ג מצוות התורה, (ולהעיר מהתחלת פרק כ'), **דְּנִפְקָא מִנּוֹ חָכְמָה עִלָּאָה,** — שהיא (התורה) באה מ"חכמה עילאה" (חכמה שב"עולם האצילות"), **דִּלְעֵילָא לְעֵילָא מֵעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא,** — שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות, כמו "מלכות" של "עולם האצילות", בחינת ה"שכינה", הנקראת "עלמא דאתגליא", כי זוהי ההתגלות של אור אין־סוף בעולמות — והרי, תורה היא למעלה מ"עלמא דאתגליא", למעלה מ"שכינה"; ולכן יש בכוח התורה להיות "לבוש" שלא יתבטל בפני אור השכינה המתלבש באותו לבוש. אך, לבוש המסתיר, הוא דוקא כשהוא יורד בענין שלמטה משכינה, שלכן הוא מסתיר על אור השכינה שיוכל להתקבל; ברם, התורה, כפי שבאה בעשרת הדברות שבלוחות, איננה באופן שתהיה כמו הענינים שבעולם הגשמי, אלא — כפי שיוסבר להלן — היא נשארה באותה מדריגה שלמעלה מהעולמות העליונים האמורים. **וּכְדֵי לְחָקְקָן** — את עשרת הדברות, **בְּלוּחוֹת אֲבָנִים גַּשְׁמִיִּים — לֹא יָרְדָה** — "חכמה עילאה" שהיא תורה, **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, כְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת** — המשתלשלים מעולם עליון יותר לעולם תחתון יותר, שכך הוא הרי הסדר, שעד שהיא יורדת לעולם הזה הגשמי, היא צריכה לעבור ההשתלשלות של עולמות יצירה ועשיה הרוחניים, שלמעלה מהעולם הזה הגשמי, ורק אז, זה בא לעולם הזה הגשמי, **עַד עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כִּי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי מִתְנַהֵג בְּהִתְלַבְּשׁוּת הַטֶּבַע הַגַּשְׁמִי,** — ההשפעה האלקית היורדת בעולם הזה הגשמי, מתלבשת בלבוש של "טבע", ואילו ב"לוחות", לא היה כך, אלא, **"וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה,** — יצירה אלקית, שבה נראית אלקות, ולא טבע, **וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא"**[2], — כתב אלקי, שבו נראית אלקות, **לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, הַנִּשְׁפָּע** — העולם הזה הגשמי מקבל השפעתו, **מֵהָאָרַת הַשְּׁכִינָה שֶׁבְּהֵיכַל קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים דַּעֲשִׂיָּה, שֶׁמִּמְּנָּה** — מהארת שכינה זו, — **נִמְשָׁךְ אוֹר וְחַיּוּת לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, שֶׁגַּם עוֹלָם הַזֶּה בִּכְלָלוֹ,** — העולם הזה הגשמי, שהוא הוא העולם הזה, כלול ב"עולם העשיה" המקבל את חיותו מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים של "עולם העשיה" (לאחרי התלבשותה ב"מלכות" ד"עשיה"); אך, ב"לוחות", לא היה כך, **אֶלָּא בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה** — חכמה עליונה, **דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, נִתְלַבְּשָׁה בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת וְדִבְרִיאָה לְבַדָּן,** — בלעדי התלבשותה בעולמות שלמטה מהם, **וְהֵן לְבַדָּן** — "חכמה דאצילות" כפי שהיא מלובשת במלכות דאצילות ובמלכות דבריאה, בלעדי ההתלבשות שלאחריהן, **הַמְיֻחָדוֹת בְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּתוֹכָן — הֵן הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם "שְׁכִינָה", הַשּׁוֹרָה בְּקָדְשֵׁי־קָדָשִׁים דְּבֵית רִאשׁוֹן, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָהּ** — של השכינה, **בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הַחֲקוּקוֹת בַּלּוּחוֹת שֶׁבָּאָרוֹן בְּגֵם** — האותיות החקוקות בלוחות, היה בהן משום ענין של "נס", כמאמר חכמינו ז"ל[3], שהאותיות

ליקוטי אמרים

כללות התורה כולה דנפקא מגו חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא וכדי לחקקן בלוחות אבנים גשמיים לא ירדה ממדרגה למדרגה כדרך השתלשלות העולמות עד עוה"ז הגשמי כי עוה"ז הגשמי מתנהג בהתלבשות הטבע הגשמי והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא למעלה מהטבע של עוה"ז הגשמי הנשפע מהארת השכינה שבהיכל ק"ק דעשיה שממנה נמשך אור וחיות לעולם העשיה שגם עוה"ז בכללו אלא בחי' חכמה עילאה דאצילות שהיא כללות התורה שבי' הדברות נתלבשה במלכות דאצי' ודבריא' לבדן והן לבדן המיוחדות באור א"ס שבתוכן הן הנקראות בשם שכינה השורה בק"ק דבית ראשון ע"י התלבשותה בי' הדברות החקוקות בלוחות שבארון

הר"י שי' קארף). 2) מצד אופן המשכתו ("וכדי לחקקן") — **לא** ירדה כו' [בסי' שם — מעלה שלישית — שבדברים תחתונים]. והמעלה לגבי כל עולמות העליונים: 1) גילוי עצמות אוא"ס כו' "מפני הלוחות שהיו שם ומטעם הנ"ל" (**סי' שם אלא שהלוחות** פעלו שעי"ז ניתוסף **גם** בהיכל ק"ק דבריאה — כצ"ל כדי שלא יוקשה בסי' מיני' ובי', וכמושכ באוה"ת (עט"ז) בחילוק — בריאה מצ"ע או כשמאיר מאצי'), 2) השגת המהות **לא** רק ידיעת המציאות (כ"מ באוה"ת עט"ז), 3) בחי' שלמע' מסובב וממלא, בחי' עונג העליון (כ"מ באוה"ת ערל"ג) [וכיון שממלא נמשך מקום, ומסובב — למע' ממקום, הרי הבחי' שלמע' משניהם ממנה נמשך: מקום ארון (**וביחד עם זה**) **אינו** מן המדה]". **2.** שמות כה, טז. **3.** מגילה ב, ב.

"מ" ו"ס" שבלוחות — "בנס היו עומדים", כי בהיותן חקוקות מעבר לעבר, לא יכלו לעמוד — רק בנס, שהרי לא ניתן להן במה להיתפס, ועשרת הדברות שבלוחות, היו **וּ"מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים חַיִּים"** — הוא השם שבספירת "בינה" של "עולם האצילות", המאיר ב"עולם הבריאה", כדלהלן: [**הוא** — "אלקים חיים" בספירות, הוא ספירת בינה של עולם האצילות, הנקראת **"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"**, — העולם המכוסה, **הַמְקַנֵּן** — ומאיר, **בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, כַּנּוֹדָע לְיוֹדְעֵי חֵן** — חכמה נסתרה, היא תורת הקבלה] שספירת "בינה" של "עולם האצילות", מאירה ב"עולם הבריאה", שהוא עדיין ענין של "עלמא דאתכסיא" (עולם מכוסה ונעלם), כלומר: "בריאה" הוא "עולם", אבל עדיין לא במציאות של "יש", דבר שבהתגלות.

ליקוטי אמרים

בנס ומעשה אלהים חיים [הוא עלמא דאתכסיא המקנן בעולם הבריאה כנודע לי"ח]

~ יום שני ב' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, ובבית שני... עד עמ' 148, יסד ברתא.

וּבְבֵית שֵׁנִי, שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת, — בין חמשת הדברים שחסרו בבית שני, היו הארון והלוחות, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[4] **שֶׁלֹּא הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה בּוֹ, פֵּרוּשׁ** — לא, שבבית המקדש השני לא היתה השראת השכינה כלל, אלא הכוונה: **מַדְרֵגַת שְׁכִינָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה בְּבֵית רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלְמוֹת,** — אותה מדריגת השכינה — לא היתה שורה בבית השני, אלא בחינה קטנה יותר של שכינה, שאינה בערך כלל למדריגת השכינה שבבית ראשון, **אֶלָּא בְּבֵית שֵׁנִי הָיְתָה שׁוֹרָה** — השכינה, **כְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת** — כפי שהיא מתלבשת **בְּמַלְכוּת דִּבְרִיאָה, וְדִבְרִיאָה** — מלכות של עולם הבריאה, **בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, וְדִיצִירָה** — ומלכות של "עולם היצירה" כפי שהיא מתלבשת **בְּהֵיכַל קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים דַּעֲשִׂיָּה,** — בחכמה־בינה־דעת, הנקראות "היכל קדשי־קדשים", של עולם העשיה, **וְקָדְשֵׁי־קָדָשִׁים דַּעֲשִׂיָּה** — בלי ההתלבשות של מלכות של "עולם העשיה", **הָיָה מִתְלַבֵּשׁ בְּקָדְשֵׁי־קָדָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַטָּה, וְשָׁרְתָה בּוֹ** — בבית המקדש השני, **הַשְּׁכִינָה** — אותה מדריגת שכינה של **מַלְכוּת דִּיצִירָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּקָדְשֵׁי־קָדָשִׁים דַּעֲשִׂיָּה. וְלָכֵן** — מפני שבקדשי־קדשים שבבית המקדש, היתה השראת השכינה, **לֹא הָיָה רַשַּׁאי שׁוּם אָדָם לִכָּנֵס שָׁם,** — בקדשי־קדשים שבבית ראשון ושני, **לְבַד כֹּהֵן גָּדוֹל** — היה מותר לו להיכנס שם, **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּ"מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** — כולל גם "היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש, הרי באיזה היכל של קדשי־קדשים מתלבשת השכינה? שהרי, כאמור, התלבשות השכינה היא רק ב"היכל קדשי־קדשים" שהוא לבוש לאור השכינה — יסביר רבנו הזקן להלן, שתורה ומצוותיה הן הם "היכל קדשי־קדשים" וה"לבוש" לאור השכינה, **אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבַד"**[5], — תורה, היא ה"היכל קדשי־קדשים" המאחדת את הקב"ה עם העולם, ש"הקדוש", אור שהוא קדוש ומובדל, אור השכינה, יהיה "ברוך" (מלשון המשכה) — יימשך בעולם. **וַ"אֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה — שְׁכִינָה עִמּוֹ",** כִּדְאִיתָא — כמו שכתוב **בִּבְרָכוֹת פֶּרֶק קַמָּא,** — בפרק ראשון של מסכת ברכות[20] — **פֵּרוּשׁ "שְׁכִינָה עִמּוֹ"** — שבהיותו נברא של עולם הזה הגשמי, מאיר בו אור השכינה, — באיזו מדריגה של הארת השכינה, מדובר? — **כְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת**

ליקוטי אמרים

ובבית שני שלא היה בו הארון והלוחות אמרז"ל שלא היתה שכינה שורה בו. פי' מדרגת שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא כדרך השתלשלות העולמות אלא בבית שני היתה שורה כדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצי' במלכות דבריאה ודבריא' במלכו' דיצירה ודיצי' בהיכל ק"ק דעשי' וק"ק דעשי' היה מתלבש בק"ק שבבהמ"ק שלמטה ושרתה בו השכינה מלכות דיצירה המלובשת בק"ק דעשיה. ולכן לא היה רשאי שום אדם ליכנס שם לבד כהן גדול ביה"כ ומשחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד ואפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו כדאית' בברכו' פ"ק פי' שכינה עמו כדרך השתלשלות

4. יומא ט, ב. 5. ברכות ו, א.

בְּמַלְכוּת דְּבְרִיאָה וִיצִירָה וַעֲשִׂיָּה. — שלא כהשראת השכינה בקדשי־קדשים (אפילו) של בית שני, שלא היתה על־ידי התלבשות במלכות ד"עשיה". ההבדל שבין השראת השכינה שבתורה לבין המשכת והארת השכינה בעולם בכלל, שבאה גם כן דרך אותו סדר השתלשלות — מתבטא בכך שבעולם, זה בא על־ידי לבוש של "קליפת נוגה", מה־שאין־כן בתורה ומצוות. טעמו של דבר, מדוע השראת השכינה שעל־ידי תורה, צריכה גם כן לעבור דרך ההתלבשות במלכות של "עולם העשיה" — יוסבר להלן, שהוא, מפני שהמצוות והתורה, הן ברובן הגדול, מצוות מעשיות — מצוות שיש לעשותן ב"מעשה" — הרי שאור השכינה בא כאן בענין של "מעשה" ו"עשיה", לכן זה צריך להיות על־ידי התלבשות גם ב"מלכות" שב"עולם העשיה"; **כִּי תַרְיַ"ג** — 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה, רֻבָּן כֻּלָּן הֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְגַם** — המצוות, **הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ תַּלְמוּד תּוֹרָה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וּקְרִיאַת־שְׁמַע וּתְפִלָּה** — שהגם שמצוות אלו קשורות במחשבה — לחשוב ולהבין מה שלומדים ולחוש ולהרגיש בכוונה שבקריאת שמע ושבתפילה — הרי שאין הן לכאורה שייכות ל"עשיה", **הָא** כַּיְמָא לָן — מקובל עלינו, **דְ"הִרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי"**, — מחשבה איננה כמו דיבור, **וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְכַוָּנָה לְבַד** — גם לא בהרהור הקרוב לדיבור, לחשוב כיצד לדבר, שזה נקרא "הרהור", **עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְכַיְמָא לָן** — ומקובל עלינו באופן הברור ביותר, **דַּ"עֲקִימַת שְׂפָתָיו** — בשעת הדיבור, **הָוֵי** — הוא, **מַעֲשֶׂה"** — כך, שגם במצוות אלו, ישנו הענין של מעשה ועשיה. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועדיין צ"ל הדיוק דד"א של הלכה דוקא בא במקום קה"ק, ולא עוסק בתורה סתם אף שגם אז השכינה עמו — ומבאר שבזה יש גם מעלת הרצון, — בארוכה באגה"ק סכ"ט". **וְתַרְיַ"ג** — 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה עִם שֶׁבַע מִצְוֹת דְּרַבָּנָן בְּגִימַטְרִיָּא "כֶּתֶר"**, 620, **שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא** — רצון נקרא כתר, כי רצון הוא ענין של מקיף, כמו הכתר שהוא מקיף על הראש והמוחין — ראה בארוכה לקמן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, **הַמְלֻבָּשׁ** — הרצון העליון מלובש, **בְּחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — כלומר: לזה שהתורה היא חכמתו יתברך — שבירידתה בהשתלשלות העולמות, היא מהווה "היכל קדשי קדשים" לשכינה — מיתוסף כאן גם הענין של רצון העליון שהוא למעלה מחכמה, וזהו במיוחד ב"דבר הלכה" ומצוות שהם רצון הקב"ה, **הַמְיֻחָדוֹת** — חכמתו ורצונו יתברך המאוחדות, **בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד.** — בהקשר למה שלמדנו שתורה באה מ"חכמה עילאה" — יסביר רבנו הזקן להלן, שגם תורה שבעל־פה באה מ"חכמה", ובלשון ה"תניא": **וְ"ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ"**[6] **— הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** — שנקראת "ארץ", ו"ארץ" זו "יסד" הקב"ה ב"חכמה", **דְּנַפְקָא** — "ארץ" זו, שהיא תורה שבעל־פה, יוצאת **מֵחָכְמָה עִלָּאָה** — מחכמה העליונה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּ"אַבָּא** — חכמה, **יָסַד בְּרַתָּא"** — מלכות; שהיא תורה שבעל־פה, "מלכות פה, תורה שבעל־פה קרינן לה".

ליקוטי אמרים

והתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה ויצירה ועשיה כי תרי"ג מצות התורה רובן ככולן הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור ומחשבה כמו ת"ת ובהמ"ז וק"ש ותפלה הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לבד עד שיוציא בשפתיו וקי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה ותרי"ג מצות התורה עם שבע מצות דרבנן בגימטריא כת"ר שהוא רצון העליון ב"ה המלובש בחכמתו יתברך המיוחדות באור א"ס ב"ה בתכלית היחוד וה' בחכמה יסד ארץ היא תורה שבעל פה דנפקא מחכמה עילאה כמ"ש בזהר דאבא יסד ברתא.

~ יום שלישי ג' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, וז"ש הינוקא... עד עמ' עה, ית' וית'.

להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר על ראש האדם — צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינון עובדין טבין" — ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות; בכל מקום מציין "שמן" את הענין ה"חכמה" — איזו שייכות, איפוא, יש למעשה המצוות, ל"חכמה" הנקראת "משחא" — שמן? — יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש בחכמה, שהיא שמן, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור השכינה, והיא החכמה המלובשת בתורה; ברם, כדי להמשיך את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי — צריכים לא רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתילה" שהיא (על־ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה) תחזיק עצמה בנר — ה"פתילה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית המחיה את הגוף,

---

6. משלי ג, יט.

בחיים גשמיים, זוהי הפתילה הנשרפת על־ידי תורה ומצוות: כמו ב"פתילה" גשמית, שהחלק העליון שלה – נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל־ידי תורה ומצוות, נשרפים הלבושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש של אור השכינה, על־ידי המחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות; ולכן, על ה"שמן" להתבטא ב"עובדין טבין", מעשה המצוות, הבאים מחכמתו יתברך, ולא די בתורה בלבד (שהיא הרי חכמה) שתשמש ל"שמן", כי מעשה המצוות דוקא מביאים לכך שאור השכינה יימשך ב"פתילה" – בנפש החיונית, וזאת על־ידי שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו. ובלשון ה"תניא": **וְזֶה שֶׁאָמַר הַיְנוּקָא:** – ב"זוהר", מובא לעיל בפרק ל"ה: **"דְּנְהוֹרָא עִלָּאָה דְּאַדְלִיק עַל רֵישֵׁיהּ"** – **הִיא שְׁכִינָתָא** – **"אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא"**, – האור העליון המאיר על ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" – צריך ל"שמן", **פֵּרוּשׁ: לְהִתְלַבֵּשׁ בַּחָכְמָה, הַנִּקְרָא "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ"**, – "קדש" זה "חכמה", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר** – ש"שמן משחת קדש" הוא "חכמה" – ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמן", כלומר: עליו להתלבש בחכמה שהיא הלבוש, הכלי, לאור השכינה – וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: **וְ"אִינּוּן עוֹבְדִין טָבִין"** – ואלה (השמן) הם, מעשים טובים, מעשה המצוות, **הֵן תַּרְיַ"ג** – 613, **מִצְוֹת** – לכאורה, צריך להבין: איזו שייכות יש למעשה המצוות – ל"שמן", חכמה? אלא, מפני שהן תרי"ג המצוות, **הַנִּמְשָׁכוֹת מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – ומדוע לא מספיקה לכך, תורה בלבד, שהיא שמן, חכמה, וצריכים גם ל"עובדין טבין" – למעשה המצוות הנמשכים מחכמה? **כִּדֵי לֶאֱחֹז אוֹר הַשְׁכִינָה בַּפְּתִילָה, הִיא נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף, הַנִּקְרֵאת פְּתִילָה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל. כִּי כְּמוֹ שֶׁכַּנֵּר הַנִּשְׁמִי הָאוֹר מֵאִיר עַל־יְדֵי כְּלִיּוֹן וּשְׂרֵפַת הַפְּתִילָה הַנְּהֹפֶכֶת לְאֵשׁ – כָּךְ אוֹר הַשְׁכִינָה שׁוֹרֶה עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית** – שהיא "נר" – "נר ה' נשמת אדם", **עַל־יְדֵי כְּלִיּוֹן נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהִתְהַפְּכוּתָהּ מֵחֲשׁוּכָא לְנְהוֹרָא** – מחושך (הקליפה) לאור (הקדושה), **וּמִמְּרִירוּ לְמִתְקָא** – ממרירות (הקליפה) למתיקות (הקדושה) **בְּצַדִּיקִים,** – שבהם הדבר כך, כאמור לעיל פרק י', שהם מהפכים את מהות ועצמות נפש הבהמית, מדותיה ושכלה, מרע לטוב וקדושה, **אוֹ לְפָחוֹת עַל־יְדֵי כְּלִיּוֹן לְבוּשֶׁיהָ** – של הנפש הבהמית, **שֶׁהֵן מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – שהיו לפני כן לבושים של הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, **וְהִתְהַפְּכוּתָן מֵחֹשֶׁךְ הַקְּלִפּוֹת לְאוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – **הַמְלֻבָּשׁ וּמְיֻחָד בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בַּבֵּינוֹנִים** – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שב"בינונים" לא נהפכות מהות ועצמות הנפש הבהמית לטוב ולקדושה, כפי שהדבר בצדיקים, אלא רק הלבושים, מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב על־ידי מחשבה, דיבור ומעשה של התורה והמצוות שלהם – וביחס ל"בינונים" זה נקרא כליון ה"פתילה", של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת לאור ולקדושה. **כִּי עַל־יְדֵי הִתְהַפְּכוּת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הַבָּאָה מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, מֵחֲשׁוּכָא לְנְהוֹרָא וְכוּ'** – הנהפכת מחושך הקליפה לאור הקדושה, **נַעֲשֶׂה בְּחִינַת "הַעֲלָאַת מַיִן נוּקְבִין",** – כפי שכבר למדנו, והכוונה להתעוררות שהעבודה של המקבל, מעוררת למעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר הַשְׁכִינָה,** – לא רק שמן־חכמה – תורה – שהוא כלי לאור השכינה, "לקלוט" את האור, אלא היא ממשיכה את אור השכינה, **הִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ** – שלכן אומר ה"ינוקא" "ההוא נהורא דעל רישיה" – האור שעל ראשו (על המוחין) של יהודי – "איצטריך למשחא" – צריך ל"שמן", "ואינון עובדין טבין" – ואלה הם מעשים טובים. **וּבָזֶה יוֹבַן הֵיטֵב מַה שֶּׁכָּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא",** – כלומר: כמו שאי־אפשר לאש להיאחז בדבר, רק

ליקוטי אמרים

וז"ש הינוקא דנהורא עילאה דאדליק על רישיה היא שכינתא אצטריך למשחא פי' להתלבש בחכמה הנק' שמן משחת קדש כמ"ש בזהר ואינון עובדין טבין הן תרי"ג מצות הנמשכות מחכמתו ית' כדי לאחוז אור השכינה בפתילה היא נפש החיונית שבגוף הנקראת פתילה עד"מ כי כמו שבנר הגשמי האור מאיר ע"י כליון ושריפת הפתילה הנהפכת לאש כך אור השכינה שורה על נפש האלהית על ידי כליון נפש הבהמית והתהפכותה מחשוכא לנהורא וממרירו למתקא בצדיקים או לפחות ע"י כליון לבושיה שהן מחשבה דבור ומעשה והתהפכותן מחשך הקליפות לאור ה' א"ס ב"ה המלובש ומיוחד במחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה בבינונים כי ע"י התהפכות נפש הבהמית הבאה מקליפ' נוגה מחשוכא לנהורא וכו' נעשה בחי' העלאת מ"ן להמשיך אור השכינה היא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה על נפשו האלהית שבמוחין שבראשו ובזה יובן היטב מ"ש כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכמ"ש במ"א:

נשלם חלק ראשון בעז"ה ית' וית'

---

7. דברים ד, כד.

על־ידי שאותו דבר נשרף ונכלה על־ידי האש — כך מאיר אור השכינה, שה' יהיה אלקיך — אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי — הרי זה דוקא על־ידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את הפתילה של הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה מקליפה — נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[8] — שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את עצמו להקב"ה, ומתבטל ממציאותו — כמו דבר ש"נשרף" ומאבד את מציאותו — דבר זה דוקא ממשיך עליו את אור השכינה:

~ יום רביעי ד' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 150, ליקוטי אמרים... עד עמ' עו, באריכות.

ליקוטי אמרים חלק שני

הנקרא בשם חינוך קטן

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פרשה ראשונה של קריאת שמע:

חינוך

לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה הנה מדכתיב על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמיתו

חינוך קטן

לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק שֵׁנִי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם 'חִנּוּךְ קָטָן' מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים — כך הוא גם לשונו הקדוש של רבנו הזקן בדף־השער של החלק הראשון — "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים" — וכפי שהרבי הקודם נשמתו־עדן מביא בשיחותיו הקדושות, מקובל שהכוונה ב"ספרים" לספרי השל"ה הקדוש והמהר"ל מפראג, וב"סופרים" — לבעל־שם־טוב ולהרב המגיד ממזריטש, **קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, מְיֻסָּד עַל פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע*** — לפי דברי רבנו הזקן להלן, באות מילים אלו כדי להסביר שני אופני ההבנה באחדות ה', המתבטאים ב"שמע ישראל" וב"ברוך שם כבוד מלכותו כו'", עליהם נאמר בזהר, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" — הפן הנעלה יותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם" — "יחודא תתאה" — הפן הנמוך יותר בהבנת אחדות ה'. על שני אלה מיוסד החלק השני של "לקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".

(מלות כותרת אלו, הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):

"חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ, גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה"[1]. **הִנֵּה, מִדִּכְתִיב** — ממה שהפסוק אומר: **"עַל פִּי דַּרְכּוֹ"**, — שיש לחנך את הנער לפי הדרך שלו, **מַשְׁמַע שֶׁאֵינָהּ** — דרך זו, **דֶּרֶךְ הָאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ,** — זוהי דרך לנער בלבד, ואינה הדרך האמיתית, **וְאִם־כֵּן מַאי מַעֲלִיּוּתָא** — מהי המעלה בכך עד, **שֶׁ"גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה"?** — אדרבה, כשיתבגר — אכן, עליו לסור מדרכו של ה"נער", כדי להגיע לדרך האמיתית. מהי המעלה, איפוא, שלא יסור מדרך זו? **אַךְ, הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת,** — דבר ידוע הוא, **כִּי שָׁרְשֵׁי עֲבוֹדַת ה' וִיסוֹדוֹתֶיהָ**[2] **הֵן דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ,** — יראת ה' ואהבת ה' הן השרשים והיסודות של עבודת ה', המתבטאת בקיום תורה ומצוות במחשבה דיבור ומעשה — להיזהר מכל מצוות לא־תעשה ולקיים כל מצוות־עשה: **יראת ה'** משפיעה ופועלת שיהודי יישמר מכל לא־תעשה, **ואהבת ה'** משפיעה ופועלת שיקיים כל מצות־עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן: **הַיִּרְאָה** — **שֹׁרֶשׁ וִיסוֹד לְ"סוּר מֵרָע",** — שלא לעשות מה שאסור לעשות[3], **וְהָאַהֲבָה** — היא שורש ויסוד, **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב",** **וְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת־עֲשֵׂה דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** — מצוות שמן התורה ומצוות שמדרבנן, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָן.** — בחלק הראשון של ספר ה"תניא". כפי המקובל בין חסידים, היתה סברא אצל רבנו הזקן, שחלק זה (השני מספר ה"תניא") יהיה החלק הראשון, וחמישים ושלשה הפרקים של החלק הראשון, יהיו החלק השני. לכן, כשהוא מתייחס כאן לחלק הראשון, הוא משתמש בלשון "כמו שיתבאר" להלן. (**וּמִצְוַת הַחִנּוּךְ** — לחנך את הקטן, **הִיא גַּם־כֵּן בְּמִצְוַת־עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'אֹרַח חַיִּים' סִימָן שמג):**

וא"כ מאי מעליותא שגם כי יזקין לא יסור ממנה. אך הנה מודעת זאת כי שרשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו היראה שרש ויסוד לסור מרע והאהבה לועשה טוב וקיום כל מ"ע דאוריית' ודרבנן כמו שיתב' במקומן (ומצות החינוך היא ג"כ במ"ע כמ"ש בא"ח סימן שמ"ג):

---

*) **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כדאי להוסיף שבסו"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ד) הערות מר"ה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות — נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה)".

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להנדפס בלקו"ת ר"פ אחרי". **1.** משלי כב, ו. **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ב' הל' יל"ה: שרש — שממנו נמצאים ונמשכים. יסוד — שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים עי"ז [ובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי]". **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל

— כיוון שיש לחנך את הקטן לא רק במצוות לא־תעשה אלא גם במצוות־עשה, ומאחר שאהבת ה' היא השורש והיסוד לכל מצוות־עשה (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "נוסף ע"ז שאהבה עצמה — וכן יראה — הן מ"ע פרטיות") יש לומר שקיימת בחינת אהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות־העשה שמקיימים מצד חינוך. כלומר, אהבה זו אינה דומה למדריגת האהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות־העשה הנעשות על־ידי האדם במצב של תמידיות, בהיותו גדול ומחוייב במצוות. אלא, מכיון שאהבה זו משמשת שורש לקיום מצוות־העשה שמקיימים אותן בתור חינוך בלבד, נכללת גם אהבה זו בסוג של חינוך — לא אהבה יציבה, שאפשר להישאר אתה לתמיד. להלן יוסבר אופן החינוך לאהבה זו, שגם עליה מתאים לומר "חנוך לנער על פי דרכו", שכן, קיימת כאן מעלה שגם "כי יזקין" לא יסור ממנה. **וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה כְּתִיב** — כתוב, **בְּסוֹף פָּרָשַׁת עֵקֶב: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ, לְאַהֲבָה אֶת ה' וְגוֹ'". וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ לְשׁוֹן "עֲשִׂיָּה" גַּבֵּי אַהֲבָה** — שהיא רגש **שֶׁבַּלֵּב?** — הלשון "עשיה" מתאים על דבר של מעשה. כיצד, איפוא, מתאים להשתמש בלשון עשיה לגבי אהבה שהיא רגש שבלב? — להלן יוסבר, שישנה אהבה שאדם משיג אותה על־ידי התבוננות, על־ידי התעמקותו בענינים המעוררים אהבה זו. לכן מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של עשיה — ליצור ולפתח בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון במדריגה העליונה יותר של אהבה, שלגביה לא מתאים להשתמש בלשון עשיה, מפני שאין זו אהבה הנוצרת ונפעלת על־ידי האדם: הוא רק עושה הכנה שאהבה זו תוכל להתגלות אצלו. **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּיֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי אַהֲבַת ה'. הָאַחַת, הִיא כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ בְּטִבְעָהּ אֶל בּוֹרְאָהּ,** — בטבע הנפש ישנה אהבה כזו של "כלות הנפש". שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק מעצם ה"אין־סוף" — לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של כליון לעצמותה, ל"אין־סוף" ברוך־הוא. הרי מובן שאהבה זו אין צורך ליצור — ואף אין יכולת ליצור אותה — כיוון שהיא נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש לגלות אהבה זו של הנפש האלקית, שגם לב הבשר הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש אלו. כיצד היא אכן מתגלה? **כַּאֲשֶׁר תִּתְנַבֵּר נֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית עַל הַחֹמֶר** — של הגוף, **וְתַשְׁפִּילֵהוּ וְתַכְנִיעֵהוּ תַּחְתֶּיהָ,** — דבר המתבטא בעבודת הנפש האלקית — לתקן את הנפש הבהמית ולזכך את הגוף על־ידי הנפש השכלית: על־ידי שהשכל מבין עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות הם במצב מרומם ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף, להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר". וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף — **אֲזַי תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט** — הנפש, **בְּשַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** — לא שלהבת של אהבה הנוצרת על־ידי התבוננות, אלא שלהבת של אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו, אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה להתגלות — ועתה היא מתגלה, **וְתָגֵל וְתִשְׂמַח בַּה' עוֹשָׂהּ, וְתִתְעַנֵּג עַל ה'** — בקב"ה, **תַּעֲנוּג נִפְלָא.** — בעבודה מסוג אחר משמש התענוג כשכר על העבודה, ואילו באהבה ועבודה זו, התענוג הוא באהבה ובעבודה עצמן. **וְהַזּוֹכִים לְמַעֲלַת אַהֲבָה רַבָּה זוֹ — הֵם הַנִּקְרָאִים צַדִּיקִים,** — אופן האהבה של צדיקים הוא בתענוג ושמחה, **כְּדִכְתִיב:** כמו שכתוב[4]: **"שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'"** — כלומר, אופן העבודה בצדיקים הוא אהבה בשמחה ותענוג. למרות שכאמור לעיל, זוהי אהבה שמצד הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד מישראל, ואם כך, הרי היתה צריכה להיות יכולת בכל יהודי להגיע לאהבה כזו — מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, כי לשם כך נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. **אַךְ, לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה,** — להגיע לאהבה זו, שאז הוא במדריגת צדיק, **כִּי לָזֶה צָרִיךְ** — לשם כך נדרש, **זִכּוּךְ הַחֹמֶר** — של הגוף, **בִּמְאֹד מְאֹד, וְגַם** — נדרשים לשם כך, לימוד **תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה,** כדי **לִזְכּוֹת לִנְשָׁמָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת רוּחַ** — שעל־ידי־זה זוכה האדם לדרגת "נשמה" שהיא העליונה בין שלש הדרגות: "נפש", "רוח", "נשמה", שכן, מצד מדריגת ה"רוח" העבודה היא במדות שבלב, **וְנֶפֶשׁ,** — מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול — אלא זו מדריגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל — כלשון הכתוב: "ונשמת שדי תבינם" — המשפיע על החומר להכניעו ולזככו. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ'רֵאשִׁית חָכְמָה' שַׁעַר הָאַהֲבָה.** — שאהבה כזו קשורה במדריגה של נשמה דוקא — על־כל־פנים מובן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם

ליקוטי חלק שני אמרים

והנה באהבה כתיב בס"פ עקב אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' וגו' וצריך להבין איך שייך לשון עשייה גבי אהבה שבלב אך הענין הוא דיש שני מיני אהבת ה' האחת היא כלות הנפש בטבעה אל בוראה כאשר תתגבר נפש השכלית על החומר ותשפילהו ותכניעהו תחתיה אזי תתלהב ותתלהט בשלהבת העולה מאליה ותגל ותשמח בה' עושה ותתענג על ה' תענוג נפלא והזוכים למעלת אהבה רבה זו הם הנקראים צדיקים כדכתיב שמחו צדיקים בה' אך לא כל אדם זוכה לזה כי לזה צריך זיכוך החומר במאד מאד וגם תורה ומעשים טובים הרבה לזכות לנשמה עליונה שלמעלה ממדרגת רוח ונפש כמ"ש בר"ח שער האהבה.

לקמן 'כל מ"ע ומל"ת דאורייתא'". 4. תהלים צז, יב.

יפעל וייצר אותה בתוכו — שכן, אין באפשרותו ליצור אותה; הוא יכול רק להכשיר ולזכך את עצמו, כך שהאהבה שמהנפש תתגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. **וְהַשֵּׁנִית,** — הבחינה השניה של אהבה **הִיא אַהֲבָה שֶׁכָּל אָדָם יוּכַל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ,** — כל אדם יכול להגיע למדריגת אהבה זו, — כיצד? — **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּעֻמְקָא דְּלִבָּא** — בעומק הלב, שההתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, **בַּדְּבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה לַה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל.** — ישנם ענינים המעוררים את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי — וכאשר הוא יתבונן בענינים אלה — **הֵן דֶּרֶךְ כְּלָל,** — גם כשהוא מתבונן באופן כללי, **כִּי הוּא** — הקב"ה, **חַיֵּינוּ מַמָּשׁ,** — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמבואר לעיל פמ"ד", **וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ וְחַיָּיו – כֵּן יֹאהַב אֶת ה', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן וְיָשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי ה' הוּא נַפְשׁוֹ הָאֲמִתִּית וְחַיָּיו מַמָּשׁ,** — שהרי הקב"ה הוא הנפש והחיות של נפשו, וממילא הקב"ה הוא חייו האמיתיים — לכן ההתעמקות בזה תעורר בו אהבה להקב"ה, כאהבת האדם לנפשו ולחייו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ וְגוֹ'".** — הזוהר מפרש, ש"נפשי" הכוונה על הקב"ה: "נפשי", מפני שאתה, ריבונו של עולם, הוא נפשי וחיי, לכן "אויתיך", אני אוהב אותך ומתאוה לך[5]. **וְהֵן דֶּרֶךְ פְּרָט,** — וגם כשיתבונן באופן פרטי — "כמבואר לעיל פמ"ו" — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **שֶׁכְּשֶׁיָּבִין וְיַשְׂכִּיל בְּגֹדֶל תּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דֶּרֶךְ פְּרָטִית** — כגון, בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא "ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיבי" — הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, **כַּאֲשֶׁר יוּכַל שֶׁאֵת בְּשִׂכְלוֹ וּמַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִשִּׂכְלוֹ.** — ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם ב"ידיעת החיוב" — וענינים שלמעלה מהבנתו, יבין אותם ב"ידיעת השלילה", שאין הוא מבין את הדבר עצמו, אלא רק כפי שהדבר מושלל מענינים וגדרים מסויימים. כלומר, עניני האלקות שלמעלה מהבנתו, יבין אותם לכל־הפחות איך שהקב"ה מושלל מעניין ומושג זה וזה — בכך יש כבר גם מדה מסויימת של ידיעה באלקות; **וְאַחַר־כָּךְ** — אחרי שיתבונן בפרטי גדלות ה', **יִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבַת ה' הַגְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה אֵלֵינוּ,** — בני ישראל, אהבה שהביאה לכמה פרטי ענינים: **לֵירֵד** — לרדת, **לְמִצְרַיִם "עֶרְוַת הָאָרֶץ",** — שם "ירד" כביכול הקב"ה, **לְהוֹצִיא נִשְׁמוֹתֵינוּ מִ"כּוּר הַבַּרְזֶל", שֶׁהוּא הַ"סְּטְרָא־אָחֳרָא" רַחֲמָנָא־לִצְלָן,** — בה היו בני ישראל שקועים רחמנא־ליצלן בהיותם במצרים — והוא יתברך הוציאנו משם, **לְקָרְבֵנוּ אֵלָיו וּלְדָבְקֵנוּ בִּשְׁמוֹ מַמָּשׁ, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד,** — ועל־ידי היותנו דבוקים בשמו התדבקנו בו יתברך. **דְּהַיְנוּ,** — כלומר: **שֶׁרוֹמְמָנוּ מִתַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת וְהַטֻּמְאָה לְתַכְלִית הַקְּדֻשָּׁה, וּגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית[6],** — ואחרי שיבין במפורט את גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני ישראל — **אֲזַי "כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים"** — הרי "לב האדם לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת מהזולת אליו; כך גם בענינו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", **שֶׁתִּתְעוֹרֵר הָאַהֲבָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל וּמִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָן זֶה בְּעֻמְקָא דְּלִבָּא,** — בעומק הלב, **לֶאֱהֹב אֶת ה' אַהֲבָה עַזָּה, וּלְדָבְקָה בּוֹ בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ בְּאֲרִיכוּת.**

— היכן שמדובר אודות האהבה שבבחינת "כמים הפנים", והוא בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ו עד מ"ט.

ליקוטי חלק שני אמרים

והשנית היא אהבה שכל אדם יוכל להגיע אליה כשיתבונן היטב בעומקא דלבא בדברים המעוררים את האהבה לה' בלב כל ישראל. הן דרך כלל כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחייו. כן יאהב את ה' כאשר יתבונן וישים אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחייו ממש כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתיך וגו'. והן דרך פרט שכשיבין וישכיל בגדולתו של מ"ה הקב"ה דרך פרטית כאשר יוכל שאת בשכלו ומה שלמעלה משכלו ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו לירד למצרים ערות הארץ להוציא נשמותינו מכור הברזל שהוא הס"א ר"ל לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש והוא ושמו אחד דהיינו שרוממנו מתכלית השפלות והטומאה לתכלית הקדושה וגדולתו ית' שאין לה קץ ותכלית אזי כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומתבונן בענין זה בעומקא דלבא לאהוב את ה' אהבה עזה ולדבקה בו בלב ונפש כמו שיתבאר במקומה באריכות.

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכ"ז הוא ענין כללי — חיים ואהבת חיים. ואין שייך בזה (כ"כ) חילוקי דבקות ופרטים וכו'".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה — עיין פמ"ו".

~ יום חמישי ה' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, והנה ענין אהבה זו... עד עמ' עו, שית' במקומה.

וְהִנֵּה, עִנְיַן אַהֲבָה זוֹ – האהבה הבאה מהתבוננות, **רָצָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לִטַּע** – לטעת, **בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּפָרָשָׁה**[7]: "**וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'**", **כַּפָּסוּק: "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'**, – בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה'; ובפסוקים הבאים אחריו מובאים ענינים המראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל: **רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק וְגוֹ', וּמִלְּתָם וְגוֹ', בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ וְגוֹ'**, – ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב, דבר הדורש, כפי שהפסוק אומר להלן, את הענין של: **וְאָהַבְתָּ וְגוֹ'**"[8]. – להגיע לאהבת ה'. **וְלָכֵן סִיֵּם דְּבָרָיו** – בפרשה זו, **עַל אַהֲבָה זוֹ: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ"**[9], – שלכאורה לא מובן, כיצד מתאים לומר על אהבה – שהיא רגש שבלב – לשון עשיה? – אלא, מפני שמדובר על אהבה הבאה מהתבוננות, עליה מתאים הלשון "לעשותה", משום, **שֶׁהִיא אַהֲבָה עֲשׂוּיָה בַּלֵּב, עַל־יְדֵי הַבִּינָה וְהַדַּעַת** – ההבנה והעמקה, **בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה.** – ברם, לכאורה אפשר לשאול: מכיוון שיש לעורר אהבה זו על־ידי התבוננות, היה על הפסוק להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד, שאכן: **וְעַל זֶה צִוָּה כְּבָר תְּחִלָּה** – בפרשה ראשונה של "קריאת שמע": "**וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ**"[10], **כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תָּבֹא לְאַהֲבָה אֶת ה', כִּדְאִיתָא** – כפי שמובא **בַּ'סִּפְרֵי' עַל פָּסוּק זֶה**[11]. **וְהִנֵּה, עַל אַהֲבָה זוֹ הַשֵּׁנִית** – הבאה מהתבוננות, **שַׁיָּךְ לְשׁוֹן מְצָוֶה וְצִוּוּי,** – כלשון הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי, לכאורה, לא מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של ציווי, כיוון שאהבה היא הרי רגש הלב, וממה נפשך: אם יש לו רגש זה, מיותר הרי הציווי; ואם חסר לו רגש זה, מה יועיל הציווי? – ברם, לגבי אהבה זו מכיון שהיא באה מהתבוננות, מתאים להשתמש בלשון ציווי: ציווי שיתבונן ויעורר את האהבה. **דְּהַיְנוּ** – כלומר, כוונת הציווי היא: **לָשׂוּם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה. אֲבָל בְּאַהֲבָה רִאשׁוֹנָה,** – לגבי מדריגת האהבה הראשונה אודותה דובר לעיל, **שֶׁהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – ואין היא אהבה שיוצרים אותה, **לֹא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן צִוּוּי וּמְצָוָה כְּלָל. וְלֹא עוֹד,** – לא זו בלבד שמדריגת אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על־ידי התבוננות, שלכן לא מתאים לגביה לשון ציווי, **אֶלָּא שֶׁהִיא** – אהבה זו היא **מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, לִטְעֹם מֵעֵין עוֹלָם־הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – העולם־הבא הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" – תענוג מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה זו, **שֶׁעָלֶיהָ** – על מדריגת אהבה זו, **נֶאֱמַר**[12]: "**עֲבוֹדַת מַתָּנָה אָתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם**"[13], – שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ** – היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה בתענוגים. להלן מסיים רבנו הזקן את אשר התחיל להסביר במה מתבטאת מעלת "חנוך לנער על פי דרכו", עד ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", כלומר, כש"יזקין", כשיגיע למדריגה עליונה יותר, לא יסור מדרך העבודה שהיא ענין של "חנוך לנער" בלבד. כדי להקל על הבנת הענין, הרי הביאור בקצרה הוא: למרות שהאהבה הנמוכה יותר, הבאה על־ידי התבוננות, היא בבחינה של "חינוך" (דרך העבודה של "נער" שכל אחד יכול להגיע אליה) בהשוואה למדריגה העליונה יותר של אהבה, שהיא עצמותית ותמידית (והשייכת לצדיקים בלבד) – הרי יש בה (באהבה של "חינוך") מעלה, שגם כשנמצא במדריגת צדיק, הכוללת מדריגת האהבה העליונה יותר – עליו להזדקק גם אז להאהבה של "חינוך" הבאה על־ידי התבוננות. שכן, גם בצדיק יכול להיות אי־פעם, שהמדריגה העליונה שלו באהבה בתענוגים לא תהיה אצלו בגילוי; במיוחד משום שכשעולים ממדריגה למדריגה, נדרש, לפני שמגיעים למדריגה העליונה יותר, לסגת מהמדריגה הקודמת, וזאת כדי שהיא לא תפריע להגיע למדריגה העליונה יותר – ואז, כשחסרה לו המדריגה שלו באהבה, הוא עובד את ה' במה שנשאר לו ממדריגת האהבה הראשונה שלו, האהבה של "חינוך" הבאה על־ידי התבוננות, בה "התחנך" לפני שהגיע למדריגת צדיק.

ליקוטי חלק שני אמרים

והנה ענין אהבה זו רצה מרע"ה ליטע בלב כל ישראל כפרשה ועתה ישראל וגו' כפסוק הן לה' אלהיך השמים וגו' רק באבותיך חשק וגו' ומלתם וגו' בשבעים נפש וגו' ואהבת וגו'. ולכן סיים דבריו על אהבה זו אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה שהיא אהבה עשויה בלב ע"י הבינה והדעת בדברים המעוררים את האהבה וע"ז צוה כבר תחלה והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך כדי שעי"ז תבא לאהבה את ה' כדאיתא בספרי ע"פ זה. והנה על אהבה זו השנית שייך לשון מצוה וצווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה אבל באהבה ראשונ' שהיא שלהבת העולה מאליה לא שייך לשון צווי ומצוה כלל ולא עוד אלא שהיא מתן שכרן של צדיקים לטעום מעין עו"הב בע"הז שעליה נאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם כמו שיתב' במקומה

---

7. עקב י, יב – יד – טו – טז – כד. 8. שם יא, א. 9. יא, כב. 10. ואתחנן ו, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך – מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל". 12. קרח יח, ז. 13. על הפירוש שבחינת כהונה בעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא – ויל"ע אגה"ק רסי"ח".

~ יום שישי ו' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, אך הנה ידוע... עד עמ' עו, יתברך וית':

אַךְ הִנֵּה יָדוּעַ לַיּוֹדְעִים, טַעֲמָא דִּקְרָא מַאי דִּכְתִיב: — טעם הפסוק מה שנאמר: **"כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם"**[14], — שגם בצדיק שייך ענין ה"נפילה", שהוא נופל ממדריגתו ועולה לאחר מכן שוב — כך, שישנו זמן שאין הוא במדריגת אהבה בתענוגים, **וּכְפָרָט** — שמצד סדר העבודה נדרש שבזמנים מסויימים לא יעמוד הצדיק במדריגתו, מפני **שֶׁהָאָדָם נִקְרָא "מְהַלֵּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד"**, — האדם נקרא "מהלך", הוא הולך ועולה ממדריגה למדריגה, ובאופן שהמדריגה אליה הגיע היא באין־ערוך למעלה מהמדריגה הקודמת, זהו ענינו האמיתי של "מהלך", ולא "עומד" הנמצא תמיד במדריגה אחת, או גם כשהעליונות של המדריגה השניה היא ביחס מסויים למדריגה הראשונה, שאז לא נדרש (כפי שיוסבר להלן) שלפני שהוא מגיע למדריגה השניה, הוא מוכרח לסור ממדריגתו הראשונה. להיפך, המדריגה הראשונה מסייעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך" אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא עליונה שלא בערך — מפריעה אז המדריגה הראשונה למדריגה העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו הראשונה, כדי שיוכל להגיע למדריגה השניה[15], **וְצָרִיךְ** — האדם המהלך, **לֵילֵךְ** — ללכת, **מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, וְלֹא לַעֲמֹד בְּמַדְרֵגָה אַחַת לְעוֹלָם,** — שכאמור, גם כשהמדריגה (העליונה) השניה היא בערך למדריגה הראשונה, הן נקראות שתיהן מדריגה אחת, **וּבֵין מַדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה טֶרֶם שֶׁנִּגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, הוּא בִּבְחִינַת "נְפִילָה" מִמַּדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה.** — כך, שאז אין לו את מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. **אַךְ "כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל" כְּתִיב**[16], —גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי מעבודתו, **וְאֵינָהּ נִקְרֵאת נְפִילָה** — מה שאומרים "כי יפול" ו"שבע יפול צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין זה נקרא נפילה, **אֶלָּא לְגַבֵּי מַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה,** — בהשוואה למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה, **וְלֹא לְגַבֵּי שְׁאָר כָּל אָדָם חַס־וְשָׁלוֹם,** — שיהיה חלילה למטה מאלה שאינם במדריגת צדיק, **שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן** — למרות ה"נפילה" שלו, **הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, כִּי נִשְׁאַר בָּהּ** — בעבודתו, **בְּחִינַת רִשִׁימוּ** — רושם, **מִמַּדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה. אַךְ עִקָּרָהּ** — עיקר עבודתו באה אז **מֵאַהֲבָה שֶׁנִּתְחַנֵּךְ וְהֶרְגַּל בָּהּ מִנְּעוּרָיו, בְּטֶרֶם** — לפני, **שֶׁהִגִּיעַ לְמַדְרֵגַת צַדִּיק.** — ולמדריגה העליונה יותר של אהבה; שאז היתה עבודתו באהבה הזאת הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" — הנה גם כעת עיקר עבודתו הוא באהבה זו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "גַּם כִּי יַזְקִין וְגוֹ'"**. — מ"דרכו", בה מחנכים את ה"נער". — לא נאמר "גם בזקנתו לא יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך, אלא כתוב "כי יזקין" — כשהוא בתהליך של התבגרות, כלומר: בהליכתו ועלייתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת לשניה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבגרות ושל התעלות למדריגה עליונה יותר) — לא יסור אז מהדרך (מהאהבה) בה נתחנך בנערותו. **וְהִנֵּה, רֵאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְּעוֹרְרִים הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה וְיִסּוּדָן** — אהבה ויראה הן הרי, כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה והיראה[17], **הִיא הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה וְנֶאֱמָנָה בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה:** — "אחדותו" היינו מה שכל הנבראים מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. — אמונה

ליקוטי חלק שני אמרים

אך הנה ידוע ליודעים טעמא דקרא מאי דכתיב כי שבע יפול צדיק וקם וכפרט שהאדם נקרא מהלך ולא עומד וצריך לילך ממדרגה למדרגה ולא לעמוד במדרגה אחת לעולם וכין מדרגה למדרגה טרם שיגיע למדרגה עליונה ממנה הוא בבחי' נפילה ממדרג' הראשונ' אך כי יפול לא יוטל כתיב ואינה נקראת נפילה אלא לגבי מדריגתו הראשונה ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו שאעפ"כ הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי נשאר בה בחי' רשימו ממדריגתו הראשונה אך עיקרה מאהבה שנתחנך והורגל בה מנעוריו בטרם שהגיע למדרגת צדיק וז"ש גם כי יזקין וגו'. והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית':

---

14. משלי כד, טז. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)". **16.** תהלים לז, כד. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפ"ז זהו סותר הנ"ל — שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך, דאמונה, ובפרט — טהורה), או ע"י האהבה העליונה — (דרק באבותיך גו'). — וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביחודו כו' (יחו"ע ויחו"ת וכו'. שבא לבארם עתה) ואיך מעוררת האהוי"ר כו'? ע"י הבינה ודעת בכ"ז (ושאעפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חייו כו') וכו'. ולפ"ז הפי': 'ראשית הדברים' — שכמה 'דברים' ישנם (שה' חייו, גדלות ה' וכו' — כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד מש"כ פל"ג 'כשיעמיק כו' באמונה כו' באמונתו ביחוד ה' כו' כל התרי"ג מצות'. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועייג"כ הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו' התבוננות ביחו"ע ויחו"ת כו' אהוי"ר כו'".

טהורה, היינו ש"לוקחים" באמונה את הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס מה שלמעלה מהשכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס ו"לוקחים" אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי "כל חוש תופס מוחשו": על שכל "לקחת" ענינים של שכל, ועל אמונה "לקחת" ענינים שלמעלה מהשכל. וכיוון שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם — אין זו אמונה טהורה. דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, אז היא אמונה טהורה. כמו בענין אחדות ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם למעלה מהבנה, צריכים איפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להבינם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

~ שבת קודש ז' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, שער היחוד והאמונה... עד עמ' 152, ימי בראשית.

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מזער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים

שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה

(השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה")

לְהָבִין מְעַט מִזְעֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר, דְּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" – הוּא יְחוּדָא עִלָּאָה, וּ"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – הוּא יְחוּדָא תַּתָּאָה. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תוכן שער היחוד והאמונה הוא" – להבין, ולו במעט משהו ממה שכתוב בזהר (ח"א יח, א. יב, א. ועוד), ש"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" הוא האופן העליון ביותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (המלה "ועד" בחילופי אותיות היא "אחד", כנאמר בזהר), הוא האופן התחתון יותר בהבנת אחדות ה', להבין, איך יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון ותחתון, וביאורם –

פֶּרֶק א. כתוב[1]: **"וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת – אֵין עוֹד"**[2] – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, שאין א־ל נוסף בשמים ממעל ועל הארץ ומתחת לארץ. **וְצָרִיךְ לְהָבִין: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים נִשְׁרֶה** – שרוי **בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְהִיר כָּל־כָּךְ "וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ"?** – כלומר, להתבונן היטב ולשים לב כי אין הדבר כך? **הִנֵּה, כְּתִיב**[3]: **"לְעוֹלָם, ה', דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם", וּפֵרַשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל:** – הסביר באריכות, ובביאור באופן של הפצה[4] שפירוש הפסוק הוא: **כִּי דְּבָרְךָ** – של הקב"ה, **שֶׁאָמַרְתָּ "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וְגו'"** – שמדיבור ואותיות אלו נברא רקיע השמים, **תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, הֵן נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם, וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הָרְקִיעִים לְעוֹלָם לְהַחֲיוֹתָם,** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ול"ק – שהדבר נאמר מכבר, לפני כמה אלפים שנה" – **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[5]: **"וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד כו'"** – ולא זו בלבד שהדברים מתייחסים לנברא כמו "בשמים", הקיים תמיד (השמים וצבא השמים שמש וירח כו' "קיימים באיש": כל פרט שבהם קיים תמיד) – אלא גם צבא הארץ (ה"קיימין במין": המין בלבד קיים, ואילו הנבראים הפרטיים מתחלפים) מן ההכרח שבכל נברא תתקיים תמיד החיות האלוקית שבראה אותו, ותיצור ותחיה אותו מחדש, כפי שהדבר הוא לגבי "שמים", שהדיבור מוכרח לעמוד בו תמיד, כפי שהוא מבאר להלן, **כִּי אִלּוּ הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת** – של המאמר האלקי שברא את השמים, **מִסְתַּלְּקוֹת כְּרֶגַע חַס־וְשָׁלוֹם וְחוֹזְרוֹת לִמְקוֹרָן** – לאותה דרגה באלקות שממנה

1. ואתחנן ד, לט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה בא בהמשך לקודמו אתה הראת (בעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשחיתון גו' (־ מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה גו'". 3. תהלים קיט, פט. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובא בלקו"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק]. 5. ישעי' מ, ח.

באות האותיות, **הָיוּ כָּל הַשָּׁמַיִם** — כל הרקיעים, **אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ כְּלָל, וּכְמוֹ קֹדֶם מַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ כו'" מַמָּשׁ** — שאז לא הייתה קיימת כלל שום מציאות של רקיע, כך גם עתה לא היתה קיימת שום מציאות של רקיע אילו האותיות היו מסתלקות ממנו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהדברים אמורים לא רק לגבי רקיע, אלא כך הדבר גם בכל הנבראים: **וְכֵן בְּכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וַאֲפִלּוּ אֶרֶץ הַלֵּזוּ הַגַּשְׁמִית וּבְחִינַת דּוֹמֵם מַמָּשׁ,** — הדברים הדוממים שבהם לא נראית שום תנועה של חיות ושל רוחניות, גם לא החיות הנראית ב"צומח" כשגדל מקטן לגדול, ואילו ב"דומם", כמו אדמה, אבנים וכדומה, לא נראית שום חיות, אלא חומר בלבד — אף־על־פי־כן גם ב"דומם" קיים תמיד הכוח האלקי שברא אותו, **אֵלּוּ הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת מִמֶּנָּה כְּרֶגַע חַס־וְשָׁלוֹם הָאוֹתִיּוֹת מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרֵאת הָאָרֶץ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** — בתחילת בריאת העולם, **הָיְתָה** — הארץ, **חוֹזֶרֶת לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּמוֹ לִפְנֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** — שאז הרי לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב**[6] **הָאַר"י זַ"ל, שֶׁגַּם בְּדוֹמֵם מַמָּשׁ, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר וּמַיִם,** — בהם לא נראית שום חיות ושום רוחניות, **יֵשׁ בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוּת רוּחָנִית. דְּהַיְנוּ,** — איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו? — זו **בְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת הַמְּחַיּוֹת וּמְהַוּוֹת אֶת הַדּוֹמֵם, לִהְיוֹת** — שיהא הדומם **יֵשׁ, מֵאַיִן וָאֶפֶס שֶׁלִּפְנֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית** — שבמקום המצב שלפני ששת ימי בראשית שאז לא היתה קיימת שום מציאות של "דומם", אלא רק "אין ואפס" — תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות האותיות של "עשרה מאמרות" — ואם כן, האותיות של "עשרה מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחנית של ה"דומם".

שער היחוד והאמונה

אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מע"ח ש"נ (פ"ב, יוד)".

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

התבאר בתורה (במדבר יט), שאדם שנטמא בטומאת מת, נטמא שבעת ימים, וטהרתו היא על ידי שאיש טהור מזה עליו מאפר הפרה האדומה הנתון במים חיים, ביום השלישי וביום השביעי. וביום השביעי לאחר ההזאה, טובל במקוה, ולאחר הערב שמש הוא נטהר. ועשיית האפר היתה על ידי שהיו לוקחים פרה אדומה תמימה, ושוחטים אותה בהר המשחה, ולאחר מכן שורפים אותה על גבי המערכה ששם נשחטה. והיו לוקחים כלי ובו מים חיים, ומניחים בו את האפר. ובאפר זה היו מטהרים את הטמאים.

עוד התבאר בתורה (דברים כא א–ט), שכאשר נמצא הרוג בשדה בארץ ישראל ולא נודע מי הכהו, יוצאים חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלים, ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל. לאחר שנמצאה העיר הקרובה אל החלל, חוזרים בית דין הגדול למקומם שבירושלים, ובית דין של אותה העיר לוקחים עגלת בקר, ומורידים אותה אל נחל איתן, ועורפים אותה בקופיץ מהעורף, ובית דין של אותה העיר עם כל זקני העיר רוחצים את ידיהם במקום עריפתה בנחל, ואומרים "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה' וגו' (דברים כא ז).

המשנה מבארת את אופן עשייתם של הפרה האדומה ושל העגלה הערופה: האופן **הַכְּשֵׁר בְּפָרָה** אדומה, דהיינו שחיטה, **פָּסוּל בָּעֶגְלָה**, שעגלה נעשית דווקא על ידי עריפה. ואילו האופן **הַכְּשֵׁר בָּעֶגְלָה**, דהיינו עריפה, **פָּסוּל בַּפָּרָה**, שפרה אדומה נעשית דווקא על ידי שחיטה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, פָּרָה** אדומה, דווקא **בִּשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה**, אבל **בַּעֲרִיפָה פְּסוּלָה**. ואילו **עֶגְלָה**, דווקא **בַּעֲרִיפָה כְּשֵׁרָה**, אבל **בִּשְׁחִיטָה פְּסוּלָה. נִמְצֵאת** – נמצא שה**כְּשֵׁר בַּפָּרָה** דהיינו שחיטה, **פָּסוּל בָּעֶגְלָה**. ואילו **הַכְּשֵׁר בָּעֶגְלָה** דהיינו עריפה, **פָּסוּל בַּפָּרָה.**

מקשה הגמרא: **וּתְהֵא פָּרָה כְּשֵׁרָה** גם **בַּעֲרִיפָה**, וילמד הדין מִקַּל וָחוֹמֶר. **וּמָה עֶגְלָה, שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה**, כפי ששנינו בברייתא, ויתבאר בגמרא (להלן כד.) המקור לזה בכתוב, מכל מקום **הוּכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה, פָּרָה שֶׁהוּכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרָה** – שתהא כשירה **בַּעֲרִיפָה.**

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי **א סיון, מה לעומר, ר"ח** ה'תש"ג

עַד י"ב בַּחֹדֶשׁ – וְעַד בִּכְלָל – אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: במדבר, ששי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ומהו הלבוש . . . ־עג־ התורה.

"זְרוֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא, אַעִקְרֵיהּ קָאֵי" [=זְרֹק מַקֵּל לָאֲוִיר – עַל 'עִקָּרוֹ' לִמְקוֹרוֹ הוּא תָּמִיד יַחֲזֹר]. נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים הִנְחִילוּ אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים לִכְבוֹד חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, אֲשֶׁר בְּנֵי בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְּנוֹתֵיהֶם לְדוֹרוֹתֵיהֶם, בְּאֵיזֶה מְדִינָה וּסְבִיבָה שֶׁיִּהְיוּ, יִהְיֶה אֶצְלָם אוֹתוֹ הָ"עִקְרֵיהּ", וְהוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב אֶל צוּר מַחְצַבְתּוֹ. לִפְעָמִים הָ"עִקְרֵיהּ" מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם בְּכַמָּה לְבוּשִׁים, וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הֶחָפֵץ בַּחַיִּים, לְהָסִיר אֶת הַכִּסּוּיִים וְלִקְבֹּעַ לוֹ זְמַנֵּי לִמּוּד בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת וְלִנְהֹג בְּמִנְהֲגֵי עֲדַת הַחֲסִידִים.

יום שני

שבת **ב סיון, מו לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ובירידתה . . . בשם שכינה.

אָנָּא בְּכֹחַ – דִּקְבָלַת שַׁבָּת – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.
וּפְרוֹשׁ עָלֵינוּ כו' – בִּקְבָלַת שַׁבָּת – בַּעֲמִידָה.

בִּשְׁנַת תקפ"ט חָל שַׁבָּת פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר ה' בְּסִיוָן. קֹדֶם הַדְּלָקַת נֵרוֹת שֶׁל שַׁבָּת אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מַאֲמָר "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ גּוֹ' אֲבוֹתָם". פֵּרֵשׁ 'שְׂאוּ' כְּפֵרוּשׁ הָרַב אִבֶּן־עֶזְרָא, מֵעִנְיָן "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ". וּבֵאוּר הָעִנְיָן, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָרַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף, נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה בְּרֹאשׁ וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וְהִסְבִּיר כַּמָּה פְּסוּקִים וּמַאֲמְרֵי זֹהַר וּמִדְרָשׁ. בְּשַׁבָּת בַּצָּהֳרַיִם אָמַר רַבֵּנוּ הַדְּרוּשׁ "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם" וּבֵאוּרוֹ שֶׁנִּדְפְּסוּ בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". בְּיוֹם א' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת אָמַר רַבֵּנוּ אֶת הַדְּרוּשׁ "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם" וּבֵאוּרוֹ – שֶׁנִּדְפְּסוּ בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת בִּסְעוּדַת יוֹם־טוֹב אָמַר רַבֵּנוּ אֶת הַדְּרוּשׁ "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", וְהוּא בֵּאוּר הַשֵּׁנִי בְּעִנְיַן "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" הַנִּדְפָּס בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה".

יום שלישי

יום ראשון **ג סיון, מז לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק נג. והנה . . . ־148־ לי"ח.

בְּשֶׁהִסְתַּפְּרוּ בִּימֵי הַגְּבָלָה, קֹדֶם עֶרֶב חַג הַשָּׁבוּעוֹת, לֹא הָיְתָה רוּחַ אֲדוֹנִי־אָבִי־מוֹרִי־וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] נוֹחָה מִזֶּה.

הַמְעַיֵּן בְּשִׁיטַת 'תּוֹסָפוֹת' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה" (שַׁבָּת פט. א) יָבִין, שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא זְמַן עֵת רָצוֹן לְמַעְלָה, וַה' יִתְבָּרֵךְ מַטְרִיד אֶת הַמְקַטְרֵג עַל עַם יִשְׂרָאֵל, כְּדֶגְמַת הַטְרָדָתוֹ בְּשְׁעַת הַתְּקִיעוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַקְּדוֹשׁ דְּצוֹם כִּפּוּרִים.

יום רביעי

יום שני — ד סיון, מח לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ובבית שני . . . ~148~ ברתא.

חַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא זְמַן הַמֻּכְשָׁר לַעֲשׂוֹת הַכֹּל לְטוֹבַת לִמּוּד הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, וְכֵן לְהִתְעַסֵּק בִּתְשׁוּבָה בְּהַנּוֹגֵעַ לְתוֹרָה בְּאֵין מַפְרִיעַ מִשָּׁטָן הַמְקַטְרֵג, כְּדֶגְמַת זְמַן הַתְּקִיעוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַקָּדוֹשׁ דְּצוֹם הַכִּפּוּרִים.

יום שלישי

יום שלישי — ה סיון, עחה"ש, מט לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: וז"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאָס דארף מען אליין. דאָס איז געווען די גאַנצע תורה. דער צ"צ האָט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאָגט געוואָרען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואָס זיי קענען הייליג מאַכען דעם היינט און דעם מאָרגען, אָבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואָס דאָס דארף מען אליין.

תרגום

עֶרֶב חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקנ"ז אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן 'תּוֹרָה':

"וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר גו'". "וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר" זֶהוּ מִלְּמַעְלָה, אֲבָל "וְכִבַּסוּ שִׂמְלֹתָם" זֶה צָרִיךְ [לַעֲשׂוֹת] לְבַד. זוֹ הָיְתָה כָּל הַ'תּוֹרָה'. הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בֵּאֵר: "וְקִדַּשְׁתָּם" נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה, וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא וְדָרָא – שֶׁהֵם יְכוֹלִים לְקַדֵּשׁ אֶת 'הַיּוֹם' וְאֶת הַ'מָּחָר'; אַךְ נָחוּץ לְכָךְ "וְכִבַּסוּ שִׂמְלֹתָם" – לְבוּשֵׁי מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁזֶּה צָרִיךְ [לַעֲשׂוֹת] לְבַד.

יום שישי

יום רביעי — ו סיון, א דחה"ש — ה'תש"ג

בִּשְׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עוֹמְדִים וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, אֵין אוֹמְרִים אַקְדָּמוּת.

שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הִסְתַּלְּקוּת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – בְּיוֹם הָרְבִיעִי א דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תק"ך, וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד בְּמֵעֵזִיבּוּשׁ. אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן אָמַר עַל זֶה – יוֹם ד כ בְּכִסְלֵו תקנ"ט בְּפִּעטֶרְבּוּרְג – בְּיוֹם הָרְבִיעִי בִּטְלוּ הַמְּאוֹרוֹת.

שבת קודש

יום חמישי ז סיון, ב דחג השבועות [בחו"ל] ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: שער היחוד . . . כולא חד.

בְּשִׂיאוּת בַּפַּיִם:

כְּשֶׁאוֹמְרִים תֵּבַת יְבָרֶכְךָ – הַמִּתְבָּרֵךְ רֹאשׁוֹ בָּאֶמְצַע. ה' – מֵסֵב רֹאשׁוֹ לִימִינוֹ, שֶׁהִיא שְׂמֹאל הַמְבָרֵךְ. וְיִשְׁמְרֶךָ – בָּאֶמְצַע. יָאֵר – לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁהִיא יְמִין הַמְבָרֵךְ וְכוּ'. שָׁלוֹם – רֹאשׁוֹ בָּאֶמְצַע. אֲמִירַת רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם – בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְנַגְּנִים דַּוְקָא, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים הַתֵּבוֹת צָרִיךְ לִשְׁמוֹעַ. כְּשֶׁמְּנַגְּנִים לְ"וְיָשֵׂם", אוֹמְרִים רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . . הַצַּדִּיק. כְּשֶׁמְּנַגְּנִים לְתֵבַת "לְךָ" – וְאִם . . . אֱלִישָׁע. לְ"שָׁלוֹם" – וּכְשֵׁם . . . לְטוֹבָה. כְּשֶׁאוֹמְרִים [הַכֹּהֲנִים] "שָׁלוֹם" – אוֹמְרִים [הַקָּהָל] "וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵּנִי וְתִרְצֵנִי". "אַדִּיר בַּמָּרוֹם" אוֹמְרִים אַחַר עֲנִיַּת אָמֵן, כְּשֶׁעֲדַיִן הַטַּלִּית עַל פָּנָיו.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' ב

ולא פנים' אנו למדים ש'מול ערפו' הכוונה למקום הרואה את העורף, אבל **עוֹרֶף גּוּפֵיהּ לֹא יַדְעִינָן הֵיכָא** הוא, **דְּנֵדַע מוּל דִּידֵיהּ הֵיכָא** – שנדע היכן המקום שנקרא 'מול' העורף, **תָּא שְׁמַע** – בוא ולמד דבר זה מהפסוק **'כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים', מִכְּלָל דְּעוֹרֶף** הוא **לַהֲדֵי פָּנִים** – מאחורי הראש במקום שכנגד הפנים, ואם כן ממול העורף הוא כנגד הצואר במקום שרואה את העורף.

הגמרא מבארת כיצד היא מצות המליקה: **אָמְרֵי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִצְוַת מְלִיקָה** כיצד, **מַחֲזִיר** [–מושך] **סִימָנִים לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, וּמוֹלֵק** אותם לבדם בלא שדרה ומפרקת.

מחלוקת בביאור דעתם: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** שכוונתם **אַף מַחֲזִיר** סימנים, שיכול לעשות מליקה גם באופן זה, אך ודאי שמצותה לחתוך את השדרה והמפרקת ובכך להגיע אליהם ולחותכם. **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** שאמרו **מַחֲזִיר** סימנים **דַּוְקָא**, שאם הקדים וחתך שדרה ומפרקת כדי להגיע לסימנים, מליקתו פסולה. אומרת הגמרא: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר** שכוונתם **אַף מַחֲזִיר. מִמַּאי** – מנין לומר כן, **מִדְּקָתָנֵי** במשנתינו **הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה,**

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

דבר **הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה** – שאם לא ישחטוהו בכשרות אין השחיטה כשירה, דבר זה **מְעַכֵּב** אף **בְּמצות הַבְדָּלָה, וְכָל** דבר **שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה, אֵינוֹ מְעַכֵּב בְּהַבְדָּלָה,** ועור צואר העוף שאינו מעכב בשחיטה, שאף אם ינטל כולו לפני השחיטה כשירה היא, אין צריך בעולת העוף להבדילו, אך הסימנים המעכבים בשחיטה, שהרי אם יחתכו הסימנים קודם השחיטה הרי היא טריפה, ולכתחילה יש לשחוט את שני הסימנים, לכך יש להבדילם בעולת העוף כדי לקיים מצות הבדלה. מקשה הגמרא: **וְהָא מִיעוּט** מהסִימָנִין שנשארו לאחר ששחט את רוב שני הסימנים, **לְרַבָּנָן** הסוברים בברייתא להלן (כא:) שצריך למלוק אף אותם, **דְּלֹא מְעַכְּבֵי בִּשְׁחִיטָה,** שהרי אם שחט רק את רוב הסימנים שחיטתו כשירה, **וּמְעַכְּבֵי בְּהַבְדָּלָה.** מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אכן כך צריך לומר ביישוב הקושיא מדוע אין צריך להבדיל אף את עור הצואר, לפי **שכָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּשְׁחִיטָה** – שיש מצוה לשוחטו, ואף שאינו מעכב את השחיטה אם לא נשחט, **יֶשְׁנוֹ בְּהַבְדָּלָה,** ולכך צריך להבדיל אף את מיעוט הסימנים שהרי לכתחילה יש מצוה לשוחטם אף שאינם מעכבים את השחיטה, **וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁחִיטָה** – שאין כלל מצוה לשוחטו, **אֵינוֹ בְּהַבְדָּלָה,** ולכך העור שאין מצוה לשוחטו, אינו מעכב בהבדלה.

הלכה לעיון

~ יום ראשון א׳ סיון ~

על מי המצוה לכסות את הדם?

הלכות שחיטה פרק יד, הלכה טו: וּמִי שֶׁשָּׁחַט – הוּא שֶׁיְּכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ וְכִסָּה"; וְאִם לֹא כִּסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר – חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ; שֶׁזּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בַּשּׁוֹחֵט לְבַדּוֹ.

כתב ה׳תפארת יעקב׳ (חולין פז, א):

מהכתוב "ושפך את דמו וכסהו בעפר" למדים: מי ששפך (השוחט) הוא יכסה (חולין פז, א). ומכאן שאין השוחט יכול למנות שליח לכסות את הדם, ואין אומרים כאן ׳שלוחו של אדם כמותו׳ (קידושין מא, ב), כי שליחות היא רק בדבר המסור לאדם מסוים, כמו קידושי אשה שרק המקדש יכול לקדשה ושלוחו מקדשה מכוחו, אבל כיסוי הדם שהוא מצוה על כל אחד מישראל (אם השוחט לא כיסה) לא שייך בו שליחות, כי אין השליח עושה מכוח המשלח אלא מפני שהוא עצמו מצווה לעשות מצוה זו.

אך לדעת ה׳תבואות שור׳ (סי׳ כח סקי״ד. וכ״כ הבית אפרים חו״מ סי׳ סז), כשם שבשחיטת הפסח, שנאמר בו "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל", והמצוה לשחוט את הפסח מוטלת על כל אחד מישראל, יכול שליח לשחוט עבור משלחו – כך גם במצות כיסוי הדם יכול השוחט למנות שליח לכסות את הדם.

אלא שאף ש׳שלוחו של אדם כמותו׳, עדיף שהשוחט עצמו יכסה כי "מצוה בו יותר מבשלוחו" (קידושין שם). אך זהו רק כאשר מעביר את המצוה שלא באופן של כיבוד, שנראה כאילו אינו רוצה לטרוח בעצמו, אבל כשהשוחט מכבד אדם המהדר לקיים מצוה זו, הדבר טוב וראוי ומוסיף כבוד למצוה.

והוסיף ה׳משיב דבר׳ (ח״ב סי׳ סד):

נוהגים שהשוחט מכבד את בעל העוף שהביאו לשחיטה לכסות את הדם, כי כיון שהשוחט בא בשליחות בעל העוף – מעשה השחיטה מתייחס לבעל העוף ונחשב כאילו הוא שחט את העוף כי ׳שלוחו של אדם כמותו׳, ומתקיימת ההלכה ׳מי ששחט הוא יכסה׳.

~ יום שני ב׳ סיון ~

איפוק נחשב מעשה

הלכות שבועות פרק א, הלכה ג: נִשְׁבַּע עַל אַחַת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת אֵלּוּ וְהֶחְלִיף - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְאָכַל, אוֹ ׳שֶׁאָכַלְתִּי׳ וְהוּא לֹא אָכַל - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר... וְאִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר - בְּמֵזִיד, לוֹקֶה.

מדברי הרמב״ם נראה שהנשבע שבועת שקר מכל אחד מארבעת הסוגים האמורים בהלכות אלו לוקה. ולכאורה הרי זה סותר לדבריו להלן (פ״ד ה״כ): "שבועה שאוכל כיכר זו היום ועבר היום ולא אכלה... אינו לוקה שהרי לא עשה מעשה", ואילו כאן מנה את הנשבע שיאכל ולא אכל בין הלוקים!

לכן מפרש ה׳כסף משנה׳ שבדבריו "ואם נשבע לשקר במזיד לוקה" אכן אין כוונת הרמב״ם לכל ארבעת האופנים שהזכיר לעיל, והנשבע שיאכל ולא אכל אינו לוקה.

אך ה׳פני יהושע׳ (שבועות ד, א ד״ה בתוספות) כתב שפירושו דחוק שהרי הרמב״ם כותב במפורש "נשבע על אחת מארבע מחלקות אלו..." ובהמשך כתב שאם נשבע במזיד לוקה.

ולכן מפרש ה׳פני יהושע׳ שגם כשנשבע שיאכל ולא אכל אפשר שילקה – אם יעבור על האיסור בפעולה חיובית, כגון שיזרוק את הכיכר לים ויגרום שלא יוכל יותר לאוכלו, ומה שכתב להלן שאינו לוקה, היינו כאשר לא עשה מאומה אלא רק נמנע מלאכול.

וה׳חתם סופר׳ (שבועות כא, א ד״ה ובזה מיושב) מחדש: אף שבהעדר האכילה אין מעשה, אך כאשר העדר העשייה גורם לאדם צער ומחייב אותו לכוף את עצמו ולהתאפק, אזי גם ההימנעות נחשבת כעשייה.

וזה החילוק בין ההלכות: להלן מדובר לגבי "שבועה שאוכל כיכר זו היום ועבר היום ולא אכלה", ומאחר והשבועה היתה על כיכר מסוימת לא נדרש מאמץ מיוחד כדי לקיימה שהרי יכול לאכול כיכרות אחרות, והעדר העשייה שלא כרוך במאמץ אינו נידון כעשייה חיובית ולכן אינו לוקה כדין העובר על לאו שאין בו מעשה, אך בהלכה זו מדובר שנשבע שיאכל היום (ולא פירט שכוונתו לאוכל מסוים), וכאשר מנע את עצמו בכוח מקיום השבועה והתאמץ לא לאכול, הימנעות זו נחשבת כמעשה ולוקה.

~ יום שלישי ג' סיון ~

האם יש מצוה לבנות סוכה?

הלכות שבועות פרק ה, הלכות יד - טו: הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה... לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא... כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֻכָּה, וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין... הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא.

לכאורה, המצוה איננה לעשות סוכה אלא לשבת בסוכה, ומדוע אם־כן הנשבע שלא לעשות סוכה לוקה משום שבועת שווא?

ויש שפירשו כי אמנם הלשון לאו דווקא, והכוונה היא שנשבע שלא לשבת בסוכה (ראה אבני נזר או"ח סי' תנט, יט, מנחת אלעזר סי' ד, נה).

אך ה'אבני נזר' (שם) דחה זאת וכתב שאין להוציא את המילה ממשמעותה, ומכאן יש ללמוד כי אכן יש מצוה בעצם עשיית הסוכה. וכן כתב הנצי"ב (העמק שאלה קסט), ש"אע"ג דעיקר מצות סוכה היא הישיבה, והעשייה אינה אלא הכנה, מכל מקום יש בה (בעשייה) מצוה", והטעם הוא משום שהכנה זו נזכרה בתורה כנאמר בפסוק "חג הסוכות תעשה לך", ולכן אינה דומה לשאר הכנות של מצוה כגון איגוד הלולב או הכנת השופר שלא נזכרו בתורה, ומטעם זה מצוה לעשות את הסוכה בעצמו משום "מצוה בו יותר מבשלוחו".

וה'חקרי לב' (יו"ד סי' ב, פז) פירש שאמנם אין עשיית הסוכה מצוה, ומכל מקום, כשנשבע שלא יעשה סוכה הרי זו שבועת שווא, מאחר וקיום המצוה תלוי בכך שהרי אם לא תהא לו סוכה לא יוכל לשבת בה, ואף שבועה על ביטול מכשירי המצוה היא שבועת שווא.

ומתוך כך נחלק על הרשב"ש (שו"ת סי' א) שכתב שהנשבע שלא יעלה לארץ־ישראל שבועתו חלה כי המצוה אינה בעלייה אלא במגורים בארץ ישראל, אך לפי האמור הרי מכאן מבואר שאף כשנשבע לבטל מכשירי מצוה – אם המצוה לא תוכל להתקיים בלעדיהם, הרי זו שבועת שווא.

ואעפ"י שמצוות ישיבת סוכה אינה תלויה בהכרח בבניית סוכה בעצמו שהרי יוכל לקיים את המצוה בסוכה של אחר, מאחר ואין הדבר מצוי שישאיל אדם סוכה לחברו ויתכן שלא ימצא סוכה להשאלה, נמצא כי השבועה שלא יבנה סוכה עלולה להביא לידי כך שלא יישב בסוכה ולכן איננה חלה.

~ יום רביעי ד' סיון ~

שבועת הפקדון בכפירת שעבודים

הלכות שבועות פרק ח, הלכה א: הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ... הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר... לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה... וְנִמְצָא זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.

מדברי הרמב"ם כאן (ומקורו במשנה שבועות לו, ב) עולה שאין הבדל בין חוב היוצר שעבודים לתביעת חפץ בעין, ושני הדברים מהווים ממון שהוא כופר בו.

אולם מסוגיית הגמרא (בבא מציעא מח, א) מובן שכדי לחייב שבועת הפיקדון על כפירת שעבודים יש צורך בייחוד כלי, ולא כמשמעות ההלכה כאן שאין הבדל בין חוב שיוצר שעבודים לתביעת חפץ בעין.

וביישוב שאלה זו, מצינו שתי שיטות בראשונים:

התוספות (שם, ד"ה תשומת יד) קבעו להלכה שבכל מקום בו מוזכרת שבועת הפיקדון ביחס לשעבודים, מדובר במקרה שהיה ייחוד כלי אותו תובע המשביע. ואף דנו בשאלה האם וכיצד תופס ייחוד כלי לגבי קנס. וכן עולה גם מדברי רש"י.

אבל לדעת הרמב"ן (שם ד"ה כגון) אין צורך בייחוד כלי לענין שבועת הפקדון, כי במשנה לא נזכר ייחוד כלי; ומשמעות הגמרא (ב"מ שם) שיש צורך בייחוד כלי היא משום שבכך מדובר בפסוק, אבל להלכה הכופר בשבועת הפיקדון חייב אף ללא ייחוד כלי. ומעין זה מוסבר בריטב"א והוסיף שהחידוש בגמרא הוא שאף על פי שלא היתה כאן כפירה בעיקר החוב אלא במעמד כלי זה כמיוחד לגבייתו, נחשב הדבר ככפירת ממון ועל־אחת־כמה־וכמה אם הנתבע כפר בעצם החיוב.

~ יום חמישי ה' סיון ~

מתי מצוה להישבע בבית־דין?

הלכות שבועות פרק יא, הלכה א: כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּעַת שָׁוְא וְשֶׁקֶר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה – כָּךְ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין כְּשֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ" – זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה... וְקָדוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ.

לדעת הרמב"ם, המתחייב שבועה בבית דין, מצוה עליו להישבע. ולמדים זאת מהפסוק 'ובשמו תשבע'. וכן כתב בספר המצוות (מ"ע ז) "שציונו להישבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים... והוא אמרו 'ובשמו תשבע'". והביא שם את מאמר רב גידל (תמורה ג, ב) "מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר ובשמו תשבע".

וכתב ה'לב שמח' (סהמ"צ שם): אף שמשמעות דברי רב גידל היא שמותר להישבע לקיים מצוה, וכלשון הרמב"ם (להלן ה"ג) "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו" – מכל מקום, מכך שמותר להישבע לקיים את המצוה אף שיש חשש שהשבועה תהא לבטלה, יש ללמוד שכאשר מתחייב שבועה בבית־דין ואין חשש של שבועה לבטלה – מצוה וחובה להישבע.

אך לדעת הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ שם) "אין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות־עשה, אבל רשות היא בידינו... והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב [הרמב"ם]".

וה'קנאת סופרים' (סהמ"צ שם) ביאר את שיטת הרמב"ם:

דברי הרמב"ם ("מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה")אינם מכוונים על עצם השבועה, היינו, שחובה עליו להישבע ואם לא ירצה להישבע עובר הוא על מצות־עשה, והראיה, שהרי אם ה'מודה במקצת' (בדוגמא שהביא הרמב"ם להלן ה"ה) יבחר לשלם את המקצת שכפר בו במקום להישבע עליו, וודאי הרשות בידו לשלם ולא להישבע!

אלא כוונת הרמב"ם היא שהשבועה עצמה היא אכן רשות ולא חובה, אך אם ה'מודה במקצת' ירצה להישבע (במקום לשלם) אזי מצות־עשה להישבע כדין, היינו להישבע "בשמו הגדול והקדוש... ואסור להישבע בדבר אחר עם שמו" (בדומה למצות השחיטה, שאינה מצוה חיובית אלא אם ירצה לאכול – מצות עשה לשחוט קודם האכילה).

~ יום שישי ו' סיון ~

הנודר לבטל מצות־עשה

הלכות נדרים פרק ג, הלכה ו: כֵּיצַד חָלוֹת הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח אֲסוּרָה עָלַיּ', 'הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בֶּחָג אֲסוּרָה עָלַיּ'... הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַיּ; וְאִם אָכַל אוֹ יָשַׁב... לוֹקֶה.

הקשה ב'ספר החינוך' (מצוה ל):

הנודר לבטל מצות־עשה, כגון שאוסר על עצמו אכילת מצה בליל פסח או ישיבה בסוכה בחג – מדוע חל עליו הנדר ואסור לו לקיים את המצוה, הרי 'עשה' דוחה 'לא תעשה' (הל' שופר פ"א ה"ד), ואם כן ידחה ה'עשה' (אכילת מצה או ישיבה בסוכה) את ה'לא תעשה' שבנדר ("לא יחל דברו")?

ותירץ: בהפרת הנדר יש, בנוסף ל'לא תעשה', גם 'עשה' ("ככל היוצא מפיו יעשה"), ואין 'עשה' דוחה 'לא תעשה' ו'עשה' (שבת כה, א).

וה'שער המלך' (כאן, בשם ה'פרשת דרכים') הקשה על זה:

מבואר בגמרא (נזיר נח, ב) שמצורע מגלח את ראשו גם אם הוא נזיר. ואף שבאיסור תגלחת בנזיר יש גם 'לא תעשה' ("תער לא יעבור על ראשו") וגם 'עשה' ("גדל פרע שער ראשו"), ה'עשה' של תגלחת המצורע ("וגלח את כל שערו") דוחה את ה'לא תעשה' וה'עשה' שבנזיר. וזאת, משום שהנזיר "ישנו בשאלה", שעל ידי שאלה לחכם יכול לעקור את הנזירות ולכן הוא איסור קל ונדחה מפני ה'עשה' שבתגלחת המצורע. ואם כן, גם כאן, אף שיש בנזיר 'עשה' ו'לא תעשה' הרי 'ישנו בשאלה' ואפשר לבטלו על ידי שאלה לחכם ואיסורו קל יותר, ומדוע ידחה את ה'עשה' החמור יותר?

ותירץ ה'מעשה חושב' (על שער המלך הנ"ל ס"ק שמג) את קושיית ה''חינוך':

בגמרא (נדרים טז, ב) מבואר שגזירת הכתוב היא ("כי ידור נדר לה'") שהנדר חל ועליו לקיים נדרו אף כשהוא מבטל את מצות ה'. ולכן אין לומר שיבוא ה'עשה' (אכילת מצה או ישיבה בסוכה) וידחה את ה'לא תעשה' שבנדר. וכיון שהנדר חל – אם אכל מצה או ישב בסוכה וחילל את נדרו, לוקה.

~ שבת קודש ז' סיון ~

אפשרויות שימוש בנכסים האסורים בהנאה

הלכות נדרים פרק ה, הלכה ח: זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יְרֻשַּׁת אָבִיו לְאָחִיו אוֹ לְבָנָיו – הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְכֵן אִם פְּרָעָהּ בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֵלּוּ נִכְסֵי אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי.

והטור (יו"ד סי' רכג) תמה על זה וכתב: "איני מבין דבריו! היאך יהא מותר לו לפרוע חובו מנכסים האסורים עליו", הרי בכך הוא משתמש ונהנה בהם? אלא וודאי אין היתר לבן לפרוע בעצמו את חובו מהנכסים האסורים עליו בהנאה, אך בעלי החוב יכולים לבוא ולהיפרע מהם בעצמם.

ולדעת הרמב"ם יש לפרש כי מאחר שבעלי החוב יכולים להיפרע ממנו בעל־כורחו, שוב אין כל תוספת הנאה בכך שנותן להם בעצמו שהרי בלאו־הכי היו הנכסים נלקחים ממנו (ראה מאירי ב"ק קט, א).

ועדיין יש לתמוה: כיצד כתב הרמב"ם שיכול לתת את הנכסים במתנה לאחיו או לבניו, הרי נתינת מתנה לאחרים היא בכלל הנאה האסורה משום שעל־ידי נתינה זו יכירו לו טובה?

ומבאר ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רטז) כי מטעם זה כתב הרמב"ם ש"צריך להודיעם שאלו נכסי אבי שאסרם עלי", ועל ידי הודעה זו שוב אין לו הנאה בנתינה שהרי לא יחזיקו לו טובה על כך מאחר שיידעו שבלאו־הכי לא היה יכול להשתמש בזה בעצמו.

והרשב"א (ב"ק קט, א) מבאר את דעת הרמב"ם:

מאחר והנכסים נאסרו על הבן בהנאה, אין הוא יורש אותם ואינם שייכים לו כלל, ונמצא שבנתינתם לאחרים אינו נותן דבר משלו אלא כמגביה מציאה מן ההפקר בעבור חברו.

וכן כשנותנם לפירעון חובו, מאחר והוא אומר למלווה בפירוש שנכסים אלו אסורים עליו בהנאה ואינם שלו והמלווה מסכים לקחתם תמורת החוב, הרי זה כמו שאמר לו המלווה: "תן לי חפץ זה של הפקר והיפטר בכך מחובך", ונמצא שאין הלווה נהנה מהנכסים באופן ישיר אלא בעקיפין: המלווה זוכה בהם מן ההפקר, ותמורת זאת הוא מוחל את החוב.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד ב

דּוּבְשָׁא מֵעִישְׂבֵי טוּרָא – כמו שעפות הדבורים ושטות בגובה העולם, ומביאים דבש מעשבי ההרים, הרי שהדבש המשובח בא ממקומות הגבוהים.

כיון שעסקנו בדבש משובח, מביאה הגמרא משנה במסכת מכשירין העוסקת בענין זה, **תְּנַן הָתָם, כָּל** משקה **הַנִּצּוֹק** מכלי טהור לכלי טמא, **טָהוֹר** – אינו חיבור להעביר את הטומאה מהכלי הטמא לכלי הטהור, **חוּץ מִדְּבַשׁ זִיפִים וְהַצַּפִּיחִים** שהם משקים עבים מאד, עד כדי שכשנפסק הקילוח, חוזר למעלה. שואלת הגמרא, **מַאי זִיפִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** זהו **דְּבַשׁ שֶׁמְּזַיְּיפִין בּוֹ** ומערבים בו יין ומים, ומתוך שהוא עב אין הדבר ניכר. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,** הוא קרוי 'זיפים' **עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, כְּדִכְתִיב** ביהושע שיש מקום ששמו כך **'זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת', כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** במה שנאמר בתהילים, **"בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד וְגוֹ",** ואף שם שאלו **מַאי זִיפִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אלו **בְּנֵי אָדָם הַמְּזַיְּיפִין דִּבְרֵיהֶם** ואומרים דברי שקר ורכילות. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** קרויים כך **עַל שֵׁם מְקוֹמָן, כְּדִכְתִיב 'זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת'.**

שנינו במשנה, **וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֲמָנָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** אנשי אמנה **אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן מַאֲמִינִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** ומוציאים ממון למצוות ואינם דואגים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, כָּל מִי שְׁיֵשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ** להיום, **וְאוֹמֵר, מָה אוֹכַל לְמָחָר, אֵינוֹ אֶלָּא מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה.** ומביאה הגמרא, שאף רבי אלעזר אמר כך, **וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת', מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְבֵּז שׁוּלְחָנָן** ולא יהיה שלם **לֶעָתִיד לָבֹא, קַטְנוּת שֶׁהָיָה בָּהֶן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רָבָא אָמַר,** 'יום קטנות' **אֵלּוּ קְטַנֵּי בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל** שמתו בעודם קטנים,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ותשעה לעומר עמוד א

חולשה לעולם ועוסקים בה בישיבה, **וּמֵתָה טָהֳרָה וּפְרִישׁוּת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּאבִי, בָּטְלָה זִיו הַכְּהוּנָּה** – שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלים על שולחנו. **מִשֶּׁמֵּת רַבִּי, בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא.**

[גמרא. תָּנוּ רַבָּנָן], רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּוֹשׁוּ חֲבֵרִים – תלמידי חכמים **וּבְנֵי חוֹרִין** – מיוחסים, **וְחָפוּ רֹאשָׁם** לפי שהיו הממזרים ועזי הפנים בגדולה ועושר, והתלמידים והמיוחסים בעניות, **וְנִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְגָבְרוּ בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן, וְאֵין דּוֹרֵשׁ** לישראל **וְאֵין מְבַקֵּשׁ** עליהם רחמים, **וְאֵין שׁוֹאֵל** בשלום חבירו, ואם כך, **עַל מִי לָנוּ לְהִשָּׁעֵן, עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שָׁרוּ חַכִּימַיָּא לְמֶהֱוֵי כְּסַפְרַיָּא – התחיל ערך החכמים להיות כמלמדי תינוקות, **וְסַפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא** – וערך מלמדי התינוקות התחיל להיות כשמשי הצבור, **וְחַזָּנַיָּא כְּעַמָּא דְּאַרְעָא** – וערך שמשי הצבור התחיל להיות כעם הארץ, **וְעַמָּא דְּאַרְעָא**

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון א' סיון ~

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

פֶּרֶק יב

איסור שלא לשחוט אם ובנה ביום אחד.

א. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה, וְהַשּׁוֹחֵט לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת הָאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ[א] אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - חֲבֵרוֹ לוֹקֶה.

א) הואיל וחיוב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה, ואין הבדל אם נשחטה האם ראשונה או הבן.

ב. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ - נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם[ב] וּבְכָל זְמַן[ג], בְּחֻלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁין, בֵּין מֻקְדָּשִׁין הַנֶּאֱכָלִין[ד] בֵּין מֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין[ה]; לְפִיכָךְ, הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בַּעֲזָרָה וְהַשֵּׁנִי בַּחוּץ, אוֹ הָרִאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשֵּׁנִי בָּעֲזָרָה - בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן חֻלִּין אוֹ שְׁנֵיהֶן קָדָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן חֻלִּין וְאֶחָד קָדָשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אַחֲרוֹן, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

ב) בארץ ובחוץ לארץ. ג) בין בזמן שבית המקדש קיים, בין בזמן שלא. ד) קורבנות שלמים, חטאות ואשמות – שנאכלים על ידי הכוהנים והבעלים. ה) קורבן עולה ופרים ושעירים הנשרפים, אף על פי שאינם ראויים לאכילה.

ג. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחָטוּ" - בִּשְׁחִיטַת שְׁנֵיהֶן הוּא הָאִסּוּר; אֲבָל אִם נָחַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ[ו], מֻתָּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן וְנָחַר הַשֵּׁנִי, אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ - פָּטוּר[ח].

ו) הרג את הבהמה. ז) הבהמה נעשתה נבילה שלא מדעתו. ח) כי בפסוק נכתב "לא תשחטו" בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן[ט] אֶת הָרִאשׁוֹן - מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַשֵּׁנִי אַחֲרֵיהֶן, שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה[י].

ט) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, והם שחטו כהוגן – שחיטתם כשרה, ואסור לשחוט את השני אחריהם. י) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה - אָסוּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה[יא];

יא) מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט חֵלִין בָּעֲזָרָה אוֹ טְרֵפָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה וּפָרָה אֲדֻמָּה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט לַעֲבוֹדָה זָרָה[יב], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי, וַהֲרֵי הֵן חֵלִין בָּעֲזָרָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

יב) שכל אלו שחיטתם אסורה.

ז. שְׁחָטוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה[יג] - פָּטוּר[יד] מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[טו]; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה[טז] - לוֹקֶה[יז].

יג) את הבהמה השניה. יד) ממלקות. טו) כי בשחיטה זו נתחייב גם מיתה על שעבד עבודה זרה, וגם מלקות משום איסור "אותו ואת בנו", ובמקרה כזה אנו דנים אותו רק בעונש הקשה, והוא נפטר מהעונש הקל –מלקות. טז) אם העדים התרו בו שלא ישחט, כדי שלא יתחייב במלקות על עבירת "אותו ואת בנו", ולא אמרו לו אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. יז) כי הוא לא מתחייב מיתה, לכן לא נפטר ממלקות.

ח. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה[יח] - אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְנוֹהֵג בְּכֹלְאַיִם. כֵּיצַד? צְבִי[יט] שֶׁבָּא עַל הָעֵז, וְשָׁחַט הָעֵז וּבְנָהּ - לוֹקֶה. אֲבָל עֵז הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - אָסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ,

18. ויקרא-אמור, כב, כח. 19. ויקרא-אמור, כב, כח.

וְאִם שָׁחַט אֵינוֹ לוֹקֶה; פָּרָה וּבְנָהּ אָסְרָה תּוֹרָה, לֹא צְבִיָּה וּבְנָהּ.

יח) וחכמים דרשו "שור ולא חיה, שה ולא עופות". יט) שהוא חיה.

ט. הָיְתָה בַּת הַצְּבִיָּה הַזֹּאת נְקֵבָה, וְיָלְדָה בֵּן, וְשָׁחַט אֶת הַנְּקֵבָה בַּת הַצְּבִיָּה וְאֶת בְּנָהּ - לוֹקֶה[כ]; וְכֵן כִּלְאַיִם הַבָּא מִמִּין כֶּבֶשׂ וּמִמִּין עֵז, בֵּין מִכֶּבֶשׂ עִם הָעֵז, בֵּין מֵעֵז עִם הַכִּבְשָׂה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

כ) כי אביה היה עז, ואם כן חוששים שהיא שה, ולכן אסור לשחוט אותה ואת בנה ביום אחד.

י. מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַמְעֻבֶּרֶת - עֻבָּר, אֵבֶר מֵאִמּוֹ הוּא[כא]. וְאִם יָצָא הָעֻבָּר חַי אַחַר שְׁחִיטָתָהּ[כב], וְהִפְרִיס [=נעמד] עַל הַקַּרְקַע - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה[כג].

כא) העובר נחשב לאחד מאברי אימו. כב) אם הוא נעמד על פרסותיו. כג) כי מהתורה אין צריך לשחוט אותו, דינו כמי שנשחט, מכיוון שהיה בגוף אמו בשעת השחיטה. אך חכמים גזרו שיצטרכו לשחוט אותו.

יא. אָסוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בַּנְּקֵבוֹת, שֶׁזֶּה בְּנָהּ וַדַּאי[כד]. וְאִם נוֹדַע שֶׁזֶּה הוּא אָבִיו וַדַּאי - אֵין שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם נוֹהֵג בַּזְּכָרִים אוֹ אֵינוֹ נוֹהֵג.

כד) האיסור מהתורה קיים רק באם ובנה, כי רק במקרה כזה אנחנו יודעים בוודאות שהיא אימו.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט[כה] שְׁנֵי בָנֶיהָ - לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת[כו]; שָׁחַט שְׁנֵי בָנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - לוֹקֶה אַחַת[כז]; שְׁחָטָהּ וְאֶת בִּתָּהּ וְאֶת בֶּן בִּתָּהּ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם[כח]; שְׁחָטָהּ וְאֶת בֶּן בִּתָּהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַבַּת - לוֹקֶה אַחַת[כט]; בֵּין הוּא בֵּין [אדם] אַחֵר.

כה) בו ביום. כו) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת. כז) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. כח) בשחיטת בתה עבר על האיסור פעם אחת, וכן בשחיטת בן בתה ששחט אותו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור. כט) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות, היות ששתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא – "אותו ואת בנו", לוקה רק פעם אחת.

יג. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבַּת, וּבָאוּ לְדִין[ל] - זֶה שֶׁלָּקַח רִאשׁוֹן, יִשְׁחֹט רִאשׁוֹן[לא]; וְהַשֵּׁנִי יַמְתִּין לְמָחָר. וְאִם קָדַם הַשֵּׁנִי וְשָׁחַט, זָכָה[לב]; וְיַמְתִּין הָרִאשׁוֹן עַד לְמָחָר.

ל) שניים שקנו בהמות – אחד את האם ואחד את הבת – וכל אחד מהם מבקש לשחוט באותו יום. הראשון טוען: 'אם תשחט אתה קודם, תגרום לי איסור', והשני עונה: 'ואם אתה תשחט קודם, תגרום לי איסור'. לא) מפני שקנה זכותו קודם. לב) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. וּבְאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה[לג], הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'כְּבָר מָכַרְתִּי בִּתָּהּ אוֹ אִמָּהּ לְאַחֵר שֶׁיִּשְׁחָטֶנָּה' - כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּין זֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא יִשְׁחֹט עַד לְמָחָר[לד]; וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג[לה], וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח[לו], וְעֶרֶב עֲצֶרֶת[לז], וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה[לח].

לג) בארבעה זמנים בשנים שבהם רגילים ישראל להרבות בסעודה, וסתם אדם שלוקח בזמן זה דעתו לשוחט אותה מיד. לד) שמא כבר נשחטו, ואסור לשני לשחוט היום. לה) ערב שמיני עצרת, שהיו מרבין בו בשמחה, מפני שהוא נחשב לרגל בפני עצמו ולכן הוא חביב במיוחד. לו) כי בליל פסח היו מרבים באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. לז) ערב שבועות, משום שהיו מרבים בו שלמי חגיגה ועולת ראיה. לח) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, כמו יתר הסימנים שעושים בראש השנה לסימן טוב.

השגת הראב"ד

אבל . . להודיעו א"א מעולם לא הפליג בריוח אותו היום אלא בערב הערב

[במקור מופיעה גם ס"א יש מי שמקדים שני ימים ושוחט ובא רבי יהודה לומר אף על פי שיש מקדימין אינו צריך להודיעו וכן מוכח בתוספתא].

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁרָאָה זֶה שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה נֶחְפַּז לִקְנוֹת, וְהָיָה בְּסוֹף הַיּוֹם - שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא שׁוֹחֵט עַתָּה; אֲבָל • אִם הָיָה רֶוַח בַּיּוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ - שֶׁמָּא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמָחָר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לֶחָתָן, וְאֶת הַבַּת לַכַּלָּה - צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁוַּדַּאי בְּיוֹם אֶחָד שׁוֹחֲטִין[לט]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לט) כי הם שוחטים לצורך סעודת הנישואין.

יז. יוֹם אֶחָד הָאָמוּר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה[מ]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁחַט רִאשׁוֹן בִּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד תְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי[מא]; וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן בְּסוֹף יוֹם רְבִיעִי

קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שׁוֹחֵט הַשֵּׁנִי בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי[מב]. שָׁחַט רִאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[מג] שֶׁל לֵיל חֲמִישִׁי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד לֵיל שִׁשִּׁי[מד]; וְאִם שָׁחַט בְּיוֹם חֲמִישִׁי, אֵינוֹ לוֹקֶה[מה].

מ) שלילה והיום שלמחרת – נחשבים ליום אחד. מא) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. מב) כי הוא נחשב כבר יום אחר, למרות שעבר רק זמן קצר. מג) שהוא ספק יום ספק לילה. מד) שמא בין השמשות של סוף רביעי, היה כבר תחילת ליל חמישי. מה) כי אין לוקים על איסור מספק.

פֶּרֶק יג

מצוות שילוח הקן.

א. הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים[א], וּשְׁחָטָן - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וְלוֹקֶה עַל שְׁחִיטַת הָאֵם[ב], שֶׁנֶּאֱמַר[20]: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". וְכֵן אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלְּחֶנָּה, לוֹקֶה[ג]. וְאִם שִׁלְּחָהּ אַחַר שֶׁלְּקָחָהּ, פָּטוּר[ד].

א) ציפור שיושבת בקן שלה על אפרוחים או ביצים. ב) יש מצוות עשה לשלח את האם ולקחת את האפרוחים או הביצים, וכיוון שלקח את האם ושחט אותה, הוא לא יכול לקיים את מצוות ה'עשה'. ג) כי הוא כבר לא יכול לקיים את המצווה. ד) פטור ממלקות. מפני שלא לוקים על מצוות לא תעשה צמודה אליה מצוות עשה שמאפשרת תיקון – מה שנקרא בלשון חז"ל: "לאו הניתק לעשה". כך גם כאן: התורה אסרה "לא תקח האם על הבנים", אבל מיד לאחר מכן ציוותה "שלח תשלח את האם" – כלומר, במקרה שעבר ולקח את האם, עדיין יש לו דרך לתקן ולצאת ידי חובה אם ישלח אותה. לכן, גם אם האדם לקח את האם והחזיק בה זמן רב, אם שילח את האם לאחר מכן – פטור ממלקות.

ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקָה לַעֲשֵׂה - חַיָּב לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ[ה]; וְאִם לֹא קִיְּמוֹ, לוֹקֶה[ו].

ה) כל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. ו) אם עבר זמן, או שאירע משהו והוא כבר לא יכול לקיים את ה'עשה' – לוקה.

ג. בָּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְּחָהּ, אוֹ שֶׁבָּרְחָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" - עַד שֶׁיְּשַׁלַּח מֵעַצְמוֹ, וַהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ד. נָטַל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקִצֵּץ אֲגַפֶּיהָ [=כנפיה] כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּעוּף, וְשִׁלְּחָהּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ז]; וּמַשְׁהֶה אוֹתָהּ אֶצְלוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ כְּנָפֶיהָ, וּמְשַׁלְּחָהּ[ח]. וְאִם מֵתָה קֹדֶם לָזֶה, אוֹ בָּרְחָה וְאָבְדָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ז) מפני שאחרי שקיצץ את כנפיה, היא לא יכולה לעוף, ואם כן לא קיים את ה'עשה' של 'שלח תשלח'. ח) צריך לגדל אותה אצלו עד שיגדלו כנפיה, ואז יקיים את מצוות ה'עשה', ויפטר מהמלקות.

ה. וְכֵיצַד מְשַׁלֵּחַ הָאֵם? אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ וּמַפְרִיחָהּ. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה וְשִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר[22]: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח".

ו. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַבָּנִים'[ט] - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם".

ט) אם לקח את האם ושילח את הבנים, לכאורה כבר נפטר מהמצווה, כי המצווה לשלח את האם על הבנים.

ז. לָקַח אֶת הַבָּנִים וְהֶחְזִירָן לַקֵּן, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[י].

י) כיוון שכבר לקח את הביצים – הרי הן שלו. ואם יחזיר אותן – הקן נחשב "מזומן", כלומר קן שהאדם הכין בעצמו. ואין כאן קיום של "כי יקרא קן ציפור לפניך" – שפירושו מקרה מקרי, לא מתוכנן, ולכן אין מצוות שילוח.

שִׁלַּח אֶת הָאֵם, וְחָזַר וְצָד אוֹתָהּ[יא] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לָצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְרֹחַ, בִּשְׁבִיל הַבָּנִים שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִלָּקְחוּ - שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים"; אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, וְחָזַר וְצָדָהּ - מֻתָּר.

יא) כיוון שכבר קיים את המצווה כאשר מצא אותה בקן, וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שִׁלּוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּעוֹף טָהוֹר שֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן[יב], כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וַעֲלִיָּה[יג] וְעוֹפוֹת שֶׁקִּנְּנוּ בַּפַּרְדֵּס[יד] - שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "כִּי יִקָּרֵא[טו] קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ"; אֲבָל הַמְּזֻמָּן, כְּגוֹן אַוַּזִּין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּבַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ.

20. דברים-כי-תצא, כב, ו. 21. דברים-כי-תצא, כב, ז. 22. דברים-כי-תצא, כב, ז. 23. דברים-כי-תצא, כב, ו. 24. דברים-כי-תצא,

יב) שהוא לא ברשות האדם. יג) שהם יוני הפקר שלא שייכים לאף אחד, ויכולים בכל רגע לברוח. יד) עופות שברחו מהבית ונמצאים בפרדס, והם יכולים לברוח בכל רגע. טו) שמצאו את הקן בדרך מקרה.

ט. הָיוּ אֶפְרוֹחִין מַפְרִיחִין [=עפים] **שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְאִמָּן, אוֹ בֵּיצִים מוּזָּרוֹת**[טז] **- אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ**[יז]**; הָיוּ הָאֶפְרוֹחִין טְרֵפוֹת** [שאמורות למות] **- הֲרֵי אֵלּוּ כְּבֵיצִים מוּזָּרוֹת, וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**[יח].

טז) ביצים מוזרות שלא יוצא מהם אפרוחים. יז) היות שהפסוק אומר "אפרוחים או ביצים" משווים את האפרוחים לביצים. כשם שהחיוב רק כאשר האפרוחים חיים, כך גם החיוב על הביצים רק כאשר יוצא מהם חיים. וכשם שהביצים צריכים את האם כדי שתדגור עליהם, כך החיוב רק על אפרוחים שחייבים את אמם. יח) כי אין להם קיום.

י. זָכָר שֶׁמְּצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הַקֵּן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[יט]**; עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, אוֹ עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**[כ].

יט) כי כתוב בתורה "אם" ולא "אב". כ) משום שבתורה נאמר "קן ציפור", וציפור נאמר רק על עוף טהור.

יא. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים שֶׁאֵינָן מִינָהּ, וְהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה[כא]**. הָיְתָה הָאֵם טְרֵפָה, חַיָּב לְשַׁלְּחָהּ.**

כא) כי יש לנו ספק האם חייבים לשלח במקרה כזה.

יב. שָׁחַט מִקְצָת סִימָנִין [=קנה וושט] **בְּתוֹךְ הַקֵּן קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנָּה, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.**

יג. הָיְתָה מְעַפְעֶפֶת [מעל הקן] **- אִם כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא הָיוּ נוֹגְעוֹת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ**[כב]**. הָיְתָה מַטְלִית אוֹ כְּנָפַיִם חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הַקֵּן, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה**[כג].

כב) כי היא לא רובצת על הקן. כג) כי יש לנו ספק האם כשיש חציצה היא נחשבת לרובצת.

יד. הָיוּ שְׁנֵי סִדְרֵי [שורות] **בֵּיצִים, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּסִּדֶר הָעֶלְיוֹן, אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים מוּזָּרוֹת, וְתַחְתֵּיהֶן בֵּיצִים יָפוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֵם עַל גַּבֵּי אֵם, אוֹ שֶׁהָיָה הַזָּכָר עַל הַקֵּן וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הַזָּכָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקַּח; וְאִם לָקַח, יְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.**

טו. הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין הָאֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּין הַבֵּיצִים, וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ; וְכֵן אִם הָיְתָה בְּצַד הַקֵּן, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן מִצִּדּוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

טז. הָיְתָה עַל שְׁנֵי בַדֵּי [=ענפי] **אִילָן, וְהַקֵּן בֵּינֵיהֶן - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטְלוּ הַבַּדִּין תִּפֹּל עַל הַקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ**[כד].

כד) אפילו שהיא לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל אֶפְרוֹחַ אֶחָד, אוֹ עַל בֵּיצָה אַחַת - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ[כה].

כה) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן.

הַמּוֹצֵא קֵן עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ עַל גַּבֵּי בַּעֲלֵי חַיִּים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; לֹא נֶאֱמַר "אֶפְרֹחִים אוֹ בֵּיצִים"[25][כו] **וְלֹא נֶאֱמַר "בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ"**[26][כז]**, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה**[כח].

כו) מה שכתוב בתורה "אפרוחים או ביצים" בלשון רבים, לא בא ללמדנו אותנו שחייבים רק כאשר יש רבי, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. כז) ומה שנכתב בתורה "בכל עץ או על הארץ", לא בא ללמד אותנו שהקן חייב להיות על עץ או על הקרקע, אלא גם אם צף במים וגם אם בראש בעלי חיים חייב לשלח. כח) התורה כתבה באופן המצוי, שבדרך כלל קן ציפור נמצא על העץ ויש בו אפרוחים או ביצים רבים.

יח. אָסוּר לִזְכּוֹת בַּבֵּיצִים כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל הַבֵּיצִים אוֹ עַל הָאֶפְרוֹחִים בַּעֲלָיָתוֹ וְשׁוֹבְכוֹ[כט] **- אֵינָן מְזֻמָּנִין, וְלֹא קָנְתָה לוֹ חֲצֵרוֹ; כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִזְכּוֹת בָּהֶן לַאֲחֵרִים, כָּךְ לֹא תִּזְכֶּה לוֹ חֲצֵרוֹ בָּהֶן**[ל]**; וּלְפִיכָךְ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ**[לא].

כט) למרות שמה שנמצא בחצרו של אדם, חצרו קונה לו. ל) אדם יכול לזכות משהו לאדם אחר רק אם הוא יכול לזכות את זה לעצמו, וכאן, מאחר שאין אפשרות לקנות דבר שאסור – גם חצרו אינה קונה לו. לא) כי זה לא נחשב קן "מזומן".

כב, ו. 25. דברים-כי־תצא, כב, ו. 26. שם.

יט. אָסוּר לִטֹּל אֵם עַל הַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לְטַהֵר בָּהֶן אֶת הַמְצֹרָע שֶׁהִיא מִצְוָה. וְאִם לָקַח, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, לוֹקֶה - שֶׁאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[לב], וְלֹא עֲשֵׂה דּוֹחֶה עֲשֵׂה[לג].

לב) איסור חמור שיש בו מצות 'לא־תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. ובמצוות שילוח הקן יש מצוות לא תעשה "לא תקח האם על הבנים", וגם מצוות עשה "שלח תשלח את האם". לג) גם במקרה שעבר כבר על הלאו, ולקח את האם, ועכשיו יש כאן 'עשה' מול 'עשה' — אין 'עשה' של טהרת המצורע, דוחה את 'עשה' של שילוח הקן.

כ. הַמַּקְדִּישׁ עוֹף[לד] לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּפָרַח מִיָּדוֹ[לה] וַהֲרֵי הוּא מַכִּירוֹ, וּמְצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים - לוֹקֵחַ הַכֹּל[לו], וּמְבִיאָן לִידֵי גִזְבָּר[לז]; שֶׁאֵין שִׁלּוּחַ הָאֵם נוֹהֵג בְּמַקְדְּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: "וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", וְאֵין אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

לד) שלו ושהיה ברשותו. לה) ומרגע זה העוף לא ברשותו, ולא נחשב מזומן ולכן חייב בשילוח. לו) גם הבנים בעודם תחת האם. לז) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש.

כא. עוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לַהֲבִיאוֹ לְבֵית דִּין לָדוּן אוֹתוֹ.

פֶּרֶק יד

מצוות כיסוי הדם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטַת חַיָּה טְהוֹרָה וְעוֹף טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר"; לְפִיכָךְ חַיָּב לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיְּכַסֶּה: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל כִּסּוּי הַדָּם'.

ב. כִּסּוּי הַדָּם נוֹהֵג בִּמְזֻמָּן וּבְשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן[א]; לֹא נֶאֱמַר "אֲשֶׁר יָצוּד" אֶלָּא בַּהוֹוֶה[ב]. וְנוֹהֵג בְּחֻלִּין וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמַקְדְּשִׁין, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[ג]; וְאִם עָבַר וּשְׁחָטָן[ד], אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹת.

א) בין בבעלי חיים שמזומנים אצלו מראש, ובין באלו שבאו לידו במקרה וצד אותם. ב) למרות שבתורה כתוב "אשר יצוד" — דיברה תורה בלשון הווה, שדרך אנשים לצוד בעלי חיים ולאוכלם. ג) חיות ועופות שהוקדשו לבדק הבית. ד) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשחוט אותם עד שלא פדאם, ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, והוא שחט אותם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמַקְדְּשִׁין כו'".

הלכה זו קשורה עם הדין שמצות כיסוי הדם נוהגת רק בחיי' ועוף, שבטעם הדבר כתב הרמב"ן שרק דם חי' ועוף חייב בכיסוי, כיון שאין מינם קרב על המזבח, אבל בהמה שמינה קרב על המזבח אין צריך לכסות את דמה. ואף שקרבן מצורע ויולדת מן העוף, מ"מ כללות מין העופות אינו קרב על המזבח.

בהסבר דברי הרמב"ן י"ל בהקדים: דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות, ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לעניני הקדושה, ודוגמת שלושת ענינים אלו מצינו בדם:

א. דם חיה ועוף שאינם קרבים על המזבח, מורה על חיות שאינה לקדושה שצריך לכסותה (שבעופות אזלינן בתר רובא שאינן קרבין על המזבח).

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) מורה על עניני היתר אין חייבים לכסות כי האדם תיקן החולין (עניני הרשות) עד שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח מורה על ענינים שבקדושה ועל כן א"צ לכסותו.

בזה יובן הדין כאן שכיסוי הדם "אינו נוהג במקודשין" כי חיות דקדושה אין לכסות ויש לגלותה ולהשתמש בה לעניני הקדושה.

לקוטי שיחות חלק לז עמוד 50
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ג. שָׁחַט חַיָּה אוֹ עוֹף וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן[ה] אוֹ הִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם[ו] - חַיָּב לְכַסּוֹת[ז].

ה) לבדק הבית, ובשעת ההקדש, אין שייכות בין החיה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. ו) אפילו אם הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. ז) כי מצות כיסוי הדם קדמה להקדש.

ד. כִּלְאַיִם הַבָּא מִבְּהֵמָה[ח] וְחַיָּה, וְכֵן בְּרִיָּה שֶׁהִיא

27. דברים-כי־תצא, כב, ז. 28. ויקרא-אחרי־מות, יז, יג.

ואינו נוהג במוקדשין: הענין הרוחני בזה — סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 364 הע' 81 ושוה"ג. דין זה קשור עם הדין שמצות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ועוף — לקו"ש חל"ז ע' 52.

סְפֵק בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - צָרִיךְ לְכַסּוֹת, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ. הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, חַיָּב לְכַסּוֹת לְאַחַר הַשַּׁבָּת[ט]; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט כִּלְאַיִם אוֹ סָפֵק בְּיוֹם טוֹב, מְכַסֶּה דָּמוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב[י].

ח) ובבהמה אין חייבים בכיסוי הדם. ט) איסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל כיסוי הדם שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. י) שמא אין הוא חייב בכיסוי, ואסור לו לטלטל עבור זה עפר ביום טוב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִינֵי חַיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת, וְכִסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם, חַיָּב לְכַסּוֹת[יא]; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּדָם בְּהֵמָה[יב], רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הֵן מַיִם[יג]: אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה מַרְאֵה הַדָּם שֶׁחַיָּב לְכַסּוֹתוֹ כְּשִׁעוּר זֶה אִלּוּ הָיָה מַיִם, חַיָּב לְכַסּוֹת הַכֹּל[יד]; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת.

יא) מפני שכל זמן שמראה הדם ניכר במים — אינו בטל. יב) ואז הדם לא ניכר. יג) מתייחסים לזה כאילו נפל הדם לתוך מים. יד) גם את היין או את דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם.

ז. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. כִּסָּתוּ הָרוּחַ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת[טו]; חָזַר וְנִתְגַּלָּה אַחַר שֶׁכִּסָּתוּ הָרוּחַ, חַיָּב לְכַסּוֹת[טז].

טו) כי התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה מכוסה. טז) ההבדל בין מקרה שהשוחט עצמו כיסה את הדם, לבין מקרה שבו הרוח כיסתה אותו: כאשר האדם כיסה — קיים בזה את מצוות "וכסהו בעפר", ולכן גם אם לאחר מכן נתגלה הדם — הוא פטור מכיסוי נוסף. אך אם הרוח כיסתה את הדם — לא נתקיימה המצווה, והפטור הוא רק מפני שכרגע הדם אינו מגולה. לכן, אם נתגלה הדם לאחר מכן — חייב לכסותו, כי זו הפעם הראשונה שהמצווה ניתנת לקיום.

ח. דָּם • הַנּוֹתֵז[יז] וְשֶׁעַל הַסַּכִּין - אִם אֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא[יח], חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ.

השגת הראב"ד

דם . . לכסותו א"א אלו דברי הרב ז"ל שעושה דברי רבי יהודה מפרש משום דאמר אימתי אבל אין אחרים מודים לו משום דגמרא מפרש להו דפליגי בקראי.

יז) מעל הסכין לצדדים. יח) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם.

ט. שָׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בַּקַּרְקַע - אִם רְשׁוּמוֹ נִכָּר[יט], חַיָּב לְכַסּוֹת; וְאִם אֵין רְשׁוּמוֹ נִכָּר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסָּתוּ הָרוּחַ, וּפָטוּר מִלְּכַסּוֹת.

יט) אם נשאר רושם קל מהאדמימות — יש בכך עדיין חיוב כיסוי.

י. אֵין חַיָּב בְּכִסּוּי אֶלָּא עַל דַּם שְׁחִיטָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל"; לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֵלִין בְּעַזָּרָה[כ], אוֹ הַשּׁוֹחֵט חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּגְמַר דִּינָן לִסְקִילָה[כא], וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן, אֵינָן חַיָּבִין לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטָתָן[כב].

כ) שנאסר באכילה. כא) חיה ועוף שהרגו נפש, ואם נגמר דינם לסקילה, אסורים באכילה. כב) כי במקרה זה שחיטתן לא נחשבת לשחיטה.

יא. בַּמֶּה מְכַסִּין? מְכַסִּין בְּעָפָר, בְּסִיד, וּבִגְבָסִים[כג], בְּזֶבֶל דַּק[כד], וּבְחוֹל דַּק שֶׁאֵין הַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכָתְשׁוֹ[כה], וּבִשְׁחִיצַת אֲבָנִים וַחֲרָשִׂים, וּבִנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן דַּקָּה[כו], וּבִנְסֹרֶת חָרָשִׂים דַּקָּה[כז], וּבִלְבֵנָה וְחַרְסִית[כח] וּמְגוּפָה[כט] שֶׁכְּתָשָׁהּ; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִין עָפָר הֵן.

כג) מין סיד. כד) גללי בהמה דקים. כה) חול דק שהאומן שעושה כלי חרס לא צריך לכתוש את החול. כו) פסולת הנופלת מפשתן אגב עיבודו. כז) כשמנסרים עצים במסור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המסור. כח) שכבת טיט דקה. כט) כיסוי חבית שעשוי מחרס.

אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי, אוֹ כִּסָּהוּ בַּאֲבָנִים - אֵין זֶה כִּסּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "בֶּעָפָר".

יב. לְפִיכָךְ אֵין מְכַסִּין בְּזֶבֶל גַּס, וּבְחוֹל גַּס, וְקֶמַח וְסוּבִּין[ל] וּמוֹרְסָן[לא], וּשְׁחִיצַת כְּלֵי מַתָּכוֹת - לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ מִין עָפָר; חוּץ מִשְּׁחִיצַת הַזָּהָב בִּלְבַד שֶׁמְּכַסִּין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא 'עָפָר', שֶׁנֶּאֱמַר[31]: "וְעַפְרֹת זָהָב לוֹ", וְנֶאֱמַר[32]: "עַד אֲשֶׁר דַּק לְעָפָר".

ל) קליפות חיטה שמתערבבות בקמח. לא) קליפות חיטה שמפרידים אותם מהקמח.

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחוּר, וְהוּא פִּיחַ הַכִּבְשָׁן[לב],

29. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג. 30. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג. 31. איוב, כח, ו. 32. דברים-עקב, ט, כא.

וּבְכֹחַל[לג], וּבְנִקְרַת הַפְּסִילִים[לד], וּבְאֵפֶר, בֵּין אֵפֶר עֵצִים בֵּין אֵפֶר בְּגָדִים, אֲפִלּוּ אֵפֶר בָּשָׂר שֶׁנִּשְׂרַף - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר[33]: "מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת"[לה]; וּמֻתָּר לְכַסּוֹת בַּעֲפַר עִיר הַנִּדַּחַת[לו].

לב) פחמים כתושים. לג) אבק שצבעו כחול, ששימשה לקישוט העיניים. לד) עפר שיוצא מן הריחיים. לה) ואם כן הוא נקרא עפר. לו) אף־על־פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה — כי אנו אומרים "מצות לאו ליהנות ניתנו", קיום מצוה אינה קרויה הנאה.

יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יְכַסֶּה בְּעָפָר; אֲבָל לֹא יִשְׁחֹט בְּכְלִי וִיכַסֶּה בְּעָפָר[לז].

לז) אבל בדיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים את המצוה.

טו. וּמִי שֶׁשָּׁחַט - הוּא שֶׁיְּכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר[34]: "וְשָׁפַךְ .. וְכִסָּה"[לח]; וְאִם לֹא כִּסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ[לט]; שֶׁזּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[מ], וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בַּשּׁוֹחֵט לְבַדּוֹ.

לח) ולפני זה כתוב "ושפך את דמו", מי ששפך הוא יכסה. לט) שנאמר באותה פרשה: "ואומר לבני ישראל", מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו. מ) כיסוי הדם.

טז. וּכְשֶׁמְּכַסֶּה, לֹא יְכַסֶּה בְּרַגְלוֹ, אֶלָּא בְּיָדוֹ, אוֹ בְּסַכִּין אוֹ בִּכְלִי - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהַג מִנְהַג בִּזָּיוֹן בַּמִּצְוֹת, וְיִהְיוּ בְּזוּיוֹת עָלָיו; שֶׁאֵין הַכָּבוֹד לְעַצְמָן שֶׁל מִצְוֹת, אֶלָּא לְמִי שֶׁצִּוָּה בָּהֶן בָּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ מִלְּמַשֵּׁשׁ בַּחֹשֶׁךְ, וְעָרַךְ אוֹתָם גֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְיַשֵּׁר הַמַּעֲשִׂים (הַמְעַקְּשִׁים), וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת הַיֹּשֶׁר; וְכֵן הוּא אוֹמֵר[35מא]: "גֵּר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ, וְאוֹר לִנְתִיבָתִי".

מא) הרמב"ם מסיים את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּכְשֶׁמְּכַסֶּה - לֹא יְכַסֶּה בְּרַגְלוֹ כו'".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, הפותחת בדין החיובי - "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה" והתחיל באיסור "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", ומשמיט לגמרי לשון החיוב שבברייתא.

ויש לומר הביאור בזה: הרמב"ם רצה לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח, שכוונת הציווי היא החיוב לכסות במה ששפך דווקא וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, ונמצא שמה שנתמעט רגל מכיסוי הדם הוא רק משום שאינו בכלל "במה ששפך בו כו'" אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד ענין שבכיסוי ברגלים יש משום ביזוי המצוה, אבל עיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך.

וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" "במה ששפך יכסה בו" כי נותן מקום לטעות, שכל החיוב הוא לכסות במה ששפך דווקא.

ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם", שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי כל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק להשמיע איסור ביזוי המצוה, וממנו משמיע איסור ביזוי כל המצוות.

(לקוטי שיחות, חלק לז, עמוד 48
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים.

33. במדבר-חקת, יט, יז. 34. ויקרא-אחרי־מות, יז, יג. 35. תהלים, קיט, קה.

הפניות לשיחות קודש

ושפך: דיוק הגירסאות — לקו"ש חל"ז ע' 48 הע' 4 ושוה"ג. **הלכה טז:** ביאור ההלכה באריכות רבה וביטויה בעבודת ה' — לקו"ש חל"ז ע' 48, סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 362, יין מלכות סע"ד. **המעקשים:** ע"י קיום הוראות התורה מיישרים את הענינים שמצ"ע הם "עקש" — לקו"ש חל"ז ע' 50.

~ יום שני ב' סיון ~

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם[1].

נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא ה', וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי[2].

סֵפֶר שִׁשִּׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִים וַחֲרָמִין.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לִכְפֹּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

א. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן - שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי[א], הִיא שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה: "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע[ב] אוֹ לְהֵיטִיב"[3]; וְהִיא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים - שְׁתַּיִם לְהַבָּא[ד], וּשְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר[ה], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁעָבַר שֶׁנַּעֲשָׂה אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה, וְעַל דָּבָר שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שֶׁיֵּעָשֶׂה וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה.

א) לשון ביטוי – הוא דבר שיוצא מלב האדם ברגע של התרגשות והתפעלות, ומפני שלא ראוי להרגיל אדם לנדור או להישבע, לא רצתה התורה לכתוב בלשון שמורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, ששבועה שיצאה ממנו בעת התרגשות. ב) כגון שלא יאכל היום או מחר. ג) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה. ד) שיאכל או לא יאכל. ה) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" ומשמעה רק על העתיד להיות – מזה שכתוב "לכל אשר יבטא" לומדים חז"ל ששבועה חלה גם על דבר שכבר עבר.

ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהַבָּא בֵּין לְשֶׁעָבַר. כֵּיצַד לְשֶׁעָבַר? [נשבע] 'שֶׁאָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁזָּרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם'[ו], אוֹ 'שֶׁדִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי'[ז], אוֹ 'שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁלֹּא זָרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא דִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי'; וְכֵיצַד לְהַבָּא? 'שֶׁאֹכַל', אוֹ 'שֶׁאֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֹכַל', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם'[ח]; הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר וּשְׁתַּיִם לְהַבָּא.

ו) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. ז) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם זה לא דבר שהוא עשה, אלא אחרים. ח) אבל הדוגמה השלישית – "שידבר פלוני עם פלוני" – אינו חייב עליה משום שבועת ביטוי, כי אין ביד אדם לגרום שאדם אחר ידבר או לא ידבר עם אדם שלישי; ועל שבועה כזו הוא לוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא.

ג. נִשְׁבַּע עַל אַחַת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת [=סוגי שבועות] אֵלּוּ וְהֶחְלִיף - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְאָכַל, אוֹ 'שֶׁאָכַלְתִּי' וְהוּא לֹא אָכַל - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר"[4]. וְאִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר - בְּמֵזִיד, לוֹקֶה; בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[ט], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם"[5].

ט) הקורבן נקרא "עולה ויורד", מפני שסוג הקורבן אינו קבוע. אם הוא עשיר מביא חטאת בהמה ואם עני מביא עוף או אפילו עשירית האיפה סולת.

ד. שְׁבוּעַת • שָׁוְא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבַּע מַחְלָקוֹת: הָאַחַת, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר הַיָּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ כֵּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁהוּא זָהָב; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד
שבועת . . לארבע א"א שנשבע בדבר הידוע לשלשה שאינו כן כמו שנשבע.

1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, קח. 3. ויקרא, ה, ד. 4. ויקרא-קדושים, יט, ב. 5. ויקרא, ה, ד.

ה. הַשְׁנִיָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם בָּעוֹלָם שֶׁהוּא כֵּן. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵיא שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זוֹ שֶׁהֵיא אֶבֶן, וְעַל שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁנַיִם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם שָׁלֵם [בדעתו] **כְּדֵי לְצַדֵּק הַדָּבָר בִּשְׁבוּעָה**[י].

י) מאחר שדבר זה ברור לכולם ואין צורך להישבע עליו, זוהי שבועת שווא.

ו. שְׁלִישִׁית, שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[יא], **וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּסֻּכָּה בֶּחָג וְלֹא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁיִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים**[יב]; **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יא) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית. יב) ואסור להתענות בהם.

ז. רְבִיעִית, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵין כֹּחַ בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה וְיוֹם רְצוּפִים[יג], **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יג) שדבר זה בלתי אפשרי.

כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שָׁוְא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא"[6]; **אִם הָיָה מֻזִּיד, לוֹקֶה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, פָּטוּר מִכְּלוּם**[יד].

יד) אף מקרבן.

ח. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, בֵּין פִּקָּדוֹן, בֵּין מִלְוָה, אוֹ שֶׁגְּזָלוֹ, אוֹ עֲשָׁקוֹ[טו], **אוֹ מָצָא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הֶחְזִירָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְתָבַע מִמֶּנּוּ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְכָפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ"**[7], **זוֹ אַזְהָרָה לִכְפִירַת מָמוֹן; וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה**[טז]. **וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ עַל שֶׁקֶר, עַל מָמוֹן שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלָאו אַחֵר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ"**[8], **זוֹ אַזְהָרָה לִנְשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן. וּשְׁבוּעָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן'.**

טו) שמונע ממנו ממון שמגיע לו, כגון תשלום משכורת.

טז) מפני שגם אחרי שהכחיש שזה ממון חברו, שכן עדיין יכול להחזיר את הממון לחברו.

ט. וּמַה הוּא חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁשִּׁקֵּר בָּהּ? מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ, עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ; וּמַקְרִיב אָשָׁם וַדַּאי[יז], **בֵּין שֶׁהָיָה מֻזִּיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן, אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד וגו' וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם"**[9] **- וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ "וְנֶעְלַם"**[יח], **לְחַיֵּב שׁוֹגֵג כְּמֻזִּיד;**

יז) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה. יח) בניגוד לשבועת בטוי שם נאמר: "ונעלם ממנו", ומטעם זה מביא קורבן רק כאשר נשבע בשגגה.

י. וְהוּא שֶׁיָּדִיד בַּפִּקָּדוֹן אוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ, וְיָדַע בּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה; אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ יָדַע - הֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר מִכְּלוּם[יט].

יט) מן החומש והקרבן.

וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן, הֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר[כ].

כ) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו", שזוהי אזהרה שלא יכפור בממון חברו.

יא. אִם כֵּן, הֵיאַךְ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[כא]? **כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לָאו, וְיָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן - זוֹ הִיא שִׁגְגָתָהּ**[כב]; **וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן.**

כא) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, הרי לפי מה שלמדנו בהלכה הקודמת במקרים כאלה הוא אנוס ולא שוגג. כב) לגבי הפיקדון הוא נחשב מזיד, כי ידע שיש אצלו ממון חברו ואסור להתכחש לו. אך בנוגע לחיוב קורבן אם ישבע על כך, לא ידע אם מתחייבים או לא — ולכן נחשב שוגג לעניין הקורבן.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? הָעֵדִים שֶׁיָּדְעוּ עֵדוּת מָמוֹן[כג], **וּתְבָעָם בַּעַל הָעֵדוּת לְהָעִיד לוֹ**[כד], **וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הֵעִידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ לוֹ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הָעֵדוּת'; וְחַיָּבִין עַל שְׁבוּעָה זוֹ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא,**

6. שמות-יתרו, כ, ז; דברים-ואתחנן, ה, יא. 7. ויקרא-קדושים, יט, יא. 8. שם. 9. ויקרא, ה, כא-כג.

וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה, וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה" וגו'[10], וְלֹא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְנֶעְלַם' - לְחַיֵּב עַל הַדָּדוֹן כִּשְׁגָגָה.

כג) הם ידעו על מקרה מסויים בויכוח ממוני. כד) האדם התובע ביקש מהם שיעידו, כדי שיתברר שהצדק איתו.

יג. כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן, וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה, וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר; וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה, אוֹ שֶׁשָּׁכְחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ[כה], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲנוּסִין, וּפְטוּרִין אַף מִן הַקָּרְבָּן.

כה) וחשבו שנשבעו באמת.

פֶּרֶק ב

לשונות השבועה, והצורך בכוונה בזמן השבועה.

א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַת מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִפִּי עַצְמוֹ[א], וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים[ב] וְעָנָה 'אָמֵן'. אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוֹ גּוֹי אוֹ קָטָן, וְעָנָה 'אָמֵן' - חַיָּב; שֶׁכָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' אַחַר שְׁבוּעָה, כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו. וְאֶחָד הָעוֹנֶה 'אָמֵן', אוֹ הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן - כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֵן', אוֹ 'מְחֻיָּב אֲנִי בִּשְׁבוּעָה זוֹ', אוֹ 'קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זוֹ', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל לָשׁוֹן - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת בֵּין לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן.

א) שאומר בעצמו: שבועה בה' שלא אוכל, וכדומה. ב) כגון שחברו משביע אותו ואומר: משביעני עליך אם אכלת.

ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֶחָד בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[ג], אוֹ בְּאֶחָד מִן הַכִּנּוּיִין[ד] - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, וּבְמִי שֶׁשְּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ה] בְּכָל לָשׁוֹן[ו] - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה גְּמוּרָה.

ג) בשם י–ה–ו–ה, או א–ד–נ–י, או באחד מהשמות שאסור למחוק אותם. ד) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש־ברוך־הוא. ה) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק. ו) לרבות השמות שמכנים אומות העולם את הקב"ה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֶחָד בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד".

שם המיוחד הוא שם הוי' שאינו מבטא שום פעולה או תכונה בו ית', ובמעלתו לגבי שאר השמות כתב הרמב"ם במורה נבוכים ש"כל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות, וזה מה שאין מה שאין בו נעלם, זולתי שם אחד, והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתעלה, ולפיכך נקרא שם מפורש, ענינו שהוא מורה על עצמו יתעלה הוראה ברורה שאין בה שיתוף, אבל שאר שמותיו הקדושים מורים בשיתוף מפני שהם מפעולות ימצא לנו כמותם".

וממשיך "השם הזה . . מורה על עצמו יתעלה באופן שלא ישותף אחד מן הנבראים באותה ההוראה, כמו שאמרו עליו ז"ל שמי המיוחד לי אבל שאר השמות הם כולם מורים על תוארים, לא על עצמות בלבד, אלא על בעל תוארים". ומסיים: "כל השמות הללו הנגזרים לא נתחדשו כי אם אחר בריאת העולם . . שהם כולם שמות שהונחו כפי הפעולות המצויות בעולם, אבל כאשר תתבונן בעצמותו מעורטלת ומופשטת מכל פעולה, לא יהי' לו שם נגזר (מן הפעולה) כלל, אלא שם אחד מיוחד להורות על עצמותו".

בזה יובן מה שכתב בהלכות יסודי התורה "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו ולירא אותו" כי בי"ג מדות הרחמים שם א־ל הוא הראשון בשמותיו (הוי' הוי' א־ל) המורים על "תוארי" הקב"ה "כפי הפעולות המצויות בעולם", ורוצה להדגיש שההתבוננות וההכרה בבורא שייכת רק בפעולותיו של הקב"ה או (בלשון הרמב"ם) כפי שהקב"ה הוא "בעל תוארים" ולא בעצמותו, ומכל־מקום האהבה גופא היא לעצמותו ית' אמיתת המצאו שלמעלה מפעולות ותארים.

לקוטי שיחות, חלק ל"ד, עמוד 38
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וְכֵן אָלָה וְאָרוּרִי[ז], הֲרֵי הֵן [ביטוי של] **שְׁבוּעָה - וְהוּא, שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין. כֵּיצַד?**

10. ויקרא, ה, א.

חייב: ביאור טעם הדין – לקו"ש חל"ה ע' 218. **בשם המיוחד:** במעלת השם המיוחד – לקו"ש חל"ד ע' 38.

כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'בְּאָלָה', אוֹ 'אָרוּר', 'לַה'', אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', 'מִי • שֶׁיֹּאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי', וַאֲכָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר; וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.

השגת הראב"ד

מי . . ואכלו א"א לא נתחוור אצלי דבר זה שלא מצאתי שם מן השמות ולא כינוי מהכינויים בשבועת ביטוי ולא מצינו שם אלא בעדות ובפקדון לפי שנאמר בעדות אלה וקול וילפינן אלה אלה מסוטה ופקדון תחטא תחטא מעדות אבל בשבועת ביטוי אפילו מבטא או איסר שבועה אם אמר מבטא לא אוכל לך שבועה וכן איסר אע"פ שלא אמר לא שם ולא כינוי אם אמר לשם שבועה אע"פ שלא הזכיר שם שבועה היא וכן לאו לאו והן הן אם נתכוון ללאו והן שאמר הבורא שבועה היא וכן ימין ושמאל אם נתכוון לימין ושמאל הבורא שבועה היא וה"מ לקרבן וכן נמי לבל יחל אבל למלקות בעינן שם דכתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ושבועת שקר נמי נאמר לא תשבעו בשמי לשקר וגו'.

ז) גם אם לא השתמש בלשון שבועה, אלא אמר בלשון "אלה" (כלומר, קללה) או "ארור".

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'שְׁבוּעָה בַּה''[ח], אוֹ 'בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', 'שֶׁלֹּא אֹכַל', וְאָכַל[ט], 'שֶׁזּוֹ אִשָּׁה', וְהוּא אִישׁ', 'שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', וְיֵשׁ לוֹ[י], 'שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת'[יב], וְהוּא יוֹדֵעַ - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ח) כלומר, לא רק במקרה שאומר "אלה" או "ארור" צריך להזכיר את השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש "שבועה", צריך להזכיר את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב. ט) זוהי שבועת ביטוי. י) זוהי שבועת שוא. יא) זוהי שבועת הפקדון. יב) זוהי שבועת העדות.

ד. אָמַר 'אָלָה' אוֹ 'אָרוּר' אוֹ 'שְׁבוּעָה', וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם וְלֹא כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו; אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּן אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין, אוֹ כִּנּוּי מִן הַכִּנּוּיִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. וְלֹא הַשְּׁבוּעָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּנּוּי שְׁבוּעָה כִּשְׁבוּעָה; כְּגוֹן, שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם עִלְּגִים, וְהָיוּ קוֹרְאִים לִשְׁבוּעָה 'שְׁבוּתָה' אוֹ 'שְׁקוּקָה', אוֹ שֶׁהָיוּ אֲרַמִּיִּים[יג] שֶׁלְּשׁוֹן שְׁבוּעָה בִּלְשׁוֹנָם 'מוֹמָתָא', וְהָיוּ הָעִלְּגִים מְכַנִּין אוֹתָהּ 'מוֹהָא' - כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָשׁוֹן שֶׁמַּשְׁמָעוֹ וְעִנְיָנוֹ שְׁבוּעָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה.

יג) דוברי ארמית.

ו. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לָאו, לָאו' שְׁנֵי פְּעָמִים דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה'[יד], אוֹ: 'הֵן, הֵן', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבַּע; וְכֵן 'יָמִין' שְׁבוּעָה וּ'שְׂמֹאל' שְׁבוּעָה[טו], שֶׁנֶּאֱמַר: "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ, וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ"[11][טז]. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'מִבְטָא שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה כָּךְ וְכָךְ', וְהִזְכִּיר שֵׁם אוֹ כִּנּוּי - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעָה'[יז].

יד) שאמר פעמיים ברצף "לא אעשה דבר פלוני לא אעשה דבר פלוני" ונתכוין לשם שבועה. טו) כגון שאמר "ימין ה' שלא אוכל ככר זו", ו"שמאל ה' שלא אוכל ככר זו". טז) מתוך שכתוב בפסוק "ימינו", משמע ש"זרוע" שכתוב אחריו הכוונה לשמאל. לכן, אם אמר "ימין" או "שמאל" ונתכוון לימין הקב"ה או לשמאלו — הרי זו שבועה. יז) בפסוק כתוב "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" — למדו חז"ל במה היא אסרה את עצמה? במבטא. ולכן "מבטא" הוא גם לשון שבועה.

ז. אָמַר: 'אִסָּר לַה''[יח] אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה', אוֹ 'שֶׁאֶעֱשֶׂה' - הוֹאִיל וְהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה, הֲרֵי הוּא כִּשְׁבוּעָה.

יח) שאמר: "איסר לה' שלא אוכל ככר זו", שהוא אוסר על עצמו בלשון שבועה.

ח. שָׁמַע חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע, וְאָמַר: 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[יט]; וְזֶהוּ מַתְפִּיס[כ] בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהוּא פָּטוּר.

יט) ממלקות ומקרבן, אבל הוא אסור בדבר שחברו נשבע עליו, כמבואר בהלכה הבאה. כ) שהדבר "נתפס" ועובר מאחד לשני, ובמקרה שלנו האיסור שהיה אצל אחד, עובר ונתפס גם על השני.

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע 'שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר זֶה', וְחָזַר וְאָמַר: 'וַהֲרֵי הַפַּת הַזּוֹ כַּבָּשָׂר הַזֶּה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַפַּת, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה עָלֶיהָ אֶלָּא הִתְפִּיסָהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקָּרְבָּן, אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אוֹתָהּ הַפַּת שֶׁהִתְפִּיסָהּ בִּשְׁבוּעָה.

י. מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבוּעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה, וְשֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר עָלָיו בִּשְׁבוּעָה, וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם" - אֵין הַנִּשְׁבָּע חַיָּב, עַד שֶׁיּוֹצִיא עִנְיַן שְׁבוּעָה בִּשְׂפָתָיו.

11. ישעיהו, סב, ח. 12. ויקרא, ה, ד.

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבַע, וְטָעָה וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל רְאוּבֵן, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֵצֶל שִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְעִם שִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שִׁמְעוֹן בְּלִבּוֹ.

יב. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין.

לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: 'אֲנִי לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא אֵצֵא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּלִבִּי' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל שֶׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁקִּבֵּל הַתְּרָאָה וְלֹא טָעַן שֶׁטָּעָה בְּעֵת הַתְּרָאָה[כא], אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן אַחַר כָּךְ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

כא) שהעדים מתרים בו כשהוא נשבע שאם יאכל הוא עובר על איסור וילקה, והוא אומר להם יודע אני, ועל־מנת כן אני עושה, ולא טעיתי בשבועה.

וְכֵן אִם הִתְרוּ בּוֹ, וְאָמַר: 'מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי', אוֹ 'לֹא נָדַרְתִּי עַל דָּבָר זֶה'[כב], וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, אָמַר: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי שָׁוִין'[כג], אוֹ 'תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר'[כד] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלוֹקֶה.

כב) שהוא מכחיש כלל שנשבע. כג) לא התכוונתי לדבר זה, ובליבי חשבתי להישבע על דבר אחר. כד) ואמרתי בלחש תנאי, שאם יתקיים — יחול הנדר, ואם לא יתקיים — יתבטל.

יג. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: 'אִשְׁתְּךָ נָדְרָה'[כה], וְאָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ'[כו], וְהֵבַרְתִּי' - שׁוֹמְעִין לוֹ; אָמְרוּ לוֹ: 'נָדְרָה', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא נָדְרָה', וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו, אָמַר: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהָפֵר לָהּ'[כז] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

כה) הדין שבעל יכול להפר את נדרי אשתו בשעה שהיא נודרת אותם, ואז הנדר לא חל. כו) שאמרתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בליבו אינו מופר, כפי שיסביר הרמב"ם בהלכות נדרים. כז) והפרתי בלחש.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּין, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת סְתָם - אָסוּר בְּפַת חִטִּים, שֶׁפַּת חִטִּים 'פַּת' שְׁמָהּ[כח].

כח) ואין הוא יכול לומר שבפה נאמר משהו אחר ממה שחשב, כי סתם "פת" הכוונה לפת חיטים.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם[כט] אֲנִי נִשְׁבָּע' - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: 'כָּךְ וְכָךְ הָיָה בְּלִבִּי'[ל]; שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתּוֹ, אֶלָּא עַל דַּעַת אֲחֵרִים[לא]; וְכֵיוָן שֶׁהָיָה פִּיו וְלִבָּם שֶׁל אֲחֵרִים שָׁוִין שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם, חַיָּב - לִבָּם שֶׁל אֵלּוּ, בִּמְקוֹם לִבּוֹ קָם[לב]. וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי שְׁבוּעוֹת.

כט) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. ל) שאני התכוונתי למשהו אחר ממשהו שנשבעתי, כגון שלא אתרחץ היום. לא) כאשר הוא נשבע, הוא התכוון שהשבועה לא תחול על מה שהוא חושב, אלא על מה שאחרים חושבים. לב) ואין לנו צורך בהסכמתו, כי הוא ביטל את דעתו בפניהם.

טז. לְפִיכָךְ[לג], כְּשֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִין אֶת הַנִּשְׁבָּע[לד], אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ'.

לג) היות והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בליבי אלא משהו אחר, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. לד) אדם שנתבע בדין וכופר בטענת התובע.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין בִּשְׁבוּעָה, וְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר חָזַר בּוֹ מִיָּד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר תַּלְמִיד לְרַב: 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי'[לה], וְאָמַר: 'אֵין זוֹ שְׁבוּעָה', אוֹ 'נִחַמְתִּי'[לו], אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁעִנְיָנָם שֶׁהִתִּיר מַה שֶׁאָסַר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנֶעֱקָרָה הַשְּׁבוּעָה; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְטוֹעֶה[לז].

לה) זמן אמירת שלושת מילים אלו, זה הזמן שנקרא "תוך כדי דיבור". לו) נמלכתי, הנני מתחרט. לז) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בליבו.

יח. וְכֵן• אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים[לח]: 'חֲזוֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְקִבֵּל מֵהֶן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[לט] וְאָמַר 'הֵן', אוֹ 'חָזַרְתִּי בִּי', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

השגת הראב"ד
וכן . . מהם א"א דבר זה אינו מחוור שאין אחרים מוזקקין לנדרו שתהא מחאה שלהן סומכת נדרו לחזרתו.

לח) תוך כדי דיבור לשבועתו. לט) מרגע שהם אמרו לו חזור בך.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר בְּלִבּוֹ, אֵין זֶה

כְּלוּם; וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: 'חֲזֹר בְּךָ', אוֹ 'מֻתָּר לְךָ', אוֹ 'מָחוּל לְךָ', וְקִבֵּל דִּבְרֵיהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין זֶה כְּלוּם; עַד שֶׁיּוֹצִיא הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּמוֹ הַשְּׁבוּעָה.

פֶּרֶק ג

שבועה באונס או בטעות.

א. כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעָה מֵאַרְבַּע מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ[13]א בְּאֹנֶס, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִכְּלוּם[ב]. וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִתְּחִלָּתוֹ בְּאֹנֶס[ג] כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנֶאֱנַס וְלֹא הִנִּיחוּהוּ לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ[ד], אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אֹנֶס[ה]; לְפִיכָךְ[ו] נִשְׁבָּעִין[ז] לֶחָרָמִין[ח] וְלַהוֹרְגִין[ט] וְלַמּוֹכְסִין[י].

א) שהוזכרו לעיל: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. ב) אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה. ג) כגון ששכח שיש אצלו ממון חברו וכפר ונשבע ואחר־כך נזכר, או שהיה סבור שמותר להישבע לשקר. ד) אנשים אחרים אנסו אותו שלא יקיים את השבועה, כגון שהכריחו אותו לאכול. ה) איש אלים הכריח אותו להישבע. ו) היות שבמקרים כאלה הוא פטור מכלום. ז) אפילו לכתחילה. ח) גזלנים שגוזלים ממון אבל אינם הורגים נפש. ט) שהורגים אנשים גם על עסקי ממון. י) נוטלי מס שלא ברשות המלך, כפי שיתבאר בהלכה הבאה.

ב. בְּאֵיזֶה מוֹכֵס אָמְרוּ[יא]? בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו, שֶׁלּוֹקֵחַ מָמוֹן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה[יב]; אוֹ שֶׁלּוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת הַמֶּלֶךְ, אֲבָל מוֹסִיף לְעַצְמוֹ עַל הַדָּבָר הַקָּצוּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[יג].

יא) שנשבעים לו ופטורים. יב) נמצא מוכס זה הוא גזלן גמור. יג) אבל אם המוכס לוקח בדיוק מה שציווה המלך, אסור להישבע לשקר.

ג. וְצָרִיךְ הַנִّשְׁבָּע בְּאֹנֶס לִהְיוֹת כַּוָּנָתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה, לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ[יד]; וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו מִפְּנֵי הָאֹנֶס, הֲרֵי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ.

יד) כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובליבו התכוון שלא יאכל היום.

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְאַנָּס שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר סְתָם, וּבְלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר חֲזִיר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. וְכֵן • שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֲבַאי [=גוזמה] **וְשֶׁל שְׁגָגָה, פָּטוּר עֲלֵיהֶן[טו]. שְׁבוּעוֹת שֶׁל הֲבַאי כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֵילוֹת גְּדוֹלִים וְחוֹמָה גְּבוֹהָה, וְנִשְׁבַּע 'שֶׁרָאִיתִי חֵיל פְּלוֹנִי הַמֶּלֶךְ, וְהֵם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם'[טז], 'וְשֶׁרָאִיתִי חוֹמַת עִיר פְּלוֹנִית גְּבוֹהָה עַד לָרָקִיעַ', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - שֶׁזֶּה לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁהַדָּבָר כָּךְ בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְסַפֵּר גֹּבַהּ הַחוֹמָה אוֹ רֹב הָעָם.**

טו) מקרבן וממלקות, אבל אסורות. טז) הוא רוצה להגזים שהחיילים היו רבים כמו יוצאי מצרים, והשומעים יודעים שהוא רק מגזים.

ו. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת כֵּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ הַפִּקָּדוֹן הִיא, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בַּפִּקָּדוֹן[יז] וּבָעֵדוּת[יח], שֶׁהוּא פָּטוּר מִכְּלוּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]; וְאִם שְׁבוּעַת שָׁוְא הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין וְלֹא יָדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מִצְוָה; וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא אָכַל וְנִזְכַּר שֶׁאָכַל, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְשָׁכַח וְאָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ [=ממנו] **מִפְּנֵי שֶׁגָּנְבָה כִּיסוֹ** [=ארנקו] **וְשֶׁהִכָּת אֶת בְּנוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכָּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יז) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ נזכר — הרי זה אנוס. יח) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו את העדות ונשבעו, ואח"כ נזכרו שהם יודעים לו עדות — הרי אלו אנוסים.

ז. אִם כֵּן[יט], אֵיזוֹ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד לְשֶׁעָבַר? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע

השגת הראב"ד

וכן . . עליהן א"א לא הוצרכו חכמים לומר שהוא פטור מקרבן אלא שאמרו כשם שנדרי שגגות ונדרי הבאי מותרין כך שבועת שגגות ושבועת הבאי מותרין, שבועת שגגות שמותרין כגון שאמר לאשתו שבועה שלא אוכל היום שגנבת את כיסי ונודע שלא גנבה וכל כיוצא בזה שאם נשבע שלא יאכל ככר אחד אם שתה היום ונזכר ששתה היום מותר לאכול הככר, ושבועות הבאי שהן מותרות כגון שאמר יאסרו עלי פירות העולם בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר וכיוצא בו שלא נתכוין לאסור פירות העולם על עצמו אלא לחזק הדבר שיאמינו בו מפני שהוא דבר תימה ושבועת הבאי ענין שבועת שוא היא, נעלמה ממנו שבועה כו' שהרי העלם שבועה וחפץ בידו הרי זה כאנוס ופטור, נשבע על הככר שלא יאכלנו ונצטער עליו ואכלו והוא שוגג ששכח שבועתו פטור לפי שאינו שב מידיעתו שהרי דמה שמותר לו לאכלו מפני הצער ולא ידע שאסורה היא.

13. לעיל א, א. 14. לעיל א, י; א, יג.

שֶׁלֹּא אָכַל, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאָכַל וְשֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר זוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן - זוֹ הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר.

יט) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום.

ח. וְכֵיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן לְהַבָּא[כ]? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְשָׁגַג וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּין וַאֲכָלָהּ, שֶׁזּוֹ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וַהֲרֵי הוּא זוֹכֵר הַחֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[כא] - זוֹ הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן[כב].

כ) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל – פטור מקרבן. כא) במקרה כאן מדובר ששכח מה נשבע, אבל לא שכח על איזה חפץ נשבע. כב) בפסוק כתוב "אשר יבטא האדם בשבועה, ונעלם ממנו" – שנתעלם ממנו השבועה.

ט. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת חִטִּין, וְאָכַל פַּת חִטִּין עַל דַּעַת שֶׁהִיא פַּת שְׂעוֹרִים[כג] - הֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נֶעֱלַם מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

כג) הוא חשב שהוא אוכל פת שעורים.

י. נֶעֱלְמָה • מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הֵיאַךְ הָיְתָה, וְנֶעֱלַם מִמֶּנּוּ חֵפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת חִטִּים, וְדִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל פַּת חִטִּים, וְאָכַל פַּת חִטִּים, עַל דַּעַת שֶׁהוּא פַּת שְׂעוֹרִים - שֶׁהֲרֵי הֶעְלֵם שְׁבוּעָה וְחֵפֶץ בְּיָדוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס וּפָטוּר[כד].

השגת הראב"ד

נעלמה . . בטעות נעלמה ממנו שבועה כו' שהרי העלם שבועה וחפץ בידו הרי זה פטור. נשבע על הככר שלא יאכלנו ונצטער עליו ואכלו והוא שוגג ששכח שבועתו פטור לפי שאינו שב מידיעתו שהרי דמה שמותר לו לאכלו מפני הצער ולא ידע שאסורה היא.

כד) למרות שנעלמה ממנו השבועה, והוא מתחייב בקורבן בגלל שהוא שגג. היות שאכל פת חיטים כי חשב שזה פת שעורים – פטור.

יא. נִשְׁבַּע עַל כִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְנִצְטַעֵר עָלֶיהָ[כה] וַאֲכָלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהֲרֵי דִּמָּה שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְאָכְלָהּ מִפְּנֵי הַצַּעַר[כו] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן; לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ אֶלָּא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא, וַאֲכָלָהּ בְּטָעוּת[כז].

כה) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת לאכול. כו) בעוד שלהלכה אין שבועה מותרת בגלל צער, כי אין כאן סכנה. כז) השבועה לא נעלמה ממנו, ולכן הוא אכל – ובמקרה כזה הוא שוגג וחייב קורבן. אלא שהוא ידע שהוא נשבע, רק חשוב בטעות שמותר לו לאכול את הכיכר בגלל הצער.

~ יום שלישי ג' סיון ~

פֶּרֶק ד

פירוט בדיני שבועת ביטוי

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם[א], וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - פָּטוּר; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת[ב], וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ג]. וְאִם אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל דָּבָר זֶה', וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[ד], וַאֲפִלּוּ הָיָה דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חַרְדָּל אֶחָד[ה] אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ[ו].

א) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר על עצמו לאכול לעולם, ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויכול לאכול מיד. ב) הלכה למשה מסיני ששיעור אכילה זה מינימום בגודל כזית, וכאשר אדם נשבע שלא יאכל, אנחנו משערים שהוא מתכוון לשיעור אכילה. ג) שאסור מן התורה לאכול, אבל אין לוקים עליו. והטעם שאסור לאכול חצי שיעור – משום שהוא ראוי להצטרף לעוד חצי שיעור ויחד יהיו שיעור שלם. אבל אכילת חצי שיעור לא נחשבת לאכילה. ד) בקרבן ומלקות. ה) שהוא קטן מאוד. ו) היות והוא נשבע עליו בייחוד, הוא החשיב את הדבר ואסר את זה על עצמו, והוא לא התכוון לשיעור אכילה.

ב. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִטְעַם כְּלוּם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב[ז].

ז) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו, ואז צריך שיעור אכילה, אלא נשבע שלא יטעם, ומשמעות לשון טעימה זה אפילו טעימה כלשהי.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חַיָּב, שֶׁשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה. לְפִיכָךְ אִם אָכַל וְשָׁתָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מַלְקוּת אַחַת, אִם הָיָה מֵזִיד; אוֹ חַטָּאת אַחַת, אִם הָיָה שׁוֹגֵג.

ד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל, שֶׁאֵין אֲכִילָה בִּכְלַל שְׁתִיָּה[ח]. וְכַמָּה יִשְׁתֶּה וְיִהְיֶה

חַיָּב? יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית[ט], כִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

ח) כאשר אנשים אומרים שהם הולכים לאכול, בכלל האכילה גם השתיה. אך כאשר הם אומרים שהם הולכים לשתות, אין הכוונה שהם הולכים לאכול. ט) כ–86 מ"ל.

ה. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', וְאָכַל מִינִין הַרְבֵּה, אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה הַיּוֹם', וְשָׁתָה מִינֵי מַשְׁקִין הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[י]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם בָּשָׂר וּפַת וְקִטְנִית', וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[יא]; וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[יב].

י) כי כולם מצטרפים ונחשב שעבר עבירה אחת. יא) כי השבועה הייתה שהוא לא יאכל את כולם יחד, אם כן עבר על שבועה אחת. יב) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית.

ו. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה', וְאָכַל וְשָׁתָה - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפֵרֵשׁ וְאָמַר 'וְשֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה', גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא כָּלַל הַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל הָאֲכִילָה - וְנִמְצָא כְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּלְפִיכָךְ חַיָּב שְׁתַּיִם.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כֻּסְּמִין', וַאֲכָלָן - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁלֹּא אָמַר 'פַּת וּפַת וּפַת', אֶלָּא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת[יג].

יג) אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" היה חייב רק אחת, כי יכול היה לומר התכוונתי לשבועה אחת על שלושתם, ופירטתי את סוגי הפת כדי להוציא מכלל השבועה סוג פת רביעית. אבל כאן, היות שחילק במילה "פת" בין סוג לסוג, אנחנו אומרים שהוא נשבע בנפרד על כל סוג וסוג.

ח. הָיָה חֲבֵרוֹ מְסָרֵב [=מפציר] בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'בּוֹא וּשְׁתֵה עִמִּי יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ', וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן וְחָלָב וּדְבַשׁ' - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה כְּלוּם', אוֹ 'מַה שֶּׁאָמַרְתָּ'; וּמִשֶּׁחָזַר וּפֵרֵט, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ שְׁבוּעָה עַל כָּל מִין וּמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

לְפִיכָךְ[יד], אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[טו], וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כְּשִׁעוּר מִמִּין אֶחָד; הוֹאִיל וְהֵן חֲלוּקִין לְחַטָּאוֹת, הֲרֵי הֵן כְּחֵלֶב וָדָם, שֶׁאֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[טז], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[15].

יד) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. טו) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. טז) שהם שני איסורים שונים, ואם אכל מכל אחד מהם פחות מכזית, הם לא מצטרפים.

השגת הראב"ד

שבועה . . אותה א"א תמה אני מה בין שלא אוכל אותו לשלא אוכלנה וכי יש הפרש בין לשון זכר ללשון נקבה אלא שההפרש בין שאמר ככר זו שלא אוכלנה שכזית מן הככר נקרא ככר אבל שלא אוכלנה משמע על כולה ולא על כזית.

ט. 'שְׁבוּעָה • שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֹכַל אוֹתָהּ' - כֵּיוָן שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, חַיָּב[יז]; 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל אֶת כֻּלָּהּ[יח]. אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה[ט] שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[כ].

יז) היות שהוא השתמש בלשון אכילה סתם, משמע שהוא התכוון לשיעור אכילה – כזית. יח) כי המשמעות שלא השבועה שהוא לא יאכל את כל הכיכר, ולא סתם אכילה. יט) וחזר ונשבע שוב. כ) כי השבועה השנייה לא חלה עליו כלל, שהרי כבר בשבועה הראשונה נאסר לאכול אפילו כזית מהכיכר, אם כן כל שכן, שאסור לו לאכול את כל הכיכר, ויש כלל שאין שבועה חלה על שבועה.

השגת הראב"ד

וכן . . ונשבע א"א גם זה שבוש הוא שבתחלה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם ואולי כשיאמר שלא אוכלנה היום קאמר.

י. וְכֵן • אִם אָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם'[כא], וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַכִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[כב].

כא) שמשמעו אפילו כזית. כב) הטעם שאין שבועת ביטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" – מכאן לומדים, ששבועת ביטוי יכולה לחול רק אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וכאן, היות שנשבע כבר שלא לאכול, הרי הוא נאסר באכילה, אם כן איך יכול להישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואין לו רשות לאכלו.

אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכִּכָּר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שְׁנִיָּה שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כִּכָּר

15. ד, טז.

זו, וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ; וּכְשֶׁחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתָהּ - מִשֶּׁיֹּאכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת יִתְחַיֵּב, וּכְשֶׁיֹּאכַל כֻּלָּהּ יִתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

יא. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֲנָבִים - חַיָּב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתַּיִם; שֶׁהֲרֵי כָּלַל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם הָעֲנָבִים שֶׁהָיוּ מֻתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה עַל הָעֲנָבִים חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בִּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[16]כג.

כג) אף על פי שאין איסור חל על איסור – כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ובגלל האיסור השני הם נאסרו, מתווסף האיסור השני על האיסור הראשון, וזה נקרא: "איסור כולל".

יב. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָה[כד] שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָה[כה], שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה' - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנָה, בֵּין שֶׁאָכַל תִּשְׁעָה, בֵּין שֶׁאָכַל עֲשָׂרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[כו].

כד) שלא אוכל שמונה תאנים וכדומה. כה) שחזר ונשבע פעם שנייה. כו) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר.

יג. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עֲשָׂרָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תִּשְׁעָה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל שְׁמוֹנָה' - אִם אָכַל עֲשָׂרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ, עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה אַחַת. וְכֵן אִם אָכַל תִּשְׁעָה, חַיָּב שְׁתַּיִם; אָכַל שְׁמוֹנָה, חַיָּב אַחַת.

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּאֵנִים', וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּאֵנִים וַעֲנָבִים כְּאֶחָד[כז], וְשָׁגַג וְאָכַל תְּאֵנִים, וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[כח], וְאַחַר כָּךְ שָׁגַג וְאָכַל עֲנָבִים - אֵינוֹ חַיָּב עַל הָעֲנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּחֲצִי שִׁעוּר[כט], וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שִׁעוּר.

כז) ביחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם. ובמקרה זה שבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, היות שהיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. כח) על שבועתו הראשונה שלא יאכל תאנים. כט) היות שבשבועה השנייה נשבע שלא יאכל תאנים וענבים ביחד, וכאן הפרשת הקורבן על התאנים הפסיקה בין אכילת התאנים לענבים. לכן נחשב שאכל רק ענבים, שזה חצי שיעור משבועתו השנייה.

השגת הראב"ד
וכן . . תשע א"א בספרים שלנו אמר שלא יאכל עשר וחזר ואמר שלא יאכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור, ומ"ש הוא שבוש הוא.

טו. וְכֵן • הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל עֶשֶׂר וָתֵשַׁע[ל], וְאָכַל עֶשֶׂר וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן[לא], וְחָזַר וְשָׁגַג וְאָכַל תֵּשַׁע - הֲרֵי זֶה כַּחֲצִי שִׁעוּר, וְאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל חֲצִי שִׁעוּר; שֶׁעִנְיַן שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה.

ל) שנשבע בהתחלה על עשר תאנים אלו, ואחר נשבע שבועה שנייה על עשר אלו ועוד תשע אחרות. ושבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות. לא) על שבועתו הראשונה.

השגת הראב"ד
שבועה . . חייב א"א בנוסחא שלנו פטור.

טז. שְׁבוּעָה • שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ הַגְּדוֹלָה, אִם אָכַלְתִּי כִּכָּר זוֹ הַקְּטַנָּה'[לב], וְשָׁכַח תְּנַאי זֶה בְּעֵת שֶׁאָכַל הַקְּטַנָּה, וְאָכַל אַחַר כָּךְ הַגְּדוֹלָה בְּמֵזִיד - חַיָּב[לג];

לב) הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע שלא לאכול אותה, והכיכר הקטנה – היא "כיכר התנאי", שבה תלוי איסור אכילת הכיכר הגדולה. לג) היות שהוא ידע שכבר אכל את כיכר התנאי, הוא נאסר באכילת הכיכר הגדולה, ולכן יהיה חייב מלקות.

יז. אָכַל אֶת הַקְּטַנָּה וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַתְּנַאי, וְיוֹדֵעַ שֶׁבַּאֲכִילָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוֹלָה, וְשָׁכַח וְאָכַל אֶת הַגְּדוֹלָה, וְכִמְדֻמֶּה • לוֹ שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱסְרָה[לד] - פָּטוּר[לה]. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן • בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁאָכַל הַגְּדוֹלָה בַּתְּחִלָּה[לו] בֵּין בָּאַחֲרוֹנָה - חַיָּב.

השגת הראב"ד
וכמדומה . . פטור א"א בנוסחא דילן חייב.

שתיהן . . חייב א"א הרב הגיה חייב מלקות.

לד) כי חושב שעדיין לא אכל את הקטנה, ומותר לו לאכול את הגדולה. לה) כי הוא שוגג באכילת כיכר האיסור, ופטור גם מקרבן. לו) והתרו בו: אל תאכל מהכיכר הגדולה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה ותתחייב למפרע.

16. יד, יח.

יח. וְכֵן • אִם תְּלָיָן זוֹ בָּזוֹ[לז], וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל אַחַת מֵהֶן, אִם אָכַלְתִּי הָאַחֶרֶת'[לח], וְשָׁכַח הַתְּנַאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְׁנִיָּה בְּזְדוֹן - חַיָּב[לט];

לז) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. לח) ואז האכילה הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. לט) מלקות, שבשעת אכילת האיסור הוא היה מזיד, ושבועתו חלה בשעת האכילה, אף על פי שבשעת התנאי הוא היה שוגג.

יט. הָרִאשׁוֹנָה • בְּזְדוֹן, וְהַשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר (חַיָּב קָרְבָּן); שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר; שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן, חַיָּב (מַלְקוֹת).

כ. 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם', וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֲכָלָהּ - בְּשׁוֹגֵג, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[מ]; בְּמֵזִיד, אֵינוֹ לוֹקֶה - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[מא], וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר.

מ) ונקרא "עולה ויורד", מפני שסוג הקורבן אינו קבוע. אם הוא עשיר מביא חטאת בהמה ואם עני מביא עוף או אפילו עשירית האיפה סולת. מא) והכלל שכל איסור "לא תעשה" שאין בו מעשה, אין לוקים עליו.

כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֶה אִם נִשְׁבַּע שֶׁאָכַל וְהוּא לֹא אָכַל, אוֹ שֶׁלֹּא אָכַל וְהוּא אָכַל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[מב]? מִפְּנֵי שֶׁמֵּעַת שְׁבוּעָתוֹ נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[מג]; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְלֹא עָשָׂה, אֵינָהּ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מִשְּׁעַת שְׁבוּעָה[מד].

מב) השבועה עצמה היא אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה הייתה לפני השבועה והוא אכל בהיתר, אם כן אין כאן מעשה. מג) כאשר אדם יודע בוודאות שלא אכל, ובכל זאת נשבע לשקר שהוא אכל – הרי זו דומה לשבועת שווא (בשבועת שווא אין מעשה, והוא רק מנסה לשנות בשבוע דבר שידוע וברור לכולם, כגון שנשבע שזה עמוד אבן, ובאמת זה עמוד עץ). ובשבועת שווא התורה גילתה לנו שגם במצב כזה חייב מלקות, למרות שאין כאן מעשה בפועל, כמו שנאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" – שמשמעותו היא שבית דין של מעלה (הקב"ה) אינו מנקה את החוטא, אך בית דין של מטה מעניש אותו במלקות ובכך "מנקה" אותו מעוונו. ומכיוון שבפסוק חזרה התורה וכתבה "לשווא" פעמיים, למדו חז"ל שגם שבועת שקר על דבר שכבר עבר, שהיא דומה לשבועת שווא – חייבים עליה מלקות. מד) כי ברגע שנשבע בדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא דבר שקר מפיו, ואין זו דומה לשבועת שווא. ואם אחר כך עבר על שבועתו ולא עשה, אין בעבירתו מעשה ולכן אין לוקים עליה.

כב. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ', אוֹ 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לְךָ'[מה], אוֹ שֶׁהָיָה מְסָרֵב בּוֹ לֶאֱכֹל אֶצְלוֹ וְהוּא נִמְנָע, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל לְךָ'[מו], וְכֵן הָאוֹמֵר: 'לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֹכַל לְךָ'[מז] - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין[מח], וַהֲרֵי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל אֶצְלוֹ; וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ[מט], וְעָבַר וְאָכַל - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[נ].

מה) והמשמעות שאני נשבע שלא אוכל משלך. אכן, ברוב הנוסחאות הגירסה כאן בדברי הרמב"ם היא "שבועה שאי אוכל לך" וכדומה, ולפיהן דברי הרמב"ם ברורים יותר. מו) מכיוון שמפצירים בו לאכול והוא נמנע, זה נחשב כאילו הוא התכוון לומר: "שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך". מז) כלומר, מה שלא אוכל ממך לא יהיה אסור עלי, ומשמע מזה שמה שאני אוכל ממך – אסור עלי. מח) יש בהן משמעות לשון איסור. מט) יחד. נ) שאין שבועה חלה על שבועה.

פֶּרֶק ה

שבועת ביטוי על אחרים, ופרטי שבועת שווא.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁזָּרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צְרוֹר לַיָּם, וְהוּא לֹא זָרַק, אוֹ שֶׁלֹּא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּלְהַבָּא[א], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע עַל אֲחֵרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ - וַאֲפִלּוּ הָיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטֵּל; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ג] - שֶׁהֲרֵי אֵין בְּיָדוֹ לְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לִשְׁבוּעַת שָׁוְא.

א) אף על פי ששבועה זו אי אפשר להישבע בלשון עתיד, ובתורה כתוב: "להרע או להטיב" – שמשמע ששבועת ביטוי היא לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר מה שלומדים מהפסוק שהדבר שעליו נשבעים זה דבר שיכול להיות בו כן ולא. ב) כי אין זה ביד אף אחד להישבע שאדם אחר יעשה או לא יעשה מעשה מסויים. ג) מדברי סופרים.

ב. וְלָמָּה אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם

וכן . . חייב א"א בנוסחא דילן פטור.

השגת הראב"ד

הראשונה בזדון והשניה בשגגה חייב קרבן; שתיהן בשגגה...חייב מלקות א"א כללו של דבר אינו נתפס על שבועתו אא"כ אכל התנאי והוא זכור שהוא תנאו על האחר כי אז תחול השבועה על אותו הככר שנשבע עליו.

שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשֶׁמַּתִּירִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְּרָאַת סָפֵק, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ[ד] אֶלָּא אִם הָיָה לָאו שֶׁבָּהּ מְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין[17].

ד) כאשר מתרים בו בשעה שהוא נשבע ששבועתו תהיה שווא, זוהי התראת ספק, כי יכול להיות שהשבועה לא תהיה שווא. והכלל שאין לוקין אם ההתראה היא התראת ספק.

וְאֵין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין [=מחויבים] לְקַיֵּם דִּבְרֵי זֶה הַנִּשְׁבָּע, אֶלָּא אִם כֵּן עָנוּ ׳אָמֵן׳, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18].

ג. וְאִם קִיְּמוּ דְּבָרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִין, שֶׁלֹּא הִרְגִּילוּ לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא[ה].

ה) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות – כי נשבע על דבר שאין בידו לקיים.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ו]? בְּשֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יֵלֵךְ [וייעסוק] בִּסְחוֹרָה אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שֶׁלֹּא יִכָּנֵס שִׁמְעוֹן בְּבֵיתוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִנְּכָסָיו, וְעָבַר שִׁמְעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְנֶהֱנָה מִנְּכָסָיו שֶׁלֹּא מִדַּעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָנוּס[ז]; וְשִׁמְעוֹן חַיָּב, שֶׁעָבַר עַל דָּבָר הָאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ - שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע זֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[ח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו) שאין אחרים מחוייבים לקיים את דברי הנשבע. ז) כי שמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום. ח) כי במקרה זה ראובן נשבע על דבר שיש בכוחו לאסור, זה חצרו ונכסיו של ראובן.

ה. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל׳, וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה[ט], וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה - פָּטוּר[י]; אֲכָל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[יא].

ט) כגון עפר וכדומה. י) היות שכשהוא נשבע הוא התכוון רק למאכלים, ואלו לא ראויים לאכילה, ועכשיו אוכל אותם כדי למלא את בטנו. יא) כי שבועת ביטוי אינה חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי הוא "מושבע מהר סיני", כבר משעת מתן תורה הוא מושבע כביכול שלא לאכלם.

׳שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל׳, וְאָכַל אֲכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי יָצָא יְדֵי אֲכִילָה; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ, אֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה.

ו. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי׳, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, אוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת - חַיָּב, שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָהּ אֲכִילָה; שֶׁכְּבָר חֲשׁוּבִין הֵן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָן[יב]. אֲבָל לְהַבָּא, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל, וְנִקְרָא נִקְרֶה [=קרה מקרה] וַאֲכָלָם - אֵינָהּ אֲכִילָה[יג], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב) קודם שנשבע הוא אכל אותם ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל – נשבע לשקר. יג) כי הוא לא החשיב אותם למאכל, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, כדי למלא את בטנו.

ז. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כָּל שֶׁהוּא מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת׳, וְאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֻשְׁבָּע עַל חֲצִי שִׁעוּר מֵהַר סִינַי[יד].

יד) כי מהתורה אינו חייב על אכילת נבלות וטריפות פחות מחצי שיעור, אם כן הוא אינו "מושבע מהר סיני" על אכילת חצי שיעור, ולכן עכשיו הוא יכול לאסור על עצמו בשבועה שלא לאכול אפילו חצי שיעור.

ח. ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת נְבֵלָה וּטְרֵפָה׳, חַיָּב בִּשְׁבוּעָה.

׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל עָפָר׳ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה - אִם אָכַל כַּזַּיִת, חַיָּב; אָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, הֲרֵי זֶה סָפֵק - שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה כְּדֵי לְהַצְרִיכוֹ שִׁעוּר.

ט. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חַרְצָן [=גרעיני ענבים], וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק[טו]. הָיָה הַנִּשְׁבָּע נָזִיר שֶׁהוּא אָסוּר בְּחַרְצָן בְּכַזַּיִת, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ בִּשְׁבוּעָתוֹ אֶלָּא עַל כַּזַּיִת שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלָיו[טז], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[יז]. לְפִיכָךְ[יח], אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל חַרְצָן אֶחָד׳, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב[יט].

טו) כיון שבדרך כלל חרצן נאכל ביחד עם הענבים, הוא התכוון שיאכל כזית כמו כל מאכל. או אולי מכיוון שאין אוכלים חרצן לעצמו, אין זה נקרא מאכל, ולכן הוא התכוון גם על אכילה כלשהי. טז) הנזיר רוצה להזהיר את עצמו

17. טז, ד. 18. לעיל ב, א.

יותר שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו. יז) שהרי הוא כבר מושבע שלא לאכול כזית חרצן משעת נזירותו. יח) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. יט) כי הנזיר לא מוזהר על חרצן אחד שהוא פחות משיעור כזית, ולכן חלה עליו השבועה.

י. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל תְּמָרִים וּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת׳, וְאָכַל כַּזַּיִת נְבֵלָה אוֹ טְרֵפָה - חַיָּב אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּיכ; שֶׁהֲרֵי כָּלַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים, חָלָה עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּכא.

כ) נוסף על איסור נבילה וטריפה. כא) היות שהשבועה כלל דבר נוסף שהוא אסר על עצמו, לכן השבועה כולה חלה גם על הנבילות והטריפות (כפי שהסברנו לעיל פרק ד הלכה יא, שזה פירוש "איסור כולל").

יא. אֲבָל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כב, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין כָּאן חִיּוּב שְׁבוּעָה כְּלָלכג, לֹא שְׁבוּעַת בְּטוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שָׁוְאכד.

כב) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. כג) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן. כד) כי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְאכה, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַלכו.

כה) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. כו) שמשעה שיצאה שבועה מפיו – יצאה לשווא.

יג. ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה׳ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לְאָכְלָהכז; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַלכח. וְאִם לֹא אֲכָלָהּ, חַיָּב אַף בִּשְׁבוּעַת בְּטוּיכט.

כז) היות שבשבועתו הראשונה נשבע שיאכל אותה. כח) לוקה עליה מיד, כי מרגע שיצאה השבועה מפיו – יצאה לשווא, כי נשבע לבטל מצוה. כט) גם על השבועה הראשונה, כי נשבע שיאכל את הכיכר.

יד. ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל כִּכָּר זוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁאֹכְלֶנָּה׳ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְאָכְלָהּ; וְלוֹקֶה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוֹ, בֵּין אָכַלָּהּ בֵּין לֹא אָכַלָּהּ. וְאִם אָכַלָּהּ, לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי.

וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא בִּטֵּל - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בְּטוּיל, וְלוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְּלָהלא.

ל) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, והוא נשבע על דבר מצווה – וזה לא ברשותו להחליט אם לעשות או לא. לא) כי שבועת ביטוי – לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה.

טו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֻכָּהלב, וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יִתֵּן צְדָקָהלג. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ: ׳שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ עֵדוּת זוֹ שֶׁאֲנִי יוֹדְעָהּ׳, אוֹ ׳שֶׁלֹּא אָעִיד לְךָ אִם אֵדַע לְךָ עֵדוּת׳ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְהָעִידלד; וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵדַע לְךָ עֵדוּת׳ - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁאֵין בְּיָדוֹ שֶׁלֹּא יֵדַע לוֹ עֵדוּתלה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לב) סתם סוכה בלשון בני אדם – היא סוכה של מצוה. לג) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". לד) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי־אפשר לו. לה) כי אולי הוא ירא את העדות ואז ידע אותה.

טז. נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה, וְלֹא קִיֵּם - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בְּטוּי. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה לוּלָב אוֹ סֻכָּה, אוֹ שֶׁיִּתֵּן צְדָקָה לְעָנִי, אוֹ שֶׁיָּעִיד לוֹ אִם יֵדַע לוֹ עֵדוּת, וְלֹא עָשָׂה וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי; שֶׁאֵין שְׁבוּעַת בְּטוּי חָלָה אֶלָּא עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת, שֶׁאִם רָצָה עוֹשֶׂה וְאִם רָצָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב"לו.

לו) שזה בידיים שלו להחליט אם להרע או להיטיב.

לְפִיכָךְלז, כָּל הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים, פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת בְּטוּי; כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּכֶּה פְּלוֹנִי, אוֹ

---

19. ויקרא, ה, ד.

הפניות לשיחות קודש

וכן . . לבטלה: לפי המבואר בהלכה זו, כיצד חלה שבועת השבטים שלא להתחתן עם בני שבט בנימין, היפך מצות "ואהבת לרעך כמוך"? – יין מלכות סע"ו.

יְקַלְלֵנוּ, אוֹ יִגְזֹל מָמוֹנוֹ, אוֹ יִמְסְרֵנוּ בְּיַד אַנָּס [=גזלן] **- מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא**[לח].

לז) הואיל והפסוק מדבר בדברי הרשות. לח) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים, כי הוא נשבע לבטל מצוה. אבל הנשבע לקיים מצוה, אינו חייב בשבועת שווא.

יז. נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיַּחְבֹּל בְּעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו[לט]**; וְאִם לֹא הֵרַע, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. נִשְׁבַּע לְהֵיטִיב לַאֲחֵרִים הֲטָבָה שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ - כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר עָלָיו לַשִּׁלְטוֹן, אוֹ יְכַבְּדֶנּוּ - שְׁבוּעָה חָלָה עָלָיו; וְאִם עָבַר וְלֹא עָשָׂה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי.**

לט) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים.

יח. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; וְאִם אָכַל, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְאֵין זוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[מ] **- שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אֶלָּא כָּלַל עִתִּים שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בּוֹ מִצְוָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאָר הַיָּמִים, חָלָה עַל לֵילֵי הַפֶּסַח**[מא]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּצֵל סֻכָּה לְעוֹלָם**[מב]**, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו בֶּגֶד**[מג] **שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם**[מד].

מ) שחייב בה כל מי שנשבע לבטל את מצוה. מא) ואסור לו לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו — שבועת ביטוי. מב) אסור לו לשבת בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים שישיבה בסוכה בהם — רשות, עם זמן שהישיבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות — לוקה משום שבועת שוא. מג) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. מד) כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, אך מתוך שהוא כולל זמני פטור (כי לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם, אוֹ לֹא הִנִּיחַ, שֶׁנִּתְעַטֵּף פְּלוֹנִי בְּצִיצִית, אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשֶׁעָבַר[מה]**; שֶׁזֶּה מַגִּיד דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמִּצְוָה לֹא לְקַיְּמָהּ וְלֹא לְבַטְּלָהּ.**

מה) אף על פי ששבועה זו אינה יכול להיות בלהבא, שהרי אינו יכול להישבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל מצוה ופטור משום שבועת ביטוי.

כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל ♕ **כְּלוּם שִׁבְעַת יָמִים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה**[מו]**, שֶׁהִיא שְׁבוּעַת** ♕ **שָׁוְא**[מז] **- אֵין אוֹמְרִין: 'יֵעוֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְיָצוּם זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעֵר, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כֹּחַ לִסְבֹּל, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל אוֹ יִישַׁן'; אֶלָּא מַלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְיִישַׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.**

מו) כל דבר שאין בו כח לעשות. מז) שמשעה שיצאה שבועה מפיו היא יצאה לשוא, כי אי־אפשר שהשבועה תתקיים.

כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גָּמָל פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר - אָמְרוּ לוֹ: 'הֵיאַךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַשָּׁוְא'? וְאָמַר: 'עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי, וּמִגָּדְלוֹ קְרָאתִיו גָּמָל, וְכָךְ הָיָה בְּדַעְתִּי' - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם קוֹרְאִין 'גָּמָל' אֶלָּא לְגָמָל, וּבְטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם; וְלוֹקֶה[מח]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

מח) משום שבועת שוא, כי זה דבר בלתי אפשרי.

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֵצֶל הַחֲכָמִים בַּעֲלֵי שֵׂכֶל וּמַדָּע, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שָׁוְא[מט] **- שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא, אֵין דָּבָר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם אֶלָּא לִגְדוֹלֵי הַנְּבוֹנִים בִּלְבַד; וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם מִשְׁאָר הָעָם, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֶבֶן שֶׁהוּא אֶבֶן.**

מט) למרות שאם נשבע על דבר שידוע לכולם, הוא לוקה משום שבועת שווא.

וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קְטַנָּה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

לעולם: דיון בדברי הגאון הרוגצ'וכי בדיוק הלשון "לעולם" — לקו"ש חל"ה ע' 66 והע' 33. **הלכה כ:** ג' אופנים בביאור הדין — לקו"ש חל"ו ע' 174. ביאור שיטת רבינו לעומת דעת הר"ן (הובאה בכסף משנה) — יין מלכות סע"ה. **שלא . . ימים:** שקו"ט בזה — תשובות וביאורים ס"ט הע' 4. **שהיא שבועת שוא:** הטעם לזה שאדם נברא בצורה כזו שזקוק לאכילה ושתייה תמיד מחדש — סה"ש תנש"א ח"ב ע' 654 הע' 53.

לוֹקֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דָּבָר יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה - שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִיַּת עֵינָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קְטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדִּבְרֵי חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת [=מדע האסטרונומיה] וְגִימַטְרִיּוֹת [=גיאומטריה], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדִּבְרֵי חָכְמָה שֶׁאֵינָן נִכָּרִין [=ידועים] אֶלָּא לַאֲנָשִׁים אֲחָדִים.

פֶּרֶק ו

התרת השבועה.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְנִחַם [=התחרט] עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעֵר אִם קַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת[א], אוֹ שֶׁנּוֹלַד [=נתחדש] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם בִּגְלָלוֹ[ב] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[ג] לְחָכָם אֶחָד[ד], אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת [=אנשים פשוטים] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכָם, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ; וְיִהְיֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת'.

א) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם. **ב)** נמצא שהוא מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. **ג)** שואל היתר לשבועתו. היות שהחכם שמתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, והוא שואל אותו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו, לכן נקרא הנשבע: "נשאל", כי הוא נשאל שאלות שונות על ידי החכם. **ד)** שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכפי שיבאר להלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

". . הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אֶחָד, אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת כּוּ'".

תוכן הענין של הפרת והתרת נדרים בעבודת האדם, יובן בהקדם מה שמצינו ברמב"ם שלוש הלכות בענין זה:

בהלכות נדרים כתב: "מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח . . וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות" ובהלכה שלאח"ז כתב "ואע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר".

ובהלכות דעות כתב "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד . . כך אמרו חכמים לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים".

ונמצאו ג' אופנים בעבודת ה': א) פרישות מדברים המותרים ע"י נדר. ב) פרישות בלי נדר. ג) לא לפרוש מדברים המותרים.

וידוע הביאור בזה: שמדבר אודות ג' דרגות שונות בעבודת ה':

אדם הנמצא בדרגא הנמוכה בעבודת ה' זקוק להפריש עצמו גם מדברים המותרים כי מצד משיכתו אחרי עניני מותרות נגרמת בו ירידה, וצריך לנדר לשם התחזקותו בעבודת ה'.

למעלה ממנו, אדם שאינו הולך ונמשך אחר מותרות ואינו זקוק לנדר על מנת להישמר מהם ובכל זאת טרם הגיע לדרגא נעלית בעבודת ה' ולכן פורש עצמו בלא נדר מדברים המותרים וזה מה שכתב בהלכה בפני עצמה "אע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור כו' אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר" ומקיים הציווי "קדש עצמך במותר לך" כי מדבר באדם שעלה במעלה עליונה יותר בעבודת ה'.

אבל מי שהגיע לדרגא נעלית עוד יותר עד שאין לחשוש שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, עליו אמרו חז"ל "לא דייך מה שאסרה תורה" כי אדרבא, על האדם הנמצא בדרגא זו לעסוק עם עניני העולם, לברר ולזכך את הדברים המותרים ולהעלותם לדרגת הקדושה של האדם.

בזה יובן תוכן הענין של הפרת והתרת נדרים בעבודת האדם, שאם נדר ואסר על עצמו דברים המותרים יש בכח האב (הבעל) והחכם להעלותו לדרגא נעלית יותר, שלא יצטרך לנדר לפרוש מדברים המותרים.

ושני אופנים בזה: הנמצא בדרגא נמוכה יותר שעדיין צריך להנהגת פרישות מעניני העולם מפירים ומבטלים לו את הנדר היינו שמעלים אותו לדרגא שלא יצטרך לנדר כדי להפריש את עצמו, כי יכול כבר לפרוש מכחו ורצונו הטוב בלא נדר, וזהו תוכן "הפרת" נדר המרמז על כך שיש עדיין לנודר שייכות לענין הנדר, אלא שמפירים ומבטלים אותו ולפועל, נתעלה לדרגא שיכול להפריש עצמו בלא נדר - "קדש עצמך במותר לך".

ולמעלה מזה הוא ענין התרת הנדר על ידי חכם שאומר מותר לך, שענינו בעבודת האדם הוא שהחכם ממשיך קדושה עליונה באדם עד שיש בכחו להתעסק בדברים שבעולם באופן שמעלה אותם לדרגת קדושת האדם.

לקוטי שיחות, חלק לג, עמוד 192
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. וְדָבָר זֶה, אֵין לוֹ עִקָּר [=מקור מפורש] כְּלָל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב,
אֶלָּא כָּךְ לָמְדוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[ה], שֶׁזֶּה

שֶׁכָּתוּב "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[20] - שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, דֶּרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׂאָט בְּנֶפֶשׁ [=בזלזול], כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ"; אֲבָל אִם נִחַם וְחָזַר בּוֹ, חָכָם מַתִּיר לוֹ.

ה) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. ו) מחמת צער, או שהתחדש לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עַצְמוֹ. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר [לאחרים] בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַבּוֹ, אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת [–ברשות] רַבּוֹ.

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע - הוּא שֶׁיָּבוֹא [בעצמו] לִפְנֵי הֶחָכָם לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהִשָּׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַבַּעַל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ, וּמַתִּירִין לָהּ - וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה מְקַבְּצִים[ז]; אֲבָל לֹא יְקַבֵּץ אוֹתָם לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה[ח], וְאֵינוֹ • נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ[ט].

השגת הראב"ד
ואינו . . אשתו א"א פירוש שלא מדרך חרטה.

ז) שהגיע למקום ומצא אותם יחד, ולא טרח לאסוף ולקבץ אותם. ח) כי מתוך שטרח לקבץ אותם, יש לחשוש שמא הוא יוסיף על דברי החרטה שמסרה לו אשתו, ואז חקירתם לא תהיה טובה. ט) הוא אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים.

ה. כֵּיצַד מַתִּירִין? יָבוֹא הַנִּשְׁבָּע לֶחָכָם הַמֻּבְהָק [=מומחה], אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדִיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה, וְאוֹמֵר: 'אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כָּךְ וְכָךְ, וְנִחַמְתִּי; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי מִצְטַעֵר בְּדָבָר זֶה עַד כֹּה אוֹ עַד שֶׁיֶּאֱרַע לִי כָּךְ וְכָךְ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיְתָה דַּעְתִּי בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע'. וְהֶחָכָם אוֹ גְּדוֹל הַשְּׁלֹשָׁה אוֹמֵר לוֹ: 'וּכְבָר נִחַמְתָּ'? וְהוּא אוֹמֵר: 'הֵן'; חוֹזֵר וְאוֹמֵר: 'שָׁרוּי לָךְ', אוֹ 'מֻתָּר לָךְ', אוֹ 'מָחוּל לָךְ', וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לָשׁוֹן.

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מוּפָר לָךְ', אוֹ 'נֶעֱקָרָה שְׁבוּעָתְךָ', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם[י]; שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא הַבַּעַל אוֹ הָאָב[יא], אֲבָל הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן הֶתֵּר וּמְחִילָה.

י) כי לשון הפרה משמעה בלי טעם ובלי סיבה הגיונית, והתרת נדר מבוססת על רגשי החרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם. יא) רק בעל לאשתו, ואב לביתו יכול להפר נדר ללא כל סיבה.

ו. הַקְּרוֹבִים[יב] כְּשֵׁרִים לְהַתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וּמַתִּירִין [גם] בַּלַּיְלָה וּמְעֻמָּד[יג] - שֶׁאֵין הַהֶתֵּר הַזֶּה דִּין[יד]. לְפִיכָךְ[טו], נִשְׁאָלִין לִשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים בְּשַׁבָּת[טז], אִם הָיוּ לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם; וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, הֲרֵי זֶה מַתִּיר בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[יז].

יב) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. יג) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבם לדון בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל – עליו לעמוד. יד) התרת נדרים אינה כמו לשבת בבית דין – שאסור לדון בקרובים ובלילה. טו) הואיל ואין זה דין. טז) אף על פי שאין דנים בשבת. יז) ואם היתר זה הוא לא לצורך שבת – אסור להתיר אותו בשבת, כי אסור לטרוח בשבת לצורך חול.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעָנָה 'אָמֵן', אוֹ קִבֵּל הַשְּׁבוּעָה, וְנִחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּשִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה שִׁמְעוֹן בּוֹ, וְנִחַם[יח], וְנִשְׁאַל לְחָכָם - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ בַּהֲנָאָה; וַאֲפִלּוּ הָיָה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ גּוֹי, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנָיו - כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַנִּדָּר[יט] שֶׁהִתִּיר זֶה[כ] נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יְהַנֶּה לוֹ.

יח) ראובן הנשבע. יט) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. כ) ראובן הנודר.

ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּרַבִּים[כא], וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד, בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּמַתִּירִין

20. במדבר-מטות, ל, ג. 21. ויקרא-קדושים, יט, יב.

שלא . . בעצמו: העולה מלשון רבינו – לקו"ש חל"ג ע' 186 והע' 7 ושוה"ג.

לוֹ; נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רַבִּים, אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רַבִּים[כב] - אֵין מַתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם[כג], אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה[כד].

כא) אף על פי שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים – בכל זאת יש לו התרה. כב) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. כג) והטעם שאין לו התרה, מכיוון שסילק דעתו מהדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אחר כך. כד) כי בודאי הרבים מסכימים להתיר לו, משום מצוה.

ט. כֵּיצַד? • נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים[כה] שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי (מִבְּנֵי הָעִיר) לְעוֹלָם, וְהֵצְרְכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לְמִי שֶׁיָּמוּל אֶת בְּנֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּזְבַּח [=שישחט] לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֲדִיוֹטוֹת, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶן מִצְוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָם הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהֶם.

כה) והוא היה מוהל או שוחט, כפי שיאמר בהמשך.

השגת הראב"ד

כיצד? נשבע ותלה ....שלא יהנה מבני העיר לעולם ... ועושה מצות א"א יש כאן לשון אחר ויש כאן דברים של תימה שאם נשבע המוהל או השוחט שלא יהנה מבני העיר על דעת רבים ימול להם וישחוט בחנם ולא יהנה מהם ומאי מצוה איכא בהיתר נדרו, אבל ודאי אם הוא צריך למעשה ידיו ואם יתעסק במלאכתו לא יוכל למול להם ולשחוט ודאי יתירו לו את נדרו ויפרנסוהו מפני חסרון המצוה, ואם נשבעו אנשי העיר שלא יהנו ממנו הרי יכול למול וללמד את בניהם בחנם.

נוסחא אחרת מוצאת ההשגה

מכיר אני האמת עם אותם שאמרו המעתיק מלשון ללשון צריך שיהיה בקי בדבר מאד ושיהיה בקי בשתי הלשונות, הנה ראיתי זה המחבר עשה עצמו מעתיק לשון גמרא אל לשון עברית ובמליצה אחרת וטעה במליצתו כי הגמרא שלנו היא שנדרו בני העיר שלא יהנה אותו המלמד מנכסיהם והוא לא היה רוצה ללמד אלא בשכר וכשראו שלא מצאו מלמד יפה כמוהו התיר להם אמימר את נדרם אע"פ שנדרו ע"ד רבים שפתח להם המצוה פתח לנדרם שאמרו אילו היינו יודעים שלא נמצא כמוהו בשום שכר לא היינו נודרים וזה אינו רוצה ללמדנו ואין דעת שום אדם עולה לומר אעפ"כ אני נודר, אבל מה שכתב המתרגם הזה שהמלמד נדר שלא יהנה מהם כאשר לא ימצאו מלמד כמותו אי זה פתח יהיה לנדרו שיהנה מהם בלמודו ילמד אותם בחנם ותהיה מצותו יפה ולא תיבטל המצוה אבל אם לא יוכל לחיות אא"כ יעסוק באומנות או ילמוד בשכר אפשר שיהיה זה פתח לנדרו אילו הייתי יודע שלא ימצאו כמוני לא הייתי נודר שהייתי סבור לחיות באומנות ואחיה זולתם והם ימצאו כמוני, עכ"ז אין דעתי נוחה הימנו שאין המצוה מוטלת עליו להיות להם מלמד או לבקש להם מלמד מומחה.

י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע, וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּבָא לְבֵית דִּין לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ[כו] - אִם רָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהֵתֵּר שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לְמִצְוָה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְשֶׁקִּיּוּם שְׁבוּעָה זוֹ[כז] גּוֹרֵם לַעֲבֵרָה וְלִקְטָטָה - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח [לחרטה][כח], וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ בַּדָּבָר, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שֶׁגּוֹרֶמֶת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנַחֵם[כט]; אִם נִחַם בְּדִבְרֵיהֶם, מַתִּירִין לוֹ; וְאִם לֹא נִחַם וְעָמַד בְּמִרְיוֹ [=בסרובו], הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ[ל].

כו) כלומר, בדרך כלל כל מי שבא לבית־דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: ניחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר – לא הייתי נשבע. אך כאן מדובר שבא לבית דין ואינו מצהיר שהוא מתחרט על השבועה, אלא הוא חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא. ואת זה אי אפשר, כי כל ההיתר הוא רק להתיר שבועה מתחילתה במקרה שהוא מתחרט על השבועה. כז) אם לא יתירו לו. כח) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: במקרה כזה לא הייתי נשבע, ואז אפשר לעקור את שבועתו מלמפרע. כט) יביע חרטתו. ל) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁיְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרְאֵלִי מִנְּכָסָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אוֹמְרִין לוֹ: 'בְּנִי, אִם תְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ, אַתָּה מוֹצִיא לַעַז [=שם רע] עַל בָּנֶיךָ, וְאוֹמְרִין הָעָם: מִפְּנֵי מָה נִתְגָּרְשָׁה אִמָּן שֶׁל אֵלּוּ[לא]? וּלְמָחָר קוֹרְאִין לָהֶם בְּנֵי גְּרוּשָׁה[לב]; וְשֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ'[לג]; וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

לא) כנראה כי מצא בה דבר מגונה. לב) נמצא שאתה פוגם בכבוד בניך. לג) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר.

'וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרְאֵלִי מִנְּכָסֶיךָ - לְמָחָר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ"[22], "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ"[23], אוֹ "פָּתֹחַ תִּפְתַּח"[24לד], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר וְלֹא תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרֶגֶל [=נפגש במועד], וּמְבַטֵּל שִׂמְחַת יוֹם טוֹב וְעֹנֶג שַׁבָּת'[לה]. אִם אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע' - מַתִּירִין לוֹ[לו]; וְאִם אָמַר: 'אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי, וְרוֹצֶה אֲנִי בְּכָל זֶה' - אֵין מַתִּירִין לוֹ.

לד) שיש עליך מצווה לקיים אותו ולתת לו צדקה. לה) שאין שמחה אלא בבשר וביין. לו) אף על פי שהוא לא התחרט כאשר הגיע לפני בית־דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה.

22. ויקרא-בהר, כה, לו. 23. שם, פסוק לה. 24. דברים-ראה, טו, ח; טו, יא.

יב. [כשפותחים לו] אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד[לז]. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר הָעִיר[לח] - הוֹאִיל וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ[לט], אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה; וַאֲפִלּוּ אָמַר הוּא מֵעַצְמוֹ: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נִשְׁבַּע' - אֵין מַתִּירִין לוֹ, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִחַם[מ], אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה זֶה סוֹפֵר. אֲבָל• אִם נִחַם הוּא מֵעַצְמוֹ[מא] מִפְּנֵי הַנּוֹלָד, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ[מב] - מַתִּירִין לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

אבל . . בזה א"א נולד שאמרו אין פותחין בו בנולד שאינו מצוי אבל בנולד המצוי פותחין כדאמרינן שכיח אפיקורי דמצערי רבנן וכי ההיא דאמרינן עניות שכיחא טפי ממיתה ומשום הכי פתח ליה הקב"ה למשה בשבועתיה בעניות דדתן ואבירם ודוקא בשאין באין לו מדרך חרטה שאינו מתחרט אלא מפני ענין שאינו יוצא לו כרצונו מפני הנדר ואומר לו אילו היית יודע שיקרה לך מקרה זו בנדרך הייתי נודר בזה אנו אומרים אם המקרה ההוא מצוי מתירין לו דכיון שהוא מצוי ואילו היה באותה שעה לא היה נודר רואין אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר ולא ידע אותו הנודר בענין שנעשה הנדר בטעות אבל כשהוא בא מדרך חרטה אין כאן לדקדק שהרי הוא עוקרו מעיקרו שהוא אומר כעס היה בלבי או עצבות באותה שעה ועכשיו עבר ממני ונתרציתי ואני מתחרט על אותו הכעס, ומה שכתב הוא אינו ברור, ע"כ.

לז) דבר שלא היה קיים בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר־כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר את הנדר – משום שעל ידי החרטה נעקר הנדר מעיקרו, ובמקרה זה, בעת הנדר הוא עדיין היה נודר, כי הדבר עוד לא בא לעולם. לח) וכולם צריכים את שירותיו. לט) היות שהוא לא מתחרט באמת על שבועתו, אלא היה מעדיף שעדיין לא יהנה ממנו והוא גם לא יהיה הסופר. מ) חרטה גמורה מעיקרה. מא) מתחרט לבד מעיקר הנדר, ללא פתיחת הפתח על ידי החכם. מב) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר והוא מעדיף שהוא יהיה סופר ויהנה ממנו.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִחַם[מג] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הָרִאשׁוֹנָה[מד].

מג) ומבקש היתר לשבועותיו. מד) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא שעבר על שבועתו השניה.

יד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כָּךְ שֶׁאִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וְיַתִּירָהּ, יִהְיֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנִחַם[מה] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וּמַתִּירָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה; שֶׁאֵין מַתִּירִין נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ[מו]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיסָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְנִחַם - אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שֶׁיִּכָּנֵס אִיָּר.

מה) על שתיהן. מו) והשבועה השניה לא חלה עד שישאל על הראשונה.

טו. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי[מז], וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה לֶחָכָם שֶׁיִּשְׁאַל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ[מח] - נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה[מט].

מז) שהדיר עצמו שלא ליהנות מנכסיו. מח) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל. מט) כי אין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, ושבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִפְלוֹנִי, וַהֲרֵי הוּא נָזִיר אִם נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זוֹ[נ] - יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ עַל נְזִירוּתוֹ[נא]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

נ) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. נא) היות שהנזירות לא חלה עליו עד שישאל על שבועתו.

יז. 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם', אוֹ שֶׁאָמַר עַל כִּכָּר זוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה', וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהֻתְּרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה[נב]; וְכֵן אִם נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד[נג], חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה, חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: 'אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה'? שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[נד], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

נב) היות שהשבועה ההשניה תלויה וקיימת ואם תהיה לה אפשרות היא תחול. לכן כל זמן השבועה הראשונה קיימת – השבועה השניה אינה חלה, כי כבר קיימת השבועה הראשונה, אך ברגע שהשבועה הראשונה הותרה, חלה מיד השבועה השניה למפרע משעת השבועה, וכן הלאה. נג) אף על פי שאין מתירים שבועה עד שתחול – במקרה זה השבועה תלויה ועומדת, שאם יתיר את השניה תחול השלישית, לכן יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה. נד) אם הוא לא התיר את שלושת השבועות, ואכל – חייב רק על שבועה אחת.

25. לעיל ד, י.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא, וְשִׁקֵּר בִּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת זוֹ וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר שֶׁאֲכָלָהּ קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הָיָה מֵזִיד, נֹחַם וְנִשְׁאַל לְחָכָם, וְהִתִּירָהּ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן אוֹ מִן הַמַּלְקוּת[נה]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּפָתוּהוּ[נו] לִלְקוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַלְקוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[נז].

נה) כי כל זמן שיש השפעה של השבועה שלו, עדיין אפשר להתיר אותה. ולכן כל עוד לא התחייב קורבן, או התחיל ללקות — אפשר להתיר את השבועה. נו) קשרו ידיו על העמוד כדי ללקות עליו. נז) אבל אם התחילו להלקותו, אין לו על מה להישאל, כי השבועה כבר אינה קיימת ומלקים אותו.

~ יום רביעי ד' סיון ~

פֶּרֶק ז

פרטי שבועת הפקדון.

א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[א], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ, וְכָפַר[ב] - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[ג], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן'[ד]; שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ, וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה 'אָמֵן' - חַיָּב; שֶׁכְּפִירָתוֹ אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ, כַּעֲנִיַּת 'אָמֵן'.

א) שיחזיר לו ממון שנמצא אצלו, כמו פיקדון או מלווה שהלווה לו וכדומה. ב) התובע אמר: אני משביעך שתחזיר לי את הפקדון שנמצא בידך, והנתבע אמר: אין לך בידי כלום. ג) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. ד) כי אילו הוא ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו, כפי שלמדנו לעיל שכל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה כמוציא שבועה מפיו.

ב. תְּבָעוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם יוֹדֶה לוֹ וְיֹאמַר 'כֵּן הַדָּבָר' לֹא יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן שֶׁתְּבָעוֹ בִּקְנָס[ה], שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[ו], וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[ח].

ה) כגון שאמר לו: גנבת שורי ומכרתו. ובמקרה כזה צריך לשלם כפול חמש משווי השור, וזה קנס שהתורה קנסה את הגנב. ו) הכלל שבתשלומי קנס אדם מתחייב רק אם הרשיעו אותו על פי עדות של אחרים, אך אם הוא הרשיע את עצמו, אינו משלם קנס. ז) כי הכפירה והשבועה אינם פוטרים אותו ממון, כי גם אם הוא יודע הוא לא יצטרך לשלם את הקנס. ח) שהרי נשבע על שקר.

ג. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּקַרְקַעַ[ט] אוֹ בְּעֶבֶד[י] אוֹ בִּשְׁטָר[יא], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

ט) שאמר לו: קרקע זו שלי, ואתה גזלת אותה ממני. י) שאתה חייב לי עבד כנעני. יא) יש בידך שטר חוב או מכר ששייך לי.

ד. וְלָמָּה נִפְטַר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי זֶה אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁכָּפַר[יב]? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר[26]: "בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד[יג] אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה", הַכֹּל מִטַּלְטְלִין[יד] שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶם יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין, וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֶזְקָתָן[טו]; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ [=הושוו] לְקַרְקָעוֹת[טז], וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[יז].

יב) שאין זה קנס, אלא ממון חברו שעליו להחזירו. יג) הכוונה שיש בידו ממון שיוכל לסחור איתו. יד) כל הדוגמאות שהתורה מביאה, מדברים במטלטלים. טו) הכלל שאי אפשר לגזול קרקע, ותמיד היא נמצאת בחזקת בעליה. טז) עבדים כנענים הושוו לקרקע, שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" — הפסוק משווה עבדים לאחוזה. יז) לשטר עצמו אין שווי מיוחד שאפשר לסחור איתו, אלא הוא מעיד על ממון אחר שחייבים, ולכן הוא לא דומה לדוגמאות שנאמר בפסוק.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַר שֶׁתְּבָעוֹ בַּעַל הַמָּמוֹן, אוֹ הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: 'לָמָּה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן' - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ זֶה[יח].

יח) שנאמר "וכיחש בעמיתו" — בכל צורה שהוא מכחש ונשבע.

26. ויקרא ה, כא־כב.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עַצְמוֹ, אוֹ לִשְׁלוּחוֹ הַבָּא בְּהַרְשָׁאָתוֹ - שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.

ז. וְאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעוֹ בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ.

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּמֵזִיד - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, וְהִתְרוּ בּוֹ עֵדִים בִּשְׁעַת שְׁבוּעָתוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מֵבִיא אֲשָׁמוֹ בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חַיָּבֵי מַלְקוּת, וְחִיְּבוֹ אָשָׁם בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].

ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן אָשָׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[יט]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה אַחַר שֶׁכָּפַר - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין[כ], וְנִמְצָא פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתַּשְׁלוּמִין, וּלְפִיכָךְ חַיָּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

יט) שנשבע לשקר וכפר ממון. כ) הסיבה לכך היא, שגם אחרי שנשבע שלא חייב לתובע כסף הוא לא נפטר מהחיוב לשלם, ולכן אם אחר כך יודה שחייב לתובע כסף — הוא יהיה חייב לשלם. לעומת זאת, בשבועת העדות — אם השביע התובע את העדים בבית דין שיעידו את עדותם, והם כפרו, ואחר כך השביעם שוב כמה פעמים — אינם חייבים אלא אחת, מפני שלאחר שכפרו בפעם הראשונה בבית דין, גם אם ישובו ויודו אחר כך שבאמת הם יודעים את העדות, עדותם אינה מועילה כלום, כי הכלל שברגע שהעדים נשבעו שלא יודעים את העדות, גם אם יחזרו בהם, הם כבר אינם יכולים להעיד.

י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: ׳תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ׳, ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי׳ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[כא]; ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי, לֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ׳ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[כב].

כא) כי כלל את כולם בשבועה אחת. כב) כי כאן הוא פירט לכל אחד בנפרד.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: ׳תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי׳ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[כג]; וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ בְּיָדוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֻּלָּן, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְחַיָּב[כד].

כג) כי יש כאן שבועה אחת על כולם. כד) למרות שעל תביעה פחות משווה פרוטה הוא לא יהיה חייב קורבן, כאן בגלל שהוא כלל את כולם בשבועה אחת, הם מצטרפים ליותר מפרוטה.

יב. ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה׳, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[כה].

כה) כי כאן הוא פירט בשבועה כל סוג וסוג בפני עצמו.

יג. ׳תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי׳ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת; ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין׳ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: ׳תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן גָּזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ[כו]׳, וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: ׳שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וְגָזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ׳ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עֶשְׂרִים אָשָׁם.

כו) סך הכל יש כאן עשרים טענות.

טו. טָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן[כז], אוֹ כָּפַר בּוֹ[כח], וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה[כט], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחֹמֶשׁ אֶחָד עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "וַחֲמִשִׁתָיו", הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲמָשִׁין הַרְבֵּה עַל קֶרֶן אַחַת. כֵּיצַד? הָיָה הַקֶּרֶן אַרְבָּעָה וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[ל], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[לא], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שִׁבְעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כז) והוא שומר חינם שפטור על אבידה. כח) שאין לו בידו כלום. כט) ונתחייב קרן, תוספת חומש וקרבן אשם. ל) ועכשיו התחייב סך הכל חמישה, ארבע על הקרן, ועוד אחד על החומש (החומש צריך להיות מהסכום הכולל). לא) נוסף לו עוד חומש על הקרן — סך הכל שישה.

טז. פָּחוֹת מִפְּרוּטָה, אֵינוֹ מָמוֹן; לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[לב].

לב) שהרי נשבע לשקר.

27. לעיל א, ט. 28. ויקרא, ה, כד.

פֶּרֶק ח

שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס.

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ[א], וּתְבָעוֹ בַּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: 'גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטָבַחְתָּ אוֹ מָכַרְתָּ', וְהוּא אוֹמֵר: 'גְּנַבְתִּיו, אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי', וְנִשְׁבַּע[ב] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה. וְנִמְצָא זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[ג] - שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

א) וחייב לשלם קנס כפול חמש משווי השור. ב) נשבע לשקר, ואחר כך הודה. ג) כפי שהסברנו בפרק הקודם בהלכה ב.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי'[ד], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְהָעֶבֶד שֶׁתָּבַע רַבּוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הִפַּלְתָּ שְׁנֵי וְסִמֵּתָ עֵינִי'[ה], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[ו]. אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[ז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד) וחייב לשלם שלשים שקלים מדין קנס, ללא קשר כמה שווה העבד. ה) והאדון חייב להוציא אותו לחרות - וגם זה מדין קנס. ו) ואין אדם משלם קנס על פי הודאת עצמו (כמו שאמרנו לעיל). ז) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְנָס, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְיֵשׁ בּוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ[ח], וְכָפַר בְּכָל הַדָּבָר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.

ח) התביעה מורכבת ממון שיהיה חייב לשלם בכל מקרה, ומקנס שפטור במקרה שהוא הודה.

כֵּיצַד? תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'אָנַסְתָּ אוֹ פִּתִּיתָ בִּתִּי'[ט], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּתִּיתִי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה לוֹ - הָיָה מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ[י].

ט) והדין שהאונס חייב לשלם ארבעה תשלומים: בושת, צער, פגם וקנס. ומפתה חייב לשלם בשלושה תשלומים: בושת, פגם וקנס. י) שזה כמו כל חיוב ממון, ולא קנס.

וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי'[יא], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא גְּנַבְתִּי', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ[יב], מְשַׁלֵּם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאָתוֹ[יג].

יא) וגונב שור שנתפס צריך לשלם כפול. יב) כי תשלומי הכפל – הם מדין קנס. יג) את הקרן חייב בכל מקרה לשלם, ולכן חייב בשבועת הפקדון.

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עָשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה'[יד], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא עָשִׂיתִי'; 'הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי'[טו], וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא הֵמִית', וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה לוֹ, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

יד) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, וכולם נחשבים כחיוב ממון רגיל (ולא קנס). טו) מדובר בשור מועד, שחייב לשלם את כל שווי השור המת.

ה. נָתַן שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּמֵת הַשּׁוֹר[טז] - תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ'? אָמַר לוֹ: 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי כְּלוּם', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הִפְקַדְתָּ וְנִגְנַב', אוֹ 'אָבַד'[יז], וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה[יח] - לֹא הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז) שלא בפשיעה, והשומר פטור. יז) ושומר חינם פטור בגניבה ואבידה. יח) שמת השור.

ו. הִשְׁאִיל שׁוֹרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁשָּׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי'? וַהֲרֵי הַשּׁוֹר מֵת[יט], וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'נִגְנַב' אוֹ 'אָבַד', וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין בִּכְפִירָתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם חַיָּב הוּא לְשַׁלֵּם, בֵּין שֶׁמֵּת אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׁבָּה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל[כ], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יט) כלומר, האמת שהשור מת, ובמקרה זה השואל חייב. כ) ושואל חייב לשלם בכל המקרים האלה, גם באונס.

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא בִּכְפִירָה זוֹ, וְנִשְׁבַּע - בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ, בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב

בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה ״אָמֵן״ וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו.

ח. הַגּוֹנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: ״גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי״, וְהוּא אוֹמֵר: ״לֹא גָּנַבְתִּי״, ״מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ״[כא]? ״אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי״, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה שֶׁגְּנָבוֹ, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשּׁוֹר מִכָּל מָקוֹם[כב], וְעַכְשָׁו שֶׁאָמַר ״פִּקָּדוֹן הוּא״, הֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִן הַגְּנֵבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם נִגְנַב הַשּׁוֹר אוֹ אָבַד אַחַר הוֹדָאָה זוֹ, הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[כג].

כא) התובע שואל, אם כן מה שורי עושה אצלך? כב) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב גם באונס. כג) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה.

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ[כד], וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן הַמִּתָּה[כה]. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: ״הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי״, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַמִּתָּה בִּשְׁעַת מְלָאכָה[כו], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁאֵלָה.

כד) שכר אתה השור להשתמש למלאכה, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור באונס. כה) אם הבהמה תשבר או תמות באונס – הוא יהיה פטור. כו) אם הבהמה תמות מחמת המלאכה.

י. לְפִיכָךְ[כז], אִם אָמַר לוֹ: ״לֹא גָּנַבְתִּי, אֶלָּא אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי״, אוֹ ״שְׂכַרְתַּנִי לְשָׁמְרוֹ״, אוֹ ״הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי, וַהֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ״, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּקֶּרֶן, וְלֹא פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִכְּלוּם[כח].

כז) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון, הוא בגלל שאחרי השבועה הוא יכול לכפור ולטעון "מתה" או "נגנבה" וכדומה. כח) כי מיד הוא התחייב קרן, ומיד החזיר אותה, ולא הרוויח כאן שום דבר.

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: ״אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, וַעֲדַיִן לֹא נָתַתִּי דָּמָיו - אִם תִּרְצֶה קַח דָּמָיו, אוֹ הֲרֵי שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ״; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: ״אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ - אִם תִּרְצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ, אוֹ קָחֵנוּ וָלֵךְ״; ״תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו, וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו שֶׁיָּדַעְתִּי, קָחֵנוּ וָלֵךְ״, אוֹ שֶׁאָמַר: ״אַחַר פָּרְתִי רָץ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֶיךָ״, וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלּוּ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם; וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

יב. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב מָמוֹן לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וּתְבָעוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי כָּפַר מָמוֹן. תְּבָעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בַּכֹּל[כט] לְאֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: ״לֹא לְוִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבַדּוֹ״, וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם[ל]; אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

כט) בכל סכום התביעה. ל) כי הוא לא פטר את עצמו מחיוב ממון, אלא רק אמר שחייב הכל לאחד השותפים, ולא לשניהם יחד.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בִּשְׁטָר[לא], וְכָפַר בָּהּ[לב] וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁטָר נִשְׁתַּעְבֵּד הַקַּרְקַע[לג], וְנִמְצָא זֶה כְּכוֹפֵר בְּקַרְקַע[לד], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקַרְקַע פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[לה], וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

לא) שיש למלווה שטר חוב על הלווה. לב) בהלוואה זו שיש עליה שטר. לג) כאשר יש שטר, קרקעות הלווה משתעבדים למלווה, והוא יכול לגבות את חובו מהקרקע. לד) כאילו התובע תובע ממנו קרקע. לה) כי שבועת הפיקון היא רק על מטלטלים בלבד, ולא על קרקע.

יד. הָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בְּעֵדִים בִּלְבַד[לו], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָתוֹ מִלְּשַׁלֵּם עַתָּה[לז]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים, יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ - הֲרֵי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ; וְשֶׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ עֵדִים, אוֹ יָבוֹאוּ וְלֹא תִּתְקַיֵּם עֵדוּתָן[לח], אוֹ יִפָּסְלוּ[לט], וּלְפִיכָךְ חַיָּב[מ].

לו) ואין לו עליה שטר. לז) כשהעדים עדיין לא באו. לח) שהעדים לא יצליחו להוכיח שעדותן נכונה. לט) על ידי קרבה ביניהם, או עבירה שפוסלת אותם להעיד וכדומה. מ) כי פטר את עצמו מלשלם.

פֶּרֶק ט

שבועת עדות.

א. הַתּוֹבֵעַ עֵדָיו לְהָעִיד לוֹ עֵדוּת שֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ[א] לִתֵּן לְתוֹבֵעַ זֶה מָמוֹן הַמִּסְתַּלְּקִים[ב], וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְנִשְׁבְּעוּ - בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין,

בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִפְסִידוּהוּ מָמוֹן בִּכְפִירָתָן[ג].

א) ללא עדותן אין דרך לחייב אותו. ב) פרט לקרקעות ועבדים. ג) שאילו העידו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו.

וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָן הַתּוֹבֵעַ, וְכָפְרוּ בּוֹ[ד] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבְּעוּ הֵן, וְלֹא עָנוּ 'אָמֵן' אַחַר שְׁבוּעָתוֹ - כֵּיוָן שֶׁכָּפְרוּ, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין; וְהוּא, שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין[ה].

ד) התובע אמר להם: משביע אני אתכם, שתבואו ותעידו שיש ביד פלוני ממון ששייך לי, והם אמרו: אנו לא יודעים זאת. ה) אבל אם השביע אותם מחוץ לבית דין, ורק בפני בית דין הם כפרו ואמרו שלא יודעים להעיד – אין זה שבועת העדות.

ב. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין; בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן חוּץ לְבֵית דִּין - [רק] הַכְּפִירָה [צריכה להיות] בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "אִם לֹא יַגִּיד, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" - מָקוֹם שֶׁיַּגִּידוּ[ו] וְיוֹעִיל, הוּא שֶׁאִם לֹא יַגִּיד שָׁם יִתְחַיֵּב.

ו) במקום שבו יגיד את עדותו, ועדות מתקבלת רק בבית־דין.

ג. תְּבוּעָן בְּעֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[ז], אוֹ בְּעֵדוּת קַרְקָעוֹת[ח], אוֹ עֲבָדִים, אוֹ שְׁטָרוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא עַל כְּפִירַת עֵדוּת מָמוֹן שֶׁדּוֹמֶה לְפִקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁפָּרְטָן הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן[ט]; וּכְשֶׁיָּעִידוּ לָזֶה, יִתֵּן זֶה[י].

ז) כגון שתבע אותו שיעידו שהוא כהן או לוי. ח) שיעידו שקרקע זאת שלו, ותחזור לבעלותו. ט) דברים מטלטלים שהם עצמם שווים (ולא שטרות הלוואה, שהשטר עצמו לא שווה, רק הוא מעיד על ממון אחר). י) וכאשר יעידו, יתחייב הנתבע לשלם לתובע.

ד. וְכֵן הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קְנָס[יא], וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדַם הַנִּתְבָּע וְהוֹדָה בַּקְּנָס - יִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים אַחַר כֵּן וְהֵעִידוּ[יב]. נִמְצְאוּ הָעֵדִים שֶׁלֹּא חִיְּבוּ זֶה בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ, אֶלָּא עֵדוּתָן עִם כְּפִירַת הַנִּתְבָּע הִיא הַמְחַיֶּבֶת אוֹתוֹ; וְהוֹאִיל וְאִם הוֹדָה, לֹא תּוֹעִיל עֵדוּתָן - אִם כָּפְרוּ בָּהּ וְנִשְׁבְּעוּ, פְּטוּרִין[יג].

יא) שיעידו שפלוני טבח או מכר את שורי שגנב ממני, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל. יב) ההלכה שמודה בקנס ואח"כ באו עדים – פטור. יג) כי העדות שלהם לבד אינה גורמת שישלם את הקנס, אלא העדות שלהם יחד עם הכפירה שלו, הם הגורמים שישלם. ובשבועת עדות צריך שהנתבע יתחייב לשלם רק בגלל עדותן.

ה. 'מַשְׁבִּיעֲכֶם אֲנִי שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[יד] וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה'[טו], וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא מָמוֹן[טז], לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קְנָס. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָן שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ[יז], וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי הַבּשֶׁת וְהַפְּגָם, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶן הַנִּתְבָּע מְשַׁלֵּם, לֹא מִפְּנֵי הַקְּנָס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד) שגנב ממני חפץ, והגנב משלם את הכפל. טו) שגנב ממני שור וטבחו או מכרו, ואז חייב לשלם חמשה בקר במקרה שגנב שור, וארבעה במקרה שגנב שה. טז) כי את חיוב תשלום הקרן, הנתבע מתחייב רק בגלל עדותן. יז) שבנוסף לקנס שצריך לשלם, הוא חייב לתת גם בושת ופגם, שהם חיובי ממון רגילים.

ו. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ וְיִשָּׁבְעוּ אַחַר תְּבִיעַת בַּעַל הַדִּין עַצְמוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ[יח]; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֵם, פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

יח) שליח שמורשה לקבל את הכסף מיד הנתבע אחרי שהעדים יעידו.

ז. כֵּיצַד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: 'לָמָּה אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת' - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֵן קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בִּתְבִיעַת עַצְמָם[יט].

יט) כי בתורה נכתב "אם לוא יגיד ונשא עונו", מהמילה "לוא" שנכתבה בצורה מלאה, לומדים ש"לו־לא יגיד" לומדים שמשמע שהוא תובע אותם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים.

וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָן הַנִּתְבָּע, 'שֶׁאִם תֵּדְעוּ לָזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ

---

29. ויקרא, ה, א.

אוֹתִי עֵדוּת, שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לוֹ', וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם הַתּוֹבֵעַ[כב]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי מָמוֹן, וְכָפְרוּ - שֶׁהֵם פְּטוּרִין, שֶׁאֵין זֶה תּוֹבֵעַ דִּין [של] עַצְמוֹ[כא].

כ) ממה שכתוב בתורה "אם לוא יגיד" לומדים אם לו (לתובע) לא יגיד — ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד — פטור. כא) הוא אינו קשור לתביעה, ורק כאשר התובע משביע אותם להעיד עוברים על שבועת העדות.

וְכֵן אִם קָדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת[כב] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה, וְהוּא עֵד"[כג] - שֶׁקָּדְמָה עֵדוּת לַשְּׁבוּעָה, לֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת.

כב) לידיעת העדות עצמה. כג) שהיה עד באותו זמן ששמע את קול האלה, ולא שיהיה אח"כ עד.

ח. כֵּיצַד? 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, כְּשֶׁתִּדְעוּן לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי', וְאָמְרוּ 'אָמֵן', וְיָדְעוּ לוֹ עֵדוּת אַחֲרֵי כֵן, וּתְבָעָם לְהָעִיד וְכָפְרוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

ט. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיַּיְחֵד אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ[כד] וַיַּשְׁבִּיעֵם אוֹ יִשָּׁבְעוּ. כֵּיצַד? עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר: 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי, כָּל מִי שֶׁיֵּדַע לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לִי', וְעָנוּ כֻּלָּם 'אָמֵן', וְעֵדָיו בִּכְלָלָם, וְאַחַר כָּךְ תָּבַע עֵדָיו, וְכָפְרוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִחֵד עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָם[כה].

כד) שיזמין ויתכוון לעדים אלו במיוחד. כה) וכשהוא משביע את כולם בבית הכנסת, הוא יודע בברור שלא כולם יודעים להעיד, לכן מראש הוא לא מתכוון לכלול את כולם בשבועה, והתורה אמרה "והוא עד", שמשמע שצריך להתכוון למי שהוא מכליל בשבועה שלו.

אֲבָל אִם אָמַר: 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל הָעוֹמְדִים כָּאן, שֶׁאִם יֵדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לִי', וְהָיוּ עֵדָיו בִּכְלָלָם, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי יְחֵדָן בִּכְלַל אֲחֵרִים[כו].

כו) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית הכנסת. ומכאן משמע, שיכול אדם להשביע את חברו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אף על פי שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא.

י. וְכֵן• אִם אָמַר לָעֵדִים: 'בּוֹאוּ וְהָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי מָנֶה בְּיַד פְּלוֹנִי', וְאַחַר כָּךְ עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהִשְׁבִּיעַ: 'כָּל מִי שֶׁיֵּדַע לִי עֵדוּת יָבוֹא וְיָעִיד', וְלֹא בָּאוּ וְלֹא הֵעִידוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי תְּבָעָן תְּחִלָּה[כז]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שָׁם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[כח], וְיִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין[כט]. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין - אִם עָנוּ 'אָמֵן', חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[ל] כְּשֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[לא]; וְאִם לֹא עָנוּ 'אָמֵן', אֵינָן חַיָּבִין[לב].

השגת הראב"ד

וכן . . חייבין א"א המחבר הזה שנה משנתו כר"מ ואין הלכה כמותו אלא בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד, ועוד בין לר"מ בין לרבנן מה צורך שיהיה הבית דין בבית הכנסת בשעת השבועה והלא אין מקפידין על השבועה באי זה מקום שתהיה ואין מקפידין אלא על הכפירה.

כז) כי הוא ייחד אותם כשביקש מהם לבוא להעיד, למרות שאת השבועה הוא השביע לכל בית הכנסת. כח) בשעת ההשבעה. כט) היות והם לא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית־דין ויכפרו לפני בית־דין, כמבואר לעיל. ל) כי העונה אמן הרי הוא כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית־דין. לא) הכפירה עצמה חייבת להיות בבית־דין, כמבואר לעיל בהלכה ב. לב) אפילו כשכפרו בבית־דין, הואיל ולא הושבעו בבית־דין, לכן אין כאן שבועה.

יא. אֶחָד הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה[לג], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה', 'אוֹסֵרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה' - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין; וְהוּא שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בַּשֵּׁם [ה'] אוֹ בְּכִנּוּי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31].

לג) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'.

יב. וְאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹתָהּ.

יג. הִגִּיעַ לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אֶלָּא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים; וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּתְבָּעֵם הַתּוֹבֵעַ[לד], וְשֶׁתִּהְיֶה עֵדוּת מָמוֹן[לה], וְשֶׁיִּהְיֶה מָמוֹן הַמִּטַּלְטֵל[לו], וְשֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ אִם הֵעִידוּ[לז], וְשֶׁיִּכְפְּרוּ אַחַר שֶׁתְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ[לח], וְשֶׁיִּכְפְּרוּ בְּבֵית דִּין, וְשֶׁתִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי, וְשֶׁתִּקְדַּם יְדִיעַת הָעֵדוּת לַשְּׁבוּעָה[לט], וְשֶׁיַּיְחֵד

30. ויקרא, ה, א. 31. לעיל ב, ב.

עֵדָיו בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעֵת הַתְּבִיעָה, וְשֶׁתְּהֶיֶה הַשְּׁבוּעָה בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹתָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הִנֵּה לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת כו'".

על־פי פנימיות הענינים, יש לבאר הלכה זו כך: על עם ישראל נאמר "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי', שהרי כל ענין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל ובענינינו, מציאות אלוקות בעולם הזה.

עדות זו נפעלת על ידי זה שיש בעולם הזה למטה מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה — "נעשה אדם" — אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגוים רואים שאף שישראל הם "המעט מכל העמים" ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על עניני היהדות, תורה ומצוותיה — הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על־פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה, הענין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה, כי לימוד התורה בבבלי, ירושלמי, ספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר כך יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים האסורים והמותרים וכו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק . . וכו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל — "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ד'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

לד) התובע עצמו ולא אדם אחר. לה) ולא להעיד שהוא כהן או לוי. לו) ולא קרקעות או עבדים, או שטרות שאין גוף השטר שווה ממון. לז) ולא בצירוף לעוד דבר, שהעדות עם דבר אחר מחייבים את הנתבע. לח) ולא שכפרו לפני שהתובע תבע. לט) ולא שידעו את העדות רק אחרי שנשבעו.

יד. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'פָּטוּר' - מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּע, אוֹ שֶׁעָנָה 'אָמֵן'[מ] אִם הִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר[מא]. אֲבָל הַמְחֻיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵזִיד - אֵינוֹ חַיָּב[מב] מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[מג], אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בִּלְבַד[מד]; שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִכְּלַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, לְחַיֵּב הַמֵּזִיד בָּהּ כַּשּׁוֹגֵג בְּקָרְבָּן[מה], לֹא בְּמַלְקוּת[מו], שֶׁנֶּאֱמַר[32]: "לְאַחַת מֵאֵלֶּה" - בְּמִין אֶחָד מִמִּינֵי שְׁבוּעוֹת אַתָּה מְחַיֵּב הַנִּשְׁבָּע, וְאֵין אַתָּה מְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי מִינִין, עַד שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב בְּדִין שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּבְדִין שְׁבוּעַת בִּטּוּי[מז].

מ) שאז נחשב כמוציא שבועה מפיו. מא) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבם בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל. מב) מלקות. מג) שאם נשבע לשקר במזיד — לוקה. מד) חייב קרבן עולה ויורד. מה) בשבועת העדות התורה מדגישה שמזיד ושוגג הם אותו דבר, כי בכל השבועות נאמר "ונעלם", ובשבועת העדות לא נאמר "ונעלם" — משמע שתמיד מחייבים את המזיד כמו השוגג, רק בקורבן. מו) בגלל שבועת ביטוי במזיד. מז) ואז את מחייב אותו רק על אחד מהם.

טו. 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה', 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת'[מח] - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת[מט]; 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה', חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[נ].

מח) העדים עונים שלא יודעים על כל מה שהזכרת. מט) קרבן אחד, שזוהי שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. נ) היות והם פירטו כל תביעה בפני עצמה, הרי כאילו הם נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה.

טז. 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי, שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֶסֶמִין', 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת' - אֵינָן חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת; 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֶסֶמִין', חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[נא].

נא) הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הרי כאילו הם נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין.

יז. וְכֵן אִם תָּבְעוּ אוֹתָם רַבִּים לְהָעִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֵדוּת' -

32. ויקרא, ה, ד־ה.

אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת[נב]; 'לֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ, וְלֹא לְךָ' - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.

נב) כי יש כאן שבועה אחת כוללת שמכוונת לכולם כאחד.

יח. הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵין כָּאן לֹא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְלֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינָהּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ [אפשרות ל] **לָאו וְהֵן[נג], וְאִם יֹאמַר: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת'[נד], אֵין זוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי אֶלָּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; וְהוֹאִיל וְלָאו זֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֵינָהּ שְׁבוּעַת בִּטּוּי[נה], כָּךְ הֵן שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת[נו], אֵינָהּ שְׁבוּעַת בִּטּוּי[נז].**

נג) שכתוב "להרע או להטיב", שאפשר להישבע על דבר שיש בו 'הן' – לשון חיוב, ואפשר להישבע בו על 'לאו' – שיש בו לשון שלילית. נד) במקרה שהוא יודע. נה) השלילה שיש בשבועה זו היא לא שבועת ביטוי, אלא שבועת עדות. נו) ונמצא שאינו יודע. נז) והוא פטור מכלום.

יט. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ, וְהוּא לֹא הֵעִיד לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא הֵעִיד לוֹ, וְהוּא הֵעִיד - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְאֵין כָּאן שְׁבוּעַת עֵדוּת כְּלָל[נח].

נח) כי שבועת עדות היא רק בלשון עתיד: משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני.

~ יום חמישי ה' סיון ~

פֶּרֶק י

שבועת עדות בדבר שאין בו חיוב ממון, ושבועת עדות בעד אחד.

א. הָיוּ עֵדָיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל[א] אוֹ קָרוֹב[ב] לוֹ, וַאֲפִלּוּ מִפְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[ג], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵעֵדָיו מֶלֶךְ, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהָעִיד[ד], אוֹ שֶׁהָיוּ עֵד מִפִּי עֵד[ה], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדוּ וְהֵעִידוּ, לֹא הָיוּ מְחַיְּבִין בְּעֵדוּתָן מָמוֹן.

א) להעיד, כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד. ב) קרוב משפחה לתובע, או לנתבע, וקרוב משפחה פסול לעדות. ג) מדברי חכמים. כגון שעבר עבירה רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. ד) המלך אינו מעיד מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" – למדו שצריך שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. ה) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד.

ב. 'מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי, שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁיִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן', וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ בְּדָבָר זֶה, לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מָמוֹן בַּאֲמִירָתוֹ[ו]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו) כי הנתבע יכול לומר שהוא חזר בו מהאמירה לתת לו מאתיים זוז.

ג. תִּבְעָן לְהָעִיד לוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן אוֹ לֵוִי, אוֹ שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[ז], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדוּ וְהֵעִידוּ, לֹא הָיוּ מְחַיְּבִין בְּעֵדוּתָן מָמוֹן[ח].

ז) אישה שבעלה נפטר ללא ילדים, וצריכה להתייבם (להינשא) לאחיו, ואם הם אינם רוצים הם צריכים לחלוץ. ח) ושבועת עדות היא רק כאשר מעידים על ממון.

ד. תִּבְעָן שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ[ט], וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי גְּדִישוֹ [=ערימת תבואה] **בְּשַׁבָּת[י], וְשֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ הַמְאֹרָשָׂה[יא], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ עֵדוּת זוֹ, יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חַיָּב תַּשְׁלוּמִין[יב], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

ט) עשה בו חבורה והבן חייב מיתה בחנק. י) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת. יא) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. יב) למרות שהזיק בכל המקרים, הוא אינו חייב לשלם, כי ההלכה שבמקרה ואדם מתחייב במיתה, הוא נפטר משאר התשלומים, לכן אין כאן שבועת עדות.

ה. הָיָה עֵד אֶחָד, וְהִשְׁבִּיעוֹ וְכָפַר - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין עֵדוּת עֵד אֶחָד מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[יג].

יג) כדי שנחייב את הנתבע לשלם צריך שני עדים, ועד אחד אינו מספיק כדי לחייב אותו.

ו. תְּבַע אֶת שְׁנֵי עֵדָיו שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁזִּנְּתָה אִשְׁתּוֹ, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת;

שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - הָיוּ מַפְסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהיד, וְיִפָּטֵר זֶה שֶׁתְּבָעָן; וַהֲרֵי כָּפְרוּ בְּעֵדוּת מָמוֹן.

יד) אשה שזנתה תחת בעלה, היא מפסידה את כתובתה.

ז. תָּבַע עֵדֵי קִנּוּיטו אוֹ עֵדֵי סְתִירָהטז, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֲפִלּוּ הֵעִידוּ, אֵין כָּאן חִיּוּב מָמוֹן, אֶלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ [–מי המרים] **בִּלְבַדיז; וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ גוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתַּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא תִשְׁתֶּהיח, דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לְמָמוֹן אֵינוֹ כְּמָמוֹן - שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתֶּהיט, וְלֹא תִּשְׁבֹּר** [=תפסיד] **כְּתֻבָּתָהּ.**

טו) עדים שראו שהבעל מתרה באשתו שלא תיסתר (תתייחד) עם איש פלוני. טז) עדים שראו את האישה מתייחדת עם אותו פלוני שהבעל אסר לה להתייחד עמו. יז) אישה זו נקראת אישה סוטה, והדין שהיא אסורה על בעלה עד שתשתה מי סוטה, שיבדקו אותה האם זינתה תחת בעלה או לא. יח) שאם הודתה במעשיה ואמרה איני שותה, אין כופים אותה לשתות, אלא תתגרש ותפסיד את כתובתה. יט) ותימצא טהורה.

ח. הֲרֵי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה בְּעֵדִים, וְזִנְתָה בְּעֵד אֶחָד אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה, וְהִשְׁבִּיעַ עֵד זֶה שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד - אִלּוּ הֵעִיד עֵדוּת זוֹ, הָיְתָה יוֹצְאָה בְּלֹא כְתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוֹטָה[33].

ט. וְכֵן כָּל עֵד אֶחָד שֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ - אִם כָּפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָהכ שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעֵד אֶחָד שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד זֶה מָנֶה, וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשַׁלֵּם מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵנִיכא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כ) חשודים שהם נשבעים לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, והם חשודים על השבועה. כא) חכמים קבעו כאשר עד אחד מעיד שפלוני חייב כסף, העדות לא מחייבת את הנתבע לשלם, אבל מחייבת אותו להישבע שהוא לא חייב ואז נפטר מלשלם. והיות ובמקרה הזה אנחנו לא נותנים לו להישבע, יוצא שבעדות של עד אחד הוא מתחייב לשלם. לכן יש כאן שבועת עדות.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עֵד אֶחָד שֶׁיָּעִיד לָהּ בְּמִיתַת בַּעְלָהּ, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד לָהּ, הָיְתָה נִשֵּׂאת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהכב.

כב) עד אחד נאמן להעיד שבעלה מת, ובמקרה כזה הייתה יכולה לקחת את כתובתה מיורשי בעלה.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַמִּטַּלְטְלִיּוֹתכג. אֲבָל אִם אֵין לָהּ כְּתֻבָּה אֶלָּא מִן הַקַּרְקַעכד, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּתכה; וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִּמכו; שֶׁהַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קַרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34].

כג) שהעד הכופר במיתת בעלה, גרם לה להפסיד את כתובתה וחייב בשבועת העדות. כד) כגון, שתפסה מטלטלין ששייכים לבעלה בחייו ומחזיקה בהם, ואילו העד היה מעיד שבעלה מת, היא הייתה משאירה אותם אצלה כדמי הכתובה. כה) קרקעות בעלה משועבדות לכתובתה. כו) כי שבועת עדות לא חלה בעדות על קרקע. כז) אפילו כשהיו שני עדים שיכולים להעיד שמת בעלה.

יג. הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדָיו בְּבֵית דִּין, וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת - כְּגוֹן שֶׁיִּתְחִיל הַשֵּׁנִי לִכְפֹּר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ.

כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשָׁהָה הָעֵד הַשֵּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר, וְאַחַר כָּךְ כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה זֶה הַשֵּׁנִי, לֹא הָיְתָה עֵדוּתוֹ מְחַיֶּבֶת מָמוֹןכח.

כח) אם השני היה מודה ומעיד, עדותו לא הייתה גורמת שהנתבע יתחייב בממון, כי העד הראשון כפר ואינו יכול להעיד, ואין כאן שני עדים.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חַיָּב, בֵּין שֶׁכָּפַר בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בַּסּוֹףכט. **כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וְקָדַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְהָעוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ, חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת.**

כט) שאילו היה מודה ומעיד היה מחייב את הנתבע לשלם.

טו. הִשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי כִתֵּי [זוגות] **עֵדִים, וּשְׁתֵּיהֶן רְאוּיוֹת לְהָעִיד, וְכָפְרָה כַּת רִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה כַּת שְׁנִיָּה - הָרִאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סוֹמְכִין עַל עֵדוּת שְׁנִיָּה, וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא**

33. א, יד. 34. לעיל ט, ג.

הַמָּמוֹן בְּעֵדוּת הַכַּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּת אֵלּוּ שֶׁכָּפְרוּ לְבַדָּהל.

ל) והדין שחייבים בשבועת עדות, רק אם הדרך היחידה לגבות את הממון היא באמצעות העדות. וכאן הכת הראשונה יכולה לומר, שעדיין אפשר לגבות את הממון אם הכת השניה תעיד.

הָיְתָה הַכַּת הַשְּׁנִיָּה קְרוֹבִין לַתּוֹבֵעַ אוֹ לַנִּתְבָּע בִּנְשׂוֹתֵיהֶן[לא], וַהֲרֵי הֵן גּוֹסְסוֹת[לב] - אַף הָרִאשׁוֹנָה חַיֶּבֶת; שֶׁהֲרֵי הַשְּׁנִיָּה בְּעֵת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה, לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהָעִיד, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּמְהֵרָה יִהְיוּ עַתָּה רְאוּיִין, כְּשֶׁיָּמוּתוּ אֵלּוּ הַגּוֹסְסוֹת[לג]; וְאִם כָּפְרָה הַשְּׁנִיָּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ נְשׂוֹתֵיהֶן, חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

לא) שנשותיהם היו אחיות זו לזו. לב) חולות אנושות ונוטות למות. לג) ואז יהיה מותרים להעיד, אחרי שנשותיהם ימותו.

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהָעִיד לוֹ, וְכָפְרוּ וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהֵן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהֵעִידוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35לד]; וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בִּכְפִירָתָן - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין[לה].

לד) כי הכפירה צריכה להיות בבית דין. לה) הכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים[לו]? בְּשֶׁעָנוּ 'אָמֵן'; אֲבָל אִם לֹא עָנוּ 'אָמֵן', אֶלָּא כָּפְרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[לז] - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ 'אָמֵן'[לח], הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵן בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שָׁם בְּבֵית דִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].

השגת הראב"ד

במה . . כפרו א"א הא לא כר"מ ולא כרבנן וטעות גדולה נכנסה בו, ודע דר"מ ורבנן בשבועת העדות ושבועת הפקדון מודו דשבועה גופה אפילו היתה חוץ לב"ד חייב ולא פליגי אלא בכפירתם דר"מ סבר שבועת העדות מפי עצמן אפילו כפרו חוץ לב"ד חייבין ואע"פ שהודו בבית דין מ"מ מפקדון גמרינן לה ודון מינה ומינה ורבנן סברי כפירה בב"ד בעינן דון מינה ואוקי באתרה ובשבועת הפקדון סבר ר' מאיר מפי אחרים בעינן כפירה בב"ד דומיא דעדות ואם כפר חוץ לב"ד והודה בב"ד פטור ורבנן סברי מפי אחרים כיון דכפר חייב.

לו) שהשבעתם מחוץ לבית דין מחייבת אותם קרבן. לז) שרק אמרו: אין אנו יודעים להעיד. לח) שהעונה אמן הוא כמוציא שבועה מפיו.

יח. הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ, וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהֵם כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וַאֲפִלּוּ עָנוּ 'אָמֵן', אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעוּ מִפִּי עַצְמָן פַּעַם אַחַר פַּעַם - אֵינָן חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחַר שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ, אֵין עֵדוּתָן מוֹעֶלֶת כְּלוּם[לט].

לט) כי הכלל שאחרי שכפרו בשבועה, גם אם יודו אחר כך, הם לא יכולים להעיד.

יט. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[מ], שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; וְחַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת בְּטוּי[מא], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מ) שאפילו אם יעידו, העדות שלהם לא תתקבל. מא) שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק יא

שבועת הדיינים.

א. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּעַת שָׁוְא וָשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - כָּךְ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין בַּשֵּׁם[א], שֶׁנֶּאֱמַר[37]: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ" - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; שֶׁהַשְּׁבוּעָה בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ, מִדַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה הִיא, וְהִדּוּר וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ.

א) בהזכרת שם שמים או בכינויו.

ב. וְאָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר [יחד] עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשַׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה - נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם; שֶׁאֵין שֵׁם מִי שֶׁרָאוּי לַחְלֹק לוֹ כָּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בִּשְׁמוֹ, אֶלָּא הָאֶחָד בָּרוּךְ הוּא.

ג. וּמֵתֶר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ[ב], כְּדֵי לְזָרֵז אֶת עַצְמוֹ[ג], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי[ד]; שֶׁנֶּאֱמַר[38]: "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה, לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ"[ה].

35. לעיל ט, ב. 36. לעיל ט, א. 37. דברים-ואתחנן, ו, יג. 38. תהלים, קיט, קו.

ב) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. ג) לקיים את המצווה. ד) ואין שבועה חלה על שבועה, כמו שהסביר הרמב"ם לעיל. ה) שאפילו דוד המלך מעיד על עצמו בתהלים, שנשבע לקיים את ציווי הקב"ה.

ד. שְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִין לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, הִיא הַנִּקְרֶאת 'שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין', בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בָּהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[ו].

ו) מדברי חכמים.

ה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁטָּעָנוֹ חֲבֵרוֹ מִטַּלְטְלִין[ז], וְהוֹדָה בִּמִקְצָתָן וְכָפַר בִּמִקְצָתָן[ח], וּמִי שֶׁכָּפַר בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁטָּעָנוֹ, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו וּמַכְחִישׁוֹ[ט] - הֲרֵי אֵלּוּ, שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי וּכְפִירָה[יא].

ז) חברו תבע ממנו נכסים שאפשר לטלטל אותם (ולא קרקע). ח) ואז הדין שחייב לשלם על מה שהודה, ועל השאר נשבע שאינו חייב ונפטר מלשלם. ט) הכלל שבכל עדות ששני עדים מעידים וכתוצאה מהעדות הנתבע יתחייב לשלם, כאשר יש רק עד אחד שמעיד – הנתבע צריך להישבע שלא חייב, ואז יפטר מלשלם. י) שהתובע תובע בוודאות. יא) והנתבע כופר בהם.

וְכֵן שׁוֹמֵר שֶׁטָּעַן שֶׁאָבַד דָּבָר שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ, אוֹ נִגְנַב אוֹ מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע מִסָּפֵק[יב]; שֶׁאֵין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן יוֹדֵעַ אִם אֱמֶת טָעַן זֶה הַשּׁוֹמֵר, אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבַּע מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[39]: "שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם".

יב) טענת התובע היא ספק.

ו. כָּל שְׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ הַדַּיָּנִין, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי הִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְגַם הִיא נִקְרֶאת 'שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין'[יג]. וְגַם שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, שְׁנֵי מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: יֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי וּכְפִירָה - כְּגוֹן שְׁבוּעַת שָׁכִיר[יד], וּפוֹגֵם שְׁטָרוֹ[טו], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְיֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת בְּטַעֲנַת סָפֵק[טז] - כְּגוֹן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[יז], וְהָאַרִיסִין[יח], כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת יִתְבָּאֵר חִיּוּב כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת וְדִינֵיהֶן.

יג) ונקראת גם 'שבועת המשנה', שתיקנוה חכמי המשנה. יד) פועל שכיר שתובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, השוכר אומר נתתי והשכיר אומר לא קיבלתי, השכיר נשבע שלא קיבל, ונוטל את שכרו. טו) המלווה מציג את שטר החוב, אבל מודה שחלק מהסכום כבר נפרע, והלווה טוען שהוא כבר פרע את כל הסכום – הדין שנשבע המלווה על שאר הסכום ונוטל. טז) שהתובע טוען טענת ספק. יז) שאחד תובע את חברו, שמא לקחת מהחלק שלי. יח) אריס מקבל רשות מבעל השדה לטפל בשדה, ואת השכר שלו הוא לוקח מתוך התבואה. בעל השדה יכול לתבוע אותו שמא לקחת יותר ממה שמגיע לך, והאריס צריך להישבע שלקח רק מה שסוכם ביניהם.

ז. יֵשׁ שָׁם שְׁבוּעָה אַחֶרֶת, וְהִיא תַּקָּנַת חַכְמֵי [ה]תַּלְמוּד, וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'שְׁבוּעַת הֶסֵּת'; וְאַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ הַיּוֹם, אֵינָהּ נִקְרֶאת 'שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין'.

ח. שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין - בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וַדַּאי בֵּין עַל טַעֲנַת סָפֵק - כָּךְ הִיא: הַנִּשְׁבָּע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ, וְהוּא עוֹמֵד; וְנִשְׁבָּע בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי, בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה[יט], מִפִּיו אוֹ מִפִּי הַדַּיָּנִין. וְאֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

יט) בלשון קללה.

ט. כֵּיצַד מִפִּיו? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: 'הֲרֵינִי נִשְׁבָּע בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל', אוֹ 'הֲרֵינִי נִשְׁבָּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן', אוֹ 'בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם, שֶׁאֵין אֲנִי חַיָּב לָזֶה כְּלוּם'; וְכֵן אִם אָמַר: 'הֲרֵי הוּא[כ] אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל', אוֹ 'אָרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לָזֶה אֶצְלִי כְּלוּם'.

כ) הנשבע אומר כך על עצמו.

י. וְכֵיצַד מִפִּי הַדַּיָּנִין? כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ: 'מַשְׁבִּיעִין אָנוּ אוֹתְךָ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל', אוֹ 'בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, שֶׁאֵין לָזֶה בְּיָדְךָ כְּלוּם', וְהוּא עוֹנֶה 'אָמֵן'[כא]; אוֹ שֶׁאָמְרוּ: 'הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל', אוֹ 'לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָמוֹן וְלֹא יוֹדֶה לוֹ', וְהוּא עוֹנֶה 'אָמֵן'. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין.

כא) שכל העונה אמן אחר שבועה – כמוציא שבועה מפיו.

39. שמות-משפטים, כב, י.

יא. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּלֹא נְקִיטַת חֵפֶץ [=ספר תורה] **בְּיָדוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ טוֹעִין, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבָּע וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּיָדוֹ. וְאִם אָחַז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע; שֶׁחֲרֵי אָחַז תּוֹרָה בְּיָדוֹ, וּכְמוֹ סֵפֶר הֵן. הִשְׁבִּיעוּהוּ מְיֻשָּׁב, אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע.**

יב. תַּלְמִיד חֲכָמִים - לְכַתְּחִלָּה מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ וְהוּא יוֹשֵׁב[כב] **וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל סֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֵפֶץ הִיא. וְנִשְׁבָּע בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.**

כב) מפני כבודו.

יג. אֵין• בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת לִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, אֶלָּא נְקִיטַת חֵפֶץ - שֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה; אֲבָל מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי, בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה, מִפִּיו אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּל לִהְיוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּיַד חַזָּן [=שמש בית] **הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׁאָר הָעָם, בְּעֵת שֶׁמַּשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת - כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו**[כג].

השגת הראב"ד

אין . . בכנוי א"א שמעתי שתקנו הגאונים שאין משביעין עכשיו לא בשם ולא בכנוי כדי שלא יהא העולם חרב על ידי החוטאים שרבו אלא שמחרימין אותו ומקללים אותו ומחרימין עליו בשופרות וכבוי נרות ומטות כפויות לאיים עליו שאם יחטא לעצמו יחטא.

כג) כדי להטיל עליו אימה, שישבע אמת.

יד. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ, חֲרֵי זוֹ כְּמִצְוָתָהּ[כד]**; וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. אֲבָל רַבּוֹתַי הוֹרוּ**[כה]**, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָיָה זוֹ**[כו]**. וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינִין לְהַשְׁבִּיעַ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**[כז] **- צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע, עַד שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה**[כח]**; שֶׁשְּׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, הִיא שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּעַצְמָהּ**[כט]**. וְאַף שְׁבוּעַת הֶסֵּת**[ל]**, נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.**

כד) כדינה, ואפילו לכתחילה. כה) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש. כו) להישבע דווקא בלשון הקודש. כז) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ולכן יחשוש לשקר. ובנוסף זהו עלבון לבית דין להשביע בלשון אחרת. כח) להסביר לנשבע בצורה ברורה, שיבין וידע על מה הוא נשבע. כט) שבועת הדיינין נחשבת כמו שבועת הפקדון, ושם מתחייב רק כאשר מבין את השבועה. ל) שאינה חמורה כשבועת הדיינים.

טו. כָּל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[לא] **וּכְפִירָה**[לב]**, בֵּין שֶׁהָיְתָה מִן הַתּוֹרָה בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - מְאַיְּמִין עָלָיו**[לג] **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְכָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ בְּטַעֲנַת סָפֵק, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵינוֹ צָרִיךְ אִיּוּם.**

לא) שהתובע טוען טענה וודאית. לב) שהנתבע כופר בתביעה. לג) מטילים עליו אימה, שישבע אמת.

טז. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אוֹמְרִין לוֹ: "הֱוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא"[40]. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן "וְנִקָּה"[41]לד, וְכָאן נֶאֱמַר "לֹא יְנַקֶּה"[42]לה. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ[לו]**, וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁמְּחַפִּין עָלָיו**[לז]**. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא גּוֹרֵם לְהִפָּרַע מִכָּל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל**[לח] **- שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה בָּזֶה**[לט]**, שֶׁנֶּאֱמַר[43]: "אָלָה**[מ]** וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ" וְגוֹ', וְכָתוּב אַחֲרָיו[44]: "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ, וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ"**[מא].**

לד) שהקב"ה מוחל לשבים. לה) "לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". לו) מענישים אותו בלבד, ולא את משפחתו. לז) קרובי משפחה שיודעים את האמת, מסתירים ומחפים על השקר. לח) הרמב"ם משתמש בלשון נקיה, כוונתו לנזק שייגרם לישראל. לט) אחראים אחד על השני. מ) בפסוק שמתאר את חטאי ארץ ישראל כלל את הנשבעים לשקר. מא) בגלל החטאים האלה נענשו כל יושבי הארץ.

כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - תּוֹלִין[מב] **לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת, וְכָאן - נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר[45]: "הוֹצֵאתִיהָ**[מג]**, נְאֻם ה' צְבָאוֹת, וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר"; "הוֹצֵאתִיהָ", מִיָּד**[מד]**; "וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב", זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מָמוֹן עַל חֲבֵרוֹ, וְטוֹעֲנוֹ בְּחִנָּם וּמַשְׁבִּיעוֹ; "וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר", כְּמַשְׁמָעוֹ. "וְכִלַּתּוּ**[מה]** וְאֶת עֵצָיו וְאֶת**

40. שמות-יתרו, כ, ו; דברים-ואתחנן, ה, י. 41. שמות-כי־תשא, לד, ז; במדבר-שלח, יד, יח. 42. שם. 43. הושע, ד, ב. 44. שם, ד, ג. 45. זכריה, ה, ד.

אֲבָנָיו"[46] - דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן, שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלֶּה אוֹתָן'[מו].

מב) מחכים ולא מענישים אותו. מג) את הקללה הרשומה במגילה שראה הנביא. מד) ומיד כשהוצאתיה תבוא הקללה לבית הגנב. מה) הקללה תכלה את מי שמשביע סתם את חבירו או הנשבע לשקר. מו) עציו – שאין המים מכלים אותם, ואבניו – שהאש לא מכלה אותם, שבועת השקר שלו – מכלה אותם.

יז. וְעִנְיַן הָאִיּוּם הַזֶּה כֻּלּוֹ - בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹמְרִין לָהֶן, כְּדֵי שֶׁיָּבִינוּ בַּדְּבָרִים וְיַחֲזֹר הַחוֹטֵא לְמוּטָב.

אָמַר: 'אֵינִי נִשְׁבָּע' - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[מז], וְנוֹתֵן מַה שֶׁטָּעָנוֹ חֲבֵרוֹ; וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: 'אֵינִי מַשְׁבִּיעוֹ', וּפְטָרוֹ[מח] - הוֹלְכִין לָהֶן.

מז) מלהישבע. מח) מלשלם.

יח. אָמַר[מט]: 'הֲרֵינִי נִשְׁבָּע', וַחֲבֵרוֹ תּוֹבְעוֹ[נ] - הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִין זֶה לָזֶה: "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה"[47נא]; וְאוֹמְרִין לוֹ: 'לֹא עַל דַּעְתְּךָ[נב] אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ, וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין'[נג].

מט) הנתבע. נ) שישבע או ישלם. נא) כי אם הנתבע נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד אדם נאמן, ולכן הגיעו לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה. נב) על מחשבת לבך. נג) וכך הם מונעים ממנו להישבע ולהתכוון לדבר אחר.

יט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְאַיְּמִין אִיּוּם זֶה בִּשְׁבוּעַת טַעֲנַת סָפֵק כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְלֹא בִּשְׁבוּעַת הֶסֵּת[נד] - צְרִיכִין הַדַּיָּנִין לִפְצֹר[נה] בְּבַעֲלֵי דִּינִין; אוּלַי יַחְזְרוּ בָּהֶם[נו], עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל.

נד) והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהישבע וישלם בעל־כרחו לתובע – בשבועת התורה או בשבועה מדרבנן. אבל בשבועת היסת, גם אם יפרוש ויחליט לא להישבע, לא נוכל לחייב אותו לשלם, כי מעיקר הדין הוא פטור, וכדי שהתובע לא יפסיד, אנחנו לא נגרום לנתבע שלא ישבע. נה) להרבות בבקשה. נו) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם.

כ. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּשֶׁקֶר - שֶׁהוּא חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[נז], שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֶיהָ[48]; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, וְאַף• עַל פִּי שֶׁהוּא מֵזִיד. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מַה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו, בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ - שֶׁהוּא רְבִיעַ הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה[נח]; וּמֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בַּיִת [–המקדש], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].

השגת הראב"ד
ואף . . חומש א"א אחר שתיקנו הגאונים שאין בשבועתנו לא שם ולא כנוי אין בהם לא חומש ולא אשם שאינן אלא ענין קללות לחוטא.

נז) שהרי הוא כופר ממון חבירו שנמצא אצלו. נח) החומש מחושב מסך הקרן והחומש יחד, ולא מהקרן בלבד.

פֶּרֶק יב

חומרת השבועה ואיסור הזכרת שם ה' לשווא.

א. אַף• עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא אוֹ עַל שֶׁקֶר, וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וּמֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן עָוֹן הַשְּׁבוּעָה כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[50]: "לֹא יְנַקֶּה ה'" - אֵין לָזֶה נְקָיוֹן מִדִּין שָׁמַיִם, עַד שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁחִלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר[51]: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". לְפִיכָךְ[א] צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעָוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת.

אף . . לשוא א"א והרי אמרו על שבועת שוא ועל כיוצא בה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו והרי חייבי מיתות ב"ד מתודין ומתכפר להן ומלקות תחת מיתה עומדת.

א) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר בלי ייסורים נוספים.

ב. עָוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין - יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָעֲוֹנוֹת.

ג. מִי• שֶׁנִּשְׁבַּע בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבַשֶּׁמֶשׁ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁבְּרָאָם, אֵין זוֹ שְׁבוּעָה; וְכֵן

השגת הראב"ד
מי . . שבועה א"א ליחייב עליה קרבן ומלקות.

46. שם. 47. במדבר-קרח טז, כו. 48. לעיל א, ח. 49. לעיל א, ט. 50. שמות-יתרו, כ, ו; דברים-ואתחנן, ה, י. 51. ויקרא-קדושים, יט, יב.

הַנִּשְׁבָּע בְּנָבִיא מִן הַנְּבִיאִים, אוֹ בִּכְתָב מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[ב] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נָבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בִּכְתָב זֶה, אֵין זוֹ שְׁבוּעָה[ג].

וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁבוּעוֹת, מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן [=מזהירים אותם] וּמְלַמְּדִין[ד] • אֶת הָעָם שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בְּכָךְ; וּמַרְאִין בְּעֵינֵיהֶן שֶׁזּוֹ שְׁבוּעָה, וּפוֹתְחִין לָהֶן פֶּתַח[ה] וּמַתִּירִין לָהֶן.

ב) ספר מכתבי הקודש (חוץ מ'תורה', כמבואר בהלכה הבאה). ג) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ד) פתח חרטה על השבועה, כמבואר לעיל בפרק ו.

ד. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים[ה]? בִּשְׁאָר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל הַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה[ו] - אִם נִשְׁבַּע בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ[ז], דַּעְתּוֹ עַל הַהַזְכָּרוֹת[ח]; וְאִם נִשְׁבַּע בָּהּ סְתָם, דַּעְתּוֹ עַל הַגְּוִילִין[ט], וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה[י]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמַה שֶּׁכָּתוּב בָּהּ, וְאָסוּר[יא].

ה) שאין זו שבועה. **ו) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני.** **ז) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה.** **ח) על שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב.** **ט) על הקלף שהתורה כתובה בו, ולא על מה שכתוב בתורה עצמה.** **י) כי לא נשבע בשם ה'.** **יא) אף אם לא אומר שנשבע על מה שכתוב בה, כי באופן שמחזיק ספר תורה, זה נחשב שבועה גמורה.**

ה. וְהַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה סְתָם[יב] - אִם תַּלְמִיד חֲכָמִים הוּא[יג], אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[יד]; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת[טו].

יב) ולא נטלה בידו, שדעתו על הקלף ואין זו שבועה. **יג) שיודע לחלק בדין בין "נשבע סתם" ל"נטלה בידו".** **יד) שאין זו שבועה כלל.** **טו) כי הוא אינו יודע מה ההבדל בין "נשבע סתם" ל"נשבע ונטלה בידו".**

ו. עֶבֶד • שֶׁנִּשְׁבַּע - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכִפּוּתוֹ[טז], וַהֲרֵי הוּא אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע כְּקֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע[יז]; לְפִי שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לוֹ[יח], כְּדֵי שֶׁתְּחוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ; וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבוּעוֹת[52]: "לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", מִי שֶׁנַּפְשׁוֹ בִּרְשׁוּתוֹ - יָצָא עֶבֶד, שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע עַל נִכְסֵי אַחֵר[יט].

טז) לכוף אותו לבטל את השבועה. **יז) שאין השבועה חלה עליו כלל.** **יח) לעבד עצמו.** **יט) ואין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר.**

ז. קְטַנִּים שֶׁנִּשְׁבְּעוּ, וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה[כ] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין[כא] - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד בִּדְבָרֵיהֶן כְּדֵי לְחַנְּכָן[כב] וּלְאַיֵּם עֲלֵיהֶן[כג], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ עָלָיו, דָּבָר שֶׁאֵין הַקָּטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִזָּק - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיָּצוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר זְמַן מְרֻבֶּה - מַכֶּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ, וְגוֹעֲרִין בּוֹ, וּמַרְאִין לוֹ שֶׁהֲתִרָה שְׁבוּעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָגִיל לְהָקֵל רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת.

כ) מהות השבועה ועניינה. **כא) לקיים שבועתם, כי הם עדיין אינם בני עונשים.** **כב) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו.** **כג) על חומר עוון שבועת שקר ועונשה.**

ח. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּקְּטַנִּים הַרְבֵּה, וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דִּבְרֵי אֱמֶת בְּלֹא שְׁבוּעָה - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין לְהִשָּׁבַע תָּמִיד, כְּגוֹיִים; וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹבָה עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת.

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לַשָּׁוְא, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע לְפָנָיו לַשֶּׁקֶר[כד], אוֹ שֶׁבֵּרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ

השגת הראב"ד

ומלמדין . . בכך א"א באמת צריכין שאלה לחכם ועובר משום בל יחל.

השגת הראב"ד

עבד . . לכפותו א"א פירוש אם נשבע שיתענה אינו צריך לכפותו שיאכל לפי שלא חל עליו הנדר שנאמר להרע או להיטיב מה הטבה רשות וכו' יצא זה ששבועתו להרע לרבו אבל אם נדר בנזיר צריך שיאמר לו רבו שתה.

השגת הראב"ד

כמה . . הקדש א"א כמה אני תמה על המחבר הזה מה ראה לחלק בין תורה לשאר כתבי הקדש ואם יש ביניהם לענין בני העיר שמכרו תורה לא יקחו ספרים ולענין מניחין ס"ת ע"ג ספרים אבל לענין קדושה הכל קדוש ומצילין אותן בשבת מפני הדליקה וטעונין גניזה ומטמאין את הידים וקדושים הם לכל דבר כתורה והנשבע בהם ומשקר כמשקר במי שצוה אותן, והריני מודיע שאין הענין הזה כמו שהוא סובר שלא על הנשבע בתורה קאמר אלא על המתפיס בס"ת שאם אמר ככר זו עלי כספר התורה הזה אם מנחא אארעא לא אמר כלום דדעתיה אגוילים וגוילים אין בהם קדושה אלא בשביל האותיות שעליהן הילכך אין כאן התפסה אבל אי נקיט ליה בידיה דעתיה אהזכרות שבו ואזכרות כדבר הנדור הוא שעל ידי הכתיבה והכוונה לשם קדושה הם קדושות וכ"ש אם אמר במה שבתוכה שהיא התפסה ואע"ג דמנחא אארעא, ובירושלמי מפורש בתורה הרי זה מותר כקדושת התורה כלומר ואין זה כדבר המקודש בידי אדם, ככתוב בה הרי זה אסור דקדושה כתוב בה כלומר שהם מקודשים ע"י אדם וכוונתו לקדושה.

ו. עֶבֶד - עבד לכפותו, כי הוא אינו יודע מה ההבדל בין "נשבע סתם" ל"נשבע ונטלה בידו".

ז. קְטַנִּים - כי הם עדיין אינם בני עונשים.

ח. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּקְּטַנִּים הַרְבֵּה - כי הם עדיין אינם בני עונשים.

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לַשָּׁוְא - כי הם עדיין אינם בני עונשים.

52. במדבר-מטות, ל, ג.

צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת[53] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִדָּהוּ, הוּא בְּעַצְמוֹ יְהֵא בְּנִדּוּי. וְצָרִיךְ לְהַתִּיר אוֹתוֹ מִיָּדְכה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִכְשׁוֹל לַאֲחֵרִיכו - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁנִּדּוּהוּ. וְאִם תֹּאמַר יוֹדִיעוּכז, נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי - שֶׁהֲרֵי לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם מַעֲוֶה וּשְׁבוּעָה תָּמִידכח.

כד) והזכיר שם שמים. כה) את הנידוי. כו) שלא יתרחקו ממנו כדין מנודה. כז) וישאר זה בנידויו, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה. כח) אנשים התרגלו לדבר בלשון עקומה ונשבעים תמיד.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִיכט? בְּשֶׁהָיָה הַנִּשְׁבָּע הַזֶּה אוֹ הַמְבָרֵךְ לְהַבַּטָּלָה מֵזִיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג, וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה אָסוּר - אֵינוֹ חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאָסוּר לְנַדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב שׁוֹגֵג; אֶלָּא מַזְהִירוֹ וּמַתְרֶה בּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר.

כט) שחייב השומע לנדותו.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא בִּלְבַד הִיא הָאֲסוּרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִיל לְבַטָּלָה - אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע. הֲרֵי הַכָּתוּב מְצַוֶּה וְאוֹמֵר[54]: "לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא"; וּבִכְלַל יִרְאָתוֹ, שֶׁלֹּא יַזְכִּירוּ לְבַטָּלָה.

ל) שמות הקב"ה שאסור למחקם.

לְפִיכָךְ, אִם טָעָה הַלָּשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבַטָּלָה - יְמַהֵר מִיָּד, וִישַׁבַּח וִיפָאֵר וִיהַדֵּר לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לְבַטָּלָה. כֵּיצַד? אָמַר: 'ה'' - אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד', אוֹ: 'גָּדוֹל הוּא וּמְהֻלָּל מְאֹד', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַטָּלָה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשָּׁאֵל [–להתיר] עַל הַשְּׁבוּעָהלא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְאֵין בָּזֶה דֹּפִי [=פגם], וּמִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ [=שמהסס] בְּדָבָר זֶה אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁמֶץ מִינוּתלב - אַף עַל פִּי כֵן, רָאוּי לְהִזָּהֵר בְּדָבָר זֶה; וְאֵין נִזְקָקִין לְהֵתֵר אֶלָּא מִפְּנֵי דְּבַר מִצְוָה, אוֹ מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לָאָדָם שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע כְּלָללג; וְאִם • עָבַר וְנִשְׁבַּע שֶׁיִּצְטַעֵר, יַעֲמֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר[55]: "נִשְׁבַּע לְהָרַעלד, וְלֹא יָמֹר", וְכָתוּב אַחֲרָיו[56]: "עֹשֵׂה אֵלֶּה - לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם".

השגת הראב"ד

ואם . . יעמוד א"א דוקא בשבועה ושנשבע להרע לעצמו אבל נודר בנדר אפילו להרע לעצמו מצוה להתירו שהרי אמרו הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן.

לא) על ידי החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. לב) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלה ממשה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה על ידי חכם, כפי שהסביר הרמב"ם לעיל. לג) שאינו יכול להיזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. לד) לעצמו.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ יום שישי ו' סיון ~

הִלְכוֹת נְדָרִים

נדרי איסור ונדרי הקדש; נודר בדבר הנדור או בדבר האסור.

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא דִּין הֵפֵר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. הַנֶּדֶר נֶחְלָק לִשְׁתֵּי מַחְלָקוֹת. הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן - הוּא שֶׁיֵּאָסֵר אָדָם עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: 'פֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי שְׁלֹשִׁים יוֹם', אוֹ 'לְעוֹלָם', אוֹ 'מִין פְּלוֹנִי מִפֵּרוֹת הָעוֹלָם', אוֹ 'פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי'א, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיֵּאָסֵרב - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם

53. א, טו. 54. דברים-כי-תבוא, כח, נח. 55. תהלים, טו, ד. 56. שם, פסוק ה.

הפניות לשיחות קודש

נדרים: מענין הנדרים הוראה כי בכוחו של יהודי להפוך חפץ חולין לקדושה – יין מלכות סע"ז. **שישמור . . שנדר:** ב' דינים וחיובים – לקו"ש חכ"ז ע' 4.

שְׁבוּעָה כְּלָל, וְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם[ג] וְלֹא כִּנּוּי[ד]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[1]: "לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", שֶׁיֶּאֱסֹר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין. וְכֵן אִם אָמַר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי אִסָּר', הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֵלֶק זֶה, הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ 'נִדְרֵי אִסָּר'.

א) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לחיות בלא פירות כלל, והרי זה נדר שווא. ב) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. ג) שם שמים. ד) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון.

ב. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי - הוּא שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: 'הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא עוֹלָה', אוֹ 'הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא שְׁלָמִים', אוֹ 'מִנְחָה'; אוֹ: 'הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה', אוֹ 'שְׁלָמִים'[ה]. וְהָאוֹמֵר 'עָלַי', הוּא הַנִּקְרָא 'נֶדֶר', וְהָאוֹמֵר 'הֲרֵי זוֹ', הוּא הַנִּקְרָא 'נְדָבָה'. וְהַנְּדָבָה וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הֵן, אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[ו], וּנְדָבוֹת - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[ז]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[2]: "וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר, וְנִדְבוֹתֶיךָ" וְגוֹ'. וְחֵלֶק זֶה, הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ 'נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ'[ח].

ה) שכל אלה אדם לא מביא אותם על חטא, אלא נדר או נדבה. ו) אם הבהמה מתה או נגנבה אחרי שהפריש אותם לקורבן, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. ז) כי הוא התחייב להביא נדבה זו, דווקא בהמה זו, והיא מתה או נגנבה. ח) שנדר או שנדב אותם לטובת הקדש. ובחלק הראשון – נדרי איסר, אין להקדש שום חלק בהם, כי וכל מטרת הנדר רק לאסור על עצמו בלבד.

ג. וְדִינֵי הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ וּמִשְׁפְּטֵיהֶם - כֻּלָּם יִתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָם, בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁיְּקַיֵּם אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ - בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי אִסָּר, בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" וְגוֹ', וְנֶאֱמַר[4]: "כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו, יַעֲשֶׂה".

ה. הָאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'תְּאֵנִים אֲסוּרִין עָלַיו', אוֹ: 'תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַיו', וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאָכַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[ט]; שֶׁאֵין לַנְּדָרִים שִׁעוּרִי[י] - שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדָּבָר[יא], הֲרֵי זֶה כִּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[יב].

ט) וזה חילל דברו. י) כלומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור אכילה, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. יא) ולא הזכיר בו לשון אכילה. יב) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי.

אָמַר: 'אֲכִילָה מִפֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי', אוֹ 'אֲכִילָה מִפֵּרוֹת אֵלּוּ' - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת[יג].

יג) היות שכאן הזכיר "אכילה", וחכמים שיערו שאין אכילה פחות מכזית.

ו. אָסַר • עַל עַצְמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֵנִים וַאֲכִילָה מִן הָעֲנָבִים - בֵּין בְּנֶדֶר אֶחָד[יד], בֵּין בִּשְׁנֵי נְדָרִים[טו] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[טז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

אסר . . מצטרפין א"א הגמרא לא אמרה כן דהא אקשינן אי אמר אכילה מזו עלי קונם אכילה מזו עלי קונם זיל הכא ליכא שיעורא וכו' וקונמות אמאי מצטרפין ואוקמוה דאמר אכילה משתיהן עלי קונם.

יד) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. טו) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. טז) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה.

ז. הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן'[יז], אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי הֵן כְּקָרְבָּן', אוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'כָּל מַה שֶּׁאֹכַל לְךָ [–ממך] עָלַי קָרְבָּן', אוֹ 'כְּקָרְבָּן', אוֹ 'הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן'[יח] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּדֹּר אָדָם קָרְבָּן, וְיַעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֹל - קָרְבָּן, וְתֵאָסֵר[יט].

יז) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה. יח) והוא התכוון לאסור על עצמו לאכול משל חברו. יט) ביכולתו של אדם לקחת בהמה להפוך אותה לקורבן ותיאסר עליו, לכן גם יכול לקחת פירות סתם ולאסור אותם על עצמו כעין קורבן. וזה נקרא "מתפיס נדר", שהוא לוקח איסור שיש בקורבן ומעביר (מתפיס) אותו על הפירות.

1. במדבר-מטות, ל, ג. 2. דברים-ראה, יב, יז. 3. דברים-כי־תצא, כג, כד. 4. במדבר-מטות, ל, ג. 5. במדבר-מטות, ל, ג.

הפניות לשיחות קודש

ונאמר: החילוק בין ב' הפסוקים – לקו"ש חכ"ז ע' 5.

ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי', אוֹ 'מִין פְּלוֹנִי עָלַי', אוֹ 'מַה שֶּׁאֹכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר', אוֹ 'כַּעֲבוֹדָה זָרָה', אוֹ 'כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת', וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין כָּאן נֶדֶר; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׂר חֲזִיר כִּבְשַׂר חֲזִיר[כ].

כ) אין ביכולתו של האדם להפוך סתם דבר לבשר חזיר, לכן הוא לא יכול להשוות את הפירות לבשר חזיר.

ט. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמֻּשָּׁם דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים כִּדְבָרִים הָאֲסוּרִין[כא] - אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאָסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[כב], הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[כג], הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

כא) שרוצה להעתיק את האיסור שחל בדברים האיסורים, על הדברים המותרים (להתפיס נדר). כב) כגון קרבן, שהוא הופך להיות קדוש על ידי אמירת פיו. כג) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[כד], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ - אֶפְשָׁר לְנוֹדֵר לְהָבִיא אוֹתָם מֵחֲמַת נִדְרוֹ; שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנָזִיר[כה], מֵבִיא חַטָּאת[כו]; וְאִם נִטְמָא[כז], מֵבִיא אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַטָּאת', אוֹ 'כְּאָשָׁם', אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי הֵן חַטָּאת', אוֹ 'הֲרֵי הֵן אָשָׁם' - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[כח].

כד) אלא הם קורבנות שמביאים על עבירות שעבר האדם. כה) שנדר להיות נזיר. כו) כשישלים ימי נזירותו, הנזיר מביא כבשה לחטאת. כז) טומאת מת. כח) היות שיכול להיות מקרה שהוא יחייב את עצמו בחטאת ואשם בנדר — במקרה שנודר להיות נזיר, לכן אפשר להתפיס נדר על חטאת ואשם.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן עוֹלָה', אוֹ 'שְׁלָמִים', אוֹ 'מִנְחָה', אוֹ 'תּוֹדָה', שֶׁהֵן אֲסוּרִין - שֶׁכָּל אֵלּוּ בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[כט].

כט) ובוודאי שיכול להתפיס בהם נדר.

השגת הראב"ד

האומר . . ונדבה א"א אנו רגילין לפרש מפני שהחלה והתרומה לכהן נכסיו הן וכחולין לגבי ישראל הן והחטאת והאשם כיון שקדושתן ע"י אדם מתפיס בנדר הוא שאין דוקא נדר ונדבה וזהו שרבי יעקב אומר מתפיס בבכור אסור מפני שמצוה להקדישו ואף ע"פ שאינו נדר אבל מתפיס בחלת אהרן ותרומתו מותר אע"פ שחייב להקדישן והטעם כמו שפירשתי שזו נכסי כהן ונכסי אשתו ובנותיו אבל הבכור אינו אלא לזכרים שכל דברים אלו ענינם כאומר הרי הן כקרבן הקרב בירושלים.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: • 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן'[ל], אוֹ 'כִּתְרוּמָתוֹ'[לא] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[לב], שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[לג].

ל) כחלה שמפרישים מעיסה לתת לכהן. לא) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. לב) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. לג) הפרשת חלה ותרומה היא חובה, ולא נדר או נדבה.

יב. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּנוֹתָר'[לד], 'כְּפִגּוּל'[לה], 'כְּבָשָׂר טָמֵא שֶׁל קָדָשִׁים'[לו] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָן כִּבְשַׂר קָרְבָּן מִכָּל מָקוֹם[לז].

לד) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור להיאכל. לה) קורבן שבעת העבודה חשב הכהן לאכול את הבשר אחרי זמנו או חוץ למקום שמותר לאכול אותו, ונאסר הבשר באכילה. לו) שאסור באכילה. לז) למרות שכל אלו הם אסורים מצד דבר האוסר, ולא מצד נדרו, מכל מקום בגלל שכל אלו הגיעו רק בגלל דין קורבן, והקורבן עצמו יכול להיות על ידי נדר, לכן גם יכול להתפיס עליהם.

יג. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה'[לח] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים, הוֹאִיל וּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיַד אָדָם[לט]. 'הֲרֵי הֵן עָלַי כִּבְכוֹר'[מ] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם[מא], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[6]: "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ".

לח) אחד מכל עשרה בהמות צריך להקדיש. לט) אף שמעשר בהמה הוא חיוב מהתורה ואינו תלוי בנדר האדם, מכל מקום, כיוון שהקדשתו מתבצעת רק על ידי פעולת האדם — בכך שהוא מונה עשרה בהמות ומכריז על העשירי כמעשר — נחשב הדבר כאילו קדש אותו בפיו, ודבר זה נקרא "דבר הנדור". מ) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכוהנים. מא) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו אם הבעלים לא הקדיש אותו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור".

יד. אָמַר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי כְּחֶרְמֵי שָׁמַיִם'[מב] - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין, שֶׁחֶרְמֵי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת[מג]. 'הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה'[מד], 'כַּתְּמִידִים'[מה], 'כַּדִּירִים'[מו], 'כְּעֵצִים'[מז], 'כָּאֲשִׁים'[מח], 'כַּמִּזְבֵּחַ'[מט], אוֹ 'כְּאֶחָד מִמְּשַׁמְּשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ'[נ], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי כַּיָּעִים'[נא], אוֹ 'כַּמִּזְרָקוֹת'[נב], אוֹ 'כַּמִּזְלָגוֹת'[נג], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי כַּהֵיכָל'[נד],

6. ויקרא-בחוקותי, כז, כו.

שהנודר . . חטאת: במשמעות הדבר ביחס לגדר קרבנות נזיר — לקו"ש חל"ח ע' 26 והע' 8.

'כִּירוּשָׁלַיִם'[נה] - 'הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁם קָרְבָּן; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ, עִנְיָנָם כְּאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן'[נו].

מב) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. מג) לתיקון בית המקדש. מד) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קורבנות צבור. מה) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. מו) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. מז) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. מח) כקורבנות הנקרבים על אש המזבח. מט) כקורבנות שעל גבי המזבח. נ) כלים שמשרתים בהם למזבח. נא) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. נב) כלים שמקבלים בהם דם הקורבנות לזריקה. נג) שהופכים בהם את אברי הקורבנות כשהם נקטרים על המזבח. נד) כקורבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. נה) כקורבנות הנאכלים בירושלים. נו) וכולם באים מדבר הנדור.

טו. הָיָה • לְפָנָיו בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיָה בְּשַׂר שְׁלָמִים אַחַר זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁהוּא מֻתָּר לְזָרִים[נז], וְאָמַר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה' - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁלֹּא הִתְפִּיס אֶלָּא בְּעִקָּרוֹ, שֶׁהָיָה אָסוּר[נח]. אֲבָל אִם הָיָה בְּשַׂר בְּכוֹר - אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים[נט], הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

השגת הראב"ד

היה . . בכור א"א חיי ראשי אין הדברים הללו מחוורין אצלי ולא נראה דרכם בעיני דר' יהודה שהוא מתיר מתפיס בבכור הטעם מפני שאינו קדוש בידי אדם ואם כן אפי' קודם זריקה ואי כרבי יעקב הואיל ומצוה להקדישו כנדר הוא אפילו אחר זריקה נמי דהא מעיקרו מתפיס הוא, ודומה לי שטעה בפירוש הגמרא ששאלו בגמ' במחלוקת דר' יהודה ורבי יעקב במתפיס בבכור היכי דמי אילימא לפני זריקת דמים מ"ט דר' יהודה והכי פירושה אם אמר בפירוש בבכור לפני זריקת דמים אמאי מותר ואם אמר בפירוש בבכור לאחר זריקת דמים אמאי אסור הא בהדיא בהיתרא מתפיסה אלא לאו דלא אמר מידי אלא אמר בשר זה כזה ואי אמר לפני זריקת דמים ודאי לדברי הכל אסור דדבר הקדוש בנדר הוא אלא לאו לאחר זריקת דמים וקא מפלגי בהא מילתא אי בעיקרא דמילתא מתפיס אי בדהשתא ודחינן דר' יהודה ור' יעקב בפלוגתא אחרת פליגי דמאן דשרי אפילו בבכור מחיים שרי משום דאינו מתפיס בדבר הנדור ומאן דאסר סבר דדבר הנדור הוא ובבכור מחיים הוא אי נמי בבשר שלפני זריקה פליגי אבל בבשר שלאחר זריקה אפשר דלדברי הכל מותר האי הוא פירוש דשמעתא בלא ספק.

נז) בשר השלמים, אחרי שזרקו את דמו על המזבח, מותר להאכילה על ידי בעל הקורבן. נח) לפני זריקת הדם. נט) שאסור אז באכילה אפילו לכוהנים.

טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם עִלְּגִים, וּמַפְסִידִין [=משבשים] **אֶת הַלָּשׁוֹן, וּמְכַנִּין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם אַחַר הַכִּנּוּי. כֵּיצַד? כָּל כִּנּוּיֵי קָרְבָּן, כְּקָרְבָּן;**

'הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם'[ס], 'קוֹנָח', 'קוֹנָז' - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְקָרְבָּן[סא]. 'חֵרֶק', 'חֵרֶף', 'חֵרֶד' - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין לְחֵרֶם[סב]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן כְּלַל הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן.

ס) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. סא) ונדרו חל כאילו אמר הרי הם עלי קרבן. סב) חרם – הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית.

יז. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּכִנּוּיִין - כָּךְ אִם הִקְדִּישׁ[סג] בְּכִנּוּיִין, הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ; וְכִנּוּיֵי הַכִּנּוּיִין מֻתָּרִין, בֵּין בִּנְדְרֵי אִסָּר בֵּין בִּנְדְרֵי הֶקְדֵּשׁ.

סג) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית.

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ, לֹא יְהֵא חֵלִין'[סד], אוֹ 'לֹא יְהֵא כָּשֵׁר', אוֹ 'לֹא יְהֵא דְּכֵי' [=טהור]**, אוֹ 'לֹא יְהֵא טָהוֹר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ יְהֵא קָרְבָּן', שֶׁהוּא אָסוּר. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ טָמֵא'[סה], אוֹ 'נוֹתָר', אוֹ 'פִּגּוּל' - הֲרֵי זֶה אָסוּר.**

סד) אלא קורבן. סה) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן שהתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל – היות ואפשר לומר שהתכוון לקדשים טמאים אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'לֹא חֵלִין לֹא אֹכַל לְךָ' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'מַה שֶּׁאֹכַל לְךָ לֹא יְהֵא חֵלִין, אֶלָּא קָרְבָּן'[סו]; וְכֵן אִם אָמַר: 'הַקָּרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ', 'קָרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ', 'כְּקָרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

סו) ולפיכך לא אוכל לך.

אֲבָל הָאוֹמֵר: 'הַקָּרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ', אוֹ 'כְּקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ', אוֹ 'לְקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ', אוֹ 'קָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ', אוֹ 'לֹא קָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ' - כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָּן שֶׁלֹּא יֹאכַל לָזֶה - וְהַנִּשְׁבָּע בְּקָרְבָּן אֵינוֹ כְּלוּם[סז] - אוֹ שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יֹאכַל לוֹ קָרְבָּן[סח].

סז) משמעות ראשונה שאפשר להבין מדבריו, שהוא נשבע בקורבן שלא יאכל אצל חברו – והנשבע בקורבן (ולא בשם ה') אינו נחשב לשבועה. סח) משמעות נוספת אפשר להבין מדבריו, שהוא נודר שמה שלא יאכל אצל חברו, יהיה אסור עליו כקורבן – אבל מה שיאכל – יהיה מותר.

כ. ׳חֻלִּין • שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳הַחֻלִּין שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳כְּחֻלִּין שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳חֻלִּין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, ׳הַחֻלִּין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, ׳כְּחֻלִּין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳[סט] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

השגת הראב"ד

חולין . . לך א"א זה זה המחבר מזכי שטרא לבי תרי הוא למעלה פוסק כחכמים דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן לפיכך לא חולין שאוכל לך אסור דמשמע לא חולין להוי אלא קרבן והכא קאמר חולין לא אוכל לך מותר ומוקים לה בגמ' כר"מ דאע"ג דאיכא למשמע מה שלא אוכל לך חולין הא מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן דלרבנן אסור ולר"מ מותר ועוד למעלה למה פסק כחכמים והא קי"ל כר"מ דבעינן תנאי כפול.

סט) אף על פי שאפשר לדקדק בדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים בנדרים: "מכלל לאו אתה שומע הן", אלא רק כאשר הוא מפרש.

כא. אֲבָל הָאוֹמֵר: ׳לֹא טָמֵא שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳לֹא נוֹתָר שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳לֹא פִּגּוּל שֶׁאֹכַל לָךְ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁמַּשְׁמָעוֹ: ׳שֶׁדָּבָר שֶׁאֹכַל לָךְ הוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֹכַל לָךְ׳.

כב. ׳כְּהֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳הֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ׳, ׳לֹא הֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ׳ - אָסוּר[ע]; ׳הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, ׳כְּהֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, ׳לֹא הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳ - מֻתָּר, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּהֵיכָל שֶׁלֹּא יֹאכַל[עא]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ע) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקורבנות ההיכל. עא) והנשבע בהיכל אינו נחשב לכלום.

כג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳מֻדָּר אֲנִי מִמְּךָ׳ - מַשְׁמַע דָּבָר זֶה, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמּוֹ[עב]; ׳מֻפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ׳ - מַשְׁמַע דָּבָר זֶה, שֶׁלֹּא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ[עג]. ׳מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ׳ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת[עד]; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: ׳מְנֻדֶּה אֲנִי לָךְ׳[עה], אוֹ ׳מְשַׁמַּתְנָא [=מנודה בארמית] אֲנִי מִמְּךָ׳.

עב) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא איסור הדיבור בלבד. עג) בעסקי מסחר וממכר. עד) ומותר ליהנות ממנו. עה) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק.

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: ׳מֻדָּר אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, אוֹ ׳מֻפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳, אוֹ ׳מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל לוֹ[עו]; וְאִם אָכַל כַּזַּיִת מִכָּל נְכָסָיו, לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[7].

עו) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו.

השגת הראב"ד

אמר . . לו א"א פירוש אסור לאכול בארבע אמותיו וכן משמתנא מינך שלא אוכל לך.

כד. אָמַר • לוֹ: ׳מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ׳ - אֵינוֹ אוֹכֵל לוֹ[עז]; וְאִם אָכַל, אֵינוֹ לוֹקֶה[עח]. אָמַר לוֹ: ׳נָדֵינָא[עט] מִמְּךָ׳, הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת לוֹ.

עז) לכתחילה, כי אסר על עצמו אכילה. עח) מספק. כי אנחנו אומרים אולי התכוון לומר שהוא מנדה את עצמו ממנו שלא יאכל בארבע אמותיו, אבל לא שלא יאכל ממנו כלל. עט) לשון נע ונד, שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מלהנות.

כה. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳הֲרֵי עָלַי כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים אִם אֹכַל לָךְ, שֶׁמִּנִּדְרֵיהֶם נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה׳[פ], וְאָכַל - חַיָּב בְּכֻלָּן[פא]. וְכֵן הָאוֹמֵר: ׳הֲרֵי עָלַי כְּנִדְבוֹת כְּשֵׁרִים, שֶׁמִּנִּדְבוֹתָם נָזִיר וְקָרְבָּן׳ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[פב].

פ) הרשעים רגילים לנדור ולהישבע מתוך כעסם — פעם נודרים נדרי נזירות, פעם מבטיחים להביא קרבנות לבית המקדש, ולעיתים נשבעים סתם ללא צורך. פא) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חברו ואכל. פב) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שהכשרים אינם נשבעים כלל.

כו. אָמַר: ׳הֲרֵי עָלַי כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים׳, אוֹ ׳כְּנִדְבוֹת כְּשֵׁרִים׳, ׳שֶׁאֹכַל לָךְ׳[פג], אוֹ ׳אִם אֹכַל לָךְ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[פד]. אָמַר: ׳כְּנִדְרֵי כְּשֵׁרִים׳ - לֹא נִתְחַיֵּב כְּלוּם, שֶׁאֵין הַכְּשֵׁרִים נוֹדְרִין בְּדֶרֶךְ אִסּוּר וָכַעַס[פה].

פג) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. פד) אף על פי שלא פירש את הקורבן, היות שמשמעות דבריו שיהיה אסור כקורבן. פה) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם, לכן אין כזה דבר "נדרי כשרים".

אָמַר: ׳כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים הֲרֵינִי׳, וְהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - חַיָּב בִּנְזִירוּת[פו]; ׳כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים עָלַי׳, חַיָּב קָרְבָּן[פז]; ׳כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים שֶׁלֹּא אֹכַל מִמֶּנּוּ׳ [=מכבר זה], חַיָּב בִּשְׁבוּעָה כְּנוֹדֵר[פח].

פו) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן גורם שמוכיח שהתכוון לנזירות. פז) אפילו כשלא הייתה בהמה לפניו. פח) משום שבועת בטוי.

7. במדבר-מטות, ל, ג.

כז. הַנּוֹדֵר • בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כָּזוֹ'[פט] - לֹא אָמַר כְּלוּם[צ]; וְאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁאֵלָּה לְחָכָם[צא], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עַם הָאָרֶץ[צב] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

פט) שספר תורה היה מונח לפניו, ואמר שהפירות יהיו אסורים כמו זה. צ) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. צא) להתיר את נדרו. צב) שאינו מבחין בין "נודר בתורה" לנודר במה שכתוב בה (כפי שיסביר בהלכה הבאה), ויבוא להקל בנדרים.

כח. נָדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בָּהּ אִסָּר וְנֶדֶר. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנָדַר בָּהּ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[צג].

צג) הואיל ואוחז אותה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, בוודאי הוא מתכוון למה שכתוב בה.

כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'נַשְׁקִים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק' - עָלָיו לְהַשְׁקִים וְלִשְׁנוֹת; שֶׁזֶּה כְּמוֹ נֶדֶר הוּא[צד], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר.

צד) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו".

ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: 'הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי'[צה], אוֹ 'כַּאֲחוֹתִי', אוֹ 'כְּעָרְלָה'[צו], אוֹ 'כְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם'[צז] - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר עַל הַפֵּרוֹת: 'הֲרֵי אֵלּוּ כִּבְשַׂר חֲזִיר'; כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֻתָּר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ[צח], כָּךְ מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵינִי מֻדָּר מִמֵּךְ הֲנָאָה'[צט], אוֹ 'הֲנָאַת תִּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי' - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[ק], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[קא].

צה) ואמו אסורה עליו משום ערווה. צו) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. צז) מין ממיני תבואה שנזרע עם גפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. צח) שאין אדם מתפיס בנדר ב"דבר האסור" אלא ב"דבר הנדור". צט) שלא ליהנות ממך כל הנאה שהיא. ק) למרות שמהתורה הוא משועבד לה, שלא לגרוע עונתה. קא) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו", וממילא היא נאסרת לו (יתבאר להלן בפרק יב).

פֶּרֶק ב

נדר על ידי אחרים, תנאי לנדרים בעתיד, ודיני הפקר.

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עַצְמוֹ[א], אוֹ שֶׁהִדִּירוֹ חֲבֵרוֹ[ב] וְאָמַר 'אָמֵן'[ג], אוֹ דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן[ד], שֶׁהוּא קַבָּלַת דְּבָרִים.

א) שאוסר על עצמו דבר המותר. ב) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. ג) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר. ד) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה.

ב. אֵין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בַּדָּבָר שֶׁאָסַר עַל עַצְמוֹ, עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת.

אֲבָל הַמִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּנָזִיר וְנָדַר בְּקָרְבָּן[ה], בְּקָרְבָּן וְנָדַר בְּנָזִיר, בִּשְׁבוּעָה[ו] וְנָדַר, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'תְּאֵנִים' וְאָמַר 'עֲנָבִים' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁנֵיהֶם, וְאֵין כָּאן נֶדֶר.

ה) להביא קרבן. ו) שהתכוון להישבע.

ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אֲחֵרִים[ז], הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע עַל דַּעַת אֲחֵרִים[ח]; וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[ט], אוֹ שֶׁמִּחוּ בּוֹ[י] בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְקִבֵּל[יא] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[יב].

וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּנְדָרִים, כְּדִינָן בִּשְׁבוּעוֹת.

ז) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. ח) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע", אין הוא יכול לומר שבליבו התכוון למשהו אחר, כי אמר מפורש שנשבע על דעתם. ט) משך זמן שלוקח לומר "שלום עליך רבי". י) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. יא) שאמר: הן, או חזרתי בי. יב) ונעקר הנדר מעיקרו.

ד. מִי שֶׁהִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּדֹּר, וְאָמַר: 'כָּל נֶדֶר שֶׁאֶדֹּר מִכָּאן [מהיום] וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים, הֲרֵינִי חוֹזֵר בָּהֶם', אוֹ 'הֲרֵי הֵן בְּטֵלִין', וְכִיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נָדַר - אִם הָיָה זוֹכֵר הַתְּנַאי בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר - הֲרֵי נִדְרוֹ קַיָּם, שֶׁהֲרֵי בִּטֵּל הַתְּנַאי בְּנֶדֶר זֶה[יג]. וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנַאי אֶלָּא אַחַר שֶׁנָּדַר - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנַאי בְּלִבּוֹ וְקַיֵּם הַתְּנַאי[יד], הֲרֵי הַנֶּדֶר בָּטֵל; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עַתָּה הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּבָר הִקְדִּים הַחֲזָרָה[טו] לַנֶּדֶר וְהוֹצִיאָהּ בְּפִיו מִקֹּדֶם[טז]. וְיֵשׁ • שֶׁמּוֹרֶה לְהַחְמִיר, וְאוֹמֵר: וְהוּא שֶׁיִּזְכֹּר הַתְּנַאי אַחַר שֶׁנָּדַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[יז].

יג) שאילו הוא רצה בקיומו של התנאי, למה בכל זאת הוא

נדר. יד) נזכר בתנאי אחרי שהוא כבר נדר, ובלבו ובמחשבתו מעוניין בתנאי. טו) התנאי שהתנה קודם שנדר. טז) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין פיו ולבו שווים בשעת נדרו. יז) שייזכר בתנאי מיד אחרי שנדר, כי נזכר אחרי הרבה זמן, הנדר כבר חל, ואי אפשר לבטל אותו.

ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנַאי לְשָׁנָה[יח] אוֹ לְעֶשֶׂר, וְאַחַר כָּךְ נָדַר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי, וְשָׁכַח עַל אֵיזֶה דָּבָר הִתְנָה[יט] וְכֵיצַד הָיָה הַתְּנַאי[כ], אִם אָמַר: 'עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה'[כא] - אֵין נִדְרוֹ נֶדֶר[כב], שֶׁהֲרֵי בִּטְּלוֹ. וְאִם לֹא אָמַר 'עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה' - כְּבָר בִּטֵּל הַתְּנַאי, וְקַיָּם הַנֶּדֶר; שֶׁהֲרֵי זָכַר בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּנַאי, וְאַף עַל פִּי כֵן נָדַר.

יח) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. יט) התנאי היה על חלק מהנדרים, ואינו זוכר אם היה על אכילת פת או שתיית יין. כ) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנאי היה על נדר מיוחד, ולא על כל הנדרים. כא) שאם אני אזכר על מה היה התנאי, אלך לפי התנאי. כב) אם נזכר אחר כך, שהתנאי באמת דיבר על הנדר שנדר אחר כך.

ו. יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁאָמַר: אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[כג] נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּנְדָרִים בִּלְבַד, לֹא בִּשְׁבוּעוֹת[כד]; וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹרֶה שֶׁדִּין הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ אֶחָד הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים תְּנַאי לִשְׁבוּעָתוֹ[כה] כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים.

כג) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. כד) שאיסור שבועה חמור מאד. כה) לביטול שבועתו.

ז. סְתָם נְדָרִים לְהַחְמִיר, וּפֵרוּשָׁן יֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּבָשָׂר מָלִיחַ [מלוח] **וּכְיַיִן נָסֵךְ' - אוֹמְרִין לוֹ: 'מֶה הָיָה בְּלִבְּךָ'? אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'כְּבָשָׂר מָלִיחַ שֶׁל קָרְבָּן'[כו], וּכְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הָיָה בְּלִבִּי' - הֲרֵי זֶה אָסוּר[כז]; וְאִם אָמַר: 'לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה'[כח], וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ'[כט] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[ל]; וְאִם נָדַר סְתָם[לא], הֲרֵי זֶה אָסוּר.**

כו) כל קורבן היו מולחים. כז) שהרי התפיס בדבר הנדור. כח) קרבן שמקריבים לעבודה־זרה ואסור בהנאה. כט) שאסור אף הוא בהנאה. ל) כי הוא התפיס בדבר האסור. לא) שאמר איני יודע למה התכוונתי.

ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי חֵרֶם' - אִם כְּחֶרֶם שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[לב], אָסוּר[לג]; וְאִם כְּחֶרְמֵי כֹּהֲנִים[לד], מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָמוֹן שֶׁלָּהֶן, וְאֵין בָּהּ אִסּוּר; וְאִם סְתָם, אָסוּר.

לב) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית־המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. לג) שהתפיס בדבר הנדור. לד) הקדש הניתן במתנה לכהנים.

ט. 'הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשַׂר' - אִם כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרְבָּן שֶׁהִקְדִּישוֹ בְּיָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[לה]; וְאִם כְּמַעֲשַׂר דָּגָן[לו], מֻתָּר[לז]; וְאִם סְתָם, אָסוּר.

לה) לעיל בפרק הקודם הלכה יג, שזה דבר הנדור. לו) הניתן ללוי. לז) כי זה דבר האסור.

י. 'הֲרֵי הֵם עָלַי כִּתְרוּמָה' - אִם לִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[לח] נִתְכַּוֵּן, הֲרֵי זֶה אָסוּר[לט]; וְאִם לִתְרוּמַת הַגֹּרֶן[מ] נִתְכַּוֵּן, מֻתָּר[מא]; וְאִם סְתָם, אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לח) שקונים מהם קורבנות למזבח. לט) שהתפיס בדבר הנדור, בכסף שנודבים ישראל. מ) תרומה שמפרישים תבואה מהגורן ונותנים לכהן. מא) שהיא דבר האסור.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[מב]? בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁמַע כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שָׁם שְׁנֵי עִנְיָנוֹת[מג]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִין 'חֵרֶם' סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת בִּלְבַד, וְאָמַר שָׁם 'הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם' - הֲרֵי זֶה אָסוּר[מד]; וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִין 'חֵרֶם' סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי כֹּהֲנִים, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בִּנְדָרִים אֶלָּא אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן.

מב) שאם פירש ואמר לזה התכוונתי, שומעים לו. מג) שמשתמשים באותה מילה לשתי משמעויות שונות. מד) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים התכוונתי.

יב. הַנּוֹדֵר בְּחֵרֶם[מה] וְאָמַר[מו]: [=בכוונתי] **'לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא חֵרְמוֹ שֶׁל יָם שֶׁהִיא הַמִּכְמֹרֶת'[מז], נָדַר בְּקָרְבָּן וְאָמַר: 'לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת הַמְּלָכִים'[מח], אָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'הֲרֵי עַצְמִי עָלֶיךָ קָרְבָּן'[מט], וְאָמַר: 'לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא לְאָסְרוֹ בָּעֶצֶם שֶׁהִנַּחְתִּי לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק'[נ], נָדַר שֶׁלֹּא תִּהְנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: 'לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּיהָ' - וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁמִּשְׁמָעָן לְכָל הָעָם אִסּוּר, וְהוּא**

אוֹמֵר: 'לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְכָךְ וּלְכָךְ' - אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תַּלְמִיד חֲכָמִים[נא], חֲרֵי זֶה מֻתָּר וְאֵין צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[נב]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ[נג], מַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶּה נֶדֶר וְשֶׁהוּא אָסוּר, וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[נד], וּמַתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חֲכָמִים אוֹ עַם הָאָרֶץ - גּוֹעֲרִין בָּהֶן, וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ מִנְהָג זֶה בִּנְדָרִים, וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהֵתֵל.

מה) שאמר: ככר זה חרם עלי. מו) לאחר זמן. מז) רשת שפורשים לדוג דגים. מח) מתנות שהיו מקריבים לפני מלכים. מט) שמשמעו שאוסר את גופו על חברו כקרבן. נ) התכוונתי לאסור אותו בעצם של בהמה, ולא לאסור את עצמי. נא) שהוא נאמן שלכך התכוויון. נב) להתיר לו נדרו. נג) שאינו נאמן לומר שהייתה כוונתו כזה רחוק. נד) פותחין לו פתח להתחרט על הנדר.

יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: 'חֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי', אוֹ 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר', שֶׁאֵין כָּאן נֶדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8] - אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תַּלְמִיד חֲכָמִים, אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[נה]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ, צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, וּמַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְשֶׁאוֹתָן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִין[נו], וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

נה) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל. נו) כי הוא אינו יודע להבדיל בין נדרים ב"דבר האסור" לנדרים ב"דבר הנדור".

יד. הַהֶפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר - חֲרֵי הוּא כְּמוֹ נֶדֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ. וּמַה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא שֶׁיֹּאמַר אָדָם: 'נְכָסִים אֵלּוּ הֶפְקֵר לַכֹּל'[נז], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? כָּל הַקּוֹדֵם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ, וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ; וַאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהִפְקִיר, דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם - אִם קָדַם וְזָכָה בּוֹ, קָנָהוּ.

נז) בין עניים לבין עשירים.

טו. הַמַּפְקִיר לַעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לַעֲשִׁירִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר - עַד שֶׁיַּפְקִיר לַכֹּל, כַּשְּׁמִטָּה[נח]. וְהַמַּפְקִיר עֲבָדָיו הַגְּדוֹלִים, קָנוּ עַצְמָן[נט]; וְהַקְּטַנִּים[ס] - כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, כִּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין.

נח) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים. נט) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר. ס) שאין להם אפשר לזכות בעצמם.

טז. הַמַּפְקִיר אֶת הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק[סא] בָּהּ, זָכָה.

סא) שנעל בה דלת או גדר בה גדר.

דִּין תּוֹרָה - אֲפִלּוּ הִפְקִיר בִּפְנֵי אֶחָד, חֲרֵי זֶה הֶפְקֵר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[סב], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד שֶׁיַּפְקִיר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד זוֹכֶה אִם רָצָה, וְהַשְּׁנַיִם מְעִידִין[סג].

סב) פירות הפקר אין צריך להפריש מהם, ואפילו אם המפקיר עצמו זכה בפירות אחרי שהפקיר, אינו חייב להפריש מהם. סג) שהמפקיר הפקיר, והוא לא יוכל להכחיש אחר כך.

הָאוֹמֵר: 'חֲרֵי זֶה הֶפְקֵר, וָזֶה' - חֲרֵי הַשֵּׁנִי סְפֵק הֶפְקֵר[סד]; וְאִם אָמַר: 'וְזֶה כְּמוֹ זֶה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'וְגַם זֶה' - חֲרֵי הִתְפִּיס הַשֵּׁנִי[סה], וְיִהְיֶה הֶפְקֵר וַדַּאי.

סד) כי לא השלים את אמירתו שהדבר השני גם הפקר. סה) התפיס את השני בדבר הראשון, שיהיה כמותו.

יז. הַמַּפְקִיר אֶת שָׂדֵהוּ, וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם - כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[סו]; אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵינוֹ חוֹזֵר[סז]; אֶלָּא אִם קָדַם וְזָכָה בָּהּ, חֲרֵי הוּא כְּזוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר[סח].

סו) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ואין אחר יכול לזכות בה, ויהיה חייב במעשרות בשדה כאילו לא הפקיר מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שהיו מפקירים את השדות שלהם כדי לחזור ולזכות בהם מיד, וכך היו נפטרים מהמעשרות. נמצא שלא הפקירו באמת אלא רק התכוונו לתרמית. סז) אפילו אם לא זכה בו אחר. סח) שניהם שווים בו, וכשזוכה מההפקר אינו חייב במעשרות, כי מרגע שהפירות הופקרו הם הופקעו מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים מחדש.

יח. הָאוֹמֵר: 'שָׂדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד', 'לְשַׁבָּת אַחַת' [שבוע אחד], 'לְחֹדֶשׁ אֶחָד', 'לְשָׁנָה אַחַת', 'לְשָׁבוּעַ אֶחָד' [–לשבע שנים] - עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר[סט], יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[ע]; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ הוּא בֵּין

8. לעיל א, ח.

אַחֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[עא]. וּמִפְּנֵי מָה יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר כָּאן עַד שֶׁיִּזְכּוּ בָּהּ? מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, שֶׁאֵין אָדָם מַפְקִיר לִזְמַן קָצוּב.

סט) בתורת הפקר. ע) אפילו לאחר שלשה ימים, היות והוא לא הפקיר הפקר לעולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם אחר. עא) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקיר לזמן קצוב.

יט. דָּבָר הַמֻּפְקָר שֶׁבָּא אֶחָד וּשְׁמָרוֹ, וְהָיָה מַבִּיט בּוֹ שֶׁלֹּא יִטְּלֶנּוּ אָדָם - לֹא קָנָהוּ בַּהֲבָטָה; אֶלָּא עַד שֶׁיַּגְבִּיהוּ אִם הָיָה מִטַּלְטְלִין[עב], אוֹ יַחֲזִיק בְּקַרְקַע[עג], כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנִין הַלָּקוּחוֹת.

עב) כי מטלטלין נקנים בהגבהה. עג) כדין קרקע שנקנית בחזקה.

פֶּרֶק ג

ההבדל בין נדר לשבועת ביטוי.

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי[א]: שֶׁשְּׁבוּעַת בִּטּוּי - אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[ב], וּבִנְדָרִים - יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[ג] - פָּטוּר, וּבִנְדָרִים - חַיָּב. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[ד], וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[ה], וּנְדָרִים אֵינָן חָלוֹת אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[ו].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה, וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר . .".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא, כי בשבועה אוסר האדם עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל בנדר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע עליו מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. מכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה.

השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל־ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם — "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ה
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

א) שבועת ביטוי: שנשבע שעשה או לא עשה דבר בעבר, או נשבע שיעשה או לא יעשה דבר בעתיד. ב) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שוב אותו דבר, ואכלה — אינו חייב אלא אחת. ג) ששמע את חבירו נשבע, ואמר "ואני כמותך", הואיל ולא הוציא שבועה מפיו — הרי זה פטור. ד) לדוגמה, אם נשבע שלא יניח תפילין — פטור משבועת ביטוי, כי אי אפשר להישבע לבטל מצוה. ה) כגון שינה או דיבור, שאין בהם ממש. ו) כפי שיסביר להלן.

ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[ז] אִם אָכַלְתִּי[ח] כִּכָּר זוֹ, הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[ט] אִם אֹכְלֶנָּה הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֹכְלֶנָּה', וַאֲכָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז) להביא קרבן למקדש. ח) אם אוכל, במובן העתיד. ט) וחזר שוב ונדר. י) להביא קורבנות, לפי מספר הנדרים שנדר.

ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בִּנְדָרִים[יא] חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר, וְאָמַר: 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[יב] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּמַה שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ; שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי'[יג], וְאָמַר: 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין.

יא) גורם שיתפס הנדר. יב) תוך משך זמן שאפשר לומר "שלום עליך רבי". יג) השני.

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר', וְחָזַר וְאָמַר אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: 'וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה' - הֲרֵי הַפַּת נִתְפֶּסֶת וְנֶאֱסָרָה[יד]; חָזַר וְאָמַר: 'וּדְבַשׁ זֶה כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כִּדְבַשׁ זֶה' - אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, כֻּלָּן אֲסוּרִין[טו].

יד) הפת נתפסה באיסור הנדר שאסר את הבשר. טו) הסיבה שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר את החפץ על עצמו, כך שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול כיכר זו, אין על הכיכר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר

את עצמו מהדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על כיכר השניה הרי זה כזה - אין בדבריו כלום.

ה. הֲרֵי שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ הַיּוֹם[טז], וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: 'הֲרֵי יוֹם זֶה[יז] עָלָיו כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל בּוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה, וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

טז) זוהי הדרך להצטער באותו יום, ולכן קיבל בנדר לצום. יז) סתם יום, משאר ימות השנה.

ו. כֵּיצַד חָלוֹת הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[יח] אֲסוּרָה עָלַיּ', 'הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחָג אֲסוּרָה עָלַיּ', וַ'הֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בִּנְטִילָה עָלַיּ' - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; וְאִם אָכַל אוֹ יָשַׁב אוֹ נָטַל, לוֹקֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[יט] אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח', שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יח) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ־לארץ שעושים שני ימים־טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה. יט) להביא קרבן למקדש.

ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת אֵינָן חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה[כ]? שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[כא], וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר עַל עַצְמוֹ[כב]; נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה, אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[כג], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר, זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר[כד], וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[כה].

כ) לדוגמה, אם נשבע שלא יניח תפילין, הוא פטור משבועת ביטוי, וחייב להניח תפילין. כא) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. כב) שאומר: פירות אלו אסורים עלי. כג) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה. כד) התפילין עצמם או המצה בליל פסח הם שנאסרו עליו. כה) החיוב מהר סיני הוא לא על החפץ, שחייבים לאכול אותו או להלביש אותו, אלא חיוב על האדם שהוא חייב.

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן בַּכָּתוּב, תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הַחֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[כו]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[9]: "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[כז] כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם[כח], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבְנְדָרִים הוּא אוֹמֵר[10]: "כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה", וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.

כו) מפי הקבלה במסורת עד למשה מסיני. כז) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. כח) שכל זה ברשותו של אדם הוא מחליט לעשות.

ט. הַנּוֹדֵר • שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת, אוֹ בְּיוֹם טוֹב[כט] - חַיָּב לָצוּם, שֶׁהַנְּדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[ל] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ[לא]. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים[לב], יִדָּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ - הוֹאִיל וְאָסוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[לג], הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק; וְיִדָּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים[לד].

חשגת הראב"ד
הנודר . . לצום א"א דוקא בשאמר עלי אבל אמר הריני בתענית היום אסור.

כט) שמצווה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה. ל) שמצוה לאכול בערב יום הכיפורים. לא) שצריך לצום בראש חודש, למרות שהאיסור לצום בראש חודש לא מפורש בתורה. לב) שאסורים בתענית. לג) מדברי חכמים. לד) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש־חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, כדי שלא יבואו לזלזל בדברי חכמים.

י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלוֹת אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: 'דִּבּוּרִי עָלֶיךָ קָרְבָּן'[לה] - אֵינוֹ אָסוּר מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[לו]; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'דִּבּוּרִי אָסוּר עָלֶיךָ'; אֵין זֶה כְּאוֹמֵר 'פֵּרוֹתַי אֲסוּרִין עָלֶיךָ', אוֹ 'פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלֶיךָ', שֶׁהֵן אֲסוּרִין עָלָיו.

לה) יהיה אסור עליך כקרבן. לו) כי הנדר צריך שיחול על משהו שיש בו ממש.

לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר עִמְּךָ', אוֹ 'שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמְּךָ', אוֹ 'שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמְּךָ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן', 'שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר', 'שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ', אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: 'קָרְבָּן שֶׁאֵינִי

9. ויקרא, ה, ד. 10. במדבר-מטות, ל, ג.

מְשַׁמְּשָׁךְ׳[לז] - אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ; וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: ׳דִּבּוּרִי וְהִלּוּכִי וַעֲשִׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן׳, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[לח].

לז) חיי אישות. לח) אבל שבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, כי בשבועה הוא אוסר את עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: ׳יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן׳ - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן[לט]; לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמְּךָ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמְּךָ, וְרַגְלַי מִלְּהַלֵּךְ עִמְּךָ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

לט) שהפה יש בו ממש, וכן שאר האיברים.

וְכֵן הָאוֹמֵר: ׳הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן, אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי׳, אוֹ ׳אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ׳, וְעָבַר עַל דְּבָרָיו - חַיָּב בְּקָרְבָּן[מ]; וְכֵן אִם נָדַר ׳דִּבַּרְתִּי׳[מא] וְ׳לֹא דִּבַּרְתִּי׳[מב] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין מִשְּׁפָטֵיהֶם[מג], אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[מד].

מ) אף על פי שתלה את הנדר להביא קורבן בדבר שאין בו ממש (דיבור), בכל אופן הנדר עצמו חל על הקורבן, והוא ישנו בעולם. מא) אם דיברתי ביום פלוני – עלי להביא קרבן. מב) אם לא דיברתי. מג) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. מד) שהאדם מתחייב בהם על ידי נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ, וַאֲסָרָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן, אֵין מוֹרִין לוֹ שֶׁיִּנְהַג בָּהֶם הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ שֶׁהַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[מה], וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

מה) כדי שיוכל להתחרט על הנדר מעיקרו.

~ שבת קודש ז' סיון ~

פֶּרֶק ד

נדרים שבטלים והיתר הנדרים על ידי חכם.

א. נִדְרֵי אֲנָסִין[א], וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[ב], וְנִדְרֵי הֲבָאי [=גוזמא] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[ג], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת. הֲרֵי שֶׁהִדִּירוּהוּ הָאֲנָסִין [=גזלנים] אוֹ הַמּוֹכְסִין[ד] וְאָמְרוּ לוֹ: ׳נְדֹר לָנוּ שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס׳, וְנָדַר וְאָמַר: ׳הֲרֵי הַבָּשָׂר וְהַפַּת וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי׳ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּלּ[ה], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ.

א) שנדר מתוך אונס והכרח. ב) כגון שאמר: תיאסר אשתי מלהנות לי, בגלל שהכתה את בני, ונודע שלא הכתה. ג) ואינם צריכים שאלה לחכם. ד) אנשים שלוקחים מס שלא ברשות המלך. ה) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס, כי האנוס אין פיו וליבו שווים, ואין נדרו נדר.

וְכֵן אִם בִּקְּשׁוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא תִּהְנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ, וְנָדַר שֶׁלֹּא תִּהְנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְאֶחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[ו], צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לַדָּבָר הַמֻּתָּר[ז] - כְּגוֹן שֶׁיָּשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד, אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[ח] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[ט].

ו) שנודר מחמת אונס. ז) אבל בנדרי שגגות, אי אפשר לומר שיתכוון בליבו, כי הרי הוא שוגג. ח) למרות שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. ט) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים, לכן נשבעים לגזלנים ולמוכסים.

ג. וְכֵן נִדְרֵי זֵרוּזִין, מֻתָּרִין[א]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[ב], וְנָדַר זֶה שֶׁלֹּא יֹאכַל[ג] מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו - בֵּין שֶׁאָכַל בֵּין שֶׁלֹּא אָכַל, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[ד]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ זֶה אֶלָּא בְּסֶלַע[ט], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא בְּשֶׁקֶל[ז], וְרָצוּ[ז] בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[ח], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה; לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ[ט].

י) שלא נדר אלא לזרז את חברו, שלא יעמוד בדעתו. יא) ואינם צריכים שאלת חכם. יב) אחד הזמי את חבירו שיאכל אצלו, והמוזמן מסרב, עמד המזמין והדיר את המוזמן שיאסר בהנאה ממנו, אם לא יאכל אצלו. יג) המוזמן נדר שהמזמין לא ייהנה מנכסיו, אם יאכל אצלו. יד) שאין זה נדר. טו) שהוא ארבעה דינרי כסף. טז) חצי סלע, שהוא שני דינרים. יז) התרצו והסכימו. יח) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכך

דרכם של מוכרים וקונים. יט) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁאַפִּלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵן מֻתָּרִין, שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[11], לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין.

ה. מִי שֶׁנָּדַר, וְנִחַם [=התחרט] **עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם, וּמַתִּירוֹ[כ]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים, כְּדִין הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת - שֶׁאֵין מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֻבְהָק[כא], אוֹ שְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין הַשְּׁבוּעָה, מַתִּירִין הַנֶּדֶר[כב]; וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּשְׁבוּעוֹת, כֻּלָּן בִּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת.**

כ) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה. כא) מומחה ובקי בהלכות נדרים. כב) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך – דהיינו שהנדר נעקר מלכתחילה, ולא לשון שהנדר מתבטל מכאן ולהבא.

ו. וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[כג], כַּשְּׁבוּעָה[כד].

כג) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, והתחרט, אינו יכול להתיר את הנדר עד שיגיע ראש חודש אייר. כד) שאין מתירים אותה עד שהיא תחול.

ז. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁאָלִין עַל נִדְרֵי הָאִסָּר[כה] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ, כָּךְ נִשְׁאָלִין עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[כו] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ - בֵּין נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[כז], בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[כח]. וְאֵין נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[כט].

כה) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. כו) שהקדיש לגבוה, ונאסר בזה בהנאה. כז) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו. כח) בעלי חיים טהורים הראויים להקריב על המזבח. כט) אם אדם הקדיש בהמה לקרבן, ולאחר מכן המיר אותה בבהמה אחרת – הרי שתיהן נעשות קדושות. במקרה כזה, אי אפשר להישאל לחכם על התמורה כדי להפקיע את קדושת הבהמה השנייה.

ח. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִסָּר[ל], כָּךְ מֵפֵר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאִסָּר.

ל) אב לביתו או בעל לאשתו, יכולים להפר את נדריהם ללא כל סיבה.

ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[לא], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר - הֻתְּרוּ כֻּלָּן[לב]; נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֻתַּר - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין; נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֻתַּר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר.

לא) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו, וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. לב) היות שכולם תלו את נדריהם אחד בשני, נמצא שכשהותר הראשון – הותרו כולם.

י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בַּנֶּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[לג], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֻתַּר בָּהּ - הֻתַּר בַּבָּשָׂר[לד]; נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֻתַּר בּוֹ, לֹא הֻתַּר בַּפַּת.

לג) אפילו לאחר כדי דיבור. לד) היות שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר 'שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם'[לה], וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם, וְהִתִּירוּ - הֻתְּרוּ כֻּלָּם[לו]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֻתַּר [פרט] **מִכְּלָלוֹ, הֻתַּר כֻּלּוֹ. אָמַר: 'שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה', הֻתַּר הָרִאשׁוֹן - הֻתְּרוּ כֻּלָּם[לז]; הֻתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּם אֲסוּרִין. 'שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה, לָזֶה, לָזֶה'[לח], צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[לט]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

לה) לכל אנשי החבורה. לו) כיוון שמלכתחילה נדר כדי על דעת שיקיים את כל הנדר, וכאן הותר מקצת הנדר – לכן כל הנדר הותר. לז) היות והוא השתמש בו' החיבור, הוא התכוון לתלות אחד בשני, כל אחד בחברו שקדם לו. לח) כאן לא השתמש בו' החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. לט) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נָדַר בְּנָזִיר[מ] וּבְקָרְבָּן[מא] וּבִשְׁבוּעָה[מב], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן נָדַר[מג] - פֶּתַח אֶחָד לְכֻלָּן[מד].

מ) להיות נזיר. מא) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. מב) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. מג) אם נדר להיות נזיר, להביא קורבן או שבועה. מד) היות והכל היה נדר אחד, נדר שהותר מקצתו – הותר כולו.

יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[מה], וְנִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבָּעִיר[מו], אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל[מז], וַהֲרֵי הוּא נִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[מח] - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.

11. במדבר-מטות, ל, ג.

מה) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. מו) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. מז) מכל ישראל שבעולם. מח) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אין לו מישהו אחר להישאל.

יד. הָאוֹמֵר: ׳פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם, אִם אֵלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָחָר׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל אוֹתָן הַיּוֹם; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן הַיּוֹם וְהָלַךְ לְמָחָר, לוֹקֶה; וְאִם לֹא הָלַךְ, אֵינוֹ לוֹקֶה[מט].

מט) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: ׳הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין עָלַי לְמָחָר, אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם לְמָקוֹם פְּלוֹנִי׳ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בְּדָבָר הָאָסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר[נא].

נ) לכן אין לחשוש, שמא יאכל את הפירות למחר, כי יודע שזה אסור לו, ולא ירצה לעבור על הנדר. נא) לכן בדין הקודם יש לחשוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו למפרע באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים, בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה[נב], וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶן, וְהֵצַרְךָ לִדְבַר מִצְוָה[נג], אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[נד] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל, וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בִּתְחִלַּת הַנֶּדֶר.

נב) לא רצופים. נג) הזדמנה לו סעודת מצוה שחייב לאכול. נד) שמפציר בו לאכול עמו.

נָדַר שֶׁיָּצוּם הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[נה]; נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[נו], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׁכַח וְאָכַל - אִבֵּד תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[נז].

נה) ממשיך לצום באותו יום, ולא יאכל על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו שדווקא יום זה יצום. נו) ולא קבע איזה יום. נז) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פֶּרֶק ה

נודר אחרים בנכסיו, ודין חילופי הדבר האסור.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: ׳הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם׳[א], אוֹ ׳הֲרֵי אַתָּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי׳ - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּהָנֶה בִּרְאוּבֵן[ב]; וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה, אֵינוֹ לוֹקֶה - שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם[ג]. וּמֵאֵת לִרְאוּבֵן לְהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַר עַצְמוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[ד].

א) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור לך ליהנות ממנו. ב) שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. ג) והוא לא מחלל את דברו. ד) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא להנות אותו ולא ליהנות ממנו.

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: ׳הֲרֵי אַתָּ עָלַי חֵרֶם׳[ה], אוֹ ׳הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ׳ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֵּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן; וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: ׳הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי׳, אוֹ ׳הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי׳ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[ו]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. ו) ורק מי שנדר לוקה, ולא חברו שנאסר.

ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: ׳הֲרֵי פֵּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין עָלֶיךָ׳, אוֹ ׳הֲרֵי אַתָּ אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי׳ - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שִׁמְעוֹן ׳אָמֵן׳, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12].

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳כִּכָּרִי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ׳ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה[ז], הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[ח]; מֵת וְנָפְלָה לוֹ בִּירֻשָּׁה[ט], אוֹ שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ אַחֵר בְּמַתָּנָה[י] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא ׳כִּכָּרִי׳[יא], וַהֲרֵי אֵינָהּ עַתָּה שֶׁלּוֹ[יב].

ז) ומרגע זה היא אינה שלו. ח) אף על פי שהמדיר אמר "ככרי", וכעת הכיכר כבר אינה שלו, מכל מקום ברור שכוונתו הייתה לאוסרה על חברו גם אם יתן לו אותה במתנה. שאם לא כן, נמצא שאסרה עליו רק כשהייתה

12. לעיל ב, א.

ברשותו, ובמה הועיל הנדר – הרי גם בלא נדר אסור היה לו לקחתה שלא מדעתו. ולכן מה שאמר "כיכרי", פירושו: "כיכר זו, שהיא שלי עכשיו – תהא אסורה עליך לעולם". ט) שהמודר בנו וראוי לרשת אותו. י) שהמדיר נתן אותה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. יא) כל עוד שהיא שלי. יב) מאחר שמת, אין הכיכר שלו.

ה. אָמַר לוֹ: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ', וְלֹא אָמַר 'פֵּרוֹתַי' - אַף עַל פִּי שֶׁמִּכָּרָן[יג] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּתוֹ, הֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד[יד], אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר 'נְכָסַי' אוֹ 'פֵּרוֹתַי' אוֹ 'בֵּיתִי' וְכַיּוֹצֵא בִּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסָרָן אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵם בִּרְשׁוּתוֹ[טו].

יג) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתת אותם למודר. יד) היות שחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע. טו) מתחילה אסר אותם כל זמן שהם ברשותו.

ו. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: 'הֲרֵי אַתָּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי', אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[טז] שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[יז] - אִם מֵת, יִירָשֶׁנּוּ[יח]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר: 'נְכָסַי עָלֶיךָ אֲסוּרִין'[יט]. אָסַר הֲנָיָתוֹ עָלָיו, וּפֵרַשׁ: 'בֵּין בְּחַיַּי בֵּין בְּמוֹתִי' - אִם מֵת, לֹא יִירָשֶׁנּוּ[כ]; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'נְכָסִים אֵלּוּ עָלֶיךָ אֲסוּרִין'[כא].

טז) האב. יז) ונאסר הבן להנות מהאב. יח) כי הירושה באה ממילא, ואין זה כאילו אביו נתן לו. יט) כל זמן שהם ברשותי, וברגע שמת הם לא ברשותו. כ) אף על פי שיורש אותם, הם אסורים עליו בהנאה. כא) שיכול לאסור אותם אפילו כשיצאו מרשותו, וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אָסַר • בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[כב], וְאָמַר: 'וְאִם הָיָה בֶּן בְּנִי זֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים, יִקָּנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי, כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לִבְנוֹ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[כג].

וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וּבֶן הַבֵּן מֻתָּר בָּהֶם אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה.

השגת הראב"ד
אסר . . שהתנה א"א ומה צריך לתנאו והלא בלא תנאי אנו אומרים יתן לבניו או לאחיו ולא הוצרכו אלא לומר אם נאמר קנה על מנת להקנות קנה או לא או אם יוכל אדם למשכן אותו באותן נכסים או לא אבל אם יאסר בנו באותן נכסים לא הוצרכו לומר שאינו נאסר כלל.

כב) ופירש: בין בחיי בין במותי. כג) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים.

ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יְרֻשַּׁת אָבִיו לְאָחִיו[כד] אוֹ לְבָנָיו[כה] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[כו]; וְכֵן אִם פִּרְעָה בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֲלוּ נִכְסֵי אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי[כז]. שֶׁהַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ, מֻתָּר לוֹ[כח] לְפָרַע אֶת חוֹבוֹ[כט], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[ל].

כד) בן אביו. כה) שהם נכדי אביו. כו) שגוף הנכסים שלו הם, כי הוא היורש, אלא שאסור לו ליהנות מהם. כז) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח לתת אותם. כח) לנשבע עצמו. כט) עבור חברו. ל) לקמן בפרק ו.

ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[לא] עָלָיו מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים, אוֹ נִתְעָרֵב עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[לב]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[לג], וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר, אֲסוּרִין; וְאִם לָאו, מֻתָּרִין[לד].

לא) שאסר על עצמו. לב) שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא, ולא על ידי תערובת. לג) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. לד) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות.

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן[לה], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

לה) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר או יין, ולא בדבר שבלע טעמו.

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק - אִם יֵשׁ בַּיְּרָקוֹת טַעַם הַבָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן, אֲסוּרִין; וְאִם לָאו, מֻתָּרִין; שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלוֹת וּשְׁקָצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[לו]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[לז], הָאוֹמֵר: 'בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי' - הֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ, וּבַמָּרָק שֶׁלּוֹ, וּבַתַּבְלִין שֶׁבּוֹ.

לו) היות שאמר בשר זה (המונח לפניו), עשה אותו על עצמו כחתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. לז) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת.

יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאֲסָרוֹ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ, נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין,

שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּמִינוֹ[לח], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[13].

לח) הדין שכל דבר שכרגע הוא אסור, אבל יש דרך להתיר אותו – הוא לא בטל אפילו לא באלף. וכל זה רק כשהתערב מין במינו, אבל לא בדבר אחר כמו בהלכה הקודמת.

יג. הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי'[לט], אוֹ 'קָרְבָּן הֵן לְפִי'[מ], אוֹ 'קָרְבָּן הֵן עַל פִּי' - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[מא] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[מב]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר - בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[מג].

לט) אסורים עלי כקרבן. מ) אף על פי שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. מא) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. מב) אם נטעו אותם, מה שגדל מהם אסור. והסיבה לכזף מפני שפירט וייחד את הפירות האלו, הוא עשה אותם כהקדש שאוסר גם את חילופיו וגידוליו. מג) שהם יוצאים מעצם הפרי, ובוודאי נחשבים לחלק מהפרי.

יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע 'שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָן', אוֹ 'שֶׁאֵינִי טוֹעֵם אוֹתָן' - אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה [נרקב] כְּשֶׁיִּזָּרֵע, כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן[מד]; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה בָּאָרֶץ כְּשֶׁיִּזָּרֵע[מה], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמִים, אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין[מו] אֲסוּרִין[מז]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[מח], מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[מט] סָפֵק[נ]; לְפִיכָךְ אִם שָׁתָה מֵהֶן, אֵינוֹ לוֹקֶה[נא].

מד) כי הוא אסר את עצמו דווקא באכילת או טעימת פירות אלו. אבל בחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסר על עצמו. מה) שאין הזרע נרקב, אלא גוף הזרע עצמו גדל ומצמיח. מו) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. מז) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ. מח) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. מט) מאותם פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. נ) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שהתכוון לאסור עליו רק את טעימת הפירות עצמם ולא את המשקין שיוצאים מהם, וספק תורה – להחמיר. נא) שאין לוקים על הספק.

טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: 'מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ עָלַי קָרְבָּן'[נב], אוֹ 'קָרְבָּן הֵן לְפִי', אוֹ 'קָרְבָּן הֵן עַל פִּי' - אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[נג] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[נד]. 'שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', 'שֶׁאֵינִי אוֹכֵל' - אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה, מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בְּגִדּוּלָיו שֶׁרַבּוּ עָלָיו[נה]? שֶׁהֲרֵי הֵן דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[נו], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

נב) שאסר את עצמו מכל מה שהיא עושה ומכינה לו. נג) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה – חילופיהם אסורים עליו. נד) אם היא נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו. נה) הרי הוא מתבטל בגידולים האחרים שגדלים. נו) על ידי שאלת חכם.

טז. הָאוֹסֵר • פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי גִּדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק. לְפִיכָךְ, חֲבֵרוֹ אָסוּר בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ, וּבְחִלּוּפֵיהֶן[נז]; וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה, נֶהֱנָה[נח].

השגת הראב"ד

האוסר . . וחלופיהן א"א לפי הגמרא הגידולין אינן ספק אלא ודאי אסורין הילכך אם קידש בגדולי איסור צריך לחזור ולקדש, מיהו קשיא להו כל היכא דאמרינן אסור בגדוליהן אפילו בדבר שזרעו כלה אמאי הא קי"ל זה וזה גורם מותר ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירותיה.

נז) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. נח) גם אם ענה "אמן" לנדר או השבועה של חברו - אינו לוקה, שאין לוקים על הספק.

פֶּרֶק ו

ההבדל בין מודר הנאה למודר הנאת מאכל, דיני נידר בפירות בשנת שמיטה, והנודר של ידבר עם חברו.

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ[א] אֲסוּרָה עָלַי', אוֹ 'הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלִי אֲסוּרָה עָלֶיךָ' - הֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר[ב] נָפָה וּכְבָרָה[ג] וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שַׂק לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת[ד].

א) כגון כלים שמבשלים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ב) מזה שאסור לו ליהנות ממנו. ג) ואין צריך לומר, שלא ישאל סיר שמבשלים בו או שפוד שצולים בו בשר, שהם קרובים יותר למאכל מנפה וכברה שהם רק גורם לגורם. ד) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, היות שהיא מקרבת אליו את המאכל.

13. טו, י־יב.

ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר, אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ[ה] אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[ו]; הֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר, וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהַרְאוֹת בָּהֶן[ז] בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיְּהֵנֶּה מֵהֶן[ח], אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ[ט] כְּדֵי שֵׁילֵךְ לְמָקוֹם שֶׁיְּהֵנֶּה בּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק; לְפִיכָךְ אִם עָבַר, אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה) בחינם. ו) שהרי בדמי השכירות שוויתר לו, יקח הנודר מאכל, נמצא שהוא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. ז) להתנאות ולהתקשט בהם. ח) לדוגמה, שלקח ממנו תכשיטים והתקשט בהם, ובזכות זה נתנו לו מנה מכובדת יותר. ט) בשטח שלו, כדי להגיע מהר יותר למקום שבו אוכל.

ג. אֵין בֵּין מֵדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ, לְמֵדָּר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת מַאֲכָל - אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל[י]; וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ, בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָן שָׁם בְּחִנָּם.

י) לעבור דרך חצרו, שהראשון – אסור, ואילו השני מותר, כגון שנכנס לחצרו לקצר את הדרך, שהולך בה לעסקיו (אבל כשהולך לאכול – אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל כמבואר בהלכה קודמת).

ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ [בשבילו] מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ[יא], וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו[יב]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה, אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה[יג].

יא) שכל אחד מישראל חייב לתת בכל שנה לבית־המקדש לצורך קרבנות ציבור. יב) שמעון פורע חוב שראובן חייב למישהו אחר. יג) ראובן לא קיבל דבר משמעון, אלא שמעון מנע שלא יתבעו את ראובן, וזה אינו נקרא הנאה.

לְפִיכָךְ[יד] מֻתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ[טו], וְאֶת בָּנָיו, וַעֲבָדָיו אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִיִּים[טז] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָם[יז]; אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה[יח] בֵּין טְהוֹרָה - שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ, הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעָה לְיַד רְאוּבֵן[יט].

יד) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה הנאה. טו) של ראובן ממנו. טז) שאין כל־כך מצוה בפרנסתם. יז) למרות שראובן חייב לזון אותם. יח) אפילו בהמה טמאה, שראובן לא יכול לאכול אותה, ואין לו הנאה כשמפטמים אותה. יט) גם בבהמה טמאה, יכול למכרה לגויים, ובגלל שפיטמו אותה מתייקר מחירה, נמצא שהגיע ממש הנאה ליד ראובן.

ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַקְרִיב קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן - שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵן[כ], אֵינָן שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן. וּמַשִּׂיא שִׁמְעוֹן בִּתּוֹ הַבּוֹגֶרֶת[כא] לְרְאוּבֵן, מִדַּעְתָּהּ[כב]; אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה, שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ[כג] - אָסוּר, שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ.

כ) שהם שוחטים מפני שהקב"ה ציוה עליהם להקריב את קרבנות ישראל. כא) בת שמלאו לה שתים־עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער – עד שישה חודשים נקראת נערה, ואחר כך נקראת בוגרת. כב) בוגרת היא כבר לא ברשות אביה, ולכן היא מתקדשת רק אל דעתה, ולאביה אין הנאה ישירה כשהיא נישאת לשמעון. כג) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה.

ו. וְתוֹרַם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן וּמַפְרִישׁ לוֹ מַעַשְׂרוֹתָיו, מִדַּעְתּוֹ[כד]. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר רְאוּבֵן: 'כָּל הָרוֹצֶה לִתְרֹם, יָבוֹא וְיִתְרֹם'[כה]; אֲבָל לֹא יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ - שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂהוּ שָׁלִיחַ, וְזֶה הֲנָיָה לוֹ[כו].

כד) של ראובן המודר. כה) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיפרישו עבורו תרומות ומעשרות. כו) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו.

ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לִטֹּל עָלֶיהָ שָׂכָר[כז]; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר[כח]. וְאִם אֵין דַּרְכָּם שָׁם לִטֹּל שָׂכָר עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[כט], מֻתָּר לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ[ל].

כז) אם כן אין זה מהנה אותו, אלא הוא עושה מצווה. כח) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא נהנה ממנו. כט) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים. ל) כי בנו אינו מודר הנאה משמעון. ואף על פי שמצווה על האב ללמד את בנו, ועכשיו שמעון מוציא אותו ידי חובה - אין זו הנאה, כי יש לנו כלל "מצות לאו ליהנות ניתנו" – בקיום המצוות אין הנאה.

ח. חָלָה רְאוּבֵן, נִכְנָס שִׁמְעוֹן וּמְבַקְּרוֹ[לא]; וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לִצְוָוֹת[לב] לוֹ - לֹא יֵשֵׁב[לג] שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ עוֹמֵד[לד]. וּמֻתָּר לְרַפְּאוֹתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא.

לא) שמצוה הוא עושה. לב) לשבת ולהיות יחד עם

החולה. לג) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. לד) שעל זה לא מקבלים שכר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חָלָה רְאוּבֵן, נִכְנָס שִׁמְעוֹן וּמְבַקְּרוֹ . . וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לְצִוּוֹת לוֹ – לֹא יֵשֵׁב שִׁמְעוֹן . . וּמֻתָּר לְרַפְּאוֹתוֹ בְּיָדוֹ כוּ'".

ויש להעיר כאן על ענין הדורש ביאור:

בהלכה שלפנ"ז כתב: "ומלמדו תורה שבע"פ שהרי אסור ליטול עלי' שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר כו'", הרי שגם בענין של מצוה כשנהוג ליטול שכר על כך, אסור לעשות עבורו כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם. וא"כ, כיון שגם הרפואה היא בשכר כמאמר הגמרא "אסיא דמגן במגן מגן שוה" (רופא המרפא חינם - שוה חינם) הי' צריך לאסור לו לרפאותו כיון שמהנהו בכך, כשם שאסור לו ללמדו תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר.

עוד צ"ל מה שכתב בהמשך ההלכה: "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו" - כיון שבנו של ראובן אינו מודר הנאה משמעון. ולכאורה, החיוב ללמד את בנו הוא על האב או שצריך לשכור לו מלמד בשכר שילמדנו וא"כ עי"ז שמלמדו שמעון מהנהו בכך שאינו צריך לשלם.

וכך משמע בהלכה שלפנ"ז "מותר (לשמעון) להקריב קרבנות ראובן, שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן" ומובן מכך שאילו היו הכהנים (לא רק שלוחי שמים אלא) גם שלוחי בעל הקרבן, הי' אסור להקריב, כיון שאף שעושה מצוה (שלוחי שמים), הרי מהנו עי"ז שנעשה גם שלוחו, וכמבואר בדברי התוספות.

יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ט. חָלְתָה בְּהֵמַת רְאוּבֵן, לֹא יְרַפֵּא אוֹתָהּ שִׁמְעוֹן[לה]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'עֲשֵׂה לָהּ כָּךְ וְכָךְ'[לו].

לה) שאין זו מצוה. לו) כיון שאין זו הנאה ישירה, אלא ראובן שומע ממילא את דבריו של שמעון.

וְרוֹחֵץ עִמּוֹ בְּאַמְבָּטִי גְּדוֹלָה, אֲבָל לֹא בִּקְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם[לז]. וְיָשֵׁן עִמּוֹ בַּמִּטָּה בִּימוֹת הַחַמָּה[לח], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ. וּמֵסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה. וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, אֲבָל לֹא מִקְּעָרָה אַחַת, וְלֹא מֵאֵבוּס[לט] שֶׁלְּפָנֵי הַפּוֹעֲלִין - שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ; וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאֵבוּס[מ].

לז) כאשר שמעון נכנס לאמבטיה הקטנה, המים עולים ומכסים יותר את ראובן, נמצא שהוא גורם לו הנאה. לח) שאין הנאה בזה שמתחמם משמעון. לט) כלי גדול כאבוס של בהמה, והפועלים משתמשים בזה למאכל. מ) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו – כדי שיאכלנו ראובן.

אֲבָל • אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְּעָרָה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזֹר בַּעַל הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לִפְנֵי רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נֶתַח טוֹב בִּשְׁבִילוֹ.

י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל נְחוּמִין[מא] מִיָּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן • כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ[מב] - שֶׁאֵין בָּזֶה הֲנָיָה[מג].

השגת הראב"ד
אבל . . ראובן א"א זה הפירוש לא ידעתי מאין לו, ובירושלמי ומן הכוס החוזר תמן אמרין קונדיטון רבנן דהכא אמרין מליי מיסירוס קדחין ושתיין ומחזירין וכן פירשו בתמחוי החוזר לבעל הבית שיש לו לאכול ולשבוע ולהותיר וכל זה אינו משל מדיר אלא אם אחר משקה אותם מותרין לשתות מכוס אחד גדול או מתמחוי גדול ויין קונדיטון יספיק לאדם במעט.

השגת הראב"ד
וכן . . הנייה א"א ואיך אין בה הנייה אלא שיש בו חיי נפש ואולי משל עצמו קאמר שאינו מהנהו אלא ההשקאה בלבד והיא מצוה.

מא) כוס יין ששותים בבית האבל, והיין הוא של ראובן, ושמעון משמשו. מב) מים חמים, ששותים לאחר רחיצתם. מג) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. וכוסות אלו נקראות בגמרא "כוס של שלום".

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּגַחֲלָתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ[מד].

מד) מותר לו להדליק נרו בשלהבת גחלתו של שמעון, כי בשלהבת אין בה ממש.

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד[מה] מֻשְׁכָּרִין בָּעִיר[מו] - אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפוּסַת יָד[מז], כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׂכָרוֹ [–השכירו], אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת, וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל[מח] אֶחָד - אָסוּר לִרְאוּבֵן לְהִכָּנֵס לְאוֹתָהּ הַמֶּרְחָץ, וְלִדְרֹךְ בַּגַּת[מט]; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[נ].

מה) בית שבו עוצרים שמן מזיתים. מו) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. מז) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. מח) כלי העשוי מחבלים שמכניסים את הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם. מט) בבית הבד. נ) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׂדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית[נא] שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר - שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר[נב]. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית, אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה; אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע כֻּלּוֹ הֶפְקֵר - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֵּאָכְלוּ[נג], וְלֹא הִפְקִירָה אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ[נד].

נא) בשנת השמיטה. נב) והכלל שהאוסר דבר שהוא שלו על חברו, אף על פי שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד. נג) והוא אסור בדריסת הרגל בשטח חברו, כי הוא מודר הנאה ממנו. נד) הרשות להיכנס לשדה חבירו, היא רק כדי ללקט ולאכול את הפילות, אבל שלא לצורך אכילה השדה אינה הפקר, נמצא שנהנה מנכסיו באיסור.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[נה]? בְּשֶׁאָמַר לוֹ[נו]: 'הֲנָיַת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ'[נז]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֲנָיַת נְכָסַי[נח] אֲסוּרִין עָלֶיךָ', אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר מִנְּכָסֵי שִׁמְעוֹן[נט] - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית, אוֹכֵל מִן פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן; אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[ס].

נה) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. נו) המדיר למודר. נז) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ולכן אסור המודר לאכול מהפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. נח) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. נט) וכוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. ס) בהלכה הקודמת.

טו. נֶאֱסָרָה עַל רְאוּבֵן הֲנָיַת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בִּלְבַד[סא] - אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסָרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[סב], אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[סג]; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱסָרָה - יוֹרֵד[סד] וְאוֹכֵל, שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא הֲרֵי הֵן הֶפְקֵר[סה].

סא) ולא איסור הנאה כללית. סב) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל בהלכה ג. סג) אפילו כשהגיעה שביעית. סד) לתוך השדה. סה) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו.

טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[סו] לְהַשְׁאִיל [כלי] לְשִׁמְעוֹן - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ[סז], וַהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ; וְכֵן אָסוּר לְהַלְוֹתוֹ - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ; וְלֹא יִמְכֹּר לוֹ - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח [=יקנה] מִמֶּנּוּ.

סו) שהוא מודר הנאה משמעון. סז) גזירה שמא ראובן ישאל כלי משמעון.

יז. נִזְדַּמְּנָה לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִין כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרִחוּק מִמֶּנּוּ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ. הַמַּדִּיר • אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר בַּהֲנָיַת אָבִיו - הֲרֵי הָאָב מֵתָר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין[סח].

השגת הראב"ד

המדיר . . בתורה א"א הוא מפרש הדירו הנייה מפני שאינו עוסק בתורה, ויש פירוש טוב מזה שהדיר תשמיש בנו על עצמו מפני שלא יתבטל מתלמוד תורה ואעפ"כ מותר הבן למלאות לאביו חבית של מים ולהדליק את הנר וכו' לפי שאין בתשמיש זה בטול תורה.

סח) כי הם הנאה מועטת.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מֵתָר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב, וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ; וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

גמרא

1 רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר
2 שרובו של הסימן ככולו, ואף אם שחט אחר הרוב מחוץ לטבעת,
3 שחיטתו בשרה. וְאַף רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא אָמַר שהשחיטה
4 כשרה, אֶלָּא בְּטַבַּעַת הַגְּדוֹלָה העליונה, הוֹאִיל וּמַקֶּפֶת אֶת כָּל
5 הַקָּנֶה – לפי שטבעת זו מקיפה את כל הקנה, ולכך יש להחשיבה
6 כקנה והשחיטה כשרה בה, אֲבָל בִּשְׁאָר טַבָּעוֹת שאינן שלימות
7 ואינן מקיפות את כל הקנה, אלא רצועת בשר עוברת בהן לארכו
8 של הקנה ומחברתן, לֹא – אינה כשרה בהן כלל לפי שאינן
9 נחשבות לקנה, ולכך צריך שישחוט רק בין טבעת לטבעת, ששם
10 שוחט הוא בקרום הקנה עצמו.
11 מקשה הגמרא: וּבִשְׁאָר טַבָּעוֹת לֹא הכשיר רבי יוסי ברבי יהודה את
12 השחיטה בהן, וְהָתְנְיָא – בברייתא המבארת דעת רבי יוסי ברבי
13 יהודה, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,
14

~ יום ראשון א' סיון ~

הִלְכוֹת מִילָה

פֶּרֶק ג

נוסח ברכת המילה לתינוק, גר ועבד; חשיבות מצוות מילה.

א. הַמָּל - מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיָּמוּל 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה', אִם הָיָה מָל בֶּן חֲבֵרוֹ; וְאִם מָל בְּנוֹ, מְבָרֵךְ 'לָמוּל אֶת הַבֵּן'[א]. וַאֲבִי • הַבֵּן מְבָרֵךְ[ב] בְּרָכָה אַחֶרֶת: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ[ג] בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ'; שֶׁמִּצְוָה עַל הָאָב לָמוּל אֶת בְּנוֹ, יָתֵר עַל הַמִּצְוָה שֶׁמְּצַוִּין כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּמוּלוּ כָּל עָרֵל שֶׁבֵּינֵיהֶן; לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אֲחֵרִים בְּרָכָה זוֹ[ד]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם; וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

השגת הראב"ד

ואבי . . כן א"א מסתברא כמ"ד ב"ד או מיוחד שבעם מברך ונהגו אצלנו שהסנדקוס מברך.

א) הרמב"ם קבע כלל בהלכות ברכות, על כל מצווה שאדם עושה לעצמו מברך, "לעשות", ואם עושה מצוה לאחרים, מברך, "על העשייה", ומכיוון שמצווה על האב למול את בנו, כשהוא בעצמו מל מברך "לעשות". ב) חוץ מהברכה על המילה עצמה, מברך ברכה נוספת. ג) הסיבה שהמילה "להכניסו" נאמרת בלשון עתיד, למרות שכבר עשה את הברית, כי הכוונה בברכה זו היא לא רק על עשיית הברית, אלא שבח לה' על המצווה עצמה. ד) שחכמים קבעו ברכה זו לאב, כי יש לו חובה וזכות גדולה יותר מכל ישראל למול את בנו.

ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין[ה] - אוֹמְרִין: 'כְּשֵׁם שֶׁהִכְנַסְתּוֹ לַבְּרִית, כֵּן תַּכְנִיסֵהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים'[ו].

ה) אם היו אנשים נוספים נוכחים בזמן עריכת הברית, עליהם לעמוד כי בזמן מצווה צריך לעמוד. ו) האמירה הזו מיועדת להזכיר את חובתו של האב לילד: לפדותו, ללמדו תורה ולהשיא אותו.

ג. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ אֲבִי הַבֵּן, אוֹ הַמָּל, אוֹ אֶחָד מִן הָעָם הָעוֹמְדִין שָׁם: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִידוֹ[ז] מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׂאֵרוֹ[ח] שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ[ט]; עַל כֵּן בִּשְׁכַר זֹאת[י] אֵל חַי חֶלְקֵנוּ לָעַד צוּרֵנוּ, צַוֵּה בְּצַוָּאַת קְדוֹשִׁים לְהַצִּיל יְדִידוּת[יא] שְׁאֵרֵנוּ[יב] מִשַّחַת[יג]; בָּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית'. וַאֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'.

ז) יצחק אבינו מכונה ידיד, כי בתורה כתוב עליו: "אשר אהבת" (בראשית כב, א), ויצחק לפני שנולד התקדש לברית מילה. ח) בבשרו, בשונה משאר החוקים שלא חקוקים בגוף האדם. ט) גם כל בניו של יצחק לדורות, הצטוו בברית מילה כסימן לברית עם ה'. י) בשכר מצוות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו. יא) הכוונה לנפש שהיא חביבה על הקב"ה, כמו שכתוב (ירמיה יב, ז): "נתתי את ידידות נפשי". יב) הנפש שבגופנו. יג) מגיהינום. כתוב בגמרא, שאברהם אבינו יושב בפתחו של גהינום וכל מי שמהול הוא מוציא אותו משם.

ד. הַמָּל אֶת הַגֵּרִים - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל[יד] אֶת הַגֵּרִים וּלְהַטִּיף[טו] מֵהֶם דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה - חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי"'[4].

יד) מכיוון שיש מצווה על כל ישראל למול את הגר, לכן מברכים במילתו, "למול" ולא "על מצות מילה". טו) מכיוון שיש הרבה גרים שכבר חתכו להם את הערלה לפני שהתגיירו, עיקר הברית אצלם הוא הטפת דם ברית, ולכן תיקנו ברכה זו לכל הגרים.

ה. הַמָּל אֶת עַבְדּוֹ - מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל[טז] אֶת הָעֲבָדִים וּלְהַטִּיף מֵהֶן דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה - חֻקּוֹת

4. ירמיהו, לג, כה.

הפניות לשיחות קודש

מברך למול: משמעות הדברים בקשר למצות וחיוב האב למול את בנו – לקו"ש חי"א ע' 45.

שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי"'[5]. וְאִם מָל עֶבֶד שֶׁל אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ 'עַל[יז] מִילַת הָעֲבָדִים'. וְהַמָּל אָדָם גָּדוֹל[יח] - צָרִיךְ לְכַסּוֹת עֶרְוָתוֹ עַד שֶׁיְּבָרֵךְ, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּהוּ וּמָל אוֹתוֹ.

טז) מכיוון שהמצווה היא על האדון למול את עבדו, כמו אב שמל את בנו לכן מברך בלשון "למול". יז) כמו כל מצוה שעושה לאחרים. יח) לדוגמה, גר או עבד.

ו. גּוֹי שֶׁמָּל קֹדֶם שֶׁיִּתְגַּיֵּר, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל - כְּשֶׁמַּטִּיפִין מֵהֶן דַּם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה[יט]. וְכֵן • אַנְדְּרוֹגִינוֹס [שיש לו סימני זכרות ונקבות] - אֵין מְבָרְכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ וַדַּאי.

השגת הראב"ד

וכן . . ודאי א"א אם אנדרוגינוס ספק מברך עליו מפני שהוא ספק דאורייתא ועל ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הן.

יט) מכיוון שהטפת הדם היא רק מספק: קטן שנולד מהול, כנראה הוא מהול מלידה ולכן הטפת הדם היא רק מספק. גר שנימול לפני שהתגייר, יש דעה שאינו צריך הטפת דם ולכן לחומרא עושים הטפת דם ברית אבל לא מברכים, שמא ההלכה כדעה השנייה, ולא מברכים במקרה שיש חשש לברכה שאינה צריכה.

ז. גּוֹי שֶׁצָּרִיךְ לַחְתֹּךְ עָרְלָתוֹ מִפְּנֵי מַכָּה אוֹ שְׁחִין שֶׁנּוֹלַד בָּהּ - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לַחְתֹּךְ לוֹ אוֹתָהּ; שֶׁהַגּוֹיִם - לֹא מַעֲלִין [-מצילין] אוֹתָן מִידֵי מִיתָה, וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָה בִּרְפוּאָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן לְמִצְוָה[כ]. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן הַגּוֹי לְמִילָה[כא], מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לָמוּל אוֹתוֹ[כב].

כ) אלא רק כדי לרפא את הגוי. כא) לעשות את הברית רק בגלל המצווה ולא בשביל להתגייר. כב) למרות שהגוי גם יבריא על ידי זה.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָּהּ הַגּוֹיִם (הָרְשָׁעִים), שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים"[6]. וּגְדוֹלָה הִיא הַמִּילָה, שֶׁלֹּא נִקְרָא אַבְרָהָם אָבִינוּ שָׁלֵם, עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי, וֶהֱיֵה תָמִים, וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ"[7]. וְכָל הַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהִנִּיחַ [=השאיר] עָרְלָתוֹ, אוֹ [שהיה מהול ו]מְשָׁכָהּ [לעורלתו שיראה ערל] - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

ט. בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה חֲמוּרָה מִילָה: שֶׁלֹּא נִתְלָה [-המתין המלאך] לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֶיהָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת[כג], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בַּדֶּרֶךְ [לא המתין לו שיגיע למקום ישוב]. וְכָל מִצְוֹות הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב, מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב"[8]; וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם . . לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ"[9]. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּילָה, נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ: "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ"[10], "אֲנִי, הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ"[11], "וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ"[12], "לִבְרִית עוֹלָם"[13], "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר"[14], "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ"[15], "וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית"[16], "וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם"[17], "לִבְרִית עוֹלָם"[18], "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר"[19], "וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ"[20], "לִבְרִית עוֹלָם"[21], "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק"[22].

כג) אפילו משה רבינו כל זכיותיו לא עמדו לו, כשלא עשה ברית לבנו, ולמה נענש על כך והרי הוא היה בדרך? מכיוון

5. שם. 6. ירמיהו, ט, כה. 7. בראשית־לך־לך, יז, א. 8. דברים־כי־תבוא כח, סט. 9. דברים־נצבים כט, ט־יא. 10. בראשית־לך־לך, יז, ב. 11. שם, יז, ד. 12. שם, יז, ז. 13. שם. 14. שם, יז, ט. 15. שם, יז, י. 16. שם, יז, יא. 17. שם, יז, יג. 18. שם. 19. שם, יז, יד. 20. שם, יז, יט. 21. שם. 22. שם, יז, כא.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ח: ב' ענינים במילה: א. ברית כענין כללי. ב. ברית כמצוה פרטית. הביאור בהרחבה ועפ"ז החילוק בין ב' ההלכות הבאות – לקו"ש ח"ל ע' 53, יין מלכות סכ"ז. **{הרשעים} (הגויים):** הגירסא "הגויים" עדיפה על הגירסא "הרשעים" – לקו"ש חכ"ה ע' 56 והע' 29. **וגדולה היא המילה:** בהמשך אחד ובוא"ו החיבור כלל רבינו את מילתו של אברהם עם "מאוסה היא הערלה". משמעות הדבר – לקו"ש ח"ל ע' 45. **והניח . . משכה:** ב' פרטים בברית: א. להיות מהול ב. לא להיות ערל – לקו"ש ח"ג ע' 759. **אין . . הבא:** ההתאמה עם הל' תרומות פ"ז ה"י – לקו"ש חל"ה ע' 47. **הלכה ט:** ב' גדרים במצות מילה וסיבת שינוי הלשון בדברי רבינו מכפי שהם מופיעים במקורם ומנין י"ג בריתות לשיטת רבינו – לקו"ש חכ"ה ע' 54. **כמה חמורה מילה:** מעלתה הגדולה של המילה – לקו"ש חל"ה ע' 55, סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 86. **למשה רבנו:** ובמשנה כ' "הצדיק" – לקו"ש חכ"ה ע' 58 הע' 40, ע' 142 הע' 25. **עם אברהם אבינו:** במדרש הובא לענין זה הפסוק שנאמר בברית בין הבתרים וכאן לא הובא – לקו"ש חל"ה ע' 45 והע' 11 ושוה"ג.

שהתחיל להתעסק עם המלון לפני שעשה את הברית לבנו, ומדובר במלון שהיה קרוב לארץ מצרים שיכל למול את בנו והדרך לא תפריע לו, ורק בגלל עיכוב קטן בעשיית הברית מילה לבנו רצה המלאך להורגו.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן.

נִגְמַר סֵפֶר שֵׁנִי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים: הִלְכוֹת קְרִיַּת שְׁמַע, אַרְבָּעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת צִיצִית, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת מִילָה, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

~ יום שני ב' סיון ~

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

"סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה".

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחרי הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחרי הלכות מילה כתב "בריך רחמנא דסייען" כלומר שזהו סיום הספר, ונמצא שסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא ה"מפתח" לכל ספר ה'יד', והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים, ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזוהר, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה, שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחרי' הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי . . בשביעית שוש אשיש בה'". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתי דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתי דתיובתא, ויש לומר שכוונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות, ספר אהבה, סימן כ'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר, אַחַר שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת צַו וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, קוֹרְאִין מִשְׁנָה זוֹ: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר - הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרְאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים; אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא - כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. אָמַר רִבִּי זֵירָא, בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֶחֱמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל, יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ" - אַל תִּקְרָא 'הֲלִיכוֹת', אֶלָּא 'הֲלָכוֹת'. אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה', וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ". לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת, וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ; יַשְׁכִּים וְיֹאמַר: רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים! לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מַה חַסְדֵּנוּ, מַה צִדְקֵנוּ, מַה מַעֲשֵׂינוּ, מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא הַגִּבּוֹרִים - כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם - כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים - כִּבְלִי מַדָּע, וּנְבוֹנִים - כִּבְלִי הַשְׂכֵּל. כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תֹהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ: "וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אָיִן, כִּי הַכֹּל הָבֶל". אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ, בְּנֵי בְרִיתֶךָ, בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה; זֶרַע יִצְחָק עֲקִידְּךָ, שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי מִזְבַּחֲךָ; עֲדַת יַעֲקֹב

הפניות לשיחות קודש

בריך רחמנא דסייען: מקומה של סיומת זו הוא כאן ולא אחרי סדר התפילה – לקו"ש חכ"ה ע' 54 הע' 1.

בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ, שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ, קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֵׁרוּן. לְפִיכָךְ, אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לָךְ, וּלְשַׁבְּחָךְ, וּלְפָאֶרְךָ, וּלְרוֹמְמָךְ, וְלִתֵּן הוֹדָיָה וּשְׁבָח לִשְׁמֶךָ. חַיָּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל יוֹם, עֶרֶב וָבֹקֶר: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אַשְׁרֵינוּ, מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ, מַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ, מַה יָּפָה מְאֹד יֶרֶשָׁתֵנוּ. אַשְׁרֵינוּ, שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִין וּמַעֲרִיבִין וְאוֹמְרִין: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם; אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא; אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן, וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ מְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּרַבִּים. אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְּמוּ. ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם; בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת; בָּרוּךְ מַעֲבִיר אֲפֵלָה וּמֵבִיא אוֹרָה, בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה, לֹא כָזָב וְלֹא מִרְמָה, לֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בָּרוּךְ אֵל חַי לָעַד, וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן כָּל חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו; וּבְשִׁירֵי דָוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ, נְהַלְלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹ וּבְזִמְרוֹ. נוֹדֶךָ, נְשַׁבֶּחְךָ, נְפָאֶרְךָ, נְרוֹמֵמְךָ, נַמְלִיכְךָ, נַזְכִּיר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יַחַד. יָחִיד, חֵי הָעוֹלָמִים, מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר, עֲדֵי עַד שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת.

וְקוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו. יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ, עַד מְבוֹאוֹ, מְהֻלָּל שֵׁם ה'. רָם עַל כָּל גּוֹיִם, ה'; עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. ה', שִׁמְךָ לְעוֹלָם; ה', זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר. ה', בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ; וּמַלְכוּתוֹ, בַּכֹּל מָשָׁלָה. יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם, וְתָגֵל הָאָרֶץ; וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם, ה' מָלָךְ. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד; אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ. ה' הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם, הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. עֲצוּ עֵצָה, וְתֻפָר; דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל. רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ, וַעֲצַת ה' - הִיא תָקוּם. עֲצַת ה', לְעוֹלָם תַּעֲמוֹד; מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ, לְדֹר וָדֹר. כִּי הוּא אָמַר, וַיֶּהִי; הוּא צִוָּה, וַיַּעֲמֹד. כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן, אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ. כִּי יַעֲקֹב, בָּחַר לוֹ יָהּ; יִשְׂרָאֵל, לִסְגֻלָּתוֹ. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ, וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזוֹב. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן, וְלֹא יַשְׁחִית; וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ. ה', הוֹשִׁיעָה; הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ, עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה. אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ, אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו. וְקוֹרֵא מִ"תְּהִלָּה לְדָוִד, אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וְכוּ'", עַד סוֹף סֵפֶר תְּהִלִּים.

וְאַחַר כָּךְ, קוֹרֵא פְּסוּקִים אֵלּוּ: בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן. יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן. וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל, וַיֹּאמֶר דָּוִיד: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד, כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה, וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ. וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל, וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה; וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל. וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ, מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ. וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ, וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ; כִּי לְךָ נָאֶה ה' אֱלֹהֵינוּ, שִׁיר וּשְׁבָח, הַלֵּל וְזִמְרָה, בְּרָכוֹת וְהוֹדָיוֹת, גְּדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת, עֹז מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה, נֶצַח וּגְבוּרָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מֶלֶךְ גְּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָיוֹת, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, חֵי הָעוֹלָמִים.

וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָהּ, כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.

בְּשַׁבָּת נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ נֹסַח זֶה: נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ; וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר לְךָ תְּפָאֵר, וּתְרוֹמֵם אֶת זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד

לְדוֹר וָדוֹר, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים; וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, אֶלָּא אַתָּה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם, אֱלוֹהַּ עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת; אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת, הַמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת, לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן; הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים, הַמֵּקִיץ רְדוּמִים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים - וּלְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי הָרָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת - אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרֹב רִבְבֵי רִבָּבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים וְעַד הֵנָּה; מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעָב זַנְתָּנוּ, וּבַשֹּׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָיִים רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ; וְעַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן, אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ - הֵן הֵן יוֹדוּ וִיבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל רֹב נִסֶּיךָ פְּלָאֶיךָ. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה, וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבֵחַ, וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה, וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע, וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה, וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְהַקְּרָבִים וְהַכְּלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה, ה' מִי כָמוֹךָ, מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ, וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ; וְנֶאֱמַר: רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה', לַיְּשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה. בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם, וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ, וּבִלְשׁוֹן כָּל חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ, וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל, וּבְמִקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאַר שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר עַל כָּל דִּבְרֵי זְמִירוֹת שִׁירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחֶךָ. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ; כִּי לְךָ נָאֶה, ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. וְכֵן נָהֲגוּ לִקְרוֹת מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, כָּל הַמִּזְמוֹר, קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת הַלֵּל גָּדוֹל בְּשַׁבָּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת - הַכֹּל כְּמִנְהָגָם.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל; הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִין עָלֶיהָ, הַמְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה', כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם שְׁמוֹ לְבַדּוֹ מֵאָז, הַמְשֻׁבָּח הַמְפֹאָר הַמִּתְנַשֵּׂא וְטוֹב מִימוֹת עוֹלָם. אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ, מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ. אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה, הֵתִקִּין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה, טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ, מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ, פִּנּוֹת צְבָאוֹת קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי תָּמִיד יְסַפְּרוּ לָאֵל קְדֻשָּׁתוֹ. תִּתְבָּרֵךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת; וְעַל כָּל שְׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, וּמְאוֹרוֹת אֲשֶׁר יָצַרְתָּ - הֵם יְפָאֲרוּךָ, סֶלָה. תִּתְבָּרֵךְ לָעַד צוּרֵנוּ, מַלְכֵּנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ, יוֹצֵר מְשָׁרְתִים, אֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם, מַשְׁמִיעִים אֶת קוֹלָם יַחַד בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. כֻּלָּם אֲהוּבִים, כֻּלָּם בְּרוּרִים, כֻּלָּם גִּבּוֹרִים, עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם בְּאַהֲבָה. וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה, וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְצוּרָם בְּנַחַת רוּחַ, בְּשָׂפָה בְּרוּרָה, וּבִנְעִימָה טְהוֹרָה. כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים בְּיִרְאָה, וְאוֹמְרִים: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ, ה' צְבָאוֹת; מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ, יַחַד מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמָּתָם, מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ, לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ, כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת, עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת, זוֹרֵעַ צְדָקוֹת, מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת, אֲדוֹן נִפְלָאוֹת, מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית - כָּאָמוּר: "לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", הִתְקַנְתָּ מְאוֹרוֹת לְשַׂמֵּחַ עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ;

חֶמְלָה גְּדוֹלָה יִתְרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בַּעֲבוּר שִׁמְךָ, וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בָּטְחוּ בָךְ, וַתְּלַמְּדֵנוּ חֻקֵּי חַיִּים, כֵּן תְּחָנֵּנוּ, אָבִינוּ. אָב הָרַחֲמָן, הַמְרַחֵם, רַחֵם נָא עָלֵינוּ, וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין לְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה; וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְדַבֵּק בְּלִבֵּנוּ יִרְאָתֶךָ, וַיַּחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ. וּמִלְּךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה אַתָּה לְבַדֶּךָ, כִּי שֵׁם קָדְשְׁךָ בֶּאֱמֶת נִקְרָא עָלֵינוּ. וּבַעֲבוּר שִׁמְךָ, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תָּרִים קַרְנֵנוּ וְתוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. בְּךָ בָטַחְנוּ, לֹא נֵבוֹשׁ, וּבְשִׁמְךָ חָסִינוּ, לֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל עַד עוֹלְמֵי עַד; כִּי אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אָתָּה, נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ. רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וַחֲסָדֶיךָ, אַל יַעַזְבוּנוּ נֶצַח סֶלָה וָעֶד. וְהָבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, וְהוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן, וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ וּלְרוֹמְמְךָ, וּלְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ.

בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע בַּשַּׁחַר, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: אֱמֶת וְיַצִּיב, נָכוֹן וְקַיָּם, יָשָׁר וְנֶאֱמָן, אָהוּב וְחָבִיב, נֶחְמָד וְנָעִים, נוֹרָא וְאַדִּיר, מְתֻקָּן וּמְקֻבָּל, טוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת, אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ, צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ; לְדֹר וָדֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם, וְכִסְאוֹ נָכוֹן, וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ קַיֶּמֶת, וּדְבָרָיו חַיִּים וְנֶאֱמָנִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עָלֵינוּ וְעַל אֲבוֹתֵינוּ, עַל בָּנֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹתֵינוּ, וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ; עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים - דָּבָר טוֹב וְקַיָּם בֶּאֱמֶת, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר. אֱמֶת, שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מַלְכֵּנוּ וּמֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, גּוֹאֲלֵנוּ וְגוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצְרֵנוּ וְצוּר יְשׁוּעָתֵנוּ, פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ, מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ, וְאֵין לָנוּ אֱלֹהִים עוֹד זוּלָתֶךָ. עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ. אֱמֶת, אַשְׁרֵי אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁמַע מִצְוֹתֶיךָ, וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ; אֱמֶת, אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ, וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים; אֱמֶת, אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מוֹשִׁיעַ. אֱמֶת, מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, וְכָל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בַּדֶּבֶר הָרַגְתָּ, וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ, וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ, וְזֵדִים טִבַּעְתָּ, וִידִידִים עָבְרוּ מִיָּם, וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם, עַד אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר. וְעַל זֹאת שִׁבְּחוּ גְּאוּלִים, וְרוֹמְמוּ לָאֵל, וְנָתְנוּ יְדִידִים שִׁירוֹת זְמִירוֹת תִּשְׁבָּחוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם. רָם וְנִשָּׂא, גָּדוֹל גִּבּוֹר וְנוֹרָא, מַשְׁפִּיל גֵּאִים עַדֵי אָרֶץ, מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַדֵי מָרוֹם, מוֹצִיא אֲסִירִים, וּפוֹדֶה עֲנָוִים, וְעוֹזֵר דַּלִּים, וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו; תְּהִלָּה לְאֵל עֶלְיוֹן, בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ אָמְרוּ שִׁירָה - בְּשִׂמְחָה רַבָּה, אָמְרוּ כֻלָּם: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִם ה', מִי כָמוֹךָ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ, נוֹרָא תְהִלֹּת, עֹשֵׂה פֶלֶא. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר: גָּאַלָנוּ, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים, בִּתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים, מַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, מְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹמָם וָלַיְלָה, גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה, מַבְדִּיל בֵּין יוֹם לַלַּיְלָה, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַהֲבַת עוֹלָם יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ, תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָם לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ, בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ רְצוֹנֶךָ, וְנִשְׂמַח וְנַעֲלֹז בְּדִבְרֵי תוֹרָתְךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ, וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ לֹא תָסוּר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הִיא עֲטֶרֶת רִאשֹׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: אֱמֶת אֱמוּנָה כָּל זֹאת קַיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ; אֱמֶת מַלְכֵּנוּ, וְאֶפֶס זוּלָתוֹ - הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף עָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, הַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ, הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים, וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ, הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ, וַיָּרֶם

קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעוֹשֶׂה לָנוּ נְקָמָה בְּפַרְעֹה, אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם, הַמַּכֶּה בְּעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וַיּוֹצֵא אֶת יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם; הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף, וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע. רָאוּ בָנִים אֶת גְּבוּרָתוֹ, וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ לִשְׁמוֹ; וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, וְעָנוּ כֻלָּם בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִם ה', מִי כָּמוֹךָ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ; נוֹרָא תְהִלֹּת, עֹשֵׂה פֶלֶא. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר גּוֹאֲלֵנוּ, ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ - קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁלְּאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, זֶה הוּא נֻסְחָהּ: הַשְׁכִּיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וּפְרֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ, וְשָׁמְרֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל דָּבָר רַע וּמִפַּחַד לָיְלָה, וּשְׁכֹּר הַשָּׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּשְׁמֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ, כִּי שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. בָּרוּךְ . . שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן; יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן. וַיַּרְא כָּל הָעָם, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלָּיְלָה; בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעֶרֶב; בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. הָאֵל אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי; פָּדִיתָ אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ, בֶּאֱמוֹר לְצִיּוֹן, מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלִךְ בִּכְבוֹדוֹ חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

וְנָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם לְהוֹסִיף פְּסוּקִין בְּאֶמְצַע בְּרָכָה זוֹ, וְקוֹרְאִין כַּנֹּסַח הַזֶּה: וַיַּרְא כָּל הָעָם, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם, לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ, לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ, בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם. וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן, לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו; וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד, וּשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, קַיֵּם שִׁמְךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תָּמִיד. בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ הַחַיִּים וְנֶפֶשׁ הַמֵּתִים, אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ. בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי; פָּדִיתָ אוֹתִי ה', אֵל אֱמֶת. וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ, וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ; נוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם, לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. ה', הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת שֶׁקֶר, מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים, לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ, כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ, אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ; לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו, לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו, וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו, אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵינוּ. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, הַלְלוּ יָהּ. בָּרוּךְ ה' בַּיּוֹם, בָּרוּךְ ה' בַּלָּיְלָה; בָּרוּךְ ה' בַּבֹּקֶר, בָּרוּךְ ה' בָּעֶרֶב; בָּרוּךְ ה' בְּשָׁכְבֵנוּ, בָּרוּךְ ה' בְּקוּמֵנוּ. תָּמִיד נְהַלֶּלְךָ, סֶלָה, וְנָשִׂיחַ בֶּאֱמוּנָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמּוֹלִךְ בִּכְבוֹדוֹ, חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

~ יום שלישי ג' סיון ~

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן: (א) בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵּי אָבוֹת, וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, מֶלֶךְ רַחֲמָן מוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם. (ב) אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם ה', מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ, מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, רוֹפֵא חוֹלִים, וְסוֹמֵךְ נוֹפְלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ, מֵמִית וּמְחַיֶּה; וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים. (ג) אַתָּה קָדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ, סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. (ד) אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה; חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן

הַדָּעַת. (ה) הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ, וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה. (ו) סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ, וּמְחוֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חַנּוּן וּמַרְבֶּה לִסְלֹחַ. (ז) רְאֵה בְעָנְיֵנוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. (ח) רְפָאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא, הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה, וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ, כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. (ט) בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ, וְתֵן טַל וּמָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְשַׂבַּע אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִטּוּבֶךָ, וְרַוֵּה פְּנֵי תֵבֵל מֵעֹשֶׁר מַתְּנוֹת יָדֶיךָ, וְשָׁמְרָה וְהַצִּילָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֵּרְעָנוּת, וְתֵן לָהּ אַחֲרִית וְתִקְוָה, שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וּבְרָכָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים. (י) תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת כָּל גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. (יא) הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה, וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה, וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה, וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ בְּרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. (יב) לַמְּשַׁמְּדִים אַל תְּהִי תִקְוָה, כָּל הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ, וּמַלְכוּת זָדוֹן תְּעַקֵּר וְתִשְׁבּוֹר מְהֵרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים. (יג) עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק, וְעַל שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, לְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ, כִּי בְשִׁמְךָ בָּטָחְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ נִשְׁעָנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים. (יד) תָּשִׁיב בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנִין עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם. (טו) אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה. (טז) שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ, רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ; כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. (יז) רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְּקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְנָוֶךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן. (יח) מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בְּיָדֶיךָ, עַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ, כָּל הַחַיִּים יְהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, כִּי טוֹב הָאֵל הַטּוֹב. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת. (יט) שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה, חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ, כִּי מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים, אַהֲבָה וָחֶסֶד, צְדָקָה וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת בַּשָּׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם.

בִּימוֹת הַחַמָּה, אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: רַב לְהוֹשִׁיעַ, מוֹרִיד הַטָּל, מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד וְכוּ';

וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנֹסַח זֶה: בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וּבָרֵךְ אֶת שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

בְּלֵילֵי מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֹסַח זֶה: אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה; וְאַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, וּבֵין אוֹר לַחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לַחֹל, כָּךְ פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פֵּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא בָּעוֹלָם, וְשָׁמְרֵנוּ מִן הַכֹּל, וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', חוֹנֵן הַדָּעַת.

בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מוֹסִיף בִּבְרָכַת שְׂבַע עֶשְׂרֵה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה, וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ

בְּנֹסַח זֶה: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה, וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תְּקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע, יִפָּקֵד, יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. וְתַרְצֵנוּ, וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמֵאָז. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחַלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה - אוֹ: בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה - לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ וְכוּ'.

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה הַיָּחִיד בְּנֹסַח הַזֶּה: שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ, רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהֱיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נְדַבֵּר, וְאַתָּה תִּשְׁמָע; כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֹסַח זֶה, בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית אוֹמֵר: עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ, וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמֹעַ תְּפִלָּתֵנוּ, וֶהֱיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נְדַבֵּר, וְאַתָּה תִּשְׁמָע; כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וַאֲנִי אֶשְׁמָע. כִּי אַתָּה עוֹנֶה בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה.

בְּתִשְׁעָה בְּאָב מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה: רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה, הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי, כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיִּבְלְעוּהָ לְגִיוֹנִים, וַיֵּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים, וַיִּתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה, וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ; לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם, מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה ה' וְהַבִּיטָה, וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָהּ, כִּי אַתָּה ה' בָּאֵשׁ יְסַדְתָּהּ, וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ, כַּכָּתוּב: וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם ה', חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.

בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בְּיָדֶיךָ, וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ, עַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם, עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה; בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, כְּשֶׁעָמַד הָמָן הָרָע עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבִקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, וּשְׁלָלָם לָבוֹז; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם, וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם, וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם; וְהִפַּרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ, וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ; וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמֶךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶן פֶּלֶא וְנִסִּים, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ, אֲנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ וְכוּ'.

בַּחֲנֻכָּה מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוֹ בְּנֹסַח הַזֶּה: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ' עַד עַל נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת וָעֵת, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפֻּרְקָן, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה; בִּימֵי מַתִּתְיָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְבַטְּלָם

מִתּוֹרָתֶךָ, וּלְהַעֲבִירָם מֵחֵקֵי רְצוֹנֶךָ; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, וְדַנְתָּ אֶת דִּינָם, וְרַבְתָּ אֶת רִיבָם, וְנָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם; וּמָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וּפוֹשְׁעִים בְּיַד עוֹשֵׂי תוֹרָתֶךָ; וְעָשִׂיתָ לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנֵס. כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נֵס וּגְבוּרוֹת, כָּךְ עֲשֵׂה עִמָּנוּ נֵס וּגְבוּרוֹת בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָךְ.

הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְכוּ'.

שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה: נַקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ, וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת, כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ: "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר, קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם, וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים: אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ; מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ". מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ, וְתִמְלֹךְ מַלְכֵּנוּ עָלֵינוּ, כִּי מְחַכִּים אָנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ. תִּשְׁכֹּן תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ, כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי קָדְשֶׁךָ עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: "יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ'. לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וּשְׁבָחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וּשְׁבָחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וּשְׁבָחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וּשְׁבָחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. בְּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים, בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ". לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ, וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ; וּשְׁבָחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר קַדִּישׁ לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה; וְאַחַר שֶׁאָמַר סֵדֶר הַיּוֹם, בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר סֵדֶר הַיּוֹם, יִתְחַנֵּן מְעַט, וְיֹאמַר קַדִּישׁ; וּכְשֶׁשְּׁלִיחַ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים - כְּשֶׁיִּגְמֹר תַּחֲנוּנָיו, יֹאמַר קַדִּישׁ.

נֹסַח הַקַּדִּישׁ: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ, וַיַּמְלֵךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פֻּרְקָנֵהּ, וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ, וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאַר, יִתְרוֹמַם, יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. בְּעֵת שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר: 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּבְעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה: 'וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא'. וּמִצְוַת חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲנוֹת 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ', בְּכָל כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'בְּרִיךְ הוּא', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּסּוֹף: 'וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ.

קַדִּישׁ בְּתָרָא. כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם, אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְיוֹצְאִין וְנִפְטָרִין - נָהֲגוּ הָעָם כֻּלָּם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נֹסַח זֶה: תִּתְקַבַּל צְלוֹתְכוֹן וּתְתְעַבֵּד בָּעוּתְכוֹן, וּצְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא; יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִשְׁמַיָּא וְסִיעַתָּא וּפִרְקָנָא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא, וְעַל כָּל קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן. כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהַגָּדוֹת - כְּשֶׁהֵן מְסַיְּמִין, אוֹמֵר אֶחָד מְעֻמָּד קַדִּישׁ בְּנֹסַח זֶה: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה. דַּעְתִּיד לְחַדְּתָא עָלְמָא, וּלְאַחֲיָה מֵתַיָּא וּלְמִפְרַק חַיַּיָא,

וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלְלָא הֵיכְלָא קַדִּישָׁא, וּלְמִעְקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן אַרְעָא, וּלְאָתְבָא פֻּלְחָנָא דִי שְׁמֵהּ לְאַתְרֵהּ בְּזִיוֵהּ וּבִיקָרֵהּ, וְיִמְלֹךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פֻּרְקָנֵהּ, וַיַּבַּע מְשִׁיחֵהּ, וְיִפְרֹק עַמֵּהּ, בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, יִשְׁתַּבַּח, יִתְפָּאַר, יִתְרוֹמַם, יִתְעַלֶּה, יִתְהַדַּר, יִתְהַלַּל וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא שִׁירָתָא וְתֻשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא; וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דַּעֲסִיקִין בְּאוֹרַיְתָא דִי בְאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵי לְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיַּעְתָּא וּרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא; וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִשְׁמַיָּא וְסִיַּעְתָּא וּפֻרְקָנָא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא, וְעַל כָּל קְהָלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל; וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן. נָהֲגוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים בִּדְבָרִים וּבִפְסוּקִים אֵלּוּ - פְּעָמִים בְּכֻלָּן, וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן: לְפָנֶיךָ אֲנִי כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן - אֲדוֹן הָעוֹלָם, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים; כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מַה נֹּאמַר לַה', מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ וְעָוִינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ, וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לְךָ ה', הַצְּדָקָה; וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים. הָשְׁחַרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי אַשְׁמָתֵנוּ, וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵינוּ; אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב, וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהַי, בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ, כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ, וְאַשְׁמָתֵנוּ גָּדְלָה עַד לַשָּׁמַיִם; אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים. עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי נְבִיאֶךָ: לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי, וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ - לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה, בֵּית יִשְׂרָאֵל - כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי. לֹא לָנוּ ה', לֹא לָנוּ; כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד, עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּא ה', אַל תִּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה, וְאֶל רִשְׁעוֹ, וְאֶל חַטָּאתוֹ. סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ, וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָ לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה. לְמַעַן שִׁמְךָ, ה'; וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי, כִּי רַב הוּא. ה' שְׁמָעָה, ה' סְלָחָה, ה' הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה, אַל תְּאַחַר: לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ. נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים, כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ פָּנָיו מִן הַקַּרְקַע, בִּפְסוּקִים אֵלּוּ. אוֹמֵר: וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה, כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה', וַחֲסָדֶיךָ, כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. אַל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים; מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד. קוּמָה, עֶזְרָתָה לָנוּ, וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. יְהִי חַסְדְּךָ ה', עָלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת, תִּשְׁמָר יָהּ - ה', מִי יַעֲמֹד. כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה, לְמַעַן תּוֹרֵא. ה', הוֹשִׁיעָה; הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ; זָכוּר, כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. עָזְרֵנוּ, אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ; וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ, לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סִדֶּר הַיּוֹם תָּמִיד, בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ: ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שָׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם, לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ, וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן, וְלֹא יַשְׁחִית; וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ. כִּי אַתָּה ה', טוֹב וְסַלָּח, וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי אֵל כָּמוֹךָ, נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ; לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ, וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם. תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם, יַעֲמָס לָנוּ; הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ, סֶלָה. ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, סֶלָה. ה' צְבָאוֹת - אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ. בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ, בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ, שֶׁהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, חַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ, וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה, לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה. כֵּן יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁנַּחְיֶה לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם. ה' אֱלֹהַי, לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְגוֹ'. וְנָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם, לִקְרוֹת בְּכָל

יום אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ, שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְקוֹרִין "לְדָוִד, אֵלֶיךָ ה', נַפְשִׁי אֶשָּׂא", כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרְאִין: אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָה, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְכוּ'. אֵין כֵּאלֹהֵינוּ, אֵין כַּאדוֹנֵינוּ וְכוּ'. אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ. וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

כְּבָר אָמַרְנוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁבִּימֵי הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִתְפַּלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, מִתְפַּלֵּל בָּאֶמְצַע שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבִתְפִלַּת מוּסָף בִּלְבַד; וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בְּמוּסָף בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, תֵּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוּסַף חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת בָּאֶמְצַע.

~ יום רביעי ד' סיון ~

וְזֶה הוּא נֵסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת: בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת: אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ, תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים, וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים, כָּאָמוּר: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ, וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂמַּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת; וְהַנְחִילֵנוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבְּתוֹת קָדְשֶׁךָ, וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל שַׁחֲרִית שַׁבָּת: יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ, כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ, כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי, שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ, וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם, בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ. יִשְׂמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג, עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ, וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף שַׁבָּת: לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינַי מִצְוַת שַׁבָּת, זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וּבוֹ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַקְרִיב לְךָ קָרְבַּן מוּסָף כָּרָאוּי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. לֹא נְתַתּוּ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא הִנְחַלְתּוּ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים, גַּם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים; לְבֵית יִשְׂרָאֵל נְתַתּוּ, זֶרַע יְשֻׁרוּן אֲשֶׁר בָּם בָּחַרְתָּ; 'חֶמְדַּת יָמִים' אוֹתוֹ קָרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ' עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת: אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. עֲטֶרֶת תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתַתָּ; אַבְרָהָם יָגֵל, יִצְחָק יְרַנֵּן, יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ, מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ, כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. הָנַח לָנוּ אָבִינוּ, אַל תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ'. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ: רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ, זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם, לִהְיוֹתָם מַקְרִיבִין לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן, וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם; זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיֶה, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא. מִזִּבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין, וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו; שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירֶךָ, הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ לְרָצוֹן. אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם, וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גֻּלִּינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וַנִּתְרַחֵק מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ

בִּגְבוּלֵנוּ, וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לִבְרָכָה, לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם; וִיהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וָקֵץ לְכָל חַטֹּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ, תְּחִלָּה וָרֹאשׁ לִפְדוּת נַפְשֵׁנוּ; כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאֻמּוֹת בָּחַרְתָּ, וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת: אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם, כְּלִיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; וּבָחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה, וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְנִתְרַחַק מֵעַל אַדְמָתֵנוּ, וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לְפָנֶיךָ קָרְבְּנוֹת חוֹבָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ; וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לִבְרָכָה, לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם; וִיהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וָקֵץ לְכָל חַטֹּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ, תְּחִלָּה וָרֹאשׁ לִפְדוּת נַפְשֵׁנוּ. וּרְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ' עַד וְיָנוּחוּ בָם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֵרוּתֵנוּ בְּאַהֲבָה, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה, יִשָּׁמַע, יִפָּקֵד, יִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ, זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, זִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, זִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים - בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, הוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְּטֵנוּ בוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשַׂמְּחֵנוּ בוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה, כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ, לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ כֵּן תְּבָרְכֵנוּ, סֶלָה. וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ' בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף הַפֶּסַח: אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ' עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַק מֵעַל אַדְמָתֵנוּ; וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ, בְּנֵוֶה הֲדָרְךָ, בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו - מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלָיו וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, וּתְקַבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ, וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירֶךָ בְּרִנָּה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מֶלֶךְ רַחֲמָן, רַחֵם עָלֵינוּ; טוֹב וּמֵטִיב, הִדָּרֵשׁ לָנוּ; שׁוּבָה עָלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, בִּגְלַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה, וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל מְכוֹנוֹ, וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ, וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ; וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לְנָוֵהוּ - כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם, וּלְוִיִּם לְדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל לְמַעֲמָדָן, וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב. וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמֵי רְגָלֵינוּ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בַּמָּקוֹם

אֲשֶׁר יִבְחַר - בְּחַג הַמַּצּוֹת, וּבְחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְחַג הַסֻּכּוֹת; וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' רֵיקָם. אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. וְהַשִּׂיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ וְכוּ'. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וּכְנֹסַח זֶה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת, בְּלֹא חֶסְרוֹן בְּלֹא יָתֵר; אֶלָּא שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר: 'אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה, זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה - זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: 'בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ' וְכוּ'. וּבְמוּסָף הוּא אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה'. וְכֵן בְּחַג הַסֻּכּוֹת אוֹמֵר: 'יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ' וְכוּ'. וְכֵן בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת אוֹמֵר: 'אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ' וְכוּ'; וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ'. וְאִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וְכוּ' וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה וְחַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג פְּלוּנִי הַזֶּה' וְכוּ'; וְכֵן בְּמוּסָף אוֹמֵר: 'וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה, יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם חַג פְּלוּנִי' וְכוּ'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מַזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת בֵּין בְּמוּסָף. וְחוֹתֵם בְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה רְגָלִים: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'; וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא חוֹתֵם: מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. וּבְצוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא חוֹתֵם: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'. נָהֲגוּ רֹב הָעָם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, מוֹסִיפִין: 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים אֵל מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים, כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים, מֶלֶךְ רַחֲמָן, וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן; בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה: 'מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן, זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים לְחַיִּים, וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה י"ח: 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּכְבֹשׁ כַּעַסְךָ, וּכְתֹב לְחַיִּים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה: 'וּבְסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם, נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ, אָנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם'. וּבִתְפִלַּת נְעִילָה יוֹם הַצּוֹם, אוֹמֵר בִּבְרָכוֹת אֵלּוּ מְקוֹם 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים', 'חָתְמֵנוּ לְחַיִּים'. וְכָל הַתּוֹסָפוֹת הָאֵלּוּ, מִנְהַג מְקוֹמוֹת; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ דָּבָר. מִנְהָג פָּשׁוּט, שֶׁמְּבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה, בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תְּפִלָּה מֵאַרְבַּע הַתְּפִלּוֹת; וְכֵן נָהֲגוּ מִקְצָת הָעָם, לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֹסַח זֶה בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים; וְזֶה הוּא נֻסְחָהּ: אַתָּה קָדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ, וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ, סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְאֵימָתְךָ עַל כָּל שֶׁבָּרָאתָ; וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים, וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם - כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁהַשִּׁלְטוֹן מִלְּפָנֶיךָ, עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ, וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ. וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד לְעַמֶּךָ, תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ, תִּקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ, פִּתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ; שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ, צְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ, וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפֹּץ פִּיהָ; וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כֶּעָשָׁן תִּכְלֶה, כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ. וּמַלְכוּת הָעַלִּיזָה מְהֵרָה תַּעֲקֹר וְתִשְׁבֹּר, וְתִמְלֹךְ - אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ - מְהֵרָה עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, בִּירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, וּבְהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְנֵגֶד זְקֵנָיךָ כָּבוֹד, כַּכָּתוּב: וְחָפְרָה הַלְּבָנָה, וּבוֹשָׁה הַחַמָּה - כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם, וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד. וְנֶאֱמַר: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֶאֱמַר: וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט, וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְרָצִיתָ

בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, זִכָּרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה - זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה, יֵרָצֶה וְכוּ' עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ, וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ, וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ; וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ, וְיָבִין כָּל יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ, וְיֹאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה בְּאַפּוֹ - ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ' וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ' עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְכוּ' עַד תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, אֶת מוּסְפֵי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל, לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׂמָנוּ כְּכָל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם, וְלֹא גּוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם - שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וָרִיק, וּמִתְפַּלְּלִים לְאֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. אָנוּ מִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, מוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאֵין עוֹד, אֱמֶת מַלְכֵּנוּ וְאֵין זוּלָתוֹ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ: וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם, וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד. אוֹחִילָה לָאֵל אֲחַלֶּה פָנָיו, אֶשְׁאָלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן, אֲשֶׁר בִּקְהַל עַם אָשִׁיר עֻזּוֹ, אַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָיו. לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב, וּמֵה מַּעֲנֵה לָשׁוֹן. אֲדֹנָי, שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ. עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ, לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן, לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי, וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ; יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל, כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן. לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יְקָר יִתֵּנוּ, וְיַקַּבְּלוּ כֻּלָּם עֹל מַלְכוּתֶךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא, וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד, כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְכָתוּב: לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ, וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. וְכָתוּב: וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם, יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: כִּי לַה' הַמְּלוּכָה, וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם. וְכָתוּב: ה' מָלָךְ, גֵּאוּת לָבֵשׁ; לָבֵשׁ ה', עֹז הִתְאַזָּר, אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט. וְכָתוּב: יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הַלְלוּ יָהּ. וְכָתוּב: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד - ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר, ה' גִּבּוֹר מִלְחָמָה. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם, וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד - ה' צְבָאוֹת, הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, סֶלָה. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר: כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, ה' צְבָאוֹת: אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן, וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים. וְכָתוּב: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן, לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו; וְהָיְתָה לַה', הַמְּלוּכָה. וְכָתוּב: וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד, וּשְׁמוֹ אֶחָד. וּבְתוֹרָתְךָ ה', כָּתוּב לֵאמֹר: שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ' עַד וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ' עַד וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, אוֹ כַּעֲבָדִים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים; וְאִם כַּעֲבָדִים - עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת, עַד שֶׁתְּחָנֵּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ.

בְּרָכָה שְׁנִיָּה: אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם, וּפוֹקֵד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם; לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת, וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית; כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ; אַתָּה זוֹכֵר אֶת כָּל

הַמִּפְעָל, וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמְּךָ. הַכֹּל גָּלוּי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת; כִּי תָּבִיא חֹק זִכָּרוֹן לְהִפָּקֵד בּוֹ כָּל רוּחַ וָנֶפֶשׁ, וּלְהִזָּכֵר מַעֲשִׂים רַבִּים וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תַּכְלִית. מֵרֵאשִׁית, כָּזֹאת הוֹדַעְתָּ; וּמִלְּפָנִים, אוֹתָהּ גִּלִּיתָ. זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן; כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר, אֵיזוֹ לַחֶרֶב אֵיזוֹ לַשָּׁלוֹם, אֵיזוֹ לָרָעָב אֵיזוֹ לָשֹׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקְדוּ, לְהַזְכִּירָם לְחַיִּים וְלַמָּוֶת. מִי לֹא נִפְקַד בַּיּוֹם הַזֶּה, כִּי זֵכֶר כָּל הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא: מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ, וַעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גֶבֶר, מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו, וְיִצְרֵי כָּל מַעַלְלֵי אִישׁ. אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָ, וּבֶן אָדָם יִתְאַמֵּץ בָּךְ; כִּי דּוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכָּשֵׁלוּ, וְגַם לֹא תִּכְלִים לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ. הֲלֹא אֶת נֹחַ בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ, וַתִּפְקְדֵהוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, בַּהֲבִיאֲךָ אֶת מֵי הַמַּבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם. עַל כֵּן זִכְרוֹנוֹ בָּא לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ כְּעַפְרוֹת תֵּבֵל, וְצֶאֱצָאָיו כְּחוֹל הַיָּם. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ, וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה; וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ, וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם. וְכָתוּב: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב. וְכָתוּב: וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב; וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק, וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר, וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו, חַנּוּן וְרַחוּם ה'. טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו, יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. וְנֶאֱמַר: זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. וְנֶאֱמַר: וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ, וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר: הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר - כֹּה אָמַר ה': זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ; לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה. וְכָתוּב: וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ בִּימֵי נְעוּרָיִךְ, וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם. וְכָתוּב: הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם, אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים - כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ, זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד; עַל כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ, רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ, נְאֻם ה'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יֵרָאֶה וְיכו' עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. וְזָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב מִלְּפָנֶיךָ, וּפְקָדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם. וּזְכָר לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ הָעֲקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְכָבֵשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ, וְיִגְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְאַל תִּתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין. וּבַעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, יָשׁוּב אַפְּךָ מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וּמֵעִירְךָ, וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֵּם לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי ה'. כִּי זוֹכֵר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה מֵעוֹלָם, כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, וַעֲקֵדַת יִצְחָק אָבִינוּ לְזַרְעוֹ הַיּוֹם תִּזָּכֵר. בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַבְּרִית.

הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, אוֹ כַּעֲבָדִים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים; וְאִם כַּעֲבָדִים - עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת, עַד שֶׁתְּחָנְּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ.

בְּרָכָה שְׁלִישִׁית: אַתָּה נִגְלֵית בַּעֲנַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ, לְדַבֵּר עִמָּהֶם; מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ, וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְּלֵי טֹהַר. גַּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִלְּפָנֶיךָ, וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמְּךָ, בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל הַר סִינַי, לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד קוֹלֶךָ, וּדִבְרוֹת קָדְשֶׁךָ מִלַּהֲבֵי אֵשׁ; בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ, וּבְקוֹל שוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפַעְתָּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר, וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר, וְקוֹל שוֹפָר חָזָק מְאֹד; וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה. וְכָתוּב: וַיְהִי קוֹל [ה]שּׁוֹפָר, הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד; מֹשֶׁה יְדַבֵּר, וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל. וְכָתוּב: וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשּׁוֹפָר, וְאֶת הָהָר עָשֵׁן; וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ, וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק. וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה; ה', בְּקוֹל שוֹפָר. וְכָתוּב: בַּחֲצוֹצְרוֹת וְקוֹל שוֹפָר, הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'. וְכָתוּב: הַלְלוּ יָהּ - הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ, הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ. הַלְלוּהוּ

בִּגְבוּרוֹתָיו, הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֹּדְלוֹ. הַלְלוּהוּ בִּתְקַע שׁוֹפָר, הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר. הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל, הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָּב. הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע, הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, הַלְלוּ יָהּ. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֶאֱמַר: כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ - כְּנִשֵּׂא נֵס הָרִים תִּרְאוּ, וְכִתְקוֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ. וְכָתוּב: וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בִּירוּשָׁלָיִם. וְכָתוּב: וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה, וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ; וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע, וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן. ה' צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם, כֵּן תָּגֵן עַל עַמְּךָ בִּשְׁלוֹמֶךָ. תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת כָּל גָּלֻיּוֹתֵינוּ, וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ; וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה, וּלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ, כְּמִצְוָה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם; וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. כִּי שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר אַתָּה מֵעוֹלָם, וּמַאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל יְצוּרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, אוֹ כַּעֲבָדִים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים; וְאִם כַּעֲבָדִים - עֵינֵינוּ לְךָ תְלוּיוֹת, עַד שֶׁתְּחָנְּנוּ וְתוֹצִיא לָאוֹר מִשְׁפָּטֵנוּ, קָדוֹשׁ.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים, בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת, וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפֵּר בּוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ בְּאַהֲבָה - זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא וְכוּ', עַד כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנּוּן אָתָּה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר: אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי, וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. וְנֶאֱמַר: מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ, וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ; שׁוּבָה אֵלַי, כִּי גְאַלְתִּיךָ. וְכָתוּב: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, לְטַהֵר אֶתְכֶם; מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם, לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כִּי אַתָּה סַלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמַחְלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן; וּמִבַּלְעָדֶיךָ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְכוּ', עַד וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ; וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת, וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסָף: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכוּ', עַד זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכוּ', עַד תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, יוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחוֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בַּיּוֹם הַזֶּה וְכוּ', עַד וּמִבַּלְעָדֶיךָ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם וְכוּ', עַד וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכוּ', עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. נָהֲגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמּוּסָפִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ', מַזְכִּיר קָרְבְּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה, וְקוֹרֵא אוֹתָן הַפְּסוּקִים; וְאִם לֹא הִזְכִּיר, כֵּיוָן שֶׁאָמַר 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ', שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ.

~ יום חמישי ה' סיון ~

נֹסַח הַוִּדּוּי: אָנָּא אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאַל תִּתְעַלַּם מִלְּבֵנוּ מִתְּחִנָּתֵנוּ; שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף, שֶׁנֹּאמַר לְפָנֶיךָ: 'צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ, וְלֹא חָטָאנוּ'. אֲבָל חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ: אָשַׁמְנוּ, בָּגַדְנוּ, גָּזַלְנוּ, דִּבַּרְנוּ דֹּפִי, הֶעֱוִינוּ,

וְהִרְשַׁעְנוּ, זַדְנוּ, חָמַסְנוּ, טָפַלְנוּ שֶׁקֶר, יָעַצְנוּ רַע, כִּזַּבְנוּ, לַצְנוּ, מָרַדְנוּ, נִאַצְנוּ, סָרַרְנוּ, עָוִינוּ, פָּשַׁעְנוּ, צָרַרְנוּ, קִשִּׁינוּ עֹרֶף, רָשַׁעְנוּ, שִׁחַתְנוּ, תָּעִינוּ, תִּעַבְנוּ, תִּעְתָּעְנוּ; סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ, כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ. מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, יוֹשֵׁב מָרוֹם; וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חָי; אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בָטֶן, וְרוֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב. אֵין כָּל דָּבָר נֶעֱלָם מִמֶּךָּ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחֹל לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ, וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ: וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בַּסֵּתֶר, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס, וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן; וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן קָרְבָּן, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מַלְקוּת אַרְבָּעִים, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין - חֶנֶק וְהֶרֶג, שְׂרֵפָה וּסְקִילָה. עַל הַגְּלוּיִים לָנוּ, וְעַל שֶׁאֵינָן גְּלוּיִין לָנוּ; הַגְּלוּיִים לָנוּ - כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ; וְשֶׁאֵינָן גְּלוּיִין לָנוּ - חָטָאנוּ עַל כֻּלָּם. וְאַתָּה יוֹדֵעַ כָּל הַנִּסְתָּרוֹת, כַּכָּתוּב: "הַנִּסְתָּרֹת, לַה' אֱלֹהֵינוּ; וְהַנִּגְלֹת, לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". כִּי אַתָּה סַלְחָן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמַחְלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי, אֵינִי כְדַאי; וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי, כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיַּי, קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁלֹּא אֶחֱטָא, וּמַה שֶּׁחָטָאתִי - מְחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'. כַּסֵּדֶר הַזֶּה מִתְוַדֶּה בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמוּסָף וּמִנְחָה, בֵּין יָחִיד, בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר. וְהַיָּחִיד אוֹמֵר וִדּוּי זֶה אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אַחַר שֶׁגּוֹמֵר 'שִׂים שָׁלוֹם', קֹדֶם שֶׁיִּפְסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אֶמְצָעִית; קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ' וְכוּ', מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: 'מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים' וְכוּ'.

בַּנְּעִילָה מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, יוֹשֵׁב מָרוֹם; מַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלִּמְנוֹת, וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ מִלְּסַפֵּר: מָה אָנוּ, מַה חַיֵּינוּ, מַה חַסְדֵּנוּ, מַה צִּדְקֵנוּ, מַה מַּעֲשֵׂינוּ, מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים - כְּאַיִן לְפָנֶיךָ, וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם - כְּלֹא הָיוּ, וַחֲכָמִים - כִּבְלִי מַדָּע, וּנְבוֹנִים - כִּבְלִי הַשְׂכֵּל. כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תֹּהוּ, וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ; כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשְׁךָ: "וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אָיִן, כִּי הַכֹּל הָבֶל". אֲבָל אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ, וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ; כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה; וְאִם יִצְדַּק, מַה יִּתֵּן לָךְ. וַתִּתֶּן לָנוּ אֱלֹהֵינוּ, אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, קֵץ מְחִילָה לְכָל חַטֹּאתֵינוּ, לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ, וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם - כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב. יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו; וְיָשׁוֹב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ, וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלֹחַ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת, טוֹב וּמֵטִיב, חַנּוּן וְרַחוּם, אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד; מַרְבֶּה לְהָשִׁיב, רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: חַי אֲנִי, נְאֻם ה' אֱלֹהִים, אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע, כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה; שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים, וְלָמָּה תָמוּתוּ, בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֲשִׁיבֵנוּ וְקַבְּלֵנוּ, וּמְחֹל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְכוּ'.

נֹסַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹב בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. וְטוּבוֹ הַגָּדוֹל לֹא חָסַר לָנוּ, וְאַל יֶחְסַר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל - כָּאָמוּר: "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ, וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן", וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל

בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַזָּן אֶת הַכֹּל. נוֹדֶה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּנְבָרֵכְךָ מַלְכֵּנוּ, כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה, בְּרִית וְתוֹרָה; עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ, עַל חֻקֶּיךָ רְצוֹנֶךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמְךָ - כָּאָמוּר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבָעְתָּ; וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ". בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לִמְקוֹמָהּ בְּיָמֵינוּ. וּבְנֵה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב, כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו אֶת יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל, אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אַדִּירֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ, קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, שֶׁבְּכָל יוֹם הוּא גּוֹמְלֵנוּ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל טוּב. הָרַחֲמָן יִשְׁתַּבַּח לְדוֹרֵי דּוֹרִים. הָרַחֲמָן יִתְפָּאַר לָנֶצַח נְצָחִים. הָרַחֲמָן יִפַּרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד. הָרַחֲמָן יִזַּכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְדֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוּב. הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא, מְבָרֵךְ לְפָנָיהָ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים, וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה, וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק.

וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, הַצַּדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת. הָאֵל הַנֶּאֱמָן, הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה, מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק; נֶאֱמָן אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו. רַחֵם עַל צִיּוֹן, כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, לַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, וְתִבְנֶה מְהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם. אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מַגִּן דָּוִד. עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים, וְעַל יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת - עַל הַכֹּל, אָנוּ מְבָרְכִין אֶת שִׁמְךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. וּבְיוֹם טוֹב, הוּא אוֹמֵר: וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶן וְחוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. בַּנֹּסַח שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּתְּפִלָּה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּךְ הוּא חוֹתֵם בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ.

הָעִנְיָנוֹת שֶׁנָּהֲגוּ רֹב הָעָם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבָּת, וּמַפְטִירִין בָּהֶן; וְאֵלּוּ הֵן:

בְּרֵאשִׁית - "הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ בּוֹ", עַד "אֵלֶּה הַדְּבָרִים, עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים";

נֹחַ - "רְנִי עֲקָרָה", עַד "הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלָי"; לֶךְ לְךָ - "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי", עַד "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבֵם", אֵלּוּ הַשָּׁלֹשׁ בִּישַׁעְיָה; וַיֵּרָא - "וְאִשָּׁה אַחַת", עַד "וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ, וַתֵּצֵא", בִּמְלָכִים; וַיִּחְיוּ חַיֵּי שָׂרָה [-"וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד"] - עַד "יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעוֹלָם", תְּחִלַּת מְלָכִים; אֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק - "מַשָּׂא דְּבַר ה'", עַד "וְעָרְבָה לַה'", בְּתְרֵי עָשָׂר; וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - "וְעַמִּי תְלוּאִים", עַד "וּבְנָבִיא הֶעֱלָה ה'", בְּתְרֵי עָשָׂר; וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - "חֲזוֹן עֹבַדְיָה", עַד סוֹף סִפְרוֹ, בְּתְרֵי עָשָׂר; וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב - "כֹּה אָמַר ה', עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "אַרְיֵה שָׁאָג", בְּתְרֵי עָשָׂר; וַיְהִי מִקֵּץ - "וַיִּיקַץ שְׁלֹמֹה", עַד "וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה", בִּמְלָכִים; וַיִּגַּשׁ - "וְאַתָּה בֶּן אָדָם, קַח לְךָ עֵץ", עַד "וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם, כִּי אֲנִי ה'", בִּיחֶזְקֵאל; וַיְחִי יַעֲקֹב - "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד", עַד "וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָוִד", בִּמְלָכִים.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

בראשית: בענין קריאת שמות הסדרות – לקו"ש חכ"א ע' 146, חכ"ז ע' 158 הע' 4. **עד . . לעולם:** מדוע לא מסיימים במשיחת שלמה? – לקו"ש חכ"ה ע' 106.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד" – עַד "יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעוֹלָם"".

הנה ידוע שההפטרה צריכה להיות מעין הפרשה, ומובן שתוכן ההפטרה בה מסופר על הפעולות שעשה דוד המלך בהיותו "זקן בא בימים" דומה לתוכן הפרשה המדברת ברובה על הזמן של "ואברהם זקן בא בימים". בהתאמה לכך היא דעת הפוסקים שצריך לסיים בפסוק "ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאוד" כי גם בפרשה מסופר כיצד שלח אברהם את בני הפלגשים ובחר ביצחק, ומדובר שם גם על הזמן שלאחר מות אברהם - "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק גו'" אבל צריך להבין מדוע פסק הרמב"ם לסיים ב"יחי אדוני המלך דוד לעולם".

וי"ל שחילוקי המנהגים תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם בביאור הגמרא "אין מושחין מלך בן מלך וא"ת מפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקת של אדוני'" ומביאה שם הלימוד של רב פפא "הוא ובניו בקרב ישראל בזמן ששלום בישראל כו'" ופירש רש"י ". . כי איכא מחלוקת לאו ירושה היא ובעי משיחה בתחלה", אבל הרמב"ם פסק ". . אם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו".

ופירשו באחרונים שנחלקו בגדר משיחת מלך בן מלך, לדעת רש"י בזמן שיש שם מחלוקת בטלה ירושת המלכות והמשיחה היא על דרך הקמת מלך חדש, אבל לדעת הרמב"ם גם כשיש שם מחלוקת לא בטלה ירושת המלכות ומה שמושחין אותו הוא רק כדי "לסלק המחלוקת" ולכן פסק לסיים ההפטרה ב"יחי אדוני המלך דוד לעולם" כי כשהודיע דוד ששלמה ימלוך אחריו הרי מלכות שלמה ירושה לו ואין צורך בפסוק "ושלמה ישב על כסא דוד אביו כו'" שהרי המלכות שלו.

משא"כ הפוסקים הנ"ל סברו כדעת רש"י שהמלכות במקום מחלוקת לאו ירושה היא, והמשיחה במקום מחלוקת היא על־דרך הקמת מלך חדש ולכן צריך לסיים ההפטרה ולהודיע ששלמה ישב על כסא דוד אביו כו'

אבל עדיין אין הדברים מתיישבים כל צרכם, שהרי סוף סוף מספרת התורה על יצחק לאחר מות אביו, ומדוע שלא לסיים ההפטרה באותו התוכן היינו על שלמה לאחר מות דוד.

והביאור בזה יובן בהקדים: בהלכות כלי המקדש כתב הרמב"ם "אין מושחין מלך בן מלך . . ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו" הלכה זו הביא גם בהלכות מלכים אבל שם כתב רק "כדי לסלק המחלוקת" ואינו מוסיף "ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו". וטעם הדבר שבהלכות כלי המקדש עוסק במשיחת מלכי בית דוד בלבד, אבל הלכות מלכים עוסקות גם במלכי ישראל.

ההבדל בין מלכי דוד למלכי ישראל הוא ש"מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר כסאך יהי' נכון עד עולם" אבל "אם יעמוד מלך משאר ישראל תיפסק המלכות מביתו" ובספר המצוות: "אבל המלכות לבד ידעת מלשונות ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובפירוש אמרו כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות אין מלך למי שמאמין תורת משה רבינו אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דווקא כו'". היינו שההבדל בין מלכי בית דוד למלכי ישראל הוא לא רק בזמן שמלכי דוד עומדים לעולם משא"כ מלכי ישראל, אלא גם בעצם גדר המלוכה שדוד זכה בכתר מלכות ועצם גדר המלכות הוא רק בדוד ובבניו ורק ב"ציווי ה'" יתכן שיתמנה מלך משאר שבטי ישראל. עד כדי כך שלגבי מלכות דוד "נכרי קרינא בי'" וכתב במכילתא "משנבחר דוד יצאו כל ישראל".

ויש לומר שמטעם זה רק מלכי בית דוד נמשחו בשמן המשחה שנעשה ע"י משה באופן ש"יהי' זה לי לדורותיכם" ו"כולו קיים לעתיד לבא" ולכן פועלת משיחת השמן את ה"לדורותיכם" – הקיום והנצחיות במלכות שיהיו מלכי בית דוד "עומדים לעולם", מטעם זה הזכיר הלכה זו בהלכות כלי המקדש כי הוא דין בשמן המשחה שהמשיחה במלכי בית דוד נועדה לא רק לסלק המחלוקת אלא "להודיע לכל שזהו מלך לבדו" היינו הורשת המלוכה הבלעדית שניתנה למלכי בית דוד בלבד.

והנה במשיחת שלמה ישנו ענין נוסף, והוא הורשת מלכות בית דוד לו ולזרעו בלבד כדברי הרמב"ם "אין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד" ולכן אמרה הגמרא "דוד ושלמה שנמשכו בקרן נמשכה מלכותן" כי משיחת שלמה היא חלק מיסוד מלכות בית דוד.

לפ"ז דומה ייסוד מלכות בית דוד לייסוד עם ישראל הבאה מצד בחירת הקב"ה בשלושת האבות – אברהם יצחק ויעקב – שמעמדה הייחודי והנצחי של מלכות בית דוד נובע מבחירת הקב"ה בדוד ובשלמה.

לכן אין קוראים בהפטרה על עלייתו של שלמה למלוכה כי תוכנה הוא השלמה לייסוד מלכות בית דוד ואין בהם דמיון לפרשת חיי־שרה שבה עדיין לא נשלם ייסוד עם ישראל שהרי עדיין לא היתה לידת יעקב.

לקו"ש חלק כ"ה עמוד 106

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - "בֶּן אָדָם, הוֹדַע", עַד "וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם", בִּיחֶזְקֵאל; וָאֵרָא - "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל", עַד "אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל", בִּיחֶזְקֵאל; בֹּא אֶל פַּרְעֹה - "מַשָּׂא מִצְרַיִם", עַד "אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'", בִּישַׁעְיָה; וְיִהִי בְּשַׁלַּח - שִׁירַת דְּבוֹרָה, מִן "וַיַּכְנַע", עַד "וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ", בְּשׁוֹפְטִים; וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ - "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ", עַד "לְסַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה", בִּישַׁעְיָה; וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - "הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ", עַד "לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב", בִּירְמְיָה; וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה - "וַה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה", עַד "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּמִלָּכִים; וְאַתָּה תְּצַוֶּה - "הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל", עַד "וְרָצִיתִי אֶתְכֶם", בִּיחֶזְקֵאל; כִּי תִשָּׂא - "וּדְבַר ה' הָיָה אֶל אֵלִיָּהוּ", עַד "וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה", בְּמִלָּכִים; וַיַּקְהֵל - "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, וַיִּקַּח", עַד "וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת", בְּמִלָּכִים; אֵלֶּה פְקוּדֵי - "וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת הַסִּירוֹת", עַד "לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי", בְּמִלָּכִים.

וַיִּקְרָא - "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי", עַד "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל", בִּישַׁעְיָה; צַו אֶת אַהֲרֹן - "עֹלוֹתֵיכֶם סִפּוּ", עַד "כִּי בְּאֵלֶּה חָפַצְתִּי, נְאֻם ה'", בִּירְמְיָה; וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - "וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד", עַד "כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ, לֵךְ עֲשֵׂה", בִּשְׁמוּאֵל; אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ - "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִישָׁה", עַד "כִּבְרַת אָרֶץ", בְּמִלָּכִים; זֹאת תִּהְיֶה - "וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע", "וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים", וּמְדַלֵּג עַד "וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו", בְּמִלָּכִים; | אַחֲרֵי מוֹת - "הַתִּשְׁפֹּט", עַד "וְנַחֲלֹתִי בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם", בִּיחֶזְקֵאל; קְדֹשִׁים - "בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת", בִּיחֶזְקֵאל; אֱמֹר - "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם", עַד "נִבֵּלָה וּטְרֵפָה מִן הָעוֹף", בִּיחֶזְקֵאל; בְּהַר סִינַי - "ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי", עַד "רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא", בִּירְמְיָה; אִם בְּחֻקֹּתַי - "הִנָּבֵא עַל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעוֹבְדִים בָּהֶם", בִּיחֶזְקֵאל.

בְּמִדְבַּר סִינַי - "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה", בִּתְרֵי עָשָׂר; נָשֹׂא - "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה", עַד "וַיִּגְדַּל הַנַּעַר", בְּשׁוֹפְטִים; בְּהַעֲלֹתְךָ - "רָנִּי וְשִׂמְחִי", עַד "יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ", בִּתְרֵי עָשָׂר; שְׁלַח לְךָ - "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַשִּׁטִּים", עַד "[וְגַם] נָמֹגוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ", בִּיהוֹשֻׁעַ; וַיִּקַּח קֹרַח - "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל", עַד "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ", בִּשְׁמוּאֵל; זֹאת חֻקַּת - "וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי", עַד "מִיָּמִים יָמִימָה", בְּשׁוֹפְטִים; וַיַּרָא בָּלָק - "וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב", עַד "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ", בִּתְרֵי עָשָׂר; פִּינְחָס - "וַיַּד ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ", עַד "וַיַּקָּם, וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ", בְּמִלָּכִים; רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת - "וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי רְאוּבֵן", עַד "וַיַּחְלְקוּ אֶת הָאָרֶץ", בִּיהוֹשֻׁעַ; אֵלֶּה מַסְעֵי - "אֵלֶּה הַנְּחָלוֹת", עַד "וַיִּתְּנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם", בִּיהוֹשֻׁעַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַיִּקַּח קֹרַח".

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרח, ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם רשעים ירקב" "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא גם פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו מוכרח כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או יותר.

לקו"ש חי"ח ע' 191 הע' 49
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - "וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל", עַד "וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם", בִּירְמְיָה; וָאֶתְחַנַּן - "וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה', אַחֲרֵי תִתִּי", עַד "שָׁדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ", בִּירְמְיָה;

וְהָיָה עֵקֶב - "הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי", עַד "וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גוֹיִם", בִּירְמְיָה; רְאֵה אָנֹכִי - "הִנֵּה יָמִים בָּאִים", עַד "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים", בִּירְמְיָה; שׁוֹפְטִים - "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל", עַד "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל", בִּשְׁמוּאֵל; כִּי תֵצֵא - "וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת מַחֲנֵיהֶם", עַד "וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל", בִּשְׁמוּאֵל; וְהָיָה כִּי תָבוֹא - "אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ", עַד "וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא", בִּיהוֹשֻׁעַ; אַתֶּם נִצָּבִים - "וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שִׁבְטֵי", עַד "כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם",

הפניות לשיחות קודש

קורת: ביאור שם הסדרה – לקו"ש חי"ח ע' 191 הע' 49.

ביהוֹשֵׁעַ; הַאֲזִינוּ - "וְלִקַּחְתִּי אֲנִי מִצַּמֶּרֶת", עַד "וְהָשִׁיבוּ, וְחִיוּ", בִּיחֶזְקֵאל; וְזֹאת הַבְּרָכָה - "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה", וּמִדַּלֵּג עַד "וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ". כָּל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת, מַפְטִירִין מֵעִנְיַן פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה; וְזֶה הוּא הַמִּנְהָג בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ רֹב הָעָם, לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ, מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה: בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב - "נַחֲמוּ נַחֲמוּ, עַמִּי", עַד "עָלוֹת יִנָּהֵל"; בַּשְּׁנִיָּה - "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן, עֲזָבַנִי ה'", עַד "וְגֹאֲלֵךְ, אֲבִיר יַעֲקֹב"; בַּשְּׁלִישִׁית - "עֲנִיָּה סֹעֲרָה", עַד "כִּי פֹּאֲרֵךְ"; בָּרְבִיעִית - "אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם", עַד "שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן"; בַּחֲמִישִׁית - "רָנִּי עֲקָרָה, לֹא יָלָדָה", עַד "גֹּאֲלֵךְ, ה'"; בַּשִּׁשִׁית - "קוּמִי אוֹרִי, כִּי בָא אוֹרֵךְ", עַד "בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה"; בַּשְּׁבִיעִית - "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה'".

~ יום שישי ו' סיון ~

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם[1].

נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה[2].

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הלכות הזמנים המיוחדים בשנה – שבתות, חגים, ראשי חודשים ותעניות.

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה. וּבֵאוּר מִצְוֹוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דינים כלליים במלאכות האסורות בשבת.

א. שְׁבִיתָה בַּשְּׁבִיעִי [-בשבת] **מִמְּלָאכָה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת"[3]. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה"[4]. וּמַה הוּא חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת מְלָאכָה[ב]? אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ[ג] בְּזָדוֹן[ד], חַיָּב כָּרֵת[ה]; וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה[ו], נִסְקָל; וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה[ז], חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה** [–בין עני בין עשיר חייב בקרבן בהמה].

א) הציווי על השביתה ממלאכה בשבת נאמר מספר פעמים בתורה, אך פסוק זה הוא המקור הפשוט והמפורש ביותר. ב) החיוב הוא רק על מלאכות האסורות בשבת, אך לא על דברים האסורים בשבת שאין בהם מלאכה כמו דיבור דברי חולין. ג) ולא מתוך אונס. ד) ולא בשוגג. ה) אין הוא זוכה לחיי העולם הבא. ו) שני עדים התרו בו בשעת עשיית העבירה שהוא יתחייב מיתה על כך, והוא אמר להם שבכל זאת הוא עושה את העבירה. ז) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים כרת על עשיית מלאכה זו.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה 'חַיָּב' - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה, חַיָּב סְקִילָה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, חַיָּב חַטָּאת. ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה 'פָּטוּר' -

---

1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, קיא. 3. שמות-משפטים כג, יב; 4. שמות-יתרו כ, ט; דברים-ואתחנן ה, יג.

הפניות לשיחות קודש

האזינו: מדוע הושמטה הפטרת פרשת וילך? – לקו"ש חי"ט ע' 298 הע' 2, יין מלכות סכ"ח. **בנחמות . . אמוץ:** לא הובאו הפטרות "תרתי דתיובתא" המופיעות בפסיקתא – יין מלכות סכ"ח. **{בריך רחמנא דסייען}:** בצילום כת"י מספר הרמב"ם מקומה של סיומת זו אינו כאן אלא לאחרי ספר אהבה (לפני סדר התפילה) – לקו"ש חכ"ה ע' 54 הע' 1. **נחלתי . . המה:** שייכות הפסוק לספר זמנים – לקו"ש חל"ב ע' 129, יין מלכות סכ"ט. **ספר זמנים:** מדוע לא נקרא ספר "מועדים"? – לקו"ש חל"ב ע' 132. הקשר בין תחילת הספר לסיומו – לקו"ש חט"ו ע' 372 הע' 3, 37. **שביתה בשביעי ממלאכה:** עיקר השביתה בשבת היא הענין החיובי שבה, לשבות – לקו"ש חט"ו ע' 377, חל"א ע' 193. **הלכה א:** ביאור שיטת רבינו בזה – לקו"ש חי"א ע' 347, חכ"ז ע' 133.

הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת, וּמִן הַסְּקִילָה, וּמִן הַקָּרְבָּן; אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבָּת; וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [=חכמים], הַרְחָקָה [-על מנת להרחיק את האדם] מִן הַמְּלָאכָה [האסורה מהתורה]; וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [-מלקות מדרבנן]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵין עוֹשִׂין כָּךְ וָכָךְ', אוֹ 'אָסוּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ בְּשַׁבָּת' - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ', הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה[ח]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם', אוֹ 'פָּטוּר מִכְּלוּם' - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ כְּלָל[ט].

ח) ואין כלל איסור בדבר. ט) אך יש איסור בדבר.

ה. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין לַעֲשׂוֹתָן בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן אֶפְשָׁר שֶׁתֵּעָשֶׂה בִּגְלָלָן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵעָשֶׂה - אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסֵּא וּמַגְדֵּל [=ארון] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשַׁבָּת[י], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַחְפֹּר חָרִיץ בַּקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּרִירָתָן; וּלְפִיכָךְ, אִם חָפְרוּ הַקַּרְקַע - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכָךְ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן. וְכֵן מְהַלֵּךְ אָדָם עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת[יא], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲקֹר אוֹתָן; לְפִיכָךְ, אִם נֶעֱקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו מֵעֲפַר הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[יב], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַשִּׁיר [=להסיר] אֶת הַשֵּׂעָר [שבזרועותיו]; לְפִיכָךְ, אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פִּרְצָה דְּחוּקָה - מֻתָּר לְהִכָּנֵס לָהּ בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁמַּשִּׁיר צְרוֹרוֹת [=אבנים]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּגוֹן זֶה - מֻתָּר.

י) על גבי הקרקע, למרות שהגרירה יכולה לחרוץ חריצים בקרקע האסורים בעשייה בשבת. יא) למרות שההליכה יכולה לגרום לתלישת העשבים האסורה בשבת. יב) למרות שהרחיצה יכולה לגרום להסרת שיער גופו האסורה בשבת.

ו. עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשָׂת בִּגְלָלוֹ מְלָאכָה שֶׁוַּדַּאי תֵּעָשֶׂה בִּשְׁבִיל [-כתוצאה מ]אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ, חַיָּב; [משום] שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵעָשֶׂה אוֹתָהּ מְלָאכָה[יג]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁצָּרַךְ [=היה צריך] לְרֹאשׁ עוֹף לְשַׁחֵק בּוֹ לְקָטָן, וְחָתַךְ רֹאשׁוֹ [של העוף] בְּשַׁבָּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹף מְגַמָּתוֹ [-כוונתו] לַהֲרִיגַת הָעוֹף בִּלְבַד, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁתֵּעָשֶׂה בִּשְׁבִילוֹ[יד]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג) שבאופן ודאי המלאכה תיעשה. יד) המיתה של העוף היא דבר ודאי.

השגת הראב"ד

כל . . עליה א"א ר"ח ז"ל פסק כר"ש שהוא פוטר מדאמרינן פרק נוטל רבא כר"ש ס"ל דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.

ז. כָּל • הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַמְּלָאכָה, חַיָּב עָלֶיהָ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכִּבָּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לַשֶּׁמֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבַד, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף חֶרֶשׂ שֶׁל נֵר [=פמוט] - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה, וַהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכִבּוּת; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, וְלֹא כִּבָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׂ - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵקוּ בָּהֶן רַבִּים - חַיָּב; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, אוֹ לְגוּף הַהַעֲבָרָה, אֶלָּא לְהַרְחִיק הַהֶזֵּק - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂת לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂת מַחֲשַׁבְתּוֹ[טו]. כֵּיצַד? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בְּבְהֵמָה כְּדֵי לְהָרְגָן[טז], וְהָלַךְ וְעָקַר אִילָן בַּהֲלִיכָתוֹ[יז], וְלֹא הָרַג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. קַל וָחֹמֶר אִם נִתְכַּוֵּן לְאִסּוּר קַל וְנַעֲשָׂה אִסּוּר חָמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּכַרְמְלִית[יח], וְעָבְרָה הָאֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים[יט] - שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַמֻּתָּר, וְנַעֲשָׂת מְלָאכָה - כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ אֶת הַתְּלוּשׁ, וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו) המלאכות האסורות בשבת הם "מלאכת מחשבת", שעושים את המלאכה מתוך מחשבה. טז) והריגה היא מלאכה האסורה בשבת. יז) האבן או החץ עקרו בדרך אילן, ועקירת אילן היא מלאכה האסורה בשבת. יח) שטח שאינו לא מוגדר רשות היחיד ולא מוגדר רשות הרבים, והאיסור לזרוק מרשות היחיד לתוכה הוא רק מדרבנן. יט) מהתורה אסור להוציא שום דבר מרשות היחיד לרשות הרבים.

ט. נִתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת, וְלִקֵּט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט עֲנָבִים וְאַחֵר כָּךְ תְּאֵנִים, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְלִקֵּט הַתְּאֵנִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עֲנָבִים - פָּטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁלִּקֵּט כָּל [מה] שֶׁחָשַׁב [ללקט בתחילה]

- הוֹאִיל וְלֹא לִקֵּט כַּסִּדֶר שֶׁחָשַׁב, פָּטוּר; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת.

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת, אוֹ כָּבוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת זוֹ וְכִבָּה אֶת זוֹ, אוֹ לְהַדְלִיק זוֹ וְהִדְלִיק אֶת זוֹ - חַיָּב[כ]; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מִין הַמְּלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנָה זוֹ, וְלִקֵּט תְּאֵנָה אַחֶרֶת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה, וְהָרַג אֶת זֶה, שֶׁהוּא חַיָּב - שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂת מְלֶאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

השגת הראב"ד

היו . . חייב א"א המחבר הזה הביא הדברים כפשטן וכאשר עיינתי בגמרא במקומן בכריתות (יט) לא מצאתים שיתקיימו כן, דרב יהודה אותביה לשמואל מרא דשמעתא ממתני' דא"ר יהודה אפי' נתכוין ללקט תאנים וליקט ענבים וכו' ר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר והא הכא דמתעסק הוא ור' יהושע לא קא פטר אלא ממינא למינא אבל בחד מינא ר' יהושע נמי מחייב וא"ל שיננא שבוק מתניתין ותא אבתראי הכא במאי עסקינן שאבד מלקט מלבו וכו' אלמא אפילו בחד מינא מתעסק הוא ופטור ואם כן היינו נתכוין לכבות את זו וכבה את זו, אלא על כרחך מתניתין דנרות (כריתות כ) כלה בלקדם היא שאם נתכוין לכבות את זו תחלה וכבה את זו או להדליק את זו תחלה והדליק את זו חייב, דכיון דחדא מלאכה היא וחדא מינא בהקדמת זו לזו לאו שינוי מחשבה הוא, אבל בכיבוי והדלקה אם שינה בהקדמתו פטור, וכן ענבים ותאנים דאמר ר' יהודה לקדם קאמר נתכוין ללקוט תאנים תחלה וליקט ענבים ר' יהושע פוטר אבל בחד מינא לקדם חייב, ואני תמה איך חשב כזאת שאם חשב ללקוט תאנים ואחר כך ענבים ונהפך הדבר יהיה פטור וכשחשב להדליק את זו והדליק את זו יהיה חייב זה שעשה כל המלאכה שחשב לעשות פטור וזה שלא עשה כלום יהיה חייב תמהון לבב הוא זה.

כ) למרות שעשה את המלאכה לא בנר שחשב.

יא. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַדְלִיק [נר] רִאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְכִבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ הִדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פָּטוּר. כִּבָּה זוֹ וְהִדְלִיק זוֹ בִּנְשִׁימָה אַחַת [-בבת אחת], חַיָּב - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים הַדְּלָקָה, הֲרֵי לֹא אִחֵר אוֹתָהּ, אֶלָּא שִׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּמִתְעַסֵּק, וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָהּ[כא] - פָּטוּר.

השגת הראב"ד

אבל אם היה נר אחד דולק ואחד כבה ונתכוין להדליק תחילה ונהפך הדבר וכבה ואחר כך הדליק פטור א"א זהו שהגהתי אני אבל כל מה שבפנים שבוש הוא.

כא) עשה מלאכה אסורה מתוך כוונה לעשות פעולה או מלאכה אחרת.

יב. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂת בְּיוֹתֵר עַל כַּוָּנָתוֹ - חַיָּב; בְּפָחוּת מִכַּוָּנָתוֹ, פָּטוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מַשָּׂא לְאַחֲרָיו [=על גבו] וּבָא לוֹ [-המשא עבר] לְפָנָיו, חַיָּב - שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה, וְנַעֲשָׂת שְׁמִירָה מְעֻלָּה[כב]. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו וּבָא לוֹ לְאַחֲרָיו, פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעוּטָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

כל . . פטור א"א אין לשונו יפה בזה אבל היה לו לומר המתכוין לעשות מלאכה מעולה ועשאה פחותה פטור, אבל פחות מכוונתו

כב) כי כשהמשא לפניו השמירה טובה יותר, מאשר כשסוחבים מאחור.

יג. הָיָה חָגוּר בְּסִנָּר, וְהִשְׁלִיךְ [=תחב] הַמַּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וַחֲלוּקוֹ - בֵּין שֶׁבָּא זֶה הַמַּשָּׂא שֶׁדַּרְכּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת לְפָנָיו, בֵּין שֶׁבָּא לְאַחֲרָיו [-בכל מקום בו ינוח המשא] - חַיָּב; שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת חוֹזֵר[כג].

כג) דרך המשא המונח בצורה כזו לעבור מצד לצד, ולכן היה במחשבתו מלכתחילה שהמשא יזוז וכוונתו התקיימה.

יד. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ, וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר[כד] - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב אִגֶּרֶת אוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִין: 'לֹא יִתְחַיֵּב זֶה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֶפְצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הָאִגֶּרֶת, אוֹ כָּל הַשְּׁטָר'; אֶלָּא מִשֶּׁיִּכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[כה], יִתְחַיֵּב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לֶאֱרֹג בֶּגֶד שָׁלֵם - מִשֶּׁיֵּאָרֵג שְׁנֵי חוּטִין[כו], יִתְחַיֵּב; וְאַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁלִים [את הבגד], הוֹאִיל וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר בְּכַוָּנָה - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כד) המחייב אותו בעונש, כמבואר בפרק ח ואילך. כה) שהוא השיעור המחייב בכתיבה. כו) שהוא השיעור המחייב באריגה.

טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהַיָּחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשֻׁתָּפוּת [-ביחד] - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה [-אדם אחד] מִקְצָתָהּ וְזֶה מִקְצָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָקַר [=הגביה] זֶה הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחוֹ הַשֵּׁנִי בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת[כז], בֵּין שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקֶלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אָחֲזוּ כְּכָר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

כז) מלאכת הוצאה מרשות לרשות מורכבת משני חלקים, עקירה מרשות אחת והנחה ברשות שניה.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ קוֹרָה [כבדה] וְהוֹצִיאוּהָ

לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּשֻׁתָּפוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין, וְשֶׁעוּר אֶחָד לִשְׁנֵיהֶן[כח]. הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבַדּוֹ, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבַדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל, חַיָּב; וְהַשֵּׁנִי [רק] מְסַיֵּעַ הוּא, וּמְסַיֵּעַ אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כח) שניהם חייבים אף אם הם עשו את המלאכה בשיעור המחייב אדם אחד.

יז. כָּל הַמְקַלְקְלִין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[כט], וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שְׂרָפָן אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; חָפַר גֻּמָּה [=בור] וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ [=לעפר הבור], הֲרֵי זֶה מְקַלְקֵל וּפָטוּר. אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ [המקלקלים] מְלָאכָה[ל], הוֹאִיל וְכַוָּנָתָם לְקַלְקֵל, פְּטוּרִין.

כט) ולא לצורך מסוים. ל) ואדם חייב אף על מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמבואר בהלכה ז.

יח. כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן, חַיָּב[לא]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁסָּתַר [בנין] כְּדֵי לִבְנוֹת [בנין אחר] בִּמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק [אותיות] כְּדֵי לִכְתֹּב בַּמָּקוֹם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחָפַר גֻּמָּה כְּדֵי לִבְנוֹת בְּתוֹכָהּ יְסוֹדוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חַיָּב. וְשֶׁעוּרוֹ, כְּשֶׁעוּר הַמְתַקֵּן[לב].

לא) אף על הקלקול, משום שכוונתו היא לצורך התיקון. לב) שיעור החיוב של המקלקל הוא כשיעור החיוב של האדם המתקן את הקלקול. לדוגמה בכתיבה, עד שימחק שתי אותיות.

יט. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִקְצָתָהּ בְּשׁוֹגֵג וּמִקְצָתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְבַסּוֹף שָׁגַג, בֵּין שֶׁשָּׁגַג וּלְבַסּוֹף הִזִּיד - פָּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר הַמְּלָאכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחַר כָּךְ [-ואזי] יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת וּסְקִילָה; אוֹ יַעֲשֶׂהוּ כֻּלּוֹ בִּשְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[לג].

לג) כמבואר בהלכה א.

~ שבת קודש ז' סיון ~

פֶּרֶק ב

פיקוח נפש דוחה שבת; אדם שאינו יודע מתי שבת.

א. דְּחוּיָה [=נדחית] הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, כִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת; לְפִיכָךְ, חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה [-סכנת חיים] - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת, עַל פִּי רוֹפֵא אֻמָּן [=מומחה] שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם. סָפֵק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, סָפֵק שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְכֵן אִם אָמַר רוֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר: 'אֵינוֹ צָרִיךְ' - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

ב. אֲמָדוּהוּ [=העריכו] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכָךְ וָכָךְ [-רפואה מסוימת] שְׁמוֹנֶה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: 'נַמְתִּין עַד הָעֶרֶב [-מוצאי שבת], כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת'; אֶלָּא מַתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אַפְלוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת; כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ [רפואה] וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סְפֵק סַכָּנָה - מְחַלְּלִין [עבורו את השבת]; וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר[א], וְשׁוֹחֲטִין לוֹ [בעלי חיים], וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חַמִּין בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לִרְחִיצַת גּוּפוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה - הֲרֵי הוּא כְּחֹל, לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

א) במקרה שאין אפשרות להעביר את החולה למקום אחר, וכן אין אפשרות להסתיר או להוציא את הנר מהמקום בו נמצא החולה, כי עדיף לטלטל מוקצה בשבת מאשר לעבור על איסור כיבוי.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים אֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי גוֹיִם[ב], וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים, וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים[ג] - כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְחַכְמֵיהֶם. וְאָסוּר לְהִתְמַהְמֵהַּ בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם [-את המצוות] הָאָדָם וָחַי בָּהֶם"[5], וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין [מטרתם של] מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בָּעוֹלָם, אֶלָּא

5. ויקרא-אחרי, יח, ה.

הפניות לשיחות קודש

ולא שימות בהם: גדר דחיית שבת מפני פיקוח נפש והחידוש לגבי הל' יסוה"ת רפ"ה – לקו"ש חכ"ז ע' 133.

רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הַמִּינִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁזֶּה חִלּוּל וְאָסוּר[ד], עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם"[ה][6].

ב) כי אנשים אחרים עלולים לחשוב שליהודי אסור לעשות מלאכה לצורך החולה, ובמקרה אחר שלא יהיו גויים בקרבת החולה, אף אחד לא יחלל שבת עבור החולה והוא עלול להסתכן. ג) אך אם רק נשים נמצאות בקרבת החולה, ודאי שמוטל עליהן לדאוג ולעשות מלאכות עבור כל צרכי החולה. ד) הטוענים שאסור לחלל שבת במקרה של פיקוח נפש. ה) כתוצאה מהריחוק שלהם מקיום המצוות, הם חושבים שלא ניתן לקיימן ויחד עם זאת להישאר בחיים.

ד. הַחוֹשֵׁשׁ [=חש כאבים] בְּעֵינָיו - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁתִּיהֶן אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן צִיר [=ריר], אוֹ שֶׁהָיוּ דְּמָעוֹת שׁוֹתְתוֹת מֵרֹב הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה דָּם שׁוֹתֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה בָהֶן קֶדַח [=חום], וְכֵיוֹצֵא בַּחֲלָאִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל חוֹלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנָה, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה.

ה. וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ מַכָּה בַּחֲלַל גּוּפוֹ מִן הַשָּׁפָה וְלִפְנִים [=באיברים הפנימיים] - בֵּין בְּפִיו, בֵּין בְּמֵעָיו, בֵּין בִּכְבֵדוֹ וּטְחוֹלוֹ אוֹ בִּשְׂאָר כָּל [האיברים] שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלָלוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה[ו]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד [=הערכה מקצועית], שֶׁחֲלִי כָּבֵד [-מסוכן] הוּא; לְפִיכָךְ מְחַלְּלִין עָלָיו מִיָּדִי[ז], בְּלֹא אֲמִידָה. וּמַכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל - הֲרֵי זוֹ כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל [הגוף], וְאֵינָהּ צְרִיכָה אֹמֶד, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֹם שֶׁמְּצַמֵּר [=מכורץ] אֶת הַבָּשָׂר - כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל הוּא, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְכֵן כָּל חֳלָאִים שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ, מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

ו) מדובר במקרה שיש לאדם מכה חזקה באיברים הפנימיים, אך כאבים קלים באיברים הפנימיים אינם נחשבים לדבר מסוכן. ז) במידה ויש סכנה אם לא ירפאו אותו מיד.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא [=עלוקה] שֶׁל מַיִם - מְחַמִּין לוֹ [מים] חַמִּין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה [=נגוע במחלה מדבקת], אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר שֶׁמְּמִיתִין - אֲפִלּוּ הָיוּ סָפֵק מְמִיתִין סָפֵק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

ז. חוֹלֶה שֶׁאַמְּדוּהוּ רוֹפְאִים לְהָבִיא לוֹ [-לצורך רפואתו] גְּרוֹגֶרֶת [=תאנה מיובשת] אַחַת, וְרָצוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת בְּבַת אַחַת - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִכֻּלּוּם, וַאֲפִלּוּ [אם הם] הֵבִיאוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, וַאֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה [-מהגרוגרת הראשונה]; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם בִּרְשׁוּת [-בהיתר] הֵבִיאוּ.

ח. חוֹלֶה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִשְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת [מחוברות] בִּשְׁנֵי עֳקָצִין [=ענפים] וְשָׁלֹשׁ גְּרוֹגְרוֹת בְּעֹקֶץ אֶחָד - כּוֹרְתִין הָעֹקֶץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין צְרִיכִין אֶלָּא לִשְׁתַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּבְצִירָה, אֶלָּא יִכְרְתוּ עֹקֶץ אֶחָד וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הַמְבַשֵּׁל לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, וְאָכַל הַחוֹלֶה וְהוֹתִיר [חלק מהתבשיל] - אָסוּר לְבָרִיא לֶאֱכֹל מִן הַמּוֹתָר[ח]; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ[ט]. אֲבָל • הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְבָרִיא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי[י] - שֶׁאֵין בַּדָּבָר תּוֹסֶפֶת[יא], כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד
אבל . . לבריא א"א והוא שיהיה לו חולה מבעוד יום.

ח) עד מוצאי שבת. ט) שמא מלכתחילה הבריא יבשל כמות גדולה יותר שתספיק גם עבורו. י) ללא בישול. יא) שהרי בשחיטת בהמה אחת, יש ממילא בשר המספיק לכמה אנשים.

י. חוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו עַל יְדֵי גּוֹי. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לְגוֹי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה - לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת, וּלְהָבִיא רְפוּאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן כּוֹחֵל [–מורח משחה על] עֵינָיו מִן הַגּוֹי בְּשַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה. וְאִם הָיוּ צָרָכָיו, אֵין בָּהֶן מְלָאכָה[יב] - עוֹשִׂין אוֹתָן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ מַעֲלִין אָזְנַיִם [–מחזירים הלסת למקומה, אם נקעה] בְּשַׁבָּת, וּמַעֲלִין אֲנָקְלֵי [-קצה מפתח הלב], וּמַחְזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר [בעצם שנשברה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר.

יב) שפעולות אלו יגרמו לעשות מלאכה בשבת.

6. יחזקאל, כ, כה.

יא. הַיּוֹלֶדֶת, כְּשֶׁכּוֹרַעַת לִילֵד - הֲרֵי הִיא בְּסַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת: קוֹרְאִין לָהּ [=מזמינים] **חֲכָמָה** [=מיילדת] **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטַּבּוּר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְנֵר בְּשָׁעָה שֶׁהִיא מְצַעֶקֶת בַּחֲבָלֶיהָ - מַדְלִיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה סוּמָה** [=עוורת]**, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת עָלֶיהָ** [=נרגעת] **בְּנֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְשֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מְבִיאִין לָהּ. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, מְשַׁנִּין בִּשְׁעַת הֲבָאָה**[יג]**, כְּגוֹן שֶׁתָּבִיא לָהּ חֲבֵרְתָּהּ כְּלִי תָּלוּי בִּשְׁעָרָהּ** [ולא בידיה]**; וְאִם אִי אֶפְשָׁר** [לשנות]**, מְבִיאָה כְּדַרְכָּהּ.**

יג) אם הדבר אפשרי, יש להביא את הדברים הנצרכים ליולדת ואסורים בשבת בדרך שונה מהרגיל, כדי להמעיט בחילול השבת. בדין זה, מחמירים אצל יולדת יותר משאר חולים מסוכנים. הסיבה לכך היא, מכיוון שהכאבים של היולדת הם כאבים טבעיים ורוב היולדות אינן מתות כתוצאה מהלידה.

יב. אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַגּוֹיָה בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂכָר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאֵיבָהּ[יד]**, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם חִלּוּל** [שבת]**. אֲבָל מְיַלְּדִין אֶת בַּת גֵּר תּוֹשָׁב** [=גוי המקיים ז' מצוות בני נח]**, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְצַוִּין לְהַחְיוֹתוֹ** [-לדאוג לצרכיו]**; וְאֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.**

יד) שהדבר יעורר שנאה על היהודים, כי הן יכולות לטעון שהן מיילדות בשבת רק נשים יהודיות השומרות שבת. אולם, ביום חול מותר ליילד את הגויה תמורת שכר כאשר יש חשש לאיבה.

יג. חַיָּה [=יולדת] **- מִשֶּׁיַּתְחִיל הַדָּם לִהְיוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד, וְאַחַר שֶׁתֵּלֵד עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צְרָכֶיהָ, בֵּין שֶׁאָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי', בֵּין שֶׁאָמְרָה 'אֵינִי צְרִיכָה'**[טו]**. וּמִשְּׁלֹשָׁה** [ימים] **וְעַד שִׁבְעָה - אִם אָמְרָה 'אֵינִי צְרִיכָה', אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ** [את השבת]**; וְאִם שָׁתְקָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי' - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה**[טז]**; וַאֲפִלּוּ אָמְרָה 'צְרִיכָה אֲנִי', אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלָאכָה אֶלָּא עַל יְדֵי גוֹי**[יז].

טו) כי ייתכן שהיולדת אינה מרגישה בדיוק מה היא צריכה. טז) שדיניו התבארו בהלכה י. יז) אולם, אם היולדת חולה במחלה נוספת המסכנת את חייה, נחשבת חולה שיש בו סכנה.

יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחַיָּה, וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּנָּה קָשָׁה לְחַיָּה הַרְבֵּה בִּמְקוֹמוֹת הַקֹּר; אֲבָל • אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלֶה לְהִתְחַמֵּם בָּהּ. הִקִּיז דָּם[יח] **וְנִצְטַנֵּן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֲפִלּוּ בִּתְקוּפַת תַּמּוּז**[יט]**. וּמַרְחִיצִין אֶת הַיָּלָד בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, אַחַר שֶׁחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת; וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ** [-טיפול מחזק] **וּמְלַפְּפִין אוֹתוֹ** [=עוטפים] [בבגדים]**, מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלֶּה. וְכֵן • מַרְחִיצִים אוֹתוֹ לִפְנֵי הַמִּילָה, וּלְאַחַר הַמִּילָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַמִּילָה**[כ]**, בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת - מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.**

השגת הראב"ד

אבל . . בה א"א ובפרק יום הכפורים (יומא פד) תניא בהדיא מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו וכו' ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא.

השגת הראב"ד

וכן . . הסכנה א"א נראה לי שאין מחממין לו חמין אלא על ידי גוי חוץ מאחר המילה ויום השלישי ובהדיא גרסינן בפסחים (סט) לא שנא בריא ולא שנא חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו.

יח) בעבר היה מקובל כרפואה, לשאוב דם מהגוף כדי שיתחלף בדם חדש. יט) כי הקור מהווה סכנה עבורו. כ) ובוודאי גם ביום השני למילה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר [=כרעה ללדת] **וָמֵתָה - מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת כְּרֵסָהּ** [=בטן] **וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי - שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לָזֶה** [-לעובר] **שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ חַי.**

טז. מְפַקְּחִין [=משגיחים על] **פִּקּוּחַ** [=חילוץ והצלת] **נְפָשׁוֹת בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין; וְהַמַּקְדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַיָּם - פּוֹרֵשׂ מְצוֹדָה** [=מלכודת] **וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָד הַדָּגִים עִמּוֹ. שָׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בַּיָּם, וּפָרַשׂ מְצוֹדָה לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהֶעֱלָה דָּגִים בִּלְבַד - פָּטוּר מִכֻּלּוֹם. נִתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹת דָּגִים, וְהֶעֱלָה דָּגִים וְתִינוֹק - פָּטוּר, אֲפִלּוּ לֹא • שָׁמַע שֶׁטָּבַע** [תינוק]**; הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים, פָּטוּר**[כא].

השגת הראב"ד

לא . . פטור א"א הנך מילי פלוגתא דרבה ורבא נינהו במנחות (סד) ורבא לקולא דאמר זיל בתר מעשיו והוא פסק כרבא אע"ג דתלמיד הוא לגביה דרבה.

כא) אך התכוון לצוד והעלה דגים בלבד, חייב אף אם שמע שתינוק טבע באזור זה.

יז. נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר - עוֹקֵר חֵלְיָה [=עפר שבשפת הבור]

וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְתַקֵּן בָּהּ [-בבור] מַדְרֵגָה בִּשְׁעַת עֲקִירָתָהּ. נִגְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי תִּינוֹק - שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפַצֵּל אוֹתָהּ [-הופך את חלקי הדלת ל]עֵצִים שֶׁרְאוּיִין לִמְלָאכָה; שֶׁמָּא יִבָּעֵת [=יבהל] הַתִּינוֹק, וְיָמוּת. נָפְלָה דְּלֵקָה, וְיֵשׁ שָׁם אָדָם שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשָּׂרֵף - מְכַבִּין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ וּמִתַּקְּנָהּ בִּשְׁעַת כִּבּוּי. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

יח. מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת[כב] - סָפֵק הוּא שָׁם, סָפֵק אֵינוֹ שָׁם[כג] - מְפַקְּחִין עָלָיו[כד]; מְצָאוּהוּ חַי - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ [=התרסק], וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְרְיָא, מְפַקְּחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ, לְחַיֵּי אוֹתָהּ שָׁעָה[כה].

כב) קיר הרוס או ערמת אבנים. כג) ואף אם הוא שם, ייתכן שהוא כבר מת. כד) מסירים את האבנים שנפלו במפולת, על מנת להצילו. כה) כי דיני פיקוח נפש תקפים גם כאשר האדם יישאר בחיים רק עוד זמן מועט.

יט. בָּדְקוּ עַד חָטְמוֹ [=אף], וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ נְשָׁמָה [=נשימה] - מַנִּיחִין אוֹתוֹ; שֶׁכְּבָר מֵת.

בָּדְקוּ וּמָצְאוּ עֶלְיוֹנִים [=אנשים בראש המפולת] מֵתִים - לֹא יֹאמְרוּ: 'כְּבָר מֵתוּ תַּחְתּוֹנִים', אֶלָּא מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל; שֶׁאֶפְשָׁר [-ייתכן] בְּמַפֹּלֶת, שֶׁיָּמוּת הָעֶלְיוֹן וְיִחְיֶה הַתַּחְתּוֹן.

כ. הָיְתָה חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם וְיִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ יִשְׂרְאֵלִי אֶחָד וְאֶלֶף גּוֹיִם, וְנָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל, מִפְּנֵי הַיִּשְׂרְאֵלִי[כו]. פֵּרַשׁ [-הלן] אֶחָד מֵהֶן לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו [מפולת בתוך] אוֹתָהּ חָצֵר - מְפַקְּחִין עָלָיו; שֶׁמָּא זֶה שֶׁפֵּרַשׁ הוּא הַיִּשְׂרְאֵלִי, וְהַנִּשְׁאָרִים גּוֹיִם[כז].

כו) אנשים הגרים בקביעות במקומם, נחשבים כמחצית מאנשי המקום גם כאשר יש רוב מסוג אחד של אנשים, ולכן, במקרה זה נחשב הדבר שישנם בחצר חצי יהודים וחצי גויים וממילא קיים ספק שקול אולי היהודי נלכד מתחת למפולת, ומותר לפנות אותה. כז) מכיוון שרוב האנשים נשארו במקומם הם נחשבים עדיין כקבועים, ולכן עדיין יש להתייחס לכמות היהודים והגויים כמחצית מול מחצית, וממילא קיים ספק שקול האם היהודי הוא זה שהלך לאותה חצר ונלכד תחת המפולת, ומותר לפנות אותה.

השגת הראב"ד

נעקרו . . אחרת א"א יש מפרשין בהן מפקחין מפני שהוחזק שם ישראל אבל פירשו מהם ארבעה או חמשה ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו אין מפקחין שלא הוחזק שם ישראל.

כא. נֶעֱקְרוּ • [=עזבו] כֻּלָּן מֵחָצֵר זוֹ לֵילֵךְ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וּבְעֵת עֲקִירָתָן פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו [מפולת באותה חצר], וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מְפַקְּחִין עָלָיו; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם [ממקומם], אֵין כָּאן יִשְׂרָאֵל קָבוּעַ [במקומו], וְכָל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין, הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁפֵּרַשׁ מִן הָרֹבכח. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֹב יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם, וּפֵרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר, וְנָפְלָה עָלָיו - מְפַקְּחִין עָלָיו.

כח) כאשר האנשים לא קבועים במקומם, מתייחסים לכל אחד מהם כפרט בודד ולא כמחצית ובמקרה של ספק הולכים אחרי הרוב. לכן במקרה זה בו הרוב הם גויים, אין לחלל את השבת.

כב. הַמְּהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יָדַע מָתַי הוּא יוֹם שַׁבָּתכט - מוֹנֶה מִיּוֹם שֶׁטָּעָה שִׁשָּׁה [ימים], וּמְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִיל, וּמְבָרֵךְ בּוֹ בִּרְכַּת הַיּוֹם [-עושה קידוש], וּמַבְדִּיל בְּמוֹצָאוֹ כְּשַׁבָּתלא. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מַבְדִּיל בּוֹ וּמְקַדֵּשׁ, מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת [-לעבוד] כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ [-לצרכיו החיוניים] בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּתלב. וְאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וָיוֹם סָפֵק שַׁבָּת הוּא; וְאִם • יָדַע שֶׁהַיּוֹם [הוא יום] שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ [לדרך], אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִיצִיאָתוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר וַדַּאי שֶׁלֹּא יָצָא בְּשַׁיָּרָה בְּשַׁבָּת; וּשְׁאָר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם זֶה, עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָה בִּלְבַד.

השגת הראב"ד

ואם . . בזה א"א פי' יום אחד יתר על שביעיות אותו יום ניתר בכל מלאכה.

כט) או שנמצא בשבי ושכח מתי שבת. ל) כי כך היה סדר בריאת העולם — ששת ימי חול ולאחריהם יום השבת. לא) ובכך ניכר יום השבת שלו משאר הימים. לב) ולא יסגף את עצמו אפילו יום אחד, כדי שיוכל לצאת מהמדבר במהירות.

כג. גּוֹיִם שֶׁצָּרוּ [-עשו מצור] עַל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל - אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה; וּבְעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר [=גבול], אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן

וְקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן [=נשק], **וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת**לג. **וּבְכָל מָקוֹם**לד, **אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, אוֹ שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה, אוֹ שֶׁצָּרוּ סְתָם - יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִין לָבוֹא, לָצֵאת וְלַעֲזוֹר לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּמָּצוֹר וּלְהַצִּילָם מִיַּד הַגּוֹיִם בְּשַׁבָּת; וְאָסוּר לָהֶן לְהִתְמַהְמֵהַּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּכְשֶׁיַּצִּילוּ אֶת אֲחֵיהֶן, מֻתָּר לָהֶם לַחֲזוֹר בִּכְלֵי זַיִן שֶׁלָּהֶם לִמְקוֹמָם בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא**לה.

לג) ולא ממתינים לאחר השבת, כי אם הגויים יכבשו אם העיר הסמוכה לגבול הם יוכלו בקלות להתקדם ולכבוש את כל הארץ. לד) אף בערים שאינן סמוכות לגבול. לה) שלא ירצו לבוא לסייע להם בפעם הבאה.

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְטֹרֶפֶת [=מיטלטלת] **בַּיָּם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ נָהָר**לו **- מִצְוָה לָצֵאת בְּשַׁבָּת לְהַצִּילָן, בְּכָל דָּבָר שֶׁיְּכוֹלִין לְהַצִּילָן. וַאֲפִלּוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף** [=בורח] **מִפְּנֵי הַגּוֹיִם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא** [יחיד] **רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ - מִצְוָה לְהַצִּילוֹלז, וַאֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיַּת כַּמָּה מְלָאכוֹת בְּשַׁבָּת; וַאֲפִלּוּ לְתַקֵּן** [-להכין] **כְּלֵי זַיִן לְהַצִּילוֹ, מֻתָּר. וְזוֹעֲקִין עֲלֵיהֶן** [לה'] **וּמִתְחַנְּנִים בְּשַׁבָּת, וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן לַעֲזֹר אוֹתָן**לח; **וְאֵין מִתְחַנְּנִים וְלֹא זוֹעֲקִין עַל הַדֶּבֶר** [=מגפה] **בְּשַׁבָּת**לט.

לו) העולה על גדותיו ומסכן את תושבי העיר. לז) ובלבד שהמציל לא יסכן את חייו כתוצאה מכך, כי חייו קודמים לחיי חברו. לח) תוקעים בשופר כדי להזעיק עבורם עזרה. לט) כי העיסוק בכך יגרום חרדה וכתוצאה מכך המגפה עלולה להתפשט עוד יותר.

כה. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הַגּוֹיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת; וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, עַד שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת [שאינה מצוה]מ **; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**מא **לָמְדוּ: "עַד רִדְתָּהּ"**מא7, **וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה**מב; **וְלֹא כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ** [את] **יְרִיחוֹ, אֶלָּא בְּשַׁבָּת.**

מ) על פי מסורת פירוש הפסוקים כפי שהתקבלה מפי משה רבנו. מא) עד שהעיר תיכבש. מב) שמחללים שבת לצורך המלחמה. ההבדל בין מלחמת מצוה למלחמת רשות, מבואר להלן בספר שופטים בהלכות מלכים ומלחמות.

---

7. דברים-שופטים, כ, כ.

הפניות לשיחות קודש

הלכה כה: החילוק בין מ"ש כאן להל' מלכים פ"ו הי"א – יין מלכות ס"ל.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד א

1 במחיר זוז, ומאה סאה חיטים בזוז, **וְלֹא אִיכְּפָת** – ולא רצו לקנותם
2 אפילו בכך, **אָתָא רַב חִסְדָּא, זַלְזֵיל בֵּיהּ** – זלזל בגזרתו של רב הונא,
3 ולא הקפיד למחות במזמרים, עקב כך הופסק השפע, **אִיכְּפָת אַוְזָא**
4 **בְּזוּזָא וְלֹא מִשְׁתַּכַּח** – התבקש אווז אחד בזוז ולא נמצא.
5 **אָמַר רַב יוֹסֵף, זְמָרֵי נַכְרֵי וְעָנֵי נָשֵׁי** – מזמרים אנשים ועונות להם
6 נשים, הרי זה בגדר **פְּרִיצוּתָא**, לפי ש'קול באשה, ערוה', ואילו **זְמָרֵי**
7 **נָשֵׁי וְעָנֵי נַכְרֵי** – מזמרות נשים ועונים להן אנשים, הרי זה מביעיר
8 את היצר **כְּאֵשׁ** שנאחזת **בְּנַעֲוֹרֶת**, שואלת הגמרא, מאחר ששני
9 הדברים אסורים, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** עלינו לדעת איזה יותר חמור,
10 עונה הגמרא, **לְבַטּוּלֵי הָא מִקַּמֵּי הָא** – להעדיף לבטל את החמור
11 מפני הקל, שאם אין בכוחנו לבטל את שניהם, עלינו לבטל את זמר
12 הנשים ועניית האנשים, שהוא כאש בנעורת.
13 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹתֶה יַיִן בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זֶמֶר, מֵבִיא חָמֵשׁ**
14 **פּוּרְעָנִיּוֹת לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ,**
15 **מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם, וְהָיָה כִנּוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן**
16 **מִשְׁתֵּיהֶם, וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ"**, הרי ארבעה מיני זמר ביין,
17 כנור ונבל תוף וחליל. **מַה** פורענות **כְּתִיב אַחֲרָיו, 'לָכֵן גָּלָה עַמִּי**
18 **מִבְּלִי דָעַת'**, זו פורענות אחת **שֶׁנּוֹרְמִין גָּלוּת לָעוֹלָם. 'וּכְבוֹדוֹ מְתֵי**
19 **רָעָב'**, זו פורענות שניה **שֶׁמְּכִיאִין רָעָב לָעוֹלָם. 'וַהֲמוֹנוֹ צִחֵּה צָמָא'**,
20 זו פורענות שלישית **שֶׁנּוֹרְמִין לַתּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִלּוֹמְדֶיהָ,**
21 שנמשלה תורה למים. **'יַשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ'**, זו פורענות רביעית
22 **שֶׁנּוֹרְמִין** בביכול **שִׁפְלוּת לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** בלשון סגי
23 נהור, **וְאֵין אִישׁ** האמור כאן **אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה'**
24 **אִישׁ מִלְחָמָה'. 'וְעֵינֵי גְבוֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה'**, זו פורענות חמישית
25 **שֶׁנּוֹרְמִין שִׁפְלוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו** – אחר כל חמש
26 הפורעניות, **"לָכֵן**

~ יום ראשון א' סיון ~

מצות עשה קמח.

הַמִּצְוָה הַקְּמִ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ" (דברים כב, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מֵחֵלִין.

~ יום שני ב' סיון ~

מצות לא תעשה סא.

הַמִּצְוָה הַס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לַעֲבוֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (ויקרא יט, יב). וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי הִיא שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דָּבָר מֵהֶם שֶׁנַּעֲשֶׂהוּ אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂהוּ — הֲרֵי אָנוּ חַיָּבִים לְקַיֵּם מַה שֶּׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו. וְהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". וּבְגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא.) אָמְרוּ: "אֵיזוֹהִי שְׁבוּעַת שֶׁקֶר? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף — מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" — ואכל), וְתִקְּנוּ אֶת־זֶה וְאָמְרוּ: "אֵימָא: נִשְׁבַּע וְהֶחֱלִיף" כְּלוֹמַר: שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר (שיעשהו בעתיד) וְעָשָׂה הֵפֶךְ מִמַּה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. וְשָׁם נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ג:), שֶׁשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר — הִיא אִי־קִיּוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהוּא אָמְרָם: "שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הֵיכִי דָּמֵי?" (ומפרש רבינו את קושית הגמרא:) כְּלוֹמַר: אֵיךְ הִיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כך פירושה של קושית הגמרא) לְפִי שֶׁזּוֹהִי (על־פי) כַּוָּנַת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שָׁם (וממשיכה הגמרא) — "אִי נִימָא (אם נאמר שזהו כאשר נשבע) שֶׁלֹּא אוֹכַל וְאָכַל — הָתָם מַעֲשֶׂה עֲבַד (עשה מעשה); אֶלָּא דַּאֲמַר: אוֹכַל וְלֹא אָכַל — הַהוּא מִי לָקֵי וְהָא אִתְּאֲמַר עֲלַהּ וְכוּ'" (בכל אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שאי קיום שבועת ביטוי היא ההגדרה של שבועת שקר). הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, אִם הוּא מֵזִיד — לוֹקֶה (גם אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ע"ב מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה (שיעור קצ), וְהוּא אָמְרוֹ בְּפֶרֶק ג' מִשְּׁבוּעוֹת (כא.): "זוֹהִי שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַלְקוּת וְעַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁהַמֵּזִיד בָּהּ חַיָּב מַלְקוּת, אֵין זֶה מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת אֲפִלּוּ בְּלִי זְדוֹן, אֶלָּא כָּל־מָקוֹם שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי אוֹמֵר עַל אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מַלְקוּת — בֵּין בְּמַה־שֶּׁקָּדַם וּבֵין בְּמַה־שֶּׁיָּבוֹא לְקַמָּן — דַּע שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּכָךְ אֶלָּא אִם הוּא מֵזִיד דַּוְקָא, בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִתְּנָאֵי הָעֵדִים וְהַהַתְרָאָה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (כא:); אֲבָל הַשּׁוֹגֵג אוֹ הָאָנוּס אוֹ הַמֻּטְעֶה — אֵינוֹ חַיָּב כְּלָל, לֹא מַלְקוּת וְלֹא כָּרֵת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נוֹהֵג בְּכָל־הַמִּצְוֹת, וְדַע זֹאת. אֲבָל נִבְאַר בְּמִקְצָת הַמִּצְוֹת וְנֹאמַר, שֶׁהַמֵּזִיד חַיָּב מַלְקוּת אוֹ מִיתָה, (לְפִי) שֶׁהוּא חַיָּב קָרְבָּן אִם הוּא שׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ חֵטְא — (לְפִי) שֶׁלֹּא כָּל־חֵטְא חַיָּבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קָרְבָּן (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות או מיתה): אֲבָל כֹּל מַה שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין אֵין חַיָּבִים בְּכָךְ אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה וְיָדוּעַ שֶׁהַהַתְרָאָה אֵינָהּ אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. וְדַע כְּלָל זֶה וְאַל תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי לַחֲזוֹר עָלָיו.

~ יום שלישי ג' סיון ~

מצות לא תעשה סב.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא" (שמות כ, ז), וְהוּא שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מְחֻיָּב הַמְּציאוּת שֶׁהוּא בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת (כגון נשבע על היום שהוא לילה), אוֹ עַל דָּבָר מִן־הַנִּמְנָעוֹת (הבלתי אפשרי) שֶׁהוּא מָצוּי, אוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע לְבַטֵּל מִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עָלָיו מַחְלֹקֶת וְלֹא וִכּוּחַ לְשׁוּם אָדָם מִן־הַמְּלֻמָּדִים, כְּגוֹן שֶׁיִּשָּׁבַע בַּה' שֶׁכָּל־הַנִּשְׁחָט יָמוּת — הֲרֵי גַּם זֶה נָשָׂא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא, וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שבועות כט.): "אֵיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת־הַיָּדוּעַ לָאָדָם וְגוֹ'". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — לוֹקֶה, וּבִשְׁגָגָה — פָּטוּר, כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְשָׁם אָמְרוּ, כְּלוֹמַר בִּשְׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר", וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

~ יום רביעי ד' סיון ~

מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּכַפּוֹר בַּחוֹבוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִים וּבַפִּקְדּוֹנוֹת שֶׁהֻפְקְדוּ אֶצְלֵנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאֵר שֶׁבְּמָמוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" (שם ה, כב) לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ,

אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, לְפִי שֶׁעָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִכְחֲשׁוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ שָׁם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִשְּׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאָנוּ נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לִכְפּוֹר חוֹב הַקָּבוּעַ עָלֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם כָּפַר בְּפִקָּדוֹן —— הֲרֵי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִכְחֲשׁוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ —— עָבַר עַל אָמְרוֹ: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא־תִשָּׁקְרוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר" לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִשָּׁקְרוּ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִשְּׁבוּעוֹת (טו:). וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שֶׁקֶר עַל כְּפִירַת מָמוֹן —— עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר" (שם, יב) וּמִשּׁוּם "לֹא־תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ".

~ יום חמישי ה' סיון ~

מצות עשה ז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ יִתְעַלֶּה בִּזְמַן שֶׁנִּצְטָרֵךְ לְכָךְ לְקַיֵּם אֵיזֶה דָּבָר אוֹ לְשָׁלְלוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה רוֹמְמוּת לוֹ יִתְעַלֶּה וְכָבוֹד וּגְדֻלָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ" (דברים י, כ). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שבועות לה:): "אָמְרָה תּוֹרָה 'הִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ', וְאָמְרָה תּוֹרָה 'אַל־תִּשָּׁבַע'", כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַזְהָרִים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ הַשְּׁבוּעָה בְּעֵת הַצֹּרֶךְ מְצַוִּים עָלֶיהָ וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. לְפִיכָךְ אָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּשׁוּם דָּבָר מִכָּל־הַנִּבְרָאִים, כְּגוֹן: הַמַּלְאָכִים וְהַכּוֹכָבִים אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר זֹאת בְּנֹסַח שֶׁל הַשְּׁמָטַת הַנָּשׂוּא, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר "בַּאֲמִתּוּת הַשֵּׁמֶשׁ", וְכַוָּנָתוֹ "בַּאֲמִתּוּת אֱלוֹקֵי הַשֵּׁמֶשׁ". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ נִשְׁבַּעַת אֲמָתֵנוּ בְּשֵׁם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּדֵי לְהִתְכַּבֵּד בִּשְׁמוֹ כְּאִלּוּ אוֹמֵר הַנִּשְׁבָּע "בֵּאלֹקֵי מֹשֶׁה", "בְּמִי שֶׁשָּׁלַח אֶת־מֹשֶׁה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אֲבָל כְּשֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע מְכַוֵּן לְכָךְ וְנִשְׁבַּע בְּאַחַד הַנִּבְרָאִים מִתּוֹךְ אֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ לְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֲמִתּוּת בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁיִּשָּׁבַע בּוֹ —— הֲרֵי זֶה עָבַר וְשִׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם שָׁמַיִם. וְעַל זֶה בָּא בַּקַּבָּלָה (סוכה מה:): "כָּל־הַמְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם עִם דָּבָר אַחֵר —— נֶעֱקָר מִן־הָעוֹלָם". וּלְעִנְיָן זֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ", כְּלוֹמַר: לוֹ בִּלְבַד תַּאֲמִין וּתְיַחֵס אֶת־הָאֲמִתּוּת, שֶׁרָאוּי לְהִשָּׁבַע בָּהּ. וּכְבָר אָמְרוּ בְּרֵישׁ תְּמוּרָה (ג:) מִנַּיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת־הַמִּצְוָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ.

~ יום שישי ו' סיון ~

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁהִטַּלְנוּ (שקבלנו) עַל עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר —— שְׁבוּעָה וָנֶדֶר וּצְדָקָה וְקָרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה —— וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר חִלְּקוּ אֶת־הַמִּלּוֹת שֶׁל פָּסוּק זֶה וּפֵרְשׁוּ כָּל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לעצמו), מִכָּל־מָקוֹם הַכַּוָּנָה הַיּוֹצֵאת מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ לְךָ, הִיא: שֶׁקִּיּוּם כֹּל מַה־שֶּׁיְּבַטֵּא הָאָדָם הַמַּטִּיל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבָרָה עַל כָּךְ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּנְבָאֵר אֶת־זֶה כְּשֶׁנַּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קנז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ —— מִצְוַת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׁוּם עִנְיָן יוֹצֵא מִמִּלַּת "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַדָּהּ (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ בַּהֲבָנַת פְּשָׁטֵי דִּקְרָא (פירוש הפסוק), שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

~ שבת קודש ז' סיון ~

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד נדפסה ביום הקודם.

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְ"ו לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ לדרוש ממנה דרשה (מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא במה שהוסיפה 'ושופטיך', הַמְיוּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ ולא למנין הדיינים).
מקשה הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה שדורשים כל מלה יתירה למנין נוסף של דיינים, כמו כן נדרוש 'וְיָצְאוּ' שמשמע שְׁנַיִם, 'וּמְדָדוּ' שמשמע שְׁנַיִם, הרי ארבעה נוספים, ואם כך, לְרַבִּי יְהוּדָה שדרש מ'זקניך ושופטיך' חמשה דיינים, כשנוסיף עליהם ארבעה, הֲרֵי כָּאן תִּשְׁעָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שדרש משם שלשה, כשנוסיף עליהם ארבעה הֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה. מתרצת הגמרא, מלים אלו 'ויצאו' 'ומדדו' אינם מיותרים למנין, אלא הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, 'וְיָצְאוּ', מלמד שרק הַן – הדיינים יעסקו במדידה וְלֹא שְׁלוּחֵיהֶן, 'וּמְדָדוּ' מלמד שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא במקום שהוא בַּעֲלִיל לָעִיר – גלוי ופשוט שסמוך לעיר זו, הָיוּ הזקנים מוֹדְדִין, שֶׁמְּצוָּה לַעֲסוֹק בְּמִדִּידָה.
אומרת הגמרא, מַתְנִיתִין שאמרה שדיינים מן הסנהדרין מודדים, ולא הצריכה שאף המלך והכהן הגדול ימדדו, דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, 'זִקְנֶיךָ' זוֹ סַנְהֶדְרִין, 'שׁוֹפְטֶיךָ' זֶה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל, וכיצד הם רמוזים ב'שופטיך', מֶלֶךְ, דִּכְתִיב "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", כֹּהֵן גָּדוֹל, דִּכְתִיב "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'", שמשמעו השופט הממונה על הכהנים שהוא כהן גדול.
מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שחולק על משנתינו, האם בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בלבד הוּא דְּפָלֵיג וסובר שצריך מלך וכהן, אֲבָל בְּסַנְהֶדְרֵי אינו חולק על המשנה במנין הדיינים, אלא אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה שאמר חמשה, אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שלשה סְבִירָא לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא, בְּסַנְהֶדְרֵי נַמִּי פָּלֵיג על השיטות שבמשנה, ומה שאמר 'זקניך' אלו סנהדרין' היינו עַד דְּאִיכָּא כּוּלָּהּ סַנְהֶדְרֵי גדולה במדידה.
אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע לפשוט מברייתא שנאמרה בענין זקן ממרא, מְצָאן זָקֵן מַמְרֵא לחכמי הסנהדרין אַבֵּי פַּגִּי – מקום בתוך חומת ירושלים וְהַמְרָה עֲלֵיהֶן – ששאל מהם שם את שאלתו, והלך למקומו והורה אחרת ממה שהשיבו לו, יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה להתחייב עליה מיתה, תַּלְמוּד לוֹמַר באותה פרשה, "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם" שהוא לשכת הגזית הסמוכה לעזרה, מִלְּמַד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם לחיוב זקן ממרא. ומדקדק רב יוסף, דְּנָפוּק כַּמָּה – כמה דיינים מן הסנהדרין יצאו ממקומם, אִילֵימָא דְּנָפוּק מִקְצָתָן ומקצתן עדיין נשארו במקומם, מדוע יש בכך המראה, דִּלְמָא הָנָךְ דְּאִיכָּא גַּוַּאי כְּוָוֹתֵיהּ סְבִירָא לְהוּ – שמא אותם שנותרו בפנים סוברים כמותו, אֶלָּא פְּשִׁיטָא מדובר כאן דְּנָפוּק כּוּלְּהוּ – שיצאו כל הסנהדרין ממקומם, וּלְמַאי – לאיזה צורך יצאו, אִי יצאו לִדְבַר הָרְשׁוּת, מִי מָצוּ נָפְקֵי – וכי מותר להם לצאת כולם וְהָכְתִיב "שָׁרְרִךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג" ונדרש פסוק זה לענין הסנהדרין, שלא יחסר ממנה בדרך מזיגה שהיא שליש יין ושני שליש מים, ומכאן למדנו שֶׁאִם נִצְרַךְ אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת מלשכת הגזית, יבדוק, אִם יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דיינים כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה שהם שליש מסנהדרין גדולה, יוֹצֵא, וְאִם לָאו, אֵינוֹ יוֹצֵא, הרי שלא יתכן שיצאו כולם לדבר הרשות, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שיצאו כולם לִדְבַר מִצְוָה, לְמַאי – לצורך איזו מצוה יש צורך שתצא כל הסנהדרין, לָאו לְמִדְּרַשׁ עֲגָלָה – האם לא לצורך מדידת העיר הקרובה להבאת עגלה ערופה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא שאמר 'זקניך' זו סנהדרין, ונפשוט מכאן שכוונתו לכל הסנהדרין, וחולק על התנאים שבמשנה, שאמרו שלשה או חמשה.
אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, לֹא, אין מכאן ראיה לכך, דִּלְמָא לא יצאו הסנהדרין לצורך מדידת עגלה ערופה, אלא לְהוֹסִיף עַל הָעִיר ירושלים וְעַל הָעֲזָרוֹת שבמקדש, שדבר זה נעשה רק על ידי הסנהדרין כולה, כְּדְתַנָּן במשנה בסנהדרין, אֵין מוֹסִיפִין שטח עַל הָעִיר להתקדש בקדושת ירושלים, וְעַל הָעֲזָרוֹת להתקדש בקדושת עזרה אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.
תַּנְיָא מפורש בברייתא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף – כפי שפירש רב יוסף את הברייתא דלעיל, והוכיח משם שרבי אליעזר בן יעקב חולק על משנתינו, מְצָאָן זקן ממרא לסנהדרין אַבֵּית פַּגִּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְמִדְּרַשׁ עֲגָלָה אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ' אל המקום', מִלְּמַד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם, הרי מצינו שתנא זה סובר שצריך את כל הסנהדרין למדידה, והיינו רבי אליעזר בן יעקב.
שנינו במשנה, נִמְצָא טָמוּן בְּגַל אוֹ תָּלוּי בְּאִילָן לא היו עורפין. שואלת הגמרא, לֵימָא מַתְנִיתִין שממעטת טמון מ'באדמה' שמשמעו על פני האדמה מעליה, רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלֹא רַבָּנָן שנחלקו כעין זה בענין שכחה, כשהיה העומר טמון, דְּתַנְיָא, נאמר בפסוק 'וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֶר בַּשָּׂדֶה', 'בשדה' משמע על פני השדה, פְּרָט לְטָמוּן בתוכה שלא חל עליו דין שכחה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, 'בַּשָּׂדֶה' משמעו אף בתוך גופה של שדה, לְרַבּוֹת אף אֶת העומר הַטָּמוּן בה. הרי שלרבנן, כשם ש'בשדה' משמע בגופה של שדה, כך 'באדמה' משמע בגופה של אדמה, ואדרבא, היה לנו לרבות את הטמון.
אָמַר רַב, אֲפִילּוּ תֵּימָא שהמשנה שממעטת טמון היא כשיטת רַבָּנָן, אין בכך קושי, כי המשמעות של 'בשדה' או 'באדמה' משתנית לפי ענין הפסוק, הָכָא בעגלה ערופה מֵעֲנְיָנֵיהּ דִּקְרָא – מתוך ענין הפסוקים יש ללמוד שבא למעט טמון, ואילו הָתָם בשכחה מֵעֲנְיָנֵיהּ דִּקְרָא יש ללמוד שבא לרבות את הטמון. ומבאר רב כיצד מבינים זאת מתוך הפסוקים. כאן בעגלה ערופה, דִּכְתִיב 'כִּי יִמָּצֵא חָלָל' שמשמעו הֵיכָא דְּמִשְׁתַּכַּח – בכל מקום שימצא, ואף הטמון בגל, הרי אין צורך לפסוק נוסף לרבות את הטמון, ואם כך, כשכתבה תורה אחר כך 'בָּאֲדָמָה', ודאי הכוונה על פני האדמה פְּרָט לְטָמוּן. וְהָתָם בשכחה למדים זאת מֵעֲנְיָנֵיהּ דִּקְרָא, דִּכְתִיב בו "כִּי תִקְצוֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֶר בשדה", ומתוך הסמיכות של 'ושכחת' ל'קצירך' משמע, שענין שִׁכְחָה הוא דּוּמְיָא דְּקָצִיר, מַה קָּצִיר אינו אלא בְּגָלוּי על פני השדה, אַף שִׁכְחָה אינה נוהגת אלא בְּגָלוּי, והרי אין צורך בפסוק נוסף למעט את הטמון, וכשאחר כך כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּשָּׂדֶה', ודאי הכוונה לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן בגופה של שדה.
שואלת הגמרא, לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי שפוטר עומר טמון מדין שכחה, מדוע הוצרך למעטו מ'בשדה', תֵּיפּוּק לֵיהּ כדברי רב מִ"שִׁכְחָה" דּוּמְיָא דְּ"קָצִיר" האמור בתחילת הפסוק. משיבה הגמרא, אֵין הָכִי נַמִּי – אכן רבי יהודה למד זאת מהיקש זה. שואלת הגמרא, וְאֶלָּא אם כך 'בַּשָּׂדֶה' שכתבה תורה, לדברי רבי יהודה שאינו מרבה את הטמון, לְמָה לִי. משיבה הגמרא, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת ממנו שִׁכְחַת קָמָה – שאף אם היתה השכחה בתבואה מחוברת, ששכח פינה בשדה והניח מלקצרה, חל עליו האיסור של 'לא תשוב לקחתו', שכך משמע, 'ושכחת עומר' או 'ושכחת בשדה' לרבות שכחת קמה.
שואלת הגמרא, וְרַבָּנָן המרבים את העומר הטמון מ'בשדה', שִׁכְחַת קָמָה מְנָא לְהוּ לחייב, משיבה הגמרא, נַפְקָא לְהוּ מִ"כִּי תִקְצוֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ ושכחת' ומסמיכות 'שדך' ל'ושכחת', משמע ששכח מקצת משדהו, לרבות שכחת קמה. שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שלמד לרבות שכחת קמה מ'בשדה', מה ילמד מ'בשדך ושכחת'.

המשך בעמוד 222

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד א

רש"י

וי"ו דְּרוּשׁוּפְטֶיךָ דָּרִישׁ ר' יְהוּדָה לְמִנְיָנָא לְהָבִיא עוֹד שְׁנַיִם: בַּעֲלִיל לְעִיר. בְּמִגְלָה. וּפְשׁוּט שֶׁאִין עִיר קְרוֹבָה בָּזוּ: מַתְנִי'. דְּלֹא קָתָנֵי מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל דְּלֹא כְּרַ' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אי כְּרַבִּי יְהוּדָה. חֲמִשָּׁה, אי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁלֹשָׁה, וְלֹא בְּעֵי כְּלָּה סַנְהֶדְרִין: מַצָּאן זָקָן מִמְּרָא. לב"ד הַגָּדוֹל. שֶׁאִינוּ נַעֲשֶׂה מִמְּרָא אֶלָּא בב"ד של שִׁבְעִים וְאֶחָד כִּדְּרִילִיף בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין:

אֲבִי פַּאגִי. כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַקַּוָּה הַחִיצוֹן שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם קָרוּי בֵּי פַּאגִי. וְלֵי נִרְאֶה שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֲבֵישָׁה כְּמוֹ שְׁקוֹרִין צִיגֹל"א של עִיר, כְּמוֹ חֲמוֹר וּבֵית פַּאגִי (כ"מ קף ע.) בשטידרוט"א בֵּית ראש שֶׁל אַפְּסָר קוֹרִין כֵּן: וְהִכְּרָה עֲלֵיהֶן. כְּלוֹמַר עַל מַה שֶׁשָּׁאַל מֵהֶם שָׁם וְאָמְרוּ לוֹ הַהֵלְכָה הָלַךְ לְעִירוֹ וְהוֹרֶה לַעֲשׂוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה מוֹרֶה בְּתְחִלָּה, דְּהָוָה לֵיהּ מַמְרֶא עַל פִּיהֶם: הַמְיַחֵד לְמִשְׁפָּט. וְהוּא לִשְׁבֶּת הַגִּזִּית: דָּנְפִיק מִנַּיְיהוּ בְּמָה. לְבֵי פַּאגִי, דְּאִיצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינָן דִּפְסוּלוֹ מִשּׁוּם טַעֲמָא דְּחוּץ לב"ד: דִּלְמָא הָנֵךְ דְּאִיכָּא גַּוָּאי כְּוָתֵיהּ סְבִירָא לְהוּ. וּמֵהֵיכָא תֵּיתֵי לָן חִיּוּבָא דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִיפְטְרֵיהּ: שָׁרְרֵךְ. זֶה סַנְהֶדְרִין שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּטִבּוּרָהּ שֶׁל א"י: אַגַּן הַסַּהַר. שֶׁעֲשׂוּיִין כַּחֲצִי לְבָנָה עֲגֻלָּה בְּשׂוּרַת יְשִׁיבָתָן כְּדֵי שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן רוֹאִין זֶה אֶת זֶה: הַמָּזֶג. כְּשִׁעוּר מָזֶג, שְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם וְאֶחָד יַיִן, וְאַף כָּאן צָרִיךְ שְׁיֵשׁ שְׁלִישׁ: עַל עִיר. עַל יְרוּשָׁלַיִם: תַּנְיָא כְּרַב יוֹסֵף. דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כְּלָהוּ סַנְהֶדְרֵי בְּעִי: מַתְנִי'. דְּלִיקְּ פְּרָט לְטָמוּן רַבִּי יְהוּדָה הִיא: בְּשָׂדֶה. וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶה, לְרַבִּי יְהוּדָה מִשְּׁמַע בְּשָׂדֶה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, וּלְרַבָּנָן מִשְּׁמַע בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה: הָתָם מַעְנְיָנֵיהּ דִּקְרָא. צְרִיכִין לְמִדְּרִשַׁיהּ, וְהָכָא מַעְנְיָנֵיהּ דִּקְרָא תִּדְרוֹשׁ לֵיהּ. גַּבֵּי חֵלֶל כְּתִיב כִּי יִמָּצֵא חָלָל, כָּל הֵיכָא דְּמִשְׁתַּכַּח וְאַפִּי' טָמוּן, הִלְכָּךְ עַל כָּרְחָךְ כִּי אִתָּא בְּאַדְמָה לְמִעוּטֵי טָמוּן בָּא דְּתִדְרוֹשׁ בֵּיהּ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, דְּאִי לְרַבּוּיֵי לֹא אִיצְטְרִיךְ: אַף שֶׁכְּחָה בְּגָלוּי. וְהָוָה מִמַּעֲט טָמוּן מִמַּשְׁמָעוּתָא אִי לָאו דַּהֲדַר רַבְּיֵיהּ:

תוספות

וי"ו לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. (מאי קָאָמַר רַחֲמָנָא הַמְיוּחָדִין שֶׁבִּשׁוּפְטֶיךָ). אֶלָּא מַעְתָּה "וְיָצְאוּ" שְׁנַיִם, "וּמָדְדוּ" שְׁנַיִם, לְר' יְהוּדָה הָרֵי כָּאן תִּשְׁעָה, לְר' שִׁמְעוֹן הָרֵי כָּאן שִׁבְעָה! הַהוּא מִיבַּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְיָצְאוּ" הֵן וְלֹא שְׁלוּחֵיהֶן, "וּמָדְדוּ" שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא בַּעֲלִיל לְעִיר הָיוּ מוֹדְדִין, שֶׁמִּצְוָה לַעֲסוֹק בִּמְדִידָה. מַתְנִיתִין, דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "זְקָנֶיךָ" זוֹ סַנְהֶדְרִין, "שֹׁפְטֶיךָ" זֶה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל. מֶלֶךְ דִּכְתִיב: "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", כֹּהֵן גָּדוֹל דִּכְתִיב: וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'. אִיבַּעְיָא לְהוּ, ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל הוּא דְּפָלֵיג, אֲבָל בְּסַנְהֶדְרֵי אִי כְּר' יְהוּדָה אִי כְּר' שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא בְּסַנְהֶדְרֵי נַמִּי פָּלֵיג עַד דְּאִיכָּא כּוּלָּהּ סַנְהֶדְרֵי? אָמַר רַב יוֹסֵף: תָּא שְׁמַע, מְצָאָן זָקָן מִמְּרָא אַבֵּי פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, יָכוֹל תְּהֵא הַמְּרָאָתוֹ הַמְּרָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם" מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם. דִּנְפוּק כַּמָּה? אִילֵימָא דִּנְפוּק מִקְצָתָן, דִּלְמָא הָנֵךְ דְּאִיכָּא גַּוָּאי, כְּוָתֵיהּ סְבִירָא לְהוּ? אֶלָּא פְּשִׁיטָא דִּנְפוּק כּוּלְּהוּ, וּלְמַאי? אִי לִדְבַר הָרְשׁוּת, מִי מָצוּ נָפְקִי? וְהָכְתִיב: "שָׁרְרֵךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָّזֶג" שֶׁאִם נִצְרָךְ אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת, אִם יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה יוֹצֵא, וְאִם לָאו אֵינוֹ יוֹצֵא. אֶלָּא פְּשִׁיטָא לִדְבַר מִצְוָה, לְמַאי, לָאו לְמִדְרַשׁ עֶגְלָה, וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לֹא, דִּלְמָא לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, כִּדְתַנֵּן: אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְצָאָן אַבֵּית פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן שֶׁיְּצָאוּ לְמִדִּידַת עֶגְלָה אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל תְּהֵא הַמְּרָאָתוֹ הַמְּרָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם: נִמְצָא טָמוּן בְּגָל אוֹ תָּלוּי בְּאִילָן: לֵימָא, מַתְנִיתִין ר' יְהוּדָה הִיא וְלֹא רַבָּנָן. דְּתַנְיָא "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה" פְּרָט לְטָמוּן, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "בַּשָּׂדֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן. אָמַר רַב: אֲפִילּוּ תֵּימָא, מֵעַנְיָנֵיהּ דִּקְרָא, הָתָם מֵעַנְיָנֵיהּ דִּקְרָא. דִּכְתִיב: "כִּי יִמָּצֵא חָלָל" הֵיכָא דִּמְשְׁתַּכַּח, "בָּאֲדָמָה" פְּרָט לְטָמוּן. וְהָתָם מֵעַנְיָנֵיהּ דִּקְרָא, דִּכְתִיב: "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר" שֶׁכְּחָה דּוּמְיָא דְקָצִיר, מַה קָּצִיר בְּגָלוּי אַף שִׁכְחָה בְּגָלוּי, כְּתַב רַחֲמָנָא "בַּשָּׂדֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן. לְר' יְהוּדָה נַמִּי, תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשִּׁכְחָה דּוּמְיָא דְקָצִיר, אִין הָכִי נַמִּי, וְאֶלָּא "בַּשָּׂדֶה", לָמָּה לִי? מִיבַּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה. וְרַבָּנָן, שִׁכְחַת קָמָה מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מִ"כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ". וְר' יְהוּדָה מִיבַּעֵי לֵיהּ ל ר' אַבָּהוּ ר' אֱלִעָזָר, דְּאָמַר ר' אַבָּהוּ אָמַר ר' אֱלִעָזָר: פְּרָט לְשֶׁצָּפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ. וְרַבָּנָן, מִ"בַּשָּׂדֶה" "בְּשָׂדֶךָ". וְר' יְהוּדָה "בַּשָּׂדֶה" "בְּשָׂדֶךָ" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ בְּעֵי ר' יִרְמְיָה: צָפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מַהוּ? אַוִּיר שָׂדֶה כְּשָׂדֶה דְּמִי, אוֹ לָאו כְּשָׂדֶה דְּמִי? אָמַר לֵיהּ רַב כָּהֲנָא לְרַב זְבִיד: תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר ר' אֱלִעָזָר, דְּאָמַר: פְּרָט לְשֶׁצָּפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ. חֲבֵירוֹ אִין לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ לֹא וְלִימַעֲמִיךְ לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, צָפוּ אִין, מוּנָּחִין לֹא? וְהָא בְּעֵינַן "בְּשָׂדֶךָ" וְלֵיכָּא! אֶלָּא לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וַאֲפִילּוּ מוּנָּחִין, וְהַאי דְּקָאָמַר צָפוּ, דְּלָא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בְּצָפוּ. תָּא שְׁמַע: עוֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר, וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ וּשְׁכָחוֹ, הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה, וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שִׁכְחָה. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: שְׁנֵיהֶם אֵינָן שִׁכְחָה, הַתַּחְתּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן, וְהָעֶלְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף. עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּתַחְתּוֹן, אֲבָל בְּעֶלְיוֹן דִּבְרֵי הַכֹּל לָא חֲוַאי שִׁכְחָה. שְׁאֵנֵי הָתָם, כֵּיוָן דְּאַחֲזִיק בֵּיהּ, זָכָה בֵּיהּ. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ? אֲפִילּוּ בַּשָּׂדֶה נַמִּי! אִין הָכִי נַמִּי, וְהַאי דְּקָתָנֵי "עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ", מִשּׁוּם תַּחְתּוֹן. וְהָא "מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף" קָאָמַר! אֵימָא: "מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּצָף". אָמַר אַבַּיֵי: הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בִּשְׁנֵקִי טְבָרְיָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְאַבַּיֵי: שְׁנֵי חֲלָלִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, מַהֵיכָן הוּא מוֹדֵד? מִין בְּמִינוֹ לָא הָוֵי צָף, וּמֵעֶלְיוֹן מוֹדֵד. אוֹ דִּלְמָא מִין בְּמִינוֹ הָוֵי צָף, וּמִין בְּמִינוֹ לָא הָוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי צָף, וְלֹא מִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד וְלֹא מֵעֶלְיוֹן מוֹדֵד? אָמַר לֵיהּ, תניתוה:

תניתוה

שִׁכְחַת קָמָה. שֶׁאִם שָׁכַח זְוִית אַחַת לִקְצוֹר קָאֵי עֶלָּה בְּלֹא תְּשׁוּב לְקַחְתּוֹ, וְהָכִי מַשְׁמַע וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר אוֹ וְשָׁכַחְתָּ בַּשָּׂדֶה: נָפְקָא לְהוּ. מִבַּשָּׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ, קְרֵי בֵּיהּ שֶׁשָּׁכַח אֶת קְצַת שָׂדֶהוּ: שֶׁצָּפוּ עֲמָרִין לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ. שֶׁנַּעֲשֵׂה הָרוּחַ וְהִרִימָה אֶת הָעֲמָרִין מִן הָאָרֶץ וְהִצִּיפָתָן לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ וּשְׁכָחָן, כִּסְבוּר שֶׁאינן שְׁלוֹ, נְפָקָא מִבַּשָּׂדֶךָ וְלֹא בַּשָּׂדֶה חֲבֵרֶךָ דְּלֹא הָווּ שִׁכְחָה: וְרַבָּנָן. מֵעוּטָא דַּשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ נְפָקָא לְהוּ מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב כִּי תִקְצוֹר קְצִירְךָ בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ וּכְתִיב בַּשָּׂדֶךָ: צָפוּ עֲמָרִין לְתוֹךְ שָׂדֶהוּ. מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא לְמִיבַּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה לֵיהּ מִיבַּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן: לָמָּה לִי. מִיבַּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה. וְרַבָּנָן, שִׁכְחַת קָמָה מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מִ"כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ". וְר' יְהוּדָה מִיבַּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ? אֲפִילּוּ בַּשָּׂדֶה נַמִּי! אִין הָכִי נַמִּי, וְהַאי דְּקָתָנֵי "עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ", מִשּׁוּם תַּחְתּוֹן. וְהָא "מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף" קָאָמַר! אֵימָא: "מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּצָף". אָמַר אַבַּיֵי: הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בִּשְׁנֵקִי טְבָרְיָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְאַבַּיֵי: שְׁנֵי חֲלָלִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, מַהֵיכָן הוּא מוֹדֵד? מִין בְּמִינוֹ הָוֵי צָף, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי צָף, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי צָף, וְלֹא מִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד וְלֹא מֵעֶלְיוֹן מוֹדֵד? אָמַר לֵיהּ, תניתוה:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

תְּנִיתוּהָ. לַחֲדָא מִנַּיְיהוּ דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּטָמוּן, אֲבָל צָף לֹא פְּשֵׁט לֵהּ מִנַּהּ דְּהָא אוֹקִימְנָא מִדְּרָשָׁא דְּעָלַיִן מִשּׁוּם דְּאַחֲזִיק בֵּיהּ הוּא וְצָף לֹא יָדְעִינָן מֵאי הָוֵי עֲלֵהּ: סָבְרוּהָ. רַבָּנַן דְּבֵי מִדְּרָשָׁא דְּעָבוּ לְמִיפְּשֵׁט מִנַּהּ דִּפְלוּגְתָּא בְּטָמוּן דְּמִין בְּמִינוֹ הוּא, דְּתָנֵי תַּנָּאֵי תָּנָא קַמָּא דְּאָמַר תַּחְתּוֹן שִׁכְחָה כָּר׳ יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר בְּשָׂדֶה פֶּרֶט לְטָמוּן, וְטַעְמָא מִשּׁוּם דְּמִין בְּמִינוֹ לָא הָוֵי טָמוּן: חָלָל. לֹא מִקְּרֵי אֶלָּא בְּכֵלִי בְּרֶזֶל כֵּעֵין חָרֶב: בְּכֶלֶן. וְאַפְלוּ מִפְּרַפֶּר צָף וְטָמוּן וְתָלוּי: וּמֵטֶל בָּאֲשֵׁפָה. דְּלֵא הָוֵי צָף וְלֵא טָמוּן וְלֵא תָּלוּי: וְאַפְלוּ הָכִי אֵין עוֹרְפִין דְּחָלָל קָבְעִי, אֶלְמָא קָרֵא בְּדִכְתִיב בְּעֵיהּ: חָלָל יִתֵּרֵא כְּתִיב. הַקְּרוּבִים אֶל הַחָלָל וְעוֹד חֲלָלִים טוּבָא לְמִדְרַשׁ חָלָל דְּוָקָא וְלֵא חָנוּק: פֶּרֶט לְמָצוּי. תָּדִיר, כְּגוֹן סָפֵר אוֹ עִיר שְׁרֻבָּה עוֹבְרֵי כּוֹכָבִים: קַמ"ל כְּדְתַנְיָא כו׳. וְהָכִי קָאָמַר, נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ ב"ד, אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ ב"ד מוֹדְדִין, אֵיזוֹ הִיא עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ ב"ד קְרוּבָה לוֹ, וְאִי לֹא הָדַר תַּנְיָא הֲוָה אֲמִינָא אֵין מוֹדְדִין בְּלֵל: ת"ל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר מִכָּל מָקוֹם. דְּהַאי הָעִיר קָרֵא יִתְרֵא הוּא, דְּמִצִּי לְמִכְתַּב וְהֶיְתָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֶיהָ עֶגְלַת בָּקָר: מִתְנִי'. מִכָּאן.

תוספות

רַבָּה (יוֹמָא ז), דְּאַסִּ"ד אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם אֵין כָּאן קְרוֹבָה אֶלָּא אַחַת וְאֵינָן הוּא דְּלֵא יַדְעִינָן הֵי מִנַּיְיהוּ, וְהַדָּר לֵיהּ לְמִימְרַ יְבִיאוּ עֶגְלָה בְּשֶׁתְּפוּת וְיִתְנוּ אֶת שֶׁלָּנוּ קְרוֹבָה יְהֵא חֶלְקָכֶם יְהֵא קָנוּי לָנוּ וְאֶת עִירְכֶם קְרוֹבָה חֶלְקֵנוּ יְהֵא קָנוּי לָכֶם: אִילֵימָא לָעֵינָן מַדִּידָה. קָאָמַר יְבִיאוּ הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דְּמִמְּקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַגּוּף שָׁם צָרִיךְ לִמְדוֹד וְיָבִיאוּ הָרֹאשׁ לְכָאן, וְהָא מִדְּקָתָנֵי כו׳: קָנָה מְקוֹמוֹ. לְקָבְרוֹ שָׁם, דְּזֶה אֶחָד מִי׳ הָנְאִים שֶׁהִנְהָה יְהוֹשֻׁעַ בְּפֶרֶק מְרֻבָּה (כ"ק קַף פֹּ"ח.): עֵקֶר הֵיוּתָא כו׳. הִלְכָּךְ עִקַּר חֶלֶל מִיקְרֵי וּמוֹדְדִין מִנַּיְיהוּ כְּדִכְתִיב אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת הַחָלָל: אַתָּה נוֹז׳. אַתָּה מֵרֹאשׁי צָרַתְּ רֹאשִׁי תְּחִלָּה, דְּגוּזִי לִישָׁנָא דְּרֵישָׁא כְּמוֹ גְּזִי גְּזַרְתָּ שֵׂעָר רִאשׁוֹן, תְּלִישִׁי וְגִלֵּי רֹאשׁוֹ: אֲפִלּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל. כְּר׳ עֲקִיבָא סְבִירָא לֵיהּ: מ"ט דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. דְּאָמַר מִן הַצּוֹאר הוּא קְרוּי חָלָל: דִּכְתִיב אֶל צֹוְאֵרֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים. וְהִלְכָּךְ מִמְּנוּ מוֹדְדִין כְּדִכְתִיב אֶל הַחָלָל: מַתְנִי'. נִפְטְרוּ זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם כו׳. שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם אֶלָּא לִמְדוֹד, כְּדִכְתִיב וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ: וְאע"פ שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן כָּשֵׁר. דְּלֵא כְּתִיב בֵּיהּ עִבּוּבָא וְלֵא נָאֱמַר אֶלָּא לְמִצְוָה: בְּקוֹפְיָין. כְּמִין סַכִּין גָּדוֹל: מֵאַחֲרֶיהָ. מְמוּל עֲרֵפָה: מִקּוֹמָהּ אָסוּר. לְעוֹלָם: וּמֵתֶר לְסָרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן. דְּזֶקֵא נָקֵט עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגְמָרָא: לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפִטַּרְנוּהוּ. בְּגְמָרָא מְפָרֵשׁ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְהֵינוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ, לֹא נָהֲרַג עַל יָדֵינוּ, שֶׁפִּטַּרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וְהֵצְרַךְ לְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת [וְעַל יָדֵי] כָּךְ נֶהֱרַג: לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ. יְחִידֵי בְּלֹא חֲבוּרָה, וְהֵינוּ וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: וְהַכֹּהֲנִים

תְּנִיתוּהָ: עוֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ וּשְׁכָחוֹ, הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שִׁכְחָה. ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם ר׳ שִׁמְעוֹן: שְׁנֵיהֶן אֵינָן שִׁכְחָה, הַתַּחְתּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן, וְהָעֶלְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף. סַבְרוּהָ, דְּהָנֵי תַּנָּאֵי כְּר׳ יְהוּדָה סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר: "בַּשָּׂדֶה" פֶּרֶט לְטָמוּן. מַאי לָאו, בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר מִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן וּמָר סָבַר לָא הָוֵי טָמוּן. לֹא, אִי כְּר׳ יְהוּדָה סְבִירָא לְהוּ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן. וְהָכָא בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבָּנַן כְּרַבָּנַן, וְר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה כְּר׳ יְהוּדָה. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ? אֲפִילּוּ בְּעָפָר וּבְצְרוֹר נַמִּי! אִין הָכִי נַמִּי, וּלְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: אֲפִילּוּ מִין בְּמִינוֹ הָוֵי טָמוּן. תָּנוּ רַבָּנַן: "חָלָל" וְלֹא חָנוּק, "חָלָל" וְלֹא מְפֹרְפָּר, "בָּאֲדָמָה" וְלֹא טָמוּן בְּגַל, "נִכֶּה" וְלֹא תָלוּי בְּאִילָן, "בַּשָּׂדֶה" וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּכוּלָּן, אִם הָיָה חָלָל, עוֹרְפִין. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, אָמְרוּ לוֹ לְר׳ אֱלִיעֶזֶר: אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם הָיָה חָנוּק וּמוּטָל בָּאַשְׁפָּה שֶׁאֵין עוֹרְפִין? אֶלְמָא "חָלָל" וְלֹא חָנוּק. הָכָא נַמִּי "בָּאֲדָמָה" וְלֹא טָמוּן בְּגַל, "נִכֶּה" וְלֹא תָלוּי בְּאִילָן, "בַּשָּׂדֶה" וְלֹא צָף עַל גַּבֵּי מַיִם. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, "חָלָל" יִתֵּרֵא כְּתִיב: נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁרוּבָהּ גּוֹיִם כו׳: דִּכְתִיב: "כִּי יִמָּצֵא" פֶּרֶט לְמָצוּי: אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין: דְּבָעֵינָא "זְקֵנֵי הָעִיר וְלִיבָּא: אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר כו׳: פְּשִׁיטָא? כֵּיוָן דְּתָנָא לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, אֲנָא יָדַעְנָא דְּאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין! הָא קָא מַשְׁמַע לָן, כִּדְתַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁאִם נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, שֶׁמְּנִיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא" מִכָּל מָקוֹם: מתני' נִמְצָא מִכּוּנָן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר. וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר. ר׳ עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין? ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִטִּיבּוּרוֹ, ר׳ עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֵחוֹטְמוֹ, ר׳ אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ: גמ' מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? קָסָבַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וּ"קְרוֹבָה" וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת: וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה: דְּאָמַר קְרָא: "לְרִשְׁתָּהּ", וְקָסָבַר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לְשִׁבְטִים נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אֵילֵימָא לְעִנְיַן מְדִידָה קָמִיפַּלְגִי, הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא "מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין", מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לֹא בִּמְדִידָה עָסְקִינַן! אָמַר ר׳ יִצְחָק: בְּ"מַת מִצְוָה קָנָה מְקוֹמוֹ" קָמִיפַּלְגִי, וְהָכִי קָאָמַר: לְקוֹבְרוֹ קָנָה מְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דְּנִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר. ר׳ עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: גּוּפֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ נָפֵיל, רֵישָׁא דְּנָאדֵי וְנָפֵיל. וּמָר סָבַר רֵישָׁא הֵיכָא דְּנָפֵיל נָפֵיל, גּוּפָא הוּא דְּרָהֵיט אָזֵיל: מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר עִיקַּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ, וּמָר סָבַר עִיקַּר חִיּוּתָא בְּטִיבּוּרֵיהּ לֵימָא כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי מֵהֵיכָן הַוָּלַד נוֹצָר מֵרֹאשׁוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי" וְאוֹמֵר "גְּזִי נִזְרֶךָ וְהַשְׁלִיכִי" וְגוֹ׳. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מִטִּיבּוּרוֹ, וּמִשַّלֵּחַ שָׂרְשוֹ אֵילָךְ וְאֵילָךְ. אֲפִילּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, דְּכִי מִיתְצַר וָלָד, מִמְּצִיעָתֵיהּ מִיתְצַר. אֲבָל לְעִנְיַן חִיּוּתָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּאַפֵּיהּ הוּא, דִּכְתִיב: "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו" וְגוֹ׳: ר׳ אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל מְצַוָּארוֹ: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? כְּדִכְתִיב: "לָתֵת אוֹתְךָ אֶל צַוָּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים": מתני' נִפְטְרוּ זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ לָהֶן. זְקֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעוֹל, וְאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לְנַחַל אֵיתָן. "אֵיתָן" כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן, כָּשֵׁר. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפְיָין מֵאַחֲרֶיהָ. וּמִקּוֹמָהּ, אָסוּר מִלְּזִרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד. וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים. וְזִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בְּמַיִם בְּמָקוֹם עֲרֵיפָה שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ" וְכִי עַל דַּעְתֵּינוּ עָלְתָה שֶׁזְּקֵנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵן? אֶלָּא שֶׁלֹּא בָא עַל יָדֵינוּ וּפִטַּרְנוּהוּ בְּלֹא מָזוֹן, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

תְּנִיתוּהָ – יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל בסוגיא, ששנינו בה, **עוֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי** עומר **חֲבֵירוֹ וּשְׁכָחוֹ, הַתַּחְתּוֹן שֶׁכְּחָהּ וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שֹׁכֵחַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, שְׁנֵיהֶן אֵינָן שֹׁכְחָה, הַתַּחְתּוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן, וְהָעֶלְיוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף.** ומבארת הגמרא את הראיה מן הברייתא, **סַבְרוּהָ** – סברו בני בית המדרש, **דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** שבברייתא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי שמחייב בו בשכחה **כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לְהוּ, דְּאָמַר, 'בַּשֶּׁדֶה' פָּרַט לְטָמוּן** שאין נוהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את העומר התחתון בדין שכחה. **מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי** תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה, **דְּמַר** – רבי שמעון בן יהודה שפוטר **סָבַר,** שגם כשההטמנה היא באופן של **מִין בְּמִינוֹ** כמו בענייננו שהעומר התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, **הֲוֵי** בכך **טָמוּן** ואינו נוהג בו דין שכחה. **וּמַר** – תנא קמא שמחייב **סָבַר,** שכשההטמנה היא באופן של מין במינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכך **לֹא הֲוֵי טָמוּן** ונוהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי, האם סברת מין במינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא, נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.

דוחה הגמרא, **לֹא,** אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אלא **אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא סְבִירָא לְהוּ** שפוטר בעומר טמון, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של **מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי טָמוּן** ולא היה חל עליו דין שכחה. **וְהָכָא** בברייתא זו, חכמים ורבי שמעון בן יהודה **בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבָּנַן** שאמרו שיש לתחתון דין שכחה סוברים **כְּרַבָּנַן** שמחייבים את העומר הטמון. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה** שאמר שאין לתחתון דין שכחה סבר **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שפוטר את העומר הטמון.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** שרבנן שבברייתא מחייבים בדין שכחה בכל עומר טמון, **מַאי אִירְיָא** שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן שהניח את העומר **עַל גַּבֵּי** עומר **חֲבֵירוֹ** שבכך יש מקום לומר שאין לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדבריך **אֲפִילּוּ** אם טמנו ממש **בְּעָפָר וּבְצְרוֹר נַמִּי** מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא, **אֵין הָכִי נַמִּי** יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר או בצרור, **וְלְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אֲפִילּוּ מִין בְּמִינוֹ הֲוֵי טָמוּן** ואין נוהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשנטמן תחת עומר חברו.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק שנמצא 'חָלָל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל, **וְלֹא** כשנמצא חָנוּק. וכמו כן 'חָלָל' משמעו שכבר הרוג **וְלֹא** כשנמצא מְפֻרְפָּר. נאמר 'בָּאֲדָמָה' **וְלֹא** כשנמצא **טָמוּן בְּגַל.** נאמר 'נוֹפֵל' **וְלֹא** כשנמצא תָּלוּי בְּאִילָן. נאמר 'בַּשֶּׂדֶה' **וְלֹא** כשנמצא **צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּכוּלָּן** – בכל מצב שנמצא, בין אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, **אִם הָיָה חָלָל** – הרוג במכת חרב **עוֹרְפִין.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, אָמְרוּ לוֹ חכמים **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם הָיָה חָנוּק וּמוּטָל בְּאַשְׁפָּה, שֶׁאֵין עוֹרְפִין** עליו, שכיון שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרוי חלל, **אַלְמָא** גם לדבריך דורשים 'חָלָל' **וְלֹא** חָנוּק, **הָכָא נַמִּי** תדרוש 'בָּאֲדָמָה' **וְלֹא טָמוּן בְּגַל, 'נוֹפֵל' וְלֹא תָּלוּי בְּאִילָן, 'בַּשֶּׂדֶה' וְלֹא צָף עַל גַּבֵּי מַיִם,** ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. אומרת הגמרא, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שדורש רק את 'חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי **יְתֵירָא כְּתִיב** בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט חנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה לא משמע לו למעט.

שנינו במשנה, **נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפֵר אוֹ לָעִיר שֶׁרוּבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כּוּ',** מבארת הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפין, **דִּכְתִיב 'כִּי יִמָּצֵא** חלל' שמשמע שנמצא דבר שאינו רגיל, **פְּרָט לְמָצוּי** – לדבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי כוכבים, מצוי הדבר שיהיו חללים.

שנינו במשנה, **אוֹ לָעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין.** מבארת הגמרא, שהטעם שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום **דִּבְעִינָא** – שיש צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה 'זִקְנֵי הָעִיר', **וְלֵיכָּא.**

שנינו בסוף המשנה, **אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר** שיש בה בית דין **כּוּ'.** מקשה הגמרא, **פְּשִׁיטָא,** כֵּיוָן **דְּתָנָא** כבר שאין מודדין **לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, אֲנָא יָדַעְנָא דְּאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין.** מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שעיר שאין בה בית דין אין מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, כִּדְתַנְיָא** – את הדין השנוי בברייתא, **מִנַּיִן שֶׁאִם נִמְצָא** החלל **סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא"** ומלת 'עיר' יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו זקניה, ומן היתור אנו למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, **מִכָּל מָקוֹם** מביאה העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.

משנה. נִמְצָא ההרוג **מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת** בדיוק באותה מידת קירבה, **שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה** גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל. **נִמְצָא רֹאשׁוֹ** של ההרוג **בְּמָקוֹם אֶחָד** לחוד, **וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֶצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** מוליכין **הַגּוּף אֶצֶל הָרֹאשׁ.**

מֵאַיִן – מאיזה מקום בגוף **הָיוּ מוֹדְדִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** מודדין **מִטִּיבּוּרוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** מודדין **מֵחוֹטְמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר,** מודדין **מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ חָלָל,** דהיינו **מִצַּוָּארוֹ. גְּמָרָא.** אומרת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במה שאמר שאם נמצא מכוון בין שתי עיירות, שתיהן מביאות, **קָסָבַר, אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** – יש אפשרות לצמצם ולדייק, שמה שנמצאו שתי העיירות מכוונות במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם, והמדידה שלנו אינה מדוייקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל שתיהן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין קפידא שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, ו'קְרוֹבָה' **וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת.**

שנינו במשנה, **וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה.** מבארת הגמרא את הטעם, **דְּאָמַר קְרָא** 'באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך **לְרִשְׁתָּהּ'** שמשמעו, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, **וְקָסָבַר** התנא של המשנה **יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים** לפי הגורל, אלא היא נחלת הכלל.

שנינו במשנה, **נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם** אחד וגופו במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל הראש **כּוּ'.** שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא **בְּמַאי קָמִפַּלְגֵי** – לענין מה נחלקו, **אִילֵּימָא לְעִנְיַן מְדִידָה** של העיר הקרובה **קָמִיפַּלְגֵי,** ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, **הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** בהמשך המשנה שנחלקו תנאים **מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין** האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, **מִכְּלָל דְּרֵישָׁא** שעוסקת

המשך בעמוד 264

ביאורים למסכת סוטה דף מו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים, "כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ [ה'] וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם', לֹא הָיוּ צְרִיכִין לוֹמַר "וְנִכַּפֶּר לָהֶם הַדָּם", שאין זה בכלל האמירה, אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן ואומרת בתורה, אֵימָתַי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָהֶם.

גמרא. שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, **וַיֵּהָא מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה פָּרָה** אדומה **שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ** שהרי אין שיעור לשנותיה, **מוּם פּוֹסֵל בָּהּ** שהרי נאמר בה 'אשר אין בה מום', **עֶגְלָה שֶׁשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ** שהרי אין קרויה עגלה אלא עד בת שנה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיֵּהָא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ.** מתרצת הגמרא, **שַׁאנִי הָתָם** לענין מום שחלוקה בו עגלה מפרה, **דְּאָמַר קְרָא** בפרה, **'אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בָּהּ מוּם פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה** והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר. מקשה הגמרא, **אֶלָּא מֵעַתָּה** ש'בה' משמע מיעוט, **לֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** מלבד עלה עליה עול **פּוֹסְלוֹת בָּהּ** – בפרה, **אַלְמָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, הִנִּיחַ עָלֶיהָ** – על פרה אדומה **עוּדָהּ** – אגודה **שֶׁל שַׁקִּין פְּסוּלָה** משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא עלה עליה', **וּבְעֶגְלָה** אינה נפסלת במלאכת משא **עַד שֶׁתְּמַשּׁוּךְ** את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שוה פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלקמן בברייתא, ולדבריך שאמרת ש'בה' שבפרה מוציא מקל וחומר לעגלה, נאמר גם ש'בה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה', יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה בה שאר עבודות.

מתרצת הגמרא, **שַׁאנִי פָּרָה** שמה ששאר עבודות פוסלות בה, אינו משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום **דְּיָלְפִינַן** בגזרה שוה **'עוֹל' 'עוֹל'** פרה **מֵעֶגְלָה,** שכשם שעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שוה, הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך, **עֶגְלָה נַמִּי** מדוע אין המום פוסל בה, **תֵּיתֵי** גם היא בגזרה שוה **'עוֹל' 'עוֹל' מִפָּרָה,** ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך יפסול בעגלה. מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שוה זו לענין מום, **כִּי הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא** בפרה **'בָּהּ',** לומר שאין המום פוסל אלא בה ולא בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות בפרה, אמרת שלמדים מגזרה שוה לפסול שאר עבודות, הרי **בְּעֶגְלָה נַמִּי כְּתִיב 'בָּהּ',** ונאמר שאין ללמוד גזרה שוה לענין שאר עבודות, כיון שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא בפרה.

מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי קָדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה,** שלולא מיעוט זה, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לֵיתֵי** קדשים **בְּקַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלָה** שתפסול בהם עבודה, **וּמָה עֶגְלָה** שקלה היא **שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ, קָדָשִׁים** שחמורים הם **שֶׁמּוּם פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן,** ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה', לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא נתמעטה מכאן, ולמדה מגזרה שוה מעגלה שאף שאר עבודות פוסלות בה.

מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה, הרי **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** על הקל וחומר, **מַה לְּעֶגְלָה** שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך **שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ,** שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל וחומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות בפרה. מתרצת הגמרא, **אָטוּ קָדָשִׁים מִי לֵיכָּא דְּפָסְלֵי בָּהוּ שָׁנִים** – וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו', **כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** שנאמר בעגלה 'בה', **לְהָנָךְ קָדָשִׁים דְּפָסְלָה בְּהוּ שָׁנִים** שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה, הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה' זה ממעט רק קדשים ולא פרה.

מקשה הגמרא, **וְקָדָשִׁים,** מה **דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה,** וכי **מֵהָכָא נַפְקָא** מהמיעוט 'בה', הרי **מֵהָתָם נַפְקָא,** ממה שנאמר בפרשת מומין, **"עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'"**, ומהמלה 'אלה' מדוייק, שרק **אֵלֶּה** שהם מומין **אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבַדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה,** ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תקריבו אלה', עדיין **אִיצְטְרִיךְ** למעט זאת מ'בה', שאילו נאמר רק 'לא תקריבו אלה', **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא,** שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, **הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת הֶיתֵּר, אֲבָל** עבד בהם **עֲבוֹדַת אִיסּוּר** כגון שעבד בהם בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, **אֵימָא לִיתַּסְרוּ** להקרבה, לכך **צְרִיכָא** למעט זאת גם מ'בה'.

מקשה הגמרא, **וְהָא נַמִּי** כשעבד בהם עבודת איסור, הרי **מֵהָכָא נַפְקָא,** שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, **"וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה"**, וגם כאן מדוייק מהמלה 'אלה', שרק **אֵלֶּה** שהם מומין **אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבַדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה,** וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה' שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים בפרשת מומין, עדיין **אִיצְטְרִיךְ** למעט זאת מ'בה', שאילו לא נאמרו אלא פסוקים אלו, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא,** שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, **הָנֵי מִילֵּי, הֵיכָא דְּעָבַד בָּהֶן כְּשֵׁהֵן חוּלִין, אֲבָל** אם **עָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן קָדָשִׁים, אֵימָא לִיתַּסְרוּ** בכך מהקרבה, לכך **צְרִיכָא** למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם שאר עבודות בפרה.

גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הִנִּיחַ עָלֶיהָ – על פרה אדומה **עוּדָהּ** – אגודה **שֶׁל שַׁקִּין, פְּסוּלָה** משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא עלה עליה', **וּבְעֶגְלָה** אינה נפסלת במלאכת משא **עַד שֶׁתְּמַשּׁוּךְ** את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.

המשך בעמוד 223

סוטה. פרק תשיעי – עגלה ערופה דף מו עמוד א

רש"י

וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים. כְּדִכְתִיב לָעֵיל וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי וְלֹא פֵּרֵשׁ עַל מַה הֵם נִגָּשִׁים: **וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לוֹמַר וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם.** כְּלוֹמַר וְנִכַּפֵּר דִּכְתִיב בִּקְרָא לָאו אַוְּעָנוּ וְאָמְרוּ קָאֵי שֶׁיְּהֵא אַף זֶה בִּכְלַל אֲמִירָה, אֶלָּא מִלְּתָא בְּאַנְפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא, שֶׁרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בִּשֵּׂר אֶת יִשְׂרָאֵל ע"י מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִכְשֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם. **גמ' עֶגְלָה.** בַּת שְׁנָתָהּ הִיא וְאִם עָבְרָה שְׁנָתָהּ פְּסוּלָה, דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה עֵגֶל סְתָם בֶּן שָׁנָה הוּא, דְּיָלִיף מִוְּעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה: **פָּרָה אֲדֻמָּה.** אֵין שִׁעוּר לִשְׁנוֹתֶיהָ: **מוּם פּוֹסֵל בָּהּ.** דִּכְתִיב בְּפָרָה אֲדֻמָּה אֵין בָּהּ מוּם (כְּמִדְבָּר יט): **בָּהּ.** מִעוּט: **אֶלָּא מֵעַתָּה.** דְּכָל הֵיכָא דְּכָתַב בָּהּ מִעוּטָא הוּא וְלֹא גָּמְרִינַן מִנֵּיהּ בְּקַל וָחֹמֶר: **לֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת.** בְּפָרָה, דְּהָא עֹל בִּלְבַד כְּתִיב בָּהּ אֶלָּא דְּגָמַר לָהּ בק"ו מֵעֶגְלָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים כא) אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ כָּל עֲבוֹדוֹת בְּמַשְׁמַע, וְאִי בָּהּ מִעוּטָא לֹא נִגְמַר מִנֵּיהּ: **אַלָּמָה אָמַר רַב יְהוּדָה הִנִּיחַ.** עַל פָּרָה עוֹדָה שֶׁל שַׂקִּין פְּסוּלָה ואע"ג דְּלָאו עֹל הוּא וּבַעֲלִיָּה לְחוּדֵיהּ מִיפַּסְלָא כְּדִכְתִיב בְּפָרָה בִּמְלֶאכֶת עֹל הָאֲמוּרָה בָּהּ אֲשֶׁר לֹא עָלָה, בַּעֲלִיָּה לְחוּדֵהּ וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מָשְׁכָה: **וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ.** שֶׁתְּטַלְטֵל הַמַּשָּׂא מְעַט, דִּבְעֶגְלָה כְּתִיב אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה, וּלְקַמָּן פָּרִיךְ כֵּיוָן דִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת בְּפָרָה לֹא כְּתִיבֵי וּמֵעֶגְלָה יַלְפִינָן אַמַּאי מִיפְסָל בַּעֲלִיָּה לְחוּדֵהּ דִּשְׁאָר מַשֹּׂאוֹי שֶׁאֵינוֹ עֹל מַמָּשׁ, מ"מ שְׁמַע מִנַּהּ דְּגָמַר פָּרָה מֵעֶגְלָה בק"ו בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת ואע"ג דִּכְתִיב בָּהּ מִעוּטָא: **שַׁאנִי פָּרָה דְּיָלְפִינַן עֹל עֹל.** וְכֵיוָן דִּגְזֵרָה שָׁוָה מֻפְנֶה הִיא הֲוָה לֵיהּ כְּמַאן דִּכְתִיב בְּגוּפָהּ, וּמִעוּטָא דְּבָהּ דָּרֵשׁ לֵיהּ לִדְרָשָׁא אַחֲרִינָא כְּדִלְקַמָּן: **עֶגְלָה נַמִּי תֵּיתֵי עֹל עֹל מִפָּרָה.** לְמוּם: **לְמִעוּטֵי קָדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה.** מֵהַקְרָבָה, אֲבָל פָּרָה לֹא

תוספות

מִמַּעֲטָא דְּאַתְיָא מג"ש: **מִי לֵיכָּא דְּפָסְלֵי בְּהוּ שָׁנִים.** וַהֲרֵי פֶּסַח וְחַטָּאת דִּכְתִיב בְּהוּ בְּנֵי שְׁנָתָן וְכִי אִיצְטְרִיךְ בָּהּ לְמַעֲטִינְהוּ מִפְּסוּל עֲבוֹדָה לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ, דְּאִי לֹא מַעֲטִינְהוּ הֲווּ גָּמְרֵי בְּקַל וָחֹמֶר מֵעֶגְלָה: **שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה.** גָּרְסִי': **עֲבוֹדַת אִסּוּר.** כְּגוֹן בְּשַׁבָּת אוֹ כִּלְאַיִם בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר: **עֲבוֹדַת אִסּוּר נַמִּי מֵהַאי קְרָא נָפְקָא.** דְּכֵיוָן דִּתְרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי, עַל כָּרְחָיךְ חַד מִנַּיְהוּ לַעֲבוֹדַת אִסּוּר: **עֹל.** גַּבֵּי פָּרָה תַּנְיָא: **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ.** דִּכְתִיב אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ: **וְאִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר.** וְאִם יֵשׁ לְךָ לְהָשִׁיב עַל ק"ו זֶה, צֵא וּלְמַד בג"ש, נֶאֱמַר כָּאן עֹל כו': **מַאי אִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר.** מַאי הֲוָה לְךָ לְמִיפְרַךְ דְּשָׁבְקָהּ תַּנָּא לְאוֹרְחֵיהּ וְיָלִיף בִּגְזֵרָה שָׁוָה: **נֶאֱמַר כָּאן כו'.** וְהַאי עֹל יְתֵרָא הוּא, דְּהָא בִּכְלַל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת הוּא: **וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ.** לָאו תַּנָּא קָתָנֵי לָהּ אֶלָּא תְּיוּבְתֵיהּ קָא מְפָרֵשׁ וְאָזֵיל גְּמָרָא דְּקָא מוֹתִיב לְרַב יְהוּדָה דְּאָמַר לְעֵיל שְׁאָר מַשָּׂאוֹת פּוֹסֵל בְּפָרָה בַּעֲלִיָּה בְּעָלְמָא, וְהָא כֵּיוָן דִּשְׁאָר מַשֹּׂאוֹי בְּפָרָה לֹא כְּתִיב וּמֵעֶגְלָה יָלִיף לָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ מִשָּׁם יֵשׁ לְךָ לְלַמֵּד נַמִּי דְּמָה עֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ אַף פָּרָה בִּשְׁאָר מַשָּׂאוֹת דְּיָלְפִינַן מֵעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ: **ת"ל אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל מ"מ.** דָּרֵישׁ לֵיהּ בְּלֹא עֹל מִדְּלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֹל עָלֶיהָ, וְתוּ הָדַר כְּתִיב עֹל לִדְרָשָׁא כִּדְדָרְשִׁינָא וְאָזֵיל: **א"כ כו' שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.** וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עָלֶיהָ לְהָקֵל מַשָּׂא מִיָּדוֹ וְלֹא לִמְשׁוֹךְ: **אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.** כְּלוֹמַר שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לְצֹרֶךְ הִיא, אֲבָל אַקְרָאֵי בְּעָלְמָא שֶׁהִנִּיחַ שַׂק עָלֶיהָ וְלֹא לְהוֹלִיכוֹ אֶלָּא אִקְרֵי וְאוֹתֵיב לֹא פְּסָלָהּ: **מְשִׁיכַת עֹל.** לִפְסוֹל בְּעֶגְלָה: **שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת.** עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ לֹא יָלְדָה: **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת.** נַחַל אֵיתָן קָשֶׁה: **שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהוּ.** שֶׁהֲרָגוּהוּ:

איתן

**וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל". לֹא הָיוּ צְרִיכִין לוֹמַר "וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם" אֶלָּא רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן: אֵימָתַי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָהֶם: גמ' וִיהֵא מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה, מִקַּל וָחוֹמֶר? וּמַה פָּרָה שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. עֶגְלָה שֶׁשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ? שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם" בָּהּ מוּם פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ? אַלָּמָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הִנִּיחַ עָלֶיהָ עוּדָה שֶׁל שַׂקִּין פְּסוּלָה, וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ? שָׁאנֵי פָרָה, דְּיָלְפִינַן "עֹל" "עֹל" מֵעֶגְלָה. עֶגְלָה נַמִּי, תֵּיתֵי "עֹל" "עֹל" מִפָּרָה? הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא "בָּהּ". בְּעֶגְלָה נַמִּי כְּתִיב "בָּהּ"? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ, לְמַעוּטֵי קֳדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, לֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלָה וּמָה עֶגְלָה, שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. קֳדָשִׁים שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן? אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּעֶגְלָה, שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ. אַטּוּ קֳדָשִׁים, מִי לֵיכָּא דְּפָסְלֵי בְּהוּ שָׁנִים? כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לְהָנָךְ קֳדָשִׁים דְּפָסְלָה בְּהוּ שָׁנִים. וְקָדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא! "עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קֳדָשִׁים שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת הֶיתֵּר, אֲבָל עֲבוֹדַת אִיסּוּר אֵימָא לִיתַּסְרוּ, צְרִיכָא. וְהָא נַמִּי, מֵהָכָא נָפְקָא "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה" אֵלֶּה, אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קֳדָשִׁים שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְעָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן חוּלִּין, אֲבָל עָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן קֳדָשִׁים אֵימָא לִיתַּסְרוּ, צְרִיכָא. גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הִנִּיחַ עָלֶיהָ עוּדָה שֶׁל שַׂקִּין פְּסוּלָה, וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ. מֵיתִיבֵי "עֹל" אֵין לִי אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן? אָמַרְתָּ: קַל וָחוֹמֶר, וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ. פָּרָה שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ? וְאִם נַפְשֶׁךָ לוֹמַר: נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֹל" מַה לְּהַלָּן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אַף כָּאן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת? מַאי "אִם נַפְשֶׁךָ לוֹמַר"? וְכִי תֵּימָא: אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּעֶגְלָה שֶׁכֵּן שָׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אִי נַמִּי קֳדָשִׁים יוֹכִיחוּ, שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן וְאֵין עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֹל", מַה לְּהַלָּן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, אַף כָּאן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת. וּמִמְּקוֹם שֶׁבָּאתָה, מַה לְּהַלָּן עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ, אַף כָּאן עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ. תַּנָּאֵי הִיא, דְּאִיכָּא דְּמַיְיתֵי לָהּ מֵעֶגְלָה, אִיכָּא דְּמַיְיתֵי לָהּ מִגּוּפָהּ דְּפָרָה, דְּתַנְיָא: "עֹל", אֵין לִי אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹל"? עוֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. וְאֵימָא "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ" כְּלָל, "עֹל" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, עוֹל אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא?! "אֲשֶׁר" רִבּוּיָא הוּא. וְתַנְיָא נַמִּי גַבֵּי עֶגְלָה כִּי הַאי גַּוְונָא: "עֹל", אֵין לִי אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹל"? עוֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. וְאֵימָא "אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ" כְּלָל, "עֹל" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט: עוֹל אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא?! "אֲשֶׁר" רִבּוּיָא הוּא. אָמַר ר' אַבָּהוּ: בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵר' יוֹחָנָן: מְשִׁיכַת עוֹל בְּכַמָּה? אָמַר לִי: כִּמְלֹא עוֹל. אִיבַּעֲיָא לְהוּ, לְאָרְכּוֹ אוֹ לְרָחְבּוֹ? אָמַר לְהוּ הַהוּא מֵרַבָּנָן וְר' יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ: לְדִידִי מִפָּרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ ר' יוֹחָנָן מְשִׁיכַת עוֹל לְרָחְבּוֹ טֶפַח. וְלֵימָא טֶפַח? הָא קָא מַשְׁמַע לָן, שִׁיעוּרָא דְעוֹל טֶפַח הָוֵי. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְמִקָּח וּמִמְכָּר. אָמַר ר' יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבִיא עֶגְלָה בְּנַחַל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּירוֹת, וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹת פֵּירוֹת. מַאי פֵּירוֹת? אִילֵימָא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֶלָּא מֵעַתָּה זָקֵן וְסָרִיס, הָכִי נַמִּי דְּלָא עָרְפִינַן? אֶלָּא מִצְוֹת: וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נַחַל אֵיתָן. "אֵיתָן" כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה: תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קָשֶׁה? שֶׁנֶּאֱמַר:

"איתן

סוטה. פרק תשיעי – עגלה ערופה דף מו עמוד ב

רש"י

אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ. אַלְמָא אֵיתָן הוּא סֶלַע: **מוֹסְדֵי אָרֶץ.** הֵם הָרִים, וְכָל הַר שֶׁל אֲבָנִים הוּא: **שֶׁהוּא יָשָׁן.** וְלֹא שֶׁהוּבָא קַרְקָעִיתוֹ מֵחָדָשׁ מִקַּרְקַע אַחֲרִיתִי: **גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא.** הַיְנוּ יָשָׁן: **מֵחַטַּאת עוֹף.** דִּכְתִיב בָּהּ מִמּוּל עָרְפּוֹ (וַיִּקְרָא ה) : **כֻּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי.** דְּהָא כְּתִיב וְלֹא יִזָּרֵעַ מַשְׁמַע לְהַבָּא, מִדְּלֹא כְּתִיב וַאֲשֶׁר לֹא יִזָּרֵעַ דִּלְהָוֵי מַשְׁמַע לְשֶׁעָבַר: **מִי כְּתִיב וְלֹא יֵעָבֵד.** אִי הֲוָה כְּתִיב אֶל נַחַל אֵיתָן וְלֹא יֵעָבֵד בּוֹ הֲוָה מַשְׁמַע לְהַבָּא, אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב [אֲשֶׁר] לֹא יֵעָבֵד מַשְׁמַע לְשֶׁעָבַר, דַּאֲשֶׁר לָאו לְשׁוֹן צַוָּאָה הוּא: **אֲשֶׁר לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע.** אע"ג דְּלֹא יֵעָבֵד לְהַבָּא מַשְׁמַע, הָנֵי מִלֵּי בְּלָאו אֲשֶׁר, אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב אֲשֶׁר עַל כָּרְחָךְ מוּכָח עֲלָהּ דִּלְשֶׁעָבַר הוּא: **רִבּוּיָא הוּא.** לֹא בָּא אֶלָּא לְרַבּוֹת כָּל עֲבוֹדוֹת כְּדִלְקַמָּן דְּלֹא תִּדְרְשֵׁיהּ בִּכְלָל וּפְרָט: **כּוֹפִין לִלְוָיָה.** כּוֹפִין אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְלַוּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ לַדֶּרֶךְ שֶׁיְּלַוֵּהוּ: **וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא, הִיא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וּמִנֵּיהּ יָלִיף דְּלֹא נִתְבַּלְבְּלָה וְלֹא חָרְבָה, כִּדְאָמְרִינַן כָּל מָקוֹם

תוספות

"אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ" וְאוֹמֵר: "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים מֹסְדֵי אָרֶץ". אֲחֵרִים אוֹמְרִים: מִנַּיִן לְ"אֵיתָן" שֶׁהוּא יָשָׁן? שֶׁנֶּאֱמַר: "גּוֹי אֵיתָן הוּא, גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא": וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ: מַאי טַעֲמָא? גָּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵחַטַּאת הָעוֹף: וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלִּזְרוֹעַ וּמִלֵּיעָבֵד: תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" לְשֶׁעָבַר, דִּבְרֵי ר' יאשִׁיָּה. ר' יוֹנָתָן אוֹמֵר: לְהַבָּא. רָבָא אָמַר: לְהַבָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דִּכְתִיב: "וְלֹא יִזָּרֵעַ". כִּי פְּלִיגִי, לְשֶׁעָבַר. ר' יאשִׁיָּה סָבַר: מִי כְּתִיב "וְלֹא יְעוּבַּד"? וְר' יוֹנָתָן: מִי כְּתִיב "אֲשֶׁר לֹא

שֶׁנֶּאֱמַר עַד הַיּוֹם הַזֶּה לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים הוּא: **שֶׁלֹּא דִּבֵּר בְּפִיו.** דְּלֹא כְּתִיב אֶלָּא וַיַּרְאֵם בְּאֶצְבָּעוֹ אוֹ בְּעַקְמִימוּת שְׂפָתַיִם כְּדִלְקַמָּן: **וּלְזַרְעוֹ.** כִּדְאָמְרִינַן שֶׁאֵין מַלְאָךְ הַמָּוֶת שׁוֹלֵט בָּהֶם: **שֶׁלִּוָּהוּ פַּרְעֹה.** כְּדִכְתִיב וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ: **אֵינוֹ נִזּוֹק.** אוֹתוֹ הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ: **עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר.** שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְהוּא בַּבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁבְּתוֹךְ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם לְבָתֵּי הָעִיר: **בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל.** מָקוֹם הוּא וּבוֹ דְּקָלִים הַרְבֵּה כְּמוֹ צִינֵי הַר הַבַּרְזֶל (סֻכָּה דַּף כט:): **לֹא נִתְיַשֵּׁב.** וְהַיְנוּ לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, לֹא גָּזַר אָדָם הָרִאשׁוֹן יִשּׁוּב שָׁם, וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי אִיתְנְהוּ מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁגָּזַר עָלָיו אָדָם הָרִאשׁוֹן יִשּׁוּב דְּקָלִים וְלֹא יִשּׁוּב אַחֵר: **שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם.** שֶׁכְּשֶׁהָיוּ הַמַּיִם הָרָעִים הָיְתָה פַּרְנָסָתֵנוּ לְהָבִיא מַיִם וְלִמְכּוֹר: **מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה.** שֶׁהָיוּ דּוֹאֲגִים שֶׁפָּסְקָה פַּרְנָסָתָם בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְרַפְּאוּ הַמַּיִם: **וְדִלְמָא.** קְטַנִּים מַמָּשׁ הֲווּ וְעַל שֵׁם מְקוֹמָם נִקְרְאוּ נְעָרִים שֶׁהָיוּ מִן נְעוּרָן: **הָכָא מְפָרֵשׁ מְקוֹמָן.** יְרִיחוֹ:

ליהוו

**נֶעֱבַד"? וְר' יאשִׁיָּה: "אֲשֶׁר" לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע, וְר' יוֹנָתָן: "אֲשֶׁר" רִבּוּיָא הוּא: וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים. תָּנוּ רַבָּנָן: "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" אֵין לִי אֶלָּא זְרִיעָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִזָּרֵעַ"? לוֹמַר לְךָ: מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל שֶׁהִיא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע. יָצָא סְרִיקַת פִּשְׁתָּן וְנִיקּוּר אֲבָנִים, שֶׁאֵינָן בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע. וְאֵימָא "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ" כְּלָל, "וְלֹא יִזָּרֵעַ" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט; זְרִיעָה אִין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא! "אֲשֶׁר" רִבּוּיָא הוּא: זִקְנֵי הָעִיר רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן כוּ' כוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, "וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא הַקְּרֹבִים אֶל הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֲרוּפָה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֲרוּפָה"? עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה. "וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁבֵּית דִּין שׁוֹפְכִין דָּמִים? אֶלָּא, לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. תַּנְיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כּוֹפִין לִלְוָיָה, שֶׁשְּׂכַר הַלְּוָיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד", וּכְתִיב: "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר". וּמַה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ? שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חֶרֶב, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ. "וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" תַּנְיָא: הִיא לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת, הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב וְלֹא בִּלְבְּלָהּ, נְבוּכַדְנֶצַּר וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבוֹר בָּהּ. אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בִּזְמַן שֶׁדַּעְתָּן קָצָה עֲלֵיהֶן, יוֹצְאִין חוּץ לַחוֹמָה וְהֵן מֵתִים. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמַה כְּנַעֲנִי זֶה שֶׁלֹּא דִּיבֵּר בְּפִיו וְלֹא הָלַךְ בְּרַגְלָיו, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְוָיָה בְּרַגְלָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. בַּמֶּה הֶרְאָה לָהֶם? חִזְקִיָּה אָמַר: בְּפִיו עִקֵּם לָהֶם, ר' יוֹחָנָן אָמַר: בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְרַבִּי יוֹחָנָן: בִּשְׁבִיל שֶׁכְּנַעֲנִי זֶה הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה פְּסִיעוֹת שֶׁלִּוָּה פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים" וְגוֹ' נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵירוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, אֵינוֹ נִיזּוֹק. רָבִינָא אַלְוִיֵּהּ לְרָבָא בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, מְטָא לִידֵיהּ הֶיזֵּיקָא וְאִיתְצִיל. תָּנוּ רַבָּנָן: הָרַב לְתַלְמִיד, עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר. חָבֵר לְחָבֵר, עַד תְּחוּם שַׁבָּת. תַּלְמִיד לְרַב, אֵין לוֹ שִׁיעוּר. וְכַמָּה? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּרְסָה, וְלֹא אֲמָרַן אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל רַבּוֹ מוּבְהָק שְׁלֹשָׁה פַּרְסָאוֹת. רַב כָּהֲנָא אַלְוִיֵּהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי מֵפּוּם נַהֲרָא עַד בֵּי צִינִיתָא דְבָבֶל. כִּי מָטוּ הָתָם, אָמַר לֵיהּ: וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ, הָנֵי צִינִיתָא דְבָבֶל מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיתְנְהוּ. אָמַר לֵיהּ: אַדְכַּרְתָּן מִלְּתָא דְאָמַר ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב "בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם" וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא עָבַר, הֵיכָן יָשַׁב? אֶלָּא, אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא נִתְיַשְּׁבָה. רַב מָרְדְּכַי אַלְוִיֵּהּ לְרַב אַשִׁי מֵהַגְרוֹנְיָא וְעַד בֵּי כֵּיפֵי, וְאָמְרִי לָהּ עַד בֵּי דּוּרָא. אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה וְמִתְלַוֶּה כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילְמָלֵי לִיוּוּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לֶאֱלִישָׁע, לֹא גֵּירָה דּוּבִּים לַתִּינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עֹלֶה בַדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קֵרֵחַ עֲלֵה קֵרֵחַ" אָמְרוּ לוֹ: עֲלֵה, שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם. מַאי "וּנְעָרִים קְטַנִּים"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר שֶׁמְּנוּעָרִים מִן הַמִּצְוֹת, "קְטַנִּים" שֶׁהָיוּ מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה. תָּנָא: נְעָרִים הָיוּ, וּבִזְבְּזוּ עַצְמָן כִּקְטַנִּים. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא עַל שֵׁם מְקוֹמָן? מִי לֹא כְּתִיב "וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה" וְקַשְׁיָא לָן "נַעֲרָה" וּ"קְטַנָּה"? וְאָמַר ר' פְּדָת: קְטַנָּה מִן נְעוֹרָן. הָתָם, לֹא מְפָרַשׁ מְקוֹמָהּ. הָכָא, מְפוֹרָשׁ מְקוֹמָן. "וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה'" מָה רָאָה? אָמַר רַב: רָאָה מַמָּשׁ, כִּדְתַנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם, אוֹ מִיתָה אוֹ עוֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: רָאָה שֶׁכּוּלָּן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים. וְר' יִצְחָק נַפָּחָא אָמַר: בְּלוֹרִית רָאָה לָהֵן, כְּגוֹיִם. וְר' יוֹחָנָן אָמַר: רָאָה שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה. וְדִלְמָא בְּזַרְעַיְיהוּ נִיהֲוָה הֲוָה, אָמַר ר' אֶלְעָזָר: לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת: "וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיַּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים"

רב

ביאורים למסכת סוטה דף מו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

"אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ – מקום מושבך קשה, משום וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ", הרי שאיתן הוא סלע, וְאוֹמֵר, "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ" הרי שההרים קרויים איתנים, והר הוא של אבנים. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא מקום יָשָׁן – דהיינו שמקום עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר לכאן, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת ירמיהו על בבל, "גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא", הרי ש'איתן' פירושו ישן.

שנינו במשנה, וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ. אומרת הגמרא, מַאי טַעֲמָא עורפים אותה במקום זה, משום שגָּמַר בגזרה שוה 'עֲרִיפָה' 'עֲרִיפָה' מֵחַטַּאת הָעוֹף שנאמר בה 'ממול ערפו', שפירושו, המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.

שנינו במשנה, וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלִּזְרוֹעַ וּמִלֵּיעָבֵד. תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר על מקום העריפה, שהוא נחל "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ", לשון זה משמע לְשֶׁעָבַר – שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע או נעבד בו בעבר נפסל מלערוף בו, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לשון זה משמע לְהַבָּא – שאסור לעבוד ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא.

מבאר רבא את מחלוקתם, רָבָא אָמַר, לְהַבָּא – שאסור לעבוד ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא הן רבי יאשיה והן רבי יונתן לֹא פְּלִיגֵי, דִּכְתִיב 'וְלֹא יִזָּרֵעַ' שמשמעותו להבא, כִּי פְּלִיגֵי – במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לְשֶׁעָבַר, ובכך נחלקו, רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו', וּמִי כְּתִיב 'וְלֹא יְעוּבַּד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר לא יעבד' נאמר, וכשנוספת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא עובדה שכך היה. וְרַבִּי יוֹנָתָן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר, כי מִי כְּתִיב 'אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד' נאמר, ו'יעבד' הוא לשון עתיד. וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה משיב על כך, שאמנם ללא המלה 'אשר', 'לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על כך 'אֲשֶׁר', לשון זה לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע. וְרַבִּי יוֹנָתָן סבר שהתוספת של 'אֲשֶׁר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רִבּוּיָא הוּא לרבות את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.

שנינו במשנה, וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים. תָּנוּ רַבָּנָן, 'אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ', כיון שנאמר 'ולא יזרע', אֵין לִי לאסור בו אֶלָּא זְרִיעָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן שאסורות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ', שמשמע כל העבודות מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן כיון שנאסרו כל העבודות, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלֹא יִזָּרֵעַ', לוֹמַר לָךְ, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזריעה, מַה זְּרִיעָה מְיוּחֶדֶת בכך שֶׁהִיא בְּגוּפָה שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל עבודה שֶׁהוּא בְּגוּפָה שֶׁל קַרְקַע אסורה, יָצָא סְרִיקַת פִּשְׁתָּן וְנִיקּוּר אֲבָנִים שֶׁאֵינָן בְּגוּפָה שֶׁל קַרְקַע שמותרות. מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות אסורות, וְאֵימָא 'אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ' הרי הוא כְּלָל, 'וְלֹא יִזָּרֵעַ' הרי הוא פְּרָט, והמדה היא שבמקום שיש כְּלָל וּפְרָט, אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט, ואם כך זְרִיעָה אֵין – תהיה אסורה, מִידִי אַחֲרִינָא לֹא יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אֲשֶׁר' שנאמר כאן רִבּוּיָא הוּא לרבות כל העבודות.

שנינו במשנה, זִקְנֵי הָעִיר רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק, "וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא הַקְּרוֹבִים אֶל הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר – שלא היה צריך לומר 'הָעֲרוּפָה', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָעֲרוּפָה', שצריכים לרחוץ את ידיהם עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה. הברייתא ממשיכה לבאר את המשך הפסוק, "וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁבֵּית דִּין שׁוֹפְכִין דָּמִים, אֶלָּא כך פירושו, לֹא בָּא הרוג זה לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ לדרכו בְּלֹא מְזוֹנוֹת, שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג, וזהו 'ידינו לא שפכו', וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ ללכת לדרכו יחידי בְּלֹא לְוָיָה וזהו 'ועינינו לא ראו'.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בית דין כּוֹפִין לִלְוָיָה – את מי שאינו רוצה ללוות האורח, לפי שֶׁשְּׂכַר הַלְוָיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר, שֶׁנֶּאֱמַר בענין כיבוש העיר לוז על ידי בני יוסף, "וַיִּרְאוּ הַשּׁוֹמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד" וּכְתִיב, "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר", וּמַה חָסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ, מה שנאמר שם שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חֶרֶב, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלֵּחוּ.

עוד נאמר שם, "וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הִיא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה", תַּנְיָא, אותה עיר לוז שבנה אותו איש, הִיא העיר לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת, וממה שנאמר 'היא שמה עד היום הזה' למדנו, הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב וְלֹא בִּלְבְּלָה, אף שבלבל את כל האומות, בא נְבוּכַדְנֶצַּר שהחריב את ארץ ישראל וְלֹא הֶחֱרִיבָה, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבוֹר בָּהּ, אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בִּזְמַן שֶׁדַּעְתָּן קָצָה עֲלֵיהֶן, יוֹצְאִין חוּץ לַחוֹמָה וְהֵן מֵתִים. ומעתה, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה כְּנַעֲנִי זֶה שהראה להם את מבוא העיר, שֶׁלֹּא דִּיבֵּר בְּפִיו לשם כך, וְלֹא הָלַךְ בְּרַגְלָיו שהרי לא נאמר אלא 'ויראם', בשכר זאת גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְוָיָה בְּרַגְלָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא, בַּמֶּה הֶרְאָה לָהֶם אותו כנעני את מבוא העיר, חִזְקִיָּה אָמַר, בְּפִיו עָקַם לָהֶם לצד אותו מקום. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם את המקום. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, בִּשְׁבִיל שֶׁכְּנַעֲנִי זֶה הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמְּהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר על התורה שהיא לויה, "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ".

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה פְּסִיעוֹת שֶׁלִּוָּה פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו" וְגוֹ', שנאמר שם 'וישלחו אותו' שזו היא לויה, נִשְׁתַּעְבֵּד בְּבָנָיו של אברהם עד אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה".

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמְּלַוֶּה אֶת חֲבֵירוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, אותו חבר אֵינוֹ נִיזּוֹק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע, רָבִינָא אַלְוֵיהּ לְרָבָא בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, מְטָא לִידֵיהּ הֶיזֵּיקָא, וְאִיתְּצִיל – הגיע בדרך היזק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו. תָּנוּ רַבָּנָן, הָרַב לַתַּלְמִיד חייב ללוותו עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר – עד הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לבתי העיר, חָבֵר לְחָבֵר חייב ללוותו עַד סוף תְּחוּם שַׁבָּת שהם אלפיים אמה מחוץ לעיר, תַּלְמִיד לְרַב אֵין לוֹ שִׁיעוּר. אומרת הגמרא, וְכַמָּה חייב התלמיד ללוות את רבו, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, עַד פַּרְסָה, וְלֹא אַמְרָן שדי בפרסה אחת אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל רַבּוֹ מוּבְהָק צריך ללוותו עד שְׁלֹשָׁה פַּרְסְאוֹת.

מספרת הגמרא, רַב כַּהֲנָא אַלְוֵיהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי רבו, מִפּוּם

המשך בעמוד 234

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רַב וּשְׁמוּאֵל נחלקו במעשה זה כיצד נעשה, **חַד אָמַר**, שנעשה בו רק **נֵס** אחד, **וְחַד אָמַר** שנעשה בו **נֵס בְּתוֹךְ נֵס**. ומבארת הגמרא, **מַאן דְּאָמַר נֵס** אחד סבר, **יַעַר הֲוָה** שם מכבר, **דּוּבִּים לֹא הֲווּ** בו, ונעשה נס ובאו דובים. **מַאן דְּאָמַר** שנעשה **נֵס בְּתוֹךְ נֵס** סבר, **לֹא יַעַר הֲוָה** שם **וְלֹא דּוּבִּים הֲווּ**, ונעשה נס ונהיה שם יער, ועוד נס, שהיו בו דובים. שואלת הגמרא, אם לא היה שם יער, לשם מה היה צריך לנס זה, **וְלֵיהֲוֵי** רק **דּוּבִּים וְלֹא לֵיהֲוֵי יַעַר**. משיבה הגמרא, משום **דִּבְעִיתֵי** – יראים הדובים ואינם מזיקים כשאין להם יער להסתתר בו, ולכך הוצרכו שני נסים.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כִּשְׁכִיל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בְּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב כשבא בלעם לקלל את ישראל, ולא עלתה בידו לקללם, עלה בידו זאת שתחול עליהם קללת אלישע, ועל ידי כך **הוּבְקְעוּ מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים** כמספר קרבנותיו. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי זה היה שכרו, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ, שֶׁכִּשְׁכַּר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בְּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב** למרות שלא היתה כוונתו למצוה, אלא לקבל רשות לקלל את ישראל **זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת** המואביה, **שֶׁיָּצְאָ מִמֶּנָּהּ שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ "אֶלֶף עוֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה", וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן חוֹנִי,** שאכן כך הוא, **כִּי רוּת בִּתּוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק הָיְתָה,** הרי ששכר אחר היה לו על קרבנותיו. מתרצת הגמרא, למרות ששכרו היה שיצאה ממנה רות, בכך לא הגיע לשכרו, שהרי **תַּאֲוָתוֹ מִיָּהּ** על ידי קרבנות אלו **לְקַלְלָה הֲוֵי** – שיוכל לקלל את ישראל, ועלתה זאת בידו בתינוקות אלו.

הגמרא חוזרת לענין אלישע, שבא ליריחו כדי לרפא את המים שבה. נאמר שם, **"וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה** והמים רעים והארץ משכלת" **וְגו'**, ותמהה הגמרא, **וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רָעִים וְאֶרֶץ מְשַׁכֶּלֶת, אֶלָּא מַה טּוֹבָתָהּ. אָמַר רַבִּי חָנִין,** אפילו מקום רע, בעיני יושבי המקום טוב הוא, כי **חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה מיני **חִינּוֹת הֵן** שבהם גם דבר גרוע נראה לו טוב, **חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ, חֵן מִקָּח עַל מְקָחוֹ** [לוקחו].

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה חֲלָאִין חָלָה אֱלִישָׁע, אֶחָד בעוון **שֶׁגֵּרָה דּוּבִּים בְּתִינוֹקוֹת, וְאֶחָד** בעבור **שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי** וגרשו ממנו **בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, כִּפֵּי שיתבאר בהמשך, וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ",** הרי שלשה חלאים אמורים, 'חלה', 'את חליו', ו'אשר ימות בו'.

תָּנוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל של אדם **דּוֹחָה** את החוטא **וְיָמִין מְקָרֶבֶת** אותו, **לֹא כֶּאֱלִישָׁע שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְלֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁדְּחָפוֹ לְאֶחָד מִתַּלְמִידָיו בִּשְׁתֵּי יָדָיו.**

מבארת הגמרא, **אֱלִישָׁע מַאי הִיא, דִּכְתִיב** בשעה שריפא אלישע את נעמן שר צבא ארם מצרעתו, וסירב לקבל ממנו כל מתן, הלך אחריו גחזי משרתו ובקש ממנו ככר כסף ושתי חליפות, **"וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם"** ונתן לגחזי שתי ככרות כסף, ושתי חליפות בגדים, **וּכְתִיב** כששב אל אלישע, הוכיחו אלישע **"וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הָעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת"** הרי שמונה דברים הוזכרו כאן, ותמהה הגמרא, **וּמִי שָׁקִיל כּוּלֵּי הַאי** – וכי כל כך הוא לקח, הלא **כֶּסֶף וּבְגָדִים** בלבד **הוּא דְּשָׁקִיל** ככתוב שם. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שבא נעמן לפני אלישע **הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק** עם תלמידיו ועם גחזי **בִּשְׁמֹנֶה שְׁרָצִים** שהם אב הטומאה, וכשלקח גחזי כסף ובגדים, שיש בהם כדי לקנות כל דברים הללו, **אָמַר לוֹ** אלישע, **רָשָׁע, הִגִּיעַ עֵת לִיטּוֹל שְׂכַר** תורתך שעסקת בסוגיית **שְׁמֹנֶה שְׁרָצִים** וכנגד זה קבלת כשיעור שמונה דברים בעולם הזה, ותידחה לעולם הבא, ונוסף על כך, **"וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם".** נאמר בספר מלכים, **"וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרָעִים"** וישבו בפתח שער שומרון, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** ארבעה מצורעים אלו **זֶה גֵּחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו** שנענש בצרעת הוא וזרעו.

עוד מביאה הגמרא מה שנאמר מיד אחר מעשה גחזי **'וַיֵּלֶךְ אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק'**, שואלת הגמרא, **לָמָּה הָלַךְ** אלישע לדמשק. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִירוֹ לְגֵחֲזִי בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא חָזַר, אָמַר לוֹ** אלישע לגחזי **חֲזוֹר בָּךְ, אָמַר לוֹ** גחזי, **כָּךְ מְקוּבָּלַנִי מִמְּךָ, כָּל מִי שֶׁחָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.** ומבארת הגמרא, **מַאי עָבַד** גחזי להחטיא את הרבים, **אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת** – שמגבהת את המתכת מן הארץ **תָּלָה לוֹ לְחַטַּאת יָרְבְעָם** – לעגלי הזהב שהעמיד ירבעם, **וְהֶעֱמִידוֹ בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ,** והטעה בכך את הרבים שסברו שמאליהם עומדים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, שֵׁם חָקוּק לָהּ אַפּוּמָהּ** – על פיה של חטאת ירבעם, **וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ,** והטעה בכך את הרבים שסברו שמאליה מדברת. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** שבכך החטיא גחזי את הרבים, שכל עוד היה אצל אלישע **רַבָּנָן דָּחֶה מִקַּמֵּיהּ** – היה דוחה את התלמידים מלבוא ללמוד לפני אלישע, **דִּכְתִיב** מיד אחר שגורש גחזי **"וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ", מִכְּלָל דְּעַד הָאִידָּנָא לֹא הֲוָה דְּחִיק** – משמע מכך, שעד עתה לא היה המקום דחוק, משום שעתה כשהלך גחזי, נוספו התלמידים.

אומרת הגמרא, **יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה** שאמרנו לעיל שדחה את אחד מתלמידיו בשתי ידים **מַאי הִיא, כְּדַהֲוָה קָא קָטִיל יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבָּנַן** – כשהרג ינאי המלך את חכמי ישראל, **שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח אַטְמִינֵהוּ אֲחָתֵיהּ** – אחותו של שמעון בן שטח, שהיתה אשתו של ינאי המלך החביאה אותו וכך ניצל, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה** ניצל גם הוא, שבאותה שעה **אָזַל עָרָק** – ברח **לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, כִּי הֲוָה שַׁלְמָא** – כשהשלים ינאי המלך עם החכמים, **שָׁלַח לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח** אגרת לרבי יהושע בן פרחיה רבו, וכך כתב לו, **מָנֵי** – ממני **יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ,** שלוחה אגרת **לְךָ אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם אֲחוֹתִי, בַּעֲלִי** – רבי יהושע בן פרחיה שהוא נשיא ישראל **שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ, וַאֲנִי יוֹשֶׁבֶת שׁוֹמֵמָה, אָמַר** רבי יהושע בן פרחיה כשקיבל האגרת, **שְׁמַע מִינָּהּ** מדברים אלו, **הֲוָה לֵיהּ שַׁלְמָא** – כבר יש שלום לחכמים, ועלי לשוב. **כִּי אָתָא** לארץ ישראל, **אִקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא** – נזדמן לאכסניא אחת, **קָם קַמֵּיהוּ בִּיקָרָא שַׁפִּיר** – קם בעל אכסניא לפני רבי יהושע בן פרחיה ותלמידיו בכבוד ראוי, **עָבְדֵי לֵיהּ יְקָרָא טוּבָא** – ועשו לו כבוד הרבה, **יָתֵיב** רבי יהושע בן פרחיה **וְקָא מְשַׁתְּבַח** באכסניא זו, **כַּמָּה נָאָה אַכְסַנְיָא זוֹ** שמכבדת את החכמים, **אָמַר לֵיהּ אֶחָד מִתַּלְמִידָיו, רַבִּי, עֵינֵיהּ** של בעלת האכסניא **טְרוּטוֹת** – עגולות ואינן נאות, **אָמַר לוֹ** רבי יהושע בן פרחיה, **רָשָׁע, בְּכָךְ אַתָּה עוֹסֵק, אַפֵּיק אַרְבַּע מֵאָה שִׁפּוּרֵי וְשַׁמְתֵּיהּ** – הוציא ארבע מאות שופרות ונידהו, **כָּל יוֹמָא אָתָא לְקַמֵּיהּ** אותו תלמיד להתיר לו נידויו, **וְלֹא קַבְּלֵיהּ** רבי יהושע, **יוֹמָא חַד הֲוָה** רבי

המשך בעמוד 235

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד א

רש"י

לֶיהֱווּ דֻּבִּים וְלֹא לֶיהֱווּ יַעַר. מַאי עָבַד לֵיהּ יַעַר דְּקָרִית לֵיהּ נֵס: דִּבְעִיתֵי. הַדֻּבִּים לְהִתְגָּרוֹת בָּהֶם כְּשֶׁאֵין מָקוֹם קָרוֹב לָהֶם לָנוּס וּלְהִתְחַבְּאוֹת, וּכְשֶׁהֵן קְרוֹבִים לַיַּעַר יוֹצְאִין בְּהַבְטָחָה: זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת. שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנָּה דָּוִד וּשְׁלֹמֹה שֶׁהִרְבּוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אַלְמָא זֶה הָיָה שְׂכָרוֹ: לִקְלָלָה הֲוָה. לְמַעַט אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָהּ כַּוָּנָה כָּאן נִתְקַיְּמָה: וְאֶלָּא מַאי טִיבוּתֵיהּ. דְּמָקוֹם הוֹאִיל וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. וַאֲפִלּוּ הוּא רַע נִרְאֶה לָהֶם טוֹב: חֵן הָאִשָּׁה. תָּמִיד עַל בַּעְלָהּ, וַאֲפִי' הִיא מְכֹעֶרֶת נוֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינָיו: אֶחָד שֶׁגֵּרָה דֻּבִּים. בֶּעָוֹן שֶׁגֵּרָה דֻּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת: חָלָה. חַד, אֶת חָלְיוֹ תְּרֵי, וְחַד אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ: מִי שָׁקִיל כֻּלֵּי הַאי. בְּהַאי קְרָא כְּתִיב שְׁמוֹנָה דְּבָרִים, כֶּסֶף וּבְגָדִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְזֵיתִים וּכְרָמִים: כֶּסֶף וּבְגָדִים הוּא דְּשָׁקַל. דִּכְתִיב וַיָּצַר כִּכְרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִיטִים וּשְׁתֵּי חֲלִיפוֹת בְּגָדִים: בִּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים. בְּפֶרֶק שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים (שַׁבָּת קז.): הִגִּיעַ עֵת לִטּוֹל שָׂכָר. תּוֹרָתְךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה: אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת. שֶׁמַּגְבַּהַת אֶת הַמַּתֶּכֶת מִן הָאָרֶץ וּמַעֲמִידָתוֹ בָּאֲוִיר [וע"י אוֹתוֹ אֶבֶן הֶעֱמִיד הָעֲגָלִים שֶׁל יָרָבְעָם בָּאֲוִיר]: רַבָּנָן דָּחָה. דּוֹחֶה הָיָה אֶת הַתַּלְמִידִים מִפְּנֵי אֱלִישָׁע כְּשֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו, דִּכְתִיב לְאַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִמֶּנּוּ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁל רַבָּנָן צָר מִמֶּנּוּ, שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַתַּלְמִידִים שֶׁהָיָה גֵּחֲזִי דּוֹחֶה: יַנַּאי מַלְכָּא קַטְלֵיהּ לְרַבָּנָן. כִּדְאַמְרִינָן בְּקִדּוּשִׁין בְּהָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ (קַף סו.): בַּעֲלִי שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ. נָשִׂיא הָיָה כִּדְאַמְרִינָן בַּחֲגִיגָה (קַף טז:): קָם קַמַּיְהוּ שַׁפִּיר. כִּבַּדְתּוֹ: אַכְסַנְיָא זוֹ יָפָה. בְּמַעֲשֶׂיהָ: טְרוּטוֹת. עֲגֻלּוֹת: בְּכָךְ אַתָּה עוֹסֵק. מִסְתַּכֵּל בְּאֵשֶׁת אִישׁ: אַחְוֵי לֵיהּ בִּידֵיהּ. שֶׁיְּקַבְּלֶנּוּ: יֵצֶר. שֶׁל תַּשְׁמִישׁ תְּקָרְבֶנּוּ בְּיָמִין שֶׁלֹּא יָקוּץ בִּפְרִיָּה וְרִבְיָה, וְכֵן תִּינוֹק פֶּן יִבְרַח וִיאַבֵּד אֶת עַצְמוֹ, וְאִשָּׁה אַף הִיא דַּעְתָּהּ קַלָּה וְאִם יִרְדְּפוּהָ תֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה. מַתְנִי'. תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר. כִּשְׁאָר חֻלִּין, וְהַאי תַּנָּא לֵית לֵיהּ הָא דְּאַמְרִינָן בְּכַמָּה דּוּכְתֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה נֶאֶסְרָה מֵחַיִּים וִירִידָתָהּ לְנַחַל אֵיתָן אוֹסַרְתָּהּ, וּבְמַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת מוֹקְמִינַן לָהּ לְמִלְּתָא בִּפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי בְּפֶרֶק בַּתְרָא (קַף כה.): כִּפְּרָה סְפֵקָהּ. הִיא עָשְׂתָה אֶת שֶׁלָּהּ, וְאִם לֹא נִמְצָא הַהוֹרֵג נִתְכַּפֵּר הַסָּפֵק וְלִכְשֶׁנִּמְצָא נַעֲשָׂה וַדַּאי וִיהָרֵג, וּמִיהוּ הִיא בְּאִסּוּר הֲנָאָה דִּידָהּ קָיְמָא דְּכַפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כְּקָדָשִׁים: שְׁנַיִם אוֹמְרִים רָאִינוּ לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. דְּהָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ ואע"פ שֶׁאֵינוֹ עַכְשָׁיו בְּפָנֵינוּ לְדוּנוֹ: בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. שֶׁהֲרֵי מַכִּירִין (קֵן) בָּהֶן מִי הָרָגִיל בָּהֶן לַהֲרוֹג: לֹא אֶפְקוֹד. עַל נִיאוּף נְשׁוֹתֵיכֶם לְבָדְקָן, וּמִפְּנֵי מָה עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִּזְנֶינָה, וְעוֹד כִּי הֵם עִם הַזּוֹנוֹת יִפָּרֵדוּ, הֵם עַצְמָן נוֹאֲפִין כִּפְרָדִים הַלָּלוּ: הָאַשְׁכּוֹלוֹת. מְפָרֵשׁ בִּגְמָרָא שֶׁהַכֹּל בָּהֶן, עַד יְמֵיהֶן לֹא הָיָה מַחֲלֹקֶת בְּחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּן הָיוּ אוֹמְרִים דְּבָרִים כִּנְתִינָתָן לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְהֵן הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנֶּחְלְקוּ בִּסְמִיכַת קָרְבָּנוֹת בְּיוֹם טוֹב כִּדְאַמְרִינָן בַּחֲגִיגָה (קַף טז.), וְהוּא הָיָה מַחֲלוֹקֶת רִאשׁוֹן שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי תּוֹרָה: הֶעֱבִיר הוֹדָיַת הַמַּעֲשֵׂר. שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִתְוַדִּין בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ כוּ', וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעֲמָא: עוֹרְרִין וְנוֹקְפִין. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעֲמָא:

עד

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: נֵס. וְחַד אָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. מַאן דְּאָמַר נֵס, יַעַר הֲוָה, דּוּבִּים לֹא הָווּ. מַאן דְּאָמַר נֵס בְּתוֹךְ נֵס, לֹא יַעַר הֲוָה, וְלֹא דּוּבִּים הָווּ. וְלֶיהֱוֵי דּוּבִּים וְלֹא לֶיהֱוֵי יַעַר? דִּבְעִיתִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, הוּבְקְעוּ מִיִּשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים. אִינִי? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. שֶׁבִּשְׂכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ שְׁלֹמֹה שֶׁכָּתוּב בֵּיהּ "אֶלֶף עלות יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה". וְאָמַר ר' יוֹסֵי בֶּן חוֹנִי: רוּת בִּתּוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק הָיְתָה! תַּאֲוָתוֹ מִיהָא לִקְלָלָה הָוֵי. "וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה" וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רָעִים וְאֶרֶץ מְשַׁכֶּלֶת, אֶלָּא מַה טּוֹבָתָהּ? אָמַר ר' חָנִין: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. אָמַר ר' יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה חִינּוֹת הֵן, חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ, חֵן מִקָּח עַל מִקָּחוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֳלָאִין חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד שֶׁגֵּירָה דּוּבִּים בְּתִינוֹקוֹת, וְאֶחָד שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת, לֹא כֶּאֱלִישָׁע שֶׁדְּחָפוֹ לְגֵחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְלֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁדְּחָפוֹ לְיֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו. אֱלִישָׁע מַאי הִיא? דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם" וּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת" וּמִי שָׁקִיל כּוּלֵּי הַאי? כֶּסֶף וּבְגָדִים הוּא דְּשָׁקִיל! אָמַר ר' יִצְחָק: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק בִּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים. אָמַר לוֹ: רָשָׁע, הִגִּיעַ עֵת לִיטּוֹל שְׂכַר שְׁמֹנָה שְׁרָצִים "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם". "וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: זֶה גֵּחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו. "וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק" לְמָה הָלַךְ? אָמַר ר' יוֹחָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִירוֹ לְגֵחֲזִי בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא חָזַר. אָמַר לוֹ: חֲזוֹר בְּךָ. אָמַר לוֹ: כָּךְ מְקוּבְּלַנִּי מִמְּךָ, כָּל מִי שֶׁחָטָא וְהֶחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מַאי עֲבַד? אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת תָּלָה לוֹ לְחַטַּאת יָרָבְעָם, וְהֶעֱמִידוֹ בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שֵׁם חָקַק לָהּ אַפּוּמָהּ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ". וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רַבָּנָן דָּחָה מִקַּמֵּיהּ דִּכְתִיב "וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ" מִכְּלָל דְּעַד הָאִידָנָא לֹא הֲוָה דָּחֵיק. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה מַאי הִיא? כְּדַהֲוָה קָא קָטֵיל יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבָּנָן, שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אַטְמִינְהוּ אַחְתֵּיהּ, ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אֲזַל עֲרַק לְאַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם. כִּי הֲוָה שְׁלָמָא, שָׁלַח לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, מִנִּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ לָךְ אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם: אֲחוֹתִי! בַּעְלִי שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ וַאֲנִי יוֹשֶׁבֶת שׁוֹמֵמָה. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, הֲוָה לֵיהּ שְׁלָמָא. כִּי אֲתָא, אִקְלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא. קָם קַמַּיְיהוּ בִּיקָרָא שַׁפִּיר, עָבְדִי לֵיהּ יְקָרָא טוּבָא. יָתֵיב וְקָא מִשְׁתַּבַּח, כַּמָּה נָאָה אַכְסַנְיָא זוֹ! אָמַר לֵיהּ יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי: רַבִּי, עֵינֶיהָ טְרוּטוֹת. אָמַר לֵיהּ: רָשָׁע, בְּכָךְ אַתָּה עוֹסֵק? אַפֵּיק אַרְבַּע מֵאָה שִׁפּוּרֵי וְשַׁמְתֵּיהּ. כָּל יוֹמָא אֲתָא לְקַמֵּיהּ וְלָא קַבְּלֵיהּ. יוֹמָא חַד הֲוָה קָרֵי קְרִיַּת שְׁמַע, אֲתָא לְקַמֵּיהּ, הֲוָה בְּדַעְתֵּיהּ לְקַבּוּלֵיהּ אַחֲוֵי לֵיהּ בִּידֵיהּ, סָבַר מִדְחָא דָּחֵי לֵיהּ, אֲזַל זָקַף לְבֵינְתָא, פְּלָחָא, אָמַר לֵיהּ: חֲזוֹר בְּךָ! אָמַר לֵיהּ: כָּךְ מְקוּבְּלַנִּי מִמְּךָ, כָּל הַחוֹטֵא וּמַחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. דְּאָמַר מָר: יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי כִּישֵׁף וְהֵסִית וְהִדִּיחַ וְהֶחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יֵצֶר, תִּינוֹק וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת: **מתני'** נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה, תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֶדֶר. מִשֶּׁנֶּעֶרְפָה הָעֶגְלָה, תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ, שֶׁעַל סָפֵק בָּאתָה מִתְּחִילָּתָהּ. כִּיפְּרָה סְפֵיקָהּ, וְהָלְכָה לָהּ. נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. עֵד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג" וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר "לֹא רָאִיתָ", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "רָאִיתִי" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא רָאִית", הָיוּ עוֹרְפִין. עֵד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא רָאִיתָ", הָיוּ עוֹרְפִין. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "רָאִינוּ" וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן "לֹא רְאִיתֶם", לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין, בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. מִשֶּׁבָּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן דִּינַאי, וּתְחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ "בֶּן הָרַצְחָן". מִשֶּׁרַבּוּ הַמְנַאֲפִים פָּסְקוּ הַמַּיִם הַמָּרִים, וְר' יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִפְסִיקָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם וְגוֹ'". מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵידָה וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֶשְׁכֹּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי". יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדָיַית הַמַּעֲשֵׂר, אַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִין וְאֶת הַנּוֹקְפִין.

עד

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד ב

רש"י

עד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם. בְּבֵית הַנִּפְחִים בֶּחֱלוּ שֶׁל מוֹעֵד לַעֲשׂוֹת מְלָאכֶת דָּבָר הָאֲבֵד שֶׁמִּתֶּרֶת בְּמוֹעֵד, וְעָמַד הוּא וְגָזַר עַל הַנִּפְחִים אֲפִלּוּ בְּדָבָר הָאֲבֵד, מִפְּנֵי שִׁקּוּלָן נִשְׁמַע לְמָרְחוֹק וְאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהִיא לְדָבָר הָאֲבֵד, וְהֵכִי אָמְרִינַן לֵהּ בְּמוֹעֵד קָטָן (י"ח.): כָּל יָמָיו לֹא חָצַרְךָ אָדָם לִשְׁאֹל לַחֲבֵרוֹ עַל הַדְּמַאי. אם מְעַשֵּׂר אם לָאו, שֶׁהוּא הֶתְקֵן שִׁיהוּ כָּל הַלּוֹקְחִין מֵעִם הָאָרֶץ מְעֻשָּׂרִין: גמ' אֲפִלּוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם. הַכִּיר בּוֹ: וְהָא אָמַר עוּלָּא כו'. סוּגְיָא זוֹ כְּלָה פְּרַשְׁתִּיהָ בְּפֶרֶק מִי שֶׁקָּנָא (קִידּ. לח:) וְאֵינָהּ חֲלוּקָה כָּאן כְּלוּם: אֶלָּא עַל הַסָּפֵק. וְעַכְשָׁיו יוֹדְעִים אֶת הַהוֹרְגִים מִי הֵם: מְגַלֶּה מַעֲוֹן. נאוּף בְּאִשָּׁה הָאֲסוּרָה לוֹ, בֵּין מִזּוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה בֵּין מֵאֲחֶרֶת: עָוֹן דְּבָנֶיהָ וְדִבְנָתֶיהָ. שֶׁהֵם נוֹאֲפִין: לֹא אֶפְקוֹד. לִבְדּוֹק אֶת הַנְּשִׁים, וּמִה טַעַם עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה: נִתְעַוְּתוּ הַדַּיָּנִין. דְּמִתּוֹךְ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי הָנָאָה אֵין מִטְרִיחִין עַצְמָן לְעִין בְּדִין וּבְאִסּוּר וְהֶתֵּר לְהוֹרוֹת לַצִּבּוּר, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִתְקַלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן אֵין לְהַקְפִּ"ה נַחַת רוּחַ בְּעוֹלָמוֹ וְאֵין עוֹלָמוֹ נוֹחַ לוֹ: לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת. עוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין, וּמִתְלַחֲשִׁים עִם הַדַּיָּנִין לִפְתּוֹחַ לָהֶם פֶּתַח בִּזְכוּתוֹ שֶׁל זֶה וּבְחוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה: רַבָּה חָרוֹן אַף. שֶׁעֵל הַטִּית הַמִּשְׁפָּט חָרוֹן אַף בָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כב) אם עֹנֵה תַעֲנֶה אוֹתוֹ וְגוֹ' וְחָרָה אַפִּי: נִצַּב בַּעֲדַת אֵל. בְּזְמַן שֶׁבְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט: הוֹלְכֵי אַחַר בִּצְעָם. לְהַנְאָתָם: הָאוֹמְרִים לָרָע טוֹב. שֶׁמִּשְׁבַּחִין אֶת הָרְשָׁעִים: רַבּוֹ חוֹי חוֹי. דִּכְתִיב הוֹי הַהֵיא פַּרְשֶׁתָא טוּבָא: מוֹשְׁבֵי הָרוּק. מְאֲרִיכִין הָרוֹק, וּמִדַּת גַּאֲוָה הוּא: וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים. כדקי"ל (קידושין קֹ: מט:) סִימָן לְגַסּוּת הָרוּחַ עֲנִיּוּת שֶׁל תּוֹרָה: חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ. מְחַזֶּרֶת אוֹלֶת תִּמְצָא לוֹמְדֶיהָ: וּלְבַסּוֹף מַתְחִיל עֲלֵיהוּ. נִמְאָס בְּעֵינֵיהֶם: מְטִילֵי מְלָאי. הַדַּיָּנִים מְטִילִין מְלָאי פְּרַקְמַטְיָא שֶׁלָּהֶם עַל בַּעֲלֵי בָּתִּים הַיּוֹדְעִים בְּטִיב סְחוֹרָה שֶׁיִּשְׁתַּבְּרוּ הַדַּיָּנִין עַל יָדוֹ: רַבּוֹ אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה. שֶׁהָרוֹאֶה שֶׁהַדַּיָּנִין מְסַבְּרִים לוֹ פָּנִים מִפְּנֵי טוֹבָה שֶׁעָשָׂה לוֹ וְאֵינוֹ מִתְיָרֵא מֵהֶם: שְׂפָלִים חָנְבָּהוּ. שֶׁאֵין אִימַת הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, וְאֵין נִכָּר בֵּין גְּבוֹהַּ לִשְׁפָל; וּמַלְכוּתָא. מַלְכוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲזֹלָא וְנָוְלָא, הוֹלֶכֶת וּמִתְנַוֶּלֶת: צָרֵי עַיִן. מַלְכֵּי הָגוֹת אֲחֵרִים בְּמָמוֹנָם: טוֹרְפֵי טֶרֶף. גְּזֵלָנִים וּמְאַמְּצֵי הַלֵּב מִן הָעֲנִיִּים לְרַחֵם: רַבּוֹ מַיִם הַמְּרִים. רַבּוֹ הַמְקַנְּאִים לְנָשׁוֹתֵיהֶם וְהָיָה לְמַיִם הַמְּרִים לְהַרְבּוֹת: אֶלָּא שֶׁפְּסָקוּ מִלְּהַשְׁקוֹתָם. כִּדְאַמְרִינָן שֶׁאֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין מִשָּׁרְבוּ הַמְנָאֲפִים: וְחוּחֵי הַלֵּב. אִוְּתָנָם לִשְׁמוֹעַ יָפָה מִפִּי רַבָּם וְסוֹמְכִים עַל בִּינָתָם לְדַקְדֵּק שְׁמוּעָתָם: יִשְׂרָאֵל לָפָנִים. כִּנּוּי הוּא: שֶׁהָכֵל בּוֹ. תּוֹרָה בְּאֲמִתָּתָהּ וְאֵין דִּפֵּי דִּשְׁכִּחָה וּמִחֲלֹקֶת: ואגן

תוספות

עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְיָמָיו אֵין צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי: גמ' תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, שֶׁאֵין פּוֹטֶרֶת אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ": עַד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג" וְכו': טַעֲמָא דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עַד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהֲגֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ" הָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ, אֲפִילּוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹרְפִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ" וַהֲלֹא רָאוּ. הָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ עַד אֶחָד מְהֵימַן, אִידְּךָ חַד הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָאָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם! אָמַר לְךָ עוּלָּא: תְּנֵי: לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. וְכֵן אָמַר ר' יִצְחָק: תְּנֵי: לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. וְר' חִיָּיא אָמַר: תְּנֵי: הָיוּ עוֹרְפִין. וּלְר' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא! לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבֵית אַחַת, כָּאן בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן: עַד אֶחָד אוֹמֵר "רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא רָאִינוּ" הָיוּ עוֹרְפִין. הָא חַד וְחַד, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא. וְלִיטַעֲמָיךְ, אֵימָא סֵיפָא: שְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא רָאִינוּ" וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר "לֹא רָאִיתֶם" לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, הָא חַד וְחַד, הָיוּ עוֹרְפִין. אֶלָּא מַתְנִיתִין בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וּכְר' נְחֶמְיָה, דְּאָמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים אִישׁ אֶחָד כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עַד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים כִּי אֶחָד דְּמְיָין. וְהֵיכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא. וְתַרְצָהּ לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי. וְתַרְתֵּי פְּסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת לְחוּמְרָא אֲבָל לְקוּלָּא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן: תָּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁרָבוּ הָרוֹצְחָנִין בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עַל הַסָּפֵק. מִשֶּׁרָבוּ הָרוֹצְחָנִין בְּגָלוּי, בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה: מִשֶּׁרָבוּ הַנֹּאֲפִין כו': תָּנוּ רַבָּנָן, "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן" בְּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאוֹמֵר: "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה" כו'. מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: עָוֹן דִּידֵיהּ אִין, דִּבְנֵיהּ וְדִבְנָתֵיהּ לָא, תָּא שְׁמַע "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה". וְכִי תֵּימָא: עָוֹן אֵשֶׁת אִישׁ אִין, עָוֹן דִּפְנוּיָה לָא, תָּא שְׁמַע "כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפְרֹדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יִזְבָּחוּ" וְגוֹ'. מַאי "עִם לֹא יָבִין יִלָּבֵט"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מַקְפִּידִין עַל עַצְמְכֶם, מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם. וְאִם לָאו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם. מִשֶּׁרָבוּ בַּעֲלֵי הָנָאָה, נִתְעַוְּתוּ הַדַּיָּנִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים וְאֵין נוֹחַ בָּעוֹלָם. מִשֶּׁרָבוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין, בָּטֵל "לֹא תָגוּרוּ" וּפָסַק "לֹא תַכִּירוּ" וּפָרְקוּ עוֹל שָׁמַיִם, וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בָּשָׂר וָדָם. מִשֶּׁרָבוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין, רַבָּה חָרוֹן אַף בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". מִשֶּׁרָבוּ "אַחֲרֵי בִצְעָם לְבָם הֹלֵךְ", רַבּוּ "הָאֹמְרִים לָרָע טוֹב וְלַטּוֹב רָע". מִשֶּׁרָבוּ הָאוֹמְרִים לָרָע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רַבּוּ "הוֹי הוֹי", בָּעוֹלָם. מִשֶּׁרָבוּ מוֹשְׁבֵי הָרוֹק, רַבּוּ הַיְּתֵרִים וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ. מִשֶּׁרָבוּ הַיְּתֵרִים, הִתְחִילוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנָּשֵׂא לַיְּתֵרִים, שֶׁאֵין דּוֹרִינוּ רוֹאֶה אֶלָּא לַפָּנִים. אִינִי? וְהָאָמַר מָר: הַאי מַאן דְּמִיַּהַר, אֲפִילּוּ אַאִינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִיקַּבֵּל, שָׁנֵאֲמַר: "גֶּבֶר יָחִיר וְלֹא יִנָּוֶה" לֹא יִנָּוֶה אֲפִילּוּ בְּגָוֶה שֶׁלּוֹ, מֵעִיקָּרָא קָפְצָה עָלֶיהָ, לְסוֹף מִיתְזֵל עָלֶיהוּ. מִשֶּׁרָבוּ מִטִּילֵי מְלָאי עַל בַּעֲלֵי בָּתִּים, רַבָּה הַשּׁוֹחַד וְהַמַּתָּנוֹת מִשְׁפָּט, וּפָסְקָה טוֹבָה. מִשֶּׁרָבוּ "מְקַבְּלֵנִי טוֹבוֹתָיךְ" וּ"מַחֲזִקְנִי טוֹבוֹתָיךְ", רַבּוּ "אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה" שְׁפָלִים הוּגְבְּהוּ וְהַגְּבוֹהִים הוּשְׁפְּלוּ, וּמַלְכוּתָא אֲזֹלָא וְנָוְלָא. מִשֶּׁרָבוּ צָרֵי עַיִן וְטוֹרְפֵי טֶרֶף, רַבּוּ מְאַמְּצֵי הַלֵּב וְקוֹפְצֵי יָדַיִם מִלְּהַלְווֹת, וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן וְגוֹ'. מִשֶּׁרָבוּ "נְטוּיוֹת גְּרוֹן וּמִשְׂקְרוֹת עֵינָיִם", רַבּוּ מַיִם הַמְּרִים אֶלָּא שֶׁפָּסְקוּ. מִשֶּׁרָבוּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת, נִתְמַעֲטוּ הַיָּמִים וְנִתְקַצְּרוּ הַשָּׁנִים, דִּכְתִיב: "יְשׁוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". מִשֶּׁרָבוּ זְחוּחֵי הַלֵּב, רַבּוּ מְחַלְּקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁרָבוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִילֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צוֹרְכָן, רַבּוּ מְחַלּוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת. מִשֶּׁרָבוּ מְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הַגּוֹיִם. הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאָחוֹר: מִשֶּׁמֵּת יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר כו': מַאי "אֶשְׁכּוֹלוֹת"? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדְיַית הַמַּעֲשֵׂר כו': מַאי מַעֲמָא? אָמַר ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: לְפִי שֶׁאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ כְּתִיקּוּנוֹ, דְּרַחֲמָנָא אָמַר דְּיָהֲבֵי לַלְוִיִּם, ואגן

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עַד יָמָיו של יוחנן כהן גדול **הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם** בבית הנפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המותרת בחול המועד, והוא גזר על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק, ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.

וּבְיָמָיו של יוחנן כהן גדול **אֵין** אדם הנזהר במעשרות **צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי** – על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.

גמרא. תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאִם נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, שֶׁאֵין עֲרִיפַת הָעֶגְלָה פּוֹטֶרֶת אוֹתוֹ מִמִּיתָה, **תַּלְמוּד לוֹמַר, "וְלָאָרֶץ לֹא יְכוּפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכֹהּ".**

שנינו במשנה, **עַד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג** ועד אחד אומר לא ראיתי **כו'** היו עורפין. מדייקת הגמרא, **מַעֲמָא דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ** – דווקא כשעד אחר מכחישו, **הָא** אם **לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ** אחר, **עַד אֶחָד מְהֵימָן** להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה, מבארת הגמרא, **מְנַהֲגֵי מִילֵי** שעד אחד נאמן בכך, **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק 'לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ', **הָא** – משמע מכאן, שאם **נוֹדַע** למישהו **מִי הִכָּהוּ, אֲפִילּוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם** הכירו, **לֹא הָיוּ עוֹרְפִין** ומכאן שעד אחד נאמן. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹרְפִין, תַּלְמוּד לוֹמַר** מה שנאמר בפסוק שעל הזקנים לומר 'וְעֵינֵינוּ **לֹא רָאוּ', וַהֲלֹא רָאוּ,** ומכאן שבסנהדרין גם ראייה לבדה פוטרת מעריפה, אבל ראיית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.

מקשה הגמרא, **הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ** שבעריפת עגלה **עַד אֶחָד מְהֵימָן, אִידָּךְ חַד הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – כיצד יכול העד האחר להכחישו, ולגרום בכך שתתבטל עדותו ושתערף העגלה, **וְהָאָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן** עדות גמורה כאילו הוא **שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד** הבא להכחישו עומדים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם.**

מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ עוּלָּא** אין לשון המשנה שאמרה 'היו עורפין' מתוקן, אלא **תָּנֵי** במשנה, 'עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית, **לֹא הָיוּ עוֹרְפִין'** כי אין עד אחד יכול לבטל את העדות הראשונה. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק, תָּנֵי** במשנה **'לֹא הָיוּ עוֹרְפִין'. וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר, תָּנֵי** במשנה **'הָיוּ עוֹרְפִין'** כפי הלשון שלפנינו, שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה.

מקשה הגמרא, **וּלְרַבִּי חִיָּיא** שאינו מתקן את לשון המשנה, **קַשְׁיָא דְּעוּלָּא** שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני העדים **בְּבַת אַחַת** והעיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישה ולגרום שלא תתקבל, אבל **כָּאן** בדברי עולא שאמר שאין השני יכול להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים **בְּזֶה אַחַר זֶה,** שכיון שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול להכחישו.

מקשה הגמרא, **תָּנַן** בהמשך המשנה, **עַד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רָאִיתָ, הָיוּ עוֹרְפִין,** ולכאורה אין בכך שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון, בטלה העדות הראשונה, **הָא** אם היו **חַד וְחַד, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין** משום שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישה, וכדברי עולא שיש לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא** ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.

מתרצת הגמרא, **וְלִיטַעְמֵיךְ** – שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, **אֵימָא סֵיפָא** בהמשך המשנה, **שְׁנַיִם אוֹמְרִים רָאִינוּ** את ההורג **וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא רְאִיתֶם, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין,** והרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם כאן תוכל לדקדק, שרק משום שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, **הָא** אם היו **חַד וְחַד, הָיוּ עוֹרְפִין** משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך, הרי יש סתירה בכך מן הרישא לסיפא. **אֶלָּא** בהכרח **מַתְנִיתִין כּוּלָּהּ** הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השנויה בה, **כִּפְסוּלֵי עֵדוּת** המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, **וְכִדְרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּאָמַר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד,** כשבאו עדים אחרים להכחישו, **הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת** והעדות שיש בה דעות רבות יותר, היא המכרעת, **וְעָשׂוּ** משום כך עדות **שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** – המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו **כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה, שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו, וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד כשר אומר לא ראיתן, לא היו עורפין.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים שמעידות כנגדו **כִּי אֶחָד דָּמְיָין** – הרי הן כאחד המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול להכחישו, וכאמור לעיל, **וְהָכָא** במשנתינו, שהעמדנו אותה שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כגון נשים, **בְּמַאי עָסְקִינַן,** כשהעד האחד האמור במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, **כְּגוֹן דַּאֲתָאֵי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית, ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות אותה, וכך הוא פירוש המשנה, **וְתַרְצָהּ לְדִרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ולפי זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד,** כשבאו עדים אחרים להכחישו, **הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת** והעדות שיש בה דעות רבות יותר, היא המכרעת, ועל כך תוסיף פירוש, **וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת** שמכרעת אותה **כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** שמכריעים אותו, ודווקא שתי נשים המעידות כנגד אשה, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי** הרי הם כמחצה על מחצה, ולכך, כשבאו בבת אחת, הרי הן מכחישות אותו והעגלה נערפת, אבל כשבאו אחר שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות להכחיש את עדותו.

שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחידושה הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, **וְתַרְתֵּי** בבות על **פְּסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי** הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק הרישא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היית אומר, **כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת,** רק בכגון הרישא שהוא **לְחוּמְרָא** שעל ידי כך נערוף את העגלה, **אֲבָל** כשהוא **לְקוּלָּא** שעל ידי כך לא נערוף את העגלה כגון ששני פסולים

המשך בעמוד 224

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וַאֲנַן קָא יָהֲבִינַן לַכֹּהֲנִים – ואנו נותנים אותו לכהנים, לפי שקנס עזרא הסופר את הלויים, על שלא עלו עמו מבבל, ולכך אינו יכול לומר 'ככל מצותיך אשר צויתני'. שואלת הגמרא, **וְלוֹדֵי** – יתוודה **אַשְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת** שאותם נתן כדין. **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל בֵּית שֶׁאֵין מִתְוַדֶּה עַל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, שׁוּב אֵין מִתְוַדֶּה עַל שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת.** אומרת הגמרא, **מַאי טַעְמָא, אָמַר אַבָּיֵי, הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב** בפרשת וידוי מעשרות **תְּחִילָּה** שנאמר 'ונתת ללוי, לגר ליתום ולאלמנה', 'ללוי' הוא מעשר ראשון הניתן ללוים, וכיון שהוא נכתב תחילה, הוא העיקר, ואם אינו מתודה עליו, אינו מתודה אף על יתר המעשרות.

מקשה הגמרא, **מִכְּלָל** – מתוך טעמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא היו נותנים מעשר ראשון כדינו, משמע **דְּאַפְּרוּשֵׁי הֲווּ מַפְרְשֵׁי** את המעשר כדינו, אלא שהנתינה לא היתה כדינה, **וְהָא תַּנְיָא, אַף הוּא** – יוחנן כהן גדול **בִּיטֵּל אֶת הַוִּידּוּי, וְגָזַר עַל הַדְּמַאי** – על פירות עם הארץ, **לְפִי שֶׁשָּׁלַח** לבדוק **בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל** האם מפרישים תרומות ומעשרות כראוי, **וְרָאָה שֶׁאֵין** העם **מַפְרִישִׁין אֶלָּא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בִּלְבָד** לפי שיש על האוכלה עוון מיתה בידי שמים, **וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵין מְעַשְּׂרִין, אָמַר לָהֶם, בָּנַי, בּוֹאוּ וְאוֹמַר לָכֶם, כֵּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בָּהּ עָוֹן מִיתָה, כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְטֶבֶל יֵשׁ בָּהֶן עָוֹן מִיתָה, עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם** שאין עם הארץ נאמן על המעשרות אלא על תרומה גדולה בלבד, לפיכך, **הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵעַם הָאָרֶץ, מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, מַפְרִישׁ מִמְּנָה עשירית לשם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְנוֹתְנָהּ לְכֹהֵן, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, עוֹלֶה וְאוֹכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי** כיון שפירות אלו הם ספק מעושרים, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** ואינו חייב ליתנם מספק ללוים או לעניים, אלא קורא להם שם להוציאם מידי טבל, הרי שבימי יוחנן כהן גדול, לא היו כל העם מפרישים מעשר ראשון.

מתרצת הגמרא, **תַּרְתֵּי** תקנות שונות **תִּקֵּן** יוחנן כהן גדול, **בִּיטֵּל וִידּוּי** המעשרות **דַּחֲבֵירִים** הזהירים להפריש מעשר ראשון, ותיקן שלא יתוודו משום שאין נותנים אותו ללוים. **וְגָזַר עַל דְּמַאי שֶׁל** פירות **עַמֵּי הָאָרֶץ,** שהלוקח מהם יפריש מעשרות במפורט לעיל, משום שחשודים על המעשרות.

שנינו במשנה, **וְאַף הוּא בִּיטֵּל אֶת הַמַּעְוֹרְרִים.** שואלת הגמרא, **מַאי מְעוֹרְרִים. אָמַר רַחֲבָה, בְּכָל יוֹם וְיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְוִים עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים** את המזמור 'עוֹרָה לָמָּה תִישַׁן ה'', לכך נקראו מעוררים, ואותם ביטל יוחנן כהן גדול, וכך **אָמַר לָהֶן** יוחנן כהן גדול, **וְכִי יֵשׁ שֵׁינָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא, בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּנַחַת וְשַׁלְוָה,** הרי זה דומה כאילו יש שינה לפניו, **לָכֵן נֶאֱמַר** 'עוֹרָה לָמָּה תִישַׁן ה'.

שנינו במשנה **וְאֶת הַנּוֹקְפִים.** שואלת הגמרא, **מַאי נוֹקְפִים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שֶׁהָיוּ מְסָרְטִין לָעֵגֶל בֵּין קַרְנָיו, כְּדֵי שֶׁיִּפּוֹל דָּם בְּעֵינָיו** ולא יראה כשהולכים לשחטו, **אָתָא אִידִּי בְּטִיל, מִשּׁוּם דְּמֵיחֲזֵי כִּי מוּמָא** – משום שנראה כמום. **כְּמַתְנִיתָא תָּנָא, שֶׁהָיוּ חוֹבְטִין אוֹתוֹ בְּמַקְלוֹת** להפילו לארץ **כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** ו'נוקפים' הוא מלשון מכה, **אָמַר לָהֶם** יוחנן כהן גדול, **עַד מָתַי אַתֶּם מַאֲכִילִין נְבֵילוֹת לְמִזְבֵּחַ, וּתמהה הגמרא, וכי נְבֵילוֹת הן, הָא שָׁחִיט לְהוּ, אֶלָּא** כך אמר, עד מתי אתם מאכילין **טְרֵיפוֹת** למזבח, הרי יש לחוש **שֶׁמָּא** על ידי החבטות **נִיקַּב קִרּוּם שֶׁל מוֹחַ, עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם מַטְבְּעוֹת בְּקַרְקַע** להכניס בהם את ראש הבהמה.

שנינו במשנה, **עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם.** אומרת הגמרא, שזהו **בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד** שהיו עושים מלאכה בבית הנפח לצורך המועד, ובא יוחנן כהן גדול ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק, ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.

שנינו במשנה, **כָּל יָמָיו לֹא הָיָה אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי.** אומרת הגמרא, **כְּדַאֲמַרָן** לעיל בסוגיא, שיוחנן כהן גדול גזר על הדמאי, שהקונה פירות מעם הארץ עליו להפריש מהם מעשרות, ולכך לא היו שואלים חבר שלקח פירות מעם הארץ אם מעושרים הם, שודאי עישרם, כתקנת יוחנן כהן גדול.

משנה. המשנה ממשיכה למנות את המעלות הטובות שהיו הולכות ופוסקות מישראל בהדרגה, **מִשֶּׁבְּטְלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן' וְגוֹ'. מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, בָּטְלוּ אוּרִים וְתוּמִּים. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בָּטַל הַשָּׁמִיר, וְנוֹפֶת צוּפִים, וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֱמוּנָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד' וְגוֹ'** ומסיים הפסוק 'כי פסו אמונים מבני אדם'.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה, וְלֹא יָרַד הַטַּל לִבְרָכָה, וְנִיטַּל טַעַם הַפֵּרוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף נִיטַּל שׁוּמַן הַפֵּרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַטְּהָרָה שלא נשמרה **נְטָלָה אֶת (הַטַּעַם וְאֶת) הָרֵיחַ, הַמַּעֲשְׂרוֹת** שלא ניתנו **נְטָלוּ אֶת שׁוּמַן הַדֶּגֶן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַזְּנוּת וְהַכְּשָׁפִים כִּילּוּ אֶת הַכֹּל.**

גמרא. שנינו במשנה, שמשבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, ולמדו זאת מ'בשיר לא ישתו יין'. שואלת הגמרא, **וּמִמַּאי דְּמִשֶּׁבְּטְלָה סַנְהֶדְרֵי כְּתִיב** מקרא זה. **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּאָמַר קְרָא** אחר, באיכה, **"זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם",** הרי שהשביתה מהנגינה תלויה בהשבתת הסנהדרין.

אָמַר רַב, אוּדְנָא דְּשָׁמְעָא וְזִמְרָא – אוזן ששומעת זמר **תֵּעָקֵר. אָמַר רָבָא, וְזִמְרָא** שנשמעת **בְּבֵיתָא, חוּרְבָּא** מזומנת **בְּסִיפָא** – במפתן הבית, **שֶׁנֶּאֱמַר, "קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחֲלוֹן חֹרֶב בַּסַּף כִּי אַרְזָה עֲרָה"** ומדרשו, שבעוון קול המשורר בחלון, יהיה חורב במפתן הבית. אומרת הגמרא, **מַאי 'כִּי אַרְזָה עֲרָה', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וכי בַּיִת הַמְסוּבָּךְ בְּאֲרָזִים עֵיר הוּא** – האם הוא כעיר שקשה להחריבה, **אֶלָּא אֲפִילּוּ בַּיִת הַמְסוּבָּךְ בַּאֲרָזִים** גם הוא **מִתְרוֹעֵעַ** ונשבר. **אָמַר רַב אַשִּׁי, שָׁמַע מִינָּהּ** מפסוק זה, **כִּי מַתְחִיל חוּרְבָּא** בבית, **בְּסִיפָא** – במפתן הבית הוא **מַתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֹרֶב בַּסַּף'. וְאִיבְּעֵית אֵימָא** יש ללמוד דבר זה **מֵהָכָא, 'וּשְׁאִירָה יוּכַת שָׁעַר'** – בית השמם מאין יושב, השדים מכתתים את שעריו. **אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי, לְדִידִי חֲזִי לֵיהּ** – אני ראיתיו לאותו שד **וּמְנַגֵּחַ כִּי תּוֹרָא** – ומנגח את שערי הבית כשור.

אָמַר רַב הוּנָא, זִמְרָא דְּנַגְדֵּי – הזמר שמזמרים מושכי הספינות, שמטרתו לזרזם במלאכתם, **וּדְכַרְקֵי** – ושל החורשים בשוורים, שמטרתו לכוון את השוורים לתלמיהם, **שָׁרֵי** – מותרים, ואין בכך משום איסור זמר. אבל **דְּנַרְדְּאֵי** – של אורגים **אָסִיר** לפי שמטרתו היא לשחוק. מספרת הגמרא, **רַב הוּנָא בְּטִיל זִמְרָא** – אסר על בני דורו לזמר בביתם ובבית המשתה, עקב כך בא שפע לעולם, **קָם מֵאָה אַוְוֵזֵי בְּזוּזָא וּמֵאָה סְאָה חִיטֵּי בְּזוּזָא** – עמדו מאה אווזים

המשך בעמוד 199

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מח עמוד א

וַאֲנַן קָא יָהֲבִינַן לַכֹּהֲנִים. וְלוֹדֵי אַשְׁאָר מַעַשְׂרוֹת? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל בַּיִת שֶׁאֵין מִתְוַדֶּה עַל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, שׁוּב אֵין מִתְוַדֶּה עַל שְׁאָר מַעַשְׂרוֹת. מַאי טַעֲמָא? אָמַר אַבַּיֵי: הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִילָּה. מִכְּלָל דְּאַפְרוּשֵׁי הָווּ מַפְרְשֵׁי? וְהָא תַּנְיָא: אַף הוּא בִּיטֵּל אֶת הַוִּידּוּי, וְגָזַר עַל הַדְּמַאי. לְפִי שֶׁשָּׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין אֶלָּא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בִּלְבַד, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵין מְעַשְּׂרִין. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, בּוֹאוּ וְאוֹמַר לָכֶם: כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בָּהּ עֲוֹן מִיתָה, כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְטֶבֶל יֵשׁ בָּהֶן עֲוֹן מִיתָה. עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם: הַלּוֹקֵחַ פֵּירוֹת מֵעַם הָאָרֶץ מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לְכֹהֵן, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עוֹלֶה וְאוֹכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. תַּרְתֵּי תִּקֵּן: בִּיטֵּל וִידּוּי חֲבֵירִים, וְגָזַר עַל דְּמַאי שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ: וְאַף הוּא בִּיטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִים: מַאי מְעוֹרְרִים? אָמַר רַחֲבָה: בְּכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְוִיִּם עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'", אָמַר לָהֶן: וְכִי יֵשׁ שֵׁינָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל"! אֶלָּא, בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם בְּנַחַת וְשַׁלְוָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'": וְאֶת הַנּוֹקְפִים: מַאי "נוֹקְפִים"? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שֶׁהָיוּ מְסָרְטִין לָעֵגֶל בֵּין קַרְנָיו, כְּדֵי שֶׁיִּפּוֹל דָּם בְּעֵינָיו. אֲתָא אִיהוּ, בַּטֵּיל מִשּׁוּם דְּמִיחֲזֵי כִּי מוּמָא. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שֶׁהָיוּ חוֹבְטִין אוֹתוֹ בְּמַקְלוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר לָהֶם עַד מָתַי אַתֶּם מַאֲכִילִין נְבֵילוֹת לַמִּזְבֵּחַ! נְבֵילוֹת? הָא שָׁחֵיט לְהוּ! אֶלָּא טְרֵיפוֹת, שֶׁמָּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ, עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם טַבָּעוֹת בַּקַּרְקַע: עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם: בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד: כָּל יָמָיו לֹא הָיָה אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאוֹל עַל הַדְּמַאי: כִּדְאֲמָרַן: **מתני'** מִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן" וְגוֹ'. מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים בָּטְלוּ אוּרִים וְתוּמִּים. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בָּטֵל הַשָּׁמִיר וְנוֹפֶת צוּפִים, וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֲמָנָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֵעִיד ר' יְהוֹשֻׁעַ: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה. וְלֹא יָרַד הַטַּל לִבְרָכָה, וְנִיטַּל טַעַם הַפֵּירוֹת. ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף נִיטַּל שׁוּמַּן הַפֵּירוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַטָּהֳרָה נָטְלָה אֶת הַטַּעַם וְאֶת הָרֵיחַ, הַמַּעַשְׂרוֹת נָטְלוּ אֶת שׁוּמַּן הַדָּגָן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַזְּנוּת וְהַכְּשָׁפִים כִּילּוּ אֶת הַכֹּל: **גמ'** וּמִמַּאי דְּמִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִי כְּתִיב? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אָמַר קְרָא "זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם". אָמַר רַב: אוּדְנָא דְּשָׁמְעָא זִמְרָא תֵּעָקֵר. אָמַר רָבָא: זִמְרָא בְּבֵיתָא חוּרְבָּא בְּסֵיפָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חֹרֶב בַּסַּף כִּי אַרְזָה עֵרָה" מַאי "כִּי אַרְזָה עֵרָה"? אָמַר ר' יִצְחָק: וְכִי בַּיִת הַמְסוּכָּךְ בָּאֲרָזִים, עִיר הוּא? אֶלָּא אֲפִילּוּ בַּיִת הַמְסוּכָּךְ בָּאֲרָזִים, מִתְרוֹעֵעַ. אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁמַע מִינָּהּ, כִּי מַתְחִיל חוּרְבָּא, בְּסֵיפָּא מַתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹרֶב בַּסַּף". וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא "וּשְׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר". אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: לְדִידִי חֲזֵי לֵיהּ, וּמְנַגַּח כִּי תוֹרָא. אָמַר רַב הוּנָא: זִמְרָא דְנַגָּדֵי וּדְבַקָּרֵי שָׁרֵי, דְּגַרְדָּאֵי אֲסִיר. רַב הוּנָא בָּטֵיל זִמְרָא, קָם מֵאָה אַוְוזֵי בְּזוּזָא וּמֵאָה סְאָה חִיטֵּי בְּזוּזָא, וְלָא אִיבָּעֵי. אֲתָא רַב חִסְדָּא, זַלְזֵיל בֵּיהּ, אִיבָּעֲאֵי אַוְוזָא בְּזוּזָא וְלָא מִשְׁתַּכַּח. אָמַר רַב יוֹסֵף: זָמְרֵי גַּבְרֵי וְעָנֵי נָשֵׁי, פְּרִיצוּתָא. זָמְרֵי נָשֵׁי וְעָנֵי גַבְרֵי, כְּאֵשׁ בִּנְעוֹרֶת. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְבַטּוּלֵי הָא מִקַּמֵּי הָא. אָמַר ר' יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹתֶה בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זֶמֶר, מֵבִיא חָמֵשׁ פּוּרְעָנִיּוֹת לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ" מַה כְּתִיב אַחֲרָיו: "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת" שֶׁגּוֹרְמִין גָּלוּת לָעוֹלָם, "וּכְבוֹדוֹ מְתֵי רָעָב" שֶׁמְּבִיאִין רָעָב לָעוֹלָם, "וַהֲמוֹנוֹ צִחֵה צָמָא" שֶׁגּוֹרְמִין לַתּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִלּוֹמְדֶיהָ, "וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ" שֶׁגּוֹרְמִין שִׁפְלוּת לְשׂוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵין "אִישׁ" אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". "וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה" שֶׁגּוֹרְמִין שִׁפְלוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו, "לָכֵן

הרחיבה

רש"י

וַאֲנַן יָהֲבֵי לֵיהּ לַכֹּהֲנִים. קַנְסִינְהוּ עֶזְרָא כִּדְאָמְרִי' בִּיבָמוֹת (דף פו:), וְכֵיוָן דְּאֵינָן נוֹתְנִין כְּתִקְנָן אֵין יְכוֹלִין לוֹמַר וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי כְּכָל מִצְוָתְךָ: תְּחִלָּה. וְנָתַתָּ לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי, בִּשְׁעָרֶיךָ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּכְתִיב לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (דברים יב): אַף הוּא. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל: טֶבֶל וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲוֹן מִיתָה. בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין פג.) יָלְפִי' לָהּ, וּכְשֶׁאַתֶּם לוֹקְחִין מֵעַם הָאָרֶץ וְהֵם לֹא הִפְרִישׁוּ אֶלָּא תְּרוּמָה עוֹדֶנּוּ טֶבֶל לַמַּעַשְׂרוֹת וְאַתֶּם נֶעֱנָשִׁים מִיתָה: מַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. מַפְרִישׁ כָּל הַמַּעַשְׂרוֹת מִמֶּנָּה לְהוֹצִיא מִידֵי טֶבֶל, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מִתּוֹךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מַה שֶּׁעַל הַלֵּוִי לְהַפְרִישׁ וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ עֲוֹן מִיתָה אַחְמוּר עֲלַיְהוּ שֶׁלֹּא לְעַכְּבוֹ אֶצְלוֹ וְלִמְכּוֹר לַכֹּהֵן כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְעַכֵּב אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי וְאוֹמֵר הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, גְּזֵרָה דִּלְמָא כִּי מַשְׁהֵי לֵיהּ גַּבֵּיהּ אָכִיל לֵיהּ. אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי מֻתָּרִים לְזָרִים וְאֵין בָּהֶן אֶלָּא גֶּזֶל כֹּהֵן, הִלְכָּךְ הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, אַלְמָא אַפְרוּשֵׁי נַמִּי לֹא הֲווּ מַפְרְשֵׁי וְאַתְּ אָמַרְתְּ לְפִי שֶׁאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ כְּתִקְנָן הָא אַפְרוּשֵׁי מַפְרְשֵׁי לֵיהּ: תַּרְתֵּי תִּקּוּן. לְעוֹלָם הַעֲבָרַת הוֹדָאוֹת מַעֲשֵׂר מִשּׁוּם שֶׁאֵינָם נוֹתְנִין אוֹתוֹ לַלְוִיִּם הוּא, וְהָא דְּתַנְיָא לְפִי שֶׁשָּׁלַח כו' לָאו אַבַּטֵּל אֶת הַוִּדּוּי קָאֵי אֶלָּא אַגָּזַר עַל הַדְּמַאי קָאֵי, וְתַרְתֵּי תַּקָּנוֹת תִּקֵּן, בִּטֵּל וִדּוּי שֶׁל חֲבֵרִים אע"פ שֶׁמַּפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְפִי שֶׁאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ כְּתִקּוּנוֹ, וְגָזַר עַל הַדְּמַאי עַל לוֹקֵחַ מֵעַם הָאָרֶץ לְפִי שֶׁשָּׁלַח כו': מְסָרְטִין. כְּשֶׁהָיוּ רוֹצִין לְהַפִּילוֹ לָאָרֶץ לְשָׁחְטוֹ: שֶׁיִּפּוֹל דָּם בְּעֵינָיו. וְאֵינוֹ רוֹאֶה וְאֵינוֹ מִתְחַזֵּק כָּל כָּךְ עַל רַגְלָיו. וְנוֹקְפִין לְשׁוֹן וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר (ישעיהו י): חוֹבְטִין. לְהַפִּילוֹ לָאָרֶץ. וְנוֹקְפִין לְשׁוֹן חֲבָטָה וּמַכָּה, כִּדְאָמְרִי' אֵין אָדָם

תוספות

מְנַקֵּף אֶפִּי' אֶצְבָּעוֹ, דַּף נִקּוּף מְרַצֶּה כְּדַם עוֹלָה (חולין דף ז:): טַבָּעוֹת. לְהַכְנִיס צַוַּאר בְּהֵמָה לְתוֹכוֹ: כִּדְאָמְרִינַן. שֶׁתִּקֵּן שֶׁיְּהוּ כָּל הַלּוֹקְחִין מַפְרִישִׁין וְלֹא הָיָה אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאֹל לַחֲבֵרוֹ חָבֵר שֶׁלָּקַח מֵעַם הָאָרֶץ הִפְרַשְׁתָּ דְּמַאי: מַתְנִי' בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן. ובגמ' מְפָרֵשׁ מְנָא לָן דְּמִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין הוּא: נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ: נֹפֶת צוּפִים. מְפָרֵשׁ בגמ': אַנְשֵׁי אֲמָנָה. בּוֹטְחִים בְּהַקָּבָּ"ה וְסוֹמְכִין עָלָיו לַעֲשׂוֹת טוֹב וְאֵין דּוֹאֲגִין לְחִסָּרוֹן: **גמ'** אָמַר רַב יוֹסֵף. הָכִי קָאָמַר, וְכִי בַּיִת הַמְסֻכָּךְ בָּאֲרָזִים עִיר הוּא שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹחַ לֶחָרֵב: מִתְרוֹעֵעַ. לְשׁוֹן עָרָה כְּמוֹ עָרוּ עָרוּ (תהלים קלז): בְּסֵיפָּא מַתְחִיל. מֵאִיסְקוּפַּת הַבַּיִת וּפְתָחָיו מַתְחִיל: וּשְׁאִיָּה. לְשׁוֹן בֵּית הַשֹּׁאָה מֵאֵין יוֹשֵׁב, וּמִתּוֹךְ כָּךְ שְׂעִירִים מְרַקְּדִים שָׁם וּמְנַגְּחִין וְכוֹתְתִין אֶת שְׁעָרָיו: זָמְרֵי דְּנַגָּדֵי. מוֹשְׁכֵי סְפִינוֹת בְּחֶבֶל שָׁרֵי, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְזָרְזָם בִּמְלַאכְתָּם: וּדְבַקָּרֵי. שֶׁמְּזַמְּרִין בְּשָׁעָה שֶׁחוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ אֶלָּא לְכַוֵּן אֶת הַשְּׁוָרִים לְתַלְמֵיהֶם שֶׁהוֹלְכִין לְקוֹל הַשִּׁיר דְּעָרֵב עֲלֵיהֶם: דְּגַרְדָּאֵי. אֵינוֹ אֶלָּא לִשְׂחוֹק: בַּטֵּל זִמְרָא. גָּזַר עַל דּוֹרוֹ שֶׁלֹּא יְזַמְּרוּ בְּבֵיתָם וּבְבֵית מִשְׁתָּאוֹת: וְלָא אִיבָּעֵי. וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לִקְנוֹתָם בְּכָךְ: זַלְזֵל בַּהּ. וְלֹא הִקְפִּיד לִמְחוֹת בְּיָדָם: כְּאֵשׁ בִּנְעֹרֶת. לְפִי שֶׁהָעוֹנָה מַטֶּה אָזְנוֹ לִשְׁמוֹעַ אֶת הַמְזַמֵּר לַעֲנוֹת אַחֲרָיו, וְנִמְצְאוּ הָאֲנָשִׁים נוֹתְנִים לִבָּם לְקוֹל הַנָּשִׁים וְקוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה כִּדְכְתִיב הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ (שיר ב), וּמַבְעִיר אֶת יִצְרוֹ כְּאֵשׁ בִּנְעֹרֶת. אֲבָל זָמְרֵי גַּבְרֵי וְעָנְיָן נָשֵׁי קְצָת פְּרִיצוּת יֵשׁ דְּקוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה, אֲבָל אֵינוֹ מַבְעִיר יִצְרוֹ כָּל כָּךְ, שֶׁאֵין הַמְזַמְּרִים מַטִּים אָזְנָם לְקוֹל הָעוֹנִים: לְבַטּוּלֵי הַאי מִקַּמֵּי הַאי. אִם אֵין שׁוֹמְעִין לָנוּ לְבַטֵּל אֶת שְׁנֵיהֶם, נַקְדִּים לְבַטֵּל אֶת זֶה שֶׁהוּא כְּאֵשׁ בִּנְעֹרֶת: צִחֵה צָמָא. צָמָא (שמות יז) מִתַּרְגֵּם צָחוּתָא:

הרחיבה

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

הִרְהִיבָה שֶׁאוּל נַפְשָׁהּ. לְאַחַר שֶׁהֵבִיאוּ חָמֵשׁ פּוּרְעָנִיּוֹת הַלְּלוּ לָעוֹלָם סוֹפָן נוֹפְלִין בְּגֵיהִנָּם: וּיְמִנִּין סָלִיק. פְּעָמִים עוֹלִים [עוֹלֶה] בְּיָדָם שֶׁנֶּעֱנָים וּפְעָמִים שֶׁלֹּא עָלָה בְּיָדָם, שֶׁהֲרֵי כִּשְׁבָרָח דָּוִד מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם יָצָא מִירוּשָׁלַיִם שֶׁאֵל בְּאוּרִים וְתוּמִים וְעָלְתָה לוֹ שֶׁהֵשִׁיבוּהוּ, וְשָׁאַל אֲבִיתָר וְלֹא עָלְתָה לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַל אֶבְיָתָר שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִן הַכְּהֻנָּה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶעֱנָה בְּאוּרִים וְתוּמִים, וְהָכִי תַּנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם גַּבֵּי אֲרוֹן וּבְבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם יָצָא עִמּוֹ עַד שֶׁעָלָה בְּמַעֲלֵה הַזֵּיתִים וְנִשְׁאַל בְּאוּרִים וְתוּמִים וְנִסְתַּלֵּק אֲבִיתָר מִן הַכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה נִכְנַס צָדוֹק תַּחְתָּיו כְּדִכְתִיב (שמואל ב כ טו) וַיֹּאמְרוּ הַמֶּלֶךְ לְצָדוֹק הָשֵׁב אֶת הָאָרוֹן וגו': כִּימֵי יוֹאִשׁ. וְהוּא בְּנוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאָשׁ: עָרֵי מִגְרָשׁ. עָרֵי לְוִיִּם שֶׁהִטְעִינָן הַכָּתוּב מִגְּרוֹשׁוֹת: עַד עָמוֹד כֹּהֵן וגו'. אַלְמָא הָווּ אוּרִים בְּבֵית שֵׁנִי: אָמוֹר לוֹ. לֹא שֶׁהָיוּ אוּרִים וְתוּמִים אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ כוּ', אַלְמָא כָּל יְמֵי הַמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן הָווּ: דְּתַנְיָא. חֲגֵי וְזְכַרְיָה וּמַלְאָכִי נִקְרְאוּ אַחֲרוֹנִים: שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל. רַבָּן שִׁמְעוֹן שֶׁהָיָה נָשִׂיא וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע [שֶׁהָיָה] כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהֵרַגְתֶּם מַלְכוּת יָוָן: לְחַרְבָּא. שֶׁעֲתִידִין לַהֲרֹג בְּחֶרֶב: לְקַטְלָא. לִשְׁאָר מִיתוֹת, כְּגוֹן רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁסִּרְקוּ בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת פִּיפִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הַדְּאָמֵר בְּבְרָכוֹת (קף סח:); וְר' חֲנַנְיָה בֶּן תַּרְדְּיוֹן שֶׁנִּשְׂרַף, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּלוּגְבִיאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל כְּדַאֲמַר בְּסַנְהֶדְרִין (קף יז.): שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת. מְאִימַת הַמֶּלֶךְ, לְפִיכָךְ מְחוּ בְּיָדָם: דְּבָרִים כַּכְּתָבָן. כְּמִשְׁמָעָן, אֲבָל שֶׁלֹּמֶה מִסָּע כְּמָה שֶׁהִסִּיעָה מִן הַהָר, וְלֹא סִתְתוּהָ שׁוּב בְּכְלֵי בַּרְזֶל: וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר. מְגוֹרְרוֹת בְּמַגְרָה וגו': שָׁמִיר לְמֵאי אָתָא. דְּאָמְרִי' בְּמס' גִּטִּין (קף סח.) שֶׁהֵבִיאוּ שָׁמִיר ע"י אַשְׁמְדַאי מִלְּבָא דְּשַׁדַּאי: אֲבָנִים הַלְּלוּ. שֶׁבָּאפוֹד וְחוֹשֶׁן: פִּתּוּחֵי חוֹתָם. חָקַק מַשְׁמַע: כְּמִלּוּאוֹתָם. שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֵמוֹת שֶׁלֹּא יְחַסְּרוּ מֵהֶם כְּלוּם: וּמַרְאֶה לָהֶם שָׁמִיר. עַל פְּנֵי הַדִּיו כַּחֲרִיץ הָאוֹת: אִיטְנִי שֶׁל אֶבֶר. גּוּבְתָּא מש"א בְּלַע"ז: שִׁירָא פַּרְגְּדָא. מִין מְשִׁי הוּא: סֹלֶת צָפָה עַל גַּבֵּי נָפָה. מְרוֹב שֶׁמְּנָהּ מְדַבֶּקֶת בְּדַפְנֵי נָפָה וְדוֹמִים לְעִסָּה חַיָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּיַיִן כּוּ'. נָפַת דָּבֵק הַנָּפָה, צוּפִים שְׁצָפָה: שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת הַנִּדְבָּקוֹת כּוּ'. שֶׁהִיְּתָה בְּרָכָה מְצוּיָה בְּעִסָּה, וּכְשֶׁמְּדַבְּקִין כִּכָּרוֹת בְּדַפְנֵי הַתַּנּוּר אַחַת בְּדַפְנֵי זֶה וְאַחַת בְּדַפְנֵי זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְהֵן תְּפוּחוֹת אצפליי"ר בְּלַע"ז עַד שֶׁמַּגִּעַת פְּנֵי זוֹ לְזוֹ, כְּצוּף זֶה שֶׁגָּדֵל וּמִתְפַּשֵּׁט וְהוֹלֵךְ וְתוֹלֶה בָּאֲוִיר, כֵּן אֵלּוּ צְפוּת וּתְפוּחוֹת בָּאֲוִיר: מִן הַצּוּפִים. הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים שֶׁמִּשָּׁם צוּפָה לְמַרְחוֹק: מַאי מַשְׁמַע. מַהֵיכָא יְלַפְּתָּ שֶׁדְּבֵשׁ בָּא מִן הֶהָרִים: כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף. כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבוֹרִים: כָּל הַנִּצּוֹק. הַמַּעֲרָה מִכְּלִי טָהוֹר לְכֵלִי טָמֵא אֵין הַקּוֹלֵחַ מְצָרְפָן לִהְיוֹת חִבּוּר לְטַמֵּא אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַכֵּלִי שֶׁהוּא מַעֲרָה מִמָּנּוּ: חוּץ מִדְּבַשׁ זֵיפִין. שֶׁהוּא עָב מְאֹד וְדַרֵי הוּא בְּמַחְבָּר, שֶׁכְּשֶׁהַקּוֹלֵחַ פּוֹסֵק הוּא הוֹלֵךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְהָכִי אָמְרִינָן בְּמִדּוֹת: הַצַּפַּחַת. ברשק"א בְּלַע"ז שֶׁהֵן עְבוֹת וְנִכְנָסֶת [וְנִכְתֶּשֶׁת] הַשַּׁעֲוָה עִם הַדְּבַשׁ: שֶׁמְּזַיְּפִין בּוֹ. מִתּוֹךְ שֶׁהוּא טוֹב וְעָב מְעָרְבִין בּוֹ מַיִם וְיַיִן וְאֵין נִכָּרוֹת בּוֹ: שֶׁמְּזַיְּפִין. שֶׁקָּרָנִים וְהוֹלְכֵי רָכִיל: שֶׁמַּאֲמִינִים בְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְוַתֵּר מְמוֹנָם לְנוֹי הַדּוּר מִצְוָה וּלְצַדְּקָה וּלְהוֹצָאַת שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים: שֶׁיְּחַבְּווּ שֶׁלְּהֶנָּם לְעָתִיד לָבֹא. שֶׁאֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר שָׁלֵם, וְהָכִי מִשְׁמַע כִּי מִי בָּז לְיוֹם הַבָּא אֶת הַצַּדִּיקִים: קְטַנּוֹת. קְטַנּוֹת אֶמְנָה: קְטַנֵּי רִשְׁעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁמֹּתוּ בְּשֵׁהֵן קְטַנִּים:

תוספות

הִרְהִיבָה שְׁאוּל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לִבְלִי חֹק וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וּשְׁאוֹנָהּ וְעָלוּ בָהּ": מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים: מַאן "נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים"? אָמַר רַב הוּנָא: זֶה דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה, רַב נַחְמָן אָמַר: בִּימֵי דָּוִד, וּיְמִנִּין סָלִיק וְיִמְנִּין לֹא סָלִיק. שֶׁהֲרֵי שָׁאַל צָדוֹק וְעָלְתָה לוֹ, שָׁאַל אֶבְיָתָר וְלֹא עָלְתָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַל אֶבְיָתָר". מְתִיב רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: "וַיְהִי לְדָרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בְּרֹאת הָאֱלֹהִים" מַאי לָאו, בְּאוּרִים וְתוּמִים. לֹא, בְּנְבִיאִים. תָּא שְׁמַע, מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלוּ עָרֵי מִגְרָשׁ, וּפָסְקוּ אוּרִים וְתוּמִים, וּפָסַק מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד. וְאִם לְחָשֵׁךְ אָדָם לוֹמַר "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ "עַד שֶׁיָּחִיוּ מֵתִים וְיָבֹא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד". אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאן "נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים" לְאַפּוּקֵי מֵחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, דְּאַחֲרוֹנִים נִינְהוּ. דְּתָנוּ רַבָּנַן: מִשֶּׁמֵּתוּ חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת קוֹל, שֶׁפַּעַם אַחַת הָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נִתְּנָה עֲלֵיהֶן בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרְאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ. נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ הֵי חָסִיד, הֵי עָנָיו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא. וְשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת, הָיוּ מְסוּבִּין בַּעֲלִיָּיה בִּיבְנֶה, נִתְּנָה לָהֶן בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה לָהֶן: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרְאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכָּאי לְכָךְ. נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ הֵי עָנָיו, הֵי חָסִיד, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל. וְאַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שְׁמַעוֹן, וְיִשְׁמָעֵאל, לְחַרְבָּא. וְחַבְרוֹהִי לִקְטָלָא, וּשְׁאָר עַמָּא לְבִיזָּא, וְעָקָן סַגִּיאִין עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עַמָּא. וְאַף עַל ר' יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקֵשׁוּ לוֹמַר "הֵי חָסִיד הֵי עָנָיו", אֶלָּא שֶׁנִּמְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטֵל הַשָּׁמִיר כּוּ': תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁמִיר שֶׁבּוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה" הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' נְחֶמְיָה: וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת מְגֹרָרוֹת בַּמַּגְרָה". אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ"? שֶׁהָיָה מַתְקִין מִבַּחוּץ, וּמַכְנִיס מִבִּפְנִים. אָמַר רַבִּי: גְּרָאִין דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה בְּאַבְנֵי מִקְדָּשׁ, וְדִבְרֵי ר' נְחֶמְיָה בְּאַבְנֵי בֵיתוֹ. וְר' נְחֶמְיָה, שָׁמִיר לְמֵאי אֲתָא? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: אֲבָנִים הַלְּלוּ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן בְּדִיו, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "פִּתּוּחֵי חוֹתָם". וְאֵין מְסָרְטִין עֲלֵיהֶם בְּאִיזְמֵל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמִלּוּאוֹתָם". אֶלָּא כּוֹתֵב עֲלֵיהֶם בְּדִיו, וּמַרְאֶה לָהֶן שָׁמִיר מִבַּחוּץ, וְהֵן נִבְקָעוֹת מֵאֲלֵיהֶן כִּתְאֵינָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסִירָה כְּלוּם, וּכְבִקְעָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינָהּ חֲסִירָה כְּלוּם. תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁמִיר זֶה, בְּרִיָּיתוֹ כִּשְׁעוֹרָה, וּמִשִּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּפָנָיו. בַּמֶּה מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ? כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בְּסִפּוּגִין שֶׁל צֶמֶר, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּאִיטְנִי שֶׁל אֶבֶר, מְלֵיאָה סוּבֵּי שְׂעוֹרִין. אָמַר ר' אִמִּי: מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלָה שִׁירָא פַּרְגְּדָא וּזְכוּכִית לְבָנָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלָה שִׁירָא פַּרְגְּדָא וּזְכוּכִית לְבָנָה וְרֶכֶב בַּרְזֶל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף יַיִן קָרוּשׁ הַבָּא מִשְּׁנִיר הַדּוֹמֶה כְּעִיגּוּלֵי דְּבֵילָה: וְנוֹפֶת צוּפִים? מַאי "נוֹפֶת צוּפִים"? אָמַר רַב: סוֹלֶת שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, וְדוֹמָה לְעִיסָּה שֶׁנִּילּוֹשָׁה בִּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן. וְלֵוִי אָמַר: שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת הַנִּדְבָּקוֹת בְּתַנּוּר וְתוֹפְחוֹת וּבָאוֹת עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת זוֹ לְזוֹ. וְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: זֶה דְּבַשׁ הַבָּא מִן הַצִּיפְּיָא. מַאי מַשְׁמַע? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב שֵׁשֶׁת, כְּמָא דְּנָתְנָן דַּבְרִיָּאתָה וְשֶׁיֵּטְן בְּרוּמֵי עָלְמָא וּמְתָיְיֵשָׁא דוּבְשָׁא מַעֲיַשְׁבֵי טוּרָא. תְּנַן הָתָם: כָּל הַנִּצּוֹק טָהוֹר, חוּץ מִדְּבַשׁ זֵיפִים וְהַצַּפַּיְחִים. מַאי "זֵיפִים"? אָמַר ר' יוֹחָנָן: דְּבַשׁ שֶׁמְּזַיְּפִין בּוֹ, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, כְּדִכְתִיב "זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת". כַּיּוֹצֵא בְּדָבָר אַתָּה אוֹמֵר "בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד" וגו', מַאי "זִיפִים"? אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּנֵי אָדָם הַמְזַיְּפִין דִּבְרֵיהֶם. וְר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַל שֵׁם מְקוֹמָן, כְּדִכְתִיב "זִיף וָטֶלֶם וּבְעָלוֹת": וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֱמָנָה: אָמַר ר' יִצְחָק: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן מַאֲמִינִין בְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּתַנְיָא, ר' אֶלְעָזָר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ וְאוֹמֵר "מָה אוֹכַל לְמָחָר", אֵינוֹ אֶלָּא מִקְּטַנֵּי אֱמָנָה, וְהֵיינוּ דְּאָמַר ר' אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב "כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת" מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְּבֵז שׂוּלְחָנָן לָעָתִיד לָבֹא? קְטַנּוּת שֶׁהָיָה בָהֶן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָבָא אָמַר: אֵלּוּ קְטַנֵּי בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֹּתוּ בְּשֵׁהֵן קְטַנִּים:

שמבוזין

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיָּה לִבְלִי חֹק וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָה וּשְׁאוֹנָהּ וְעָלֵז בָּהּ" שבסופו של דבר, כל המון הרשעים הללו יפלו בגיהנם.

שנינו במשנה, מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים בטלו אורים ותומים. שואלת הגמרא, מַאן נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שבמותם בטלו אורים ותומים. אָמַר רַב הוּנָא, זֶה דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה. רַב נַחְמָן אָמַר, אף בִּימֵי דָּוִד, זִימְנִין סָלִיק וְזִימְנִין לֹא סָלִיק – פעמים עלתה להם תשובה באורים ותומים, ופעמים שלא עלתה, שֶׁהֲרֵי שָׁאַל צָדוֹק באורים ותומים, כשברח דוד מפני אבשלום וְעָלְתָה לוֹ תשובה, שָׁאַל אֶבְיָתָר באורים ותומים וְלֹא עָלְתָה לוֹ תשובה, שֶׁנֶּאֱמַר באותו ענין 'וַיַּעַל אֶבְיָתָר', ופירושו, שנסתלק מן הכהונה כיון שלא נענה.

מקשה הגמרא, מֵתִיב רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, כיצד אמרת שמשמתו דוד ושמואל ושלמה בטלו אורים ותומים, והרי נאמר "וַיְהִי לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים כָּל יְמֵי זְכַרְיָה [בִּימֵי זְכַרְיָהוּ] הַמֵּבִין בִּרְאוֹת הָאֱלֹהִים", מַאי לָאו ראיה זו היא בְּאוּרִים וְתוּמִּים, הרי שהיו גם בימיו אורים ותומים. מתרצת הגמרא, לֹא באורים ותומים, אלא ראיה בִּנְבִיאִים.

עוד מקשה הגמרא מברייתא, תָּא שְׁמַע, מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלוּ עָרֵי מִגְרָשׁ – ערי הלויים שנצטוו להניח סביבם מגרש, וּפָסְקוּ אוּרִים וְתוּמִּים, וּפָסַק מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, וְאִם לְחָשְׁךָ אָדָם לוֹמַר כיצד אתה אומר שפסקו אז אורים ותומים, והלא נאמר בעליית זרובבל, בבנין בית שני, כשחלק מהכהנים לא מצאו את כתב יחוסם, "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמוֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וְתוּמִּים", הרי שגם אז היו אורים ותומים, [אֱמוֹר לוֹ], אין הפירוש כך, אלא כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ עַד שֶׁיִּחְיוּ מֵתִים וְיָבֹא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, כך גם אמר להם התרשתא, שלא יאכלו מן הקדשים עד שיבא המשיח ויהיו אורים ותומים, הרי מפורש בברייתא זו שאורים ותומים פסקו רק משחרב בית המקדש הראשון, וקשה על רב הונא שאמר שנביאים הראשונים הם דוד שמואל ושלמה.

אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַאן נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שבמותם פסקו אורים ותומים, כל הנביאים שבימי בית ראשון, לְאַפּוּקֵי מֵחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי שהתנבאו בתחילת הבית השני, דְּאַחֲרוֹנִים נִינְהוּ ובימיהם לא היו אורים ותומים, ומצינו כך בברייתא, שהם היו הנביאים האחרונים, דְּתָנוּ רַבָּנָן, מִשֶּׁמֵּתוּ חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ של נבואה מִיִּשְׂרָאֵל, הרי שהם היו הנביאים האחרונים, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת קוֹל מן השמים, שֶׁפַּעַם אַחַת הָיוּ חכמים מְסוּבִּין בַּעֲלִיַּית בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נִתְּנָה עֲלֵיהֶן בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה, יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת הלל הזקן, הִסְפִּידוּהוּ, הִי חָסִיד הִי עָנָיו תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא. וְשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ חכמים מְסוּבִּין בַּעֲלִיָּיה בְּיַבְנֶה, נִתְּנָה לָהֶן בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה לָהֶן, יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכָּאִין לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת, הִסְפִּידוּהוּ, הִי עָנָיו הִי חָסִיד, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל, וְאַף הוּא – שמואל הקטן, אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ ברוח הקודש ששרתה עליו אז, שִׁמְעוֹן – רבן שמעון בן גמליאל נשיא ישראל, וְיִשְׁמָעֵאל – רבי ישמעאל כהן גדול, ינתנו לְחַרְבָא – להריגה בחרב בגזרת המלכות, וְחַבְרוֹהִי אף הם יהיו לִקְטָלָא – להריגה במיתות משונות אחרות, וּשְׁאָר עַמָּא יהיו לְבִיזָּא – לבז, וְעָקָן סַגִּיאִין עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עַמָּא – וצרות רבות עתידות לבא על העם, וְאַף עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בִּקְּשׁוּ לוֹמַר במותו כשנהרג, הִי חָסִיד הִי עָנָיו, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה שָׁעָה מלהספידו, לפי שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת מאימת המלכות.

שנינו במשנה, מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּטַל הַשָּׁמִיר כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁמִיר זהו שֶׁבּוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בבנין הבית שבנה שלמה, "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן, כמו שחצבו אותה מן ההר על ידי השמיר ולא סיתתוה בכלי ברזל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בפסוק אחר, "כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת וְגוֹ' מְגוֹרָרוֹת בַּמְגֵרָה" – בכלי ברזל מלאה פגימות, הרי שהיו האבנים חתוכות ומסותתות בכלי ברזל, אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כל כלי ברזל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ', פירושו, שבבית לא נשמע כלי ברזל, אלא שֶׁהָיָה מַתְקִין אותם מִבַּחוּץ, וּמַכְנִים אותם מוכנות מִבִּפְנִים. אָמַר רַבִּי, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שהיו האבנים שלמות כחציבתן בְּאַבְנֵי מִקְדָּשׁ, וְדִבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה שהיו האבנים מסותתות בְּאַבְנֵי בֵּיתוֹ של שלמה המלך, שהרי הפסוק שהביא רבי נחמיה שהיו האבנים מגוררות במגרה, בענין בנין ביתו נאמר.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי נְחֶמְיָה שאמר שהיו מתקנים את האבנים מבחוץ בכלי ברזל, לדבריו שָׁמִיר לְמַאי אָתָא – לאיזה צורך הביאוהו. משיבה הגמרא, השמיר מִיבָּעֵי לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא, אֲבָנִים הַלָּלוּ של האפוד והחושן, שצריך לכתוב עליהם שמות שבטי ישראל, אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן בִּדְיוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר עליהם 'פִּתּוּחֵי חוֹתָם', שמשמעו חקוק בתוכם, וְאֵין מְסָרְטִין עֲלֵיהֶם את האותיות בְּאִיזְמֵל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר עליהם 'בְּמִלּוּאוֹתָם', שמשמעו שתהיינה שלמות בלי חסרון, אֶלָּא כּוֹתֵב עֲלֵיהֶם תחילה את השמות בִּדְיוֹ, וּמַרְאֶה לָהֵן – לאבנים הרשומות בדיו את הַשָּׁמִיר מִבַּחוּץ, וְהֵן נִבְקָעוֹת מֵאֲלֵיהֶן בצורת האותיות, כִּתְאֵינָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת מאליה בִּימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסֵירָה כְּלוּם, וּכְבִקְעָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת אדמתה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינָהּ חֲסֵירָה כְּלוּם.

תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁמִיר זֶה, בְּרִיָּיתוֹ כִּשְׂעוֹרָה, וּמִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּפָנָיו. בַּמֶּה מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ, כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בִּסְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר, וּמְנִיחִין אוֹתוֹ בְּאִיטְּנִי שֶׁל אֲבָר – בארגז של עופרת מְלֵיאָה סוּבֵּי שְׂעוֹרִין.

אָמַר רַבִּי אַמִּי, מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלָה שִׁירָא פְּרַנְדָּא – מין משי חשוב, וּזְכוּכִית לְבָנָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, מִשֶּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלָה שִׁירָא פְּרַנְדָּא, וּזְכוּכִית לְבָנָה, וְרֶכֶב בַּרְזֶל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף יַיִן קָרוּשׁ – שנעשה מוצק הַבָּא מִשְּׂנִיר, הַדּוֹמֶה כְּעִיגּוּלֵי דְּבֵילָה בטל אז.

שנינו במשנה, משחרב בית המקדש בטל השמיר וְנוֹפֶת צוּפִים. שואלת הגמרא, מַאי נוֹפֶת צוּפִים. אָמַר רַב, סוֹלֶת שֶׁצָּפָה ונדבקת עַל גַּבֵּי נָפָה מרוב שומנה בשעת הניפוי, וְדוֹמָה לְעִיסָּה שֶׁנִּילּוֹשָׁה כבר בִּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן, ו'נופת' הוא על שם דבק הנפה, ו'צופים' הוא על שם שצפה עליה. וְלֵוִי אָמַר, נופת צופים הם שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת לחם הַנִּדְבָּקוֹת בַּתַּנּוּר על גבי שתי דופניו מן הצדדים, ככר בדופן זו, וככר בדופן שכנגדה, וְתוֹפְחוֹת וּבָאוֹת כל כך בתנור, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת זוֹ לְזוֹ ו'נופת' הוא מלשון נוף, שגדל הככר כמו ענפי עץ, ו'צופים' הוא מלשון צף, שהככרות תופחים וצפים. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, נופת צופים זֶה דְּבַשׁ הַבָּא מִן הַצִּיפִּיָּא – מן ההרים הגבוהים שמהם צופים למרחק. שואלת הגמרא, מַאי מַשְׁמַע שהדבש בא מן המקומות הגבוהים, כְּדִמְתַרְגֵּם רַב שֵׁשֶׁת על הפסוק 'כאשר תעשינה הדבורים', כְּמָא דְּנַתְּזָן דַּבַּרְיָאתָה וְשָׁיְיטָן בְּרוּמֵי עָלְמָא וּמַתְיָין

המשך בעמוד 114

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֶׁמְּבַזְבְּזִין – שמבטלים דִּין אֲבִיהֶם הרשעים לָעֲתִיד לָבוֹא, וכך אוֹמְרִים לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה עָתִיד לִיפָּרַע מֵהֶן, לָמָּה הִקְהַיְתָה שִׁנֵּיהֶם בָּם לענשם במיתתנו בקטנותנו.

אָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה, אִלְמְלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בגלות מוֹכְרֵי רְכָב – שומנים ודברים מאוסים, מתוך עניותם, שֶׁנֶּאֱמַר בתהילים, שבקש דוד על ישראל, שגם כשיהיו בגלות, 'שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם' שפירושו, תתן לעניים מרות ועושר, כדי שלא יהיו פחותים ונבזים כל כך בעיני האומות.

וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה, אִלְמְלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק, הָיוּ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת מרוב עניותם וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בתפלתו של חבקוק, "ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי ה' פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ", אַל תִּקְרָא 'בְּקֶרֶב שָׁנִים', אֶלָּא 'בְּקֵרוּב שָׁנִים', וכך הוא נדרש, פעלך, שהיא התורה, כששנים מתקרבים ללמוד אותה בכסות אחת מחמת עניים, חיה אותם לבל יהיו עוסקים בה בעניות מרובה.

וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה, שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְּהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תּוֹרָה, רְאוּיִן לִישָׂרֵף בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר כשהלכו אליהו הנביא ואלישע תלמידו, "וַיְהִי הֵמָּה הוֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְגוֹ'" והפריד ביניהם, ולקח את אליהו, מַעֲמָא שלא נשרפו אש של מעלה, הוא משום דְּאִיכָּא דִּיבּוּר תורה ביניהם, הָא אם לֵיכָּא דִּיבּוּר, הוי רְאוּיִן לִישָׂרֵף.

וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה, שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, אֶחָד מהם מֵת על ידי חברו, וְאֶחָד – ההורג בשגגה גּוֹלֶה על ידו, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת ערי מקלט, שמטרת עיר מקלט היא "לָנוּס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת", וְאֵין 'דַּעַת' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר על ישראל כשעברו על מצוות התורה 'נִרְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת' שפירושו, שנטפשו עמי מתוך שלא עסקו בתורה, ונדרש הפסוק של ערי מקלט כך, שהרציחה נגרמה משום שלא עסקו יחד בדעת שהיא תורה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הִדְחָק, תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִַם בָּכֹה לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֵךְ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ", ונדרש, שהקדוש ברוך הוא עונה לקול זעקת אלו היושבים ישיבה של תורה, וּכְתִיב בַּתָּרֵיהּ, שבאיזה עסק התורה הדברים אמורים, "וְנָתַן ה' לָכֶם לֶחֶם צָר וּמַיִם לָחַץ", ומכאן, שישיבה זו היא על ידי הדחק. רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, אותו העוסק בתורה מתוך הדחק מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּיו שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר בסוף הפסוק, "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ". רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אַף אֵין הַפַּרְנוֹד נִנְעָל בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר באתו הפסוק "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ", שפירושו, שלא יסתר ממך מוריך, שהוא הקדוש ברוך הוא, ולא תנעל המחיצה בינך לבינו.

שנינו במשנה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין יום שאין קללה וְכוּ'. אָמַר רָבָא, לא זו בלבד שאין יום שאין בו קללה, אלא וְכָל יוֹם וָיוֹם מְרוּבֶּה קִלְלָתוֹ מִשֶּׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בתוכחת הגלות, "בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר", ויש לשאול, הֵי בֹּקֶר – על איזה בקר הכוונה שבערב תאמר עליו מי יתן ויבא, אֵילֵימָא תאמר כך על בֹּקֶר דִּלְמָחָר, מִי יָדַע מַאי הָוֵי – וכי יודע הוא שיהיה טוב יותר, אֶלָּא תאמר כך על הבקר דְּחָלִיף – שעבר, מי יתן ויבא שוב יום כזה, משום שהיה טוב יותר מן הערב שאחריו. שואלת הגמרא, וְאֶלָּא אם כל יום מתרבה הקללה, עָלְמָא אַמַּאי קָא מְקַיֵּים – על מה העולם עומד. עונה הגמרא, אַקְּדוּשָׁה דְּסִידְרָא – על סדר קדושה שאומרים על הסדר בשחרית אחר תפילת שמונה עשרה, וְאִיהֵא שְׁמֵיהּ רָבָא דְּאַנַּדְתָּא – ועל 'אמן יהא שמיה רבא' שעונים העם אחר הדרשה בדברי אגדה כל שבת, שֶׁנֶּאֱמַר, "אֶרֶץ עָפְתָה כְּמוֹ אוֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים", שמשמעו, שהארץ חשכה וצלמות כשאין בה סדרים, וסוף הפסוק הוא, 'ותופע כמו אופל', ופירושו, הָא אם יֵשׁ סְדָרִים – סדר קדושה ויהא שמיה רבא, אזי תּוֹפִיעַ הארץ מֵאוֹפֶל.

שנינו במשנה, העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש וכו' וְלֹא יָרַד טַל לִבְרָכָה וְנִיטַל טַעַם פֵּירוֹת וְכוּ'. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, טָהֳרָה בִּטְלָה טַעַם וְרֵיחַ, מַעֲשֵׂר בִּיטֵּל שׁוּמַן דָּגָן. מספרת הגמרא, רַב הוּנָא אַשְׁכַּח תּוֹמַרְתָּא דְּחִינוּנִיתָא – מין תמרה שמנה שאף יש בה ריח טוב, שַׁקְלָהּ כַּרְכָּהּ בְּסוּדְרֵיהּ – נטלה רב הונא ועטפה בסודרו, אָתָא רַבָּה בְּרֵיהּ של רב הונא, אָמַר לֵיהּ לרב הונא, מוֹרְחִינָא רֵיחָא דְּחִינוּנִיתָא – מריח אני ריח של תמרה חינוניתא, אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבה בנו, בְּנִי, כיון שהרחת את ריחה, ודאי טָהֳרָה יֵשׁ בָּךְ שלכך לא ניטל ממך ריח הפירות, יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ – נתנה לו רב הונא לרבה, אַדְּהָכִי אָתָא אַבָּא בְּרֵיהּ – בין כך בא אבא בנו של רבה בר רב הונא, שַׁקְלָהּ יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ – נטלה רבה בר רב הונא ונתנה לאבא בנו, אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבה בנו, בְּנִי, שַׁמַּחְתָּ אֶת לִבִּי בכך שיש בך טהרה, וְהִקְהֵיתָהּ אֶת שִׁנַּי בכך שהראית לי שאתה אוהב את בנך יותר ממני, שלקחת אותה ממני ונתת לו, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, רַחֲמֵי דְּאַבָּא אַבְּנֵי – רחמי האב על בניו, רַחֲמֵי דִּבְנֵי אַבְּנֵי דְּהָווּ לֵיהּ – ורחמי הבן אינם על האב, אלא על הבנים שלו.

עוד מספרת הגמרא, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אִיטַּפֵּל בֵּיהּ בְּרַב יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ – טרח בגידולו של רב יעקב בן בתו, כִּי גָּדַל, אָמַר לֵיהּ רב אחא בר יעקב לנכדו, אַשְׁקִינִין מַיָּא – השקני מים, אָמַר לוֹ רב יעקב, לָאו בְּרֵיהּ אֲנָא – איני בנך, ואיני חייב לכבדך כאב, וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, רַבִּי רַבִּי, בַּר בְּרַתְּךָ אֲנָא – גדל גדל את נכדיך, ולבסוף יאמרו לך בן בתך אני.

משנה. בְּפוּלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס – בביאת חילו של אספסיינוס קיסר רומי על ירושלים בסוף ימי בית שני, גָּזְרוּ חכמים עַל עֲטָרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאֵירוּס. **בְּפוּלְמוּס** – בביאת חילו שֶׁל טִיטוּס, כשהביאו הורקנוס להילחם עם אריסתובלוס אחיו, גָּזְרוּ חכמים עַל עֲטָרוֹת כַּלּוֹת, וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ יְוָנִית. **בַּפּוּלְמוּס** – בביאת החיל הָאַחֲרוֹן על ירושלים, שבו בא טיטוס והחריב את בית המקדש, גָּזְרוּ חכמים שֶׁלֹּא תֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפִּרְיוֹן – בחופת כבוד של מעילים וטליתות מוזהבות בְּתוֹךְ הָעִיר כשמוליכים אותה מבית אביה לבית בעלה, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפִּרְיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר.

מִשֶּׁמֵּת רַבִּי מֵאִיר, בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים – מלמדים את החכמה דרך משל ומליצה, כגון משלי שועלים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי, בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָּנִים – שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא, בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים – דורשים את פסוקי התורה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא, בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה – שהיה דורש כל קוץ וקוץ של אותיות, וכל שכן אותיות, וזהו כבוד התורה שאין בה דבר לבטלה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא, בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה – בטוחים בצדקתם ועושים מעשי פלא. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יוֹסֵי קָטְנְתָּא, פָּסְקוּ חֲסִידִים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קָטְנְתָּא, שֶׁהָיָה קָטְנְתָּא וסופם שֶׁל חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בָּטַל זִיו הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן, בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה – שהיו עד אז עוסקים בה בעמידה, ומשמת ירדה

המשך בעמוד 114

שֶׁמְּבַזְּבִזִין דִּין אֲבִיהֶם לֶעָתִיד לָבוֹא. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה עָתִיד לִיפָּרַע מֵהֶן, לָמָּה הִקְהִיתָה שִׁינֵּיהֶם בָּם. אָמַר ר' אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם". וְאָמַר ר' אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק, הָיוּ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי ה' פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ" אַל תִּקְרָא "בְּקֶרֶב שָׁנִים" אֶלָּא "בִּקְרוֹב שְׁנַיִם". וְאָמַר ר' אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיִן לִישָּׂרֵף בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ". טַעֲמָא, דְּאִיכָּא דִּיבּוּר. הָא לֵיכָּא דִּיבּוּר, רְאוּיִן לִישָּׂרֵף. וְאָמַר ר' אִילְעָא בַּר יְבֶרֶכְיָה: שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, אֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת" וְאֵין דַּעַת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת". אָמַר ר' יְהוּדָה בְּרֵיהּ דר' חִיָּיא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק, תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלַם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וְנָתַן לָכֶם ה' לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ". ר' אַבָּהוּ אוֹמֵר: מַשְׂבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּיו שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ". ר' אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: אַף אֵין הַפַּרְגּוֹד נִנְעָל בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ": רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם ר' יְהוֹשֻׁעַ: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין וְכוּ': אָמַר רָבָא: בְּכָל יוֹם וָיוֹם מְרוּבָּה קִלְלָתוֹ מִשֶּׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר" הֵי בֹּקֶר? אִילֵימָא בֹּקֶר לְמָחָר, מִי יָדַע מַאי הָוֵי? אֶלָּא דְּחָלֵיף. וְאֶלָּא, עָלְמָא אַמַּאי קָא מְקַיֵּים? אַקְּדוּשָּׁה דְּסִידְרָא וְאַ"יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא" דְּאַגַּדְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶרֶץ עֵפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים" הָא יֵשׁ סְדָרִים, תּוֹפִיעַ מֵאוֹפֶל: לֹא יָרַד טַל לִבְרָכָה וְנִיטַּל טַעַם פֵּירוֹת וְכוּ': תַּנְיָא, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: טָהֳרָה בִּטְּלָה טַעַם וָרֵיחַ, מַעֲשֵׂר בִּיטֵּל שׁוּמָן דָּגָן. רַב הוּנָא אַשְׁכַּח תּוּמַרְתָּא דְחִינּוּנִיתָא, שְׁקָלָהּ, כְּרָכָהּ בְּסוּדָרֵיהּ. אֲתָא רַבָּה בְּרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מוֹרְחִינָא רֵיחָא דְחִינּוּנִיתָא. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, טָהֳרָה יֵשׁ בְּךָ, יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ. אַדְּהָכִי, אֲתָא אַבָּא בְּרֵיהּ. שְׁקָלָהּ, יָהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, שִׂמַּחְתָּ אֶת לִבִּי וְהִקְהִיתָה אֶת שִׁינַּי. הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: רַחֲמֵי דְּאַבָּא, אַבְּנֵי. רַחֲמֵי דִבְנֵי, אַבְּנֵי דְהָווּ לֵיהּ. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִיטַּפַּל בֵּיהּ בְּרַב יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ. כִּי גָּדַל, אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיַין מַיָּא. אָמַר לוֹ: לָאו בְּרִיךְ אֲנָא. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: רְבֵי רְבֵי, בַּר בְּרַתָּךְ אֲנָא: **מתני'** בְּפוּלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָינוּס גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאִירוּס. בַּפּוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת כַּלּוֹת, וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ יְוָנִית. בַּפּוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפִּרְיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתֵּצֵא הַכַּלָּה בְּאַפִּרְיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר. מִשֶּׁמֵּת ר' מֵאִיר בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵּת ר' עֲקִיבָא בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה. מִשֶּׁמֵּת ר' חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת ר' יוֹסֵי קְטֻנְתָּא פָּסְקוּ חֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "קְטֻנְתָּא"? שֶׁהָיָה קְטֻנְתָּא שֶׁל חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת ר' יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בָּטַל זִיו הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, וּמֵתָה טָהֳרָה וּפְרִישׁוּת. מִשֶּׁמֵּת ר' יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּאבִי בָּטְלָה זִיו הַכְּהוּנָּה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטַל עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא: [**גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן]: ר' פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּוֹשׁוּ חֲבֵרִים וּבְנֵי חוֹרִין וְחָפוּ רֹאשָׁם, וְנִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְגָבְרוּ בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ וְאֵין שׁוֹאֵל, עַל מִי לָנוּ לְהִשָּׁעֵן עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. ר' אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שָׁרוּ חַכִּימַיָּא לְמֶהֱוֵי כְּסָפְרַיָּא, וְסָפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא, וְחַזָּנַיָּא כְּעַמָּא דְּאַרְעָא, וְעַמָּא דְּאַרְעָא

אזלא

רש"י

שֶׁמְּבַזְּבִזִין דִּין אֲבִיהֶם. קוֹרְעִים דִּין אֲבִיהֶם, שֶׁכְּשֶׁבָּאִין לְדוּנָם אוֹמְרִים לְפָנָיו וְכוּ': **הִקְהֵיתָה שִׁנֵּיהֶם.** לָמָּה הֶאֱבַלְתֶּם וְצִעַרְתֶּם עָלֵינוּ בְּמוֹתֵנוּ וְנִפְרַעְתָּ מֵהֶם בְּחַיֵּיהֶם: **מוֹכְרֵי רְבָב.** רְבָב הוּא דָּבָר מָאוּס, כְּגוֹן חֵלֶב וְשֶׁמֶן וְנִדְבָּק בִּבְגָדִים וְנִמְאָסִין, וְאֵין לְךָ אָדָם מִתְעַסֵּק בָּהֶם אֶלָּא עָנִי: **שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם.** לְעֵיל מִינֵּיהּ כְּתִיב כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם, תֵּן לָהֶם מָרוּת לְאוֹתָן עֲנִיִּים עֹשֶׁר שֶׁיִּהוּ הַגּוֹיִם נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּבוֹד, וְיֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁהֵן אֱנוֹשׁ וְאֵינָם אֱלֹהוּת, שֶׁאֵין כָּל הַכָּבוֹד וְהַגְּדֻלָּה שֶׁלָּהֶם: **מִתְכַּסִּין בְּטַלִּית אַחַת.** מִשּׁוּם עֹנִי: **בְּקֶרֶב שָׁנִים.** אוֹתָהּ פְּעֻלָּה שֶׁלְּךָ דְּהַיְנוּ דְּבַר תּוֹרָה שֶׁהִיא בְּקָרוֹב שְׁנַיִם, שֶׁשְּׁנַיִם צְרִיכִין לְהִתְקָרֵב יַחַד בְּכִסּוּי אֶחָד: **חַיֵּיהוּ.** רַפְּאֵהוּ וְהַרְוַח לָהֶם וְתֵן לָהֶם חִיּוּתָם: **הֵמָּה הוֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר.** בְּדִבְרֵי תוֹרָה. בְּאֵלִיָּהוּ וּבֶאֱלִישָׁע כְּתִיב: **רְאוּיִין לִשָּׂרֵף.** שֶׁעַל מְנָת כֵּן בָּא הָרֶכֶב אֵשׁ עֲלֵיהֶם: **אֶחָד מֵת.** ע"י חֲבֵרוֹ שֶׁהֲרָגוֹ בְּשׁוֹגֵג וְזֶה גּוֹלֶה לְעָרֵי מִקְלָט, וְאִם אֵין כָּאן מִיתָה סִימָן לְמִיתָה [אִיכָּא], וְגָלוּת סִימָן לְגָלוּת שֶׁאֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה: **בִּבְלִי דַּעַת.** עַל שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם דַּעַת לִהְיוֹת מְלַמְּדִין זֶה אֶת זֶה וּלְמֵדִין זֶה מִזֶּה: **נִדְמוּ עַמִּי.** וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ: **כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב.** אֵלּוּ יוֹשְׁבֵי יְשִׁיבַת תּוֹרָה, וְסֵיפָא דִּקְרָא חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ: **לֶחֶם צָר.** בְּמִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בְּמִי שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו קָשִׁין עָלָיו וְאעפ"כ יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה: **וְהָיוּ עֵינֶיךָ וְגוֹ'.** וְכֵן בַּתְרֵיהּ כְּתִיב וְלֹא יִכָּנֵף: **פַּרְגּוֹד.** מְחִצָּה: **לֹא יִכָּנֵף.** לֹא יִתְכַּסֶּה מִמְּךָ בִּכְנַף בִּגְדוֹ וּמְחִצָּתוֹ: **דִּלְמָחָר.** מִי יִתֵּן שֶׁיָּבֹא יוֹם: **מִי יָדַע.** אִם יֵיטַב מִן הַלַּיְלָה: **אֶלָּא דְּחָלֵיף.** מִי יִתֵּן וְהָיָה זֶה יוֹם הַבָּא כָּזֶה שֶׁעָבַר: **אֶלָּא עָלְמָא אַמַּאי מְקַיֵּים.** מֵאַחַר שֶׁהַקְּלָלָה הוֹלֶכֶת תָּמִיד וְרַבָּה: **אַקְּדֻשָּׁה דְּסִדְרָא.** סֵדֶר קְדֻשָּׁה, שֶׁלֹּא תִּקְּנוּהָ אֶלָּא שֶׁיְּהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּכָל יוֹם דָּבָר מוּעָט, שֶׁאוֹמֵר קְרִיאָתוֹ וְתַרְגּוּמוֹ וְהֵן כְּעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁנּוֹהֵג בְּכָל יִשְׂרָאֵל בְּתַלְמִידִים וּבְעַמֵּי הָאָרֶץ וְיֵשׁ כָּאן שְׁתַּיִם קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם וְתַלְמוּד הַתּוֹרָה חָבִיב הוּא, וְכֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּה מְבָרֵךְ שֶׁעוֹנִין אַחַר הַגָּדָה שֶׁהַדַּרְשָׁן דּוֹרֵשׁ בָּרַבִּים בְּכָל שַׁבָּת הָיוּ נוֹהֲגִין כָּךְ, וְשָׁם הָיוּ נִקְבָּצִין כָּל הָעָם לִשְׁמוֹעַ לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹם שֶׁל מְלָאכָה וְיֵשׁ כָּאן תּוֹרָה וְקִדּוּשׁ הַשֵּׁם: **סְדָרִים.** סִדְרֵי פָּרָשִׁיּוֹת דְּתוֹרָה: **טָהֳרָה.** שֶׁפָּסְקָה מִיִּשְׂרָאֵל: **בִּטְּלָה טַעַם.** הַפֵּרוֹת וְרֵיחָם, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהָיוּ טְהוֹרִים וְנוֹהֲגִין בְּטָהֳרָה אַף הקב"ה מְטַהֵר פֵּרוֹתֵיהֶן מֵרֵיחַ רַע וּמִטַּעַם רַע: **מַעֲשֵׂר בִּטֵּל שֻׁמַּן דָּגָן.** בָּעָוֹן פָּסוּק מַעַשְׂרוֹת פָּסַק שֻׁמַּן הַדָּגָן כִּשְׁמוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר דְּאִיקְּרֵי חֵלֶב כִּדְכְתִיב כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְגוֹ' (בַּמִּדְבָּר יח): **דְּחִנּוּנִיתָא.**

תוספות

שְׁמֵנָה וְיֵשׁ בָּהּ רֵיחַ טוֹב, וּמִין תְּמָרִים הוּא לְעַצְמָן: **טָהֳרָה יֵשׁ בְּךָ.** לְפִיכָךְ מְרִיחָה לְךָ וְלֹא בָּטֵל הָרֵיחַ מֵאֶצְלְךָ: **אֲתָא בְּרֵיהּ.** דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא: **א"ל.** רַב הוּנָא לִבְרֵיהּ: **שִׂמַּחְתָּ אֶת לִבִּי.** בְּטָהֳרָתְךָ: **וְהִקְהֵיתָה אֶת שִׁנַּי.** שֶׁהֶרְאֵיתַנִי שֶׁאַהֲבָתְךָ עַל בִּנְךָ יוֹתֵר מֵעָלַי, שֶׁנָּטַלְתָּ מִמֶּנִּי וְנָתַתָּ לוֹ: **רַחֲמֵי.** אַהֲבָה: **אִיטַּפַּל בֵּיהּ.** גִּדְּלוֹ בְּבֵיתוֹ: **רַבִּי רַבִּי.** גָּדֵל גִּדֵּל אוֹתִי וְאַעַ"פ כֵּן אֵינִי בִּנְךָ: **בַּר בְּרַתָּךְ אֲנָא.** וְאֵין עָלַי לְכַבֶּדְךָ כְּבֵן: **מַתְנִי' בְּפוּלְמוּס.** חַיִל שֶׁהֵבִיא אַסְפַּסְיָנוּס עַל יְרוּשָׁלַיִם: **עַטְרוֹת חֲתָנִים וְאֵרוּס.** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **בְּפוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס.** שֶׁהֵבִיא הוֹרְקְנוֹס אֲרִיסְתּוֹבְּלוּס אָחִיו, וּבֵין זֶה לָזֶה הָיוּ חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה כִּדְאָמַר בְּסֵדֶר עוֹלָם: **עַטְרוֹת כַּלּוֹת.** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **בְּפוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן.** הוּא שֶׁל חֻרְבַּן הַבַּיִת וְשֶׁל טִיטוּס נַמִּי הֲוָה: **בְּאַפִּרְיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר.** שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָהּ מִבֵּית אָבִיהָ לְבֵית בַּעְלָהּ וְאַפִּרְיוֹן שֶׁל מְעִילִים וְטַלִּיתוֹת מֻזְהָבוֹת מֻקָּפוֹת לָהּ: **מוֹשְׁלֵי מְשָׁלוֹת.** לָתֵת אוֹת אַמְתְּלָא וְטַעַם לַחָכְמָה לִכָּנֵס בָּהּ בְּשַׁעֲרֵי בִּינָה, כְּגוֹן מִמְּשָׁלוֹת שׁוּעָלִים דְּאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף לח:) כִּי הֲוָה דָּרֵישׁ ר"מ בְּפִירְקָא הֲוָה דָּרֵישׁ תִּלְתָּא שְׁמַעְתָּא וְתִלְתָּא אַגַּדְתָּא וְתִלְתָּא מַתְלֵי: **שַׁקְדָנִים.** שׁוֹקְדִין עַל דַּלְתוֹת בֵּית הַמִּדְרָשׁ לַיְלָה וָיוֹם כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף סג:) אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה: **הַדַּרְשָׁנִים.** שֶׁהָיָה בָּקִי בְּטַעֲמֵי הַמִּקְרָאוֹת כִּדְאָמַר לֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא (בְּרָכוֹת דַּף יב:): **בָּטֵל כְּבוֹד תּוֹרָה.** שֶׁהָיָה נוֹתֵן לִבּוֹ לִדְרוֹשׁ כָּל קוֹץ וְקוֹץ שֶׁל כָּל אוֹת, וכ"ש תֵּבוֹת יְתֵרוֹת וְאוֹתִיּוֹת יְתֵרוֹת כְּגוֹן בַּת וּבַת אֲנִי דּוֹרֵשׁ (סַנְהֶדְרִין דַּף נא:), וְזֶהוּ כְּבוֹד תּוֹרָה גָּדוֹל שֶׁאֵין בָּהּ דָּבָר לְבַטָּלָה: **אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה.** בָּטוּחַ בַּחֲשִׁיבוּתוֹ וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים מֻפְלָאִים כִּדְאָמַר בְּתַעֲנִית (דַּף כה.) נִמְטֵי כְּשׁוּרַיִךְ יֵאמַר לְחֹמֶץ וְיִדְלוֹק וְלָעִזִּים לְהָבִיא זְאֵבִים בְּקַרְנֵיהֶם: **קַטְנוּתָם שֶׁל חֲסִידִים.** שֶׁהָיוּ הַחֲסִידִים הוֹלְכִים וְכָלִים וְהוּא הָיָה מִקַּטְנוּתֵיהֶם וְסוֹפָן: **זִיו הַחָכְמָה.** זֶה לֹא יָדַעְנָא מַאי הִיא: **מִשֶּׁמֵּת ר"ג הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה.** בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (דַּף כא.) אָמַר שֶׁעַד שֶׁמֵּת הוּא הָיָה בְּרִיאוּת בָּעוֹלָם וְלֹא הָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה אֶלָּא מְעֻמָּד, מִשֶּׁמֵּת הוּא יָרַד חֹלִי לָעוֹלָם וְהוּצְרְכוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה מְיֻשָּׁב: **בָּטַל זִיו הַכְּהֻנָּה.** שֶׁהָיָה חָכָם וְעָשִׁיר וְכֹהֲנִים רַבִּים אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָנוֹ: **וּבְנֵי חוֹרִין.** מְיֻחָסִין: **חָפוּ רֹאשָׁם.** שֶׁגָּבְרָה יַד עַזֵּי פָנִים מַמְזֵרִים שֶׁהֵם עֲשִׁירִים וְאֵלּוּ עֲנִיִּים: **נִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה.** אֵין חָשׁ לָהֶם: **וְאֵין דּוֹרֵשׁ.** לְיִשְׂרָאֵל: **וְאֵין מְבַקֵּשׁ.** עֲלֵיהֶם רַחֲמִים: **שָׁרוּ חַכִּימַיָּא.** הִתְחִילוּ הַחֲכָמִים: **סַפְרַיָּא.** מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת, שֶׁהֵם קְטַנִּים מִן הַחֲכָמִים: **כְּעַמָּא דְּאַרְעָא.** כְּעַמֵּי הָאָרֶץ:

אזלא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד ב

רש"י

אָזְלָא וְנָוְלָא. הוֹלְכִים וְדַלִּים וּמִתְנַוְּלִים: **בְּעִקְּבוֹת הַמָּשִׁיחַ.** בְּסוֹף הַגָּלוּת לִפְנֵי בִּיאַת מָשִׁיחַ: **וְהַיַּיִן בְּיֹקֶר.** שֶׁהַכֹּל עוֹסְקִין בְּמִשְׁתָּאוֹת: **וְאֵין תּוֹכֵחָה.** אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיּוּכַל לְהוֹכִיחַ, שֶׁכֻּלָּם נִכְשָׁלִים בְּחַטָּאוֹת וּכְשֶׁמּוֹכִיחִין אוֹמֵר לוֹ אַתָּה כָּמוֹנִי: **וּבֵית הַוַּעַד.** שֶׁל חֲכָמִים יִהְיוּ לְבֵית זְנוּת, שֶׁכָּלוּ הַחֲכָמִים וְאֵין לוֹמֵד תּוֹרָה, וִיהֵא חָרֵב מֵאֵין אִישׁ, וּבַעֲלֵי זִימָה מִתְגּוֹדְדִים שָׁם מִפְּנֵי שֶׁחוּץ לָעִיר הָיוּ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁלָּהֶם: **גמ'.**

שֶׁל מֶלַח וְשֶׁל גָּפְרִית. עִנְיַן עֲטָרָה עוֹשִׂין מֵאֶבֶן שֶׁל מֶלַח שֶׁהוּא צָלוּל כְּאֶבֶן הַבְּדֹלַח וְקוֹרִין שליימי"א, וְצוֹבְעִין אוֹתָהּ כְּמִין צִיּוּרִין בְּגָפְרִית כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂין בִּכְלֵי זָהָב וְכֶסֶף וְקוֹרִין נאול"א: **חִילָת.** לישק"א כְּמִין גֹּמֶא הַגָּדֵל בַּמַּיִם: **טַבְלָא דְּחַד פּוּמָא.** זוּג שֶׁל עִנְבָּל אֶחָד שֶׁמְּקַשְׁקְשִׁין בּוֹ לָשִׁיר בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת: **טַנְבּוּרָא.** כָּךְ קוֹרִין אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן לַעַז טַנְבּוּר, וְהוּא עָשׂוּי דָּפְנוֹתָיו עֲגֻלּוֹת כְּעֵין נָפָה וְקוֹשְׁרִין בְּדָפְנוֹתָיו חוּטִין שֶׁל בַּרְזֶל וְשׁוֹטְחִין עַל פִּיו עוֹר כְּשֶׁהוּא לַח וּמוֹתֵחַ וְהוּא מִתְיַבֵּשׁ שָׁם מֵאֵלָיו, וּכְשֶׁמַּכִּין עָלָיו בְּמַקֵּל דַּק הוּא מוֹצִיא קוֹל צָלוּל, וְיֵשׁ אוּמָנִין שֶׁיּוֹדְעִין לְהַכּוֹת עָלָיו מַכָּה אַחַר מַכָּה כַּסֵּדֶר עַד שֶׁנִּשְׁמַע כְּמִין שִׁיר: **מִיחַלַּף בְּטַבְלָא דְּחַד פּוּמָא.** זוּג שֶׁל עִנְבָּל שֶׁעוֹשִׂים בְּבֵית מִשְׁתָּאוֹת דּוֹמֶה לוֹ בַּקּוֹל, וְאָתֵי לְמֶעְבַּד הַהוּא דְּגָזוּר עֲלֵיהּ: **קְפִיזָא.** כְּלִי מַחֲזִיק ג' לוּגִין: **עִיר שֶׁל זָהָב.** עֲטָרָה שֶׁל זָהָב וְעִיר שֶׁל זָהָב מְצֻיֶּרֶת עָלֶיהָ: **כִּפָּה.** כְּמוֹ כּוֹבַע שֶׁל צֶמֶר לָבָן שֶׁקּוֹרִין פילטר"א: **זְהוֹרִית הַמֻּזְהָבוֹת.** טַלִּית צְבוּעָה שָׁנִי וּבוֹ קְבוּעִין טַסֵּי זָהָב עַד שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ כְּמִין כִּפָּה: **אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא פְּרִיפִיר.** כְּמִין כִּפָּה שֶׁל מַעְגְּלֵי עֵץ כְּמוֹ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין, וְתוֹלִין בָּהּ צְנִיפִין וּרְדִידֵי זָהָב כְּמוֹ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין: **חָכְמַת יְוָנִית.** לְשׁוֹן חָכְמָה שֶׁמְּדַבְּרִים בּוֹ בְּנֵי פָּלָטִין וְאֵין שְׁאָר הָעָם מַכִּירִין בּוֹ: **מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי.** שְׁנֵי אַחִים שֶׁהָיוּ מִתְקוֹטְטִין עַל הַמְּלוּכָה הוֹרְקְנוֹס וְאַרִיסְטוֹבְּלוּס: **הָיָה הוֹרְקְנוֹס מִבַּחוּץ.** צָר עַל יְרוּשָׁלַיִם וְהֵבִיא עִמּוֹ חֵיל רוֹמִיִּים: **מְשַׁלְשְׁלִים לָהֶם דִּינָרֵי כֶסֶף בַּקֻּפָּה.** מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה לַתְּמִידִים: **הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד.** מִבִּפְנִים: **לָעַז לָהֶם.** לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ: **נָעַץ צִפָּרְנָיו נִזְדַּעְזְעָה.** מֵחֲמַת הַמֶּלֶךְ שֶׁבָּעֲרָה עַל חִלּוּל שְׁמוֹ: **וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שָׁנִינוּ כו'.** שֶׁאוֹתָהּ שָׁנָה הֶחֱרִיבוּ הַחֵילוֹת אֶת הַזְּרָעִים שֶׁסְּבִיבוֹת מְדִינַת יְרוּשָׁלַיִם וְהֻצְרַךְ לְהָבִיא אוֹתָהּ שָׁנָה אֶת הָעֹמֶר מִגַּגּוֹת צְרִיפִים, וּבִשְׁאָר הַשָּׁנִים מִצְוַת הָעֹמֶר לְהָבִיא מִן הַקָּרוֹב לִירוּשָׁלַיִם כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא כג) כַּרְמֶל תַּקְרִיבוּ שֶׁיְּהֵא הַזֶּרַע לַח וְהַכָּר מָלֵא מִמֶּנּוּ, וּכְשֶׁהוּא בָּא מֵרָחוֹק מִתְיַבֵּשׁ וּמִתְמַעֵךְ וְאֵין כָּר הַשִּׁבֹּלֶת מָלֵא מִן הַגַּרְעִין: **לָשׁוֹן סוּרְסִי.** קָרוֹב הוּא לִלְשׁוֹן אֲרָמִי, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה לְשׁוֹן גְּמָרַת יְרוּשַׁלְמִי, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם קוֹרִין אוֹתוֹ לינג"א שוריי"א: **אוֹ לְשׁוֹן יְוָנִי.** שֶׁהָיוּ קְרוֹבִין לְאֶרֶץ יָוָן, וּלְשׁוֹן יָוָן יָפָה מִזֶּה וְהָיָה לוֹ לְסַפֵּר בּוֹ: **מַאי דִּכְתִיב.** לֹא גָּרַס אֶלָּא ר"ש קָרָא מִקְרָא זֶה עַל עַצְמוֹ וְאָמַר שֶׁעָלָיו לְעוֹלֵל אֶת עֵינָיו בִּבְכִי יוֹתֵר מִן הַכֹּל: **עוֹלְלָה.** מְנַוֶּלֶת אֶת עֵינַי: **לְנַפְשִׁי.** עַל נַפְשִׁי מִפְּנֵי קוֹרוֹתַי: **מְסַפֵּר קוֹמֵי.** שְׂעָרוֹ שֶׁלְּפָנָיו וּמַנִּיחַ בְּלוֹרִית מֵאֲחוֹרָיו: **מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי.** שֶׁהֵן מַנִּיחִין בְּלוֹרִית לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: **נִגְנָז סֵפֶר תּוֹרָה.** שֶׁהָיָה בַּעַל הֲלָכוֹת מִפִּי שְׁמוּעָה הַרְבֵּה, וּסְדוּרוֹת בְּפִיו כְּאִלּוּ כָּתוּב בַּסֵּפֶר כִּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף סת.) הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת בִּנְטִיעוֹת קִשּׁוּאִין וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּבַהֶרֶת עַזָּה: **עֵצָה וּמַחֲשָׁבָה.** שֶׁהָיָה זָהִיר בִּדְרָשׁוֹת וּבָקִי בַּהֲלָכוֹת וּבִתְשׁוּבַת הָאֶפִּיקוֹרְסִים וּלְהָבִין בְּרִמְזֵיהֶם כִּדְאָמְרִי' בפ"ק דַּחֲגִיגָה (דַּף ה:) כִּי נַח נַפְשֵׁיהּ אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן מַאי תֶּהֱוֵי עֲלָן מִמִּינִים, אָמַר לָהֶן אָבְדָה עֵצָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְרְחָה חָכְמָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: **זְרוֹעֵי תּוֹרָה.** עֹמֶק סְבָרָא וְלִסְמוֹךְ טַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה עַל מִדְרְשֵׁי הַמִּקְרָאוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַיְתֵרִים וּלְשׁוֹנוֹת הַמִּשְׁתַּנִּים בַּמִּקְרָא: **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.** עָשִׁיר הֲוָה כִּדְאָמְרִי' (סַנְהֶדְרִין דַּף נד:) תְּרֵיסַר אַלְפֵי עִגְלֵי הֲוָה מְעַשֵּׂר מֵעֶדְרֵיהּ כָּל שַׁתָּא: **דְּאִיכָּא אֲנָא.** שֶׁאֲנִי עֲנִוְתָן:

הַדְרָן עֲלָךְ עֶגְלָה עֲרוּפָה וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה

תוספות

**אָזְלָא וְדַלְדְּלָה, וְאֵין שׁוֹאֵל וְאֵין מְבַקֵּשׁ, עַל מִי יֵשׁ לְהִשָּׁעֵן עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, חוּצְפָּא יִסְגֵּא וְיוֹקֶר יַאֲמִיר. הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהַיַּיִן בְּיוֹקֶר, וּמַלְכוּת תֵּהָפֵךְ לְמִינוּת וְאֵין תּוֹכַחַת. בֵּית וַוַּעַד יִהְיֶה לִזְנוּת, וְהַגָּלִיל יֶחֱרַב, וְהַגַּבְלָן יִשּׁוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגְּבוּל יְסוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחוֹנָּנוּ, וְחָכְמוֹת סוֹפְרִים תִּסָּרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא יִמָּאֲסוּ, וְהָאֱמֶת תְּהֵא נֶעֱדֶרֶת. נְעָרִים פְּנֵי זְקֵנִים יַלְבִּינוּ, זְקֵנִים יַעַמְדוּ מִפְּנֵי קְטַנִּים, בֵּן מְנַוֵּול אָב, בַּת קָמָה בְּאִמָּהּ, כַּלָּה בַּחֲמֹתָהּ, אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ, פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב, הַבֵּן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּישׁ מֵאָבִיו, וְעַל מָה יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם: (גמ') אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁל מֶלַח וְגָפְרִית, אֲבָל שֶׁל הֲדַס וְשֶׁל וֶורֶד מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר: אַף שֶׁל הֲדַס וְשֶׁל וֶורֶד אָסוּר, שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילָת מוּתָּר. וְלֵוִי אָמַר: אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילָת אָסוּר. וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילָת אָסוּר: וְעַל הָאִירוּס: מַאי "אִירוּס"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר: טַבְלָא דְּחַד פּוּמָא. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, עֲבַד לֵיהּ לִבְרֵיהּ טַנְבּוּרָא. אֲתָא אֲבוּהּ, תַּבְרֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מִיחֲלַף בַּטַּבְלָא דְּחַד פּוּמָא, זִיל עֲבִיד לֵיהּ אַפּוּמָא דַּחֲצָבָא אוֹ אַפּוּמָא דִּקְפִיזָא: בַּפּוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ עַל עַטְרוֹת כַּלּוֹת וכו': מַאי "עַטְרוֹת כַּלּוֹת"? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר ר' יוֹחָנָן: עִיר, שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: אֵיזֶהוּ עַטְרוֹת כַּלּוֹת? עִיר שֶׁל זָהָב, אֲבָל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כִּיפָּה שֶׁל מֵילָת. תָּנָא: אַף עַל חוּפַּת חֲתָנִים גָּזְרוּ. מַאי "חוּפַּת חֲתָנִים"? זְהוֹרִית הַמּוּזְהֲבוֹת. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: אֵלּוּ הֵן חוּפַּת חֲתָנִים, זְהוֹרִית הַמּוּזְהֲבוֹת, אֲבָל עוֹשֶׂה פַּפִּירִית וְתוֹלֶה בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה: שֶׁלֹּא יְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ יְוָונִית: תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה הָיָה הוּרְקָנוֹס מִבַּחוּץ וְאַרִיסְטוֹבְּלוּס מִבִּפְנִים. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין דִּינָרִים בְּקוּפָּה, וּמַעֲלִין לָהֶן תְּמִידִים. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָונִית, לָעַז לָהֶם בְּחָכְמַת יְוָונִית, אָמַר לָהֶן: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה אֵין נִמְסָרִין בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר, שִׁלְשְׁלוּ לָהֶם דִּינָרִים בְּקוּפָּה וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי חוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו, נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. אוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר אָדָם שֶׁיְּגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר אָדָם שֶׁיְּלַמֵּד לִבְנוֹ חָכְמַת יְוָונִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שָׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה וּבָא עוֹמֶר מִגַּגּוֹת צְרִיפִים, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכֵר, אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה? אֶלָּא, אִי לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אִי לָשׁוֹן יְוָונִית. וְאָמַר רַב יוֹסֵף בְּבָבֶל לָשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה? אֶלָּא, אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לָשׁוֹן פַּרְסִי. לָשׁוֹן יְוָונִית לְחוּד, וְחָכְמַת יְוָונִית לְחוּד. וְחָכְמַת יְוָונִית מִי אֲסִירָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַאי דִּכְתִיב "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי"? אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא, חָמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ תּוֹרָה, וְחָמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמָה יְוָונִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן אֶלָּא אֲנִי כָּאן, וּבֶן אֲחִי אַבָּא בְּעַסְיָא. שָׁאנֵי שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דִּקְרוֹבִין לַמַּלְכוּת הָווּ, דְּתַנְיָא מְסַפֵּר קוֹמִי, הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוֹלוֹס בֶּן רְאוּבֵן הִתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹמִי, שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶן חָכְמַה יְוָונִית מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִין לַמַּלְכוּת: בַּפּוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא כַּלָּה בָּאַפִּרְיוֹן וְכו': מַאי טַעֲמָא? מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא: מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בָּטְלָה הַחָכְמָה: תָּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁמֵּת ר' אֱלִיעֶזֶר נִגְנַז סֵפֶר תּוֹרָה. מִשֶּׁמֵּת ר' יְהוֹשֻׁעַ בָּטְלָה עֵצָה וּמַחֲשָׁבָה. מִשֶּׁמֵּת ר' עֲקִיבָא בָּטְלוּ זְרוֹעֵי תוֹרָה וְנִסְתַּתְּמוּ מַעְיְינוֹת הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בָּטְלוּ עַטְרוֹת חָכְמָה, שֶׁ"עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם". מִשֶּׁמֵּת ר' חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קָטוֹנְתָּא בָּטְלוּ חֲסִידִים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קָטוֹנְתָּא? שֶׁהָיָה מִקְּטַנֵּי חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָּנִין. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִין. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָה גּוֹבַאי וְרַבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי הוּכְפְּלוּ צָרוֹת: מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְתַנָּא: לֹא תִּיתְנֵי עֲנָוָה, דְּאִיכָּא אֲנָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְתַנָּא: לֹא תִּיתְנֵי יִרְאַת חֵטְא, דְּאִיכָּא אֲנָא:

הַדְרָן עֲלָךְ עֶגְלָה עֲרוּפָה וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אַזְלָא וְדִלְדְּלָה – ועם הארץ הולך ומידלדל, וְאֵין שׂוֹאֵל לישראל וְאֵין מְבַקֵּשׁ, עַל מִי יֵשׁ לְהִשָּׁעֵן, עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא חוּצְפָּא יִסְגֵּא – לקראת ביאת המשיח תרבה החוצפה בעולם, וְיוֹקֶר יַאֲמִיר – היוקר יגדל, הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהַיַּיִן למרות כן בְּיוֹקֶר משום שישתמשו בו הכל למשתה, וּמַלְכוּת תֵּהָפֵךְ לְמִינוּת, וְאֵין תּוֹכַחַת – לא יהיה מי שראוי להוכיח, בֵּית וַוַעַד של החכמים יהיה שמם מן הלומדים ותחת זה יִהְיֶה לְזִנּוּת – למקום שמתאספים בו בעלי זמה, וְהַגָּלִיל, שהיה שם תלמידי חכמים וחסידים יֶחְרַב, וְהַגַּבְלָן יִשּׁוֹם – יהיה שמם, וְאַנְשֵׁי הַגְּבוּל – אנשי גבול ארץ ישראל יְסוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר, וְלֹא יְחוֹנְנוּ – אין מי שיחון אותם, וְחָכְמוֹת סוֹפְרִים תִּסָּרַח – יהיה לבוז, וִירֵאֵי חֵטְא יִמָּאֲסוּ, וְהָאֱמֶת תִּהֵא נֶעְדֶּרֶת, נְעָרִים פְּנֵי זְקֵנִים יַלְבִּינוּ, זְקֵנִים יַעַמְדוּ מִפְּנֵי קְטַנִּים, "כִּי מְנַוֵּול אָב, בַּת קָמָה בְאִמָּהּ לחרפה ולביישה, כַּלָּה בַּחֲמוֹתָהּ, אויְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ", פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב – שתהיה עזות ולא יתביישו זה מזה, הַבֵּן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מֵאָבִיו, וְעַל מַה יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן, עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

(גמרא) אָמַר רַב, מה שגזרו על עטרות חתנים, לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא עטרה שֶׁל מֶלַח וְגָפְרִית – העשויה מאבן מלח, או מכסף וזהב, ומציירים אותו בגפרית, אֲבָל עטרה שֶׁל חֲדַס וְשֶׁל וֶרֶד מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר, אַף עטרה שֶׁל חֲדַס וְשֶׁל וֶרֶד אָסוּר, אבל שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילֶת – צמח כמין גומא הגדל במים מוּתָּר. וְלֵוִי אָמַר, אַף עטרה שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילֶת אָסוּר, וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ – וכן שנה לוי בברייתא שלו, אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵילֶת אָסוּר.

שנינו במשנה, בפולמוס של אספסיינוס גזרו על וכו' וְעַל הָאירוּס. שואלת הגמרא, מַאי אירוס. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, טַבְלָא דְּחַד פּוּמָא – פעמון שיש בעינבל אחד, שמקשקשים בו בבתי משתה. מספרת הגמרא, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא עָבַד לֵיהּ לִבְרֵיהּ טַנְבּוּרָא – עשה לבנו מין תוף שקולו צלול, ואפשר להשמיע בו צליל של שיר, אָתָא אֲבוּהּ – בא רב הונא, אביו של רבה בר רב הונא, ושברו, וכך אָמַר לֵיהּ רב הונא לרבה, גם דבר זה בכלל האיסור, כִּי מִיחַלַּף בְּטַבְלָא דְּחַד פּוּמָא שהוא האירוס שנאסר, מפני שקולו דומה, אלא, זִיל עֲבִיד לֵיהּ תוף אַפּוּמָא דְּחַצְבָא – על פי חבית אוֹ אַפּוּמָא דְּקַפִּיזָא – על פי כלי ששמו קפיזא שמכיל שלשה לוגים, ובכך לא יתחלף באירוס.

שנינו במשנה, בְּפוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת כַּלּוֹת וכו'. שואלת הגמרא, מַאי עֲטָרוֹת כַּלּוֹת. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עִיר שֶׁל זָהָב – עטרה עשויה מזהב, ועיר של זהב מצויירת עליה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵיזֶהוּ עֲטָרוֹת כַּלּוֹת עִיר שֶׁל זָהָב, אֲבָל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כִּיפָּה שֶׁל מֵילֶת – כמין כובע של צמר נקי.

תָּנָא בברייתא, אַף עַל חוּפַּת חֲתָנִים גָּזְרוּ. מבארת הגמרא, מַאי חוּפַּת חֲתָנִים, זְהוֹרִית הַמּוּזְהָבוֹת – בגד צמר צבוע שני, וקבועים בו רצועות של זהב, שמעמידים אותו בכיפה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵלּוּ הֵן חוּפַּת חֲתָנִים שאסורות, זְהוֹרִית הַמּוּזְהָבוֹת, אֲבָל עוֹשֶׂה פַּפִּירִית – עיגולים מעץ כמין כיפה, וְתוֹלֶה בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה כגון רצועות של זהב.

שנינו במשנה, וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ יְוָנִית. תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, שנלחמו שני האחים על המלוכה, והביא הורקנוס עמו את חיל רומי לעזרו, הָיָה הוֹרְקָנוֹס מְבַחוּץ לחומה, וְאַרִיסְטוֹבּוּלוֹס מִבְּפְנִים, בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין אלו שבפנים דִּינָרִים בְּקוּפָּה מתרומת הלשכה, וּמַעֲלִין לָהֶן אלו שבחוץ טלאים לצורך תְּמִידִים, הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית, לָעַז לָהֶם לאותם שבחוץ בְּחָכְמַת יְוָנִית באופן שאין הכל מבינים, אָמַר לָהֶן, כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה אֵין נִמְסָרִין בְּיֶדְכֶם, לְמָחָר שֹׁלְשְׁלוּ לָהֶם אותם שבפנים דִּינָרִים בְּקוּפָּה, וְהֶעֱלוּ לָהֶם אותם שבחוץ חֲזִיר במקום טלה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְחַצִּי חוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו בה, ואז נִוְדַּעְוָעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה מחמת חילול כבוד שמים, אוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ חכמים, אָרוּר אָדָם שֶׁיְגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר אָדָם שֶׁיְלַמֵּד לִבְנוֹ חָכְמַת יְוָנִית, וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שבאו הרומאים והחריבו את סביבות ירושלים, שָׁנִינוּ, מַעֲשֶׂה וּבָא עוֹמֶר מְגַנּוֹת צְרִיפִים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבְּקִעַת עֵין סוֹכַר שהם מקומות רחוקים, אף שמצוה להביא ממקום קרוב, כיון שלא נמצא בסביבות ירושלים.

מקשה הגמרא, אֵינִי – וכי אכן חכמת יוונית אסורה, וְהָאָמַר רַבִּי, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה לדבר בו, אֶלָּא אי לדבר לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אי לְשׁוֹן יְוָנִית שהיא לשון צח ויפה ואילו לשון סורסי הוא לשון עילג, וְאָמַר רַב יוֹסֵף, בְּבָבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה לדבר בו, אֶלָּא אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן פָּרְסִי שהוא יפה יותר מארמי, הרי מבואר בדברי רבי, שלשון יוונית מותרת. מתרצת הגמרא, לְשׁוֹן יְוָנִית לְחוּד, וְחָכְמַת יְוָנִית לְחוּד שאמנם לשון יוונית מותרת, אבל חכמת יוונית, שהיא שפת רמזים שהקרובים למלכות משתמשים בה, אסורה.

שוב מקשה הגמרא, וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַאי דִּכְתִיב באיכה "עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי" לי יש להצטער לבכות ולנוול את עיני יותר מכל משפחות עירי, אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא – רבן גמליאל דיבנה, חֲמֵשׁ מֵאוֹת מהם לָמְדוּ תּוֹרָה, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מהם לָמְדוּ חָכְמַת יְוָנִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן אחר החורבן אֶלָּא אֲנִי כָּאן, וּבֵן אָחִי אַבָּא בְּעַסְיָא, הרי שמותר ללמד חכמת יוונית. מתרצת הגמרא, שַׁאנִי שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל דִּקְרוֹבִין לְמַלְכוּת הָווּ והיה להם צורך להשתמש בחכמת יוונית לצורך ישראל, דְּתַנְיָא, מי שהוא מְסַפֵּר קוֹמֵי – מסתפר מלפניו ומניח בלורית מאחוריו, חֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי שהיו נוהגים לעשות כך לשם עבודה זרה, אולם אֲבָטּוֹלוֹס בֶּן רָאוּבֵן הִתִּירוּ לו חכמים לְסַפֵּר קוֹמֵי, לפי שֶׁהוּא קָרוֹב לְמַלְכוּת, וכן שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶן ללמוד חָכְמַת יְוָנִית מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִין לְמַלְכוּת.

שנינו במשנה, בַּפּוּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפִּרְיוֹן וכו' ושנינו שם שרבותינו התירו גזרה זו. אומרת הגמרא, מַאי טַעְמָא התירו רבותינו שתצא הכלה באפריון, מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא – שתהיה הכלה מכוסה בצאתה מבית אביה לבית בעלה.

שנינו במשנה, מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בן זכאי בָּטְלָה זִיו הַחָכְמָה. תָּנוּ רַבָּנָן, מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בן הורקנוס, נִגְנַז סֵפֶר תּוֹרָה – שהיו הלכות שבתורה שבעל פה סדורות בפיו ככתובות בספר. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, בָּטְלָה עֵצָה וּמַחְשָׁבָה – שהיה זהיר בדרשות ובקי בהלכות, ויודע להשיב על קושיות המינים. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא, בָּטְלוּ זְרוֹעֵי תּוֹרָה – עומק הסברא בתורה, וְנִסְתַּתְּמוּ מַעְיְנוֹת הַחָכְמָה – שהיה סומך את הלכות תורה שבעל פה על דרשות הפסוקים ועל האותיות היתירות והלשונות המשתנים במקרא. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, בָּטְלוּ עֲטָרוֹת חָכְמָה – שהיה עשיר מופלג, שֶׁ"עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם". מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא, בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קְטוֹנְתָּא,

המשך בעמוד 224

משיבה הגמרא, **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** שמ׳בשדך ושכחת׳ יש למעט **פְּרָט לְשֶׁצָּפוּ עוֹמְרִין** באויר על ידי הרוח ונפלו **לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ** ומתוך שהיה סבור שהם של חברו שכחם, שאין נוהג בהם דין שכחה, כיון שאינם בשדך.

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שלמדו מ׳בשדך׳ לרבות שכחת קמה, מנין ילמדו למעט צפו עומרין לשדה חבירו שאינם שכחה. משיבה הגמרא, חכמים למדים דין זה, **מִ׳בַּשָּׂדֶה׳ ׳בְּשָׂדְךָ׳** – ממה שהיתה יכולה תורה לכתוב כי תקצור קצירך ׳בשדה׳, וכתבה ׳בשדך׳, מכ״ף זו למדים רבנן שאם היתה השכחה שלא בשדך, אינה שכחה, אבל מעיקר המלה ׳בשדה׳ למדו לרבות שכחת קמה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ״ף, כי **׳בַּשָּׂדֶה׳ ׳בְּשָׂדְךָ׳ לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ** שזהו יתור שניתן לדורשו, שגם ללא דרשה ניתן לכתוב ׳בשדך׳ עם כ״ף, אם כן מ׳בשדה׳ הוא צריך ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון.

בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו, מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, צָפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** – היו העומרים באויר שדהו, ולא על שדהו ממש, כגון על גבי אבן או עמוד, או על עומרים אחרים, ושכחם, **מַהוּ,** האם חל עליהם דין שכחה או לא, והספק הוא, האם **אֲוִיר שָׂדֶה כְּשָׂדֶה דָּמֵי אוֹ לָאו כְּשָׂדֶה דָּמֵי.**

אָמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לְרַב פַּפִּי, וְאָמְרֵי לַהּ, רַב כַּהֲנָא לְרַב זְבִיד, תְּפַשּׁוֹט לֵיהּ את ספקו של רבי ירמיה, **מִדְּרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר, פְּרָט לְשֶׁצָּפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ** שאז לא חל עליהם דין שכחה, והבין רב כהנא, ש׳צפו׳ פירושו שהעומרים עומדים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם על שדהו ממש, ומבואר בכך, שגם אם העומרים צפים ואינם על גבי השדה ממש, **דַּחֲבֵירוֹ אֵין** – אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל **לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ,** גם אם אינם על השדה ממש **לֹא** מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה.

דחה רב פפי או רב זביד את הראיה, ואמר לרב כהנא, **וְלִיטַעְמֵיךָ** שהבנת ש׳צפו׳ שהזכיר רבי אלעזר, פירושו שעמדו באויר שדה חברו, אם כך משמע, שגם **לְתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵירוֹ, צָפוּ אֵין** – אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל אם הם **מוּנָּחִין** בשדה חברו ממש **לֹא** מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה, וכיצד אפשר לומר כך, **וְהָא** סוף סוף, הרי **בְּעֵינָן** שהעומר ישכח **׳בְּשָׂדְךָ׳** כדי שיחול עליו דין שכחה, שהרי זהו לימודו של רבי אלעזר, **וְלֵיכָּא** – וגם כשהעמרים על הארץ, עדיין אינו מתקיים תנאי זה. **אֶלָּא** ודאי, **לְתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵירוֹ** שאמר רבי אלעזר שאין נוהג בהם שכחה, כוונתו **וַאֲפִילּוּ** הם **מוּנָּחִין** על שדה חברו ממש, **וְהַאי דְּקָאָמַר** רבי אלעזר **צָפוּ** אין פירושו שהם צפים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם מונחים, אלא פירושו שהתרוממו ברוח ונפלו לתוך שדה חברו ממש, ונקט כך משום **דְּלֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ** שישכחו עומרים שלו בשדה חברו, **אֶלָּא בְּצָפוּ** ברוח באויר שדהו, וכך נפלו לתוך שדה חברו, אבל כשמונחים באויר ייתכן שאף בשדהו לא חל עליהם דין שכחה.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את ספקו של רבי ירמיה, בצפו עומרים בתוך שדהו. **תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא, **עוֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ** בעליו **לְהוֹלִיכוֹ** מן השדה **לָעִיר, וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי** עומר **חֲבֵירוֹ, וּשְׁכָחוֹ,** העומר **הַתַּחְתּוֹן** הרי הוא **שְׁכֵחָה, וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ שְׁכֵחָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, שְׁנֵיהֶם אֵינָן שְׁכֵחָה,** העומר **הַתַּחְתּוֹן** אינו שכחה **מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמוּן** תחת העומר העליון, **וְהָעֶלְיוֹן** אינו שכחה **מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף** באויר שדהו, ואינו על שדהו ממש. ומדקדקת הגמרא מכאן, **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** התנאים בברייתא **אֶלָּא בְּתַחְתּוֹן** אם הוא שכחה או לא, **אֲבָל בְּעֶלְיוֹן דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא הֲוַאי שִׁכְחָה,** הרי מפורש שכל שהעומר באויר שדהו ולא בשדהו ממש, אינו שכחה. דוחה הגמרא, לעולם נוהג דין שכחה גם בעומר העומד באויר שדהו, ומה שהעומר העליון כאן אינו שכחה, **שַׁאנִי הָתָם כֵּיוָן דְּאַחְזִיק בֵּיהּ** בעל הבית לפני שהניחו על עומר אחר, שהרי בכך עוסקת הברייתא, **זָכָה בֵּיהּ** ואינו נעשה שוב הפקר מדין שכחה.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** שטעם הפטור בעומר העליון הוא משום שזכה בו, **מַאי אִירְיָא** שנקטה הברייתא שהניחו **עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ, אֲפִילּוּ** אם יניחנו **בְּשָׂדֶה נַמִּי** פטור מטעם זה, ומדוע נקטה הברייתא את הפטור דווקא באופן זה. מתרצת הגמרא, **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן היה לברייתא לנקוט את פטורו גם כשהניחו על גבי קרקע, שפטור משום שכבר זכה בו, **וְהַאי דְּקָתָנֵי** בברייתא שהניחו **עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ, מִשּׁוּם** שרצתה לפרש גם את דינו של עומר **הַתַּחְתּוֹן** שנחלקו בו תנא קמא ורבי יהודה. מקשה הגמרא, כיצד תאמר שטעם הפטור של העומר העליון הוא משום שזכה בו, **וְהָא ׳מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף׳ קָאָמַר** בברייתא, הרי מפורש שהטעם הוא משום שצף באויר. מתרצת הגמרא, **אֵימָא** – אמור בברייתא, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא ׳כְּצָף׳** בתוספת כ״ף הדמיון, ופירושו, שכיון שזכה בו, אף שהניחו מידו, הרי הוא כאילו הוא צף עדיין מן השדה ומונח בידו, ולא חל עליו דין שכחה.

הגמרא חוזרת לענין עגלה ערופה. **אָמַר אַבָּיֵי, הֲרֵינִי** כאן בפומבדיתא מוכן להשיב לכל שואל בעומק ובחריפות **כְּבֶן עַזַּאי** שהיה חריף והיה יושב ודורש **בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא.** כיון שכך, **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְאַבָּיֵי, שְׁנֵי חֲלָלִים** – שני הרוגים מוטלים **זֶה עַל גַּבֵּי זֶה** ואחד משוך מעט מהברו, ומתוך כך יש לכל אחד מהם עיר קרובה אחרת, **מַהֵיכָן הוּא מוֹדֵד** את העיר המביאה עגלה ערופה. ויש בשאלה זו כמה צדדים, שהרי יתכן שההרוג התחתון קרוי ׳טמון׳, שהעליון מסתירו, ואין מביאים עליו עגלה ערופה. ויתכן שההרוג העליון קרוי ׳צף׳ מאחר שאינו נוגע בארץ, והרי אין מביאים עליו עגלה ערופה, כפי שלמדנו במשנה שאין מביאין עגלה ערופה בנמצא חלל צף. ומאידך יתכן שכיון שההטמנה או ההגבהה היא דרך מין במינו, שהוא אדם כמותו, אינו נחשב הפסק, ואין זה ׳טמון׳ או ׳צף׳. ויתכן גם שסברת ׳מין במינו׳ נכונה רק לגבי שלא יקרא ׳טמון׳ ולא לגבי שלא יקרא ׳צף׳. או ההיפך, רק לגבי ׳צף׳ ולא לגבי ׳טמון׳. וביאר השואל את הספק, האם נאמר שגם כשההטמנה היא דרך **מִין בְּמִינוֹ** שהרי הוא אדם כמותו, גם בכגון זה **הָוֵי** התחתון **טָמוּן,** שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא ׳טמון׳, אבל לענין שלא יקרא ׳צף׳ סברת מין במינו נכונה היא, **וּמִין בְּמִינוֹ** – וכשההגבהה היא דרך מין במינו **לֹא הָוֵי** בכך **צָף, וּמֵעֶלְיוֹן מוֹדֵד** – והעיר הקרובה לעליון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לתחתון. **אוֹ דִּלְמָא,** גם כשההגבהה היא דרך **מִין בְּמִינוֹ, הָוֵי** ההרוג העליון **צָף,** שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא ׳צף׳, אבל לענין שלא יקרא ׳טמון׳ סברת מין במינו נכונה היא, **וּמִין בְּמִינוֹ** – וכשההטמנה היא דרך מין במינו **לֹא הָוֵי** בכך **טָמוּן, וּמִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד** – והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לעליון. **אוֹ דִּלְמָא,** גם כשההגבהה היא דרך **מִין בְּמִינוֹ הָוֵי** בכך **טָמוּן, וּמִין בְּמִינוֹ הָוֵי** כמו כן **צָף** שאין סברת מין במינו נכונה לא לענין שלא יקרא טמון ולא לענין שלא יקרא צף, **וְלֹא מִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד וְלֹא מֵעֶלְיוֹן מוֹדֵד** – והן העיר הקרובה לעליון, הן הקרובה לתחתון, שתיהן אינן מביאות עגלה ערופה.

אָמַר לֵיהּ אביי,

מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה, **מֵיתִיבִי,** נאמר בפרה ׳אשר לא עלה עליה **עוֹל׳, אֵין לִי** שפוסל בה **אֶלָּא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן** שפוסלות בפרה, **אֲמַרְתָּ, קַל וָחוֹמֶר** הוא, **וּמָה עֶגְלָה** שקלה היא בכך **שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, שֶׁאֵר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ** שכן כתוב בה ׳אשר לא עובד בה׳, **פָּרָה** שחמורה היא בכך **שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ** שכן כתוב בה ׳אשר אין בה מום׳, **אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר** שאין זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בפרה ׳אשר לא עלה עליה **עוֹל׳, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בעגלה ׳אשר לא משכה **בְּעוֹל׳ מַה לְּהַלָּן** בעגלה **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אַף כָּאן** בפרה **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת** בה.

ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה את הקושיא. שואלת הגמרא, **מַאי ׳אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר׳** שאמרה הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע תאמר כך. משיבה הגמרא, **וְכִי תֵּימָא, אֵיכָא לְמִיפְרַךְ** על קל וחומר זה, **מַה לְּעֶגְלָה** שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך **שֶׁכֵּן שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ** שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, תאמר בפרה שקלה היא בכך שאין השנים פוסלות בה, לכך לא יפסלו בה שאר עבודות. **אִי נָמִי** עוד ניתן לפרוך את הקל וחומר, **קָדְשִׁים יוֹכִיחוּ, שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, וְאֵין עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן,** הרי שאין פסול המום גורם שעבודות יפסלו בה, לכך אמרה הברייתא שיש ללמוד זאת מגזרה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן ׳עוֹל׳, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ׳עוֹל׳, מַה לְּהַלָּן** בעגלה, אף **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** פוסלות, **אַף כָּאן** בפרה, אף **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** פוסלות. ועתה, אחר שנתבארה הברייתא, מקשה ממנה הגמרא על דברי רב, **וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָה** – הרי המקור שיפסלו בפרה שאר עבודות מלבד עול, אינו אלא מעגלה, ואם כך, **מַה לְּהַלָּן** בעגלה, אין עבודת משא פוסלת בה **עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ, אַף כָּאן** בפרה, לא תפסול בה עבודת משא **עַד שֶׁתִּמְשׁוֹךְ,** ומדוע חילק רב בכך בין פרה לעגלה.

מתרצת הגמרא, **תַּנָּאֵי הִיא** – דבר זה, מהו המקור ששאר עבודות מלבד עול פוסלות בפרה, שנוי במחלוקת תנאים, **דְּאִיכָּא** תנא **דְּמַיְּיתֵי לָהּ** בגזרה שוה **מֵעֶגְלָה** והיא הברייתא האמורה, **וְאִיכָּא** תנא **דְּמַיְּיתֵי לָהּ** ששאר עבודות פוסלות בפרה **מִנּוּפָּה דְּפָרָה** – מפרשת פרה אדומה עצמה, **דְּתַנְיָא,** נאמר בפרה ׳אשר לא עלה עליה **עוֹל, אֵין לִי** שיפסול בה **אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, ׳אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל׳,** ולא נאמר ׳אשר לא עלה עול עליה׳, לכן דורשים ׳אשר לא עלה עליה׳ **מִכָּל מָקוֹם** גם אם אינה עול, **אִם כֵּן,** כיון שלאו דווקא עול פוסל בה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳עוֹל׳,** לומר, **עוֹל פּוֹסֵל** בה **בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה,** כלומר שהניח העול לצורך שהפרה תישא את העול, **בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – שאינו צריך שהפרה תישא עכשו את העול, אלא הניח העול על הפרה כדי להקל משאו מידו, ואילו **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת בה אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה באקראי להקל משאו מידו. ומעתה, רב שחילק בין פרה לעגלה, שפרה פוסלת משעת עליית המשא, ובעגלה עד שתמשוך, לא למד פסול שאר עבודות בפרה מעגלה, אלא סבר כברייתא זו, שלמדה שאר עבודות בפרה מפרשת פרה אדומה עצמה.

מקשה הגמרא, לדברי הברייתא שלמדה את שאר העבודות מגופה של פרה, מדוע אתה מרבה שאר עבודות בפרה, **וְאֵימָא, ׳אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ׳** שמשמע כל דבר מלאכה, הרי הוא **כְּלָל,** ומה שנאמר אחריו ׳עול׳, הרי הוא **פְּרָט,** נמצא שהוא **כְּלָל וּפְרָט,** והמדה היא, שכשיש כלל ופרט **אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט,** שהפרט פירושו של כלל, נמצא, **עוֹל אֵין** – יפסול בה, אבל **מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא** יפסול בה. מתרצת הגמרא, ׳**אֲשֶׁר**׳ שנאמר כאן **רַבּוּיָא הוּא,** ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.

אומרת הגמרא, **וְתַנְיָא נַמִּי גַּבֵּי עֶגְלָה כִּי הַאי גַּוְונָא** – כאותם דרשות ששנינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה ׳אשר לא משכה **בעוֹל׳, אֵין לִי** שפוסל בה **אֶלָּא עוֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן** שפוסלות בה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** לפני זה בפסוק, ׳**אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ׳,** הרי שעבודה **מִכָּל מָקוֹם** פוסלת בה, **אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק ׳**עוֹל׳,** לומר, **עוֹל פּוֹסֵל** בה **בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל משאו מידו, ואילו **שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת** בה **אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה באקראי.

מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, **וְאֵימָא** שמה שנאמר בתחילת הפסוק ׳**אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ׳** שמשמע כל עבודה, הרי הוא **כְּלָל,** ומה שנאמר אחר כך ׳**עוֹל׳,** הרי הוא **פְּרָט,** נמצא שהוא **כְּלָל וּפְרָט,** והרי **אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט,** נמצא **עוֹל אֵין** – יפסול בה, אבל **מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא** יפסול בה. מתרצת הגמרא, ׳**אֲשֶׁר**׳ שנאמר כאן **רַבּוּיָא הוּא** ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן – שאלתי את רבי יוחנן, **מִשִּׁיכַת עוֹל** שפוסלת בעגלה, **בְּכַמָּה** היא פוסלת. **אָמַר לִי** משתמשוך **כְּמְלֹא עוֹל** היא נפסלת. **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני בית המדרש, ׳כמלא עול׳ שאמר רבי יוחנן, האם **לְאָרְכּוֹ** של עול אמר, **אוֹ לְרָחְבּוֹ. אָמַר לְהוּ הַהוּא מֵרַבָּנָן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – לי פירש רבי יוחנן, **מְשִׁיכַת עוֹל לְרָחְבּוֹ** שהוא **טָפַח.** שואלת הגמרא, **וְלֵימָא** אם כך ששיעור המשיכה הוא **טָפַח** ולשם מה הוזכר עול. משיבה הגמרא, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** רבי יוחנן בכך, **שִׁיעוּרָא דְּעוֹל** לרחבו **טָפַח הָוֵי, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בכך ששיעור עול הוא טפח, **לְמִקָּח וּמִמְכָּר** – שהפוסק עם חברו למכור לו עול סתם, צריך לתת לו עול ברוחב טפח.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבִיא עֶגְלָה בְּנַחַל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא עגלה שהיא **דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה** עדיין **פֵּירוֹת** שהרי בת שנתה היא ולא ילדה, **וְיֵעָרֵף** בנחל איתן שהוא **בִּמְקוֹם** קשה **שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ** לחלל זה **לַעֲשׂוֹת פֵּירוֹת.** מבררת הגמרא, **מַאי** כוונת רבי יוחנן בן שאול שלא הניחו לו לעשות **פֵּירוֹת, אִילֵימָא** פירות **פָּרֶיהָ וּרְכִיבָהּ** שלא הניחו להרוג לעסוק בה, **אֶלָּא מַעְתָּה אֲזָקֵן וְאַסָּרִים** שנמצאו חללים, **הָכִי נַמִּי דְּלֵא עָרְפִינַן** – וכי אין עורפים עליהם עגלה, מכיון שאינם ראויים ללדת, **אֶלָּא** פירות אלו הכוונה שלא הניחו לו לעשות עוד **מִצְוֹת.**

שנינו במשנה, **וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נַחַל אֵיתָן, אֵיתָן כְּמַשְׁמָעוֹ קָשֶׁה. תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת בלעם, כשראה את הקיני,

אומרים ראינו ואחד אומר לא ראיתם **לֹא** נלך אחר רוב דעות, ויוכל האחד להכחישם, ונערוף את העגלה, **קָא מַשְׁמַע לָן** הסיפא, שגם אז הולכים אחר רוב דעות, ואין האחד יכול להכחישם, ואין עורפים את העגלה.

שנינו במשנה, **מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחִין כו׳. תָּנוּ רַבָּנָן, מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין בְּטֵלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עַל הַסָּפֵק** שאין יודעים מי ההורג, ולכך **מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין בְּגָלוּי** והרי ההורגים מוכרים לנו, **בְּטֵלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה.**

שנינו במשנה, **מִשֶּׁרַבּוּ הַנֹּאֲפִין כו׳. תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפרשת סוטה ׳וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן׳, מכאן אנו למדים, **בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ** אם חטאה או לא, אבל אם **אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ,** וכיון שרבו הנואפים, הרי אין האנשים מנוקים מעוון, ולכך בטלו מי המרים, **וְאוֹמֵר** פסוק נוסף, **״לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה כו׳״** שואלת הגמרא על דברי הברייתא, **מַאי וְאוֹמֵר** – מה מלמדנו פסוק זה. משיבה הגמרא, **וְכִי תֵימָא, עָוֹן דִּידֵיהּ אֵין** – הוא בלבד מעכב את בדיקת מי המרים, אבל עוון **דְּבְנֵיהּ וּדְבְנָתֵיהּ לֹא** מעכבים את הבדיקה, לכך **תָּא שְׁמַע** פסוק נוסף **״לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאֲפָנָה״** שאף עוון בנותיו וכלותיו מעכבים את הבדיקה. ומבארת הגמרא שגם המשך הפסוק הוצרך ללמדנו, **וְכִי תֵימָא, עָוֹן** האיש הבועל **אֵשֶׁת אִישׁ אֵין** – הוא בלבד מעכב את הבדיקה, אבל **עָוֹן דִּפְנוּיָה לֹא** מעכב, לכך **תָּא שְׁמַע** את המשך הפסוק, **״כִּי הֵם עִם הַזּוֹנוֹת יִפְרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְגו׳״** ו׳הזונות׳ משמע פנויה, לומר שאף בעוון זנות עם פנויה אין המים בודקים את אשתו. עוד מבארת הגמרא את סוף אותו פסוק, **מַאי ״וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מַקְפִּידִין עַל עַצְמְכֶם** מלהכשל בזנות, אז **מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לָאו,** הרי אינכם מנוקים מעון, ואז **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.**

ממשיכה הברייתא, **מִשֶּׁרַבּוּ בַּעֲלֵי הַנָּאָה,** ומתוך כך אינם טורחים לעיין בדין ולהוציא הדבר לאשורו, **נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים** מתוך כך, **וְאֵין נוֹחַ** לקדוש ברוך הוא **בָּעוֹלָם.**

מִשֶּׁרַבּוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין – דיינים המכבדים בעל דין אחד על פני חברו, **בְּטֵל ׳לֹא תָגוּרוּ מפני איש׳ וּפָסַק ׳לֹא תַכִּירוּ פנים במשפט׳, וּפָרְקוּ עוֹל שָׁמַיִם** מעליהם, **וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בָּשָׂר וָדָם.**

מִשֶּׁרַבּוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין – עורכי הדיינים המתלחשים עם הדיינים בדבר זכותו של זה וחובתו של זה, נגרמת בכך הטיית המשפט, ואז **רַבָּה חֲרוֹן אַף בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט׳,** מכאן ששכינה שרויה כשיש משפט, ובהטיית המשפט היא מסתלקת.

מִשֶּׁרַבּוּ האנשים העושים מעשיהם להנאתם, שעליהם נאמר **׳אַחֲרֵי בִּצְעָם לְבָם הוֹלֵךְ׳,** על ידי כך **רַבּוּ** המשבחים את הרשעים, שעליהם נאמר **׳הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רַע׳.**

מִשֶּׁרַבּוּ ׳הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רַע׳, רַבּוּ צעקות **הוֹי הוֹי בָּעוֹלָם,** שכך נאמר, ׳הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע׳.

מִשֶּׁרַבּוּ גסי הרוח שדרכם להיות **מוֹשְׁכֵי הָרוֹק** בפיהם, **רַבּוּ הַיְּהִירִים, וְנִתְמַעֲטוּ** עקב כך **הַתַּלְמִידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ** ומחפשת אותם, כיון שאינה מתקיימת בגסי הרוח.

מִשֶּׁרַבּוּ הַיְּהִירִים, הִתְחִילוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנָּשֵׂא לַיְּהִירִים, לפי **שֶׁאֵין דּוֹרֵינוּ רוֹאֶה אֶלָּא לַפָּנִים** ועל ידי יהירותם נראים להן חשובים. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי אכן כך הוא, שהיהירים מקובלים על נשותיהם, **וְהָאָמַר מַר, הַאי מַאן דְּמִיהַר, אֲפִילּוּ אַאינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לֹא מִיקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר, ׳גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנֶוֶה׳** ופירושו **׳לֹא יִנֶוֶה׳ אֲפִילּוּ בְּבֵנֶוֶה שֶׁלּוֹ.** מתרצת הגמרא, **מַעִיקָּרָא קָפְצָה עֲלֵיהּ** – מתחילה קופצת עליו, אולם **לְסוֹף מִיתַּזֵּיל עֲלֵיהוּ** – בסוף נמאס בעיניהן.

מִשֶּׁרַבּוּ מַטִּילֵי מְלָאי עַל בַּעֲלֵי בָתִּים – דיינים הנותנים סחורה לבעלי בתים להתעסק בה ולעשות ריוח לדיינים, **רַבָּה הַשּׁוֹחַד וְהַטָּיַת מִשְׁפָּט** שהרי הדיינים משוחדים בכך ונוטה לבם למי שהרויח להם, **וּפָסְקָה טוֹבָה.**

מִשֶּׁרַבּוּ הדיינים האומרים למי שעושה להם טובה **׳מְקַבְּלֵנִי טוֹבָתְךָ׳ ׳וּמַחֲזִקְנִי טוֹבוֹתֶיךָ׳,** אינם יראים מן הדיינים, ועקב כך **רַבּוּ ׳אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׳,** ואין אימת הגדולים על הקטנים, ואז **שְׁפָלִים הוּגְבְּהוּ וְהַגְּבוֹהִים הוּשְׁפָּלוּ** ואין ניכר בין גבוה לשפל, **וּמַלְכוּתָא אַוְלָא וְנָוְלָא** – ומלכות ישראל הולכת ומתנוולת.

מִשֶּׁרַבּוּ צְרֵי עַיִן מלהנות לאחרים, **וְטוֹרְפֵי טֶרֶף** – גזלנים, **רַבּוּ מְאַמְּצֵי הַלֵּב** מן העניים מלתת להם צדקה **וְקוֹפְצֵי יָדַיִם מִלְّהַלְווֹת, וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה ״הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דבר עם לבבך בליעל וְגו׳״** ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה׳ והיה בך חטא״.

מִשֶּׁרַבּוּ נשים ההולכות **׳נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם׳** ובאות על ידי כך לידי ניאוף, **רַבּוּ** הבעלים המקנאים לנשותיהם, וצריכים להשקותן **מַיִם הַמָּרִים, אֶלָּא שֶׁפָּסְקוּ** המים המרים מלבדוק, כאמור לעיל.

מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת, נִתְמַעֲטוּ הַיָּמִים של חיי האדם **וְנִתְקַצְּרוּ הַשָּׁנִים, דִּכְתִיב ׳וְשׂוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה׳.**

מִשֶּׁרַבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב – הסומכים על בינתם ואינם מתאמצים לשמוע היטב מפי רבם, לא הבינו התלמידים את רבותיהם, ועקב כך **רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל.**

מִשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִילֵּל שֶׁלֹּא שִׁימְּשׁוּ כָּל צוֹרְכָּן, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת.

מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הָעוֹבְרֵי כּוֹכָבִים, הָיוּ בביכול **יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאָחוֹר** בלשון נקיה, והכוונה היא להיפך.

שנינו במשנה, **מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר כו׳** בטלו האשכולות. שואלת הגמרא, **מַאי אֶשְׁכּוֹלוֹת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ** – שתורתו אמת ואין בה פגם, ולא שכחה.

שנינו במשנה, **יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדָיַת הַמַּעֲשֵׂר כו׳.** שואלת הגמרא, **מַאי מַעֲמָא** ביטל את וידוי המעשרות. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי חֲנִינָא, לְפִי שֶׁאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ** – את מעשר ראשון **כְּתִיקּוּנוֹ, דְּרַחְמָנָא אָמַר דְּיָהֲבֵי לַלְוִיִּם** – שיתנוהו ללויים,

---

בָּטְלוּ חֲסִידִים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קָטוֹנְתָּא, שֶׁהָיָה מִקְּטַנֵּי וסופם של **חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי, בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָּנִין. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא, בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִין. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, עָלָה גּוֹבְאֵי וְרַבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי, הוּכְפְּלוּ צָרוֹת.**

שנינו במשנה, **מִשֶּׁמֵּת רַבִּי, בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְתַנָּא** השונה את המשנה, **לֹא תִּיתְנֵי** במשנתך **עֲנָוָה, דְּאִיכָּא אֲנָא** – שהרי יש אותי, שאני עניו. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְתַנָּא, לֹא תִּיתְנֵי** במשנתך **יִרְאַת חֵטְא, דְּאִיכָּא אֲנָא** – שהרי יש אותי, שאני ירא חטא.

הַדְרָן עֲלָךְ עֶגְלָה עֲרוּפָה
וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה

נביאים

נחום פרק־א ד־י

ד גּוֹעֶר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל־הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב אֲמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל: ה הָרִים רָעֲשׁוּ מִמֶּנּוּ
וְהַגְּבָעוֹת הִתְמוֹגָגוּ וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו וְתֵבֵל וְכָל־יֹשְׁבֵי בָהּ: ו לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמֹוד וּמִי יָקוּם בַּחֲרוֹן
אַפּוֹ חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ: ז טוֹב יְהוָה לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: ח וּבְשֶׁטֶף
עֹבֵר כָּלָה יַעֲשֶׂה מְקוֹמָהּ וְאֹיְבָיו יִרְדֹּף־חֹשֶׁךְ: ט מַה־תְּחַשְּׁבוּן אֶל־יְהוָה הוּא עֹשֶׂה לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם
צָרָה: י כִּי עַד־סִירִים סְבֻכִים וּכְסָבְאָם סְבוּאִים אֻכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ מָלֵא:

רש"י

(ד) גוער בים. כמשמעו ודוגמא הוא כלפי העכו"ם שנמשלו למים כענין שנאמר (ישעיה יז) לאומים כשאון מים כבירים ישאון: **וכל הנהרות החריב.** כאן ניבא שעתיד הקב"ה להמליך את נבוכדנצר (ירמיה כה) בימי יהויקים ויתן את אשור ואת כל הארצות לחרב: **אומלל בשן וכרמל.** מושבות הטובים: **ופרח לבנון אומלל.** חכמי ישראל פירשו כלפי מיני מגדים שנטע שלמה בבהמ"ק שהיו של זהב וכיון שנכנסו גוים להיכל יבשו: **(ה) הרים רעשו ממנו.** המלכים והשרים מהכשדים יפחדו מגזירתו: **ותשא הארץ.** משאת עשן: **(ו) נתכה.** הגיע לארץ כמו (שמות ט) ומטר לא נתך ארצה: **נתצו ממנו.** מאימתו: **(ז) טוב ה' למעוז.** ואף בשעה שהוא נפרע מאויביו לא זזו רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת בשר ודם שכשהוא עסוק בזו אינו פנוי בזו כענין שנא' (שם טו) ה' איש מלחמ' ה' שמו כמו שהוא במכילתין: **ויודע.** את צרכי חוסי בו: **(ח) ובשטף עובר.** ובחמה שוטפת: **כלה יעשה מקומה.** של ארץ ומוסב זה על ותשא הארץ מפניו כמו שאמור למעלה: **(ט) כלה הוא עושה.** לנינוה ומלכי אשור לא ישנה להם עוד פעם אחרת: **(י) כי עד סירים סבוכים.** כלומר פתאום תבא עליהם מכתם ולא ירדו מכבודם מעט מעט כי בעוד שהסירים והקוצי' נסבכים נשרשים בחזקה: **וכסבאם סבואים.** ועודם במשתיהן ובשמחתן ויש פותרין כי עד סירים לשון הסרה: **אכלו כקש יבש.** אשר נתמלא ונגמר בשולו ויבש: **מלא.** אשובי"ר בלע"ז וכן מלאתך, המלאה הזרע:

מצודת דוד

(ד) גוער בים וגו'. הוא משל על כריתת השרים מנינוה: **אמלל בשן** וגו'. הם מקומות מרעה השמן והוא משל על אבדן בעלי העושר: **ופרח** וגו'. ר"ל יכלה הצלחתם: **(ה) הרים רעשו.** מפחדו ירעשו ההרים וימסו הגבעות גם הוא משל על שרי נינוה וכפל הדבר במ"ש: **ותשא הארץ מפניו.** הארץ תשרף מפני אש חמתו והוא משל על גודל הרעדה והכליון: **ותבל.** הוא החלק מן הארץ המיושבת מבני אדם: **(ו) מי יעמוד.** מי יוכל להתקיים לפני זעמו: **ומי יקום** וגו'. כפל הדבר במ"ש: **נתכה כאש.** היא נשפכת לכלות ולהאביד כאש ההולך ושורף: **והצורים.** הסלעים נתצו ונכתתו ממני ר"ל בעלי הכח יחלשו ויאבדו: **(ז) טוב ה' למעוז** וגו'. ר"ל אף ביום צרה כשהוא עוסק בהבאת המשפט עכ"ז הוא טוב אז להיות למעוז ולחוזק ונותן לב לדעת את החוסים בו להזמין להם הצלה ועזר לא כבשר ודם שאין מי יעמוד לפניו בעת זעמו ולא יתן אז לב להיטיב עם מי: **(ח) ובשטף עובר.** הנה בשטף מים רבים יעשה כלה את מקום נינוה שזכר בתחילת הנבואה ר"ל האויב הבא והוא נ"נ הוא יכלה הכל כמו שטף מים העובר השוטף הכל מבלי ישאר מה: **ואויביו.** החושך ירדף את אויביו הם אנשי אשור: **(ט) מה תחשבון.** ר"ל אתם אנשי נינוה מה תחשבון על ה' הגוזר עליכם את הכלייה הזאת אם תחשבו להנצל מידו דעו כי כלה הוא עושה לכם ולא תקום הצרה פעמים כי בפעם אחת יכלה אתכם: **(י) כי עד סירים סבוכים.** בעוד שהקוצים יהיו מסובכים ונאחזים אלה באלה ר"ל בעוד שיהיו אנשים בתכלית החוזק מקובצים יחד באגודה אחת: **וכסבאם סבואים.** כאשר המשכרים יהיו עוסקים בשכרות היין פתאום יהיו נאכלים כקש יבש שנמלא ונשלם בשולו שהוא קל להשרף:

מצודת ציון

(ד) גוער. ענין צעקת נזיפה: **החריב.** ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): **אמלל.** ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו): **לבנון.** שם יער: **(ה) התמוגגו.** מל' המגה והמסה: **ותשא.** ענין שרפה כמו שאו משאת (ירמיה ו): **(ו) נתכה.** ענין התכה ושפיכה כמו ותתך חמתי (שם מד): **והצורים.** מל' צור וסלע: **נתצו.** מל' נתיצה ושבירה: **(ז) למעוז.** ענין חוזק: **חוסי.** ענין בטחון: **(ח) ובשטף.** ענין מריצת המים כמו כנחל שוטף (שם מז): **(י) סירים.** מין קוצים כמו כקול הסירים (קהלת ז): **סבוכים.** ענין אחיזה וקליעה וכן סבכי היער (ישעיה י): **וכסבאם סבואים.** ענין שתיית משקים המשכרים כמו ונסבאה שכר (שם כו): **אכלו.** נאכלו ר"ל נשרפו: **מלא.** ענין השלמה ר"ל נשלם בשולו:

כתובים

תהלים פרק־לה טז־כח

טז בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרַק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ יז אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃
יח אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ יט אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כ כִּי לֹא
שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃ כא וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח | הֶאָח רָאֲתָה
עֵינֵנוּ׃ כב רָאִיתָה יְהוָה אַל־תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ כג הָעִירָה וְהָקִיצָה לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי
לְרִיבִי׃ כד שָׁפְטֵנִי כְּצִדְקְךָ יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־לִי׃ כה אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל־יֹאמְרוּ
בִּלַּעֲנוּהוּ׃ כו יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ | יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים עָלָי׃ כז יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ
חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ׃ כח וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃

רש"י

(טז) בחנפי לעגי מעוג וגו׳. בשביל חניפות של ליצנות אכילה ושתיה שמחניפין לשאול בשביל שיאכילם וישקם חורקים עלי שיניהם: מעוג לשון אכילה כמו אם יש לי מעוג דאליהו (מלכים א י״ז), ומנחם פתר אותו לשון עוגה קטנה (שם) וכן אם יש לי מעוג: **(יז) כמה תראה.** כמה ארך אפים יש לפניך לראות כל אלה: **משואיהם.** מחשך שלהם: **מכפירים יחידתי.** מוסב על השיבה נפשי השיבה מכפירים יחידתי, (יחידתי נשמתי סא״א): **(יט) אויבי שקר.** ששונאין אותי על דבר שקר שמעידין עלי מה שלא עלה במחשבתי מעולם אל ישמחו במפלתי: **שונאי.** ששונאי׳ אותי אל יקרצו עלי עין וללעוג בעיניהם על מפלתי: **יקרצו.** צינאנ״ט בלע״ז: **(כ) על רגעי ארץ.** על דכאי ארץ, וכן רוגע הים (ירמיה ל״א) עורי רגע (איוב ד׳), וכן פירש דונש: **(כא) האח האח.** לשון שמחה מתהלל בתאות לבו מרוב שמחת׳ שרואים תאותם מתקיימת: **(כג) העירה והקיצה.** פמליא של מעל׳ לשפוט משפטי מאויבי:

מצודת דוד

(טז) בחנפי. המה יתחברו עם החנפים הלועגים ומתלוצצים בבני אדם ובעבור מתן החררה שמקבלים ממי שרוצה בזה וכל אחד מהם חרק עלי שניו דרך כעס וקצף: **(יז) כמה תראה.** עד מתי תראה בעניי ולא תושיע: **השיבה.** הצל נפשי מחשכת הצרות אשר יביאו עלי: **(יח) אודך.** ואז אודך בקהל רב: **(יט) אויבי שקר.** אויבים לי בחנם: **יקרצו עין.** מלת אל משמשת בשתים כאלו אמר אל יקרצו עין בדרך לעג: **(כ) כי לא שלום ידברו.** כל דבריהם בריב ומצה: **ועל רגעי ארץ.** על הנסתרים מפניהם בבקעי ארץ יחשבו מרמה: **(כא) ויריחיבו.** בשחוק רב: **ראתה עינינו.** מה שחפצנו לראות: **(כב) ראיתה.** הלא ראיתה שמחתם עלי אל תשתוק להם מלקחת מהם נקמתי: **(כג) למשפטי.** לעשות משפטי ולריב ריבי: **(כד) כצדקך.** כפי מדת צדקך ולא כמעשי: **(כה) האח נפשנו.** שמחה נפשנו: **בלענוהו.** בלענו את דוד: **(כו) יחדיו.** כולם יחדו וכ״א יראה בבושת חבירו: **שמחי רעתי.** השמחים בבוא עלי הרעה: **המגדילים עלי.** המתגאים ומחזיקים עצמם לגדולים למולי: **(כז) חפצי צדקי.** החפצים שאמצא צדקה מה׳: **ויאמרו תמיד.** בכל עת יאמרו יגדל כבוד ה׳ החפץ בשלום עבדו: **(כח) צדקך.** הצדקה שעשית לי: **כל היום.** אספר תהלתך:

מצודת ציון

(טז) מעוג. חררה ועוגה כמו אם יש לי מעוג (מ״א יז): **חרוק.** ענין שחיקת וטחינת השינים אלו באלו בהתקצף כמו ויחרקו שן (איכה ב): **(יז) כמה.** ענין זמן רב: **משואיהם.** ענין חושך: **מכפירים.** חזקים ככפירים: **יחידתי.** נשמתי: **(יח) עצום.** ענין רבוי וכן עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו): **(יט) לי.** עלי: **יקרצו.** ענין נדנוד העין ללעג וכן קורץ בעיניו (משלי כ׳): **(כ) רגעי.** ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ד׳): **(כא) האח.** ענין ל׳ שמחה הוא וכן אמרה צור על ירושלים האח (יחזקאל כ״ו): **(כו) המגדילים.** מל׳ גדול: **(כח) תהגה.** תדבר:

משניות מסכת כלים

ג חָבִית שֶׁנִּקְבָּה וַעֲשָׂאָהּ בִּזֶּפֶת, וְנִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַזֶּפֶת מַחֲזִיק רְבִיעִית — טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. חֶרֶס שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאוּ בִּזֶּפֶת, אַף עַל פִּי מַחֲזִיק רְבִיעִית — טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו.

ד חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וּטְפָלָהּ בְּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים — טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק מִמֶּנָּה חֲרָסִין, אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִין מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָן בְּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִין עוֹמְדִים—טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. הָיָה בָהּ חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית — כֻּלָּהּ מִטַּמָּא בְּמַגָּע, וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר.

ה הַטּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס הַבָּרִיא — רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמְּאִים; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטּוֹפֵל אֶת הַבָּרִיא — טָהוֹר,

פירוש ברטנורא

ג חבית שניקבה. במוציא זית, וטהרה, כשחזר ועשאה בזפת, מקבלת טומאה מכאן ולהבא: **חזרה ונשברה.** לשברים הרבה. אותו השבר שיש בו הזפת מחזיק רביעית ויושב שלא מסומך, טמא. ובחבית המחזקת מלוג ועד סאה עסקינן, כדתנן בפרקין דלעיל מלוג ועד סאה ברביעית. ואע"פ שאין סתימה מועלת לנקב הבא לאחר שבירה, שאני הך סתימה שנעשית קודם שבטל שם כלי ממנה. דהבית שניקבה שם חבית עליה אע"פ שטהרה, אבל חרס הפורש מן החבית בטל שם כלי מעליו אע"פ שלא ניקב, לפיכך אין מועלת סתימה בנקב שלו:

ד חבית שנתרועעה. כמו כותל רעוע. שלא נפלו חרסיה אבל היא רעועה כל כך שאם יטלטלוה וחצי קב גרוגרות בתוכה תשבר לגמרי. וטהורה היא כדאמרינן לקמן באידך פרקין [מ"ב]: **וטפלה.** שטח פניה: **בגללים.** שנפלו החרסים ודיבק השברים בקולן של סופרים. או שהביא חרסים ממקום אחר ודבקן ואחר כך טפלן בגללים, טהורה. והוא הדין טפלן בטיט, כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן: **חרס מחזיק רביעית.** וכגון שהחרס בא מחבית המחזקת מלוג ועד סאה, דשיעורה ברביעית כדפרישנא לעיל: **כולן מטמאין במגע.** דכולן נעשים יד לאותו חרס, ומטמאין משום יד. וכנגדו בלבד מטמא באויר, דאין אויר ליד כלי חרס:

ה כלי חרס הבריא. שאינו לא רעוע ולא שבור: **מטמאין.** אם נטמא הכלי מאוירו, טמאים אוכלים ומשקים שנגעו בטפילה, מפני שהיא חשובה ככלי

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

היסוד ההלכתי של משנתנו, ששבר כלי חרס המקבל טומאה, כיון שטהר פעם אחת, שוב אין לו טומאה לעולם; ומכאן, אם ניקב השבר אף על פי שסתמו, אין הסתימה מועילה לו, ואינו מקבל טומאה. אבל כלי חרס שלם שניקב, וסתם את הנקב, הרי חזור הכלי ומקבל טומאה; ואם נשבר, אף אותו השבר שיש בו סתימת הנקב מקבל טומאה, אם יש בו כשיעור הראוי לכך, כמבואר במשנה.

חָבִית שֶׁנִּקְבָּה – וטהרה, כפי ששנינו במשנה הקודמת, **וַעֲשָׂאָהּ בִּזֶּפֶת** – וסתם את הנקב בזפת, והיא שוב מקבלת טומאה, **וְנִשְׁבְּרָה** – לשברים הרבה; **אִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַזֶּפֶת מַחֲזִיק רְבִיעִית** – אם אותו השבר שיש בו הזפת מחזיק רביעית ויושב שלא מסומך, **טְמֵאָה** – כלומר השבר מקבל טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ** – שחבית שניקבה, עדיין שם חבית עליה, וסתימת הנקב מועילה לה לחזור ולקבל טומאה, הלכך גם שבריה המחזיקים רביעית מקבלים טומאה. אבל **חֶרֶס שֶׁנִּקַּב** – שבר כלי חרס שניקב, **וַעֲשָׂאוּ בִּזֶּפֶת** – וסתם את הנקב שלו בזפת, **אַף עַל פִּי מַחֲזִיק רְבִיעִית** – שהשבר מחזיק רביעית וראוי לקבל טומאה, **טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו** – ששבר כלי חרס אין עליו שם כלי, הלכך אם ניקב ונטהר, שוב אינו מקבל טומאה לעולם, וסתימת הנקב אינה מועילה לו כלל.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בכלי חרס, שכל זמן שלא בטל מעליו שם כלי מועיל לו תיקונו, ואילו משבטל מעליו שם כלי אין כל תיקון מועיל לו.

חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה – ואינה יכולה ליטלטל בחצי קב גרוגרות (כלהלן ד, ב), דהיינו שאם יכניסו בתוכה חצי קב גרוגרות ויטלטלוה, תישבר לגמרי, שבכגון זה טהורה היא, **וּטְפָלָהּ בְּגְלָלִים** – טחה וחיזקה בחוץ בגללי בקר, **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים** – שאילו היה מוריד את הגללים ממנה היו החרסים נופלים, היינו שהחבית היתה מתפרקת, והרי גם כלי גללים אינם מקבלים טומאה, מכל מקום **טְמֵאָה** – החבית מקבלת טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ** – הלכך מועיל לה התיקון לחזור ולקבל טומאה. **נִשְׁבְּרָה** – החבית, **וְדִבֵּק מִמֶּנָּה חֲרָסִין** – ודיבק חרסים מן החבית ועשה מהם כלי, **אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִין מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָן בְּגְלָלִים** – ועשה חבית מתוקנת, **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִין עוֹמְדִים** – שגם אם יטול הגללים, החרסים יישארו דבוקים, **טְהוֹרָה** – אין החבית המתוקנת מקבלת טומאה, **מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ** – בשעה שנשברה, ושוב אינה מקבלת טומאה לעולם. במפרשים מבואר, שלאו דווקא אם טפלן בגללים, אלא אפילו טפלן בטיט, כל זמן שלא חזר וצרפה בכבשן, אין לה תקנה. ברם, צירוף בכבשן מועיל, לפי שנעשה ככלי חדש (ר"ש; ברטנורא; "משנה אחרונה"). **הָיָה בָהּ** – בחבית שנשברה ותוקנה, **חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית** – שהוא מקבל טומאה, **כֻּלָּהּ מִטַּמָּא בְּמַגָּע** – כל החבית שתוקנה מהחרסים מתטמאה במגע, שאם נגעה בה הטומאה מתוכה, כולה טמאה, לפי שכל החרסים משמשים "יד" לחרס המקבל טומאה, וכל "יד" בכלי חרס מיטמאה במגע, אבל אינה מיטמאה באוויר, שאין אוויר ל"יד" כלי חרס; **וּכְנֶגְדּוֹ** – אבל כנגד החרס שמחזיק רביעית, **מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר** – שאף אם הטומאה תלויה באויר החבית כנגד אותו החרס, הרי זה נטמא, מפני שהוא כלי בפני עצמו (רמב"ם).

~ יום שני ~

באור משנה ה

משנתנו דנה בכלי חרס שלם שטחו אותו מבחוץ, אם הטיח נחשב כמחובר לכלי או לא.

הַטּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס הַבָּרִיא – השלם, שאינו זקוק לתיקון, אלא

וְאֶת הָרָעוּעַ – טָמֵא. וְכֵן בְּחִדּוּק הַקֵּרוּיָה.
ו יַבְּלִית שֶׁטּוֹפְלִין בָּהּ הַפִּטָּסִין, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ – טָמֵא. מְגוּפַת חָבִית אֵינָהּ חִבּוּר. הַנּוֹגֵעַ בְּטִפּוּלוֹ שֶׁל תַּנּוּר – טָמֵא.
ז מֵחַם שֶׁטְּפָלוֹ בְּחֹמֶר וּבְחַרְסִית, הַנּוֹגֵעַ בַּחֹמֶר – טָמֵא, וּבַחַרְסִית – טָהוֹר. קֻמְקוּם שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאוֹ בְּזֶפֶת – רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַחַמִּין כְּצוֹנֵן. וְכֵן הָיָה אוֹמֵר בִּכְלֵי זֶפֶת: כְּלֵי נְחֹשֶׁת שֶׁזְּפָתָן – טְהוֹרִין. וְאִם לְיַיִן – טְמֵאִין.

פירוש ברטנורא

עצמו: **הטופל את הבריא טהור.** דדוקא הכלי רעוע שצריך לאותה טפילה הוא דחשיבה הטפלה ככלי ונטמאו האוכלים הנוגעים בה כשהכלי טמא, אבל טפילת הבריא אינה חשובה ככלי. והלכה כחכמים: **וכן בחידוק קרויה.** כשם שנחלקו רבי מאיר ורבי שמעון עם חכמים בטפילת הבריא כך נחלקו בחידוק קרויה, והיא דלעת יבשה וחלולה ששואבין בה מים, ורגילים להדק סביבותיה בעגול של עץ או של ברזל כדי שלא תשבר אם תגוף באבן. דרבי מאיר ורבי שמעון דמטמאין בטפילת הבריא מטמאין אף בזו, ואפילו היתה הקרויה בריאה. וחכמים אומרים אם היתה הקרויה בריאה ואינה צריכה לעוגל זה לא חשיב העוגל כגופה של קרויה, ואם נטמאת הקרויה לא נטמא העוגל:

ו יבלית. מין עשב ששמו יבלא. ורגילין לטוח בו הכדות הגדולות שלא יפלטו היין שמזיעין: **פטסין.** כדות גדולות. כמו הללו בעלי פטסין דבמסכת ביצה [דף טו:]:

ז מיחם. כלי שמחממים בו המים: **בחומר.** טיט עב: **חרסית.** דק כחרס. ויש מפרשים, כתישת חרסים: **הנוגע בחומר טמא.** לפי שהוא נדבק ומתחבר במיחם וחשוב כעצמו של כלי, הלכך אם נטמא המיחם נטמא החומר שסביבו כמותו, והאוכלים הנוגעים בחומר טמאים: **ובחרסית טהור.** דחרסית אינו נדבק ומפריך ונפיל, ולא חשיב כעצמו של כלי: **קומקום.** יותר גדול ממיחם. ובלע"ז קוראין לו קומקומ"ו: **שאינו יכול לקבל את החמין.** שהזפת ניתך ונמס במים חמין. ואע"פ שיכול לקבל את הצונן אינו חשוב כלי וטהור: **וכן היה אומר בכלי זפת.** כלים העשוים מן הזפת עצמו, שהן טהורין, הואיל ואין יכולין לקבל את החמין כצונן. ורבותי פירשו, בכלי זפת, בכלים הזפותים, ומפרש ואזיל כיצד, כלי נחושת שזפתן טהורים. אם היו הכלים טמאים ונגע אדם או אוכלין ומשקין בזפת, טהורים, דאין הזפת חיבור ואינו נחשב כעצמו של כלי: **ואם ליין.** ואם זפתן מתחלה לשום בתוכן יין ואין דעתו להשתמש בהן בחמין כלל: **טמאין.** דאז הוי הכלי צריך לזפת והוי זפת חיבור:

משניות מבוארות – קהתי

שטפלו (הדביק עליו מבחוץ שכבת טיט) כדי שיהא יותר חזק, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמְּאִים** – את הטיפול, שאם נטמא הכלי מתוכו, אף הטיפול שבחוץ טמא, ומטמא אוכלים ומשקים הנוגעים בו, מפני שהטיפול חשוב כחיבור לכלי ודינו ככלי עצמו; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטּוֹפֵל אֶת הַבָּרִיא, טָהוֹר** – הטיפול, לפי שאינו חשוב חיבור לכלי, הואיל ואין הכלי זקוק לו כלל; **וְאֶת הָרָעוּעַ** – אבל הטופל את הכלי הרעוע, **טָמֵא** – הטיפול, שהואיל והכלי צריך לטיפול, הרי הוא חיבור לו ודינו ככלי, שאם נטמא הכלי אף הוא טמא, ומטמא אוכלים ומשקים הנוגעים בו, כמו שכבר בארנו לעיל. **וְכֵן בְּחִדּוּק הַקֵּרוּיָה** – היינו דלעת יבשה חלולה שהיו דולים בה מים מן הבור, ועשה לה חידוק (חגורה) כדי לחזקה, לדעת רבי מאיר ורבי שמעון אם הקירויה נטמאה אף החידוק טמא, ולדעת חכמים בזמן שהקירויה בריאה ואינה צריכה לחידוק, אין החידוק נחשב כחיבור לה, ולכן אם נטמאה הקירויה לא נטמא החידוק. משנתנו באה להשמיע בסיפא, שאף על פי שהקירויה עלולה להישבר וצריכה חיזוק, מכל מקום הואיל ועכשיו בריאה היא, ואינה זקוקה לחידוק, דעת חכמים היא, שאין החידוק נטמא (**הגר"א**).

באור משנה ו

יַבְּלִית – מין עשב, **שֶׁטּוֹפְלִין בָּהּ הַפִּטָּסִין** – החביות הגדולות, **הַנּוֹגֵעַ בָּהּ** – ביבלית, **טָמֵא** – כלומר אם נטמא הפיטס מתוכו, אף היבלית טמאה ומטמאה את האוכלים והמשקים הנוגעים בה, שהואיל ורגילים לטוח בה את הפיטסים, כדי שלא ידלפו, אף לדעת חכמים נחשבת היא חיבור לכלי. **מְגוּפַת חָבִית** – כיסוי של חרס שעל פי חבית, אף על פי שהוא מדובק בטיט לחבית, **אֵינָהּ חִבּוּר** – לחבית, מפני שהיא עומדת לינטל; ואם נטמאה החבית אין המגופה טמאה. **הַנּוֹגֵעַ בְּטִפּוּלוֹ שֶׁל תַּנּוּר** – אם נטמא התנור, ונגעו אוכלים ומשקים בטיח שטחוהו בו, **טָמֵא** – האוכלים ומשקים טמאים, לפי שהתנור צריך לטיח, כדי שחומו יישמר בו, הלכך הטיח נחשב חיבור לתנור.

~ יום שלישי ~

באור משנה ז

מֵחַם – של חרס, שמחממים בו מים, **שֶׁטְּפָלוֹ בְּחֹמֶר** – שטחו בטיט עבה, **וּבְחַרְסִית** – מין טיט דק שהוא מעפר שעושים ממנו כלי חרס, ואינו מתדבק כמו חומר (**הגר"א**), **הַנּוֹגֵעַ בַּחֹמֶר, טָמֵא** – אם נטמא המיחם, אף החומר נטמא, ואוכלים או משקים הנוגעים בחומר טמאים, לפי שהחומר מתדבק יפה במיחם ונעשה חיבור לו, והרי הוא כחלק מגוף המיחם; **וּבַחַרְסִית** – אבל הנוגע בחרסית, **טָהוֹר** – שהחרסית אינה נדבקת יפה והיא נפרכת ונופלת, הלכך אינה נחשבת חיבור למיחם. **קֻמְקוּם** – של חרס, והוא מין דוד, **שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאוֹ בְּזֶפֶת** – שסתם את הנקב בזפת, **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר** – את הקומקום, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַחַמִּין כְּצוֹנֵן** – לפי שהזפת נמסה במים חמים; ואף על פי שאפשר להכניס בו מים צוננים, מכל מקום הואיל ואי אפשר להכניס בו מים חמים, לפיכך אינו חשוב כלי ואינו מקבל טומאה. **וְכֵן הָיָה אוֹמֵר** – רבי יוסי, **בִּכְלֵי זֶפֶת** – בכלים המזופתים, שאם משתמשים בהם חמים, אין הזפת חיבור לכלי, מפני שאין הזפת יכולה לקבל את החמים. כיצד? **כְּלֵי נְחֹשֶׁת שֶׁזְּפָתָן, טְהוֹרִין** – אם נטמאו הכלים, הזפת טהורה, שהואיל ועשויים להשתמש בהם בחמים, אין הזפת חיבור לכלי, מהטעם שבארנו לעיל; **וְאִם לְיַיִן** – ואם זיפתם מתחילה כדי ליתן לתוכם יין ולא חמים, **טְמֵאִין** – אף הזפת טמאה, שחשובה היא חיבור לכלי (**ר"ש**). ויש מפרשים: וכן היה אומר בכלי זפת – בכלים העשויים מזפת, שהם טהורים, הואיל ואינם יכולים לקבל את החמים (**רמב"ם**); כלי נחושת שזפתן – כדי לחזק אותם, טהורים – אם נטמאו הכלים, הנוגעים בזפת טהורים, לפי שאין הכלים הללו צריכים לזפת, ואין היא חשובה חיבור לכלים. ואם ליין – ואם זיפתם בשביל יין שלא יתקלקל, טמאים – אם נטמאו הכלים, אף הזפת נטמאה, שהואיל וצריכים לזפת הרי זו חשובה חיבור לכלים (**רמב"ם; "אליהו רבא"; עיין "משנה אחרונה"**).

ח חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת יָתֵר מִצָּרְכָּהּ, הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ — טָמֵא, יָתֵר מִצָּרְכָּהּ — טָהוֹר. זֶפֶת שֶׁנִּטְּפָה עַל הֶחָבִית, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ — טָהוֹר. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ וְשֶׁל חֶרֶס שֶׁפִּקְּקוֹ בְּזֶפֶת — רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַמֵּא. רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא בְּשֶׁל עֵץ, וּמְטַהֵר בְּשֶׁל חֶרֶס. רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר בִּשְׁנֵיהֶם.

פ ר ק ר ב י ע י

א הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי אָזְנוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ חִדּוּד וְהַחִדּוּד מַכְרִיעוֹ — טָהוֹר. נִטְּלָה הָאֹזֶן, נִשְׁבַּר הַחִדּוּד — טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. חָבִית שֶׁנִּפְחֲתָה וְהִיא מְקַבֶּלֶת עַל דַּפְנוֹתֶיהָ, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבּוֹת — רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין.

פירוש ברטנורא

ח יותר מצרכה. כנגד הנקב הוא צורכה, ומה שהוא שלא כנגד הנקב הוי יותר מצרכה, ולא חשיב חיבור, כיון דלא צריך לחבית. ורמב"ם פירש, יותר מצרכה כגון שעשה הסתימה עבה ביותר עד שיוכל להנטל ממנה ותשאר סתומה, ואפילו הכל כנגד הנקב: **זפת שנטפה על החבית.** שאינה נקובה: **הנוגע בה.** בטיפת הזפת: **טהור.** אע"פ שהחבית טמאה. שאין הזפת חיבור לחבית כיון שאין החבית צריכה לה: **שפקקן בזפת.** שסתם פי הנקב של המשפך העשוי להכנים ממנו יין לחבית: **רבי אלעזר בן עזריה מטמא.** דחשיב ליה סתימה, בין בשל עץ בין בשל חרס: **ור"ע מטמא בשל עץ.** מפני שהזפת הוא מינו, שהזפת יוצא מן העץ: **ומטהר בשל חרס.** שאינו מינו ולא חשיב חיבור. ולא דמי סתימת פי המשפך לסתימת נקב החבית דחשיב חיבור, לפי שהנקב שבפי המשפך שעשאו היוצר מתחלה חלק הוא ונקלף הזפת ממנו ואינו מתקיים, אבל חבית שניקבה לאחר שהוסקה בכבשן אי אפשר לנקב להיות חלק ושוה ואין הזפת נקלף ממנו אי נמי, נקב שבפי המשפך סופו להסיר סתימתו כשירצה לשפוך יין בחבית, הלכך לא חשיבא סתימה אלא במשפך של עץ לפי שהוא מינו, אבל חבית שניקבה אין סופו להסיר הסתימה: **רבי יוסי מטהר בשניהם.** דסתימת פי המשפך לא חשיבא סתימה, והרי הוא כאילו לא נסתם ואין לו בית קבול. והלכה כר"ע:

ד א **החרס שאינו יכול לעמוד.** כגון חרס הפורש מן החבית ומן הקדירה במקום האוזן, ואינו יכול לעמוד בלא סמיכה מפני כובד האוזן שמכביד ומכריעו, או מפני שהיה בו חידוד שהוא חד בתחתיתו ואינו יכול לשבת שלא מסומך: **נטלה האוזן טהור.** דכלי חרס כיון שטהר שעה אחת שוב אין לו טומאה לעולם: **ור' יהודה מטמא.** דלית ליה הך סברא: **או שנחלקה.** לארכה כמין שתי עריבות, ואינה יכולה לישב על תחתיה אלא על דפנותיה: **רבי יהודה מטהר.** דסבר ר' יהודה דהא דתנן הדקים שבכלי חרס יושבים שלא מסומכים שהן טמאים, היינו מן השוליים ולא מן הדפנות, שצריך שיהיה שבר הכלי יושב על שוליו כדרך שיושב כשהוא שלם: **וחכמים מטמאין.** דסברי כלים עשויין להושיבן על דפנותיהן לפרקים:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

באור משנה ח

חָבִית – של חרס, **שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת** – וסתם את הנקב בזפת, **יָתֵר מִצָּרְכָּהּ** – שנתן זפת יותר מן הצורך, היינו גם שלא כנגד הנקב (ר"ש), ויש מפרשים, שעשה הסתימה עבה ביותר ואפשר להסיר ממנה זפת ועדיין יישאר הנקב סתום (רמב"ם), **הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ** – בזפת הנצרכת לחבית, **טָמֵא** – אם נטמאה החבית, שאותה הזפת חשובה חיבור לחבית, וכשנטמאה החבית נטמאה הזפת, **יָתֵר מִצָּרְכָּהּ** – אבל הנוגע בזפת שאינה נצרכת לחבית, **טָהוֹר** – שהזפת שהיא יתיר מצרכה אינה חיבור לחבית, ואם נטמאה החבית, אין היא טמאה, הלכך הנוגע בה טהור. **זֶפֶת שֶׁנִּטְּפָה עַל הֶחָבִית** – שנטמאה, **הַנּוֹגֵעַ בָּהּ** – בטיפת הזפת, **טָהוֹר** – שאין הזפת חיבור לחבית, הואיל ואין החבית צריכה לה. **מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ וְשֶׁל חֶרֶס** – או של חרס, **שֶׁפִּקְּקוֹ בְּזֶפֶת** – שסתם את פי הנקב בזפת, **רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַמֵּא** – את המשפך, לפי שסתימת הזפת סתימה יפה היא, והרי זה כלי שיש לו בית קיבול; ומדובר כאן במשפך של בעלי בתים, ששנינו לעיל (ב, ד), שהוא טהור, משום שאין לו בית קיבול. אבל משפך של רוכלין לעולם טמא, אפילו אינו פקוק (עיין באורנו שם). **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא בְּשֶׁל עֵץ** – לפי שהזפת היא ממין העץ, **וּמְטַהֵר בְּשֶׁל חֶרֶס** – שאין הזפת מינו, ואינה חשובה סתימה, שאינה חיבור לכלי, **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר בִּשְׁנֵיהֶם** – שלדעתו סתימת פי המשפך אינה נחשבת סתימה, מאחר שאם יצטרכו למשפך יוציאו את הסתימה (**"תפארת ישראל"**), והרי זה כאילו לא נסתם ואין לו בית קיבול. והלכה כרבי עקיבא.

בארנו את הסיפא במשפך של בעלי בתים, ומחלוקת התנאים היא אם המשפך נעשה לכלי קיבול על ידי הפקק. אבל יש מפרשים אף במשפך של רוכלים, והמחלוקת אינה לענין המשפך, אלא לענין הפקק, אם הוא חשוב חיבור לכלי, וכשנטמא המשפך אף הוא טמא, או לא (עיין "משנה אחרונה").

באור משנה א

כבר למדנו, ששבר כלי חרס היושב שלא מסומך ויש לו בית קיבול המחזיק שיעור מסויים כמפורט לעיל (ב, ב), הרי זה מקבל טומאה. משנתנו דנה בשבר כלי חרס שאינו יכול לישב בפני עצמו.

הַחֶרֶס – שבר כלי חרס, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי אָזְנוֹ** – שנפל מן הכלי עם אזנו, והאוזן אינה מאפשרת לו לעמוד, **אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ** – בחרס, **חִדּוּד** – עוקץ, **וְהַחִדּוּד מַכְרִיעוֹ** – העוקץ מטהו לצד אחד ואינו יכול לעמוד, הואיל ואינו ראוי לשימוש, **טָהוֹר** – אם היה טמא, נתבטלה טומאתו, ואף אינו מקבל טומאה מכאן ולהבא. **נִטְּלָה הָאֹזֶן** – מן החרס, **נִשְׁבַּר הַחִדּוּד** – או נשבר העוקץ שהיה בו, ויכול הוא לישב בלי סמיכה ולקבל, **טָהוֹר** – ששבר כלי חרס שנטהר, היינו שפסק מלקבל טומאה, שוב אינו מקבל טומאה לעולם. **רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא** – את החרס, כשניטלה האוזן או נשבר החידוד, שהואיל והוא ראוי לשימוש, הריהו מקבל טומאה; ואינו סובר, ששבר כלי חרס שנטהר שוב אין לו טומאה לעולם. **חָבִית שֶׁנִּפְחֲתָה** – שנפלו שוליה, **וְהִיא מְקַבֶּלֶת עַל דַּפְנוֹתֶיהָ** – כשמטים אותה על צידה, **אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה** – לארכה, **כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבּוֹת** – ואינה יכולה לקבל אלא כשהיא יושבת על דפנותיה, **רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר** – שלדעת רבי יהודה אין שבר כלי חרס טמא אלא אם כן נשארו בו שולי הכלי, והוא יכול לקבל כשהוא יושב על השולים, כדרך שהיה הכלי השלם מקבל, הלכך חבית זו שנפחתה או שנחלקה, הואיל ואינה מקבלת אלא על דפנותיה, הרי היא טהורה; **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שסוברים הם, הואיל ולפרקים מושיבים גם כלים שלמים על דפנותיהם, לפיכך אף שבר כלי חרס שאין לו שוליים, כל שהוא יכול לישב ולקבל, הרי הוא מקבל טומאה.

ב חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגְרוֹת — טְהוֹרָה. גִּסְטְרָא שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֹכְלִין — טְהוֹרָה, שֶׁאֵין שִׁירַיִן לְשִׁירַיִן.

ג אֵיזוֹ הִיא גִּסְטְרָא? כָּל שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ. הָיוּ בָהּ חִדּוּדִים יוֹצְאִין, כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים — מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים — מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר. הָיְתָה מְטָה עַל צִדָּהּ כְּמִין קַתֶּדְרָה, כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים — מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים — מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר. שׁוּלֵי קְרָפְיוֹת וְשׁוּלֵי קוֹסִים הַצִּידוֹנִיִּים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לֵישֵׁב שֶׁלֹּא מְסֻמָּכִין — טְמֵאִין, שֶׁלְּכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן.

פירוש ברטנורא

ב ואינה יכולה להטלטל בחצי קב גרוגרות. מתוך שהיא רעועה והגרוגרות מכבידים נשברת לגמרי בטלטולה. ולכך שיערו בחצי קב, דהוא שיעור סעודה אחת. דקב גרוגרות הוא שיעור שתי סעודות, כדמוכח בסוף מסכת פאה גבי אין פוחתין לעני בגורן מקב גרוגרות. וכל דלא הויא לטלטל בה שיעור סעודה אחת כשבורה דמיא: **גיסטרא.** כלי חרס שנחלק לשנים. ונעשה גיסי תרי: **שאין שיריים לשיריים.** כלי שלם חסים עליו ומשום סדק פורתא לא שדו ליה ומביאין שיריים של כלי דהיינו שבר כלי ומשימין תחתיו, אבל שבר כלי מכי נסדק במוציא משקה משדא שדו ליה, שאין אומרים הבא שבר כלי אחר להניח תחת שבר כלי זה:

ג כל שנטלו אזניה. חשובה גסטרא, ואפילו היא שלימה, הואיל ואין לה אזנים לטלטלה ממקום למקום. ואם נתרועעה, שיעורה כמוציא משקה: **היו בה חדודים.** סתם חרס שנשבר יוצאין ממנו חידודים. כמו [איוב מ"א כ"ב] חדודי חרס: **כל המקבל עמה בזיתים.** אם אין כזית יוצא בין חידוד לחידוד, חשוב תוך כמו הגסטרא עצמה ומטמא אפילו באויר. אבל אם יוצא זית מבינתים, אינו מטמא באויר. אבל מטמא במגע מטעם יד: **היתה מוטה על צדה.** שנחלקה לארכה כמין עריבה ואינה יושבת אלא על דפנותיה ויש לה חידודים: **כל המקבל עמה בזיתים.** כדרך שמטמאה כשיושבת על שוליה כך מטמאה יושבת על צדה. וסתם מתניתין כחכמים דלעיל דמטמאין בחבית שנחלקה כמין שני עריבות: **קתדרא.** כסא של נשים ההולכות על העגלה: **קורפיות.** על שם מקומן. והן כלים חדים שאין יושבים שלא מסומכין: **וקוסים.** לשון קשות הנסך. ובסנהדרין הגונב את הקסוא והוא שם לכלי שרת. וקוסין הן מיני כלים ששוליהן חדין וכשמבשלים בהן מניחין אותן על כלי ברזל שקורין טריפיד"ר בלע"ז, וכשמורידים אותן סומכין אותן באפר הכירה: **הצידונין.** שנעשים בצידון:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה – כגון שנעשו בה סדקים או שנעשתה סתם רעועה, **וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגְרוֹת** – שאם יהיה בה משא כחצי קב גרוגרות ויטלטלוה, היא תישבר, **טְהוֹרָה** – לפי שאינה חשובה כלי. משנתנו נקטה שיעור של חצי קב גרוגרות, לפי שהוא שיעור סעודה אחת (כמו שמוכח בסוף מסכת פאה). ובאה המשנה ללמד, שאם אין החבית ראויה לטלטל בה אפילו שיעור סעודה אחת, הרי היא כשבורה (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). **גִּסְטְרָא** – כלי חרס שנשבר חלק ממנו, ועדיין הוא ראוי לשימוש, **שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה** – כגון שנסדקה, **וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין** – שהמשקים יוצאים מתוכה, **אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֹכְלִין** – שאפשר להחזיק בה אוכלים, **טְהוֹרָה** – הגיסטרא, **שֶׁאֵין שִׁירַיִן לְשִׁירַיִן** – כלי שלם כשהוא נסדק קצת, אדם חס עליו ואינו זורקו, ומביא שיריים של כלי, היינו שבר כלי, ונותן תחתיו, אבל גיסטרא שהיא שיריים של כלי, כשהיא נסדקה במוציא משקים, אדם זורקה, ואינו מביא שבר כלי אחר להניח תחת שבר כלי זה, הלכך אין לה דין כלי ואינה מקבלת טומאה (**ברטנורא**); ויש מפרשים: שאין שיריים לשיריים – שהגיסטרא ותשמישה היא רק שיריים מכלי שלם ותשמישו, ואף על פי שאין אדם יכול להשתמש בגיסטרא כמו בכלי, מכל מקום מקיימה עדיין, אבל כשחזרה ונתרועעה הגיסטרא, אף על פי שעדיין יכול הוא להשתמש בה קצת בדוחק, מכל מקום התשמיש הזה אינו אלא שיירי שיריים, ולא חשוב לו, וזורקה, הלכך אינה מקבלת טומאה (**"תפארת ישראל"**). ויש מדייקים: דין גיסטרא שנתרועעה הוא בהיפך מחבית שנתרועעה, שבחבית כיון שמיוחדת לאוכלים אין משערים אלא באוכלים, ואפילו מחזקת משקים, אם אינה יכולה להיטלטל בחצי קב גרוגרות, הרי היא טהורה, וגיסטרא אף על פי שמקבלת אוכלים, ויכולה להיטלטל בגרוגרות, כיון שאינה מקבלת משקים, טהורה, שכל עיקרה אינה מיוחדת אלא לקבל משקים הנוטפים. ואף על פי שכלי העשוי למשקים אינו מיטהר במוציא משקה אלא בכונס משקה, כמו ששנינו לעיל (ג, א), שם מדובר בכלי שלם, שחס עליו ואינו זורקו במוציא משקה, אבל גיסטרא – זורקה במוציא משקה, שאין שיריים לשיריים, כמו שביארו (**שבת צו, א**), שאין אומרים: הבא גיסטרא לגיסטרא.

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

אֵיזוֹ הִיא גִּסְטְרָא – ששנינו לעיל, שאם נתרועעה שיעורה להיטהר במוציא משקים? **כָּל שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ** – כלומר אפילו כלי שלם שלא ניטלו ממנו אלא אזניו, כיון שאינו נוח להיטלטל ממקום למקום, הרי זה נחשב גיסטרא. **הָיוּ בָהּ** – בגיסטרא, **חִדּוּדִים יוֹצְאִין** – עוקצים בולטים משפתה סביב כשיניים, **כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים** – אם החידודים סמוכים זה לזה עד שאין זית יוצא בין חידוד לחידוד, ונמצא שאפשר למלא את הגיסטרא זיתים עד לראשי החידודים, **מִטַּמֵּא בְּמַגָּע** – כשטומאה נוגעת בחידוד מבפנים הכל נטמא, **וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר** – שאם היתה טומאה באויר הגיסטרא כנגד החידודים, נטמאת כל הגיסטרא; **וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים** – שיוצא זית בריווח שבין החידודים, ונמצא שאי אפשר למלא את הגיסטרא זיתים אלא עד החידודים בלבד, **מִטַּמֵּא בְּמַגָּע** – אם נגעה טומאה בחידוד מבפנים, כל הגיסטרא נטמאת, שהחידודים נחשבים כ"יד" לגיסטרא, **וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר** – אבל אם היתה טומאה באויר הגיסטרא כנגד החידודים, אין הגיסטרא נטמאת, שאוויר החידודים אינו אוויר הגיסטרא (**ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"; ועיין רמב"ם שמפרש בדרך אחרת**). **הָיְתָה** – הגיסטרא, **מֻטָּה עַל צִדָּהּ** – כגון קדירה שנחלקה לארכה ונעשתה כשתי עריבות, ואי אפשר להשתמש בכל הגיסטרא אלא כשהיא מוטה על צידה, היינו כשהיא יושבת על דפנותיה, **כְּמִין קַתֶּדְרָה** – כסא עם שלוש דפנות, שתיים בשני הצדדים ואחת מאחוריו; אם יש לה חידודים, דינה כגיסטרא היושבת על שוליה, כפי ששנינו למעלה: **כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מִטַּמֵּא בְּמַגָּע, וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בָּאֲוִיר** – הכל כמו שבארנו לעיל; וסתם משנתנו כחכמים המטמאים בחבית שנחלקה

ד כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלֹשׁ שְׂפָיוֹת, הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת – הַכֹּל טָהוֹר; הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת – הַכֹּל טָמֵא; הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת – מִמֶּנָּה וְלִפְנִים טָמֵא, מִמֶּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר. הָיוּ שָׁווֹת – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹלְקִין הָאֶמְצָעִית; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל טָהוֹר. כְּלֵי חֶרֶס מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? מִשֶּׁיְּצָרְפוּ בַּכְּבָשָׁן, וְהִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן.

פרק חמישי

א תַּנּוּר – תְּחִלָּתוֹ אַרְבָּעָה, וּשְׁיָרָיו אַרְבָּעָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגָדוֹל, אֲבָל בְּקָטָן – תְּחִלָּתוֹ כָּל שֶׁהוּא, וּשְׁיָרָיו רֻבּוֹ; מִשֶּׁתִּגְמֵר מְלַאכְתּוֹ. אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֶפְּגָנִין.

פירוש ברטנורא

ד שפאיות. מלשון שפה. שיש לו שלש שפתות לפיו ואויר בינתים. בין שפה לשפה: **הפנימית עודפת הכל טהור.** כל מה שהוא חוץ ממנה נחשב כגבו של כלי ואין כלי חרס מיטמא מגבו. אבל מה שבתוך הפנימית טמא: **החיצונה עודפת הכל טמא.** דהוי חוצה לה כגבו של כלי ולפנים ממנה חשוב תוך. וכן אם אמצעית גבוהה, ממנה ולחוץ חשוב גב ולפנים חשוב תוך, שהכלי מתמלא עד הגבוהה: **היו שוות.** שאין אחת מן השפתות עודפת על חברתה: **וחכמים אומרים הכל טהור.** השפה שנפלה הטומאה באוירה בלבד היא טמאה, והשאר הכל טהור. וכן הלכה: **משיצרפם בכבשן.** וקודם צירוף הן כלי אדמה ואין מיטמאין: **והוא גמר מלאכתן.** ואע"ג דלאחר צירוף הכבשן צריכין תיקון למרחן להחליקן ולהשוות שפתן, אעפ"כ משיצרפם בכבשן חשיב גגמרה מלאכתן ומיטמאין:

ה א תנור תחלתו ארבעה. סתם תנור עשוי כמין קדירה גדולה שאין לה שוליים, ומחברים אותו בטיט על גבי קרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור. ואע"פ שמעצמו אין לו בית קבול אף על פי כן טמא, דבתוכו תלה רחמנא והרי יש לו תוך: **תחלתו ארבעה.** אין גובהו של תנור פחות מארבעה טפחים: **ושייריו.** אם היה גדול ונטמא ואחר כך נשבר, לא טהר עד שלא יהיה בשבריו ארבעה: **במה דברים אמורים.** דתחלתו ושייריו ארבעה: **בגדול.** העשוי לאפות ולצלות בו כדרך התנורים: **אבל בקטן.** העשוי לתינוקות לצחק בו: **תחלתו כל שהוא.** ולאו דוקא כל שהוא, דבציר מטפח לא הוי: **ושייריו רובו.** בגמרא בפרק העור והרוטב [דף קכ"ד] מקשה על מתניתין דהכא, ובציר מטפח למאי חזי. ומשני, האי ושייריו ברובו אגדול קאי, ולא אתנור קטן.

משניות מבוארות – קהתי

כמין שתי עריבות (לעיל משנה א בפרקנו). **שוּלֵי קֶרְפָּיוֹת** – שולי הכלים הקרויים "קורפיות" על שם מקומם, ושוליהם חדים ואינם יושבים אלא על ידי סמיכה, **וְשׁוּלֵי קוֹסִים הַצִּידוֹנִיִּים** – כמין כוסות הבאים מצידון (רמב"ם), **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לֵישֵׁב שֶׁלֹּא מְסֻמָּכִין, טְמֵאִין** – מקבלים טומאה, כדין שאר כלי חרס, **שֶׁלְּכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן** – שלא יהיו יושבים בלא סמיכה.

באור משנה ד

כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלֹשׁ שְׂפָיוֹת – ויש חלל בין שפה לשפה: **הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת** – אם השפה הפנימית בולטת וגבוהה משאר השפות, **הַכֹּל טָהוֹר** – כל מה שהוא מחוץ לשפה הפנימית נחשב כגב הכלי, ואינו מקבל טומאה, שאין כלי חרס מטמא מגבו; אבל מה שבתוך הפנימית מקבל טומאה; **הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת** – אם השפה החיצונה בולטת וגבוהה משאר השפות, **הַכֹּל טָמֵא** – הכל מבפנים לשפה החיצונה חשוב תוך הכלי ומקבל טומאה; **הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת** – אם השפה האמצעית גבוהה ובולטת מן השאר, **מִמֶּנָּה וְלִפְנִים טָמֵא** – מקבל טומאה, שנחשב תוך הכלי, **מִמֶּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר** – אינו מקבל טומאה, שנחשב גב הכלי. **הָיוּ שָׁווֹת** – כל השפות היו שוות למעלה בלי עודף, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹלְקִין הָאֶמְצָעִית** – כלומר אם נטמא עיקר הכלי מתוכו, היינו משפה הפנימית ולפנים, הואיל ונטמא הדופן הפנימי כולו, סובר רבי יהודה, שאף הדופן האמצעי – חצי עוביו שלצד פנים טמא (מדרבנן, משום גזירה), ואילו חציו שלצד חוץ טהור (**"משנה אחרונה"; עיין חידושי הרש"ש; ועיין "תפארת ישראל", שמפרש בדרך אחרת**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל טָהוֹר** – כל שמחוץ לעיקר הכלי שהטומאה בתוכו, הכל טהור (**"משנה אחרונה"**). ויש מפרשים: השפה שנפלה הטומאה באוירה בלבד היא טמאה, והשאר הכל טהור (**ברטנורא**). הרמב"ם מפרש, שמשנתנו דנה בכגון שנטמא הכלי, אם נטמאו האוכלים ומשקים שבתוך השפיות, שכן הוא כותב (**הל' כלים יג, יא**): "כלי חרס שהיה לו שלוש שפיות, זו לפנים מזו: היתה הפנימית עודפת ונכנסה טומאה לאויר הפנימית, כל האוכלין והמשקין שבאויר שבין השפה הפנימית ובין האמצעית והחיצונה טהורין. היתה האמצעית עודפת ונטמא אוירה – ממנה ולפנים טמא, ממנה ולחוץ טהור. היתה החיצונה עודפת ונטמא אוירה – הכל טמא. היו שוות – כל שנטמאה אוירה טמאה, והשאר טהור". **כְּלֵי חֶרֶס מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? מִשֶּׁיְּצָרְפוּ בַּכְּבָשָׁן** – אבל קודם שנצרפו בכבשן הרי הם כלי אדמה ואין מיטמאים; **וְהִיא** – הצריפה בכבשן, **גְּמַר מְלַאכְתָּן** – אף על פי שלאחר הצריפה בכבשן צריך עוד לתקן את הכלים, למרחם ולהחליקם ולהשוות שפתם, מכל מקום משנצרפו בכבשן הרי זה גמר מלאכתם לענין טומאה.

~ יום ששי ~

באור משנה א

הפרקים ה-ט דנים בתנור וכירה של חרס. התנור היה עשוי כמין קדירה גדולה של חרס, שאין לה שוליים, ומחברים אותו בטיט על גבי הקרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של התנור. עיקר שימושו של התנור היה לאפיית לחם, שהיתה נעשית על ידי הדבקת הפת לדפנות התנור מבפנים. לפיכך היה התנור רחב למטה וצר למעלה, כדי שיישמר בו החום הדרוש לאפיית פת. שונה הכירה, שהיתה עשויה רק לבישול, והיה בה מקום לשפיתת שתי קדרות, דפנותיה היו ישרים וזקופים, וגודל שטחה למעלה ולמטה שווה.

תַּנּוּר – של חרס: **תְּחִלָּתוֹ אַרְבָּעָה** – אינו מקבל טומאה בתחילתו אלא אם כן הוא גבוה ארבעה טפחים, **וּשְׁיָרָיו אַרְבָּעָה** – אם נטמא ונשבר, ונשאר בו שבר שגובהו ארבעה טפחים, אינו נטהר מטומאתו. אבל אם אין בשבריו ארבעה טפחים, הריהו טהור; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שאינו מבדיל בין תנור גדול לקטן. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שתחילתו ארבעה ושייריו ארבעה? **בְּגָדוֹל** – בתנור גדול העשוי לאפייה, **אֲבָל בְּקָטָן** – בתנור קטן, שלא נעשה לאפייה, כגון תנור העשוי לתינוקות לשחק בו, **תְּחִלָּתוֹ כָּל שֶׁהוּא** – בגמרא (**חולין קכד, א**) מבואר, שלאו דווקא כל שהוא, אלא צריך שיהא גובהו לא פחות מטפח, **וּשְׁיָרָיו רֻבּוֹ** – אם נשאר בו רוב גובהו, אינו נטהר מטומאתו. בגמרא (**שם**) מבואר, שהפיסקה "ושייריו רובו" אינה מוסבה על תנור קטן, שהרי שבר פחות מטפח אינו ראוי לכלום, אלא מוסבה היא על תנור גדול; ואף על פי שחכמים מודים לרבי מאיר בתנור גדול ששייריו ארבעה, כמו ששנינו למעלה במשנתנו, מכל מקום באה המשנה להשמיענו כאן, שלדעת חכמים יש הבדל בין תנור גדול שרובו הוא למעלה מארבעה טפחים ובין תנור גדול

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְשֻׁיַּסִּיק אֶת הֶחָדָשׁ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בַּיָּשָׁן סֶפְּגָנִין.

ב כִּירָה – תְּחִלָּתָהּ שָׁלֹשׁ, וּשְׁיָרֶיהָ שָׁלֹשׁ; מִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ. אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ? מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצָה קַלָּה שֶׁבַּבֵּיצִים, טְרוּפָה וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס. הַכֶּפָּח: עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה – שִׁעוּרוֹ כַּתַּנּוּר; עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל – שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה. הָאֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר טֶפַח, וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת – חִבּוּר. הַיּוֹצֵא מִן הַכֶּפָּח, עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה – שִׁעוּרוֹ

פירוש ברטנורא

ומותבינן, בגדול, הא קאמר ושייריו ארבעה, דהא קתני במה דברים אמורים בגדול משמע דלא פליגי חכמים על תנא קמא בגדול כלל. ומשני, הא בתנור בר שבעה הא בתנור בר תשעה, כלומר בר שבעה שייריו ברובו, ואע"פ דלא הוו ארבעה ואין תנור פחות מארבעה, הואיל ומתחלתו היה כלי חשוב משתמשין בשייריו אע"פ שאינן ראויין כל כך, ובתנור של תשעה דרובו הוי שיעור גדול, מטמא בשייריו בארבעה כתחלתו: **משתגמר מלאכתו.** אתחלת תנור קאי. מאימתי התנור מיטמא, משתגמר מלאכתו: **משיסיקנו.** אע"ג דשאר כלי חרס סגי להו בצירוף כבשן, תנור דבעי לדבק בו טיט לעבותו להחזיק חומו לא נגמרה מלאכתו עד שיסיקנו. ומיהו לא בעי היסק גדול כדי לאפות בו פת, אלא כדי לאפות בו סופגנים, פת שבלילתה רכה העשויה כספוג, דבהיסק מועט סגי לה: **משיסיק את החדש כדי לאפות ביישן.** דחדש כדי לאפות בו סופגנים בעי היסק מרובה מן הישן. ואם הוסק החדש היסק מועט דבהיסק כזה היה ישן ראוי לאפות בו סופגנים, היינו גמר מלאכתו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב כירה. מקום שפיתת שתי קדירות. ופעמים שנותנים הקדירות לבשל בתוכה ופעמים על גבה: **תחלתה שלש.** גובהה אין פחות משלש אצבעות: **משתגמר מלאכתה.** מאימתי מיטמאה תחלתה, משתגמר מלאכתה: **ביצה קלה.** ביצת תרנגולת. ואמאי קרי לה ביצה קלה, שהיא קלה לבשל יותר מכל הביצים: **טרופה.** כשהיא טרופה ושבורה בקערה: **ונתונה באלפס.** שהוחם כבר, שהיא ממהרת להתבשל: **הכופח.** שיעור שפיתת קדרה אחת. וחומו רב מחום הכירה ופעמים שאופין בו פת: **שיעורו כתנור.** כדי לאפות סופגנים: **שיעורו ככירה.** לבשל בו ביצה קלה: **האבן היוצא.** רגילים לחבר אבן בתנור שבולטת ממנו לחוץ כדי שיהיה לו לבית אחיזה, וכתנור דמיא. ואם נטמא התנור נטמאת האבן, ונטמא הפת שנגע בה, מפני שהוא יד לתנורפ, וכתיב (ויקרא י"א)

משניות מבוארות – קהתי

שרובו הוא למטה מארבעה טפחים, שאם רובו למעלה מארבעה טפחים, כגון שגובהו תשעה טפחים, אף על פי שאין בשייריו רובו אלא ארבעה טפחים בלבד, הרי הוא טמא, וזהו ששנינו ברישא: "במה דברים אמורים? בגדול". היינו בן תשעה טפחים, ששייריו ארבעה, כדברי רבי מאיר; אבל אם רובו למטה מארבעה טפחים, כגון תנור שגובהו שבעה טפחים, אף על פי שאין בשייריו ארבעה טפחים אלא רוב גובהו, מכל מקום הוא טמא, וזהו ששנינו: "ושייריו רובו" (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא;** עיין רש"י ותוספות שמפרשים שם להיפך: בתנור בן שבעה שייריו ארבעה, ובתנור בן תשעה שייריו רובו, כלומר שבשניהם הולכים חכמים לקולה, ולא כבאורנו שבשניהם הולכים חכמים לחומרה; ועיין "תפארת ישראל", שמרחיב את הדיבור על כך); **מְשֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ** – פיסקה זו חוזרת למה ששנינו בתחילת המשנה: "תנור תחילתו ארבעה", ומוסיפה המשנה: מאימתי התנור מקבל טומאה? משתיגמר מלאכתו. **אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֶפְּגָנִין** – רקיקים שבלילתם רכה כספוג, והם נאפים בהיסק מועט. יש מפרשים, שאפילו התנור נצרף בכבשן, והרי שאר כלי חרס משייצרפו בכבשן הרי זה גמר מלאכתם, כמו ששנינו בסוף הפרק הקודם, מכל מקום הואיל וצריכים עוד לדבק בו טיט לעבותו, כדי שיחזיק חומו, לא נגמרה מלאכתו עד שיסיקנו; ברם, דיו בהיסק מועט כדי לאפות בו סופגנים (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**); ויש מפרשים, שאף תנור דינו כשאר כלי חרס, שהצריפה בכבשן היא גמר מלאכתו, אלא שמשנתנו באה להשמיע, כי שונה דינו של תנור משאר כלי חרס, שאף על פי שלא נצרף בכבשן, כיון שהסיקוהו כדי לאפות בו סופגנין, הרי זה גמר מלאכתו, שכן היסק מועט מועיל לתנור כמו צירוף לשאר כלי חרס, משום שתשמישו תדיר באש והריהו מתחזק כמו על ידי צירוף ("**משנה אחרונה**"; "**תפארת ישראל**"; **וכן משמע מדברי הרמב"ם הל' כלים טו, א**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְשֻׁיַּסִּיק אֶת הֶחָדָשׁ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בַּיָּשָׁן סֶפְּגָנִין** – שתנור חדש צריך היסק מרובה מן התנור הישן כדי לאפות בו סופגנים, וסובר רבי יהודה, שאפילו הוסק התנור החדש היסק מועט שדיו לאפיית סופגנים בתנור ישן, הרי זה גמר מלאכתו. ואין הלכה כרבי יהודה.

בענין ששנינו: "איזהו גמר מלאכתו? משיסיקנו כדי לאפות סופגנין". הבאנו שני פירושים. ויש עוד להוסיף (להבהרת הדברים), שלפי הפירוש הראשון יוצא, שגמר מלאכתו של תנור מותנה בשני דברים: צריפה בכבשן והיסק לסופגנים; ולפי הפירוש השני דיו בדבר אחד להיקרא גמר מלאכה: או צריפה בכבשן או היסק לסופגנים. אבל יש מבארים, שאף לדעת הר"ש, היסק לסופגנים בלבד (בלי צריפה בכבשן) הרי זה גמר מלאכה, אלא שצריפה בכבשן בלי היסק לסופגנים אינה גמר מלאכה ("תוספות יום טוב").

באור משנה ב

כִּירָה – מין תנור העשוי לבישול, ויש עליה מקום לשפיתת שתי קדרות, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנה הקודמת, **תְּחִלָּתָהּ שָׁלֹשׁ** – אינה מקבלת טומאה מתחילה אלא אם כן היא גבוהה שלוש אצבעות, **וּשְׁיָרֶיהָ שָׁלֹשׁ** – אם נטמאה ונשברה, ונשאר בה שבר שגובהו שלוש אצבעות, הרי היא טמאה; **מִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ** – ואין הכירה מקבלת טומאה אלא משתיגמר מלאכתה. **אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ? מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצָה קַלָּה שֶׁבַּבֵּיצִים** – היינו ביצת תרנגולת שהיא קלה להתבשל משאר הביצים (**עיין משנה שבת ח, ה**), **טְרוּפָה** – כשהיא בחושה ומעורבבת בשמן, שממהרת להתבשל על ידי כך, **וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס** – במחבת שכבר הוחמה. **הַכֶּפָּח** – כירה קטנה שאין בה מקום אלא לשפיתת קדירה אחת, וחומה מרובה משל הכירה ומועט משל התנור, **עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה** – עשה את הכופח לאפייה, **שִׁעוּרוֹ כַּתַּנּוּר** – שיעור גובהו ארבעה טפחים, וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנים; **עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל, שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה** – גובהו שלוש אצבעות וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לבשל עליו ביצה קלה ("**תוספות יום טוב**"; "**מלאכת שלמה**"; "**תפארת ישראל**"); ויש מפרשים כוונת המשנה לענין גמר מלאכתו בלבד (**עיין ר"ש וברטנורא; ועיין חידושי הרש"ש**). **הָאֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר** – שהיא כמו יד לתנור, **טֶפַח** – כל שבולט מן התנור טפח, **וּמִן הַכִּירָה** – והאבן היוצאת מן הכירה, **שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת** – כל שבולט ממנה כשיעור שלוש אצבעות, **חִבּוּר** – הרי זה חיבור לתנור ולכירה, שאם נטמא התנור או נטמאה הכירה, אף האבן נטמאת. אבל מה שבולט ממנה יותר מטפח בתנור או יותר משלוש אצבעות בכירה, הרי זה טהור, שהיד הנצרכת לכלי דינה ככלי, ושאינה נצרכת לכלי אינה ככלי. **הַיּוֹצֵא מִן הַכֶּפָּח** – האבן היוצאת מן הכופח: **עֲשָׂאוֹ לְאַפִיָּה, שִׁעוּרוֹ כַּתַּנּוּר** – שעד טפח נחשב חיבור; **עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל, שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה** – שאינו חיבור אלא עד שלוש אצבעות. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא אָמְרוּ 'טֶפַח'** – שעד

כַּתַּנּוּר; עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל — שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא אָמְרוּ 'טֶפַח' אֶלָּא בֵּין הַתַּנּוּר וְלַכֹּתֶל. הָיוּ שְׁנֵי תַנּוּרִין סְמוּכִים זֶה לָזֶה — נוֹתֵן לָזֶה טֶפַח, וְלָזֶה טֶפַח, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר.

ג עֲטֶרֶת הַכִּירָה — טְהוֹרָה. טִירַת הַתַּנּוּר, בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים — מִטַּמְּאָה בְּמַגָּע וּבָאֲוִיר; פְּחוּתָה מִכָּאן — טְהוֹרָה. אִם חִבְּרָהּ לוֹ, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים — טְמֵאָה. בֵּית הַכַּפֹּרֶת, וּבֵית הַתַּבְלִין, וּבֵית הַנֵּר שֶׁבַּכִּירָה — מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בָּאֲוִיר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְטַהֵר.

ד תַּנּוּר שֶׁהֲסַק מֵאֲחוֹרָיו, אוֹ שֶׁהֲסַק שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהֲסַק בְּבֵית הָאֻמָּן — טָמֵא. מַעֲשֶׂה שֶׁנִּפְלָה דְּלֶקָה בְּתַנּוּרֵי

פירוש ברטנורא

תנור וכירים יותץ וגו' טמאים יהיו לכם, לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות שהן צורך לכלי: **לא אמרו.** דיותר מטפח בתנור ומשלש אצבעות בכירה לא הוי חיבור, אלא כשהאבן בין התנור ולכותל. מפני שמעכבת שאין יכולין לקרב התנור לכותל ודוחק את הבית, הלכך יותר מטפח עומדת לינטל היא. אבל לצד הבית, אפילו גדולה הרבה יד היא לתנור. ואין הלכה כרבי יהודה: **והשאר טהור.** דתניא בתורת כהנים, יכול שאני מרבה יותר מכשיעור, תלמוד לומר טמאים הם:

ג עטרת כירה. בנין עגול עשוי על ראש הכירה כדי לשמור חומה: **טהורה.** ואם נטמאת הכירה לא נטמאת העטרת, דלא חשיבא עטרת חיבור לכירה: **טירת התנור.** חצר התנור, לשון בחצריהם ובטירותם. מקום לפני התנור מוקף מחיצות שנותנים בו הלחם כשרודין אותו מן התנור: **בזמן שהיא גבוהה ארבעה.** כשיעור גבהו של תנור שתחילתו ארבעה: **אפילו על שלש אבנים.** שלא היתה מחוברת חיבור יפה אלא מונחת על שלש אבנים בלבד ודבוקה לתנור, חשיבא חיבור: **בית הכפר.** מקום עשוי בצדי הכירה שמניחין בו כף שמן להפשיר: **בית התבלין.** מקום שמניחין בו את התבלין: **בית הנר.** מקום שמניחין בו הנר: **מיטמאין במגע.** אם נגע שרץ בתוך הכירה נטמאו המקומות הללו בטומאת הכירה. וכן אם נטמא אחד מן המקומות הללו במגע שרץ נטמאת הכירה עמהם, דחשיבי ככירה והם דבר אחד לענין טומאת מגע: **ואין מיטמאין באויר.** אם נתלה שרץ באויר כירה ולא נגע בה. אע"פ שהיא טמאה דכלי חרס מיטמא באויר, הן טהורין, שאינם חיבור לה אלא לענין מגע. משום דמן התורה אינם חבור לה, ורבנן הוא דגזור עלייהו טומאה, ועבדו רבנן הכירא דלא לטמאו באויר, כי היכי דלא לשרפו עלייהו תרומה וקדשים: **ור' שמעון מטהר.** אפילו במגע, כל מקום שלא נגעה בו טומאה, דכל חד וחד כלי באנפיה נפשיה הוא. והלכה כר' מאיר:

ד תנור שהוסק מאחוריו. שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו, ואם לא הוסק מבפנים אלא מבחוץ חשיב היסק: **או שהוסק שלא לדעתו.** [אפילו

משניות מבוארות – קהתי

טפח בתנור הוא חיבור, אבל יותר מטפח אינו חיבור, **אֶלָּא בֵּין הַתַּנּוּר וְלַכֹּתֶל** — כשהאבן היא בין התנור ולכותל, שבכגון זה מה שבולט יותר מטפח עומד להיקצץ, כדי לקרב את התנור לכותל, הלכך אינו חיבור, אבל אם האבן יוצאת לצד חלל הבית, אפילו יותר מטפח הוא חיבור לתנור (**הר"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים: לא אמרו "טפח" אלא בין התנור ולכותל — בזמן שהאבן יוצאה לצד הכותל, שאין משתמשים שם, בכגון זה טפח הוא חיבור לתנור. אבל אם היא יוצאה לצד הבית, שמפריעה היא לבני הבית, דווקא כשהאבן יוצאה כל שהיא הריהו חיבור, אבל לא טפח (**עיין רא"ש; ועיין "תפארת ישראל"**). **הָיוּ שְׁנֵי תַנּוּרִין סְמוּכִים זֶה לָזֶה** — ואבן גדולה מחברת אותם, **נוֹתֵן לָזֶה טֶפַח, וְלָזֶה טֶפַח** — הטפח הסמוך לכל תנור הוא חיבור לו, **וְהַשְּׁאָר טָהוֹר** — שנאמר (**ויקרא יא, לה**): "תנור וכירים יותץ טמאים הם, וטמאים יהיו לכם", ודרשו: "לכם" — לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות; יכול שאני מרבה יותר מכשיעור? תלמוד לומר: "טמאים הם". (**גמרא חולין קיח, א; תורת כהנים**).

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

עֲטֶרֶת הַכִּירָה — מסגרת העשויה מסביב לשפת הכירה כדי לשמור על חומה ואינה מחוברת לה, **טְהוֹרָה** — שאין היא נחשבת חיבור לכירה, ואם נטמאה הכירה לא נטמאה העטרה. **טִירַת הַתַּנּוּר** — יש מפרשים: חצר התנור, מלשון "בחצריהם ובטירותם" (**בראשית כה, טז**), והוא מקום סמוך לתנור מוקף מחיצות, שנותנים בו הלחם כשרודים אותו מן התנור (**רמב"ם; ברטנורא**); ויש מפרשים, ש"טירת התנור" היא כמו "עטרת הכירה", והיינו מסגרת סביב שפת התנור שאיננה מחוברת לה (**הר"ש; עיין "תפארת ישראל"**), **בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים** — כשיעור גובהו של התנור בתחילתו, **מִטַּמְּאָה בְּמַגָּע וּבָאֲוִיר** — אם נגעה שם טומאה או שהיתה באוירה, נטמאה הטירה ועמה גם התנור, וכן אם נטמא התנור גם הטירה טמאה, לפי שהתנור צריך לטירה, ולכן נחשבת הטירה כחלק מהתנור (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**), **פְּחוּתָה מִכָּאן** — אם הטירה אינה גבוהה ארבעה טפחים, **טְהוֹרָה** — אם נטמא התנור אין הטירה טמאה, לפי שאינה חיבור לתנור, הואיל ואינה ראויה לשימושה. **אִם חִבְּרָהּ לוֹ** — אם חיבר את הטירה לתנור, **אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים** — שלא היתה מחוברת חיבור יפה, אלא מונחת על שלוש אבנים בלבד ודבוקה לתנור (**ברטנורא**); ולפי "תפארת ישראל": אפילו לא חיבר הטירה לגג התנור אלא בשלוש אבנים שבשלושת צדדי התנור, ובצד הרביעי שבתנור לא חיברה, **טְמֵאָה** — הטירה, אפילו כשהיא פחותה מארבעה טפחים, לפי שהיא חיבור לתנור, ואם נטמא התנור נטמאה הטירה. יש מפרשים: "אפילו על שלוש אבנים" — אפילו אינה גבוהה אלא כמו שלוש אבנים, ואולי היתה דרכם לבנותה באבנים קטנות, ואומרת המשנה, שאפילו לא בנאה אלא בשלוש אבנים בגובה, טמאה (**חידושי הרש"ש**). **בֵּית הַכַּפֹּרֶת** — מקום שמניחים שם פכי שמן, **וּבֵית הַתַּבְלִין** — מקום שמניחים בו את התבלין, **וּבֵית הַנֵּר** — מקום שמניחים שם את הנר, **שֶׁבַּכִּירָה** — המחוברים לדופן הכירה מבחוץ, **מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע** — אם נגעה הטומאה בתוך הכירה, נטמאו הבתים הללו בטומאת הכירה, וכן אם נטמא אחד מן הבתים הללו במגע הטומאה, נטמאה הכירה עמהם, שלעניין טומאת מגע נחשבים הבתים הללו חיבור לכירה (**ברטנורא**), **וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בָּאֲוִיר** — אם היתה הטומאה באויר הכירה ולא נגעה בה, אף על פי שהכירה טמאה, הבתים הללו לא נטמאו, לפי שאינם חיבור לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך עשו חכמים היכר, שלא ייטמאו באויר, כדי שלא ישרפו על מגעם תרומה וקדשים; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — והלכה כמותו (**רמב"ם הל' כלים יז, ה**). **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** — והמפרשים גורסים: רבי שמעון — **מְטַהֵר** — אף במגע, שלדעתו אינם חיבור לכירה, וכל בית ובית הוא כלי בפני עצמו, וכל שלא נגעה בו הטומאה, הריהו טהור.

באור משנה ד

תַּנּוּר שֶׁהֲסַק מֵאֲחוֹרָיו — שכן שנינו לעיל (משנה א), שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין, ובאה המשנה

כְּפַר סִגְנָה, וּבָא מַעֲשֶׂה לְיַבְנֶה, וְטִמְּאָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל.

פירוש ברטנורא

מבפנים]: **או שהוסק בבית האומן.** קודם שנגמר מלאכת עשייתו: **טמא.** גרסינן. ויש ספרים שגורסין טהור, ושיבוש הוא:

משניות מבוארות – קהתי

ללמד, שאם לא הוסק היסק זה מבפנים אלא מבחוץ, **אוֹ שֶׁהֻסַּק שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ** – שהוסק בפנים אלא שלא נתכוון להסיקו לשם גמר מלאכתו, **אוֹ שֶׁהֻסַּק בְּבֵית הָאֻמָּן** – קודם שנגמרה עשייתו ותיקונו, **טָמֵא** – מכל מקום התנור מקבל טומאה, שאף היסק זה נחשב גמר מלאכה. **מַעֲשֶׂה שֶׁנָּפְלָה דְּלֵקָה בְּתַנּוּרֵי כְּפַר סִגְנָה** – כנראה בגליל התחתון סמוך לצפורי, **וּבָא מַעֲשֶׂה לְיַבְנֶה** – לפני החכמים ביבנה, **וְטִמְּאָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל** – ופסק רבן גמליאל שמקבלים טומאה, אף על פי שהוסקו מאחוריהם ושלא מדעת ובבית האומן.

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' א

רצה ללמוד להכיר איזו פגימה אוסרת ואיזו אינה אוסרת, ולכן עשה בסכין הרבה פגימות שאינן דומות זו לזו, ושלח לחכמי ארץ ישראל לשאול מה דינן, וחזר ועשה כן פעמיים ושלש. שָׁלְחוּ לֵיהּ חכמי ארץ ישראל, סימן זה יהיה בידך שממנו תוכל לדעת מה דינה של כל פגימה, כִּמְגֵירָה שָׁנִינוּ במשנתינו, כלומר סכין שיש בה פגימות פוסלת את השחיטה אם היא כמגירה השנויה במשנה שפגימותיה מכוונות לעומקן, ויש לפגם שני עוקצים [זויות], שכשאתה מוליך צפרנך מסוף הסכין לראשה, צפרנך חוגרת [–מתעכבת] בעוקץ של צד הראש ונכנסת לתוך הפגימה, וכשאתה בודק מראשה לסופה, צפרנך חוגרת בעוקץ של סופה. וכפי שמבארת הגמרא בהמשך את הטעם.

הגמרא מביאה ברייתא אודות סכין שיש בה פגימות: תָּנוּ רַבָּנָן,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וששה לעומר עמוד ב

נַהֲרָא – עיר בבבל, **עַד בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל** – מקום שיש בו הרבה עצי דקל, **כִּי מָטוּ הָתָם** – כשהגיעו לשם, **אָמַר לֵיהּ** רב כהנא לרב שימי בר אשי, **וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ** – האם אמת הוא דבר זה שאומרים, **הָנֵי צִינְיָתָא דְּבָבֶל מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיתַנְהוּ** – אלו הדקלים שבבבל מצויים שם משנות אדם הראשון. **אָמַר לֵיהּ** רב שימי בר אשי, **אַדְכַּרְתָּן מִלְּתָא** – הזכרת לי דבר זה **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב** שהקדוש ברוך הוא הוליך את בני ישראל **"בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם"**, לשם מה הוצרך לומר שלא ישב אדם שם, **וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא עָבַר, הֵיכָן יֵשֵׁב (וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב הֵיכָן עָבַר), אֶלָּא** כוונת הפסוק לאדם הראשון, שכל **אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן** לישוב **לֹא נִתְיַשְּׁבָה** ו'לא ישב אדם', פירושו, שלא גזר עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו, במקום זה יש רק דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם הראשון. מספרת הגמרא, **רַב מָרְדְּכַי אַלְוֵיהּ לְרַב אַשִּׁי** רבו **מֵהַגְרוֹנְיָא וְעַד בֵּי כִּיפֵּי, וְאָמְרִי לָהּ, עַד בֵּי דּוּרָא.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה וּמִתְלַוֶּה – כל שאינו מלוה את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווהו, הרי הוא **כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילְמָלֵי לִיוּוּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לֶאֱלִישָׁע** כשהלך מעירם, לא היו התינוקות מתקלסים בו, וכך **לֹא גִּירָה דּוּבִּים לַתִּינוֹקוֹת.** ומביאה הגמרא את המעשה, **שֶׁנֶּאֱמַר** על אלישע הנביא אחר שריפא את המים ביריחו, **"וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עֹלֶה בַדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קֵרֵחַ עֲלֵה קֵרֵחַ"**, ומפרשת הגמרא, **אָמְרוּ לוֹ, עֲלֵה שֶׁהִקְרַחְתָּ** – שרוקנת **עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם** שכל עוד שהיו המים רעים, היינו מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו שרפאת את המים, קפחת את פרנסתינו.

עוד מבארת הגמרא, **מַאי 'וּנְעָרִים קְטַנִּים'** הרי נערים גדולים הם ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** נערים נקראו על שם **שֶׁמְּנוֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹת, קְטַנִּים** נקראים על שם **שֶׁהָיוּ מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה** בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. **תָּנָא** בברייתא פירוש אחר על כך, **נְעָרִים הָיוּ, וּבִזְבְּזוּ עַצְמָן** – הנהיגו את עצמם בבזיון **כִּקְטַנִּים. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף,** מה הקושי בכך שקרויים גם נערים וגם קטנים, **וְדִלְמָא** נערים אינו כינוי לגילם אלא קרויים כך **עַל שֵׁם מְקוֹמָן** שבאו מעיר ששמה 'נעורן', וקטנים היו, **מִי לֹא כְּתִיב** – וכי לא נאמר כעין זה, **"וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה", וְקַשְׁיָא לָן** כמו כן, כיצד היא **נַעֲרָה וּקְטַנָּה** הלא נערה בת שתים עשרה היא ואינה קטנה, **וְאָמַר רַבִּי פְּדָת, קְטַנָּה** היתה **דְּמִן נְעוֹרָן** – מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בענין נערה קטנה **לֹא מְפָרֵשׁ** הכתוב **מְקוֹמָהּ** מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא על שם מקומה, ואילו **הָכָא** בענין הנערים הקטנים **מְפוֹרָשׁ מְקוֹמָן** שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.

עוד נאמר שם, **"וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה'"**, מפרשת הגמרא, **מָה רָאָה, אָמַר רַב, רָאָה מַמָּשׁ** – שהענישם בראייתו, **כִּדְתַנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם** לרעה, התוצאה היתה **אוֹ מִיתָה אוֹ עוֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רָאָה** ברוח הקדש **שֶׁכּוּלָּן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** שהוא יום שאסור בתשמיש המטה. **וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר, בְּלוֹרִית** – שער שמגדלים אחורי העורף **רָאָה** שיש **לָהֶן כָּאֱמוֹרִיִּים** ולכך קללם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָאָה** ברוח הקדש **שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה** ולכך קללם. שואלת הגמרא, **וְדִלְמָא בְּזַרְעַיְיהוּ נֶיהֱוָה הֲוָה** – תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** ראה שאין לחלוחית **לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת** ולכך קללם.

אחרי שאלישע קללם נאמר שם, **"וַתֵּצֵאנָה שְׁתַּיִם דּוּבִּים מִן הַיַּעַר וַתַּבְקַעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים",**

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

פִּיסַּת בַּר. מַשְׁמַע גְּלוּסְקָאוֹת שֶׁרְחָבוֹת כְּמִין פַּס יָד, וּמַשְׁמַע כְּלֵי מֵילָת כְּמוֹ "כְּתוֹנֶת פַּסִּים": **בַּר.** כְּמוֹ "לִשְׁבּוֹר בָּר" (בְּרֵאשִׁית מב). וּלְעִנְיַן כְּלֵי מֵילָת – "בַּר" – נָקִי, כְּמוֹ "בָּרָה כַּחַמָּה" (שִׁיר ו): **כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת.** שֶׁיּוֹצְאִין כְּמוֹת שֶׁהֵן בְּלֵילָה אֶחָד, וּרְחָבִין וַעֲגוּלִין כִּגְלוּסְקָאוֹת: **נַבְרָא בַּר קוֹרָא.** סִיב כְּמִין לְבוּשׁ מְצוּיָיר גָּדֵל סְבִיבוֹת הַקּוֹר שֶׁל דֶּקֶל כְּשֶׁהוּא רַךְ. קוֹר – עֲנַף הָאִילָן כְּשֶׁהוּא רַךְ יוֹצֵא בְּכָל שָׁנָה, קוֹדֶם שֶׁיִּתְקַשֶּׁה קָרוּי קוֹר:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ל עמוד ב. הגמרא מביאה מעשה נוסף: **וְתוּ יָתִיב רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְקָא דָרִישׁ, עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת** – לחמים קטנים עגולים, **וּכְלֵי מֵילָת** – בגדים העשויים מצמר נקי, **שֶׁנֶּאֱמַר** במזמור שהתפלל דוד על שלמה בנו, ועל פי דרשת רבן גמליאל נדרש הפסוק דלהלן על ימות המשיח, **'יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ'** (תהלים עב טז), ודורשים 'פסת' מלשון 'פס יד', שהיא כף היד, ו'בר' היא תבואה, והיינו לחמים קטנים הרחבים ככף היד. ועוד דורשים 'פסת' מלשון כתונת פסים, ו'בר' מלשון נקיות, כלומר בגדים מצמר נקי, ושני דברים אלו, הלחם והבגד, יהיו גמורים ומוכנים בארץ. **לִיגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד, וְאָמַר,** והלא נאמר **'אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ',** ואין כיוצא בזה היום. **אָמַר לֵיהּ** רבן גמליאל, **בֹּא וְאַרְאֶךָּ דּוּגְמָתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, נְפַק אַחְוֵי לֵיהּ כְּמֵיהִין וּפִטְרִיּוֹת,** שצומחים בן לילה ויוצאים כשהם גמורים, והם רחבים ועגולים כגלוסקאות. **וְאַכְּלֵי מֵילָת** – ולדוגמת בגדי הצמר הראה לו **נַבְרָא בַּר קוֹרָא** – סיב הגדל סביב ענף הדקל, כשהענף עדיין רך בתחילת גדילתו, והסיב עוטפו כבגד, והרי זה דמיון לבגדי צמר שיצמחו לעתיד לבוא.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד א

1 יהושע קָרֵי קְרִית שְׁמַע, ובתוך כך **אָתָא** לְקַמֵּיהּ אותו תלמיד,
2 ובאותו יום **הֲוָה בְּדַעְתֵּיהּ** של רבי יהושע בן פרחיה לְקַבּוּלֵיהּ, וכיון
3 שלא היה יכול להפסיק **אַחְוֵי לֵיהּ בִּידֵיהּ** – הראה לו סימן בידו
4 שימתין, אך התלמיד **סָבַר** שבסימן זה רבי יהושע **מִדְּחָא** דָּחֵי לֵיהּ
5 לגמרי, **אָזַל זְקַף לְבֵינְתָא פַּלְחָא** – הלך וזקף לבנה לעבודה זרה
6 ועבדה, **אָמַר לֵיהּ** רבי יהושע בן פרחיה, **חֲזוֹר בָּךְ, אָמַר לֵיהּ, כָּךְ**
7 **מְקוּבְּלַנִי מִמְּךָ, כָּל הַחוֹטֵא וּמַחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ**
8 **לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה,** וכיצד החטיא את הרבים, **דְּאָמַר מַר,** אותו תלמיד
9 **כֵּישַׁף וְהִסִּית וְהִדִּיחַ וְהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל.**
10 **תַּנְיָא,** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יֵצֶר של תשמיש, **תִּינוֹק,**
11 **וְאִשָּׁה,** לא ידחה אדם אותם בשתי ידים, אלא **תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה**
12 **וְיָמִין מְקָרֶבֶת.**
13 **משנה. נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה, תֵּצֵא** העגלה
14 **וְתֵרָעֶה בָּעֵדֶר** שעדיין חולין היא, נמצא **מִשֶּׁנֶּעֱרְפָה הָעֶגְלָה, תִּקָּבֵר**
15 **בִּמְקוֹמָהּ** ואסורה בהנאה, ואין אומרים שנערפה בטעות, לפי **שֶׁעַל**
16 **סָפֵק בָּאתָה מִתְּחִילָּתָהּ** שלא נודע מי ההורג, ובשעת עריפה **כִּיפֵּרָה**
17 **סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – היא עשתה את שלה, וכיפרה על הספק,
18 **וכשנמצא** אחר כך ההורג לא בטלה כפרתה בכך. **נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה**
19 **וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג,** אינו נפטר מעונשו בעריפת העגלה, אלא
20 **הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.**
21 **עַד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לֹא רָאִיתָ,** וכן
22 **אִשָּׁה אוֹמֶרֶת רָאִיתִי, וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת לֹא רָאִיתָ, הָיוּ עוֹרְפִין,**
23 שמתוך שיש הכחשה, אין לפנינו שום עדות.
24 **עַד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי** את ההורג, **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רָאִיתָ, הָיוּ**
25 **עוֹרְפִין,** שאין דבריו של אחד עומדים במקום שנים. **שְׁנַיִם אוֹמְרִים**
26 **רָאִינוּ, וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן לֹא רְאִיתֶם, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין** שאין עד אחד
27 יכול להכחיש שנים, והרי נודע מי הכהו.
28 **מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחָנִין בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה** שהרי מכירים היו מי רגיל
29 להרוג, והרי זה כמי שנודע מי הכהו, ודבר זה החל **מִשֶּׁבָּא אֱלִיעֶזֶר**
30 **בֶּן דִּינַאי** שהיה רוצח ידוע, **וּתְחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא** תחילה,
31 ומשנעשה רוצח **חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ בֶּן הָרַצְחָן.**
32 **מִשֶּׁרַבּוּ הַמְנָאֲפִים פָּסְקוּ הַמַּיִם הַמָּרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי**
33 **הִפְסִיקָן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל**
34 **כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם** עם הזונות יפרדו **וְגוֹ"** ופירש כך, לא
35 אפקוד לבדוק את נשותיכם, משום שבנותיכם תזנינה, ואף הבעלים
36 עצמם עם הזונות מצויים כפרדים.
37 **מִשֶּׁמֵּת יוֹסִי בֶּן יְעוֹזֵר אִישׁ צְרֵידָה וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם,**
38 **בָּטְלוּ הָאֲשְׁכּוֹלוֹת** – אנשים שהכל בהם ואין פגם בתורתם, שעד סוף
39 ימיהם לא היו מחלוקות במה שקבלו מרבותיהם, וראיה שאדם
40 השלם נקרא 'אשכול', **שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה**
41 **נַפְשִׁי"** וההמשך הוא 'אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין'.
42 **יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר** מישראל **הוֹדִיַּת הַמַּעֲשֵׂר** – וידוי
43 המעשרות, שמצווה להתודות בפסח של שנה רביעית ושביעית,
44 'בערתי הקדש מן הבית', וביטלו יוחנן כהן גדול. **אַף הוּא בִּטֵּל אֶת**
45 **הַמְּעוֹרְרִין, וְאֶת הַנּוֹקְפִין,** יתבאר בגמרא.

וְכָל שֶׁכֵּן הַשְׁתָּא לאחר שגלו **דְּאַרְחִיקוּ לְהוּ טְפֵי** – שהתרחקו יותר, שאין כלל מזבח, ודאי שיהיו מותרים בכך.

ביאור אחר במשנה: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** משנתינו **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דְּתַנְיָא,** נאמר בתורה (דברים יב כא) 'כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ', **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסוֹר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה** – בשר שלא נשחט אלא קרעו אותו דרך נחיריו עד החזה, **שֶׁבְּתְחִלָּה** קודם שנכנסו לארץ **הוּתַּר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לְאָרֶץ נֶאֱסַר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה** שכתוב 'וזבחת מבקרך ומצאנך'. ומבאר רב יוסף, **וְלֹכֶן עַכְשָׁיו שֶׁגָּלוּ, יָכוֹל יַחֲזִרוּ לְהֶתֵּירָן הָרִאשׁוֹן, לְכָךְ שָׁנִינוּ 'לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין',** שחייבים בשחיטה לעולם ואפילו לאחר שגלו.

הגמרא מבארת במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא. אומרת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, בְּשַׂר תַּאֲוָה לֹא אִיתְּסַר** כְּלָל גם קודם שנכנסו לארץ, ומה שנתחדש בביאתם לארץ הוא חיוב שחיטה, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, בְּשַׂר נְחִירָה לֹא אִישְׁתְּרִי** [–הותר] כְּלָל גם קודם שנכנסו לארץ, ומה שנתחדש בביאתם לארץ הוא היתר בשר תאוה.

הגמרא מקשה מכמה פסוקים ודינים על דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שנצטוו על השחיטה גם לפני שנכנסו לארץ, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** (ויקרא א ה) 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר', **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא מַאי וְשָׁחַט,** הרי לא היה חיוב שחיטה קודם שנכנסו לארץ. מתרצת הגמרא: **קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ,** שבהם היה דין שחיטה גם קודם שנכנסו לארץ.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַיְינוּ דִּכְתִיב** (במדבר יא כב) 'הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם', הרי שגם במדבר נצטוו על השחיטה. **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא,** שלא היה במדבר דין שחיטה, **מַאי הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם, נִגְחַר לָהֶם מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–צריך היה] לכתוב בפסוק. מתרצת הגמרא: באותה עת **נְחִירָה שֶׁלָּהֶן זוֹ הִיא שְׁחִיטָתָן,** שכשהתורה כתבה לשון שחיטה, כוונתה לכל אופן שבו הבהמה ניתרת.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַיְינוּ דִּתְנַן** להלן (פה.) **הַשּׁוֹחֵט** חיה **וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ** שלא מדעת, שלא נשחטה כראוי, כגון בסכין פגומה, או שנעשה על ידי פסול אחר בשחיטה בשהייה או דרסה, **וְהַנּוֹחֵר,** שקורעה מנחיריה עד החזה, **וְהַמְעַקֵּר** – עוקר את הסימנים ממקום חבורן ואינו שוחטן, **פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת** את הדם. ולרבי ישמעאל מובן, מכיון שצריך שחיטה ראויה, ונחירה אינה שחיטה. **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא, אַמַּאי** נוחר **פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת,** הרי על כסוי הדם נצטוו במדבר, ובמדבר נחירה היתה כשחיטה והיו מכסים את הדם לאחר הנחירה, ואם כן גם הנוחר בזמן הזה שיכסה את דמו. מתרצת הגמרא: **הוֹאִיל וְאִיתְּסַר אִיתְּסַר** – מאחר שמשנכנסו לארץ נאסרה נחירה, הרי נאסרה, ושוב אינה נחשבת כשחיטה אלא כנבילה.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר שֶׁבְּשַׂר תַּאֲוָה לֹא אִיתְּסַר כְּלָל, הַיְינוּ דִּכְתִיב** (דברים יב כב) 'אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל, שכשיכנסו לארץ אינם חייבים לאכול בקר וצאן בטהרה כקדשים, אלא אפשר לאוכלם בטומאה כצבי ואיל הנאכלים עכשיו גם בטומאה. הרי שאף במדבר הותרו באכילת בשר תאוה [שהרי צבי ואיל אינם קרבים על גבי המזבח]. **אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבמדבר נאסרו בבשר תאוה, **צְבִי וְאַיָּל גּוּפֵיהּ** [ועצמם] **מִי חֲיֵי שָׁרֵי** – האם היו מותרים באכילה שהרי מין חיה הם ואינם קריבים כלל, ומה כוונת הכתוב לומר שיאכלום כצבי ואיל. מתרצת הגמרא: **כִּי אָסַר רַחֲמָנָא** לאכול במדבר בשר בלא הקרבה, **בְּהֵמָה דְּחַיָּיא** [–שראויה] **לְהַקְרָבָה, אֲבָל חַיָּה דְּלֵא חַזְיָא לְהַקְרָבָה, לֵא אָסַר רַחֲמָנָא.**

ספק בדעת רבי עקיבא: **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, אֲבָרֵי בְּשַׂר נְחִירָה** שהיו מותרים באכילה במדבר, **שֶׁהִכְנִיסוּ יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶן לָאָרֶץ, מַהוּ.** שמא נאמר שההיתר לאוכלם היה רק במדבר, או שמא מאחר והבשר אסור משום 'לא תאכלו כל נבילה' (דברים יד כא) ובשעת נחירה לא נאסרה הבהמה, שהרי במדבר היה הדין שהנחירה הפקיעה את האיסור של נבילה, אם כן גם כשנכנסו לארץ לא נאסרה הבהמה, ולא חל על הבהמה איסור נבילה. מבררת הגמרא: **אֵימַת** – על איזה זמן הספק. **אִילֵּימָא בְּשֶׁבַע** שנים **שֶׁכָּבְשׁוּ** בני ישראל את הארץ, **הַשְׁתָּא דָּבָר טָמֵא אִישְׁתְּרִי לְהוּ** [–הותר להם] לאכול, **דִּכְתִיב** (דברים ו יא) 'וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ וגו' לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וגו', וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב וגו' וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ', **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב,** שהתירה התורה במלחמה לאכול ולשבוע מכל הנמצא בבתים, ואפילו מִפְּתָלֵי דַּחֲזִירֵי – בשר חזירים יבשים. ואם כן **בְּשַׂר נְחִירָה מִבַּעְיָא** – האם יש להסתפק אם הוא מותר באכילה בארץ ישראל בשנים אלו, הרי אפילו בשר חזיר הותר אז. **אֶלָּא** הספק הוא על בשר נחירה ששמרוהו מהמדבר עד **לְאַחַר מִכָּאן,** בשבע שנות חלוקת הארץ, שבזמן זה לא הותרו מאכלות אסורות, האם חל עליו איסור נבילה. **וְאִיבָּעְיָא אֵימָא, לְעוֹלָם** הספק הוא אפילו **בְּשֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ, וּכִי אִשְׁתְּרִי לְהוּ** – ומה שהותר להם לאכול דברים טמאים, הוא רק מִשָּׁלָל שֶׁל **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** שמצאו בבתי הכנענים כשבשבו את הארץ, אבל **דִּידְהוּ לֵא אִישְׁתְּרִי** – מאכלות אסורות שלהם עצמם לא הותרו. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תשאר ההלכה לעמוד בספק.

הגמרא ממשיכה לבאר מה באה המשנה לרבות: **אָמַר רַבָּה, שֵׁנִית** – תרצת מה באה המשנה לחדש ב'**הַכֹּל שׁוֹחֲטִין',** שכל בעל חי צריך שחיטה, אפילו עופות, וכן תירצת מה חידשה המשנה ב'**וּלְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין',** שגם לאחר שישראל גלו, אין בהמה ניתרת בלי שחיטה, ולא חזרו להיתר שהיה להם קודם כניסתם לארץ לאכול בהמות בלי שחיטה. '**בַּכֹּל שׁוֹחֲטִים', מַאי מְשַׁנֵּית לֵיהּ** – מה הנך מתרץ שבא לרבות. **וְכִי תֵּימָא** שבא לרבות שמותר לשחוט **בֵּין בְּצוּר** – אבן חדה, **בֵּין בִּזְכוּכִית** חדה, **בֵּין בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה** – חתיכת קנה חדה, **הָא דּוּמְיָא דְּהָנָךְ קָתָנֵי** – הרי הריבוי 'בכל שוחטין' נשנה יחד עם הריבויים 'הכל שוחטין ולעולם שוחטין', ולכן מסתבר שהמשנה מנתה שלשה ריבויים באותו ענין, ואם כן **אִי הָנָךְ** [–אלו] 'הכל שוחטין ולעולם שוחטין' עוסקים **בְּשׁוֹחֲטִין, הַאי נַמִּי בְּשׁוֹחֲטִין** – מובן שגם הסיפא של המשנה באה לרבות דברים נוספים שבהם שוחטים. **וְאִי הָנָךְ בְּנִשְׁחָטִין, הַאי נַמִּי** – צריך להעמיד גם את הסיפא **בְּנִשְׁחָטִין,** ואם כן אי אפשר לרבות מ'בכל שוחטין' שאפשר לשחוט בצור ובזכוכית ובקרומית של קנה שזה דין בשוחטין.

ביאור אחר בדברי המשנה: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** המשנה באה לרבות דינים בשוחטים ולא בנשחטים, ומה שנאמר במשנה פעמיים 'הַכֹּל שׁוֹחֲטִין', **חֲדָא לְאַתּוּיֵי** [–לרבות] **בּוּתִי** שגם הוא כשר לשחוט, ובתנאי שאכל הכותי מהשחיטה כמבואר לעיל (ג:), **וַחֲדָא לְאַתּוּיֵי יִשְׂרָאֵל מוּמָר** שכשר לשחוט, ובתנאי שבדקו לו את הסכין קודם, כמבואר לעיל (שם). 'לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין', לרבות ששוחטים **בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה,** ובתנאי שיש אבוקה כנגדו, כמבואר לעיל (יג:), **בֵּין בְּרֹאשׁ הַגַּג,** ואין חוששים שיאמרו שהוא עלה לשחוט בגג מפני ששוחט לעבודה זרה לצבא השמים, **בֵּין בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה,** ולמרות שאסור לשחוט לתוך הים שמא יאמרו שהוא שוחט לעבודה זרה לשרו של הים, בראש הספינה מותר, מפני שמוכח שמה ששוחט לתוך הים, הוא כדי שלא יתלכלך ספינתו, כמבואר לקמן (מא:). 'בַּכֹּל שׁוֹחֲטִין', לרבות ששוחטים **בֵּין בִּצּוּר בֵּין בִּזְכוּכִית בֵּין בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה.**

שנינו במשנה: בכל שוחטים חוץ מִמַּגַּל קָצִיר **וְהַמְּגֵרָה,** ושאר סכינים שיש בהן פגימות. והטעם משום שהם חונקים, כלומר שהם קורעים את הסימנים מחמת הפגימות, ואינם חותכים אותם. מספרת הגמרא: **אֲבוּהּ** [–אביו] **דִּשְׁמוּאֵל, פָּגַם וְשָׁדַר פָּגַם וְשָׁדַר** –

המשך בעמוד 234

רש"י

וכל שכן השתא — כשגלו. **לאסור להם בשר נחירה** — כדכתיב בההוא קרא ד"כי ירחק ממך המקום" וגו': "וזבחת מבקרך ומצאנך" וגו'. **שבתחלה** — במדבר. **הותר להם בשר נחירה** — מהאי קרא נפקא ליה, דכתיב: "כי ירחק וזבחת" — מכלל דעד השתא לא נצטוו על הזביחה. **ועכשיו שגלו** — רב יוסף קאמר ליה. **בשר תאוה לא איתסר כלל** — וקרא "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" (ויקרא יז) בקדשים כתיב. והאי דכתיב (דברים יב) "בכל אות נפשך תאכל בשר" לאו לאורויי היתירא בבשר תאוה אתא, אלא כדדריש ליה רבי אלעזר בן עזריה בפרק "כסוי הדם" (חולין פד,א): לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון. "וכי ירחק... וזבחת" בא להזהיר על השחיטה כשיכנסו לארץ. ואף על גב דקרא בפסולי המוקדשין שנפדו על ידי מומין משתעי, כדמוקמינן בבכורות (לב,א), אפילו הכי גמרינן חולין מיניידהו, כדאמרינן בפרק שני (חולין כח,א): מקיש צבי ואיל לפסולי המוקדשים, מה פסולי המוקדשים בשחיטה — אף צבי ואיל בשחיטה, וצבי ואיל חולין נינהו. **בשר נחירה לא אישתרי כלל** — הילכך לא תלה הכתוב בביאת הארץ אלא היתר בשר תאוה. וזביחה דכתיב בהאי קרא — לאו בביאת הארץ נתלית, אלא אורחא דקרא למכתב זביחה באכילת בשר. אי נמי, למאי דדרשינן בבכורות (טו,א): "וזבחת ואכלת" — אין בפסולי המוקדשין שנפדו אלא היתר זביחה ואכילה, ולא גיזה ועבודה. אי נמי, לאסור שחיטת חולין בעזרה, כדדרשינן ליה בקדושין (נז,ב): "כי ירחק... וזבחת" — בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. **ושחט** — אלמא נצטוו על השחיטה באהל מועד שבמדבר! **ונתנבלה** — כגון על ידי פגימת סכין או שהייה או דרסה. **והנוחר** — מדעת. ולשון נחירה — שקורעה לאורכה, מנחיריה ועד החזה. **והמעקר** — סימנין. ובזחיה קאי, דטעונה כסוי, כגון צבי ואיל. **פטור מלכסות** — דכתיב: "אשר יאכל... ושפך וכסה" — בראוי לאכילה הכתוב מדבר. ואפילו מאן דמחייב כסוי בשוחט ונמצאת טרפה — הכא מודה, דשחיטה מיהא בעינן, דגמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ, והתם שחיטה כתיב, בפרק "כסוי הדם" (חולין פה,א). **אלא לרבי עקיבא** — על כסוי הדם במדבר נצטוו, ונחירתן היתה שחיטתן, והנוחר בזמן הזה נמי נבעי כסוי! **אך כאשר**

וכל שכן השתא דארחיקו להו טובא — לספרים דגרסי ב"אלו הן הלוקין" (מכות יט,א): "לעולם לא קידשה לעתיד לבא", אם כן לרבי ישמעאל הותרו הבמות. וקשה, דאם כן מאי קאמר הכא: לרבי ישמעאל דארחיקו להו טפי? אדרבה, אקריבו להו טפי, כיון דהותרו הבמות!

רבי עקיבא סבר בשר תאוה לא איתסר כלל — תימה: מנא ליה הא? דלמא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי! ויש לומר: אי לרבי עקיבא מיתסר בשר תאוה, אם כן היכי הותרה להם בשר נחירה? דבקדשים מודה דבעיא שחיטה, כדמשמע בסמוך. ואי בצבי ואיל — הא בקרא דדרשינן מיניה היתר נחירה כתיב בקר וצאן, כדכתיב "כי ירחק ממך וזבחת מבקרך ומצאנך", מכלל דמעיקרא לא בעו זביחה. ומיהו קשה, דהוה ליה לאוקומי קרא דהיתר נחירה בבעלי מומין, דלא חזו להקרבה. **כי** אישתרי שלל של גוים דידהו לא אישתרי — לא גרסינן "או דלמא לא שנא". דהלשון היה משמע שהיה מסתפק אי אישתרי כתלי דחזירי דידהו אי לא. וזה אינו, דמתחלה לא נסתפק מכתלי דחזירי דידהו או במה שנחרו כשבאו, אלא במה שנחרו במדבר בהיתר. והתלמוד הקשה לו דאפילו דבר טמא אשתרי להו, כלומר, דאפילו לנחור בתחלה הם מותרים — כל שכן מה שנחרו קודם. ומשני: דלמא שלל של גוים אישתרי להו ולא דידהו, ולכך אסור לנחור. והשתא שפיר מיבעיא לן במה שנחרו בהיתר.

כאן

וְכָל שֶׁכֵּן הָשְׁתָּא דְּאַרְחִיקוּ לְהוּ טְפֵי! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּתַנְיָא: "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנֶךָ" - רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסוֹר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה, שֶׁבַּתְּחִלָּה הוּתַּר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ נֶאֱסַר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה; וְעַכְשָׁיו שֶׁגָּלוּ יְכוֹל יַחֲזִרוּ לְהֶתֵּירָן הָרִאשׁוֹן? לְכָךְ שָׁנִינוּ: לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין. בְּמַאי קְמִיפַּלְגִי? רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: בְּשַׂר תַּאֲוָה לָא אִיתְּסַר כְּלָל, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בְּשַׂר נְחִירָה לָא אִישְׁתְּרֵי כְּלָל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר", אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא מַאי "וְשָׁחַט"? - קָדָשִׁים שָׁאנֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם", אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא מַאי "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם"? "יִנָּחֵר לָהֶם" מִיבָּעֵי לֵיהּ! - נְחִירָה שֶׁלָּהֶן זוֹ הִיא שְׁחִיטָתָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַיְינוּ דִּתְנַן: הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת; אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַמַּאי פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת? - הוֹאִיל וְאִיתְּסַר אִיתְּסַר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר בְּשַׂר תַּאֲוָה לָא אִיתְּסַר כְּלָל - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ"; אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, צְבִי וְאַיָּל גּוּפֵיהּ מִי הָוֵי שָׁרֵי? - כִּי אֲסַר רַחֲמָנָא - בְּהֵמָה דְּחַזְיָא לְהַקְרָבָה, אֲבָל חַיָּה דְּלָא חַזְיָא לְהַקְרָבָה לָא אֲסַר רַחֲמָנָא. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אֲבָרֵי בְּשַׂר נְחִירָה שֶׁהִכְנִיסוּ יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶן לָאָרֶץ, מַהוּ? - אֵימַת? אִילֵימָא בְּשֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ; הָשְׁתָּא דָּבָר טָמֵא אִישְׁתְּרֵי לְהוּ, דִּכְתִיב: "וּבְתִים מְלֵאִים כָּל טוּב", וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: כָּתְלֵי דַּחֲזִירֵי, בְּשַׂר נְחִירָה מִבָּעְיָא? אֶלָּא לְאַחַר מִכָּאן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם בְּשֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ, כִּי אִשְׁתְּרֵי לְהוּ - שָׁלָל שֶׁל גּוֹיִם, דִּידְהוּ לָא אִישְׁתְּרֵי. תֵּיקוּ. אָמַר רַבָּה: שַׁנְּיֵת "הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" וּ"לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין", "בַּכֹּל שׁוֹחֲטִים" מַאי מִשְׁנַּיֵּת לֵיהּ? וְכִי תֵּימָא, בֵּין בְּצוֹר בֵּין בִּזְכוּכִית בֵּין בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה - הָא דּוּמְיָא דְּהָנָךְ קָתָנֵי; אִי הָנָךְ בְּשׁוֹחֲטִין - הַאי נַמִּי בְּשׁוֹחֲטִין, וְאִי הָנָךְ בִּנְשָׁחְטִין - הַאי נַמִּי בִּנְשָׁחְטִין! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: "הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" - חֲדָא לְאַתּוּיֵי כּוּתִי, וַחֲדָא לְאַתּוּיֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד; "לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין" - בֵּין בַּיּוֹם, בֵּין בַּלַּיְלָה, בֵּין בְּרֹאשׁ הַגַּג, בֵּין בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה; "בַּכֹּל שׁוֹחֲטִין" - בֵּין בְּצוֹר, בֵּין בִּזְכוּכִית, בֵּין בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה. "חוּץ מִמַּגַּל קָצִיר וְהַמַּגֵּירָה". אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל פָּגַם וְשָׁדַר, שָׁלְחוּ לֵיהּ: כְּמַגֵּירָה שָׁנִינוּ. תָּנוּ רַבָּנַן:

סכין

יאכל — עכשיו צבי ואיל בטומאה — כן תאכלנו לבקר וצאן משתכנסו לארץ. שאף על פי שאני מטעינן שחיטה לחולין משתכנסו לארץ, בקדשים של עכשיו — אין צריכין ליאכל בטהרת הקודש, אלא כצבי ואיל של עכשיו, שהטמא והטהור אוכלין בקערה אחת. אלא לרבי ישמעאל כו'. **כי אסר רחמנא** — בשר תאוה במדבר. **שהכניסו ישראל** — אליבא דרבי עקיבא, מהו לאוכלן אחר כניסתן? מי אמרינן: כי אסר רחמנא בשר נחירה לאחר ביאה — הני מילי לנחור אחרי כן לאכול, אבל הנחורות ובאות מן המדבר, הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה — תו לא מתסרי. או דלמא לא שנא. ודרוש וקבל שכר הוא, שצריכין אנו לעמוד על האמת ואף על פי שכבר עבר? **כתלי דחזירי** = חזירים יבשים שקורין *בקינ"ש. **וכתים מלאים כל טוב וגו'** — סיפיה דקרא "ואכלת ושבעת". **אלא לאחר מכאן** — דהיינו בשבע שחלקו. דלא שרא להו רחמנא טומאה אלא בשעת שלל, כדכתיב (דברים כ): "ואכלת את שלל אויביך" וגו'. שבע שנים כבשו ושבע שנים חלקו — כדאמרינן בפרק "אין נערכין" (ערכין יג,א). **שלל של גוים** — כדכתיב (שם דברים ו): "אשר לא מלאת", וכתיב נמי: "את שלל אויביך". **שנית הכל שוחטין** — ומוקמת לה בנשחטין, כדאמרן: הכל טעונים שחיטה ואפילו עוף. **ולעולם שוחטין** — נמי מוקמת ליה כדאמרן, דאשמעינן דאף על פי שגלו לא חזרו להיתירן הראשון, ואין בשר נאכל אלא בשחיטה. **וכי תימא בין בצור כו'** — דלאו בנשחטין אתא לאורויי, אלא בשוחטין. **אלא אמר רבא** — כולה בשוחטין. ר"הכל שוחטין" תרתי דתני במתניתין. **הדא לכותי וחדא למשומד** — כדאמרן בריש פירקין (חולין ג,א). **בין בלילה** — כשאבוקה כנגדו, כדאוקימנא (חולין יג,א). **בין בראש הגג** — ולא חיישינן דלימרו: לצבא השמים עולה לשחוט. **בין בראש הספינה** — ואף על גב דתנן לקמן (חולין מא,א): אין שוחטין לתוך ימים, בראש הספינה שרי, דמוכחא מילתא דלנקר ספינתו הוא צריך. **פגם ושדר** — עשה בסכין פגימות הרבה שאינן דומות זו לזו, ושדר לארץ ישראל לידע איזו אסורה ואיזו כשרה, כן עשה פעמים ושלש. **שלחו ליה** — סימן זה יהא לך בפגימות. **כמגירה שנינו** — שפגימותיה מכוונות לעומקן ויש לפגם שני עוקצים, כשאתה מוליך צפרנך מסוף הסכין לראשה צפרנך חוגרת בעוקץ של צד הראש, וכשאתה בודק מראשה לסופה צפרנך חוגרת בעוקץ של סופה.

סכין

תוספות

כאן שהוליך והביא — הוה מצי לשנויי: הא דקיימא ארישא דסכינא, והא דקיימא באמצע. **אבישרא** ואטופרא — אבישרא משום ושט, ואטופרא משום קנה. **פגימת** אוזן בבכור פגימת מום בקדשים — איצטריך תרוייהו, פגימת אוזן בבכור — לשחוט עליו במדינה, וקדשים איצטריך משום ערוה של נקבה דלא הויא בכלל בכור. אי נמי, איצטריך קדשים — דלא נימא פגימת מום ליפסול מעל גבי המזבח הויא פחות מחצירת הצפורן. והא דלא חשיב בהדייהו פגימת מזבח, ולימא ארבע פגימות הן — מצינו למימר: משום דפגימת מזבח בהדיא כתיב (דברים כז) "אבנים שלמות". אף על גב דבקדשים נמי כתיב "תמים" — לא משמע ממש בלא פגימה, דבכמה מקומות לא חיישינן אם נחתך ממנו הבשר או העצם.

וכמה

סכין שיש בה פגימות הרבה תידון כמגירה — ואין בה חילוק בין אוגרת למסוכסכת, שאפילו כולם מסוכסכות פסולה. דמסוכסכת דיינו שאין לפגימה אלא עוקץ אחד, ועוקץ השני הוחלק במשחזת, ומכשרינן לה לקמן כי איכא חדא פגימה בשהוליך ולא הביא, שלא פגעה השחיטה בעוקץ משהגיע לסימנין. **והוא דקיימא ארישא דסכינא** — שכשהגיע לעוקץ עדיין לא נחתכו הערוה והבשר, שיקרע העוקץ את הסימן בירידתו. אבל כאן שיש פגימות הרבה, אפילו כולן מסוכסכות — עוקץ של פגם הראשון מחליש הערוה והבשר, והפגם השני בא לסימן וקורעו. והא דתנן (חולין יח,א): השוחט במגל קציר דרך הליכתה בית הלל מכשירין — מפני שמגל קציר עוקצי הפגימות בפופים מאד מאד ואין קורעים דרך הליכתם כלל, אבל עוקץ שאינו כפוף קורע אפילו בירידתו, שהסימן יורד ממנו ונבנס לתוך הפגם. **מסוכסכת כשרה** — וכדמפרש ואזיל. **משני רוחות** — שיש שני עוקצים לפגם, אחד לראשו ואחד לסופו. "אוגרת" לשון (משלי ו) "אגרה בקציר מאכלה", לשון אסיפה, שאוגרת הציפורן לתוכה בין שני עוקציה. **מרוח אחת** — שאין לפגימה אלא עוקץ אחד, והשני הוחלק במשחזת, ואינה אוגרת אלא מסוכסכת הסכין והבשר. ולשון סכסוך *אנמשלי"ר בלעז, כמו (ישעיהו יט): "וסכסכתי מצרים במצרים". **מורשא קמא מחליש** — עור ובשר לפני השני, והשני בא ופוגע בסימן וקורעו. **חורפא דסכינא** — קודם שיגיע לפגם. **מחליש** — *אטינבוש"ט בלעז, כמו (כתובות עז,א): "חשלי דורי" וכמו: "דחשלי מייניהו כלי זיין" בפרק "לפני אידיהן" (עבודה זרה טז,א). וכל עוקצי הפגם קורעין הן ואין חותכין, בין בפוגעו בו ובין כשהוא יורד ממנו. כך שמעתי. וכן היא, שהרי שנינו: סכין שיש בה פגימות הרבה תידון כמגירה. ואפילו מסוכסכות קאמר, מדקמפליג בחדא בין אוגרת למסוכסכת ובטובא לא מפליג, ומשמע אפילו כל עוקציה לצד אחד לצד ראש הסכין והוליך ולא הביא, אלמא בירידתו נמי קורע. **דקיימא ארישא דסכינא** — שכשהתחיל להוליך לא היה כח לסכין להחליש עד שעבר הפגם, ואין כאן ספק שמא נגע העוקץ בסימן. **שחיטתו כשירה** — וכדאוקמא ברישא דסכינא, וכשהוליך ולא הביא. ואפילו הכי לא ישחוט לכתחלה, שמא יוליך ויביא. **עולה ויורד** — כגון שנפגמה פגם גדול והוחלקו העוקצים במשחזת והוי הסכין

סָכִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִימוֹת הַרְבֵּה - תִּידוֹן כְּמַגֵּירָה, וְשֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא פְּגִימָה אַחַת, אוֹגֶרֶת - פְּסוּלָה, מְסוּכְסֶכֶת - כְּשֵׁרָה. הֵיכִי דָּמְיָא אוֹגֶרֶת, הֵיכִי דָּמְיָא מְסוּכְסֶכֶת? אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אוֹגֶרֶת - מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, מְסוּכְסֶכֶת - מֵרוּחַ אַחַת. מַאי שְׁנָא מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת - דְּמוֹרְשָׁא קָמָא מַחְלִישׁ וּמוֹרְשָׁא בַּתְרָא בָּזֵעַ, מֵרוּחַ אַחַת נַמִּי - חוֹרְפָא דְּסַכִּינָא מַחְלִישׁ, מוֹרְשָׁא בָּזֵעַ! - דְּקָאֵים אַרֵישָׁא דְּסַכִּינָא. - סוֹף סוֹף, כִּי אָזְלָא מַחְלִשָׁא, כִּי אָתָא בָּזֵעַ! - כְּגוֹן שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא.

אָמַר רָבָא, שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בְּסַכִּין: אוֹגֶרֶת - לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; מְסוּכְסֶכֶת - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; עוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּסַכִּין - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה.

אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נְחֶמְיָה לְרַב אַשִׁי: אֲמַרְתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מְסוּכְסֶכֶת פְּסוּלָה, וְהָא אָמַר רָבָא: מְסוּכְסֶכֶת - כְּשֵׁרָה! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא, כָּאן שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוִיָא לְרַב אַשִׁי: דָּמְיָא לְסָאסְאָה, מַאי? אֲמַר לֵיהּ: מַאן יָהֵיב לָן מִבְּשָׂרֵיהּ וְאָכְלִינַן. אָמַר רַב חִסְדָּא: מִנַּיִן לִבְדִיקַת סַכִּין מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁחַטְתָּם בָּזֶה וַאֲכַלְתֶּם". פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּכִי נְקַב טְרֵיפָה בָּעֲיָא בְּדִיקָה! - לְחָכָם קָאָמְרִינַן. - וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא אָמְרוּ לְהַרְאוֹת סַכִּין לֶחָכָם אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל חָכָם! - מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא אַסְמְכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא. בְּמַעֲרָבָא בָּדְקִי לַהּ בִּשְׂשִׂימְשָׁא. בִּנְהַרְדְּעָא בָּדְקוּ לַהּ בְּמַיָּא. רַב שֵׁשֶׁת בָּדַק לַהּ בְּרִישׁ לִישָׁנִיהּ. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בָּדַק לַהּ בְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. בְּסוּרָא אָמְרִי: בִּישׁוּרָא אֲכָלָה, בִּישׁוּרָא לִבְדִקָהּ. אֲמַר רַב כַּפָּא: צְרִיכָא בְּדִיקָה אַבִּישֶׁרָא וְאַטּוּפְרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אֲמַר לָן רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְשָׁרְשְׁיָא מִשְּׁמָךְ, דַּאֲמַרְתְּ לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: צְרִיכָא בְּדִיקָה אַבִּישֶׁרָא וְאַטּוּפְרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא. אֲמַר לֵיהּ: אַבִּישֶׁרָא וְאַטּוּפְרָא אֲמַרִי, וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא לָא אֲמַרִי. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אַבִּישֶׁרָא וְאַטּוּפְרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא אֲמַרִי, מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא לָא אֲמַרִי. רָבִינָא וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. אַיְיתוּ סַכִּין לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי לְבַדְּקָהּ, אֲמַר לֵיהּ לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא: בְּיִדְקָא! בְּדִקָהּ אַטּוּפְרָא וְאַבִּישֶׁרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא. אֲמַר לֵיהּ: יִישַׁר, וְכֵן אָמַר רַב כַּהֲנָא. רַב יֵימָר אָמַר: אַטּוּפְרָא וְאַבִּישֶׁרָא צְרִיכָא, אַתְּלָתָא רוּחָתָא לָא צְרִיכָא. מִי לָא אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל: לִיבֵּן סַכִּין וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁחִידּוּדָהּ קוֹדֵם לְלִיבּוּנָהּ; וְקָשְׁיָא לָן: הָאִיכָּא צָדְדִין! וְאָמְרִינַן: בֵּית הַשְּׁחִיטָה מְרֻוָּח רָוֵח, הָכָא נַמִּי - בֵּית הַשְּׁחִיטָה מְרֻוָּח רָוֵח! אָמַר רַב הוּנָא בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שָׁלֹשׁ פְּגִימוֹת הֵן: פְּגִימַת עֶצֶם בַּפֶּסַח, פְּגִימַת אוֹזֶן בְּבְכוֹר, פְּגִימַת מוּם בְּקָדָשִׁים; וְרַב חִסְדָּא אָמַר: אַף פְּגִימַת סַכִּין. וְאִידָּךְ? בְּחוּלִּין לָא קָא מַיְירֵי. וְכוּלָּן, פְּגִימָתָן כְּדֵי פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ.

וכמה

נמוך שם. **מסוכסכת פסולה** — אפילו דיעבד. **דמיא לסאסאה** — *ארישט"א, זקן השבלים שאינו חלק. כך סכין שאין פיה חלק אבל פגם אין לה, *אשפר"א בלעז. **ושחטתם בזה** — בשאול כתיב, ומדקאמר "בזה" שמע מינה סכין בדק להם. **דכיון דאי נקב** — לוושט מיטרפא — פשיטא דבעינן בדיקה, דהא אי איכא פגם נקיבו! **לא אמרו כו'** — ואגן מקרא ילפינן לה. **בשימשא** — נותנים אותה בשמש ורואין בחודה. מפי רבי. לישנא אחרינא: הולך ומעמידה בשמש, חודה למעלה, ומסתכל בצילה של סכין, ואם יש פגם בסכין ניכר הוא בצל, שהחמה נכנסה בפגם. **במיא** — הופך חודה למטה ומוליכה על פני המים ונוגעה מעט, ואם יש פגם עוקץ עושה כמין חריץ במים בהליכתה. לישנא אחרינא: הופך חודה למעלה ואוחזה בידו בשיפוע, ראשה למטה, ומטיף על חודה באצבעו, אם יש שם פגם נופלים שם ואין יכולים לילך עד ראשה. לשון מורי. **בישרא אכלה** — היא באה לחתוך בשר, לפיכך עיקר בדיקתה בבשר, או בריש לישנא או בבשר אצבעו, אם בשר זה פוגע בפגם — כן יפגע בו בשר הסימן. אבל בדבר אחר לא הויא בדיקה, שמא דבר קשה עובר על פגם קטן ואינו חוגר, או דבר שהוא רך יותר מדאי נכנס לתוך פגם קטן, אף על פי שאין פגם לקלקל הסימן. **אבישרא** — בשר האצבע. **ואתלתא רוחתא** — באמצע חודו ובצדדין, שמא נפגם עובי חודה בצידה, ונאחז הסימן בעוקץ ונקרע. **יישר** — יפה עשית. **וכן אמר רב כהנא** — דכך צריכה. כל היכא דאמר משמיה דפלוני לא שמעה ממנו, אלא מאחרים שמע שקבלוה ממנו. כי הא דרב אשי לא ראה את רבא מעולם, כדאמר ב"עשרה יוחסין" (קדושין עב,ב): יום שמת רבא נולד רב אשי. **אתלתא רוחתא לא צריכי** — ואם יש שם פגם בצידה לא איכפת לן, דאין צידי הסכין נוגעין, בסימן מכיון שחתכו חודה של סכין הוא מתרווח לכאן ולכאן. **שחידודה קודם לליבונה** — קודם שיכוינה הסימן בליבון הוא נחתך בחידוד. **הא איכא צדדין** — שנכוו בצידי הסכין קודם שתגמר שחיטה. והרי סימני טרפות נולדין בה כיון שהוחשט נשרף! ואפילו הכי קיימא לן כרב אחא ורב כהנא ורב אשי וכולהו אמוראי, דאמרי: צריכא אבישרא ואטופרא ואתלת רוחתא, ואם שכח ולא בדק קודם שחיטה — בודק לאחר שחיטה. **שלש פגימות הן** — לשיעור אחד. **פגימת עצם בפסח** — לעבור עליה בלאו ד"עצם לא תשברו בו" [שמות יב]. **פגימת אוזן בבכור** — להיות בו מום לישחט עליו במדינה, דתנן (בכורות לז,א): נפגמה אזנו מן הסחוס. והוא הדין לשאר מומין של פגימה הנזכרים שם, וקמייתא נקט. **פגימת מום בקדשים** — נקבות, כגון חטאת ושלמים, שיש בהם פגימות שאינן נוהגות בבכור, וכדתנן התם בבכורות (לט,ב): נפגם הזובן בבכור, או הערוה — שפת בית הרחם של נקבה — במוקדשין. ואיצטריך למנקט הכא לאשמעינן דאף על גב דלא מינברא ביה פגימה כולי האי, אפילו הכי שיעורייה בבדי שתתגור בה צפורן. ואי קשיא: ליגקט פגימת מום בקדשים וכולן בכלל, דהא בבור בכלל כל הקדשים הוא! אי תנא הכי, הוה אמינא: ליפסל מהקרבה הוא בבדי חגירת צפורן מיפסלא, אבל מום גמור לא הוי לישחט עליו במדינה. דמומין הרבה פוסלין בבהמה ואין הבכור נשחט עליהן, כדתנן (בכורות מא,א): ואלו שאין שוחטין עליהם לא במקדש ולא במדינה כו', ולהכי תנא פגימת אוזן בבכור, שהוזכרה בבכורות לענין לישחט במדינה. **מזבח** — שנפגם פסול, כדילפינן בשחיטת קדשים בפרק "קדשי קדשים" (זבחים נט,א): "ובחת עליו את עולותיך ואת שלמיך" וגו', וכי עליו אתה זובח? אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר. והאי "עליו" — בשבילו הוא, כלומר כשהוא בחזקתו.

שתחגור

סַכִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִימוֹת הַרְבֵּה, תִּידּוֹן –נחשבת] **כִּמְגֵירָה** – כמסור שאסור לשחוט בה, בין אם היא 'אוגרת' בין אם היא 'מסוכסכת'. **וְסכין שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא פְּגִימָה אַחַת,** אם הפגימה **אוֹגֶרֶת** את הבשר לתוכה, **פְּסוּלָה.** ואם היא **מְסוּכְסֶכֶת** – שהבשר מסתכסך בה, **כְּשֵׁרָה.**

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמְיָא** [–מהי] **אוֹגֶרֶת** והֵיכִי דָּמְיָא **מְסוּכְסֶכֶת. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אוֹגֶרֶת, מִשְׁתֵּי רוּחוֹת** – שיש לפגימה שני עוקצים בשני צידי הפגימה, וכאשר מעבירים ציפורן על מקום הפגימה, היא נעצרת, ונמצאת [נאגרת] בין שני העוקצים. **מְסוּכְסֶכֶת, מֵרוּחַ אַחַת** – שהפגימה הינה רק מצד אחד, וצידו השני של הסכין חלק שהושחז על ידי משחזת, וכאשר הבשר נכנס לפגימה, אינו נאגר בתוכה, ויכול לצאת ולהמשיך, אלא ש'מסתכסך' בסכין.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא מִשְׁתֵּי רוּחוֹת,** שפסולה, משום **דְּמוֹרְשָׁא קַמָּא מַחֲלִישׁ וּמוֹרְשָׁא בַּתְרָא בָּזַע** – שהעוקץ הראשון מחליש [–מרדד ועושה דק] את העור והבשר ולכך כאשר אחר כך הסימנים עוברים דרך העוקץ השני הם נקרעים, אם כן **מֵרוּחַ אַחַת נַמִּי** תהא פסולה, שהרי **חוּרְפָא דְּסַכִּינָא מַחֲלִישׁ** – חוד הסכין העובר על העור והבשר קורע אותם, ואז כשמגיע למקום הפגימה בסכין, **מוֹרְשָׁא בָּזַע** – הפגימה קורעת את הסימן. מתרצת הגמרא: **דְּקָאִים אַרֵישָׁא דְּסַכִּינָא** – מדובר באופן שהפגימה עומדת בתחילת הסכין, ולכן כשהפגימה פוגעת בצוואר הבהמה, העור והבשר עדיין שלמים, ואין הפגימה מגיעה לסימנים.

מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף כִּי אַזְלָא מַחְלְשָׁא** – כשהוא מוליך את הסכין על הצוואר, העור והבשר נקרעים והצוואר נחלש [נעשה דק] על ידי חוד הסכין, ולאחר מכן **כִּי אָתָא בָּזַע** – כאשר הוא ממשיך לשחוט ומחזיר את הסכין מסופו לתחילתו, הסימנים נקרעים על ידי הפגימה. מתרצת הגמרא: מדובר **כְּגוֹן שֶׁהוֹלִיךְ** את הסכין, **וְלֹא הֵבִיא** אותה חזרה אליו.

אָמַר רָבָא, שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בְּסַכִּין. אוֹגֶרֶת, לֹא יִשְׁחוֹט בה, **וְאִם שָׁחַט שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. מְסוּכְסֶכֶת** – שיש בה פגימה שיש לה עוקץ רק מצד אחד, ומעיקר הדין אם הוליך את הסכין ולא הביא שחיטתו כשרה, בכל זאת **לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה** שמא יוליך ויביא, **וְאִם שָׁחַט** בה ונזהר להוליך ולא להביא, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה עוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּסַכִּין** – סכין שהיתה בה פגימה, והשחיזו אותה עד שהוחלקה, אך מקום הפגימה נמוך משאר הסכין, ועל ידי ההשחזה הסכין התעגלה מעט פנימה, **שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה.**

אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נְחֶמְיָה לְרַב אַשִּׁי, אָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, מְסוּכְסֶכֶת פְּסוּלָה, וְהָא (אמר רבא) [**תַּנְיָא** – שנינו בברייתא] **מְסוּכְסֶכֶת כְּשֵׁרָה.** מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – דברי רבא הם באופן **שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא** את הסכין, ולכן השחיטה פסולה. ואילו **כָּאן** – בברייתא, **שֶׁהוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא,** ולכן כשרה.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִּׁי, אם הסכין **דָּמְיָא לְסַאסְאָה** – לזקן השיבולים, שאין הסכין חלקה, אבל אין בה פגימה, **מַאי** לשחוט בה. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **מַאן יָהִיב לָן מִבִּשְׂרֵיהּ, וְאַכְלִינָן** – מי יתן לנו מבשר בהמה זו, ואוכל ממנו, כלומר שמותר לכתחילה לשחוט בה.

אודות חיוב בדיקת סכין: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מִנַּיִן לְחיוב בְּדִיקַת סַכִּין** שאין בה פגימה **מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל א' יד לד) שאמר שאול לעם 'הַגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שְׂיֵהוּ **וּשְׁחַטְתֶּם בָּזֶה וַאֲכַלְתֶּם'.** ו'בזה' היינו בסכין שנתן להם, שאסור לשחוט אלא בסכין בדוקה, ולכן הוצרכו לשחוט רק בסכין שבדק.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּכִי נָקַב** הסכין את הסימנים, הבהמה **טְרֵיפָה, בָּעֲיָא בְּדִיקָה** שאין בה פגימה הנוקבת. מתרצת הגמרא: שצריכה בדיקה **לְחָכָם קָאַמְרִינָן,** וזה נלמד מהפסוק 'ושחטתם בזה'.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא אָמְרוּ לְהַרְאוֹת סַכִּין לֶחָכָם אֶלָּא מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל חָכָם,** ואילו רב חסדא למד זאת מפסוק. מתרצת הגמרא: אכן בדיקת חכם היא רק תקנה **מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא** [–והפסוק] **אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא.**

הגמרא מבארת כיצד בודקים סכין: **בְּמַעֲרָבָא בָּדְקֵי לָהּ בְּשִׁימְשָׁא** – בארץ ישראל בדקו את הסכין מול אור השמש לראות אם יש בה פגימה. **בִּנְהַרְדְּעָא בָּדְקוּ לָהּ בְּמַיָּא** – בעיר נהרדעא, בדקו את הסכין על ידי שהוליכוה במים, שאם יש בה פגימה יראה בהם כעין חריץ. **רַב שֵׁשֶׁת בָּדַק לָהּ בְּרֵישׁ לִישְׁנֵיהּ** – העבירו על ראש לשונו, ואם יש פגימה הרגיש בה. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בָּדַק לָהּ בְּחוּט הַשַּׂעֲרָה** שהעבירו על הסכין, ואם יש בה פגימה נעצר בה. **בְּסוּרָא אָמְרֵי, בִּישְׂרָא אָכְלָה בִּישְׂרָא לִבְדְקָהּ** – כיון שבא לשחוט בה בשר, צריך לבדוק אם כשמעבירים אותה על בשר מורגשת בה פגימה, ולכן יש לבדוק על בשר אצבעו, או על ראש לשונו, וכדומה. אך אין לבדוק בדבר יותר קשה, שאינו מרגיש בו את הפגימות הדקות הראויות לקרוע את בשר הסימנים, וכן אין לבדוק בדבר יותר רך, לפי שהוא מרגיש בו פגימות דקות מאד, והוא פוסל את הסכין בלי סיבה, שהרי פגימה דקה כל כך, אין בכוחה לקרוע את בשר הסימנים.

אָמַר רַב פָּפָא, צְרִיכָא בְּדִיקָה אַבִּישְׂרָא – על ידי שמעבירו על בשר אצבעו, **וְאַטּוּפְרָא** – ועל צפורנו, (**ואתלתא רוחתא** – בשלש רוחות הסכין, בשני צדדיו ועל חודו) [**וְאַתְּרֵי גַּיְסָנֵי** – משני צידי הסכין].

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִּׁי, אָמַר לָן [–לנו] **רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְשַׁרְשִׁיָּא מִשְּׁמָךְ, דְּאָמְרַתְּ לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, צְרִיכָא בְּדִיקָה אַבִּישְׂרָא וְאַטּוּפְרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא. אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **אַבִּישְׂרָא וְאַטּוּפְרָא** אכן **אָמְרֵי,** וְאולם **אַתְּלָתָא רוּחָתָא לֹא אָמְרֵי. אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים שהשיב רב אשי, אכן **אַבִּישְׂרָא וְאַטּוּפְרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא אָמְרֵי,** אך **מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא לֹא אָמְרֵי.**

רָבִינָא וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא הֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ [–היו יושבים לפניו] **דְּרַב אַשִּׁי, אַיְיתוּ סַכִּין לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִּׁי לִבְדְקָהּ** – הביאו סכין לפני רב אשי לבודקו, **אָמַר לֵיהּ** רב אשי **לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, בִּידְקָה** – בדוק את הסכין. **בְּדָקָהּ אַטּוּפְרָא וְאַבִּישְׂרָא וְאַתְּלָתָא רוּחָתָא. אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **יִישַׁר** – חזק ואמץ, שיפה בדקת. **וְכֵן אָמַר רַב כַּהֲנָא,** שכך צריכים לבדוק את הסכין.

רַב יֵימַר אָמַר, אַטּוּפְרָא וְאַבִּישְׂרָא צְרִיכָא בדיקה, אבל **אַתְּלָתָא רוּחָתָא לֹא צְרִיכָא.** וראיה לכך שאין הסכין צריכה בדיקה בצידיה, **מִי לֹא אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לִיבֵּן סַכִּין** – שרפו באש עד שהאדים, **וְשָׁחַט בָּהּ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה,** ואין חוששים שחום הסכין שרף את הסימנים לפני השחיטה, לפי **שֶׁחִידּוּדָהּ** – חוד הסכין, חותך את הסימנים **קוֹדֶם לְלִיבּוּנָהּ** – לפני שהחום של הסכין המלובנת מספיק לשרוף את הסימנים. **וְקַשְׁיָא לָן** (לעיל ח.) **הָאִיכָּא צְדָדִין** – והרי צדדי מקום השחיטה נשרפים לפני סוף השחיטה, ונמצא שהבהמה נטרפת קודם גמר השחיטה. **וְאַמְרִינָן** – ותירצנו, **שבֵּית הַשְּׁחִיטָה מִרְוַוח רָוַוח** – הסימנים במקום השחיטה מתוחים, וכאשר חותכים אותם מקום החתך מתרחב, ולכן צדדי מקום החתך אינם נוגעים יותר בסכין, ואינם נשרפים מחום הסכין המלובנת. ולכן **הָכָא נַמִּי בֵּית הַשְּׁחִיטָה מִרְוַוח רָוַוח** – גם כאן לא איכפת לנו אם יש פגימה בצידי הסכין, שהרי מקום השחיטה מתרחב לאחר שחוד הסכין חתך את הסימנים, ומקום החתך אינו נוגע יותר בצידי הסכין, ולכן גם אם יש פגימה בצידו של הסכין, אין הפגימה יכולה לקרוע את הסימנים.

אָמַר רַב הוּנָא בַּר רַב קְטִינָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שָׁלֹשׁ פְּגִימוֹת הֵן בדיני התורה, ושיעורן אחד, **פְּגִימַת עֶצֶם בְּפֶסַח** – בקרבן פסח יש איסור שלא לשבור עצם מהקרבן, ואם עושה פגימה בעצם עובר על האיסור. **פְּגִימַת אוֹזֶן בִּבְכוֹר** – בכור זכר מבהמה טהורה הינו קדוש וחייב להקריבו לקרבן, ובשרו נאכל לכהנים בירושלים,

המשך בעמוד 51

מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור **פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ** שעל ידה נפסל. מתרצת הגמרא: **כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִפּוֹרֶן** – שאם יעביר צפורן על מקום הפגימה במזבח תתעכב הצפורן על ידי הפגימה.

הגמרא מקשה על כך: **מִיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **כַּמָּה פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר**, פגימה בשיעור **טָפַח. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר**, בשיעור של **כַּזַּיִת**. ושלא כאמור לעיל. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּסִידָא** – הברייתא מדברת על השיעור הפוסל בבנין המזבח, ושם פוסלת רק פגימה בשיעור של טפח או כזית. **הָא בְּאַבְנָא** – מה שאמרנו שהשיעור הוא בכדי חגירת הצפורן מדובר לגבי אבני המזבח עצמם, שנאמר עליהם (דברים כז ו) 'אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ', ולכן באבנים עצמם אפילו פגימה קלה שמעכבת את הצפורן פוסלת.

הגמרא חוזרת לדון במה שלמדנו לעיל שצריך להראות את הסכין לחכם לפני השחיטה: **אָמַר רַב הוּנָא, הַאי טַבְּחָא דְּלֵא סָר סַכִּינָא קַמֵּי חָכָם** – שוחט שאינו מראה לחכם את סכינו שיבדוק שאין בו פגימות, **מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** – מנדים אותו. **וְרָבָא אָמַר, מְעַבְּרִינָן לֵיהּ** – מעבירים אותו ממלאכתו, ואסור לו לשחוט ולמכור בשר, **וּמַכְרִיזִינָן אַבְּשָׂרֵיהּ** – ומכריזים על כל הבשר ששחט עד היום **דְּטְרֵפָה הִיא**. אומרת הגמרא: **וְלֵא פְּלִיגֵי** רב הונא ורבא, **כָּאן** – מה שאמר רב הונא שמספיק לנדותו, הוא **בְּשֶׁנִּמְצֵאת סַכִּינוֹ** של השוחט **יָפָה** בלי פגימה, ובכל אופן מנדים אותו משום שזלזל בכבודו של החכם. **כָּאן** – מה שאמר רבא שאוסרים עליו לשחוט ולמכור בשר, ומכריזים על כל הבשר ששחט שהוא טריפה, הוא **בְּשֶׁלֹּא נִמְצֵאת סַכִּינוֹ** של השוחט **יָפָה**, אלא נמצאו בה פגימות.

דעה אחרת: **רַבִּינָא אָמַר, הֵיכָא דְּלֵא נִמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה, מְמַסְמֵס לֵיהּ בְּפַרְתָּא** – צריכים ללכלך את בשר ההבהמות ששחט בפרש [–בזבל] של בהמות, **דַּאֲפִילּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי לֹא מִזְדַּבֵּן** [–לא יוכל למוכרו].

מעשה בענין זה: **הַהוּא טַבְּחָא דְּלֵא סָר סַכִּינוֹ קַמֵּיהּ דְּרָבָא בַּר חִינָּנָא** – היה שוחט שלא הראה את סכינו לבודקו לפני רב העיר רבא בר חיננא. סבר רבא בר חיננא שלרבא מעבירים אותו ממלאכתו אפילו אם נמצא סכינו יפה, ולכן **שַׁמְתֵּיהּ** – נידהו, **וְגַם עַבְּרֵיהּ** – העבירו ממלאכתו ואסר עליו לשחוט ולמכור בשר יותר, **וְגַם אַכְרֵיז אַבְּשָׂרֵיהּ** – הכריז על כל הבשר **דְּטְרֵפָה הִיא. אִקְּלַעוּ** – נזדמנו **מַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי לְגַבֵּיהּ** – לגבי רבא בר חיננא, **אָמַר לְהוּ** [–להם], **לְיַעְיֵינוּ רַבָּה בְּמִלְּתֵיהּ** – יעיינו החכמים בדבר למצוא לו זכות כדי שאוכל להחזירו למלאכתו, **דְּתָלוּ בֵּיהּ טַפְלֵי** – משום שיש לו ילדים קטנים, ואין לו איך לפרנסם עכשיו. **בְּדָקָהּ רַב אַשִׁי לְסַכִּינֵיהּ וְנִמְצֵאת יָפָה, וְאַכְשְׁרֵיהּ** [–והכשירו] לשוב ולשחוט ולהתפרנס ממכירת בשר. לפי שרב אשי סבר שרק כאשר נמצא הסכין פגום אסר רבא על השוחט לשחוט עוד. **אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא** לרב אשי, **וְלֵא לֵיחוּשׁ מַר לְסָבָא** – מדוע אינך חושש לכבודו של רבא בר חיננא שהוא רב העיר, לשאול אותו אם הוא מסכים לבטל את האיסור שהכריז על השוחט. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **שְׁלִיחוּתֵיהּ** דרבא בר חיננא **קָא עָבְדִינָן**, מאחר והוא אמר לי לחפש לשוחט זכות ולהכשירו, הריני עושה את שליחותו, ואינני צריך לחזור ולהתייעץ עמו, ואין כאן זלזול בכבודו.

דין שחיטה בשן ובציפורן: **אָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא, שֵׁן תְּלוּשָׁה** – שנתלש הלחי יחד עם השינים מהאדם או מהבהמה, **וְצִפּוֹרֶן תְּלוּשָׁה, מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה**. מקשה הגמרא: **וְהָא אֲנָן תְּנַן** בכל דבר שוחטים חוּץ **מִמַּגַּל קָצִיר, וְהַמְּגִירָה, וְהַשִּׁנַּיִם, וְהַצִּפּוֹרֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹנְקִין** – קורעים את הסימנים מחמת הפגימות ולא חותחים אותם, הרי שאסור לשחוט בשן וצפורן. מתרצת הגמרא: **שֵׁן אַשֵּׁן לֹא קַשְׁיָא** – הסתירה ממה שהתיר רבה בר הונא לשחוט בשן, לא קשה ממה שאסרה המשנה לשחוט בשינים, לפי שהָא **בַּחֲדָא** – שמה שהתיר הוא בשן בודדת, שאינה פוגמת, **הָא בְּתַרְתֵּי** – ומה שאסרה המשנה הוא כשיש בלחי התלוש שתי שינים, לפי שהרווח שביניהן הוא פגימה. **צִפּוֹרֶן אַצִּפּוֹרֶן לֹא קַשְׁיָא** – והסתירה ממה שהתיר רבה בר הונא לשחוט בציפורן, לא קשה ממה שאסרה המשנה לשחוט בצפורן, לפי שהָא **בִּתְלוּשָׁה** – מה שהתיר הוא בציפורן תלושה, **הָא בִּמְחוּבֶּרֶת** – ומה שאסרה המשנה לשחוט הוא בציפורן מחוברת.

משנה

דין שחיטה במגל קציר: **הַשּׁוֹחֵט בְּמַגַּל קָצִיר** – במגל שקוצרים בה תבואה, ופגימותיה כפופים מאוד ונוטות כולן לצד אחד בשיפוע כלפי יד הכלי, אמנם שחט רק **בְּדֶרֶךְ הֲלִיכָתָהּ** – שהוליך את הסכין ולא הביאו חוזרה אליו, **בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין** את השחיטה, והרי היא מטמאה במשא כנבילה, **וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין** את השחיטה. **וְאִם הֶחֱלִיקוּ** את **שִׁנֶּיהָ** במשחזת, **הֲרֵי הִיא כְּסַכִּין** ואפשר לשחוט בה אף לכתחילה.

גמרא

ביאור שיטת בית הלל: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף כְּשֶׁהִכְשִׁירוּ בֵּית הִלֵּל** שחיטה זו **לֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא לְטַהֲרָהּ מִדֵּי נְבֵילָה**, שאינה טמאה, **אֲבָל בַּאֲכִילָה אֲסוּרָה**, שאף שכאשר שוחט בהולכה בלבד אין הבשר נקרע על ידי הפגימות, מכל מקום גזרו שמא ישחוט אף בהבאה ונמצא שהפגימות קורעים את הבשר. **אָמַר רַב אַשִׁי, דְּיָקָא נַמִּי** – אף מלשון המשנה יש לדייק כן שאינה מותרת באכילה, **דְּקָתָנֵי** במשנה **בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין, וְלֹא קָתָנֵי בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין**, ומבואר שאינם מכשירים אלא מטומאת נבילה. דוחה הגמרא: **וְלִיטַעְמַיְיהוּ** – ולדבריך שיש לדייק מלשון זה, עדיין יקשה עוד, **לִיתְנֵי** – היה למשנה לכתוב **בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין**, שהרי הנידון הוא לגבי טומאה בלבד. **אֶלָּא** בהכרח ש'**פּוֹסְלִין וּמַכְשִׁירִין**' **וְ'אוֹסְרִין וּמַתִּירִין' חֲדָא מִילְּתָא הִיא** – דבר אחד ומשמעות אחת הם, שהלשון כשר ופסול עולה על השחיטה, שלבית שמאי כיון ששחיטתו פסולה הרי היא מטמאה כנבילה, ולבית הלל כיון שהשחיטה כשרה הרי הבהמה מותרת אפילו באכילה.

משנה

אחד מחמשת פסולי השחיטה שנאמרו בהלכה למשה מסיני היא 'הגרמה', דהיינו שנוטה באמצע השחיטה מהמקום הראוי לשחיטה אל מחוץ לו. המשנה מביאה מחלוקת באופן הפסול בהגרמה: **הַשּׁוֹחֵט מִתּוֹךְ הַטְּבַעַת וְשִׁיֵּיר בָּהּ מְלֹא הַחוּט עַל פְּנֵי כוּלָּהּ** – אם שחט בתוך הטבעת הגדולה שהיא הטבעת העליונה מכל הטבעות של הקנה, והיתה כל שחיטתו בתוך הטבעת, שלא יצא בשעת שחיטתו עם הסכין אל מחוץ לטבעת ששם אין השחיטה כשרה, אף אם לא נשאר ממקום שחיטתו עד סוף הטבעת לצד הראש אלא שיעור 'מלא החוט', כלומר כל שהוא, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צריך שישאר מלוא חוט על פני כל הטבעת, אלא די אף שישאר **מְלֹא חוּט עַל פְּנֵי רוּבָּהּ** של הטבעת, ואחר ששחט רובה בתוך הטבעת אף אם יצא אל מחוץ לטבעת, שחיטתו כשירה, שהרי שיעור השחיטה היא ברוב הקנה, ולכך מה שממשיך לחתוך אחר שכבר חתך את רוב הסימן אינו חשוב שחיטה אלא כחיתוך בשר בעלמא.

המשך בעמוד 170

רש"י

שתחגור — *אדישטי"ר. **באבנא** — כל דהו, כדכתיב "אבנים שלמות". **דלא סר סכינא** — שלא הראה סכינו לחכם. **מעברינן ליה** — מאומנותו, שלא ימכור בשר עוד. **נמצאת סכינו יפה** — משמתינן ליה משום אפקירותא, שהחציף פניו, כדקיימא לן: מנדין על כבוד הרב, בברכות בפרק "מי שמתו" (יט,א). **בפרתא** — פֶּרֶשׁ, פרתא תרגום של "פרש". **דאפילו לגוים לא מזדבן** — והיכא דנמצאת סכינו יפה מכרזינן עליה דטריפה היא, משום קנסא, ולגוים מיהא שבקינן ליה לזבונה. **שמתיה ועבריה** — דקסבר: כי אמר רבא מעברינן ליה, אפילו נמצאת סכינו יפה קאמר. **לגביה** — דרבא בר חיננא. **במילתיה** — של טבח זה, אולי תמצאו לו זכות. **טפלי** — בנים קטנים תלויים עליו לזון, וצריך להשתכר. טפלא תרגום של "טף". **ואכשריה** — דקסבר: הא דאמר רבא מעברינן ליה — בשלא נמצאת סכינו יפה קאמר. **לסבא** — לרבא בר חיננא, שהעבירו ואתה מכשירו. **שליחותיה קעבדינן** — שהרי ציונו למצוא לו זכות, ועבשיו שמציגו אין אנו צריכין לחזור ולהימלך בו. **שן תלושה** — שנתלש הלחי מן האדם או מן הבהמה, לאפוקי מחוברת דבעלי חיים. **הא בתרתי** — דאפילו תלושות מן החי וקבועות בלחי הוו כסכין פגומה, שיש הפרש בין זו לזו. **בחדא** — בשרה. ואף על גב דאין בה רוחב, הא קיימא לן היכא דהוליך והביא אפילו סכין כל שהוא בשרה. **מחוברת** — לבעלי חיים. כרבי, דאמר: אין שוחטין במחובר. משנה **טגל קציר** — דרך הליכתה אינה קורעת לבית הלל, מפני שראשיה כפופים מאד. גמרא **אבל באכילה אסורה** — גזירה הולכה אטו הובאה. איסור והיתר שייך לענין אכילה. **אלא פוסלין ומכשיירין כו'** — ולשון פסול והכשר אשחיטה קאי, לבית שמאי פסולה שחיטתו ונבלה היא, ולבית הלל שחיטתו בשרה אף באכילה, ולא תידוק מינה סייעתא לרבי יוחנן. ומיהו, דרבי יוחנן איתא, דגמרא גמיר ליה מרבו. משנה **השוחט מתוך הטבעת** — בטבעת גדולה שהיא עליונה לכולן קאמר, שאין טבעת למעלה הימנה. **ושייר בה מלא החוט על פני כולה** — לצד הראש, שלא הטה לסכין לצאת מן הטבעת לצד הראש עד שגמר כל הטבעת כולה — בשרה. **מלא החוט** — כלומר, כל דהו. אבל אם קודם שגמר את כולה הגרים את הסכין לצד הראש ויצא מן הטבעת, וגמר את השחיטה למעלה מן הטבעת, שאינו מקום שחיטה, שהיא הגרמה שנאמרה למשה מסיני, אף על פי שנשחט רוב הקנה במקום שחיטה — פסלי רבנן, הואיל וגמרו בפסול. **רבי יוסי ברבי יהודה אומר מלא החוט על פני רוחבה** — אם שייר בה מלא חוט השערה מן הטבעת לצד הראש על פני רוב הטבעת. כלומר, שחתך רוב הקנה בתוך הטבעת, ובמיעוטה הגרים ויצא ממנו לצד הראש, וגמר השחיטה למעלה הימנה — בשרה. דברובא איתכשרת לה שחיטה, ואידך כי קשחיט — מחתך בשר בעלמא הוא. ואית דמפרשי דבכל הטבעות חשיב הגרמה לרבנן ולרבי יוסי, דכיון שהתחיל לשחוט בתוך הטבעת צריך שיגמור כל השחיטה לתוכה לרבנן, או רובא לרבי יוסי. ואינו כן, דבהדיא תניא בתוספתא דאין חילוק מקום בתוך הקנה בין תוך הטבעת לאויר שבין

תוספות

וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן — ואם תאמר: והיאך בנו המזבח? דאנה ימצאו אבנים בלא פגימה? ואם יחליקו בברזל — איכא איסורא ד"לא תניף עליהן ברזל"! וליכא למימר נמי על ידי שמיר, דעל כרחך על ידי שמיר נמי לא יהיו חלקות שלא תחגור בהן הצפורן. מדאמר במסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נב,ב) גבי אבני מזבח ששקצום אנשי יון וגנזום בית חשמונא?: היכי נעבידי? נתברינהו — אבנים שלימות אמר רחמנא. נינסרינהו, פירוש: לעשות בלא פגימה — "לא תניף עליהן ברזל" אמר רחמנא! והשתא ליעבדינהו על ידי שמיר! אלא ודאי שמיר אין עושה אותם חלקות שלא תחגור בהן הצפורן! ויש לומר: דבפרק "איזהו מקומן" (זבחים נד,א) משמע שבנו אותם באבנים קטנות חלקות שלא היה בהם שום פגימה, כגון חלוקי אבנים של נחל. ומיהא קשה, דגבי בית המקדש כתיב (נמי) "אבן שלמה מסע נבנה", וקאמר רבי יהודה בפרק "עגלה ערופה" (סוטה מח,ב) דבית המקדש נבנה על ידי שמיר! **הא** בתלושה הא במחוברת — גבי שן דוה מצי לשנויי הכי. אלא משום דבמתניתין תני "והשינים", דמשמע תרי — משום הכי נמי מוקי לה בתלושים, ופסולין מפני שהם חונקים. **ולא** קתני אוסרין ומתירין — בבמה דוכתי קתני "כשר" ושריא באכילה. אלא הכא שאני, דאיכא למיטעי. **אבל** בשאר טבעות לא — פירש בקונטרס: דאין שחיטה כשירה בהן כלל, אלא בין הטבעות. ולא אמר רבי יוסי רובו ככולו אלא במקום שחיטה, אבל לשוויי מקום שחיטה לא אמרינן רובו ככולו. והשתא, כל שכן לרבנן שאין השחיטה כשרה בשאר הטבעות לפירושו. ומה שאין אנו נזהרין עכשיו לשחוט בתוך הטבעות — משום דאין הלכה כן, כדפירש בקונטרס [עמוד ב ד"ה הכי]. ובריית דתוספתא שהביא בקונטרס, דקתני: מצות שחיטה מן הטבעת עד הריאה, צריך לאוקומי כרבי יוסי ברבי יהודה, דמסקינן בסמוך דבשאר נמי מכשיר. אי נמי, מטבעת הגדולה עד כנפי הריאה — במקום קנה קאמר, ובתוך שאר טבעות לא איקרי קנה כדפירש בקונטרס. ומסיפא דקתני: שייר בה כחוט סמוך לראש מוקף את כולה כשרה. ומדקדק בקונטרס, מדקתני: סמוך לראש — שמע מינה דלא חייש אי נפיק מינה ולמטה, אלא ממנה ולמעלה. ומתוך כך סתר דברי המפרש דבכל טבעות חשיב הגרמה לרבנן ולרבי יוסי, דמכיון שהתחיל השחיטה בתוך הטבעת צריך שיגמור כל השחיטה בתוכה. ומיהו, לפירוש הקונטרס אין קשה משם, דאף על גב דאפשר דיפסל נמי לצד מטה, אם היה יוצא מטבעת הגדולה והיה נכנס בשאר טבעות, מכל מקום אין צריך לשייר מלא החוט כלפי מטה, דאדרבה, טוב הוא שלא היה כלל בתוך הטבעות אלא בין טבעת לטבעת. ומכל מקום דחוק הוא לפירוש הקונטרס. ונראה לפרש דהכי קאמר: דאף רבי יוסי ברבי יהודה לא אמר דמהני שיור מלא החוט על פני רובה אלא בטבעת הגדולה, דברובה יש רוב קנה, דהא מקפת כל הקנה. אבל בשאר טבעות לא מהני רובה, דאין ברוב שלהם רוב הקנה, שהרי אין מקיפין כל הקנה.

יוסף

וְכַמָּה פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ? כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִפּוֹרֶן. מֵיתִיבֵי: כַּמָּה פְּגִימַת הַמִּזְבֵּחַ? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: טֶפַח, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כַּזַּיִת! - לָא קַשְׁיָא: הָא בְּסִידָּא, הָא בְּאַבְנָא. אָמַר רַב הוּנָא: הַאי טַבָּחָא דְּלָא סָר סַכִּינָא קַמֵּי חָכָם - מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ, וְרָבָא אָמַר: מְעַבְּרִינַן לֵיהּ, וּמַכְרְזִינַן אַבַּשְׂרֵיהּ דְּטְרֵפָה הִיא. וְלָא פְּלִיגִי: כָּאן בְּשֶׁנִּמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה, כָּאן בְּשֶׁלֹּא נִמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה. רָבִינָא אָמַר: הֵיכָא דְּלָא נִמְצֵאת סַכִּינוֹ יָפָה - מְמַסְמְסִם לֵיהּ בְּפִרְתָּא, דַּאֲפִילּוּ לְגוֹי נַמִּי לָא מִזְדַּבַּן. הַהוּא טַבָּחָא דְּלָא סָר סַכִּינוֹ קַמֵּיהּ דְּרָבָא בַּר חִינָּנָא, שַׁמְתֵּיהּ וְעַבְּרֵיהּ וְאַכְרֵיז אַבַּשְׂרֵיהּ דְּטְרֵפָה הִיא; אֶקְלְעוּ מָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לְהוּ: לִיעַיְּינוּ רַבָּה בְּמִלְּתֵיהּ, דְּתָלוּ בֵּיהּ טַפְלֵי; בְּדָקָהּ רַב אַשִׁי לְסַכִּינֵיהּ וְנִמְצֵאת יָפָה, וְאַכְשְׁרֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא: וְלָא לֵיחוּשׁ מָר לְסָבָא? אֲמַר לֵיהּ: שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבְדִינַן. אָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא: שֵׁן תְּלוּשָׁה וְצִפּוֹרֶן תְּלוּשָׁה - מוּתָּר לִשְׁחוֹט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְהָא אָנַן תְּנַן: חוּץ מִמַּגַּל קָצִיר וְהַמְּגֵירָה, וְהַשִּׁנַּיִם וְהַצִּפּוֹרֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹנְקִין! שֵׁן אַשֵּׁן לֹא קַשְׁיָא: הָא בַּחֲדָא, הָא בְּתַרְתֵּי; צִפּוֹרֶן אַצִּפּוֹרֶן לָא קַשְׁיָא: הָא בִּתְלוּשָׁה, הָא בִּמְחוּבֶּרֶת. **משנה הַשּׁוֹחֵט בְּמַגַּל קָצִיר בְּדֶרֶךְ הֲלִיכָתָהּ - בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וְאִם הֶחֱלִיקוּ שִׁנָּיָהּ - הֲרֵי הִיא כְּסַכִּין. גמרא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף כְּשֶׁהִכְשִׁירוּ בֵּית הִלֵּל, לֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא לְטַהֲרָה מִידֵי נְבֵילָה, אֲבָל בַּאֲכִילָה אֲסוּרָה. אֲמַר רַב אַשִׁי: דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי "בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין", וְלָא קָתָנֵי "בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין" - וְלִיטַעֲמִיךְ, לִיתְנֵי: "בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין"! אֶלָּא, פּוֹסְלִין וּמַכְשִׁירִין, וְאוֹסְרִין וּמַתִּירִין - חֲדָא מִילְּתָא הִיא. **משנה הַשּׁוֹחֵט מִתּוֹךְ הַטַּבַּעַת וְשִׁייֵר בָּהּ מְלֹא הַחוּט עַל פְּנֵי כוּלָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְלֹא חוּט עַל פְּנֵי רוּבָּהּ. גמרא** רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַף רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא אָמַר אֶלָּא בַּטַּבַּעַת הַגְּדוֹלָה, הוֹאִיל וּמַקֶּפֶת אֶת כָּל הַקָּנֶה, אֲבָל בִּשְׁאָר טַבָּעוֹת - לֹא. וּבִשְׁאָר טַבָּעוֹת לֹא? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

השוחט

הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה — דרובא ככולה. **ואף רבי יוסי ברבי יהודה לא אמר** — כלומר, אף על גב דלרבי יוסי רובא ככולה, לא אמר שתהא שחיטתו כשרה בתוך הטבעת. **אלא בטבעת גדולה שמקפת את כל הקנה** — הלכך חשיבא קנה. **אבל בשאר טבעות** — אין שחיטתו כשרה בתוכן כלל, אלא בין טבעת לטבעת. דכיון שאין מקיפין את כל הקנה כדפרישית, שרצועת הבשר מחברתן — לאו קנה נינהו, ואף על גב דמקיפין רובא. דכי אית ליה לרבי יוסי רובו ככולו, הני מילי במקום שחיטה ושחט רובא, להא מילתא אמרינן רובא ככולה. אבל לשוויה מקום כשר לשחיטה משום דאי טעמא, לא אמרינן רובא ככולה. טבעת לא איקרי קנה, מדקאמר "שאין מקיפין את כל הקנה" שמע מינה קרום שבתוך הטבעת המכסה אותו מבפנים מיקרי קנה.

השוחט

תוספות

יוסף בר רבי חייא מכולי עלמא גמיר — כלומר, לא שמעה מרב ושמואל. ומה שאין אוכלין אותו במקומו — חומרא בעלמא היא, ולא על פי רב ושמואל. ופריך: ולית ליה לרבי זירא כו׳, דנהי דלא אמר רב ושמואל, מכל מקום היה אסור, כיון שנהגו במקומו איסור.

כיון דאנן בייפינן להו כו׳ — בפרק קמא דסנהדרין (ה,א) משמע איפכא לענין ליטול רשות לדון, להיות פטור מלשלם. דקאמר: מהכא להתם מהני, מהתם להכא מאי? ואומר רבינו תם: דלענין איסור והיתר בני ארץ ישראל עדיפי, דחכימי טפי. אבל לענין הפקעת ממון — ראש הגולה עדיף, כדאמרינן התם דהכא שבט והתם מחוקק. ואמרינן נמי: "לא יסור שבט מיהודה" — אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם במקל, "ומחוקק מבין רגליו" — אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים. ואמרינן בפרק שני דהוריות (יא,ב): נשיא שבארץ ישראל אין מביא שעיר, משום דאיכא בבבל ראש גולה ועשיר ממנו. **הני** מילי היכא דדעתו לחזור — לפי האי שינויא משמע דחומרי מקום שהלך לשם נותנין עליו אף על גב דדעתו לחזור. ואי אפשר לומר כן, דרב אשי גופיה דמשני הכא, מוקי לה בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נא,א) באין דעתו לחזור, גבי רבה בר בר חנה דאכל דאייתרא. ואין לחוש במאי דקתני לצדדין, דלעולם נותנין עליו חומרי מקום שדעתו להיות שם. אי נמי, מה שמחלק בין דעתו לחזור לאין דעתו — הני מילי מבבל לארץ ישראל ומארץ ישראל לבבל, שהולכים אחר מקום שדעתו לישב שם. אבל מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל — נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור.

או דלמא פגע ולא נגע — פירש בקונטרס: שחט למטה מן החיטי. וקשה: דאם כן הוה ליה למימר "תיקו". דהא רב פפא דאמר שייר בחיטי כשרה, ממה נפשך פליג אדרב פפי, דהא אפילו פגע ונגע מכשיר וכל שכן פגע ולא נגע! ועוד, כיון דאתא לפלוגי לא הוה ליה למימר "איתמר", אלא "רב

כְּדִכְתִיב: "וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים"? אִיתְּמַר, אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי - כְּשֵׁרָה. אָמַר רַב אַמֵּימָר בַּר מָר יְנוּקָא: הָוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוְיָא, וַאֲמַר לִי: שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי - כְּשֵׁרָה. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: אֲמַר לִי רַב שֶׁמֶן מִסּוּרָא, אִיקְּלַע מָר זוּטְרָא לְאַתְרִין וְדָרַשׁ: שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי - כְּשֵׁרָה. מָר בַּר רַב אַשִׁי אֲמַר: פָּגַע בְּחִיטֵּי - כְּשֵׁרָה, שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי - טְרֵפָה. והלכתא:

רש"י

השוחט כשאר הטבעות — כל הקנה או רוב חללו. **הואיל ומקיפות את הרוב** — להא מילתא נמי אמרינן רובא כבולה, לשוויינהו קנה ומקום כשר לשחיטה. **ומוגרמת** — אפילו רובא בתוך הטבעת ומיעוטא למעלה מטבעת הגדולה. ומילתא באנפי נפשה היא, וסתמא היא, ורבנן קאמרי לה. **על מוגרמת שהיא כשרה** — ואפילו כולה למעלה מן הטבעת הגדולה. וכי אגאמריה רחמנא הגרמה הלכה למשה מסיני — משיפוע כובע ולמעלה אגאמריה, כדלקמן (חולין יט,א). והכי הלכתא, דכל עדות הלכתא היא. **תרתי אמר** — לענין חתיכת הקנה אית ליה רובא כבולה, דביון דחותך הרוב בהכשר — כשרה. ולענין לשוויי לשאר הטבעות מקום שחיטה משום הקפת הרוב, אמרינן נמי רובא כבולה. **ורב ושמואל סברי לה כוותיה בחדא** — דחתיכת רובא במקום שחיטה כחתיכת כולה. **ופליגי עליה בחדא** — דלשוייה שאר הטבעות מקום שחיטה משום טעמא דרובא כבולה לא משתינן. **והא לא אמר קאמרי** — והא הבי קאמרי רב ושמואל: "ואף רבי יוסי לא אמר", אלמא טעמא דידיה קאמרי, ולאו טעמא דידהו! **הכי קאמרי הלכה כו׳** — והאי דקאמרי "לא אמר" הכי משמע: לא אמר ולא כלום, שאין הלכה כמותו אלא בטבעת גדולה. וללישנא אחרינא דפרישנא לעיל, דהיוצא מטבעת שהתחיל לשחוט בה חשיב הגרמה, עד שיחתוך כולה לרבנן או רובא לרבי יוסי, מפרש לרב ושמואל הכי: אבל בשאר טבעות לא אמר רבי יוסי — שאם חתך רובו בתוך הטבעת והגרים ויצא מודה דפסול, דרוב הטבעת לא הוי רוב הקנה, דהא אין מקיפין את כולה. וליכא למימר הכי, דאם כן מאי קמותיב לה? הא ודאי שפיר קאמרי, ורבייתא דקמותיב מינה לא קתני הגרים! וכי תימא: הגרים לא איצטריך ליה למיתני, דאם לא הגרים מאי קא משמע לן? ובהגרים היכי מצי לאכשורי? הא ודאי לא שחיט רובא! וכי תימא: משום דקא משמע לן דיציאה דשאר טבעות לא חשיב הגרמה, אם כן מאי קאמר "הואיל ומקיפין את רוב הקנה"? האי טעמא לאו משום רובא ומיעוטא הוא, אלא משום דאין כאן תורת הגרמה! לשון שלישי: אבל בשאר טבעות לא קאמר — שאם שחט בשאר טבעות רוב כל חלל הקנה והגרים מודה שהיא פסולה, גזירה רוב הקנה אטו רוב הטבעות שאינו רוב הקנה. ולא היא, חדא — דאם כן בהדיא הוו מפרשי לה. ועוד, מהך מאי קמותיב לה? דהא לא קתני בה הגרמה כלל! ואי בשהגרים מוקמת לה, אמאי תלי טעמא בהואיל ומקיפין את רוב הקנה? הקפה דידהו מאי אהניא? הא בתר חתיכת רוב הקנה אזלינן! ולשון ראשון נראה לי. ואין כאן מכשול להחליף ההלכה, דהא לית הלכתא כבולהו אלא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. **מוגרמת דרב ושמואל** — שחוטה בתוך שאר הטבעות, דחשבי ליה אינהו הגרמה, דאמרי: שאר הטבעות לאו מקום שחיטה נינהו. וכל שלא במקום שחיטה קרי הגרמה, כדאמרינן לקמן (חולין יט,א): הגרים שליש ושחט שליש, אלמא תחלת שחיטה שהיא שלא במקומה קרי הגרמה, ועדיין אין כאן הטיה. **מאן אמרה** — להא מילתא משמיה דרב ושמואל? אמרו לו: יוסף בר חייא אמרה, דתרוץ לעיל דרב ושמואל סברי להו כוותיה בחדא כו׳, דהיינו רב יוסף דכולה התלמוד. **מכולי עלמא גמיר** — ושמא שמע דבר מפי אחר שלא דקדק בדברים כמו שנאמרו. **דאפילו ספיקי דגברי גרים** — כשהיו אומרים לו שמועה והאומרה לו שכח ממי שמעה, היה שונה רב יהודה בשמועתו: קבלתיה מפי פלוני וספק היה בידו אי מפלוני קבלה או מפלוני קבלה. דאמר רב יהודה: אמר לי רבי ירמיה ספק משמיה דרב ספק כו׳. **שלשה** — הדיוטות. **מתירין את הכבור** — לישחט במדינה, במום מבואר וגלוי לכל שהוא מום. דקיימא לן בבכורות (כח,א) דאפילו מום הגלוי צריך להראות לחכם, כדתנן: השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו, רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור. ואוקימנא במומין שבגוף, ואף על פי שאין משתנין במסכת ביצה ב"אין צדין" (כז,א). **לית ליה כו׳** — בתמיה, והא מתניתין היא בפסחים ב"מקום שנהגו" (נ,א)! **מכבל לבבל** — שם המדינה בבל, ובה מקומות הרבה. **דכיון דאנן כייפינן להו** — לבני ארץ ישראל לקידוש החדש ולעיבור שנה, כדאמרינן בשמעתא בתרא דהוריות (יא,ב), ולדיני קנסות, שאין סמיכה בבבל. **עבדינן כוותייהו** — כי אזלינן בגייהו, ואין אנו צריכין לחלוק כבוד למקומינו, ובארץ ישראל הוו אכלי ליה. **הא רבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר רבי זירא משמיה דרב נחמן מוגרמת** — דרב ושמואל כשרה, ואנו מבבל נהיגין ביה איסורא. **נהרא נהרא ופשטיה** — כל נהר מתפשט במקום שהוא רגיל שם. כלומר, כל מקום הולך אחר מנהגו, אית דוכתא בבבל דנהיגו ברב ושמואל, ואית דוכתא דלא נהיגו כוותייהו. **בחודא דכובעא** — כמין כובע יש למעלה מן הקנה כבובע על הראש. ואין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעבב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי, ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס שקורין *הל"ם, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. בחודא — בעליונו של כובע, בגגו. **גיסא גיסא** — הגס הגס. כלומר, יותר מדאי הכשרת, דאין כשר אפילו לרבי חנינא אלא ממקום שחידודו מתחיל לעלות. **חיטי** — **גלאנ"ץ, דומין לחיטין ומונחין על הקנה אצל הכובע. **פגע ולא נגע** — אבל סמוך להם מאד חתך. **שייר בחיטי** — הניח מקצת לצד הראש ומקצת לצד הקנה, כגון שחתכו, דהיינו פגע ונגע. הכי גרסינן: **מר בר רב אשי אמר** — פגע בחיטי כשרה, שייר בחיטי טרפה.

והלכתא

הַשּׁוֹחֵט בִּשְׁאָר מַבְּעוֹת את כל הקנה או רובו, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקִּיפוֹת אֶת כָּל הַקָּנֶה** כמו הטבעת הגדולה, **הוֹאִיל וּמַקִּיפוֹת אֶת רוֹב הַקָּנֶה שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.** וממשיכה הברייתא, **וּמוּגְרֶמֶת** – אם הגרים לאחר ששחט את רוב הסימן בתוך הטבעת, **פְּסוּלָה,** וכדעת רבנן במשנה שאף לאחר ששחט את רוב הסימן ההגרמה פוסלת. **הֵעִיד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס עַל מוּגְרֶמֶת שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה,** משום שלדעתו המקום הראוי לשחיטה הוא אף מעל הטבעת הגדולה, עד 'שיפוי כובע', ולדעתו אין לפסול משום הגרמה אלא אם שוחט משיפוי כובע ולמעלה. ומבואר שרבי יוסי ברבי יהודה מכשיר שחיטה בשאר הטבעות משום רובו ככולו, ושלא כדברי רב ושמואל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי יְהוּדָה תַּרְתֵּי** – שני דינים **קָאָמַר,** שאם שחט את רוב הקנה הרי היא כשרה אף על פי שהגרים לבסוף, משום שרובו ככולו. ועוד ששאר הטבעות נחשבות כקנה משום שמקיפות את רוב הקנה ורובו ככולו. אך **רַב וּשְׁמוּאֵל סָבְרֵי כְּוָותֵיהּ כַּחֲדָא וּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ כַּחֲדָא** – סוברים כדעתו בדבר אחד, שאם שוחט בטבעת הגדולה ולאחר שחתך רובו הגרים, שחיטתו כשרה משום שרובו ככולו, אך אינם סוברים כדעתו בדין השני שאף השחיטה בשאר הטבעות כשרה.

מקשה הגמרא: **וְהָא** [–והרי] 'ואף רבי יוסי ברבי יהודה **לֹא אָמַר' קָאָמְרֵי** רב ושמואל, ומשמע שבכך מבארים הם את דברי רבי יוסי ברבי יהודה. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמְרֵי** – כך היתה כוונתם, **הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּמַבַּעַת הַגְּדוֹלָה וְאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בִּשְׁאָר מַבָּעוֹת,** ומה שאמרו 'לא אמר' הכוונה כמו 'לא אמר ולא כלום', דהיינו שאין לחשוש לדבריו אלא בטבעת הגדולה שבה הלכה כמותו, אך אין לחשוש כלל לדבריו שאמר בשאר הטבעות, שבהן אין הלכה כמותו.

מעשה בענין זה: **כִּי סָלִיק** [–כשעלה] **רַבִּי זֵירָא** מבבל לארץ ישראל, **אָכַל מוּגְרֶמֶת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל** – אכל מבהמה שנשחטה בהגרמה הפסולה לדעת רב ושמואל לעיל, והיינו שנשחטה בשאר הטבעות. **אָמְרֵי לֵיהּ** אנשי ארץ ישראל שראוהו אוכל, וכי **לָאו מֵאַתְרֵיהּ דְּרַב וּשְׁמוּאֵל אַתְּ** – האם אינך בן מקומם של רב ושמואל, ומדוע אין אתה נוהג כמותם. **אָמַר לְהוּ, מַאן אֲמָרָהּ** – מי אמר את הדין הזה בשם רב ושמואל. אמרו לו, **יוֹסֵף בַּר חִיָּיא** אמרה, וכמו שהובא לעיל שרב יוסף אמר שרב ושמואל חולקים על רבי יוסי ברבי יהודה בדבר זה והשחיטה בשאר הטבעות לדעתם פסולה. אמר להם רבי זירא, **יוֹסֵף בַּר חִיָּיא מִכּוּלֵּי עָלְמָא גָּמִיר** – היה לומד מכולם, ושמא הלכה זאת שמע ממי שלא דקדק בדבריו כמו שנאמרו.

שָׁמַע רַב יוֹסֵף דברים אלו שאמר עליו רבי זירא, **אִיקְּפַד, אָמַר,** וכי **אֲנָא מִכּוּלֵּי עָלְמָא גָּמִירְנָא, אֲנָא מֵרַב יְהוּדָה גָּמִירְנָא** שהיה מדקדק מאד בדבריו, **דַּאֲפִילּוּ סְפֵיקֵי דְּנִבְרֵי גָּרִים** – שכאשר היו אומרים לו הלכה והיה האומר לו שוכח בשם מי נאמרה, כשהיה רב יהודה אומר מימרא זו, היה אומר שששמעה מפלוני וספק אם נאמרה בשם אמורא זה או אחר, וכמו שמצאנו **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב** שמע שמועה זו, **סָפֵק** אם שמעה **מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שְׁלֹשָׁה** הדיוטות שאינם מומחין, **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר** בעל מום להישחט במדינה, **בִּמְקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה.**

הגמרא דנה במעשה זה. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי זֵירָא,** אף אם הוא סובר שרב ושמואל אינם פוסלים שחיטה זו, מכל מקום הרי כבר נהגו בה איסור במקומו, וכי **לֵית לֵיהּ** לרבי זירא הדין המבואר במשנה (פסחים נ.) 'ההולך ממקום שעושים מלאכה בערבי פסחים למקום שאין עושים, או ממקום שאין עושים למקום שעושים, נוֹתְנִין עָלָיו חוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם וְחוּמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם', ומדוע נהג רבי זירא היתר בשחיטה זו. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, הָנֵי מִילֵּי** – לא נאמר דין זה אלא אם יוצא **מִבָּבֶל לְבָבֶל וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** כלומר ממקום למקום באותה מדינה, **אִי נַמִּי** אף אם יוצא **מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אֲבָל** אם עולה **מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דַּאֲנַן כְּיָיפִינַן לְהוּ** – שאנו בני בבל כפופים לבני ארץ ישראל, **עֲבִדִינָן כְּוָותַיְיהוּ** – הולכים אנו אף אחר מנהגיהם, והעולה לארץ ישראל אינו צריך לנהוג כחומרי המקום שיצא משם, דהיינו כמנהג שנהגו בבבל. **רַב אַשֵׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא** אף בעולה **מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר** – אין זה אלא באופן שדעתו לחזור למקומו, ואילו **רַבִּי זֵירָא, אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר** לבבל **הֲוָה,** ולכך לא היה צריך לנהוג כחומרי מנהג מקומו שיצא משם.

הגמרא חוזרת לדינו של רב יוסף שאסור לאכול משחיטה בשאר טבעות: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וְהָא רַבָּנָן דְּאָתוּ** [–שבאו] **מִמְּחוֹזָא** – שם מקום בבבל, **אָמְרֵי, אָמַר רַבִּי זֵירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, מוּגְרֶמֶת כְּשֵׁרָה. אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **נַהֲרָא נַהֲרָא וּפַשְׁטֵיהּ** – כל נהר מתפשט במקום שרגיל שם, והיינו שכל מקום הולך אחר מנהגו, ולכך יש מקומות שנהגו כרב ושמואל ויש מקומות שלא נהגו כן כמו במחוזא.

בברייתא לעיל הובאה עדותו של רבי חנינא בן אנטיגנוס ש'מוגרמת' בשרה, שלדעתו ההלכה למשה מסיני ש'הגרמה' פסולה, לא נאמרה במגרים מהטבעת הגדולה, כיון שאף מעל הטבעת הגדולה דהיינו ב'כובע' עדיין מקום שחיטה הוא. הגמרא מביאה מחלוקת עד היכן מקום השחיטה בכובע: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אַכְּשֵׁר** בהמה שנשחטה **בְּחוּדָא דְּכוֹבְעָא** – בגגו של הכובע שנמצא על פי הקנה. **קָרֵי עֲלֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן 'גִּיסָא גִּיסָא'** – הגס הגס, שהכשיר בכך יותר מדי, ואף לרבי חנינא אינו כשר אלא עד 'שיפוי כובע', דהיינו עד המקום שמתחיל הכובע לשפע ולעלות, אבל בגגו של כובע ודאי שאינו מקום שחיטה.

דין נוסף בשחיטה בשיפוי הכובע: **אָמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא,** אם בשחיטתו **פָּגַע בְּחִיטֵּי** – שני גרעינים של בשר העשויים כמין פולים ודומים לחיטין, ומונחים על הקנה בתוך הכובע, **טְרֵפָה.**

הגמרא דנה בביאור דברי רב פפי: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** האם מה שאמר רב פפי 'פגע', הכוונה **פָּגַע וְנָגַע בָּהֶן** – שחתך אף את החיטי עצמם וחילקם לשנים, וכמו **דִּכְתִיב** (מלכים א' ב כה) 'וַיִּפְגַּע בּוֹ וַיָּמֹת', שפירושו פגע ונגע בו ממש, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא הכוונה **פָּגַע וְלֹא נָגַע** – שחתך למטה מהחיטי לצד הגוף בסמוך להם מאד, אך לא נגע בהם, ומצאנו כעין זה בפסוק, **כִּדְכְתִיב** (בראשית לב ב) 'וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים', והיינו שפגשוהו אך לא נגעו בו. **אִיתְּמַר, אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא,** שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי – אם חתך במקום החיטי ואף חתך את החיטי עצמם וחילקם לשנים, ושייר מקצתם לצד הראש ומקצתם לצד הקנה, **כְּשֵׁרָה.** וכן **אָמַר רַב אֲמֵימַר בַּר מַר יְנוּקָא, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ** [–הייתי עומד לפניו] **דְּרַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא, וְאָמַר לִי,** שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי כְּשֵׁרָה. וכן **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשֵׁי, אָמַר לִי רַב שֵׁמֶן מִסּוּבְרָא, אִיקְּלַע מַר זוּטְרָא לְאַתְרִין** – אירע שמר זוטרא נקלע למקומנו, **וְדָרַשׁ,** שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי כְּשֵׁרָה. אך **מַר בַּר רַב אַשֵׁי אָמַר,** אמנם אם **פָּגַע בְּחִיטֵּי** בלבד ולא חתך את החיטי עצמם, **כְּשֵׁרָה,** אך אם **שַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי** – שחתך אף את החיטי וחילקם לשנים, **טְרֵפָה.** ומבואר מדברי מר בר רב אשי, שאותו 'פגע' שהטריפו רב פפי היינו פגע ונגע שהוא 'שייר בחיטי', אך אם פגע ולא נגע הרי היא כשירה.

לימוד התורה צריך להיות בדיבור דווקא, ולא מספיק הלימוד במחשבה

ממאמר שבת פרשת נשא ה'תשכ"ח

וְהִלְכְתָא, השוחט **מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה** – מהמקום שהולך ונעשה צר בכובע ולמטה כלפי הגוף, שחיטתו **כְּשֵׁרָה,** וְהֵיינוּ – וזהו כדעת האומרים **דְּשַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי** כשרה, שמקום החיטי הוא המקום שמשיפוי כובע ולמטה.

רַב נַחְמָן אַכְשֵׁר – הכשיר למקום שחיטה, **מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה. אָמַר** לֵיהּ **רַב חָנָן בַּר רַב קִטִינָא לְרַב נַחְמָן, כְּמַאן** – כדעת מי אתה סובר להכשיר ממקום זה, הרי אין זה **לֹא כְּרַבָּנָן וְלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה,** שהרי לא הכשירו אלא בשוחט בטבעת הגדולה, ונחלקו אם הגרים לאחר ששחט רוב בתוך הטבעת, ומבואר שלדעתם אין השחיטה כשרה אלא בתוך הטבעת הגדולה, ולא בכובע שלמעלה ממנה. **אָמַר** לֵיהּ רב נחמן, **אָנָא לֹא חִילֵּק יָדַעְנָא** – איני יודע מדעת רבנן שהצריכו לחלק את כל הטבעת ולשייר קצת מהטבעת כלפי הראש על פני כולה, **וְלֹא בְּיִלֵּק יָדַעְנָא** – ואף איני יודע מדעת רבי יוסי ברבי יהודה שהכשיר אף באופן שמבלק הסימנים, דהיינו שמחריב הסימן, ששוחט קצת בתוך הטבעת והשאר מחוץ לטבעת, אלא **אָנָא שְׁמַעְתָּא יָדַעְנָא** – יודע אני שמועת האמוראים המכשירים אף יותר מכך, וכמו **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לַהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה כְּשֵׁרָה.**

מימרא נוספת בדין זה: **וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מוּגֶרֶמֶת דְּרַבָּנָן** – אותה שחיטה הפסולה משום 'הגרמה' לדעת רבנן, דהיינו שלאחר ששחט רוב הטבעת הגדולה הגרים אל מחוץ לטבעת, **כְּשֵׁרָה** היא **לְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה,** שלדעתו לאחר ששחט את רוב הסימן אין לאסור משום הגרמה, **וּדְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה** – ואותה שחיטה הפסולה משום 'הגרמה' לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, דהיינו ששחט רובה או כולה למעלה מהטבעת הגדולה, **כְּשֵׁרָה** היא **לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס,** שלדעתו אף מעל הטבעת הגדולה מקום שחיטה היא, וכמו שנתבאר לעיל.

הגמרא דנה בדברי רבי יהושע בן לוי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** הוא דבר זה, ומה בא רבי יהושע בן לוי לחדש בכך. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר **שֶׁרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס** שהעיד בברייתא לעיל (יח:) על מוגרמת שהיא כשרה, **אֲדְרַבָּנָן קָאֵי** – עולה הוא על אותה מוגרמת שפסלו רבנן, דהיינו שהגרים לאחר ששחט רוב בתוך הטבעת הגדולה, ועל אופן זה העיד רבי חנינא שכשרה היא, אך באופן שהגרים לפני ששחט את הרוב בתוך הטבעת, או באופן ששוחט מעל הטבעת הגדולה אינו מכשיר, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי יהושע בן לוי שאף על אותה מוגרמת הפסולה לדעת רבי יוסי ברבי יהודה עולה רבי חנינא והעיד עליה להכשירה, שלדעתו מקום השחיטה היא עד שיפוי הכובע.

שואלת הגמרא: **וְאִימָּא הָכִי נַמִּי** – ומנין באמת שלא זו היתה כוונת רבי חנינא, אולי נאמר שאכן דיבר על אותה המוגרמת לדעת רבנן שכשירה היא לדעתו, אך לעולם אינו מכשיר את השחיטה מעל הטבעת הגדולה. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן,** 'הֵעִיד עָלֶיהָ' **מִיבָּעֵי** לֵיהּ – לא היתה צריכה הברייתא לומר 'העיד על מוגרמת שהיא כשרה, אלא היתה צריכה לומר 'העיד עליה', שהרי לפני כן הוזכרה בברייתא דעת רבנן שהמוגרמת פסולה, ועל זה עולה רבי חנינא. וממה שהאריכה הברייתא לומר 'העיד על מוגרמת שהיא כשרה' בהכרח הכוונה לומר שאף על המוגרמת של רבי יוסי ברבי יהודה חולק רבי חנינא ומכשיר.

פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס** המכשיר את השחיטה עד שיפוי כובע, משום **דְּקָאֵי רַב נַחְמָן כְּוָוֹתֵיהּ** – שאף רב נחמן פוסק כמותו, וכמו שהובא לעיל.

עתה דנה הגמרא בביאור מחלוקת רבנן ורבי יוסי: שנינו במשנה (יח.) שלדעת תנא קמא אפילו שחט רוב הקנה בטבעת העליונה ורק במיעוטו הגרים חוץ למקום שחיטה הרי זו הגרמה הפוסלת, ולרבי יוסי ברבי יהודה כל ששחט רוב הקנה במקום הראוי לשחיטה, שחיטתו כשרה. **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, מַחְלוֹקֶת** רבנן ורבי יוסי נאמרה דווקא **בְּאופן שֶׁבתחילה שָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ** של הקנה בתוך הטבעת הגדולה שהיא סוף המקום הכשר לשחיטה, ואחר שחיטת רוב הקנה, יצא ממקום השחיטה **וְהִגְרִים שְׁלִישׁ** מחוץ לטבעת לצד הראש, **דְּרַבָּנָן סָבְרִי, כּוּלָּהּ שְׁחִיטָה בְּעִינָן** – כל השחיטה צריכים שתהיה **בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, רוּבוֹ** של הסימן נחשב **כְּכוּלּוֹ,** וכיון ששחט את רוב הקנה כדין, נחשב כבר כאילו גמר את השחיטה, ומה שהמשיך בשחיטה מחוץ לטבעת, הרי זה כאילו חותך בבשר בהמה שחוטה. **אֲבָל הִגְרִים שְׁלִישׁ** בתחילת השחיטה, **וְשָׁחַט** אחר כך **שְׁנֵי שְׁלִישׁ** במקום הראוי, **דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה.** משום **דְּכִי נַפְקָא חַיּוּתָא** – בשעה שיוצא החיות של הבהמה, שהוא בעת חיתוך רוב הסימן, **בְּעִינָן רוּבָא בִּשְׁחִיטָה** – צריך שיהיה נחתך כל אותו הרוב על ידי שחיטה כשרה, **וְלֵיכָּא** – ואין רוב בכשרות. שבאשר השליש הראשון נחתך שלא במקום הראוי לשחיטה ואחר כך משלים במקום שחיטה, נמצא שבשעה שנשחט רוב הסימן, דהיינו ששחט מעט במקום הכשר והשלים שחיטת רוב הקנה, מסתלקת חיות הבהמה על ידי שחיטה שרובה היה במקום פסול. ולא מועיל מה שממשיך עוד לשחוט שיהא רוב במקום כשר, כיון שכבר נסתלקה חיותה בפסול. ולדברי הכל שחיטתו פסולה.

רב חסדא חולק על דברי רב הונא, ומבקש להעמיד מחלוקתם באופן הפוך: **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב הונא, **אַדְּרַבָּה, לֵימָא מַר אִיפְּכָא** – יאמר הרב להיפך, **מַחְלוֹקֶת** רבנן ורבי יוסי, נאמרה דווקא **בְּשֶׁהִגְרִים שְׁלִישׁ** בתחילת השחיטה, **וְשָׁחַט** אחר כך **שְׁנֵי שְׁלִישׁ** במקום כשר, **דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם** – שאופן זה הרי הוא כדבר המבואר בברייתא לקמן (כח.) שאם היה חצי הקנה חתוך שלא על ידי שחיטה, והוסיף ושחט שם כל שהוא והשלימו לרוב, שחיטתו כשרה הואיל וגמרה בכשרות, אף על פי שאותו הרוב שיוצאת בו החיות לא נחתך כולו על ידי שחיטה. וסובר רבי יוסי ברבי יהודה שאף כאן יהיה כדין הזה, שכיון שנגמרה השחיטה בכשרות שחיטתו כשרה. **וְרַבָּנָן** סוברים שיש לחלק בין הנידון שלנו לחצי קנה פגום, משום **דְּהָתָם** כל החתך הוא **בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה,** ולכן שחיטתו כשרה, ואילו **הָכָא** בהגרמה, בשעה שמסתלקת חיותה רוב החתך הוא **לָאו בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה,** ולפיכך יש לפוסלה. **אֲבָל** באופן שבתחילה **שָׁחַט** בכשרות **שְׁנֵי שְׁלִישׁ,** ואחר כך **הִגְרִים שְׁלִישׁ, דִּבְרֵי הַכֹּל** שחיטתו **כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן, רוּבוֹ** שֶׁל כל **אֶחָד** מן הסימנים **כְּמוֹהוּ** – אם שחט רובו של סימן הרי זה כאילו שחט כולו. ואף כאן כיון ששחט את רוב הסימן במקום הכשר, נסתיימה כבר השחיטה בכשרות קודם שהגרים.

רב יוסף דוחה את ראיית רב חסדא, ומתרץ את דברי רב הונא: **אָמַר** לֵיהּ **רַב יוֹסֵף** לרב חסדא, **מַאן נִימָּא לָן** – מי יאמר לנו **דְּהַהוּא רוּבָּא דְּהָתָם** – שאותה משנה לקמן שהכשירה בשחיטת רוב הסימן, **לָאו** רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ – שנה אותה, **דִּלְמָא** – שמא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ, אבל רבנן חולקים גם על המשנה ההיא ומצריכים אכן שישחוט את כל הסימן. וכן בהגרים שליש אחר השחיטה, יסברו ששחיטתו פסולה.

משא ומתן בדברי רב יוסף: **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי** לרב יוסף, **אִטּוּ כָּל רוּבֵּי דְּעָלְמָא** – וכי כל המקומות ששנינו שיש ללכת אחר הרוב, דווקא **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ,** וחכמים חולקים בכולם. **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף לאביי, **אֲנָא,** מה שהקשיתי שמא רבי יוסי ברבי יהודה לבדו שנה את הדין שרובו ככולו ואילו חכמים חולקים עליו, **רוּבָּא דִּשְׁחִיטָה קָאַמִינָא** – ברוב שבדיני שחיטה אמרתי, **דִּשְׁמַעְנָא לְהוּ דְּפַלִּיגֵי** – שהרי שמענו במשנתינו שנחלקו בענין זה, שלחכמים לא כשר אלא אם נשאר כדי רוחב חוט בכל היקף הטבעת, ולא די כשנשאר רוב היקף.

המשך בעמוד 16

רש"י

והלכתא משיפוי כובע ולמטה כשרה — קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות — כשרה, משם ולהלן טרפה. **והיינו דשייר בחיטי** — כלומר, כמאן דאמר שייר בחיטי כשרה. **לא כרבנן ולא כרבי יוסי** — דאפילו רבי יוסי לא מכשר אלא היכא דהואי רובא דשחיטה בתוך הטבעת, אבל בולה למעלה מטבעת הגדולה מודה דפסולה. והא כולה למעלה מן הטבעת היא! **לא חילק ידענא ולא בילק ידענא** — לא כרבנן שמעתי דמיירי במחלק טבעת לשנים, ולא כרבי יוסי שמעתי דמיירי במבלק הסימנין, *דקרניי"ר בלעז, לשון "מבולקה" (נחום ב). כך שמעתי. אבל ראיתי ב"חלק" (סנהדרין צח,ב): עתידים ישראל דאכלי שני משיח. ופרכינן: פשיטא, אלא מאן אכיל להו, אטו חילק ובילק אכלי ליה? ולפי הדברים לישנא בעלמא הוא. **שמעתא** — דאמוראי ידענא, דמכשרי למעלה מן הטבעת ובלבד שיהא משיפוי כובע ולמטה. והני אמוראי סמכי אדרבי חנינא בן אנטיגנוס, שחלק על רבנן ורבי יוסי ומכשר מוגרמת דידהו. **מוגרמת דרבנן** — שהגרים מיעוט הקנה לאחר ששחט רובה. **מוגרמת דרבי יוסי** — ששחט רובה למעלה מן הטבעת או כולה. **מהו דתימא רבי חנינא** — דמכשיר. **אמוגרמת דרבנן קאי** — אבל היכא דכולה למעלה מן טבעת — פסולה, קא משמע לן. **אם כן העיד עליה מיבעיא ליה** — דמשמע דאסתמא דלעיל מיניה קאי, דקתני: מוגרמת פסולה, ורבנן היא — העיד עליה רבי חנינא כו'. ומדמהדר ונקט "על מוגרמת", שמע מינה: אתרוייהו מוגרמת דלעיל מיניה קאי, והכי קאמר: לא מיבעיא מוגרמת דרבנן דרובה בטבעת בשרה, אלא אף מוגרמת דרבי יוסי דכולה למעלה מן הטבעת בשרה. **דקאי רב נחמן כוותיה** — דאכשר משיפוי כובע ולמטה, כדאמרן. **מחלוקת** — דרבנן ורבי יוסי. **בששחט** — תחלה בתוך הטבעת שני שליש הגרגרת, דהיינו מלא החוט של רובה, אחר כך הגרים שליש האחרון. **כולה שחיטה בעינן בטבעת הגדולה** — כלומר, במקום הראוי לשחיטה, וכל שכן למטה הימנה. **רובו כבולו** — וגמרה לה שחיטה ברובה, ומכאן ואילך מחתך בבשר שחוטה בעלמא הוא. **אבל הגרים שליש** — תחלה, שהתחיל לשחוט למעלה מן הטבעת ושחט רוב אחרון במקום שחיטה. **פסולה** — אפילו לרבי יוסי, דיציאת חיוותא של בהמה ברוב סימן הוא, דכשנחתך רוב הסימן לא נחתך אותו הרוב בשחיטה. **בעינן רובא בשחיטה** — כלומר, ההוא רובא דמפיק חיוותא ביה בעינן בשחיטה. **מידי דהוה אחצי קנה פגום** — דאמר לקמן (חולין כט,א): הרי שהיה חצי קנה פגום מאליו, והוסיף עליו כל שהוא וגמרו — שחיטתו בשרה, ואף על גב דכי נפקא חיוותא לאו רובא בשחיטה. והאי הגרמה דמיעוטא נמי כפגימה בעלמא הוא, וכי מוסיף עליה ושחט רובא לא מיפסלא. ומידו, הכא בתוספת כל שהו לא סגי ליה, דלא מצטרפא הגרמה לאכשורי לשחיטה, הואיל ולאו מקום שחיטה הוא. **ורבנן** — התם דהוא פגם במקום שחיטה הוא, וכיון דאין טרפות בקנה עד שתפסק רובא כדאמרינן ב"אלו טרפות" (חולין מד,א), הויין לה כמי שלא נפגמה. ואף על גב דכי נפקא ליה חיוותא לאו כוליה רובא בשחיטה נפק, מידו במקום שחיטה מידא נפקא כוליה חיוותא. אבל הגרמה — לאו שחיטה הוא, ולאו מקום שחיטה הוא, וכי נפקא חיוותא ברוב הראשון של סימן — בפסולא נפק, דשלא במקום שחיטה הואי פלגא דמיפק חיוותא. **דהא תנן** — בפרק שני (חולין כז,א). **רובו של אחד כמוהו** — ואם לא שחט אלא רוב הסימן והלך לו — כשרה, אלמא רובא ככולה. ולענין הגרמה נמי, הא אתכשר ברובו. ומתניתין דקתני מלא החוט על פני כולה — למעוטי הגרים שליש תחלה קאתי, ולא למעוטי היכא דהגרמה בסוף. **אנא רובא דשחיטה קאמינא** — כל תנא דאזיל בשחיטה בתר רובא קאמינא, דרבי יוסי ברבי יהודה היא ולאו רבנן, דהא שמעינן להו דפליגי בה ואמרי דלא אזלינן בשחיטה בתר רובא. **מיפק חיותא** — שליש אמצעי ברוב סימן הוא. הכי גרסינן: **רב יהודה אמר רב טרפה בעינן רובא בשחיטה** — ולא גרסינן "כי נפקא חיוותא בעינן רובא בשחיטה", דהא רב יהודה לאו במיפק חיוותא תלי טעמא, דקאמר בסיפא: שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש בשרה, הואיל ורובא בשחיטה, ואף על גב דרובא קמא דהוא מיפק חיוותא לאו בשחיטה הוא. **אתו שיילוה לרב הונא אמר להו טרפה** — מסברא דנפשיה אמרה, ולאו משמיה דרב. מדלא קאמר להו "הכי קאמר רב טרפה", ורב יהודה אמרה משמיה דרב.

דאם

תוספות

"רב פפא אמר". ועוד, דלקמן גריס בקונטרס: "מר בר רב אשי אמר פגע בחיטי בשרה, שייר בחיטי טרפה". ועל כרחך ההוא "פגע" היינו פגע ולא נגע, דשייר בחיטי היינו פגע ונגע. אם כן תפשוט מינה דהאי "פגע" דהכא היינו פגע ולא נגע! דאף על גב דפליגי, דמר סבר טרפה ומר סבר בשרה, בלשון מידא לא פליגי, דכי היכי דהאי פגע ולא נגע האי נמי פגע ולא נגע! ונראה לי: דפגע ולא נגע היינו ששחט למעלה מן החיטי. והשתא מייתי דרב פפא לפשוט הבעיא, דהא דקאמר משמיה דרבא שייר בחיטי בשרה, דהיינו פגע ונגע, אם כן הא דקאמר רב פפי משמיה דרבא: פגע בחיטי טרפה — פגע ולא נגע הוא, ששחט למעלה מחיטי. ובדמר בר רב אשי גרסינן: פגע בחיטי טרפה, שייר בחיטי בשרה. אך קשה קצת, דלשון "מר בר רב אשי אמר" משמע שבא לחלוק על רבינא שלפניו! ושמא, לפי שבא להוסיף פגע בחיטי שלא הזכיר רבינא, קאמר הכי. **אמר** רב הונא אמר רב אסי — היינו רב אסי חברו של רב כהנא, שהיו גדולים, דלסבריה דרב לא היו צריכין [סנהדרין לז,ב]. אבל רבי אסי לאו היינו רב אסי, דקטן מרב הונא היה, כדאמרינן ב"הניזקין" (גיטין נט,ב): רבי אמי ורב אסי כהני חשיבי דארעא דישראל מיכף בייפי ליה לרב הונא.

דילמא רבי יוסי ברבי יהודה היא — תימה, דלא משני: רובו של אחד היינו וושט, ומאי אחד — מיוחד שבסימנים, כרב אדא בר אהבה דלקמן בפרק שני (כח,א)! ושמא רבנן דרבי יוסי ברבי יהודה פליגי בוושט כמו בקנה.

הגרים שליש ושחט שליש כו' רב הונא אמר רב בשרה — והא דפסיל רב הונא לעיל הגרים שליש ושחט שני שליש — התם משמיה דרב אסי, והכא משמיה דרב.

שחט

וְהִלְכְתָא: מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה - כְּשֵׁרָה, וְהֵיינוּ דְּשַׁיֵּיר בְּחִיטֵּי. רַב נַחְמָן אַכְּשַׁר מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה. אֲמַר לֵיהּ רַב חָנָן בַּר רַב קְטִינָא לְרַב נַחְמָן: כְּמַאן? לָא כְּרַבָּנַן וְלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה! אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא לָא חִילֵּק יָדַעְנָא וְלָא בִּילֵּק יָדַעְנָא, אֲנָא שְׁמַעְתָּא יָדַעְנָא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִשִּׁיפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה - כְּשֵׁרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מוּגְרֶמֶת דְּרַבָּנַן - כְּשֵׁרָה לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וּדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה - כְּשֵׁרָה לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אַדְּרַבָּנַן קָאֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאִימָּא הָכִי נַמִי! - אִם כֵּן, "הֵעִיד עָלֶיהָ" מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְהִלְכְתָא כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, דְּקָאֵי רַב נַחְמָן כְּוָותֵיהּ. אֲמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁשָּׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ, דְּרַבָּנַן סְבְרִי: כּוּלָּהּ שְׁחִיטָה בָּעֵינַן בְּמַבְּטַעַת גְּדוֹלָה, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: רוּבּוֹ כְּכוּלּוֹ, אֲבָל הַגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ - דִּבְרֵי הַכֹּל פְּסוּלָה, דְּכִי נַפְקָא חִיוּתָא בָּעֵינַן רוּבָא בִּשְׁחִיטָה וְלֵיכָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אַדְּרַבָּה, לֵימָא מָר אִיפְּכָא: מַחֲלוֹקֶת כְּשֶׁהַגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ, דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֲצִי קָנֶה פָּגוּם, וְרַבָּנַן: הָתָם מְקוֹם שְׁחִיטָה, הָכָא לָאו מְקוֹם שְׁחִיטָה. אֲבָל שָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ - דִּבְרֵי הַכֹּל כְּשֵׁרָה, דְּהָא תְּנַן: רוּבּוֹ שֶׁל אֶחָד כְּמוֹהוּ. מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא: מַאן לֵימָא לָן דְּהַהוּא רוּבָּא דְּהָתָם לָאו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ? דִּלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לָהּ! אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: אַטּוּ כָּל רוּבֵּי דְּעָלְמָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה קָתָנֵי לְהוּ? אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא רוּבָּא דִּשְׁחִיטָה קָאָמִינָא, דִּשְׁמַעְנָא לְהוּ דִּפְלִיגִי. הִגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ - רַב הוּנָא אָמַר רַב: כְּשֵׁרָה, רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טְרֵפָה. רַב הוּנָא אָמַר רַב כְּשֵׁרָה, כִּי נַפְקָא חִיוּתָא - בִּשְׁחִיטָה קָא נַפְקָא; רַב יְהוּדָה אָמַר רַב טְרֵפָה, בָּעֵינַן רוּבָא בִּשְׁחִיטָה וְלֵיכָּא. שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ - רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּשֵׁרָה. אֲתוּ שַׁיְילוּהּ לְרַב הוּנָא, אֲמַר לְהוּ: טְרֵפָה. שְׁמַע רַב יְהוּדָה אִיקְפַּד, אֲמַר: טָרֵיפְנָא וּמַכְשֵׁרְנָא, וּמַכְשֵׁרְנָא טָרֵיף! אֲמַר רַב הוּנָא: שַׁפִּיר קָא מִיקְפַּד; חַדָּא, אִיהוּ שְׁמִיעַ לֵיהּ מִינֵּיהּ דְּרַב וַאֲנָא לָא שְׁמִיעַ לִי; וְעוֹד, הָאֵיכָא רוּבָּא בִּשְׁחִיטָה. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: לָא תֶּהֱדַר בָּךְ,

דאם

תוספות

שחט במקום נקב מהו — תימה: פשיטא דכשרה, מידי דהוה אחצי קנה פגום וגמרו! ויש לומר: דלא נקטיה אלא משום דבעי למיבעי אחריתי. **שחט** ופגע בו נקב מהו אמר ליה טרפה — ולא דמי לשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש, דכשרה לרב יהודה גופיה. דהתם שלא במקום שחיטה, אבל שחט במקום נקב עדיף טפי, לפי שהוא במקום שחיטה מהגרים שליש ושחט שליש.

הרב רבינו יצחק בן אשר. **השוחט** מן הצדדין — מצינן למימר דוקא דיעבד, ואפילו החזיר סימנין, גזירה אטו לא החזיר. ובקונטרס לא פירש כן.

מסתברא כמאן דאמר אף מחזיר — תימה: דלא הוה ליה למימר "מסתברא", דהא תיובתא גמורה היא ממתניתין למאן דאמר מחזיר דוקא! ויש לומר: דלכתחלה פליגי, אבל לכולי עלמא בדיעבד כשרה בכל ענין. ולהכי קאמר "מסתברא", ד"המולק מן העורף" משמע כדין מליקה לכתחלה שהיא מן העורף. לא

רש"י

דאם כן מפסדת לקמייתא — דאמרת משמיה דרב: הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש כשרה — אלמא לאו ברובא דשחיטה תליא, אלא דניפוק חיותא בשחיטה, דהיינו שליש האמצע. **הכא נמי** — במיפק חיותא בעי למיתלי, ובהגרמה נפקא. וכל הנך "הגרים" דקאמרי רב הונא ורב יהודה הכא, לאו בהגרמה דרבנן ורבי יוסי קאמרי, ולא אפלוגתייהו קיימי, דאם כן קשיא דרב הונא אדרב הונא, דאפילו בהגרים שליש ושחט שני שלישי טריף רב הונא לעיל לדברי הכל, וכל שכן בהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש. אלא ההיא אפלוגתא דרבנן ורבי יוסי קיימא, ורב הונא משמיה דרב אסי קאמר לה. והא אמוגרמת דשיפוי כובע קיימי, כרבי חנינא, ורב הונא משמיה דרב קאמר לה. **לאו היינו דרבי אלעזר כו'** — דשחיטה זו יש לה שינים כמסרק. **ודלמא במקום שחיטה** — הוא דקא מכשר לה, בהגרמה חוץ למקום שחיטה לא מכשר רבי אלעזר בר מניומי. **מפורעת** — מגולה ונכרת, כמו (במדבר ה): "ופרע את ראש האשה". **ויתיב וקאמר כו'** — רב כהנא קא בעי לה מרב יהודה. **שחיטתו כשרה** — משום דרובא בשחיטה. ורב יהודה לאו במיפק חיותא תלי טעמא, כדאמר לעיל. **שחט במקום נקב** — שהיה חצי קנה פגום בצדו החיצון. **שחט ופגע בו נקב** — שהיה חצי קנה פגום בצדו הפנימי לצד המפרקת. **שחט במקום נקב** — נעשה כמי ששחט גוי חצי קנה וגמר ישראל, דקא נפקא חיותא בידא דישראל, ובפלגא קמייתא לא מיטרפא, דפסוקת הגרגרת שיעוריה ברובא. **שחט ופגע בו נקב נעשה כמי ששחט ישראל וגמר גוי** — דפסול, דהא לא עביד ישראל שיעור שחיטה ברישא. **קרי עליה** — רבי יוחנן על רבי אלעזר. **גוי גוי** — לא שהיה קורא לו גוי, אלא ליגלג עליו: "גוי גוי". כלומר, בשחיטת גוי אתה תולה טעמך, וכל היום אתה יכול לומר גוי גוי, ואין הטעמים דומים כדמפרש רבא. **בשלמא** — שחט ישראל וגמר גוי פסולה. **מדהוה ליה לישראל למשחט רובא** — שהיה הקנה שלם לפניו. **ולא שחט** — אלא חציו, לאו מידי עבד, דחיותא בחצי קנה לא נפקא, והוה ליה כקנה שלם. וכי אתא גוי בתריה דמי כמאן דעביד כולה, דהא חיותא בידיה

דְּאִם כֵּן מַפְסֶדֶתְּ לָהּ לִקַּמָּיְיתָא; הָתָם מַאי טַעְמָא קָא מַכְשַׁרְתְּ? דְּכִי נַפְקָא חִיּוּתָא - בְּהֶכְשֵׁרָה קָא נַפְקָא, הָכָא נַמִּי כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא - בְּהַגְרָמָה קָא נַפְקָא. אִיקְּלַע רַב נַחְמָן לְסוּרָא, בְּעוּ מִינֵּיהּ: שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לְהוּ: לָאו הַיְינוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מַנְיוּמֵי, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מַנְיוּמֵי: שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק - כְּשֵׁרָה? - וְדִלְמָא בְּמִקּוֹם שְׁחִיטָה! - בְּמִקּוֹם שְׁחִיטָה מַאי לְמֵימְרָא? - מַהוּ דְּתִימָא בָּעֵינַן שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת וְלֵיכָּא, קָא מַשְׁמַע לָן. (סִימָן בכ"ד) יָתֵיב רַבִּי אַבָּא אֲחוֹרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא וִיתֵיב רַב כָּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הִגְּרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהִגְּרִים שְׁלִישׁ, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. שָׁחַט בְּמִקּוֹם נֶקֶב, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. אֲזַל רַבִּי אַבָּא אֲמַרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אֲזַל רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר לֵיהּ: מַאי שְׁנָא? אֲמַר לֵיהּ: שָׁחַט בְּמִקּוֹם נֶקֶב - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט גּוֹי וְגָמַר יִשְׂרָאֵל; שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נֶקֶב - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט יִשְׂרָאֵל וְגָמַר גּוֹי. קָרֵי עֲלֵיהּ: "גּוֹי, גּוֹי". אֲמַר רָבָא: שַׁפִּיר קָרֵי עֲלֵיהּ "גּוֹי גּוֹי"; בִּשְׁלָמָא הָתָם, מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁחַט רוּבָּא וְלָא שָׁחַט, כִּי נַפְקָא חִיּוּתָא - בִּידָא דְּגוֹי קָא נַפְקָא. אֶלָּא הָכָא, מִכְּדֵי מִשְׁחַט שְׁחִיט, מַה לִּי בִּמְקוֹם נֶקֶב, מַה לִּי פָּגַע בּוֹ נֶקֶב? **מִשְׁנָה** הַשּׁוֹחֵט מִן הַצְּדָדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, הַמּוֹלֵק מִן הַצְּדָדִין - מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה. הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף - מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, הַמּוֹלֵק מִן הַצַּוָּאר - מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה, וְכָל הַצַּוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. נִמְצָא כָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בִּמְלִיקָה, כָּשֵׁר בִּמְלִיקָה - פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה. **גְּמָרָא** מַאי עוֹרֶף? אִילֵימָא עוֹרֶף מַמָּשׁ, מַאי אִרְיָא שׁוֹחֵט? אֲפִילּוּ מוֹלֵק נַמִּי, "מִמּוּל עָרְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא עָרְפּוֹ! אֶלָּא מַאי עוֹרֶף? מִמּוּל עוֹרֶף, דִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: כָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִמּוּל עָרְפּוֹ" - מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעוֹרֶף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהוּא יֹשֵׁב מִמֶּלִי", וְאוֹמֵר: "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים". מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: עוֹרֶף גּוּפֵיהּ לָא יָדְעִינַן הֵיכָא, דְּנָדַע מוּל דִּידֵיהּ הֵיכָא - תָּא שְׁמַע: "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים", מִכְּלָל דְּעוֹרֶף לַהֲדֵי פָּנִים. אָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: מִצַּוָּאר מְלִיקָה, מַחֲזִיר סִימָנִים לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף וּמוֹלֵק. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אַף מַחֲזִיר, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: מַחֲזִיר דַּוְקָא. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אַף מַחֲזִיר, מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף - מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה;

ואי

נפקא. **אלא הכא** — דשחט ופגע בנקב. **מכדי משחט שחיט** — כל הנמצא בה, וטרפות בחצי קנה לא הוי, והויא לה תחילה בקנה שלמה, והרי שחוט לפנינו, מה לי במקום נקב כו'. **משנה השוחט מן הצדדין** — לצד הצואר. **שחיטתו כשרה** — ואפילו לכתחלה נמי, ואיידי דבעי למתני המולק מן הצדדין — תנא נמי "השוחט" בדיעבד. **המולק מן הצדדין מליקתו פסולה** — דבמליקה כתיב "ממול ערפו", דהיינו מאחוריו. **השוחט מן העורף** — ממול העורף מוקי לה בגמרא, כלומר, מאחורי הצואר. **שחיטתו פסולה** — ובגמרא מוקמינן לה בשלא החזיר הסימנין אחורי העורף, אלא חתך המפרקת עד שהגיע לסימנין, וקודם שהגיע לסימנין נטרפה בשבירת המפרקת. ואף על גב דבמליקה כשרה — התם הוא דכולה מתחילה ועד סוף הוי מן המליקה, והוי כשאר שוחט, שנוקב את הוושט מעט מעט עד שגומרת שחיטתה. אבל שוחט מן העורף, כיון דשחיטה לאו הכי גמירי — לא הוי שבירת המפרקת מן השחיטה, ואיטרפא לה. והשוחט מן הצדדין דקתני רישא — אפילו בדלא אהדר, דהא מישחטי סימנין שפיר קודם חתיכת מפרקת. **המולק מן העורף** — וחתך בשר ומפרקת עד שהגיע לסימנין. **מליקתו כשרה** — דזו היא מצות מליקתו לכתחלה, ודכדתניא לקמן (חולין כא,א) בברייתא: חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה כו'. ואיידי דתנא השוחט מן העורף פסולה, דאפילו בדיעבד — תנא נמי "המולק" בדיעבד. **השוחט מן הצואר** — תחת הגרון קרי צואר, והיא דרך רוב השחיטות. **וכל העורף** — כל מול העורף. **גמרא אי נימא עורף ממש** — מה שיש מן העורף אחורי הפרצוף קרי עורף, כדיליף לקמן בסמוך: להדי פנים, כנגד פנים. **כדקתני סיפא** — וכל העורף כשר למליקה. ואי בעורף ממש, מאי "כל העורף"? והרי דבר מועט הוא! אלא שמע מינה מול עורף קאמר, שהוא ארוך. **והוא יושב ממולי** — אלמא, כל היכא דכתיב "מול" — לאו עליו ממש הוא, אלא בראייתו, דהא לאו עליו ממש היו יושבים, אלא בראייתו שהיה בלק רואה אותם. **עורף ולא פנים** — מדכתיב "עורף ולא פנים", ולא כתיב "כי פנו אלי עורף ולא צואר" דהיינו גרון, שמע מינה: עורף דקרא לאו כנגד הגרון הוא, אלא כנגד הפנים, ומול הרואה את העורף הוי כנגד הגרון. **מאי ואומר** — הא נפקא ליה שפיר מ"והוא יושב ממולי". ומהאי קרא בתרא לא משתמע דמול עורף דקרא לאו עורף ממש הוא, דהאי קרא לא משמע לן אלא מקום עורף היכא. ומשני: **הכי קאמר וכי תימא** — כלומר, אם תאמר: השתא דאמרת דקרא היינו רואה את העורף, אכתי לא ידעינן עורף מאי ניהו, דנדע מול דידיה היכא. **מחזיר סימנין כו'** — וחותך הסימנין לבדן. ולקמיה מותיב לה ממתניתין. **אף מחזיר** — מצותו למלוק שדרה ומפרקת כולה תחלה עד שמגיע לסימנין, ואם החזיר הסימנין ומלקן לבדן — אף זו היא מצותה. **ואיכא דאמרי דוקא מחזיר** — ואם לא החזיר, אלא חתך השדרה — פסולה. **ומסתברא כמאן דאמר** — דבני רבי חייא אף מחזיר אמרו, דאי דוקא מחזיר אמרו מתניתין תיובתייהו, דקתני: השוחט מן העורף כו'.

ואי

דְּאִם כֵּן – שתחזור בך, **מַפְסֶדְתְּ לָהּ לְקַמַּיְיתָא** – הרי אתה מקלקל בכך את ההוראה הראשונה שאמרת בשם רב, שהגרים בשליש הראשון והאחרון ושחט שליש האמצעי שחיטתו כשירה, שהרי **הָתָם מַאי טַעְמָא קָא מַכְשַׁרְתְּ** [–הכשרת], **דְּכִי נַפְקָא חַיּוּתָא בְּהֶכְשֵׁירָה קָא נַפְקָא** – שכאשר יצאה חיותה, בשעת השלמת חיתוך רוב הסימן, יצאה על ידי שחיטה כשירה, ואף על פי שלא נשחטה רובה בכשרות, **הָכָא נַמִּי כִּי נַפְקָא חַיּוּתָא**, בחיתוך הרוב, **בְּהַגְרָמָה קָא נַפְקָא** [–יצאה] ופסולה. ואם תכשיר כאן, הרי זה מורה שאין הולכים אחר שעת השלמת חיתוך הרוב, אלא אחר רוב מעשה השחיטה, ואם כן כשרק השליש האמצעי נשחט בכשרות תפסל, שהרוב נעשה שלא בכשרות.

דברי אמוראים נוספים בנידון זה: **אִיקְּלַע** [–נזדמן] **רַב נַחְמָן לְסוּרָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ, שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לְהוּ, לָאו הֵיינוּ** [–האם אין אלו דבריו] **דְּרִבִּי אֱלִעֶזֶר בַּר מַנְיוּמִי, דְּאָמַר רִבִּי אֱלִעֶזֶר בַּר מַנְיוּמִי, שְׁחִיטָה הֶעָשׂוּיָה כְּמַסְרֵק** – שעשויה באלכסון הלוך ושוב, והחתך נראה כשיני מסרק, שהם בולטות וביניהם רווחים שקועים, **כְּשֵׁרָה**. והבינה הגמרא שכוונתו לשחיטה שתחילתה בתוך הטבעת והגרים ושחט. דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** הכשיר דווקא כשכל החתך הוא **בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה**, דהיינו בתוך הטבעות בלא הגרמה כלל, ולא כאשר הגרים בשליש האמצעי. משיבה הגמרא: אם **בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה, מַאי לְמֵימְרָא** [–מה החידוש בכך] שלא תיפסל השחיטה מפני שעשויה כשיני מסרק. הגמרא מקיימת את הדחיה: **מַהוּ דְּתֵימָא בְּעֵינָן שְׁחִיטָה מְפוֹרַעַת** [–גלויה וניכרת לעין] **וְלֵיכָּא** – וכאשר היא עשויה כמסרק אינה כן, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי אלעזר שאף על פי כן כשירה. אמנם מדובר כשכולה במקום הראוי, ואין להוכיח שכשירה בהגרים בשליש האמצעי.

דברי רב יהודה ורבי יוחנן ועוד אמוראים: (**סימן בכ"ד**) **יָתִיב** [–ישב] **רַבִּי אַבָּא, אֲחוֹרֵיהּ** [–אחוריו] **דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתִיב רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרַב יְהוּדָה רַבּוּם, וְיָתִיב וְקָאָמַר** רב כהנא ושאל מרבי יהודה שאלות אלו. **שָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ** רב יהודה, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה**. כשיטתו לעיל (ע"א). **הַגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁלִישׁ וְהַגְרִים שְׁלִישׁ, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.** וכשיטתו שם. **שָׁחַט בְּמָקוֹם נָקֵב**, כגון שהיה חצי הקנה פגום בצדו החיצון [הפונה לאויר העולם], והמשיך השוחט וחתך משם והשלים החתך לרוב הקנה, **מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נָקֵב**, כגון שהיה חצי הקנה פגום בצדו הפנימי [הפונה למפרקת], והתחיל לשחוט מצדו החיצון השלם עד שהגיע לנקב, **מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.** לאחר זמן **אָזַל** [–הלך] **רַבִּי אַבָּא, אֲמָרָהּ** [את תשובות רב יהודה] **קַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרִבִּי אֱלִעֶזֶר, אָזַל רִבִּי אֱלִעֶזֶר אֲמָרָהּ קַמֵּיהּ דְּרִבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **מַאי שְׁנָא** אם שחט ואחר כך פגע בנקב שהטריף, משחט במקום נקב שהכשיר. **אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר, **שָׁחַט בְּמָקוֹם נָקֵב, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט עוֹבֵד כּוֹכָבִים** חצי קנה **וְגָמַר יִשְׂרָאֵל** את השחיטה ששחיטתו כשירה, כיון שיציאת החיות נעשתה בידי ישראל, והוא הדין כאן שהיה חצי קנה פגום והשלים השחיטה מהנקב והלאה, שיציאת החיות נעשתה על ידי שחיטתו וכשירה. אבל כאשר **שָׁחַט וּפָגַע בּוֹ נָקֵב, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשָּׁחַט יִשְׂרָאֵל** חצי הקנה **וְגָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים** את השחיטה, שהבהמה פסולה, כיון שהישראל לא שחט כשיעור שחיטה, ונגמרה השחיטה בפסול. והוא הדין כאן שהיה נקב באמצע הקנה אחר שחיטת חציו, נמצא שלא הושלמה השחיטה על ידי השוחט. משששמע רבי יוחנן תשובת רבי אלעזר, **קָרֵי עֲלֵיהּ** – קרא עליו, כלומר חזר על דבריו בליגלוג, **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, כאומר לו, על הכל אתה תולה טעמך בשחיטת עובד כוכבים, וכל היום אתה יכול לחזור על תיבות אלו, שאין נכון הדימוי לשחיטתו.

דברי רבא בזה: **אָמַר רָבָא, שַׁפִּיר קָרֵי עֲלֵיהּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דִּבְשִׁלְמָא הָתָם** כששחט ישראל וגמר עובד כוכבים, פסולה, **מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁחַט רוּבָא** של קנה, שזהו שיעור שחיטה, **וְלֹא שָׁחַט** כשיעור, נמצא שלא עשה כלום, שהרי אין החיות מסתלקת בשחיטת חצי הקנה ועדיין הוא כשלם, **כִּי נַפְקָא חַיּוּתָא, בְּיָדָא דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קָא נַפְקָא**, שכשבא העובד כוכבים והוסיף לחתוך אחריו, נחשב כאילו עשה את כל השחיטה כיון שעל ידו נסתלקה חיות הבהמה. **אֶלָּא הָכָא** כששחט ופגע בנקב, **מִכְּדֵי** [–הרי] **מִשְׁחַט שָׁחִיט** כל מה שהיה שלם בקנה, והוא הוציא את חיות הבהמה, כיון שפגם בחצי הקנה אינו מטריף וכשבא לשחוט היה נחשב הקנה כשלם, **מַה לִּי** אם התחיל השחיטה **בְּמָקוֹם נָקֵב, מַה לִּי** אם התחיל מן הצד השלם ואחר כך **פָּגַע בּוֹ נָקֵב**, בשניהם הוא סילק את חיות הבהמה, ושחיטתו כשירה.

משנה

המשנה מבארת חילוקים בין שחיטה למליקה: **הַשּׁוֹחֵט** את הסימנים **מִן הַצְּדָדִין** של הצואר, ולא מהצואר עצמו כדרך השוחטים, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַמּוֹלֵק** קרבנות העוף שדינן במליקה, **מִן הַצְּדָדִין, מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה.** שנאמר במליקה (ויקרא ה ח) 'ממול ערפו', מאחוריו דווקא. **הַשּׁוֹחֵט מִן הָעוֹרֶף** – מתחת לעורף, כלומר מאחורי הצואר, **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה**, שנטרפת הבהמה בשבירת המפרקת קודם שנשחטים הסימנים. **הַמּוֹלֵק מִן הָעוֹרֶף**, שחתך את הבשר והמפרקת וכך הגיע לסימנים, **מְלִיקָתוֹ כְּשֵׁרָה** לבתחילה, שכך מצות מליקה. **הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר** תחת הגרון בדרך שחיטה, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הַמּוֹלֵק מִן הַצַּוָּאר, מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה**, שאין זה 'ממול ערפו', שהוא דווקא מאחוריו. **שֶׁכָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה, וְכָל הַצַּוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. נִמְצָא** המקום שכָּשֵׁר **בִּשְׁחִיטָה פָּסוּל בִּמְלִיקָה, וְהַכָּשֵׁר בִּמְלִיקָה פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה.**

גמרא

שנינו במשנה: 'השוחט מן העורף'. מבררת הגמרא: **מַאי עוֹרֶף, אִילֵימָא עוֹרֶף מַמָּשׁ**, החלק האחורי העליון של הראש שכנגד הפנים, **מַאי אַרְיָא** – למה דווקא **הַשּׁוֹחֵט** בעורף פסול, **אֲפִילּוּ מוֹלֵק** שם **נַמִּי** פסול, שהרי במליקה 'ממול ערפו' **אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא שם), **וְלֹא בְּעָרְפּוֹ. אֶלָּא מַאי עוֹרֶף, מְמוּל עוֹרֶף**, המקום שאחורי הצואר, שהוא ממול [–כנגד] העורף, **כִּדְקָתָנֵי בְּסֵיפָא, 'כָּל הָעוֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה'**, ואם הכוונה לעורף ממש, דהיינו מאחורי הראש נגד הפנים, מהי הלשון 'כל העורף', הרי אין זה אלא מקום מועט, ומוכח שהכוונה ל'מול העורף', שהוא מקום ארוך וכולו כשר למליקה.

מקור למקום המליקה: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שהמליקה היא אחורי הצואר. **דְּתָנוּ רַבָּנָן**, נאמר (ויקרא ה ח) 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ **מִמּוּל עָרְפּוֹ', מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעוֹרֶף** – כנגד העורף במקום שרואה את העורף שהוא החלק האחורי שכנגד הצואר. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (במדבר כב ה), **'וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִּי'**, הרי ש'מול' הוא כנגד במקום סמוך הרואה את המקום ההוא. **וְאוֹמֵר** פסוק נוסף (ירמיה ב כז) **'כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים'**, וממה שלא נאמר 'עורף ולא צואר' הרי ש'עורף' הוא הצד האחורי של הפנים, ואם כן ממול העורף הכוונה למקום הרואה את העורף והיינו כנגד הגרון.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַאי וְאוֹמֵר** – מדוע צריכה הברייתא להביא את הפסוק 'והוא יושב ממולי' ואין די בפסוק הראשון. ועוד, שמהפסוק השני לא משמע שמול העורף אינו בעורף ממש, שאינו מבאר אלא היכן מקום העורף. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא לומר, **וְכִי תֵּימָא** שאמנם מהפסוק 'עורף

המשך בעמוד 110

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם יעלה על דעתך לומר שבני רבי חייא התירו במליקה כשמַחֲזִיר את הסימנים לאחורי העורף וחותכם קודם השדרה ועצם המפרקת **דַּוְקָא**, והמשנה שאומרת 'המולק מן העורף מליקתו כשרה' מדובר כשהחזיר סימנים לאחורי העורף, אם כן **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקטה המשנה שדווקא **הַמּוֹלֵק** מן העורף מליקתו כשרה, **אֲפִילּוּ הַשּׁוֹחֵט** מן העורף **נַמִּי** שחיטתו כשרה, שהרי החזיר את הסימנים ושחטם, ולא נטרפה קודם שחיטה, וכמו שהשוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה, כך היה לתנא לומר שהשוחט מן העורף שחיטתו כשרה. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** שבני רבי חייא אמרו **אַף מַחֲזִיר**, ואם לא החזיר את הסימנים וחתך את השדרה והמפרקת תחילה כל שכן שמליקתו כשרה, **וּמַתְנִיתִין** שאמרה המולק מן העורף מליקתו כשרה, מדובר **בִּדְלָא אַהְדַּר** – כשלא החזיר את הסימנים, ולכן רק מליקה כשרה, אבל השוחט מן העורף שחיטתו פסולה כיון שלא החזיר את הסימנים.

לשתי השיטות לעיל בדברי בני רבי חייא אם החזיר את הסימנים לאחוריו ומלק, מליקתו כשרה, ורבי ינאי דוחה את דברי בני רבי חייא: **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, יְקַבְּלוּ הָרוֹבִין** – הנערים, כלומר בני רבי חייא, **אֶת תְּשׁוּבָתָן** – פירכא לדבריהם, מסוף המשנה. **דְּקָתְנֵי** במשנתינו, **נִמְצָא שֶׁהַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה פָּסוּל בִּמְלִיקָה, וְהַכָּשֵׁר בִּמְלִיקָה פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה**, והרי כבר נכתב במשנה שהעורף כשר למליקה ופסול לשחיטה, והצואר כשר לשחיטה ופסול למליקה, אלא בהכרח המשנה באה למעט דין נוסף שכשר בזה ופסול בזה, ואם כן קשה **לְמַעוּטֵי מַאי** – איזה דין באה המשנה למעט בזה. אלא **לָאו לְמַעוּטֵי מַחֲזִיר סִימָנִין לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, דְּלָא** כשר במליקה, אע"פ שכשר בשחיטה.

רבה בר בר חנה מיישב את דברי בני רבי חייא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לָא** – המשנה לא באה למעט מחזיר סימנים, אלא היא באה **לְמַעוּטֵי שֵׁן וְצִפּוֹרֶן**, שרק במליקה אפשר למלוק עם הציפורן וכך היא מצותה, אבל שחיטה בציפורן פסולה. וזה כוונת המשנה 'כשר במליקה' כגון על ידי ציפורן המחוברת, 'פסול בשחיטה'. דוחה הגמרא: **שֵׁן וְצִפּוֹרֶן בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ** במשנה לעיל (טו:) 'חוץ ממגל קציר והשיניים והציפורן', ששחיטה פסולה בשן וציפורן, והגמרא לעיל (יח.) העמידה שפסול ציפורן הוא משום מחובר, ומה צריך להשמעינו כאן דין זה פעם נוספת.

רבי ירמיה מיישב את דברי בני רבי חייא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה**, המשנה שחזרה ואמרה 'כשר בשחיטה פסול במליקה', באה **לְמַעוּטֵי מוֹלִיךְ וּמֵבִיא**, שרק בשחיטה צריך לשחוט בהולכה והבאה, אבל במליקה צריך למלוק עם הציפורן דווקא בכוח בלא הולכה והבאה, ואם הוליך והביא את צפרנו, מליקתו פסולה.

הגמרא דנה בדברים אלו. שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה פָּסוּל**, יש לתרץ את דברי בני רבי חייא כדברי רבי ירמיה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שגם במליקה אם הוליך והביא **כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, שחוזרת הקושיא מדוע המשנה חזרה ושנתה 'נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה כשר במליקה פסול בשחיטה'. מתרצת הגמרא: **בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא סָבְרֵי לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה פָּסוּל**, והמשנה באה למעט מוליך ומביא.

רב כהנא מבאר כיצד מצות מליקה, בכח, או בהולכה והבאה: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִצְוַת מְלִיקָה** מתקיימת על ידי שקוֹצֵץ בצפרנו **וְיוֹרֵד** בכח בלא הולכה והבאה, וחותך את המפרקת והסימנים, **וְזוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. סָבַר רַבִּי אָבִין לְמֵימַר** [–לומר], ממה שרב כהנא אמר 'וזו היא מצותה' משמע שאם קוֹצֵץ **וְיוֹרֵד אִין** – אכן יהיה כשר, אבל **מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לָא** כשר במליקה. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה** לרבי אבין, אם המליקה כשרה על ידי דריסת הציפורן בכח, **כָּל שֶׁכֵּן דְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה כָּשֵׁר**, כיון שמה שאפשר לעשות במליקה כשחיטה עדיף, חוץ ממה שהתורה מיעטה בפירוש כגון שלא למלוק בצואר, או על ידי סכין. **וּמַאי** הלשון בדברי רב כהנא 'זו **הִיא מִצְוָתָהּ**' שמשמע שרק כך היא מצותה, **אֵימָא** [–אמור] שמליקה על ידי דריסה בכח **אַף זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ**, אבל אם מוליך ומביא כל שכן שהמליקה כשרה.

הגמרא מבארת הלכה נוספת במליקה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** מקום בצואר **הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה**, המקום **שֶׁבְּנֶגְדּוֹ** מאחוריו **בְּעוֹרֶף, כָּשֵׁר בִּמְלִיקָה**. מקשה הגמרא: הרי דין זה שנינו בפירוש במשנה שכל המקום שכנגד העורף כשר למליקה, ועל כרחך יש לומר ששמואל אמר את דינו כדי שנדייק מדבריו **הָא** כל מקום **שֶׁפָּסוּל בִּשְׁחִיטָה, פָּסוּל** גם **בִּמְלִיקָה**, ואם כן קשה **לְמַעוּטֵי מַאי**, איזה מקום בא שמואל לחדש שפסול במליקה כמו בשחיטה. **אִילֵימָא** – אם נאמר ששמואל בא **לְמַעוּטֵי עִיקּוּר סִימָנִין** – שאם נעקר אחד מהסימנים מהלחי ומהבשר קודם שנגמרה השחיטה ששחיטתו פסולה, ובא שמואל לומר שהוא הדין במליקה. יש להקשות, **וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** – והרי רמי בר יחזקאל שנה ברייתא, שאין פסול של **עִיקּוּר סִימָנִין** נוהג **בְּעוֹף** כלל, ואפילו לשחיטה, וכל שכן שמליקה כשרה, ואם כן אין לומר ששמואל בא לפסול את שניהם כשנעקרו הסימנים.

רב פפא מתרץ את דברי שמואל: **אָמַר רַב פָּפָא**, שמואל בא **לְמַעוּטֵי רֹאשׁוֹ** – שכמו ששחט בראש שחיטתו פסולה, כך גם מלק בראש מליקתו פסולה. שואלת הגמרא על דברי רב פפא, מלק **בְּרֹאשׁוֹ פְּשִׁיטָא** שפסול, שהרי 'וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה (ויקרא ה ח), כלומר שהמליקה צריכה להיות דווקא מאחורי הצואר במקום שרואה את העורף, **וְלָא בְּרֹאשׁוֹ**.

הגמרא מבארת את דברי רב פפא: **מַאי** הכוונה **רֹאשׁוֹ** שאמר רב פפא, **שִׁיפּוּי רֹאשׁוֹ**. ומבארת הגמרא: **כְּגוֹן דְּנָקַט מִשִּׁיפּוּי רֹאשׁוֹ** – שהתחיל למלוק בעורף היכן שמתחיל הראש לשפע כלפי הצואר, **וְהִגְרִים** – והטה את צפרנו, **וְאָזַל** – והלך, כלומר המשיך למלוק **עַד דְּמָטָא תְּתָאֵי** – עד שהגיע לסימנים שכנגד מקום השחיטה, וגמר רוב המליקה שם במקום הכשר. ועל זה בא שמואל לומר שכשם שאם יגרים וישחוט יהיה פסול בשחיטה אף על פי שרוב השחיטה היה במקום כשר, **וְסוּבַר כְּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִּי, הִגְרִים שְׁלִישׁ** – שחט שליש במקום שאינו ראוי לשחיטה, ואחר כך הטה את הסכין **וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ** במקום הכשר לשחיטה, שחיטתו **פְּסוּלָה**, כך גם אם מלק שליש בראשו שלא במקום מליקה, ואחר כך השלים שני שליש המליקה במקום הכשר למליקה, מליקתו פסולה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא ששנה רמי בר יחזקאל שאין עיקור סימנים בעוף: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל שֶׁאֵין** פסול של **עִיקּוּר סִימָנִין** נוהג **בְּעוֹף, לָא אֲמָרָן** דין זה **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה**, ורק מדרבנן תיקנו לעוף שחיטה כבהמה, ולכן שייך לומר שכך היתה תקנתם בעוף שאין פוסל בה עיקור סימנים,

לעולם הוי' דברך ניצב בשמים, שהאותיות דעשרה מאמרות וחילופיהם ותמורותיהם הם ניצבים לעולם בכל הברואים להחיותם ולקיימם

ממאמר שבת פרשת נשא ה'תשכ"ח

רש"י

ואי סלקא דעתך מחזיר דוקא — ומתניתין דקתני מליקה כשרה בשהחזיר קמיירי, דאי לא החזיר פסולה, שוחט אמאי פסולה? מאי שנא עורף מצדדין? אלא לאו שמע מינה: אף מחזיר קאמרי, ומתניתין בדלא אהדר, ולא הויא מתניתין על תיובתייהו ולא סייעתייהו. **יקבלו הרובין את תשובתן** — הנערים, בני רבי חייא. **למעוטי מאי** — אי משום דעורף פסול בשחיטה וכשר למליקה, וצואר כשר לשחיטה ופסול במליקה, הא תנא ליה: **לאו למעוטי חזרת סימנים** — דכשר בשחיטה ופסול במליקה? ואיידי דתנא כשר בשחיטה ופסול במליקה, תנא נמי כשר במליקה פסול בשחיטה. **לא למעוטי שן וצפורן** — ומשום סיפא נקט לה, כשר במליקה פסול בשחיטה — למעוטי שן מחוברת וצפורן מחוברת דפסולה בשחיטה. והכי קאמר: כשר במליקה, כגון צפורן מחוברת, פסול בשחיטה. וכיון דאשמועינן צפורן — הוא הדין לשן, דטעמא משום מחובר הוא. ואיידי דתנא סיפא תנא נמי רישא. **שן וצפורן בהדיא תנא להו** — לעיל (חולין טו,ב) במתניתין: חוץ ממגל קציר והמגירה והשינים והצפורן, ואוקמינן במחוברת. ואית דמפרשי: דמרישא ממעט שן תלושה וצפורן תלושה, דכשר בשחיטה ופסול במליקה. ולא היא. דאם כן למה הוזכר שן וצפורן? לימא הכי: למעוטי תלוש דפסול במליקה! אלא תלוש לאו מילתא היא דנימא כשר בשחיטה ופסול במליקה, דהא בתלוש לא מיקריא מליקה, ואפילו מליקה פסולה לא מיקריא, דהא פירש לן קרא דמליקה בעצמו של כהן היתה, ובכלי לא מיקריא מליקה, דלא אשכחן בכלי דמיקריא מליקה. ומנא תימרא דמליקה בעצמו של כהן? דתניא בשחיטת קדשים בפרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א): "והקריבו הכהן אל המזבח", וכי תעלה על דעתך שזר קרב גבי מזבח? אלא מגיד שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן. ולההוא לישנא פרכינן: שן וצפורן בהדיא קתני להו בתורת כהנים בדפרישית. והא נמי ליתא, דלא פרכינן "בהדיא קתני לה" אלא אם כן שנויה במשנה, דרוב ברייתות שבתורת כהנים ושבתוספתא שנאום חכמים במשנתינו, ולא פרכינן הכי אלא היכא דסתם במתניתין תרי זמני, או בחד מסכתא או בתרתי. **למעוטי מוליך ומביא** — דכשר בשחיטה ופסול במליקה. ומשום רישא נקט לה, ואיידי דתנא רישא תנא סיפא. **הניחא למאן דאמר כו'** — פלוגתא דרב הונא ורבה היא לקמן בשמעתין [עמוד ב]. **סברי לה כמאן דאמר פסול** — ומוקמינן למתניתין למעוטי מוליך ומביא. **קוצץ ויורד** — בלא הולכה והובאה. **כל שכן כו'** — דכל כמה דלא ממעט קרא בהדיא כדממעט סכין וצואר, כי עביד דליקה בשחיטה טפי עדיף. **אמר שמואל כל הכשר כו'** — שמואל לאו בהלכות שחיטה איירי, דאם כן איכא למפרך טובא. דאי סבר מוליך ומביא במליקה פסול — הא איכא מוליך ומביא, דכשר בשחיטה ופסול במליקה, ואיכא תלוש. ואי קסבר מוליך ומביא במליקה כשר, וכל שכן קוצץ ויורד כדאמרינן — קשיא סיפא דדייקינן: הא פסול פסול, והא איכא קוצץ ויורד, דפסול בשחיטה וכשר במליקה! אלא שמואל בהכשר מקום שחיטה קא מיירי, כל מקום הראוי בצואר לשחיטה ראוי למליקה לעומתו מאחוריו במול עורף. ופרכינן: **הא פסול פסול** — דעל כרחין שמואל משום דף דיוקא נקט לה, דאי משום היא גופה, לאשמועינן דכל מול הערוף כשר למליקה — הא בהדיא תני לה במתניתין. אלא שמואל פסול אתא לאשמועינן, ולמעוטי מאי דכיון דפסול בשחיטה יהא פסול במליקה? למעוטי למעלה מן הצואר דפסול במליקה לא אצטריך, דהיינו עורף ממש, ובהדיא כתיב "ממול ערפו" ולא ערפו. **אילימא למעוטי סימנים שנעקרו** — דכיון דאין אותו צואר כשר לשחיטה — אין ערוף כנגדו כשר למליקה. **והא תני רמי** — דאפילו לשחיטה כשר. **ראשו פשיטא** — קרא בהדיא כתיב. **שיפוי ראשו** — משהתחיל הראש לשפע. (ואי) [והוא] נמי שיפע מליקתו. **והגרים ואזל עד דממא תתאי** — לסימנים נגד מקום שחיטה וגמר מליקתו שם. דאי עבד רובא בשיפוי הראש, דהיינו עורף ממש — לא איצטריכא ליה לשמואל, דהא מול בהדיא כתיב. אלא מיעוטא הוא דעבד התם, ואשמועינן שמואל דכי היכי דמיפסלא שחיטה משום התחלת אותו מקום וכדרב הונא כו' אף על גב דרובא במקום שחיטה, מיפסלא נמי מליקה. **למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה** — אלא מדברי סופרים. רבי אלעזר אמרה בפרק "השוחט" (חולין כח,א).

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַחֲזִיר דַּוְקָא, מַאי אִירְיָא מוֹלֵק? אֲפִילּוּ שׁוֹחֵט נַמִּי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ אַף מַחֲזִיר, וּמַתְנִיתִין בִּדְלָא אַהֲדַר. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: יְקַבְּלוּ הָרוֹבִין אֶת תְּשׁוּבָתָן, דְּקָתָנֵי: נִמְצָא, כָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בִּמְלִיקָה, כָּשֵׁר בְּמְלִיקָה - פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה; לְמַעוּטֵי מַאי? לָאו לְמַעוּטֵי מַחֲזִיר סִימָנִין לַאֲחוֹרֵי הָעוֹרֶף, דְּלָא? אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לָא, לְמַעוּטֵי שֵׁן וְצִפּוֹרֶן. - שֵׁן וְצִפּוֹרֶן בְּהַדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! אֶלָּא אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לְמַעוּטֵי מוֹלִיךְ וּמֵבִיא. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה פָּסוּל, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא סָבְרֵי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה פָּסוּל. אָמַר רַב כָּהֲנָא: מִצּוֹת מְלִיקָה קוֹצֵץ וְיוֹרֵד, וְזוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. סָבַר רַבִּי אָבִין לְמֵימַר: קוֹצֵץ וְיוֹרֵד - אִין, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא - לָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה: כָּל שֶׁכֵּן דְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּמְלִיקָה כָּשֵׁר. וּמַאי "זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ"? אֵימָא: אַף זוֹ הִיא מִצְוָתָהּ. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה, כְּנֶגְדּוֹ בָּעוֹרֶף כָּשֵׁר בְּמְלִיקָה. הָא פָּסוּל בִּשְׁחִיטָה - פָּסוּל בְּמְלִיקָה, לְמַעוּטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוּטֵי עִיקּוּר סִימָנִין, וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף! אֲמַר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי רֹאשׁוֹ. - רֹאשׁוֹ פְּשִׁיטָא, "מִמּוּל עָרְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא בְּרֹאשׁוֹ! - מַאי רֹאשׁוֹ? שִׁיפּוּי רֹאשׁוֹ, כְּגוֹן דְּנָקֵט מִשִּׁיפּוּי רֹאשׁוֹ וְהֶגְרִים וַאֲזַל עַד דְּמָמָא תַּתָּאי. וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִי, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב אַסִי: הֶגְרִים שְׁלִישׁ וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישׁ - פְּסוּלָה. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף, לָא אֲמָרָן אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה,

אבל

תוספות

לא למעוטי שן וצפורן — מה שהקשה בקונטרס לאותן שמפרשים דאיירי בתלושים — לא שייך למפרך "תנינא" מברייתא אלא אם כן שנוייה במשנה — נראה דלא קשה, דהא נמי שמעינן ממתניתין בזבחים בפרק "חטאת העוף" (סח,א) דתנן: מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה, אלמא תלוש פסול במליקה. ומיהו קשה קושיא אחרת שהקשה, דהוה ליה למימר: למעוטי תלוש, והוי כל תלוש בכלל. ואם תאמר: ולפירושו דאיירי במחוברין, היאך שן כשרה במליקה? הא בעי ימין, דמלק בשמאל פסול, כדתנן בפרק "חטאת העוף" (שם)! ויש לומר: דלא נקט שן שיהא שן כשרה למליקה, אלא כלומר דלא מיפסל מטעם מחובר כמו בשחיטה. ועוד יש לומר: דשמאל גרע משן, דכאשכחן לענין חליצה, דאמרינן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קה,א) דגידמת חולצת בשיניה, ובירושלמי משמע דחליצה בעי ימין, דאמרינן בירושלמי: כיצד היא עושה? מתירתו בימין ותופסתו בשמאל וגוררתו בימין, כדי שתהא חליצה בימין והתרה בימין. ושמא אין כל כך ראיה, דדלמא ליבא עיבובא בימין, אלא לכתחלה בעי ימין, והוא הדין אם חלצה בשמאל דחליצתה כשירה. והא דלא קאמר: למעוטי דורס דכשר למליקה ופסול לשחיטה — משום דבהדיא קתני לה גבי שחיטה בפרק שני (חולין ל,ב) דפסולה, דתנן: אם התיז את הראש בבת אחת פסולה. ואי אשמעינן דכשר במליקה, אם כן הוה ליה למתני אפכא: פסול בשחיטה כשר במליקה, דהוה משמע שפשוט לנו בשחיטה. **אילימא** למעוטי עיקור סימנים — לפירוש הקונטרס [לעיל ט,א] דבעיקור סימנין הוי טרפה, תימה: אמאי אצטריך לאשמועינן דכי היכי דעיקור פסול בשחיטה פסול נמי במליקה? מאין היה לנו להכשיר במליקה יותר מבשחיטה? והלא מלק ונמצא טרפה פסול לבולי עלמא, אלא דפליגי בזבחים בפרק (קדשי קדשים) ["חטאת העוף"] (סט,א) אי מליקה מטהרת מטומאת נבלת עוף טהור או לאו! וכן תימה לרבא בר קיסי דקאמר: לא אמר רמי בר יחזקאל אין עיקור סימנים לעוף אלא במליקה ולא בשחיטה, מאי שנא דנקט עיקור מכל שאר טריפות? וכן תימה, דקאמר בסמוך: [אלא] למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה אין עיקור (אבל למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה יש עיקור), היאך תלוי זה בזה? מכל מקום הוא אסור משום טרפה, דמה לי טרפה זו ומה לי טרפה אחרת? דכיון שנטרף העוף — שוב אין מועיל לו נחירה אלא להוציא מידי נבילה, למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, כדמוכח בריש "השוחט" (חולין כח,א)! אבל לדברי הלכות גדולות אתיא כולה סוגיא שפיר, דלא הוי טרפה על ידי שחיטת סימנין. ולהכי קאמר: אילימא למעוטי עיקור סימנין, כי היכי דהלכתא גמירי לה דאין השחיטה מועלת שם, אף על פי שאינו נטרף בכך — כמו כן במליקה שוב אינו נמלק אף על פי שאינו טרפה, והא תני רמי בר יחזקאל כו'. ופליג אדההיא דנשמטה הגרגרת, כדפירש בקונטרס [עמוד ב ד"ה ההוא]. אבל אדהך דתני לוי [חולין כו,א]: כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדו בעוף — לא פליג, דאפילו בבהמה אינה טרפה בכך, אבל לפירוש הקונטרס פליג נמי אלוי. וניחא השתא דרבא בר קיסי וכולה סוגיא.

לא אמרן אלא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה — אין להקשות: לדידיה, היכי משכחת נבלת עוף טהור דמטמא בגדים אבית הבליעה? דנהי דלא בעי שחיטה, נחירה מיהא בעי בסימנין. כדמוכח לקמן בריש פרק שני (חולין כח,א) דקאמר: מלק בסכין מטמא בגדים אבית הבליעה, ואי אמרת אין שחיטה לעוף מן התורה, כיון דתבר שדרה ומפרקת הויא טרפה — תיהני לה סכין לטהרה מידי נבלה. אלמא סימנין דוקא מטהרין, ובשדרה ומפרקת חשיב טרפה, והשתא (משכחת נבלת עוף טהור כשחתך שדרה ומפרקת ורוב בשר קודם שהגיע לסימן) תיהני ליה סכין לטהורי מידי נבילה. והא דנקט ב"התכלת" (מנחות מה,א) גבי "נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים" דאצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואשתרי מליקה בעייבו אשתרי נמי נבלה — לאו דוקא, דנבלה לא הוי, כדמוכח לקמן כמו שהבאתי מפרק שני (חולין כח,א). אלא כלומר טרפה, וקרא נקט נבלה אגב טרפה.

מפני

מפני שהוא מחליד — פירש בקונטרס: לאחר שנפרקו פרקי העצם כשנעץ הסכין תחת העצם, לפי שאין העצם מתפשט לכאן ולכאן כדרך שאר בית השחיטה כשחותכין אותו, אלא עומד במקומו, וכשחותך הסכין תחת העצם הויא חלדה. (ולפיכך) [ולפירושו] לא איירי בסכין רחבה. ונראה דחשיב חלדה לפי ששוחט הסימנין ממטה למעלה, ואפילו בסכין רחבה. ובזבחים פרק "חטאת העוף" (סח,ב) פירש בקונטרס דמחליד לפי שנועץ ראשו של סכין, משום שאינו רוצה לחתוך רוב בשר קודם הסימנים. וכאן אי אפשר לומר כן, דקרי ליה מחליד אף על גב דסלקא דעתין שחותך רוב בשר.

ותיקשי לך עולת העוף דבעיא שני סימנין — בין לרבנן בין לרבי אלעזר פריך, כדפירש בקונטרס.

כי

אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ עִיקּוּר. אֲמַר לֵיהּ: אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא! לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, אִיכָּא לְמֵימַר דְּהָכִי אַגְמְרֵיהּ, דְּאֵין עִיקּוּר; וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר כִּבְהֵמָה, לְעִנְיַן עִיקּוּר לָא לֶיהֱוֵי כִּבְהֵמָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֵיכָא גְּמִירִי לָהּ? מִבְּהֵמָה, כּוּלָּהּ מִילְּתָא כִּבְהֵמָה! אֲמַר רָבִינָא, אֲמַר לִי רָבִין בַּר קִיסִי, הָא דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף - לָא אֲמָרָן אֶלָּא בִּמְלִיקָה, אֲבָל בִּשְׁחִיטָה יֵשׁ עִיקּוּר. - וְהָאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה, כְּנֶגְדּוֹ בָּעוֹרֶף כָּשֵׁר בִּמְלִיקָה; הָא פָּסוּל - פָּסוּל! - הַהוּא פְּלִיגָא. אָמַר זְעֵירִי: נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרוֹב בָּשָׂר עִמָּהּ - נְבֵלָה. אֲמַר רַב חִסְדָּא, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא: מָלַק בְּסַכִּין - מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה; וְאִי אָמְרַתְּ טְרֵפָה הָוְיָא, מְלִיקָתָהּ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתָהּ - תְּהַנֵּי לָהּ סַכִּין לְטָהֲרָהּ מִידֵי נְבֵלָה! אָמְרִי: הָתָם מִשּׁוּם דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל. מַאי טַעְמָא? רַב הוּנָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, רָבָא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס. מַאן דְּאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס? - קָסָבַר: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בִּמְלִיקָה - כָּשֵׁר. וּמַאן דְּאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד? - אָמַר לָךְ: חֲלָדָה הֵיכִי דָּמֵי? כְּחוּלְדָּה הַדָּרָה בְּעִיקָּרֵי בָּתִּים דְּמִכַּסְיָא, הָכָא - הָא מִיגַּלְיָא. אֲמַר רָבָא: אִי קַשְׁיָא לִי הָא קַשְׁיָא לִי, וְכִי מֵתָה עוֹמֵד וּמוֹלֵק? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְתִקְשֵׁי לָךְ עוֹלַת הָעוֹף דְּבָעֲיָא שְׁנֵי סִימָנִין, וְכִי מֵתָה עוֹמֵד וּמוֹלֵק? אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, כְּדֵי לְקַיֵּים בָּהּ מִצְוַת הַבְדָּלָה. - אִי הָכִי, עוֹר נַמִי! - כָּל הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה מְעַכֵּב בְּהַבְדָּלָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ מְעַכֵּב בְּהַבְדָּלָה. - וְהָא מִיעוּט סִימָנִין לְרַבָּנַן, דְּלָא מְעַכְּבִי בִּשְׁחִיטָה וּמְעַכְּבִי בְּהַבְדָּלָה! - אֶלָּא אֵימָא: כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּשְׁחִיטָה יֶשְׁנוֹ בְּהַבְדָּלָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ בְּהַבְדָּלָה.

מכל

אבל למאן דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה — מתורה שנמסרה למשה על פה, דהיינו הלכה למשה מסיני. ורבי אמרה, דפליג אדרבי אלעזר בפרק "השוחט" (חולין כח,א) דתניא, רבי אומר: "וזבחת כאשר צויתיך" — מלמד שנצטווה משה על הלכות שחיטה בעל פה, ואף על פי שלא כתבו בתורה, על הוושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. אלמא יש שחיטה לעוף. אדרבה אפכא מסתברא למאן דאמר [יש] שחיטת העוף מן התורה איכא למימר דהכי אגמריה דאין עיקור. **ואפילו למאן דאמר** — דיליף ליה התם בהיקישא מ"זאת תורת הבהמה והעוף", וגמר לעוף מבהמה, מצינן למימר דכיון דהוזכרה שחיטת העוף בסיני, דהא היקישא בסיני נאמרה, אגמריה רחמנא למשה על פה לענין עיקור לא ליהוי כבהמה. **אלא למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה אלא מדברי סופרים מהיכן גמר לה** — כלומר, אהיכא סמכי (דאנן) [רבנן] דתקון ליה שחיטה — מבהמה גמרו, הילכך כולה מלתא כבהמה תקון. **רבין בר קיסי** — שם חכם. **לא אמרן אלא במליקה** — דכיון דדרסה וחלדה לא פסלי בה, עיקור סימנים נמי לא פסלי בה. אבל בשחיטה כו'. **כל הכשר כו'** — כל הצואר הכשר לשחיטה כשר למליקה מאחוריו. **הא פסול פסול** — ואי צואר שנעקרו סימנין פסול לשחיטה, היכי מתכשר במליקה? **ההוא** — דרבי ירמיה פליגא אדרבין בר קיסי, דרבי ירמיה סבר דאף לשחיטה אין עיקור. ולית הילכתא כמתניתא דרמי בר יחזקאל, דהא תניא בפירקין דלקמן (חולין כח,א): שחט את הוושט ואחר כך נשמטה הגרגרת — כשרה, נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הוושט — פסולה. שחט את הוושט ונמצאת הגרגרת שמוטה, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה או לאחר שחיטה, זה היה מעשה, ואמרו: כל ספק בשחיטה פסולה. אלמא יש עיקור בעוף, דהא בעוף קמיירי, מדקתני: שחט את הוושט ואחר כך נשמטה הגרגרת כשרה, דעוף הכשרו בסימן אחד. ואי קשיא לך מתניתא אמתניתא, דהא דרמי בר יחזקאל מתניתא היא — תריץ: הא כמאן דאמר יש שחיטה בעוף מן התורה. וכיון דלא איפסיק הילכתא קיימא לן בשל תורה הלך אחר המחמיר. **ורוב בשר** — שעל המפרקת מאחורי הצואר נפסקה עמו. **נבלה** — ומטמאה מיד אף על פי שהיא מפרכסת, דמתה ממש היא, ושחיטה דלאחר מכאן לא מטהרה לה מידי נבלה. **מלק** — עוף קדשים בסכין — נבלה היא, והאוכל נבלת עוף טהור מטמא בגדים שהוא לבוש בשעה שבולעה, ולא בגדים שקודם לכן ולא בגדים שלבש אחר שהיא במעיו. ואין לה טומאת מגע לגמרי, אלא טומאת בליעה זו לבדה. וכולה ילפינן לה בתורת כהנים מ"נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב), וכתיב נמי (שם יז): "והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר", ובעוף משתעי קרא, דתניא (חולין ק,א) [נדה מב,ב]: יכול תהא נבלת בהמה מטמאה אבית הבליעה? כגון תחב לו חבירו בבית בליעתו והוא לא נגע בה, שלא נטמא במגעה, וטומאת בית הסתרים לא מטמיא טומאת מגע. ובטומאת משא נמי אינו טמא, שלא זז עד שבלעה. תלמוד לומר: "לא יאכל לטמאה בה" "בה" משמע מיעוטא — מי שאין לה טומאה אלא אכילתה, כדכתיב: "לא יאכל", וכתיב "בה", כלומר, בזו בבליעה ולא באחרת, יצאת נבלת בהמה שמטמאה במגע, כדכתיב (ויקרא יא): "והנוגע בנבלתה" וגו'. הלכך על כרחך בעוף משתעי. יכול נבלת העוף תטמא מן הכתוב מהאי קרא, ונבלת בהמה מקל וחומר: מה העוף שאינו מטמא במגע ובמשא — מטמא בבית הבליעה, בהמה שמטמאה כו'? תלמוד לומר: "בה" — בה אתה מיטמא בבית הבליעה, ואי אתה מיטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה. ואם כן למה נאמר בבהמה "והאוכל מנבלתה" (שם)? ליתן שיעור לנוגע ולנושא כשיעור אכילה, דהיינו כזית. וכולה מילתא מפרש התם, דאין לה טומאה לנבלת עוף טהור אלא זו בלבד. **ואי אמרת** — נשברה מפרקת ורוב בשר עמה טרפה בעלמא הוה ולא נבלה, והא מליקת סכין, כיון דלאו מליקה היא — הוה כשובר מפרקתו, כשמגיע לסימנין וחותכן בסכין הרי זו כשוחט את הטרפה, וקיימא לן ב"העור והרוטב" (חולין קכח,ב): טרפה ששחטה אינה מטמאה! ואף על גב דבשל מוקדשים אמרינן התם (חולין קכג,ב) דמטמאה, והאי עוף נמי דקדשים היא — ההיא מדרבנן היא, ובהמה, אבל טומאת בית הבליעה דעוף דמדאורייתא היא לית לה, דהתם אמרינן דטומאה מדרבנן בעלמא הוא. **מליקתה זו היא שחיטתה** — דהא בסכין היה, וכשר לשחיטה. **תהני לה סכין** — כשמולק הסימן בסכין לטהרה מידי נבלה. ואי קשיא: לותביה ממתניתין, דקתני במתניתין: השוחט מן העורף שחיטתו פסולה! טעמא משום שבירת מפרקת היא, ואיכא למימר דטרפה היא ולא נבלה. **שהוא מחליד** — לאחר שנתפרקו פרקי העצם ננעץ הסכין תחת העצם, לפי שאין העצם מתפשט לכאן ולכאן כדרך שאר בית השחיטה כשחותכין אותו, אלא עומד במקומו, וכשחותך הסכין תחת העצם הויא לה חלדה. **מפני שהוא דורס** — ממש, ולא מוליך ומביא, כדאמרן לעיל (חולין כ,א): קוצץ ויורד וזו היא מצותה. **מוליך ומביא במליקה כשר** — וההיא דמלק בסכין סתמא קתני, לא שנא קוצץ ויורד ולא שנא מוליך ומביא. **בעיקרי בתים** — *קרו"ט בלעז. **הא מיגליא** — דאף על פי שאין העצם מתפשט כל כך לגלות בית השחיטה, מיהו הסכין נראה ומגולה כל זמן חתיכתו. **אי קשיא** — בהא מילתא דזעירי. **הא קשיא לי** — כיון דאמרת נבלה — אלמא מתה היא, הא דאמר רחמנא מליקה כשרה בקדשים, ובעינן חתיכת סימנין כדלקמן (חולין כא,א). **וכי** — לאחר שהיא כמתה בשבירת העצם ורוב בשר, למה עומד ומולק שוב הסימנין? אי אמרת בשלמא טרפה בעלמא הואי אי נשברה בלא מליקה, אבל חיותא מיהא אית בה — משום הכי הויא מליקת סימנין מליקה. וטרפה ליכא למימר, שזה דרך הכשרה, דאם לא שהה והניחה לאחר שעשה בה מעשה אין כאן טרפות. וכן בכל השוחטין, משנקב הוושט יש כאן מעשה טרפה, וכי גמר שחיטתו מיתכשרא אם לא שהה שיעור שהייה. אלא לזעירי דחשיב לה מתה, מה הוא עומד ומולק? **ותקשי לך עולת העוף** — דאמרינן לקמן בשמעתין דבעיא שני סימנים. **וכי מתה עומד ומולק** — דהא ודאי עוף בחד סימן מתה, ואמאי מעכב שני? **התם** — לאו משום מליקה הוא, אלא לקיים מצות הבדלה, כדילפינן לקמן בשמעתין מ"ומלק והקטיר", מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו — אף מליקה הראש בעצמו והגוף בעצמו. **אי הכי עור נמי** — לבדיל, ויחתוך כל הראש! אלמה תניא לקמן (חולין כא,ב): שנים לרבנן ורוב שנים לרבי אלעזר בר רבי שמעון, אבל עור ליכא למאן דאמר. **כל המעכב בשחיטה** — עור אינו מעכב בשחיטה, שאילו קודם שחיטה ניטל כל העור — כשרה. אבל סימנין — שחיטה תלה בהו רחמנא, ולכתחלה כולהו בעי, כדתנן לקמן ב"השוחט" (חולין כז,א) הלכך גבי הבדלה מעכבי. **והא מיעוט סימנים** — לרבנן דפליגי לקמן בשמעתין אדרבי אלעזר בר רבי שמעון, ואמרי דלא תסגי ברוב שנים אלא אם כן גמר כולן, ואף על גב דלא מעכבי בשחיטה.

מכל

אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, ולמדים הלכות שחיטה בעוף מהלכה למשה מסיני, על כרחך שיֵּשׁ פסול עִיקּוּר סימנים בעוף.

אָמַר לֵיהּ רב אשי: אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא, לְמַאן דְּאָמַר יֵשׁ שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, אִיבָּא לְמֵימַר דְּהָכִי אִגְּמְרֵיהּ – יש לומר שכך נמסרה ההלכה למשה מסיני, דְּאֵין עִיקּוּר סימנים נוהג בעוף, ורק שאר ההלכות נוהגות בעוף, וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר להלן (כז:) בְּבְהֵמָה, שהלימוד לשחיטה בעוף הוא מהפסוק 'זאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף' (ויקרא יא מו), שהתורה הקישה עוף לבהמה לענין שחיטה, בכל אופן יש לומר שלְּעִנְיַן פסול עִיקּוּר נמסר למשה מסיני שעוף לֹא לֶיחֱוֵי בְּבְהֵמָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֵיכָא גְּמִירֵי לַהּ – מהיכן למדו חכמים את הלכות שחיטה בעוף, כלומר על איזה דין הסמיכו חכמים את תקנתם שהצריכו שחיטה בעוף, על כרחך שהם למדו מִבְּהֵמָה, שמאחר ומצינו שחיטה בבהמה, לכך תיקנו שחיטה גם בעוף, אם כן כּוּלָּהּ מִילְּתָא – את כל הלכות שחיטה בעוף תיקנו רבנן כְּבְהֵמָה, וגם לגבי עיקור סימנים הרי היא כבהמה שפוסל בה, ומנין לנו לחלק.

דעה נוספת אודות עיקור סימנים בעוף: אָמַר רַבִּינָא, אָמַר לִי רָבִין בַּר קִיסִי, הָא דְּתָנֵי רַמִּי בַּר יְחֶזְקֵאל, אֵין פסול עִיקּוּר סִימָנִין בְּעוֹף, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בְּמִלִּיקָה, שכמו שדרסה וחלדה אין פוסלים בה, כך גם עיקור סימנים אינו פוסל בה, אֲבָל בִּשְׁחִיטָה יֵשׁ עִיקּוּר סימנים אפילו בעוף. שואלת הגמרא: וְהָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הצואר הַכָּשֵׁר בִּשְׁחִיטָה, בְּנֶגְדּוֹ בְּעוֹרָךְ כָּשֵׁר בְּמִלִּיקָה, ומשמע שהָא צואר הַפָּסוּל לשחיטה, כנגדו בעורף פָּסוּל למליקה, ואם צואר שנעקרו ממנו הסימנים פסול לשחיטה, יש לפסלו גם ממליקה, ומדוע אמר רבין בר קיסי שעיקור סימנים פסול בשחיטה וכשר במליקה. אומרת הגמרא: הַהוּא פְּלִינָא – רבי ירמיה חולק על רבין בר קיסי, וסובר שלפי הברייתא ששנה רמי בר יחזקאל, גם בשחיטת עוף אין פסול עיקור סימנים.

הגמרא מביאה דין בהלכות שחיטה: אָמַר זְעִירִי, בהמה שנִּשְׁבְּרָה הַמַּפְרֶקֶת שלה, דהיינו עצם הצואר, וְרוֹב הַבָּשָׂר שאחורי הצואר נפסק עֲמָהּ – עם המפרקת, הרי היא נְבֵלָה מיד, ואף שהבהמה עדיין מפרכסת. ואף אם ישחוט את הבהמה בעודה מפרכסת, אין השחיטה מטהרתה מידי נבילה.

הגמרא מוכיחה כדברי זעירי מדיני מליקה: אָמַר רַב חִסְדָּא, אַף אָנָן נַמִּי תָּנִינָא כדבריו, שהרי שנינו לגבי מליקה שצריך למלקה בציפורנו של הכהן, ואם מָלַק בְּסַכִּין שלא כדינו, מליקה זו פסולה והעוף נעשה נבילה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים אַבִּית הַבְּלִיעָה – מטמא את האדם ואת הבגדים שעליו בשעה שהעוף בבית הבליעה של האדם, דהיינו כאשר אוכל את העוף, וכדין נבילת עוף שאינה מטמאה את האדם בנגיעה אלא באכילה. וְאִי אָמְרַתְּ שבהמה שנפסקה מפרקתה עם רוב הבשר, רק טְרֵפָה הֲוָיָא ולא נבילה, ושלא כדברי זעירי, אם כן באופן שמלק את העוף בסכין, אף שאין המליקה כדינה מכל מקום מְלִיקָתָהּ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתָהּ – נחשבת המליקה כשחיטה, שהרי סוף סוף חתך את סימני הבהמה כדין, ואף שנטרפה הבהמה קודם השחיטה, שהרי קודם שחתך את סימני הבהמה חתך את המפרקת עם רוב הבשר שמצד אחורי הצואר, מכל מקום תְּהַנֵּי לַהּ – תועיל המליקה בַּסַּכִּין לְטַהֲרָהּ מִידֵּי נְבֵלָה, שהרי נשחט העוף בחייו, וכדין כל טריפה ששוחטה שאינה מטמאה משום נבילה, לפי שהשחיטה מפקיעה את איסור הנבילה ממנה. ובהכרח לומר כדברי זעירי, שכיון שנשברה מפרקתה עם רוב הבשר הרי היא נבילה, ושוב לא תועיל השחיטה לטהרה. וקשה על זעירי מדוע הוצרך לחדש זאת.

דוחה הגמרא: אָמְרֵי בני הישיבה, אין להוכיח ממשנה זו לדינו של זעירי, שאפשר לומר שהָתָם – שם במשנה, אין הטעם לפי שהיתה נבילה קודם השחיטה אלא מִשּׁוּם דְּלָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל כשהיא נעשית בסכין מאחורי הצואר, ולכך אף אם אין נחשבת הבהמה בשבירת המפרקת עם הבשר אלא בטריפה, מכל מקום שחיטה זו אינה חשובה כשחיטה המטהרתה מידי נבילה. וּמַאי טַעְמָא אינה שחיטה כלל, רַב הוּנָא אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד – לפי שבשחיטה מצד זה נמצאת הסכין מכוסה בשעת חתיכת סימני הבהמה, לפי שהמפרקת אינה מתרחבת בשעה שחותכה כמו שהבשר והעור מתרחבים כששוחט כדינו בצואר הבהמה, ונמצא שהמפרקת מכסה את הסכין, והלכה למשה מסיני בדיני שחיטה, ש'חלדה' דהיינו שחיטה מכוסה, פסולה. ואילו רָבָא אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס – שהרי כאן מדובר שעושה מליקה כדינה אלא שעושה אותה בסכין ולא בציפורן, והמליקה נעשית באופן שתוחב הציפורן וחותך הסימנים, וכאן שמולק בסכין, כמו כן הוא תוחב הסכין על סימני הבהמה ושוחט, והלכה למשה מסיני בדיני שחיטה, ש'דרסה' דהיינו שאם תוחב הסכין בכח על הסימנים ואינו מוליך ומביא את הסכין, השחיטה פסולה.

הגמרא מבארת מחלוקת זו: מַאן דְּאָמַר – רב הונא שביאר שהטעם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, קָסָבַר שאף מוֹלִיךְ וּמֵבִיא את ציפורנו בְּמִלִּיקָה, כָּשֵׁר, ואם כן כשנאמר במשנה שמלק בסכין, אין הכרח לומר שמלק בתחיבה בכח, ואפשר לומר שאכן הוליך והביא את הסכין על אחורי הצואר עד שחתך את הסימנים, שהרי המשנה כתבה סתם שמלק בסכין, והיינו בכל אופני המליקה ואף באופן שהוליך והביא, ובהכרח הטעם שאינה שחיטה לפי שהוא מחליד. וּמַאן דְּאָמַר – רבא שביאר שהטעם מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹרֵס, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיד, אָמַר לָךְ רבא, 'חֲלֻדָּה' האמורה בהלכות שחיטה שהיא פסולה, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היא, כְּחוּלְּדָּה הַדָּרָה בְּעִיקְּרֵי [–בחורי] הַבָּתִּים, דְּמִכַּסְיָא לגמרי, אבל הָכָא, אף שאין מקום השחיטה מתרחב ואי אפשר לראות את מקום השחיטה, מכל מקום הָא מִינַּיְיהוּ – הסכין עצמו גלוי ונראה הוא כל זמן השחיטה, ולכך אין לפסול את השחיטה מטעם זה.

הגמרא שבה לדון בדברי זעירי: אָמַר רָבָא, אִי קַשְׁיָא לִי על דברי זעירי, הָא קַשְׁיָא לִי, שלדבריו כאשר מולק עוף, נמצא שקודם שמולק את הסימנים נעשית הבהמה נבילה מאחר שחותך את מפרקתה עם רוב הבשר, ויש להקשות, וְכִי מֵתָה עוֹמֶדֶת וּמוֹלֵק – וכי אפשר לומר שציותה התורה למולק העוף לאחר שכבר נהיה נבילה, וכי מה צורך יש בדבר זה.

אביי מקשה על דברי רבא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְלדבריך תִּקְשֵׁי לָךְ על מליקת עוֹלַת הָעוֹף דְּכַעְיָא [–שצריך] למלוק בה את שְׁנֵי הַסִּימָנִין, הקנה והושט, ואף אם לא נאמר כדברי זעירי שנעשית נבילה בחתיכת המפרקת, מכל מקום הרי לאחר שכבר נחתך בה הסימן הראשון ודאי חשוב העוף כמת, ומדוע ציותה התורה למולק אף את הסימן השני, וְכִי מֵתָה עוֹמֶדֶת וּמוֹלֵק.

אָמַר לֵיהּ רבא, הָתָם – בעולת העוף הטעם שצריך למולק סימן נוסף הוא כְּדֵי לְקַיֵּים בָּהּ מִצְוַת הַבְּדָלָה האמורה בעולת העוף, שמלבד מצות המליקה שהיא כדי להוציא את חיותו של העוף, צריך להבדיל בין הראש והגוף ולהקטיר את הראש לחוד ואת הגוף לחוד, וכמו שיתבאר להלן (כא.), ולכך הצריכה התורה למלוק את שני הסימנים אף שכבר נחשב כמת לאחר מליקת הסימן הראשון, אך בחטאת העוף שאין דין זה של הבדלה, ולכך לא הצריכה התורה שימלוק אלא סימן אחד, בהכרח שמליקת סימן זה אינה אלא להוציא את חיותו של העוף, ואם כבר נעשית נבילה לאחר חתיכת המפרקת עם רוב הבשר, יש להקשות 'וכי מתה עומד ומולק'.

הגמרא דנה בדברי רבא. מקשה הגמרא: אִי הָכִי עוֹר הצואר נַמִּי יצטרך לחותכו בשביל מצוות הבדלה, ומדוע די במליקת שני סימני השחיטה בלבד, וכמבואר להלן (כא:). מתרצת הגמרא: כָּל

המשך בעמוד 110

הגמרא שבה לקושייתו של רבא: **מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא** על דברי זעירי, שאם אכן נעשית נבילה לאחר שבירת המפרקת עם רוב בשר, מה התועלת במליקת הסימן בחטאת העוף לאחר שכבר נעשית נבילה כשחתך מפרקתה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אֵימָא** – נאמר בהכרח מכח קושיא זו, **שכֵּן הוּא עוֹשֶׂה** – שכך הוא אופן המליקה, **חוֹתֵךְ** את חוט **הַשִּׁדְרָה** וְאת **הַמַּפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר** של העורף, וכיון שאינו חותך את רוב הבשר אינה נבילה עדיין, ואחר כך חותך את הסימן יחד עם רוב הבשר. וכן **כִּי סָלִיק** [–עלה] **רַבִּי זֵירָא** לארץ ישראל, **אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַמִּי דְּיָתִיב וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – מצאו לרבי אמי שישב בבית המדרש ואומר את דינו של זעירי, **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **וְכִי מֵתָה עוֹמֵד וּמוֹלֵק**, וכקושיית רבא לעיל, ורבי אמי **אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָא** – שתק שעה אחת וחשב תירוץ על קושיא זו, **וְאָמַר לֵיהּ** לרבי זירא, **אֵימָא כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר**, וכדברי רבא.

הגמרא מביאה ברייתא האומרת כן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוֵּושֶׁט אוֹ לַקָּנֶה, הִגִּיעַ לַוֵּושֶׁט אוֹ לַקָּנֶה, חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד אוֹ רוּבּוֹ**, ולא את הסימן השני, **וְרוֹב בָּשָׂר** של העורף חותך יחד **עִמּוֹ** – עם הסימן שחותך, **וּבְעוֹלָה** – בעולת העוף, לאחר שחותך את חוט השדרה והמפרקת, חותך **שְׁנַיִם** – את שני הסימנים שהם הושט והקנה, **אוֹ רוֹב שְׁנַיִם**, שרוב הסימן ככולו.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי מהתנאים סוברת הברייתא האומרת שמולק שנים או רוב שנים, **אִי** כדעת **רַבָּנָן, הָא אָמְרֵי** בברייתא להלן שמולק **שְׁנַיִם דַּוְקָא**, ולא רוב שנים, **וְאִי** כדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר** בברייתא להלן שמולק **רוֹב שְׁנַיִם** דווקא, ואינו רשאי למלוק את כל שני הסימנים, לפי שצריך שבשעה שמזה את דם עולת העוף יהא הראש מחובר לגוף על ידי מיעוט הסימנים שאינו חותכם. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** שכוונת הברייתא כך היא, **שְׁנַיִם לְרַבָּנָן, ורוֹב שְׁנַיִם לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, ואין הברייתא פוסקת כדעת אחד מהם אלא מביאה את דעת שניהם. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא** – גם מה שנאמר בברייתא 'שנים' וגם מה שנאמר בה 'רוב שנים' כדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּמַאי 'שְׁנַיִם', שֶׁדּוֹמִין לִשְׁנַיִם** – שחותך רוב הניכר של שני הסימנים, שדומה בכך כאילו חתך את כל הסימן, ו'רוב שנים' היינו שחותך רוב מצומצם של שני הסימנים, שהוא מעט יותר ממחצה.

לעיל (כ:) הובא דינו של זעירי שבשבירת המפרקת עם רוב הבשר נעשית הבהמה נבילה מיד. הגמרא מביאה דין האדם שנשברה מפרקתו עם רוב הבשר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, אדם **שנִשְׁבְּרָה הַמַּפְרֶקֶת** – עצם הצואר שלו, **וְרוֹב הַבָּשָׂר** של העורף **עִמָּהּ** – עם המפרקת, הרי האדם **מְטַמֵּא** מיד **בְּאֹהֶל** – שכל אדם או כלי הנמצא יחד עמו באותו אהל טמא בטומאת מת, ואף שאדם זה עדיין מפרכס. **וְאִם תֹּאמַר** להוכיח **מאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה דְּעֵלִי** הכהן שנאמר בו שמת כאשר נשברה מפרקתו, וכפי שיובא להלן, והרי שם **מַפְרֶקֶת בְּלֹא רוֹב בָּשָׂר הֲוַאי** – היתה, ומכל מקום מת, ומדוע אמר שמואל שאינו חשוב כמת עד שיפסק אף רוב הבשר. יש לדחות הוכחה זו, משום **שזִקְנָה שַׁאנִי** – עלי מת בשבירת המפרקת לבד משום שהיה זקן, ואדם זקן אכן מת בשבירת המפרקת לבד, ומה שאמר שמואל שצריך שיפסק אף רוב הבשר עמו הכוונה באדם שאינו זקן. וכן מבואר בפסוק שמת בכך מחמת שהיה זקן, **דִּכְתִיב** (שמואל א' ד יח) **'וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים** שנשבה על ידי הפלשתים, **וַיִּפֹּל** עלי הכהן **מֵעַל הַכִּסֵּא אֲחֹרַנִּית בְּעַד יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֵר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמֹת כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד' וְגוֹ'**, ומבואר שמחמת זקנתו מת בשבירת המפרקת לבד.

אופן נוסף שנחשב בו האדם כמת: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קְרָעוֹ** אדם לחבירו **כְּדָג** – לשנים, כדרך שקורעים את הדג, **מְטַמֵּא** מיד את כל אשר נמצא **בָּאֹהֶל**, בטומאת מת, ואף שהוא עדיין מפרכס, משום שנחשב כמת מיד. **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק**, וְדין זה אמור דווקא כשקרעו **מִגַּבּוֹ**, אך אם קרעו מכריסו אינו מטמא כל זמן שהוא מפרכס.

אופנים נוספים שנעשית בהם הבהמה נבילה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, עֲשָׂאָהּ** לבהמה **גִּיסְטְרָא** – שחתכה לרחבה, הן אם חתך את כל צוארה, או שחתך את כל גב הבהמה מהשדרה ועד החלל, מיד נעשית הבהמה **נְבֵלָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נִיטָּל הַיָּרֵךְ** של הבהמה ממקום חיבורו, **וְחָלָל שֶׁלָּהּ** (**נִיכָּר**), מיד נעשית **נְבֵלָה**. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** [–מהו] **חָלָל שֶׁלָּהּ** (**נִיכָּר**). **אָמַר רָבָא, כָּל שֶׁהבהמה רְבוּצָה וְנִרְאֵית חֲסֵרָה** מחמת חסרון הירך, אך אם ניטל רק העצם של הירך עם קצת מהבשר, והעור וחצי או שליש מהבשר מכסה את מקום החסרון ואינו ניכר בשעה שהיא רובצת, אינה נעשית נבילה אלא טריפה.

אגב שהובא לעיל דין שבירת המפרקת ורוב הבשר, מביאה הגמרא דברי המשנה לגבי אם הותזו ראשיהן של שרצים: **תְּנַן הָתָם** במסכת אהלות (פ"א מ"ו), **הוּתְּזוּ רָאשֵׁיהֶן** של השמונה שרצים, **אַף עַל פִּי שֶׁהם מְפַרְכְּסִין** עדיין, הרי הם **טְמֵאִים** מיד, לפי שהם מתים, ומה שהם מפרכסים אינו אלא **כִּזְנַב הַלְּטָאָה שֶׁמְּפַרְכֶּסֶת** אף זמן רב לאחר שנחתכה מגוף הלטאה.

הגמרא מבארת את דברי המשנה. מבררת הגמרא: **מַאי הוּתְּזוּ** – מהו שיעור הבדלת הראש מן הגוף, הקרוי התזה. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, הוּתְּזוּ מַמָּשׁ**, שנחתכו הסימנים לגמרי, ונבדלו ראשיהן מגופן לגמרי. **רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מַנִּי**, 'הותזו' היינו שהותזו הסימנים **כְּמצות הַבְדָּלַת** ראשה של **עוֹלַת הָעוֹף** מגופה, אך לא הובדלו ראשיהן ממש. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי אַסִּי**, מה שאמרת בשם רבי מני 'כהבדלת עולת העוף' האם הכוונה **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבָּנָן**, הסוברים שצריך לחתוך את כל שני הסימנים, ואם זוהי הכוונה נמצא שאף לדעתו צריך שיבדיל את שני הסימנים כדעת ריש לקיש, **וְלֹא פַּלְגִּיתוּ** – ואינך חולק על ריש לקיש בכך. **אוֹ דִּלְמָא** – שמא כוונתך **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שדי שיחתוך רוב שני הסימנים, **וּפְלִיגִּיתוּ** – וחולק הנך בזה על דעת ריש לקיש שהותזו היינו שנחתכו כל שני הסימנים. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי, הכוונה היא **כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וּפְלִיגִינָן** – ואכן חולק רבי מני על דעת ריש לקיש. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש ששנו את מחלוקתם של ריש לקיש ורבי מני בלשון אחר שבו מבוארת דעתם יותר, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, הוּתְּזוּ מַמָּשׁ** – שנחתכו כל שני הסימנים לגמרי. **רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי מַנִּי, כְּהַבְדָּלַת עוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שדי שיחתוך **בְּרוֹב שְׁנַיִם** – ברוב שני הסימנים, ולביאור זה אמר רבי אסי בפירוש בדברי רבי מני שחולק הוא על ריש לקיש ולדעתו די ברוב שני הסימנים, ולא הוצרך רבי ירמיה לשואלו על כך.

הגמרא מביאה את מחלוקתם של רבנן ורבי אלעזר ברבי שמעון. מבררת הגמרא: **מַאי רַבָּנָן וּמַאי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא**, לגבי מה שנאמר בקרבן עולה ויורד שעני מביא שני עופות אחד חטאת ואחד עולה, ונאמר שם אחר הקרבת החטאת (ויקרא ה ז–י) **'וְאֶת** [העוף] **הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה כַּמִּשְׁפָּט'**. ומה שנאמר 'כמשפט' היינו שצריך להקריב את העולה **כַּמִּשְׁפָּט** המבואר **בחַטַּאת בְּהֵמָה** בתחילת הפרשה (שם ה ו), שהרי עולת העוף באה תחת חטאת בהמה, שהרי אם היה עשיר היה מביא חטאת בהמה, וכיון שהוא עני הרי הוא מביא תחת החטאת שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, ולכן נוהגים בעולת העוף דיני החטאת וכפי שיתבאר להלן.

שואלת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר** שהכוונה **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת בְּהֵמָה, אוֹ אֵינוֹ** כן כוונת הפסוק, **אֶלָּא** לומר שעולת העוף דינה **כַּמִּשְׁפָּט** המבואר **בחַטַּאת הָעוֹף**, שכשם שחטאת העוף אסור להבדילה

המשך בעמוד 255

רש"י

מכל מקום קשיא — וכי מתה עומד ומולק? **בלא רוב** — רוחב הבשר של מפרקת, דאכתי לאו מתה היא. דהא זעירי מפרקת ורוב בשר קאמר. **להא שמעתא** — דזעירי. **אמר ליה** — הואיל ומתה, חשוב כל מליקות דאמר רחמנא דבעי לחתוך סימנים, וכי מתה עומד ומולק? **אשתומם** — שתק והיה מחשב מה יענה. בחטאת העוף כתיב "ולא יבדיל" גבי שמיעת הקול ב"ויקרא", הילכך בחד סימן סגי, דעוף הכשרו בסימן אחד. **ורוב בשר עמו** — לאחר מליקת הסימן. **ובעולה** — דבעי הבדלה כדלקמן, שנים או רוב שנים. פלוגתא דרבי אלעזר בר רבי שמעון ורבנן לקמן בשמעתין. **האמר רוב שנים** — דוקא ולא יותר, כדקתני לקמן (חולין כב,א) דבעינן שיהא אוחז בראש ובגוף כשהוא מזה. **שדומים לשנים** — דלכתחלה בעינן שיחתוך רוב להדיא, שיהא נראה לעינים שהוא רוב, או רוב שנים ואפילו רוב מצומצם. **נשברה מפרקת** — באדם. **ואם תאמר** — הא עלי מפרקת בלא רוב בשר הוה, וקרי ליה מת "ותשבר מפרקתו וימת". **מטמא באהל** — ואפילו מפרכס. **עשאה גיסטרא** — שחתכה לרחבה, או בצוארה כולו, או בשדרה עד החלל. כל דבר החלוק לשנים קרי "גיסטרא". **ניטל הירך** — ממקום חיבורו בבוקא דאטמא. **וחלל שלה** — כלומר, לא שניטל העצם עם קצת הבשר הפנימי, ונשאר בשר העליון והעור עד חצי הירך או שלישיתו וחופה את המכה. דהתם טרפה הוא דהויא, כדתנן (חולין עו,א): בהמה שנחתכו רגליה, דהיינו אחורנים, מן הארכובה ולמעלה — טרפה. אבל כשנטל כל הבשר עד שנראית גופה של מקום החתך כעין חלל, *קיבדור"א בלעז. **נבלה** — ואפילו בחיה מטמאה. **כל שרבוצה ונראית חסרה** — דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסת יריכה ברביצתה, ואם נראית חסרונה כשהיא רבוצה. **הותזו ראשיהן** — בשמנה שרצים קמיירי בסדר טדהרות. **טמאים** — דכיון דעשויין גיסטרא אף על פי שלא הובדלו לגמרי כדמפרש ואזיל, הרי הם כמתים. **כזנב הלטאה שמפרכסת** — כלומר, דאף על פי שמפרכסת אין זה חיות, שהרי זנב הלטאה חותך אותה לגמרי והיא מפרכסת. חיתוך הזנב מפרכס. **כהבדלת עולת העוף לרבנן** — דבעו כל הסימנין. **ולא פליגיתו** — את וריש לקיש, דהיינו נמי הותזו ממש. **איכא דאמרי** — דבהדיא אמר רב אסי למילתיה: כהבדלת רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא בעי רבי ירמיה מיניה. **ואת השני וגו'** — בעולת העוף של חובה כתיב, גבי שמיעת הקול כשהוא מביא בדלות. בפרשה עליונה כשהוא מביא בעשירות דיבר בחטאת בהמה. **כמשפט** — משמע שקצוב המשפט במקום אחר, ואהיכא קאי? אחטאת בהמה דלעיל קאי, שהרי עולה זו באה חליפין לה, הלכך לה אקשה ויליף מיניה, כדמפרש לקמיה: דאינה באה אלא מן החולין כו'. **או אינו אלא כמשפט חטאת העוף** — שלא תיטען הבדלה במליקתה, כדכתיב (ויקרא ה) בחטאת העוף: "ממול ערפו ולא יבדיל". **כשהוא אומר והקריבו** — בעולת העוף של נדבה ב"ויקרא" (ויקרא א): "והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו" וגומר. מדלא כתיב "הקריב" אלא "והקריבו" משמע: חלוקה הקרבתו של זה מהקרבת אחרים, גילה לך הכתוב שלא תלמד מליקת עולה ממליקת חטאת.

אלא

מעשר. ומיהו קשה: למה לי "כמשפט" לענין חולין בעולת העוף? תיפוק לי מדרשא דסיפרי דהא אינה נאכלת! ויש לומר: דסלקא דעתך דאתא "והקריבו" לחלק אף לענין חולין. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך לקמן (כב,א): מ"ביום צותו" נפקא? דלמא הייתי מחלק מ"והקריבו"! ויש לומר: ד"ביום צותו" כתיב על "זאת התורה לעולה", ומשמע כל עולה, אפילו עולת העוף. ואם תאמר: כי היכי דילפינן הכא הבדלה בעולת העוף חובה מ"והקריבו" אף על גב דכתיב בעולת עוף נדבה, אמאי לא ילפינן נמי בפרק שני דביצה (כ,א) עולת חובה מנדבה

תוספות

כי סליק רבי זירא אשכחיה לרבי אמי דקאמר להא שמעתא — פירוש: דזעירי. ורבי אמי גרסינן ולא גרסינן אסי, דרבי אסי הוא דאמר לקמן גבי הותזו ראשיהן דהיינו כהבדלת עולת העוף.

הותזו ראשיהן — גבי בהמה חיה ועוף מיתניא במסכת אהלות, ולא גבי שרצים כדפירש בקונטרס.

הותזו ממש — נראה דפליגי אזעירי דלעיל, דסגי ליה במפרקת ורוב בשר לחוד.

כשהוא אומר והקריבו חילק הכתוב כו' — פירוש: להצריך הבדלה בעולת העוף. ואם תאמר: דבפרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א) דריש ליה למיליתא אחריתי, דקאמר: לפי שנאמר "מן התורים או מן בני היונה" יכול לא יפחותו? משני פרידים? תלמוד לומר "והקריבו"! ויש לומר: דהכא מדסמך "והקריבו" ל"ומלק" דרשינן, דחלוקה מליקת עולת העוף ממליקת חטאת עוף לענין הבדלה.

כמשפט חטאת בהמה — הקשה בקונטרס: למה ליה להאי תנא למימר כמשפט חטאת בהמה? לוקמיה בחטאת העוף דסליק מיניה דבאה מן החולין, וכולהו איתנהו בה, והיולוק ד"והקריבו" למילתיה אתא, כדקאמר: חלוקה עולה מחטאת לענין הבדלה כדקאמר רבי ישמעאל ורבי אלעזר ברבי שמעון! ותירץ: דבחטאת העוף לא כתיב בה חולין בהדיא, אלא בבהמה כתיב כדלקמן, ובהיקשא יליף מדאיקרי חטאת, ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש גבי קדשים. והדין עמו דחשיב כ"משפט" היקש ולא כתוב בהדיא, דהא "כאשר יורם" "וכן יעשה לפר" "כאשר עשה לפר החטאת" חשיב ליה היקש פרק "איזהו מקומן" (זבחים מט,ב). וקשיא לפירושו: דאם כן מחטאת בהמה גופיה היכי יליף? הא כמשפט חטאת בהמה דקאמר, על כרחך לאו אפרו אל אהרן קאי, דמה ענינו לכאן? אלא אחטאת בהמה דלעיל קאי כדפירש בקונטרס, שהרי עולה זו באה חליפים לה. וחטאת בהמה מפרו של אהרן יליף, מדאיקרי חטאת, והיינו נמי למד מן הלמד, ואמאי חשיב חטאת העוף למד בהיקש יותר מן בהמה? ועוד דבפרק שני דביצה (כ,א) דריש "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט" — לימד על עולת חובה שטעונה סמיכה כעולת נדבה. והשתא, למה לי "כמשפט"? תיפוק ליה מדאיקרי עולה! ועוד, דבפרק קמא דזבחים (ח,א) לא ילפינן חטאת נזיר מחטאת חלב, ולא גמרי מהדדי מדאיקרי חטאת, כיון דאיכא למיפרך. והכא נמי חטאת העוף היכי יליף מפרו של אהרן? דאיכא למיפרך: שכן טעונה כלי בשחיטה וארבע מתנות על ארבע קרנות, ושכן כפרתו מרובה, ונכנס דמה לפני ולפנים! דהכי פריך פרק קמא דשבועות (ט,א). ועוד קשה: דחטאת בהמה גופיה היכי ילפינן מפרו של אהרן? דאי במה מצינו — איכא למיפרך: שכן כפרתו מרובה ונכנס דמה לפני ולפנים כדפרישית, ואי מהיקשא ד"זאת התורה" — מהתם נמי תיפוק ליה עולת העוף, ולמה לי "כמשפט"? ונראה לפרש: דמיתורא דרשינן דגבי פרו של אהרן לא הוה צריך למכתב "את פר החטאת אשר לו", אלא: "את פר החטאת" ותו לא. דפרו של אהרן ידעינן שפיר דאינו בא אלא מן החולין כיון דנשרף, מידי דהוה אעולות דאין באין אלא מן החולין, כדאמרינן בסיפרי בפרשת "ראה" משום דמעשר טעון אכילה, ועולה אינה נאכלת, אלא כתיב (ויקרא ט) "החטאת אשר לו" ללמד על כל חטאת, אפילו על חטאת העוף שיהא משלו ולא משל

תוספות

מנדבה לענין סמיכה? ויש לומר: דסמיכה מילתא אחריתי היא. אבל הכא שניהן צריכין מליקה, ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא, דמגלה לנו הכשר מליקת העוף, והבדלה הויא כמו גמר מליקה. ובהקישא ד"זאת התורה" לא ילפינן לענין סמיכה, דלא ילפינן בהקישא אלא לענין דבר שיכול לנהוג בכל הנזכרים בפסוק, וסמיכה ליכא בבכור ומעשר, כדתנן בפרק "שתי מדות" (מנחות צב,ב): "קרבנו" ולא הבכור, "קרבנו" ולא המעשר. (ובזבחים (ז,ב)) מ"להקריב את קרבנידם" דרשינן: זה בכור ומעשר ופסח. **מה** חטאת העוף ממול עורף — פירש הקונטרס: דהא סברא דמן החולין נפקא ליה לרבי ישמעאל בעולת חובה בהקישא ד"זאת התורה" דאיתקש כולהו להדדי, ולפינן כולהו מחטאת, והכי גמרינן בשילהי "התודה" (מנחות פב,א), ומשמע ליה בין עולת העוף בין עולת בהמה. ותנא קמא לא משמע ליה מההוא היקישא אלא קרבנות בהמה דומיא דאשם ושלמים. וקשה, דבסמוך פריך: מ"ביום צותו" נפקא — אלמא עולת העוף נמי בכללו! ונראה, דטעמייהו דרבנן דקסברי דלא מתוקמא הקישא ד"זאת התורה" לחולין — משום דלא שייך בכל הקרבנות, דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין, כדאשכחן נמי לרבי אליעזר בסוף "התודה" (שם פב,ב) דגמר פסח דורות חולין מפסח מצרים אף על גב דפסח כתיב בההיא היקישא, כדדרשינן (זבחים ז,ב): "להקריב את קרבניהם" — זה הבכור מעשר ופסח. ושמע מינה היינו טעמא בדפרישית לעיל, משום דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין. ורבי ישמעאל סבר דגמרינן הקישא לחולין, כיון דמכל מקום כל קרבנות חובה או נדר אתו מחולין. **ואיתי** מבדיל בסימן אחד — פירש הקונטרס: דכיון דכתיב "לא יבדיל", ועוף הכשרו בסימן אחד — כל כמה דעביד טפי מהכשרו הבדלה הוא. וכל הסימן הוי מצוה בעוף לבתחלה, הילכך במליקה כי מליק כל הסימן לאו הבדלה הוא, אבל סימן השני אפילו מצוה לבתחלה ליכא. וקשה לפירושו: דלקמן בריש פרק שני (כז,א) אמרינן בהדיא, דהא דקתני "השחיט" דיעבד — אאחד בעוף! ונראה לפרש: כיון דדיעבד לא בעי שחיטה בסימן שני — שייך בו הבדלה. אבל במיעוט הנשאר בסימן ראשון לא חיישינן, כיון דבעי שחיטת רוב אותו הסימן. ואם תאמר: דהכא משמע דלרבי אליעזר ברבי שמעון אינו מולק בחטאת העוף אלא סימן אחד והשני מניח מחובר, דליף מיניה עולת העוף שאין חותך אלא רוב שנים. ובזבחים פרק "קדשי קדשים" (סה,ב) תניא, אמר רבי אליעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, והאי דכתיב "לא יבדיל" מפרש התם היינו דאין צריך להבדיל! ואין לפרש, דהא דקאמר דכשהוא אוחז הראש בגוף מזה — היינו אם יריצה, והא דקאמר: אי מה להלן בסימן אחד — היינו נמי אם יריצה לא יחתוך אלא סימן אחד. דהא אברייתא דלעיל דקתני: "שנים או רוב שנים", מפרש: שנים לרבנן או רוב שנים לרבי אליעזר ברבי שמעון, ולוקמה כולה כרבי אליעזר ברבי שמעון, ואי בעי שנים ואי בעי רוב שנים. ובפרק "העור והרוטב" (חולין קבג,א) נמי, גבי טלית שנקרע רובה שוב אינו חיבור וטהורה, ומוקי לה בטלית טבולת יום, דכיון דלא חס עליה ולא טבלה ליכא למיגזר דלמא חייס ולא קרע רובה. ופריך: אלא מעתה עולת העוף לרבי אליעזר ברבי שמעון לגזור, דלמא לא אתי למעבד רובא! והשתא, בשלמא אי אמרת שאסור לחתוך כל הסימנים — פריך שפיר, דלא סגי ברוב מצומצם עד שיפסוק רוב הנראה לעינים, פן יחוש לצמצם לפי שירא שלא יחתוך כל השניים. אלא אי שרי לחתוך כל השנים, למה יש לגזור שם כלל דדלמא חייס? ונראה לפרש: דדוקא רבי שמעון בן אליקים הוא דאית ליה האי סברא אליבא דרבי אליעזר ברבי שמעון, דאית ליה בזבחים (סה,ב) ד"לא יבדיל" היינו דאין צריך להבדיל כל השנים, ויכול להבדיל כל השנים אפילו קודם הזאה. והסוגיא דלעיל וד"הער והרוטב" לא אתיא כותיה, אלא ברב חסדא ורבא ואביי דהתם. ומוקמינן "לא יבדיל" לרבי אליעזר ברבי שמעון קודם הזאה, ואם הבדיל פסיל ליה. ולא מפרש ליה קרא אין צריך להבדיל אחר הזאה, אלא מוקמי לה קודם הזאה. והכי איתא התם: הבדיל בחטאת העוף ולא הבדיל בעולה — פסולה. וקאמר בגמרא: מתניתין לא כרבי אליעזר ברבי שמעון, דתנן, אמר רבי אליעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף. מאי בינייהו? אמר רב חסדא: מיצוי חטאת העוף מעבב איכא בינייהו, דמצות חטאת העוף מולק מזה (בו) ומוצה, ובעולה מולק ומוצה ואינו מזה, כדתנן התם. השתא קא סברי רבנן: מיצוי חטאת העוף מעבב, וכשהזה עדיין לא נגמרה כל מצותו, הלכך כשהבדיל סימן שני לאחר הזאה לא חשיב מחתך בשר בעלמא, ופסול, שעשה מעשה עולה בחטאת, שיש כאן הבדלה ומיצוי כמו גבי עולה. ורבי אליעזר ברבי שמעון סבר: מיצוי חטאת העוף לא מעבב, וכבר נגמר כל מצותו, וכשמבדיל אחר הזאה אינו אלא מחתך בשר בעלמא. ורבא מפרש התם: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו, דלרבנן לא מעכב ולרבי אליעזר ברבי שמעון מעכב, דאי אפשר לעשות הזאה בין סימן ראשון לסימן שני שלא ישהה. ואביי מפרש התם: רוב בשר עם סימן העוף מעכב איכא בינייהו, דלרבנן לא מעכב, ולכך זימנין לא תחיך רוב בשר עם סימן הראשון דקודם הזאה, וכשמבדיל אחר הזאה — יש כאן מעשה עולה בחטאת. ואפילו תחך רוב בשר סימן הראשון — גזרינן אטו היכא דלא תחך ופסול. ורבי אליעזר בן רבי שמעון סבר דרוב בשר מעכב, ולכך לא פסול — דאין כאן מעשה עולה, דכיון דתחך רוב בשר עם סימן הראשון, כשמבדיל אחר ההזאה — מתה עומד ומבדיל, וכי האי גוונא בעולה לאו הבדלה היא. ואביי לטעמיה, דסבירא ליה דמתה אינו עומד ומבדיל. דהא פריך לעיל: ותקשי לך עולת העוף דבעי שני סימנין, וכי מתה עומד ומולק? ולית ליה טעמא כדי לקיים מצות הבדלה. והדר קאמר: אמרוה קמיה רבי ירמיה, פירוש: הנך טעמי דרב חסדא ורבא ואביי. אמר להו: לא שמיע להו הא דאמר רבי שמעון בן אליקים כו' מאי "לא יבדיל" — אין צריך להבדיל, **ואפילו**

רש"י

אלא מן החולין — ולא ממעות מעשר שני. ולקמן (חולין כב,א) יליף לה בחטאת גופה מנלן. **וביום** — שאין חטאת קרבה אלא ביום, כדכתיב בפרשת יום הכפורים (ויקרא טז): "כי ביום הזה יכפר עליכם" וגו'. **ובידו הימנית** — שאין עבודותיו כשרות אלא בימין, דכתיב בה (שם ד): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו", וקיימא לן במנחות בפרק קמא (י,א): כל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין. ואי קשיא: למה ליה להאי תנא למימר כמשפט חטאת בהמה? לוקמיה אחטאת העוף דסליק מיניה, ולילף להא מילתא: מה חטאת העוף מן החולין כו', דהא כולהו נמי איתנהו בה, וחלוק ד"והקריבו" למלתיה אתא, כדאמר: חלוקה עולה מחטאת לענין הבדלה! לאו פירכא היא, דהא חטאת העוף לא כתיבא ביה חולין בהדיא, אלא בבהמה כתיב כדלקמן, ובהיקש ילפא מדאיקרי "חטאת", ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ולומד בהיקש בקדשים, דקיימא לן (זבחים מט,ב): בכל התורה למידין למד מלמד חוץ מקדשים. **אי מה** — בהמה כשרה ברוב שנים, אף עולת העוף ברוב שנים. **תלמוד לומר** — בעולת נדבה: "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו". וכי אפשר לומר כן, מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה? אלא מולקו כדרך הקטרתו, מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו כו'. כך שנויה בתורת כהנים. והתם מפרש: מנין להקטרה שהראש בעצמו והגוף בעצמו? כשהוא אומר לאחר הקטרה זו: "ושסע אותו בכנפיו והקטיר אותו" — הרי הקטרת הגוף אמורה, הא מה אני מקיים הקטרה ראשונה — בהקטרת הראש. אלמא שתי הקטרות הן, והשסוע מבדיל ביניהן. **אף מליקת עולת העוף הראש בעצמו וכו'** — והיינו שנים. ואפילו מחובר בעור הבדלה חשיבא, כדאמרן לעיל (חולין כב,ב) דבמליקה כתב רחמנא דף הבדלה, ומליקה כשחיטה, וכל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה, ועור שאין שחיטה נזכרת בו — בהבדלה נמי לא מעכב. ולקמן (חולין כב,א) פריך: כיון דנפקא ליה הבדלה בעולה מהכא, למה לי "והקריבו" לחלק בין חטאת לעולה? הא הכא בהדיא כתיב דיבדיל והכא בהדיא כתיב דלא יבדיל! **רבי ישמעאל אומר כמשפט חטאת העוף** — דסליק מיניה. ולהכי אתקש, משום דבחטאת כתיב (ויקרא ה): "ממול ערפו", ובמליקת עולת נדבה לא כתיב אלא: "ומלק את ראשו והקטיר" (שם א), ואין מליקה כתיב בעולה אלא בשל נדבה, וזו למידה מזו. ולקמן פריך: תנא קמא הא מנא ליה? והך סברא דמן החולין וביום ובידו הימנית נפקא ליה לרבי ישמעאל בעולת חובה בהיקשא ד"וזאת התורה לעולה ולמנחה" וגו', דאיתקש כולהו להדדי וילפי כולהו מחטאת. והכי גמרי ליה בשילהי "התודה" (מנחות פב,ב), ומשתמע ליה בין עולת בהמה בין עולת העוף. ותנא קמא לא משמע ליה מההיא היקשא אלא קרבנות בהמה, דומיא דשלמים ואשם. ואינו מבדיל בסימן אחד — שמחובר בסימן אחד. דכיון דכתיב "ולא יבדיל", ועוף הכשרו בסימן אחד, כל מה דעביד טפי מהכשר — הבדלה היא. וכל הסימן הוי מצות שחיטה בעוף לבתחלה, הלכך במליקה כי מליק לכולו סימן — לאו הבדלה היא, אבל בסימן שני אפילו מצוה לבתחלה ליכא, כדתניא לקמן (חולין כז,ב): לחייבו בשני סימנין אי אשר, שכבר הוקש לדגים. **תלמוד לומר והקריבו** — משמע שנתן לה הכתוב הקרבה לעצמה, וחלוקה מדין הקרבת חטאת. ומאחר שכתוב אחד הקישן וכתוב אחד חלקן, מסתבר כי אקשינהו — למול עורף אקשינהו, וכי פלגינהו — מהבדלה פלגינהו. דרבי ישמעאל נמי א"ומלק והקטיר" דתנא קמא סמיך, ונפקא ליה מיניה הראש בעצמו והגוף בעצמו. והא דנקט טעמיה מ"והקריבו" — משום דמ"ומלק והקטיר" לחודיה בלא "והקריבו" לא מצי יליף, כדאמר לקמן (חולין כב,א) אליבא דתנא קמא. דהא על כרחך סבירא ליה לרבי ישמעאל שנים דוקא כרבנן. דכיון דמוקי היקשא ד"במשפט" אמול עורף, וחילוקא ד"והקריבו" אהבדלה — ליכא למימר מסימן אחד פלגיה ואוקמיה ארוב שנים, דהא לא שנים כתיב בקרא ולא רוב שנים כתיב בקרא, אלא הבדלה כתיבא — "ולא יבדיל", וכי כתיב "והקריבו" בעולה לחלק וליתן לה הקרבה אחרת — להטעינה הבדלה בא, וכל שישנו בשחיטה צריך להבדילה, ומיעוט שני סימנין דישנו בשחיטה ישנו בהבדלה. דבשלמא לרבי אליעזר ברבי שמעון דגמר מול עורף מגזירה שוה כדלקמן, לא מיבעי ליה היקישא ד"במשפט" אמול עורף. ובמשפט חטאת בהמה לא ניחא ליה למימר, משום דמעוף סליק גמרה מהיקשא, דבמשפט אחזיות חיבור ראש וגוף במיעוט סימנים כדלקמן, וחילוקא — לרוב שנים, דלא מתכשר בסימן אחד. אלא לרבי ישמעאל דמפיק היקשא למול עורף, והבדלה לגמרי משמע, אחזיות ראש וגוף במיעוט סימנים מנא תיתי? אלא ברבנן סבירא ליה.

אוחז

אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבַיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית - אַף עוֹלַת הָעוֹף אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבַיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי מַה לְּהַלָּן בְּרוֹב שְׁנַיִם, אַף כָּאן בְּרוֹב שְׁנַיִם! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָלַק... וְהִקְטִיר", מַה הִקְטָרָה - הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, אַף מְלִיקָה - הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, מַה חַטַּאת הָעוֹף מִמּוּל עוֹרֶף - אַף עוֹלַת הָעוֹף מִמּוּל עוֹרֶף. אִי מַה לְּהַלָּן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד, אַף כָּאן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְרִיבוֹ". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, מַה לְּהַלָּן

אוחז

אֶלָּא מִן הַחוּלִּין – ממעות חולין ולא ממעות מעשר שני, וכמו שידרשו להלן (כב.) מהפסוק, וְכן אינה קריבה אלא **בַּיּוֹם** ולא בלילה, וכמו שנאמר לגבי פר החטאת הקרב ביום הכפורים (ויקרא טז ל) 'כִּי 'בַיּוֹם' הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם', וְכן אין עבודותיה כשירות אלא **בְּיָדוֹ הַיְמָנִית** של העובד, וכמו שידרשו להלן (כב.), **אַף עוֹלַת הָעוֹף אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, וּבַיּוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי** – ואם תאמר, מאחר שלמדים דיני עולת העוף מחטאת בהמה, יש גם ללמוד **שֶׁמָּה לְהַלָּן** – בחטאת בהמה, מצותה **בְּשחיטת רוֹב שְׁנַיִם** – שני סימני הבהמה, הקנה והושט, ואינו צריך לגמור ולשחוט את כל שני הסימנים, **אַף כָּאן** – בעולת העוף, תהא מצותה **בְּרוֹב שְׁנַיִם,** ולא יהא הכהן צריך לגמור ולמלוק את כל שני הסימנים. לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) 'וּמָלַק אֶת ראשו' **וְהִקְטִיר** הַמִּזְבֵּחָה', ולכאורה אם הדברים כפשוטם, שימלוק את ראש העוף ויקטירו על המזבח, יש להקשות וכי מאחר שכבר הקטיר את הכל איך נאמר בהמשך הפסוק 'וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ', והלא כבר הוקטר על המזבח, אלא בהכרח לומר שכוונת הפסוק לומר שתהא המליקה כהקטרה, **מָה הַקְּטָרָה,** מצותה היא להקטיר את **הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, וְאת הַגּוּף בְּעַצְמוֹ,** שהרי נאמרו בפסוק שתי הקטרות, כאן נאמרה הקטרת הראש, ואילו בפסוק שלאחריו (שם א יז) נאמר 'וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה', הרי שהראש קרב בפני עצמו והגוף קרב בפני עצמו, **אַף** מצות **מְלִיקָה** כך היא, שיהא **הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ,** והיינו שיחתוך את כל שני הסימנים עד שיהא הראש מופרד מהגוף לגמרי. אלו הם דברי תנא קמא.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל חולק **וְאוֹמֵר,** מה שנאמר בעולת העוף 'כַּמִּשְׁפָּט' אין הכוונה למשפט חטאת בהמה, כפי שדרש תנא קמא, אלא הכוונה **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף,** ולכך הקישם הפסוק, לומר **מַה** – כשם **שחַטַּאת הָעוֹף** צריך למלוק את העוף **מִמּוּל העוֹרֶף** – מאחורי הצואר, **אַף עוֹלַת הָעוֹף** מקום מליקתה הוא **מִמּוּל העוֹרֶף. וְאִי** – אם תאמר, מאחר ולמדים דיני עולת העוף מחטאת העוף, יש גם ללמוד **שֶׁמָּה לְהַלָּן** – בחטאת העוף **מוֹלֵק** הוא רק סימן אחד מסימני השחיטה, **וְאֵינוֹ מַבְדִּיל** בין גוף העוף לראשו **בְּסִימָן אֶחָד** – בסימן השני, אלא מניחו מחובר, שהרי בחטאת העוף נאמר (שם ה ח) 'וְלֹא יַבְדִּיל', **אַף כָּאן** – בעולת העוף יהא **מוֹלֵק** סימן אחד **וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד. לכך תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (שם א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ' ולא נאמר 'והקריב', לומר שאופן הקרבת עולת העוף שונה מהקרבת חטאת העוף, ומאחר שנתבאר בחטאת העוף שאין להבדיל בה, בהכרח לומר שעולת העוף שונה בדבר זה וצריך שיבדיל בה, ומולק את שני הסימנים.

רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מה שנאמר בעולת העוף 'כַּמִּשְׁפָּט', אין הכוונה במשפט חטאת בהמה, כפי שדרש תנא קמא, אלא **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף,** וכוונת הפסוק להקיש עולת העוף לחטאת העוף ולומר **שֶׁמָּה לְהַלָּן** – בחטאת העוף

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' א

אלא מולק בה סימן אחד בלבד, אף עולת העוף לא יהיה צריך לעשות בה הבדלה, ומן הסברא נראה יותר שכן היא כוונת הפסוק, שכל הקרבנות שהם תחת החטאת בהמה יהיו שוים בדיניהם. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** – הפסוק **אוֹמֵר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ' בלשון יחיד, ולא נאמר 'והקריב' סתם, ומשמע שכוונת הפסוק למעט שיש בעולת העוף שינוי מחטאת העוף, הרי **שחָלַק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים 'כַּמִּשְׁפָּט',** בהכרח לומר שאין הכוונה למשפט חטאת העוף שחלקו הפסוק ממנו, אלא **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת בְּהֵמָה.** ויש ללמוד מחטאת בהמה לעולת העוף, **שֶׁמָּה חַטַּאת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה**

המשך מעמוד 3

וזהו "ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם": **"ירושלים"** – על שם ירא שלם[14], שלימות היראה[15], יראה עילאה[16]. **"הרים סביב לה"** – בכל עבודה של בחינת "הרים" – גילוי והתרוממות כנ"ל (ס"ב), קשורים לבחינת יראה. ואפילו כשנמצאים בדרגא תחתונה שביראה, יראה תתאה, הרי זה קשור עם בחינת יראה עילאה[17]. והעבודה היא כראוי, בתוקף נצחי – "בל ימוט", כי "הוי' **סביב לעמו מעתה ועד עולם**".

14) ראה ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר – תענית טז, א.
15) ראה לקו"ת ראה כט, ד. דרושים לר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.
16) סידור הערה לתיקון חצות (קנב, ב).
17) בהמשך שיחה זו מבואר הענין. עיי"ש.

הכהן **אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבַגּוּף** של העוף בתוך כף ידו **וּמַזֶּה** את הדם, **אַף כָּאן** – בעולת העוף הכהן **אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבַגּוּף** של עולת העוף בתוך כף ידו **וּמַזֶּה** את הדם.

מבררת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה היא כוונת לימוד זה, שהרי לא מצאנו בחטאת העוף שנאמר בה שיש לאחוז את ראש החטאת ואת הגוף בתוך כף ידו בשעת ההזאה. מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת רבי אלעזר ברבי שמעון בדרשתו, **מַה לְהַלָּן** – בחטאת העוף **כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף** הוא **מַזֶּה** את הדם, והיינו שאינו מולק בחטאת העוף אלא סימן אחד ונמצא שהראש אחוז ומחובר בגוף העוף בשעת ההזאה, **אַף כָּאן** – בעולת העוף **כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף** הוא **מַזֶּה** את הדם, ואינו מולק את שני הסימנים לגמרי, אלא מולק רק את רוב הסימנים, ומיעוט הסימנים שלא נמלק מחבר בין ראש העוף לגופו.

המשך דברי הברייתא: **וְאִי** – אם תאמר, מאחר שהוקשה עולת העוף לחטאת העוף, יש ללמוד משם לגמרי ולומר **מַה לְהַלָּן** – בחטאת העוף מצותה **בְּמַלִּיקַת סִימָן אֶחָד** בלבד, **אַף כָּאן** – בעולת העוף תהא מצותה **בְּמַלִּיקַת סִימָן אֶחָד**, ולא יהא צריך למלוק אף רוב שני סימנים. לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי עולת העוף הבאה בנדבה (ויקרא א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ' ולא נאמר 'והקריב', לומר שאופן הקרבת עולת העוף שונה מהקרבת חטאת העוף, והיינו שצריך לעשות בה הבדלה ולמלוק את שני הסימנים, שלא כחטאת העוף שאינו מבדיל בה.

ומבואר שלדעת תנא קמא יש למלוק את כל שני הסימנים וכמו שדורש מ'ומלק והקטיר', ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אינו מולק אלא רוב שני סימנים כדי שיהא הראש אחוז בגוף העוף.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **וְתָנָא קַמָּא** הדורש שצריך למלוק את שני הסימנים מ'ומלק והקטיר', **וְכִי מֵאַחַר דְּנַפְקָא לָן** – שדורש כן **מִ'וּמָלַק וְהִקְטִיר'**, אם כן מה שדורש בתחילה מ'וְהִקְרִיבוֹ' שאין דין עולת העוף כחטאת העוף, **לָמָּה לִי** – מדוע צריך פסוק זה לדרשה, הלא יש לדרוש כן מ'ומלק והקטיר'.

מתרצת הגמרא: **אִי לָאו** 'וְהִקְרִיבוֹ', **הֲוָה אֲמִינָא** – הייתי אומר **שֶׁמַּאי** – מהי כוונת הפסוק **'כַּמִּשְׁפָּט'**, היינו **כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף**, שכשם שחטאת העוף אינו מבדיל בה את הראש לגמרי במליקת שני הסימנים, אף עולת העוף אינו מבדיל בה את שני הסימנים, **וְאִי** – אם תאמר שאין לדרוש כן **מִשּׁוּם** שנאמר **'וּמָלַק וְהִקְטִיר'** ויש לדרוש שכן יבדיל משום שהוקשה המליקה להקטרה, וכפי שנדרש לעיל, **הֲוָה אֲמִינָא** – היה אפשר לומר שיש לדרוש היקש זה לדין אחר, לומר **מָה הַקְּטָרָה** של עולת העוף נעשית **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, אַף הַמְּלִיקָה** צריך שתיעשה **בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ**, דהיינו למעלה מ'חוט הסיקרא' ולא כמליקת חטאת העוף הנעשית למטה מחוט הסיקרא. ולכך נאמר 'והקריבו' לומר שבהכרח דין עולת העוף חלוק מחטאת העוף, **וְהַשְּׁתָא** – עתה לאחר **דְּכָתַב רַחֲמָנָא** 'וְהִקְרִיבוֹ', ללמד שחלוקה תורת עולת העוף מחטאת העוף, בהכרח אין לומר ש'כמשפט' היינו כחטאת העוף שאינו מבדיל בה, אלא 'כמשפט' היינו כמשפט חטאת בהמה, ועתה **דְּרוֹשׁ בֵּיהּ נַמִּי הָא** – יש לדרוש מההיקש 'ומלק והקטיר' אף דבר זה שהוקשה המליקה להקטרה לגמרי, לומר שצריך להבדיל בה את כל שני הסימנים כהקטרה שהראש בעצמו והגוף בעצמו.

שנינו בברייתא לעיל (כא.–:) שמה שנאמר 'כמשפט' היינו כמשפט חטאת בהמה, לומר שעולת העוף אינה באה אלא ממעות חולין. שואלת הגמרא: **חַטַּאת בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן** מעות **הַחוּלִּין** ולא ממעות מעשר שני, **מְנָלָן** דין זה. **אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא** לגבי קרבנות יום הכפורים (ויקרא טז ו) **'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ'**, ויש לדרוש ממה שנאמר 'אשר לו' שהכהן גדול צריך להביאו **מִמְּעוֹת שֶׁלּוֹ וְלֹא מִמְּעוֹת** תרומת הלשכה **שֶׁל צִבּוּר, וְלֹא מִמְּעוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר** שני שברשותו. ואף לדעת רבי יהודה הסובר (קידושין נב:) שמעשר שני ממון הדיוט הוא, מכל מקום מיעט הפסוק שצריך שיהא הפר ממעות חולין ולא ממעות אלו. ומפר החטאת של יום הכפורים לומדים לכל החטאות שאינן באות אלא מן החולין.

עוד שנינו בברייתא, שהוקשה עולת העוף לחטאת בהמה שאינה באה אלא ביום. מקשה הגמרא: דין זה **שַׁבְּיוֹם** ולא בלילה, אין צריך ללמוד כן לעולת העוף מחטאת הבהמה, שהרי **מִ'בְּיוֹם צַוּוֹתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם'** (ויקרא ז לח), האמור על כל הקרבנות, **נִפְקָא** – יש ללמוד דין זה אף בעולת העוף. מתרצת הגמרא: אכן **כְּדֵי נַסְבָּה** – בחינם נכתב בברייתא דין זה שנלמד מהיקש, שהרי אין צורך לכך, וההיקש של 'במשפט' נאמר לשאר הדברים המבוארים בברייתא, שאינה באה אלא מן החולין ושעבודתה בימין.

עוד שנינו בברייתא, שהוקשה עולת העוף לחטאת בהמה, שכל מעשיה בימין. מקשה הגמרא: שתהא עולת העוף קריבה **בְּיָדוֹ הַיְמָנִית** דווקא, הרי **מִדְּרָבָה בַּר בַּר חָנָה נַפְקָא** – יש ללמוד כן אף לעולת העוף ואין צריכים להיקש, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם** בתורה **שֶׁנֶּאֱמַר** בעשייתו **'אֶצְבַּע' אוֹ 'כְּהוּנָּה', אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין** – כוונת הפסוק בדווקא על יד ימין, שאין העבודה כשירה אלא בה, והרי בהקרבת עולת העוף נאמר (ויקרא א טו) 'וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן', ו'כהונה' אינה אלא בימין, ומדוע נצרך ההיקש 'במשפט' ללמד דבר זה. מתרצת הגמרא: **וְאִידָךְ** – התנא של הברייתא שדרש כן מ'במשפט', סבר ש**'כְּהוּנָּה' כְּעֵין 'אֶצְבַּע'** – אין לדרוש מ'כהונה' לבד שהיא בימין, אלא אם נאמר בה אף 'אצבע', ואילו **'אֶצְבַּע' לֹא כְּעֵין 'כְּהוּנָּה'** – בכל מקום שנאמר 'אצבע' אף אם לא נאמר בו 'כהונה' יש לדרוש שצריך שיהא בימין, וכדעת רבי שמעון הסובר כן (מנחות י.). ולכך בעולת העוף שנאמר בה 'כהונה' בלבד, אין די בכך לדרוש שתהא בימין, ולכך צריך לדרוש כן מ'במשפט'.

שנינו בברייתא לעיל שלדעת רבי ישמעאל 'במשפט' היינו במשפט חטאת העוף, לומר שצריך למלוק ממול הרואה את העורף, דהיינו אחורי הצואר. שואלת הגמרא: **וְתָנָא קַמָּא וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאינם דורשים 'במשפט' לדבר זה, שהרי תנא קמא דורש ש'במשפט' היינו במשפט חטאת בהמה, ואף לרבי אלעזר ברבי שמעון ש'במשפט' היינו בחטאת העוף, מכל מקום דורש היקש זה לדין אחר ולא למצות המליקה ממול העורף, אם כן, דין זה שצריך למלוק עולת העוף **מִמּוּל הָעוֹרֶף מְנָא לְהוּ** – מנין להם. עונה הגמרא: **גְּמָרֵי** – לומדים הם **מְלִיקָה מִמְּלִיקָה** – מליקת עולת העוף ממליקת חטאת העוף, בלימוד 'במה מצינו', שמאחר ונאמר גם בחטאת העוף וגם בעולת העוף מליקה, ונתפרש בחטאת העוף שהמליקה היא ממול העורף, יש ללמוד 'מה מצינו' במליקת חטאת העוף שהיא ממול העורף, אף כל מליקה אינה אלא ממול עורף.

משנה

אגב המשנה לעיל, ממשיך התנא לבאר חילוקי דינים בענייני קרבנות, הכשרים בזה ופסולים בזה. מכל העופות לא הכשירה התורה לקרבן אלא תורים ובני יונה. המשנה מבארת אימתי הם כשרים ואימתי הם פסולים: **הַכָּשֵׁר בְּתוֹרִין**, כשהם גדולים, **פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה**, דהיינו שבני יונה כשרים לקרבן דווקא כאשר הם קטנים. ואילו **הַכָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה**, כשהם קטנים, **פָּסוּל בְּתוֹרִין**, דהיינו שתורים כשרים לקרבן דווקא כאשר הם גדולים. מוסיפה המשנה לבאר: **תְּחִלַּת הַציחוּב**, כלומר כאשר הם מתחילים להביא נוצה צהובה יפה סביב לצוארם, **בָּזֶה וּבָזֶה** – בין בתורים ובין בבני יונה, **פָּסוּל** לקרבן. שבזמן זה הם יצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא הגיעו. ונמצא שהם פסולים לבני יונה משום גודלם, ולתורים משום קָטנם.

המשך בעמוד 277

רש"י

אוחז בראש ובגוף ומזה — לאחר מליקה הויא הזאה, כדכתיב בחטאת העוף גבי שמיעת קול (ויקרא ה): "והזה מדם החטאת" וגו'. **מאי קאמר** — דהא "אוחז בראש ובגוף" משמע שצריך לאוחזן שניהן בתוך כף ידו, ולא סגי ליה לאחזו בראש או בגוף, ומנא ליה דא בחטאת? **כשהוא אחוז הראש בגוף** — שמחובר הראש בגוף בשעת הזאה, דהא כתיב "ולא יבדיל". **אף כאן כו'** — דעל כרחך היקישא להכי אתא, דהא מול עורף מגזרה שוה נפקא ליה לקמן, וכמשפט חטאת בהמה לא אמרינן, דהא מעוף סליק. **והקריבו** — דבעי הבדלה במקצת. **והקריבו למה לי** — לחלק, דלא נימא כמשפט חטאת העוף בסימן אחד? דהא אתקש מליקה להקטרה: **הוה אמינא כמשפט חטאת העוף** — דסליק מיניה. **ואי משום ומלק והקטיר** — דהוא הוה מפקינן ליה לדרשא אחרינא, דמיניה נפקא לן מליקת עולת העוף דלמעלה מחוט הסיקרא היא, בראש המזבח. דאילו מליקת חטאת העוף למטה, כדילפינן לה בזבחים (סד,ב): "על קיר המזבח" — זה קיר התחתון כו', בפרק "קדשי קדשים". וכיון דמיבעי לן למילתא אחריתא, לא אלים למעקר היקישא ד"כמשפט" מההוא דסליק מיניה, דאיכא למדרש היקישא דמליקה והקטרה לענין ראש המזבח, והיקישא ד"כמשפט" לענין אחיזת ראש וגוף. **השתא דכתיב והקריבו** — על כרחך עקירה מיניה דחילוק לגמרי משמע ליה לתנא קמא, דלא תיגמר מיניה כלל, ואוקמיה אחטאת בהמה, ומהשתא דריש מ"ומלק והקטיר" דלגמרי איתקש הקטרה למליקה, בין לענין ראשו של מזבח בין לענין הראש בעצמו והגוף בעצמו. **משלו ולא משל ציבור** — מתרומת הלשכה. **משלו ולא משל מעשר** — דתרי "אשר לו" כתובים בפרשה. ואפילו לרבי יהודה דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, להכי אתא "אשר לו" לממעטיה. וביום ובידו הימנית נמי בפר יום הכפורים כתיב: "כי ביום הזה יכפר", וכתיב ביה אצבע וכהונה: "והזה באצבעו אל פני" וגו'. **מביום צוותו נפקא** — למה ליה למילפא מחטאת בהמה? הא בכולהו קרבנות כתיב: "ביום צוותו להקריב", דמשמע ביום ולא בלילה, וכל הקרבנות במשמע! **כל מקום שנאמר אצבע וכהונה** — ומוקמינן בפרק קמא דמנחות (י,א) או אצבע או כהונה. וגמר ממצורע עני דכתיב ביה: "וטבל הכהן אצבעו הימנית", ומיניה ילפינן לכל היכא דכתיב כהן או אצבע שתהא עבודה בימין. ובעולת נדבה כתיב כהן — "והקריב הכהן". **ואידך** — הא דאוקמינן במנחות או אצבע או כהונה — הני מילי לרבנן, אבל לרבי שמעון אוקימנא התם דכהונה בעיא אצבע, דאף על גב דכתיב כהונה, אי לא כתיב בה אצבע — לא גמרינן בה ימין, ותנא קמא דלעיל כרבי שמעון סבירא ליה. **ותנא קמא** — דאמר: כמשפט חטאת בהמה. **ורבי אלעזר ברבי שמעון** — דאמר: כמשפט חטאת העוף, ומפיק היקישא לאחיזת ראש וגוף. **מול עורף** — בעולה מנא להו? תרתי לא מצי גמרינן מיניה, דאי מצטרכא לן היקישא למול עורף — תו לא ילפת מיניה אחיזת ראש וגוף. דחילוקא ד"והקריבו" לגמרי ממעט להבדלה בעולה מדין חטאת, דהכי משמע: חלק הכתוב בעולה ממליקת חטאת והטעינה הבדלה, וכל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה. **גמרי מליקה ממליקה** — ב"מה מצינו", מה מליקה האמורה בחטאת פירש לך בה הכתוב מול עורף — אף כל מליקה אינה אלא ממול עורף. משנה **בתורין** — לשון משנה. הכי גרסינן במתניתין: תחלת היצהוב שבזה ושבזה פסול — תחלת היצהוב, כשמתחילין להביא נוצה יפה צהובה סביב לצואר — פסולין בזה ובזה. כך מפרש בגמרא, דבבני יונה פסולין משום גודלן, ובתורין מפני קוטנן, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. גמרא **תורין גדולים ולא קטנים** — אתורים דקרא קאי. **גדולים ולא קטנים** — לקמיה מפרש מאי משמע. **שיכול והלא דין הוא** — אי לאו דכתיב תורים הוה ילפינן מדינא דקטנים כשרים.

ומה

אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְגוּף וּמִזֶּה - אַף כָּאן אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְגוּף וּמִזֶּה. מַאי קָאָמַר? - הָכִי קָאָמַר: מַה לְּהַלָּן כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף מִזֶּה, אַף כָּאן כְּשֶׁהוּא אָחוּז הָרֹאשׁ בַּגּוּף מִזֶּה. אִי מַה לְּהַלָּן בְּסִימָן אֶחָד - אַף כָּאן בְּסִימָן אֶחָד! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְרִיבוֹ", וְתָנָא קַמָּא, וְכִי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לָן מִ"וּמָלַק וְהִקְטִיר", "וְהִקְרִיבוֹ" לְמָה לִי? - אִי לָאו "וְהִקְרִיבוֹ", הָוָה אָמִינָא: מַאי "כַּמִּשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, וְאִי מִשּׁוּם "וּמָלַק וְהִקְטִיר", הָוָה אָמִינָא: מַה הַקְּטָרָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְּבֵחַ - אַף מְלִיקָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְּבֵחַ; הָשְׁתָּא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "וְהִקְרִיבוֹ" - דְּרוֹשׁ בֵּיהּ נַמִּי הָא. חַטַּאת בְּהֵמָה דְּאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, מְנָלַן? אֲמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא: "וְהִקְרִיב אֲהַרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ" - מִשֶּׁלּוֹ, וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר, וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר. "בַּיּוֹם", מִ"בְּיוֹם צוֹתוֹ" נָפְקָא! - כְּדֵי נָסְבָה. יָדוֹ הַיְמָנִית, מִדְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה נָפְקָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע אוֹ כְּהוּנָּה - אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין! - וְאִידָךְ: כְּהוּנָּה בָּעֵיָא אֶצְבַּע, אֶצְבַּע לָא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה. וְתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִמּוּל הָעוֹרֶף מְנָא לְהוּ? - גְּמִרֵי מִלִּיקָה מִמְּלִיקָה.

מִשְׁנָה כָּשֵׁר בְּתוֹרִין - פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה, כָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה - פָּסוּל בְּתוֹרִין, תָּנוּ רַבָּנַן: תּוֹרִים - גְּדוֹלִים כְּשֵׁרִים, קְטַנִּים פְּסוּלִים; בְּנֵי יוֹנָה - קְטַנִּים כְּשֵׁרִים, גְּדוֹלִים - פְּסוּלִין; נִמְצָא כָּשֵׁר בְּתוֹרִין - פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה, כָּשֵׁר בִּבְנֵי יוֹנָה - פָּסוּל בְּתוֹרִין. תָּנוּ רַבָּנַן: תּוֹרִים - גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא:

ומה

תוספות

ואפילו קודם הזאה פליגי. ואם תאמר: לרב חסדא ולרבא ואביי, אמאי מוקמי מתניתין דלא כרבי אלעזר בן רבי שמעון? הא לכאורה מתניתין קודם הזאה איירי, דומיא דרישא דקתני: חטאת העוף כיצד הוא עושה — מולק ראשו ממול ערפו ואינו מבדיל ומזה כו'! ויש לומר: דמשמע ליה דמתניתין פוסל בכל ענין, אפילו לאחר הזאה, משום דקאמר רבי אלעזר בן רבי שמעון: שמעתי שמבדילין, ומשמע דקאי אמתניתין ובא לחלוק עליה. ורבינו תם פירש, דהא דקאמר רבי שמעון בן אליקים: מאי "לא יבדיל" דקרא — אינו צריך להבדיל, היינו בשעת מצוי, דלדם הוא צריך, ובשמבדיל כל שכן שמוציא דם. ובשעת הזאה דוקא קאמר קרא לא יבדיל כלל, אבל אשעת מיצוי קאמר קרא לא יבדיל — אין צריך להבדיל, ושבקינן לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה. ותרווייהו משתמעי מיניה, דמדאפקיה בלשון לאו קדריש דבשעת הזאה לא יבדיל. ולאסור אף בשעת מיצוי לא אתא קרא, דמ"והקריבו" נפקא, דחילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף, ולכך יש לומר דאתא קרא למימר נמי דבשעת מיצוי אם יראה לא יבדיל. והא דקאמר: לא שמיע להו דרבי שמעון בן אליקים, דמשמע שבא לחלוק על רב חסדא ורבא ואביי — היינו משום דלרבי שמעון בן אליקים אין לחוש כשמבדיל אחר הזאה שעושה מעשה עולה בחטאת, דמצות חטאת נמי כך היא, דקרא אין צריך להבדיל קאמר. ואם תאמר: ולרב הונא דאמר משמיה דרב במעילה בפרק "חטאת העוף" (ח,ב) דמיצוי חטאת העוף לא מעכב, אמאי פסלי רבנן כשמבדיל אחר הזאה? והא אין כאן מעשה עולה, דמחתך בשר בעלמא הוא כדפרישית לעיל! ולמאי דפירשתי ניחא, דדלמא רב הונא סבר כרבי שמעון כרבי אלעזר, דפירש קודם הזאה ופליגי קודם הזאה. אבל לפירוש רבינו תם קשה, דאפילו לרבי שמעון ברבי אלעזר לא פליג אלא לאחר הזאה! וליכא למימר דלרבנן דמתניתין דזבחים (סד,ב) מיצוי חטאת העוף מעכב, דרב הונא סבר כרבי אלעזר ברבי שמעון, דהא מהדר התלמוד במעילה לאוקמי כל סתמא דמתניתין כוותיה. ויש לומר: דיעמיד מתניתין דקתני: הבדיל פסול — קודם הזאה, ואתי אפילו כרבי אלעזר ברבי שמעון. וסוגיא דזבחים דקאמר: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, אתי כרב אדא בר אהבה, דקאמר במעילה דדם מיצוי חטאת העוף מעכב. ואיכא רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון אפילו לרב הונא. דמדקאמר: שמעתי שמבדילין משמע דפליגי רבנן עליה, וסברי דמיצוי מעכב. אבל סתם מתניתין דזבחים אתי שפיר כוותיה כדפרישנו. **תלמוד** לומר והקריבו — מה שפירש בקונטרס דאיפכא ליכא למימר, דרבי ישמעאל אקרא ד"ומלק והקטיר" סמיך — אין נראה. דמ"ומלק והקטיר" ליכא לאוכוחי מיניה דלא נימא איפכא, דהא איצטריך לראשו של מזבח. אלא מסברא בעלמא אית ליה לרבי ישמעאל דלמול עורף אקשינהו. תדע, דלתנא קמא ורבי אלעזר לא בעו קרא למול עורף, אלא ילפינן ב"מה מצינו" מליקה ממליקה. **ואידך** כהונה בעי אצבע — בסוף "התודה" (מנחות פג,א) משני: ידו הימנית כדי נסבה. ובסוף "דם חטאת" (זבחים צח,א) משני תרווייהו כי הכא. ונראה, דלמאן דאמר דבר הלמד בגזרה שוה אינו חוזר ומלמד בהיקש, צריך לומר דכדי נסבה, דאצבע חטאת גופיה יליף בגזרה שוה ממצורע דהיינו ימין, בפרק קמא דזבחים (יג,א) ובפרק קמא דמנחות (י,א), ואם כן היכי מצי למילף עולת העוף מחטאת מדהיקישא ד"במשפט". **נמצא** כשר בתורין כו' — אברייתא דהכא לא שייך למירק: האי "נמצא" למעוטי מאי, כדדייק לעיל אמתניתין ד"נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה". דהך ברייתא אמתניתין קיימא, לפרושי דתורין גדולים כשרים כו', והדר מסיים: נמצא כמו שאמרה משנתינו. אבל לעיל לא צריך למתני כלל "נמצא", דכבר אשמועינן רישא דשחיטה מן הצואר ומליקה מן העורף ואם שינה בזה ובזה פסול.

שיכול והלא דין הוא — בשום דוכתא לא גרסינן תרווייהו, ד"שיכול" משמע דאי לאו האי קרא לא הוה אמינא הכי, אבל "והלא דין הוא" משמע דבלאו האי קרא היה לו לומר כן. **שיכול** ומה בני יונה כו' — פירוש: אי לאו קרא דתורים הייתי מכשיר אפילו קטנים מקל וחומר. ואם תאמר: ואי לא כתיב קרא דתורים לא הוה ידענינן תורין כלל דכשרים לקרבן! ויש לומר דהכי פירושו: שיכול, אי לאו דאקיש רחמנא תורים לבני יונה, דמינה ילפינן בסמוך דתורין קטנים לא, אלא היה כתוב תורים רחוק מבני יונה, דהשתא היה משמע תורים בין גדולים בין קטנים, ואפילו בלא קל וחומר הוה ידענינן, אלא דניחא ליה למנקט למילף בקל וחומר. אי נמי, דהוה מצי למכתב "בני יונה ותורים", דהשתא לא הוה מקיש תורים לבני יונה, דאיכא למימר דקאי נמי "בני" אתורים, ומכל מקום גדולים כשרים מדלא כתוב בהדיא "בני יונה ובני תורים", והוה אמינא מקל וחומר דכולם כשרים — תלמוד לומר "תורים", דמשמע גדולים דוקא, כדמפרש לקמן, דומיא דבני יונה.

ומה

תוספות

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים — כדמפרש בסמוך, דלא לישתמיט קרא דליכתוב "מן היונים". **ומה** תורים שלא הוכשרו בקטנים — תימה: כיון דאבתי לא קיימא לן דבני יונה הוי קטנים דוקא, אם כן מנא ליה דתורים לא הוכשרו בקטנים? דהיא גופה לא ידענן אלא מדומיא דבני יונה! ויש לומר, דהכי קאמר: דאי מצית למילף מדוכתא אחרינא דתורים משמע גדולים, הוה אמינא מקל וחומר דבני יונה אפילו גדולים. ובקונטרס פירש דלא בעי אלא לעיכוב מנלן, דהוה לן למילף מקל וחומר דלא מעכבא, אבל לעולם לשון "תורים" משמע גדולים. וקשה לפירושו: דאי משמע גדולים, היכי בעי למדרש בקל וחומר לאפוקי קרא ממשמעותיה ולמימר דלא מעכב? **לא** לשתמיט קרא כו' — על כרחיה לאו משום דאיכא הרבה מקראות קא דריש. דאפילו לא היה כתוב אלא בחד דוכתא תורים ובני יונה הוי מצי למדרש, מדכתיב בהאי "בני יונה" ובהאי לא כתיב "בני", דלמה יש לו לפסוק לייתר לשונו ולכתוב "בני" בחנם? והא דנקט דלא לשתמיט — לרבותא בעלמא נקטיה.

יעלעו דם — צלע מתרגמינן "עילעא", והיינו "משיעלעו" — דשמיט גדפא ואתי דם מצלעות. ומנחם פתר במחברת "יעלעו דם" ענין בליעה, כמו (עובדיה א): "ושתו ולערו".

והביא תחלת הציהוב שבזה ושבזה מהו ספיקא הוי ונפיק — ואם תאמר: כיון דממה נפשך האחד פסול, היאך יכול להקריב? ויש לומר: דמיבעיא ליה כגון דאם עבר כהן והקריב. אי נמי, כיון שהביאן ליד הכהן יצא ידי נדרו, מאחר דמכל מקום האחד מהן ראוי להקריב. ויש מפרשים: דבבמה איירי, דמשמע בירושלמי דמסכת מגילה שכל עופות כשרין בבמה, ואפילו תרנגולים ואפילו חיה, ולא מיעט אלא טמאין. וליתא, דהתם מיירי בבמה לבני נח, דבהדיא יליף לה בסוף זבחים (קטו,ב) מ"ויבן נח מזבח ויקח מכל הבהמה הטהורה" וגומר, אבל בשאר במות איכא למאן דאמר דאין שום עוף קרב בבמה, ואפילו תורים ובני יונה. ועוד דקאמר בירושלמי דעולה אינה צריכה הפשט ונתוח, ובסוף זבחים (קכ,א) חשיב דשוותה במה גדולה לבמה קטנה לענין הפשט ונתוח. אלא ודאי בירושלמי איירי בבמת בני נח. **איצטריך** קרא למעוטי ספיקא — תימה: דגבי קפץ אחד מן המנויין לתוכו דריש פרק קמא דבבא מציעא (ו,ב) דכולן פטורין, דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק. וגבי ספק קדמה בהדרת לשער לבן ספק שער לבן קדם, דרשינן בסוף נזיר (סה,ב) דטהור, מדפתח בה הכתוב בטהרה תחלה, דכתיב: "לטהרו או לטמאו"! ומיהו מהכא לא קשיא, דהכא הכי פירושו: איצטריך קרא למעוטי ספיקא — שלא מיעט אותם ודאי אלא מספק, דקאמר ספקא הוי, ונפיק כשהביא מזה ומזה. אבל התם כולם פטורין ודאי ולא מספק, וכן ספק קדמה בהדרת לשער לבן ודאי טהור. אבל גבי כוי בפרק בתרא דיומא (עד,א) מכח פירכא מדאיצטריך קרא לרבויי ספקא, קאמר דכוי בריה הויא ולא ספקא. והשתא מנא ליה? דלמא לעולם ספקא הוי, ואצטריך לרבויי מ"כל חלבו" לאסור ודאי חלבו, ולא מספק! וכן בפרק "שתי מדות" (מנחות צא,ב) גבי פלגס דבסמוך [כב,א]! ויש לומר: דכל ספקא דאי אפשר להתברר, כמו גבי בהרת ומעשר, דלפעמים שהוא כך ולפעמים שהוא בענין אחר — שייך למעוטי מקרא שפיר מטעם שהם ספק. אבל הכא אפשר לברר ספקא זו, דכל תחלת הציהוב שוין, וקמי שמיא גליא אם הם קטנים או גדולים, וכן בכוי ופלגס כולן שוין, הלכך לא אתא קרא למעוטי מטעם שהם ספק, שאינו ספקא קמי שמיא. וכן בסוף "על אלו מומין" בבכורות (מא,ב), גבי הא דתניא: כשהוא אומר למטה "הזכר" שאין תלמוד לומר, אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס. ופריך: מני? אילימא תנא קמא — ספק הוא, איצטריך קרא למעוטי ספקא? התם נמי פריך מאנדרוגינוס, שכולן שוין, או כולן זכרים או כולן נקבות, וקמי שמיא גליא. ואם תאמר: והא רב סבר דאנדרוגינוס ספק, כדאמרינן בסוף "המפלת" (נדה כח,א) מדמטמא בלובן ובאורדם. ובסוף "הערל" (יבמות פג,א) פסיק כרבי יוסי דלא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ובריה בפני עצמה דקאמר רבי יוסי בברייתא — לאו דוקא. ואפילו הכי ממעט ליה רב לענין ביאת המקדש מדכתיב (במדבר ה) "מזכר ועד נקבה תשלחו" — זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס, והיכי אתא קרא למעוטי ספקא? ויש לומר: דבההיא דרב תרי מיעוטי כתיבי, דהוה מצי למכתב "מזכר ועד אדם", או "מנקבה ועד אדם", ואתי חד מיניידו לאנדרוגינוס וחד לטומטום, ואם אנדרוגינוס הוא זכר — אתי מזכר למעוטי מטעם שהוא משונה, ואם הוא נקבה — אתיא מנקבה למעוטי מטעמא שהיא משונה. והא דפריך בבכורות גבי הא דממעט אנדרוגינוס מ"זכר" "הזכר" יתירא דכתיב גבי עולה, מני? אי תנא קמא ספקא הוא, אתי קרא למעוטי ספקא? התם פריך שפיר, דאם בא למעוטי אפילו הוא זכר משום דמשונה הוא משאר זכרים, אם כן מדממעט ליה מ"הזכר" שמע מינה דזכר הוא ולא ספק, אלמא לא אתי כתנא קמא דאמר ספק הוא. ואם תאמר: והרי טומטום, דיש מהן זכר ויש מהן נקבה, ואי אפשר לברר, וקאמר רב חסדא בסוף "על אלו מומין" (בכורות מב,א): סמי מכאן טומטום, משמע דטעמא משום דספקא הוא ולא אצטריך קרא למעוטי! ויש לומר: דקסבר רב חסדא דלא אתא קרא למעוטי מטעם ספק, כיון דאם הוא זכר הרי הוא כשאר זכרים, ולכך אין להעמיד המיעוט אטומטום, כיון שיש להעמידו באנדרוגינוס. והכי פירושו: התם מחלוקת באנדרוגינוס, דלרבנן אינו בכור, אבל טומטום דברי הכל קדוש מספק, ד"הזכרים תקדיש" דכתיב גבי בכור איכא לאוקומי למעוטי אנדרוגינוס ולא טומטום, כדפירשנו. ולכך פריך: אלא מעתה בערכין יערך, דלא

למעוטי

רש"י

ומה בני יונה שלא הוכשרו בגדולים — דהא "בני" קטנים משמע. ועיבובא דגדולים פסולין לקמן יליף. **תלמוד לומר תורים** — לקמיה מפרש מאי תלמודא. **מאי תלמודא** — כלומר, מאיזה מקרא אנו לומדים? נהי נמי ד"בני" משמע קטנים, מיהו עיבובא מנלן דלא מרבינן גדולים מקל וחומר? **לא לישתמיט קרא** — אי סלקא דעתך גדולים נמי כשרים, מכל הנך קראי דמשתעו בקינים, כגון האי דנדבה, ובשמיעת קול וביולדת ובזב ובזבה ובמצורע — לא לשתמיט חד קרא דנכתוב "מן בני התורים או מן היונה", ומדכתיב בכולהו "בני" שמע מינה לעכב. **ואימא בני היונה דכתיב בהו בני** — לעיכובא, ודאי גדולים פסולין. אבל תורים — בין גדולים בין קטנים משמע, הלכך, אי בעי גדולים לייתי, אי בעי קטנים לייתי? **מה בני יונה** — אינם כשרים בהכשר תורים. **אף תורים** — אינם כשרין בהכשר בני יונה. **יכול יהו כל התורים כשרים** — משיצאו מכלל קטנות. **ויהיו כל בני יונה כשרים** — כל זמן שלא באו לכלל גדולים. **תחלת הציהוב** — כשמתחילין לצהב כנפים שסביבות צוארם — פסולים בזה ובזה, דיצאו מכלל קטנים ונפסלו מבני יונה, ולכלל גדולים לא באו שיוכשרו בתורים. **משיזהיבו** — שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב. **משיצהיבו** — משיתחילו לצהב. **מאימתי בני יונה כשרים** — דביום שנולדו מאוסים הן, ומאימתי כשרים? **משיעלעו** — כדמפרש לקמיה. **הוא תני לה** — שונה היה המשנה מפי רבו: "משיעלעו". והוא אמר לה — מפרש המשנה מדעתו, ד"משיעלעו" לשון "אפרוחיו יעלעו דם" — משיהא להם דם מצוי בבשר, דכי שמיט גדפא מיניה אתי מיניה דמא. **מן התורים או מן בני היונה** — מאיזה מהן שארצה, והביא משניהן, תחלת הציהוב מהו? יצא ידי נדרו או לא? הא דתנן: תחלת הציהוב פסול בשניהם — משום ספיקא הוא, שמא גדולים שמא קטנים, הלכך, הנודר תורים לא יצא — שמא קטנים הם, והנודר בני יונה לא יצא — שמא גדולים הם. אבל זה שנדר איזה שירצה והביא שניהם יצא ממה נפשך: אם גדולים הם — יצא משום תורים, ואם קטנים הם — יצא משום בני יונה. **או דלמא** — לא גדולים נינהו ולא קטנים הוו, אלא בריה בעלמא הוו, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. **אמר רבא תא שמע** — מדאיצטריך קרא למעוטינהו. **אי אמרת בשלמא** — אשמועינן קרא דבריה נינהו, ואפילו היכא דליכא למיחש לספיקא, כגון בבעיא דידן, דפסול — שפיר אתא קרא. **אלא אי אמרת ספיקא נינהו** — וקרא לא פסלינהו אלא היכא דמיחייב תורין בהדיא או בני יונה בהדיא. **איצטריך קרא למעוטי** — מי איכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא? אי פשיטא לך דגדולים נינהו — אייתינהו בתורים, ואי פשיטא לך דקטנים נינהו — אייתינהו בבני יונה! וכיון דלא פשיטא לן לא הא ולא הא, מהיכא תיסק אדעתין לאכשורינהו?

כי

ומה בְּנֵי יוֹנָה שֶׁלֹּא הוֹכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים - הוֹכְשְׁרוּ בְּקְטַנִּים, תּוֹרִים שֶׁהוֹכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים - אֵינוֹ דִּין שֶׁהוֹכְשְׁרוּ בַּקְּטַנִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹרִים" - גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. "בְּנֵי יוֹנָה" - קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה תּוֹרִים שֶׁלֹּא הוֹכְשְׁרוּ בְּקְטַנִּים - הוֹכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים, בְּנֵי יוֹנָה שֶׁהוֹכְשְׁרוּ בְּקְטַנִּים - אֵינוֹ דִּין שֶׁהוֹכְשְׁרוּ בַּגְּדוֹלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵי יוֹנָה" - קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. מַאי תַּלְמוּדָא? אֲמַר רָבָא: לָא לִישְׁתַּמִּיט קְרָא וְלִכְתּוֹב "מִן בְּנֵי הַתּוֹרִים אוֹ מִן הַיּוֹנָה". אֵימָא: בְּנֵי יוֹנָה דִּכְתַב בְּהוּ רַחֲמָנָא "בְּנֵי" - קְטַנִּים אִין, גְּדוֹלִים לָא; תּוֹרִים - אִי בָּעֵי גְּדוֹלִים לֵיתֵי, אִי בָּעֵי קְטַנִּים לֵיתֵי! - דּוּמְיָא דִּבְנֵי יוֹנָה, מַה בְּנֵי יוֹנָה - קְטַנִּים אִין, גְּדוֹלִים לָא, אַף תּוֹרִים - גְּדוֹלִים אִין, קְטַנִּים לָא. תָּנוּ רַבָּנַן: יָכוֹל יִהוּ כָּל הַתּוֹרִים וְכָל בְּנֵי הַיּוֹנָה כְּשֵׁרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַתּוֹרִים" - וְלֹא כָּל הַתּוֹרִים, "מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה" - וְלֹא כָּל בְּנֵי יוֹנָה, פְּרָט לִתְחִילַּת הַצִּיהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה שֶׁפָּסוּל. מֵאֵימָתַי הַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים - מִשֶּׁיַּזְהִיבוּ, מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה פְּסוּלִין - מִשֶּׁיַּצְהִיבוּ. תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה: מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים? מִשֶּׁיַּעֲלְעוּ. הוּא תָּנֵי לָהּ, וְהוּא אָמַר לָהּ: "אֶפְרֹחָו יַעֲלְעוּ דָם". אֵימַת? אָמַר אַבָּיֵי: מִכֵּי שָׁמִיט גַּדְפָא מִינֵּיהּ וְאָתֵי דְּמָא. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלָה מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה", וְהֵבִיא תְּחִלַּת הַצִּיהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, מַהוּ? סְפֵיקָא הֲוֵי וְנָפֵיק, אוֹ דִּילְמָא בְּרִיָּה הֲוֵי וְלָא נָפֵיק? אֲמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: פְּרָט לִתְחִילַּת הַצִּיהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, שֶׁפָּסוּל; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּרִיָּה הֲוֵי - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סְפֵיקָא הֲוֵי, אֵיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי סְפֵיקָא?

גדולים הם. אבל זה שנדר איזה שירצה והביא שניהם יצא ממה נפשך: אם גדולים הם — יצא משום תורים, ואם קטנים הם — יצא משום בני יונה. **או דלמא** — לא גדולים נינהו ולא קטנים הוו, אלא בריה בעלמא הוו, דיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו. **אמר רבא תא שמע** — מדאיצטריך קרא למעוטינהו. **אי אמרת בשלמא** — אשמועינן קרא דבריה נינהו, ואפילו היכא דליכא למיחש לספיקא, כגון בבעיא דידן, דפסול — שפיר אתא קרא. **אלא אי אמרת ספיקא נינהו** — וקרא לא פסלינהו אלא היכא דמיחייב תורין בהדיא או בני יונה בהדיא. **איצטריך קרא למעוטי** — מי איכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא? אי פשיטא לך דגדולים נינהו — אייתינהו בתורים, ואי פשיטא לך דקטנים נינהו — אייתינהו בבני יונה! וכיון דלא פשיטא לן לא הא ולא הא, מהיכא תיסק אדעתין לאכשורינהו?

וּמַה בְּנֵי יוֹנָה, שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים, שהרי משמעות הכתוב 'בני יונה' היינו קטנים דווקא [ואף בדיעבד אינם כשרים, כפי שתדרוש הגמרא להלן], ומכל מקום **הוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** אף לכתחילה, **תּוֹרִים שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים** לכתחילה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** על כל פנים בדיעבד. ולפיכך היינו מכשירים בדיעבד אף תורים קטנים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא א יד) **'תּוֹרִים',** שמשמעותו דווקא **גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים.**

ממשיכה הברייתא לבאר לענין בני יונה: כאשר נאמר בתורה (שם) **'בְּנֵי יוֹנָה',** הכוונה דווקא **קְטַנִּים, וְלֹא גְּדוֹלִים. שֶׁיָּכוֹל הייתי לומר, וַהֲלֹא דִּין הוּא** – והרי יש ללמוד מדין קל וחומר להכשיר בדיעבד אף גדולים, **וּמַה תּוֹרִים, שֶׁלֹּא הוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים,** שהרי משמעות הכתוב 'תורים' היינו גדולים, מכל מקום **הוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים, בְּנֵי יוֹנָה שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּקְטַנִּים** לכתחילה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּכְשְׁרוּ בִּגְדוֹלִים** בדיעבד. ולפיכך היינו מכשירים בדיעבד אף בני יונה גדולים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב, **'בְּנֵי יוֹנָה',** שמשמעותו דווקא **קְטַנִּים, וְלֹא גְּדוֹלִים.**

הגמרא מבארת את אופן הלימוד מהפסוק. מבררת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – מאיזה פסוק אנו למדים כן. כלומר, אמנם אכן משמעות הפסוק 'בני יונה' משמע דווקא קטנים, אך מה ההכרח לומר שדבר זה הוא לעבב, שבני יונה גדולים פסולים אף בדיעבד. עונה הגמרא: **אָמַר רָבָא,** דבר זה נלמד מכך שבכל המקומות שהזכירה התורה 'תורים' או בני יונה', כתבה התורה 'בני' רק לגבי בני יונה, ולא לגבי תורים. ואילו בני יונה גדולים, [או תורים קטנים] היו כשרים, **לֹא לִישְׁתַּמִּיט קְרָא וְלִכְתּוֹב** – לא יתכן שהפסוק היה נשמט מלכתוב לכל הפחות במקום אחד להיפך, **'מִן בְּנֵי הַתּוֹרִים אוֹ מִן הַיּוֹנָה',** והיינו למדים מכך שתורים קטנים וכן בני יונה גדולים כשרים. ומכך שבכל מקום כתבה התורה 'בני' לענין יונה, ולא לענין תורים, מוכח שבני יונה כשרים דווקא בקטנים.

מקשה הגמרא: **אִימָא** – שמא נאמר, שדווקא לענין **בְּנֵי יוֹנָה, דְּכָתַב בְּהוּ רַחֲמָנָא 'בְּנֵי',** שמשמע לעבב, לגביהם נלמד **שִׁקְטַנִּים אֵין** – כן, כלומר כשרים, אבל **גְּדוֹלִים לֹא** כשרים לקרבן. אולם לענין **תּוֹרִים** שלא כתבה התורה לגביהם שום לימוד לעבב שדווקא גדולים כשרים, יהיה הדין **שֶׁאִי בָּעֵי** – אם ירצה להביא **גְּדוֹלִים, לַייֵתֵי** – שיביא, וכן **אִי בָּעֵי** – אם ירצה להביא **קְטַנִּים, לַייֵתֵי** – שיביא. מתרצת הגמרא: הטעם שתורים קטנים פסולים, הוא משום שיש לדרוש 'תורים' **דּוּמְיָא דְּ'בְּנֵי יוֹנָה'** – צריכים אנו לדמות את דין שניהם, מאחר והתורה הסמיכה את התורים לבני היונה בפסוק. ולפיכך יש לדרוש, **מַה** – כשם **שבְּנֵי יוֹנָה, קְטַנִּים אֵין** – כן, כלומר כשרים לקרבן, אבל **גְּדוֹלִים לֹא** כשרים, **אַף תּוֹרִים, גְּדוֹלִים אֵין** – כן, כלומר כשרים לקרבן, אבל **קְטַנִּים לֹא** כשרים. שיש ללמוד, שכמו שהתורה לא הכשירה בני יונה בהכשר התורים [דהיינו גדולים], כך לא הכשירה תורים בהכשר בני היונה [דהיינו קטנים].

במשנה לעיל (ע"א) שנינו 'תחילת הציבור בזה ובזה פסול'. הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין זה. תחילה מבארת הברייתא את המקור לדין זה בכתוב: **תָּנוּ רַבָּנַן, יָכוֹל הייתי לומר שיְהוּ כָּל הַתּוֹרִים** משעה שיצאו מכלל קטנים, **וְכָל בְּנֵי הַיּוֹנָה** כל זמן שלא באו לכלל גדולים, **כְּשֵׁרִים** לקרבן. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'וְהִקְרִיב מִן הַתּוֹרִים'** וגו', שמשמע דווקא חלק מן התורים כשרים, **וְלֹא כָּל הַתּוֹרִים.** וכן נאמר לענין בני יונה (שם) 'אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה', שמשמע דווקא חלק מן בני היונה כשרים, **וְלֹא כָּל בְּנֵי הַיּוֹנָה.** ומזה יש ללמוד **פְּרָט** – למעט אופן שהגיעו **לְתְחִילַּת הַצִּיבּוּר** – כאשר הם מתחילים להביא נוצה צהובה יפה סביב לצוארם, **שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה** – בין בתורים ובין בבני יונה, **שֶׁפָּסוּל** לקרבן. שבזמן זה הם יצאו מכלל קטנים, ולכלל גדולים לא הגיעו. ונמצא שהם פסולים לבני יונה משום גודלם, ולתורים משום קטנם.

כעת הברייתא מבארת אימתי תורים ובני יונה כשרים לקרבן, ואימתי הם פסולים. מבררת הברייתא: **מֵאֵימָתַי הַתּוֹרִים כְּשֵׁרִים,** ועונה, **מִשֶּׁיַּזְהִיבוּ** – משעה שיהיו כנפי גופן גדולים ואדומים, וצבעם כצבע הזהב.

מוסיפה הברייתא לברר: **מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה פְּסוּלִין, מִשֶּׁיַּצְהִיבוּ** – כלומר משיתחילו להצהיב.

התבאר בסוגיא, שבני יונה פסולים לקרבן משעה שיצהיבו. כעת הגמרא מביאה ברייתא המבארת מאימתי הם כשרים לקרבן: **תָּנֵי יַעֲקֹב קָרְחָה, מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים,** שהרי ביום שנולדו מאוסים הם ואינם כשרים לקרבן. עונה הברייתא: **מִשֶּׁיַּעֲלְעוּ.** מבארת הגמרא: **הוּא** [–יעקב קרחה] **תָּנֵי לָהּ** – שנה את המשנה מפי רבו, **וְהוּא אָמַר לָהּ** – פירש אותה מדעתו, שכוונת הברייתא 'משיעלעו', הוא מלשון הפסוק (איוב לט ל) **'וְאֶפְרֹחָיו יְעַלְּעוּ דָם',** והיינו משעה שיהא דם מצוי בבשרם. מבררת הגמרא: **אֵימַת** – אימתי הוא זמן זה. עונה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, מִכִּי שָׁמִיט נַדְפָּא מִינֵּיהּ** – משעה שאם תישמט ממנו אחת מכנפיו, **וְאָתֵי דָּמָא** – יצא במקומה דם.

התבאר בסוגיא, שתורים ובני יונה פסולים בתחילת הציבור. רבי זירא דן בגדר פסול זה: **בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר 'הֲרֵי עָלַי** להביא קרבן **עוֹלָה, מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה'** כלומר מאיזה מהם שארצה, **וְהֵבִיא תְּחִלַּת הַצִּיבּוּר שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה,** כלומר שהביא גם תורים וגם בני יונה כשהם בתחילת הציבור, **מַהוּ,** האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ומבאר את צדדי הספק, האם מה ששנינו במשנה לעיל (ע"א) שתחילת הציבור בזה ובזה פסול, הוא משום **דְּסַפֵּיקָא הָוֵי** – שבזמן זה של תחילת הציבור, הם ספק גדולים ספק קטנים, ולכן מספק הם פסולים לקרבן [בתורים, שמא קטנים הם. ובבני יונה, שמא גדולים הם]. ולענין הנודר, אם נדר להביא תורים לא יצא, שמא קטנים הם, וכן הנודר בני יונה לא יצא, שמא גדולים הם. אבל כאן שנדר להביא מאיזה שירצה, יכול להביאם בתחילת הציבור **וְנָפִיק** – ויוצא הוא בכך ידי חובתו ממה נפשך, שאם קטנים הם, יוצא הוא על ידי בני היונה, ואם גדולים הם, יוצא הוא על ידי התורים. **אוֹ דִּילְמָא** שהטעם שתחילת הציבור פסול בשניהם, הוא משום **דִּבְרִיָּה הָוֵי** – בזמן זה של תחילת הציבור, אינו נחשב לא לגדול ולא לקטן, אלא בריה בפני עצמה הוא, שיצא מכלל קטן, ועדיין לא הגיע לכלל גדול. ופסול לקרבן הוא בודאי, שאינו לא גדול [הכשר בתורים] ולא קטן [הכשר בבני יונה]. **וּלענין** הנודר, **לֹא נָפִיק** – אינו יוצא ידי חובתו במה שהביא את שניהם בתחילת הציבור, משום שהם אינם כשרים לא בתורת תורים, ולא בתורת בני יונה.

רבא מביא ראיה לפשוט את הספק של רבי זירא: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא לעיל, שדורשים מהפסוק (ויקרא א יד) 'מן התורים' ולא כל התורים, וכן לענין בני היונה, ולמדנו מכך **פְּרָט לְתְחִילַּת הַצִּיבּוּר שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה שֶׁפָּסוּל.** ומכך שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול בתחילת הציבור, יש להוכיח שתחילת הציבור הוא בריה בפני עצמה. שהרי **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר אם נאמר שהפסוק בא ללמדנו שתחילת הציבור **בְּרִיָּה הָוֵי, שַׁפִּיר** – מובן מדוע צריך פסוק מיוחד ללמדנו שהם פסולים. שהרי הוצרך הכתוב ללמדנו זאת, כיון שיש בזה חידוש, כגון בנידון כאן שנדר להביא מן התורים או מן בני היונה, שמלמדנו הכתוב בזה, שאינו יוצא ידי חובתו באופן זה [אף שהיה מקום לומר שיוצא ידי חובה בודאי ממה נפשך, כפי שהתבאר לעיל].

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סְפֵיקָא הָוֵי – אך אם תאמר שטעם הפסול בתחילת הציבור הוא משום שהם ספק גדולים ספק קטנים, ובנידון כאן הוא יוצא ידי חובתו על ידי שהביא משניהם בתחילת הציבור [ממה נפשך, כמבואר לעיל], ואין הפסוק בא למעט אלא באופן שנדר להביא רק תורים, או רק בני יונה, שבכל אחד מהאופנים הללו אינו יכול להביא תחילת הציבור, משום שהם ספק גדולים ספק קטנים, **אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי סְפֵיקָא** – וכי הוצרך הפסוק ללמדנו מה הדין בספק גדולים ספק קטנים, והלא כלפי שמים לא שייך ספק, ואם הם ודאי גדולים, יביאם בתורת תורים, ואם הם ודאי קטנים, יביאם בתורת בני יונה. ומכיון שאין הדבר פשוט לא לכאן ולא לכאן, מדוע היה מקום להכשירם, והלא הפסול הוא משום שיש לנו ספק שמא לא יצא נדרו, אולם כלפי שמים ודאי יוצא ממה נפשך [לצד שהוא ספק]. אלא מכך שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול בתחילת הציבור, יש להוכיח שתחילת הציבור הוא בריה בפני עצמה.

דוחה הגמרא את ראיית רבא: באמת יתכן שתחילת הציהוב אינו בריה בפני עצמה, אלא פסולו הוא משום ספק, ואין הפסוק נצרך למעטו. **וכי איצטריך קרא** – מה שהוצרך הפסוק ללמדנו, הוא **למעוטי** עוף **שנרבע** לאדם, וכן עוף **שנעבד** לעבודה זרה, כגון שבעליו השתחוה לו, שפסולים הם לקרבן, כמו בבהמה. ומה שהזכירה הברייתא שהפסוק ממעט תחילת הציהוב, אינו אלא 'אסמכתא'.

הגמרא מבארת את הטעם שהוצרכנו ללמוד מפסוק מיוחד לפסול נרבע ונעבד בעוף. מבארת הגמרא: שאילולי הדרשה כאן למעט נרבע ונעבד בעוף, **סלקא דעתך אמינא** – היה עולה בדעתך לומר, שאינם פסולים לקרבן. והטעם, **הואיל וכתיב** לענין מומים הפוסלים בקרבן (ויקרא כב כה) 'כי **משחתם בהם מום בם** לא **ירצו** לכם', והיינו שבין 'השחתה' ובין 'מום' פוסלים בקרבן. **ותנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר** בתורה לשון 'השחתה', **אינו** מדבר **אלא** על **דבר ערוה, ועבודת כוכבים.** מבארת הברייתא מנין למדים כן, **דבר ערוה** קרוי 'השחתה', **דכתיב** בענין דור המבול (בראשית ו יב) 'כי **השחית כל בשר את דרכו על הארץ**', ודור המבול השחיתו על ידי שחטאו בדבר ערוה, כמו שנאמר (בראשית ו ב) 'ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו', שהיו נזקקים לנשי ריעיהם ולכל בהמה וחיה. **ועבודת כוכבים** אף היא קרויה 'השחתה', **דכתיב** (דברים ד טז) 'פן **תשחיתון ועשיתם לכם פסל**'. נמצא שהלשון 'השחתה' האמורה לענין הקרבנות, הכוונה להשחתה של דבר ערוה ועבודת כוכבים. הגמרא מבארת כיצד היינו אומרים שאין לפסול נרבע ונעבד בעופות, על פי הברייתא של רבי ישמעאל. מבארת הגמרא: מאחר והוקשו מומים לדבר ערוה ועבודת כוכבים על ידי שהוסמכו בכתוב, היה מקום לדרוש כך, **כל** קרבן **שהמום פוסל בו**, והיינו בהמות, אף **דבר ערוה** [–רובע ונרבע] **ועבודת כוכבים** [–נעבד] **פוסלין בו. וכל** קרבן **שאין המום פוסל בו**, והיינו עופות, כפי שיתבאר להלן, **אין דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסלין בו. והני** – אותם **העופות, הואיל ולא פסיל בהו מומא** – אין מום פוסל בהם, **דאמר מר**, דיני **תמות** – שצריך הקרבן להיות תמים ומום פוסל בו, **וזכרות** – שיש חילוק בין זכרים לנקבות, שייבים רק **בבהמה, ואין** דיני **תמות וזכרות בעופות**, אלא אף בעל מום ונקבה כשרים לקרבן. ומאחר ואין מום פוסל בעוף, **אימא** – הייתי אומר **שדבר ערוה** [–נרבע] **ועבודת כוכבים** [–נעבד] **נמי לא לפסול בהו** – גם לא יפסל לקרבן עופות. **קא משמע לן** התנא, שדורשים מהפסוק 'מן התורים' ו'מן בני היונה' שלא כולם כשרים, ולמעט נרבע ונעבד לקרבן. ומאחר והתבאר שהפסוק בא למעט נרבע ונעבד ולא תחילת הציהוב, אין לפשוט מברייתא זו את הספק האם תחילת הציהוב הוא ספק גדול ספק קטן או בריה בפני עצמה.

הגמרא מביאה ספק נוסף של רבי זירא, בענין דומה לספק הקודם. מבואר במשנה (פרה פ"א מ"ג), שבכל מקום שהוזכר בתורה לענין קרבן 'כבש', הכוונה בתוך שנתו. וכאשר מוזכר 'איל', הכוונה בן שנתיים, כלומר לאחר שנכנס לשנתו השניה, ועד עולם. אולם דווקא כשנכנס חודש שלם [דהיינו שלשים ואחד יום] לתוך שנתו השניה נקרא 'איל', אך בתוך החודש השלשה עשר, אינו כשר לא בתורת כבש ולא בתורת איל. ומבואר במשנה שם שרבי טרפון היה קורהו 'פלגס'.

בעי רבי זירא, האומר הרי עלי להביא עולת בהמה, מן האיל או מן הכבש, כלומר מאיזה שארצה, **והביא פלגס** – ממין צאן שנמצא בתוך החודש השלשה עשר שלו, **מהו**, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ולהלן יתבארו צדדי הספק.

רבי זירא מבאר לדעת מי שייך להסתפק: **אליבא דרבי יוחנן, לא תבעי לך** – אין להסתפק, ופשוט הדבר שאינו יוצא ידי חובתו, **דאמר** רבי יוחנן, 'פלגס' **בריה** בפני עצמו **הוי. דתנן** (פרה פ"א מ"ג) [מין צאן] בן שלשה עשר חדש, אינו כשר לא לאיל ולא לכבש וכו', ואם **הקריבו, מביא עליו נסכי איל**, והיינו מנחת שני עשרונים סולת, ושלישית ההין יין לנסכים, כדין איל, **ואין עולה לו מזבחו** – אם התחייב להביא כבש לבד או איל לבד, אינו יוצא ידי חובתו על ידי הקרבת הפלגס. ובמשנה לא מבואר מה הטעם שאינו יוצא ידי חובתו, האם משום שהוא ספק כבש ספק איל, או משום שהוא בריה בפני עצמו. ולהלן יתבאר שנחלקו בזה רבי יוחנן ובר פדא. **ואמר רבי יוחנן**, הטעם שמביא עליו נסכי איל, הוא משום שנאמר לענין נסכי איל (במדבר טו ו) '**או לאיל תעשה מנחה**' וגו', ומתיבת 'או' אנו דורשים **לרבות את הפלגס**, שמביאים עליו נסכי איל. ומדברי רבי יוחנן מוכח, שהטעם שאמר התנא שאינו עולה לו מזבחו, הוא משום ש'פלגס' בריה בפני עצמו הוא [ואף על פי כן ריבהו הפסוק לנסכי איל], שהלא אם היה הוא ספק כבש ספק איל, לא היה צריך פסוק מיוחד להשמיענו שמביא עליו נסכי איל, שמאחר והוא ספק, פשוט הדבר שצריך להביא עליו נסכי איל, ולהתנות שאם הוא כבש, יביא השאר כנדבה. ואם כן לדעת רבי יוחנן [שפלגס הוא בריה בפני עצמו], אין מקום לספק של רבי זירא, ובודאי שאינו יוצא ידי חובתו על ידי פלגס.

רבי זירא מבאר שספיקו הוא רק לדעת בר פדא: **כי תבעי לך** – כל הספק הוא **אליבא דבר פדא,**

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג השבועות, ה'תשל"ה

קבלת התורה בשמחה ובפנימיות ולהמשיכה בכל השנה כולה וכהוראת נשיאנו ומלכתחילה אַריבער ושבתא טבא.

מנחם שניאורסאהן

רש"י

למעוטי נרבע ונעבד — ואף על גב דתנא קתני: פרט לתחלת הציהוב — אסמכתא בעלמא הוא, ולעולם פסולייהו משום ספיקא. רובע ליכא למימר בעופות, דאין לך עוף רובע. **הואיל וכתיב** — גבי קרבנות. **כי משחתם בהם מום בם** — לא יירצו לכם. דבין השחתה בין מום פוסלים בהם. ותנא דבי רבי ישמעאל וכו'. **דבר ערוה** — רובע ונרבע. **עבודה זרה** — נעבד, שהשתחוה לבהמתו. **כי השחית כל בשר** — בדור המבול כתיב, ודור המבול בערוה קלקלו, כדכתיב (בראשית ו): "ויקחו להם נשים" וגו', שהיו נזקקין לנשי ריעיהן ולכל בהמה וחיה. בבהמה — כתיב: "תמים זכר", אבל עוף לא כתיב ביה לא תמים ולא זכר, הלכך לא פסלי בהו מומין קטנים כגון דוקין שבעין, אלא מומין גדולים כגון מחוסר אבר, משום "הקריבהו נא לפחתך". **מן האיל או מן הכבש** — מאיזה שארצה. **פלגם** — כבש בן שנה בתוך שנתו קרוי "כבש", ואיל משעברו שלשה עשר חדשים שנכנס חדש שלם בתוך שנה שניה קרוי "איל" עד עולם, "פלגם" — בתוך חדש ראשון של שנה שניה. **הקריבו** — משנה היא במסכת פרה (פרק א משנה ג), ובפלגם קא מיירי. **ואין עולה לו מזבחו** — אם היה מחוייב איל לבדו או כבש לבדו. וטעמא לא מפרש תנא אי משום ספיקא אי משום בריה. **ואמר רבי יוחנן** — מנא לן דמביא עליו נסכי איל של שני עשרונים. ושלישית ההין יין? דכתיב בפרשת נסכים ב"שלח לך אנשים": "או לאיל האחד" וגו', "או" — לרבות את הפלגם בנסכים הללו. ומדאיצטריך קרא לרבויי, שמע מינה קסבר רבי יוחנן דתנא קמא דאמר: אין עולה לו מזבחו — משום בריה הוא, ולענין נסכים רחמנא רבייה. דאי ספיקא הוא — לא מרבייה קרא, דכיון דשמא איל הוא — פשיטא דבעי אתויי נסכי איל, ואתנויי דאי איל הוא — לידהוי דידיה, ואי כבש הוא — יהא היתר נדבה, שהרי מתנדבין נסכים בלא קרבן, כדאמרינן במנחות בפרק בתרא (קז,א). ואף על גב דתני: אין מתנדבין לוג אחד ולא שנים וחמשה, אלא שלשה כדי שיהו קרויין נסכי כבש, או ארבעה שיהו קרויין נסכי איל, או ששה הראוין לפר — הכא כי האי גוונא בהדי אחריני קרבי.

מייתי

כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי נִרְבָּע וְנֶעֱבָד; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם"; וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה - אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה; דְּבַר עֶרְוָה - דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", עֲבוֹדָה זָרָה - דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל"; כָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְכָל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - אֵין דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ. וְהֲנֵי עוֹפוֹת, הוֹאִיל וְלָא פָּסֵיל בְּהוּ מוּמָא, דְּאָמַר מָר: תַּמּוּת וְזַכְרוּת בְּבְהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בְּעוֹפוֹת, אֵימָא: דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נַמִּי לָא לִפְסוֹל בְּהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלַת בְּהֵמָה מִן הָאַיִל אוֹ מִן הַכֶּבֶשׂ", וְהֵבִיא פַּלְגָּם, מַהוּ? אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן לָא תִּבְעֵי לָךְ, דְּאָמַר בְּרִיָּה הָוֵי, דִּתְנַן: הִקְרִיבוֹ - מֵבִיא עָלָיו נִסְכֵּי אַיִל וְאֵין עוֹלָה לוֹ מִזְּבְחוֹ; וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "אוֹ לָאַיִל" - לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּם. כִּי תִּבְעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּבַר פַּדָּא, דאמר:

תוספות

נוקי "הזכר" אלא למעט אנדרוגינוס ולא טומטום! אלמה תניא: "הזכר" — ולא טומטום ואנדרוגינוס? ומשני: סמי מכאן טומטום. אף על גב דברבין איכא תרין מיעוטי, "הזכר" ו"אם נקבה", צריכין תרוויהו לאנדרוגינוס, דאי כתיב "הזכר" למעוטי תנא אמינא דלא גרע מנקבה ויהיה בערך אשה. ואם תאמר: מאי פריך לרב חסדא מ"אם נקבה" דכתיב גבי שלמים? דאיכא תרי מיעוטי, ד"אם" מיעוט הוא, כדאמרינן בפרק "המפלת" (נדה כח,ב): "אם נקבה" על כרחך למעוטי טומטום! ויש לפרש: דהתם גרסינן "זכר או נקבה", דכתיב ב"ויקרא" גבי שלמי צאן, דהכי דרשינן להו בתורת כהנים הנהו מיעוטי דכתיב בשלמים, ובפרק שני דבכורות (טו,ב) ובתמורה (יז,ב). אבל "אם זכר" "אם נקבה" דכתיב גבי שלמי בקר דריש ליה בתורת כהנים ובפרק שני דבכורות (טו,ב) ובתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב): לרבות ולד בעלי מומין ותמורת בעלי מומין. והשתא פריך שפיר לרב חסדא, דבההוא קרא לא כתיב אלא חד מיעוטא, דהוי "או" למעט, כמו "או בשב" — פרט לבלאים. ואם תאמר, דלעיל אמרינן: היכא דספק מחמת שאינו שוה איצטריך קרא למעוטי. ובפרק קמא דחגיגה (ד,א) קאמר: "זכורך" — להוציא טומטום. ופריך: איצטריך קרא למעוטי ספיקא? אף על גב דאין כולם שוין! התם פריך משום דבלאו האי קרא הייתי פוטרו מן הראייה, משום דאינו יכול לסמוך. אף על גב דסמיכה לא מיעבבא, מכל מקום לכתחלה צריך, כדאשכחן בפסחים בפרק "האשה" (פח,ב) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח שני משום סמיכה. ואף על גב דגבי בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר אמרינן: זכרים עולות, נקבות זבחי שלמים, ומקריב אותן בלא סמיכה לפי שאין מכירין מי הם בעלים — שאני התם דקדושות כבר, ואין להם תקנה בענין אחר. וספק מצורע דמייתי אשמו ולוגו — התם תיקון גברא שאני. ואם תאמר: דאשכחן קרא בשביל שלא נטעה, אף על גב (דגביי) דקמי שמיא גליא, בסוף "אלו טרפות" (חולין סו,ב), דפריך: מכדי אנן א"קשקשת" סמכינן, "סנפיר" דכתב רחמנא למה ליי? ומשני: אי כתב רחמנא "קשקשת" ולא "סנפיר", הוה אמינא: מאי "קשקשת" — סנפיר, ואפילו דג טמא נמי, השתא דכתב רחמנא "סנפיר" — עד דאיכא סנפיר וקשקשת! ויש לומר: דלשון "קשקשת" משמע דבר שאינו שוה וחלק, דבר שהיד מסכסכת בו, וסנפיר כך הוא, ונופל בו לשון "קשקשת". **כי** איצטריך קרא למעוטי נרבע ונעבד — תימה: דסותר סתמא דתלמודא דרשא דברייתא כדי לדחות ראייתו, ומוקי ליה קרא לדרשא אחרת! ויש לומר: דקים ליה דאצטריך קרא להאי דרשא. דהא רבי עקיבא אית ליה דרשא ד"משחתם" בפרק בתרא דבכורות (נז,א), דקסבר: מעשר בהמה חל על רובע ונרבע כמו שחל על בעלי מומין. ומשמע בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פה,ב) דאית ליה נרבע בעופות, דקאמר: רבי עקיבא מכשיר בעלי מומין, ולא קאמר: ובנרבע הואיל וכשר בעופות. ומנא ליה? אלא על כרחך מהאי קרא. ואם תאמר: אם כן, תפשוט דספיקא הוי, דאי בריה הוי — אצטריך קרא למעוטי, ואם כן מנלן דיש נרבע בעופות? ונראה לי: דמעיקרא סלקא דעתין ודאי דאיצטריך קרא למעוטי אי הוה בריה. אבל השתא דמסיק דאצטריך קרא לנרבע ונעבד, סבירא ליה דלבריה לא אצטריך קרא למעוטי, דממילא אימעיט מבתורים דומיא דבני יונה: מה בני יונה דוקא קטנים — אף תורים דוקא גדולים, למעוטי תחלת הציהוב שבזה ושבזה, דלא הוי לא קטנים ולא גדולים. ודרשא דברייתא אסמכתא בעלמא היא. ומורי הרב רבינו אהרן מריגנשפור"ק תירץ, דאינו סותר השתא דרשא דברייתא. דתרי מיעוטי כתיבי: "מן התורים" "או מן בני היונה", חד — למעוטי נרבע ונעבד, ולאפוקי מדרשא ד"משחתם", ואידך — למעוטי תחלת הציהוב. וקמי שמיא ודאי גליא אי קטנים הוו אי גדולים הוו, ואי קטנים הוו — ממעטינהו מן התורים, ואי גדולים הוו — ממעטינהו מבני היונה, ואגן הוא דלא ידעינן מהי ממעטינהו. והשתא, אי בריה הוו — אתי נמי שפיר, כמו שפירש לפי המסקנא, דחד למעוטי בריה וחד למעוטי נרבע ונעבד. ומעיקרא סלקא דעתין דאצטריך תרוייהו לבריה, דאי לא הוה כתיב אלא חד מיעוטא — לא הוה ממעטי להו אלא או מגדולים או מקטנים, ואם הביא משניהם הוה נפיק ממה נפשך. אבל קצת קשה על פירושו, דאי אתא קרא לאשמועינן שהם או גדולים או קטנים, אף על גבי דקמי שמיא גליא, אם כן מאי פריך בסוף "על אלו מומין" שהבאתי לעיל: מני? אילימא תנא קמא — ספק הוא, איצטריך קרא למעוטי ספיקא? נימא דקרא מיעט לאנדרוגינוס, או משום שהוא זכר משונה או משום דאשמעינן שהוא נקבה, ואגן הוא דלא ידעינן הוי ספק! אלא משמע: אם קמי שמיא גליא שהוא נקבה לא היה לו להשמיענו. והא דאיכא תרי מיעוטי, איכא למימר דאתא חד לנרבע וחד לנעבד. ויותר נראה דנרבע ונעבד נפקי מחד מיעוטא, אלא אצטריך חד מיעוטא לתורים וחד לבני יונה. ולמאי דסלקא דעתין נמי מעיקרא דאתא למעוטי בריה, אצטריך תרי מיעוטי, חד למעוטי תורים וחד לבני יונה. **כי** משחתם בהם מום בם — כאן משמע דלכולי עלמא אית להו דך דרשא ד"משחתם". דאי פליג אדרשא זו ההוא תנא דדרשי "מן הבהמה" ו"מן הבקר" להוציא את הרובע, אם כן לידוק דבריה הוי, למאן דלא דריש דרשא ד"משחתם"! אלא ודאי כולהו דרשי להו, ואפילו הכי איצטריך "מן הבהמה" ו"מן הבקר" להוציא רובע ונרבע. ולא הוי דרשינן מ"משחתם" דהא בהא תליא, אלא משום דאשכחן כבר בקדשים ששוים בהן דבר ערוה ועבודה זרה ומום. ונפקא מינה דרשא ד"משחתם" למעשר בהמה, דחל על רובע ונרבע כמו שחל על בעל מום (ולרבי ישמעאל) ולרבי שמעון) נפקא מינה גם לפרה. ואם תאמר: בריש "כל האסורין" (תמורה כח,ב) אמרינן דתנא ד"משחתם" מוקי קרא ד"מן הבהמה" פרט לזקן וחולה ומזוהם! ויש לומר: דתנא ד"משחתם" ודאי משמע ליה לתלמודא דמפיק רובע ונרבע מ"משחתם" לחודיה, אבל שאר תנאי דנפקי מ"מן הבהמה" אית להו דרשא ד"משחתם" כדפרישית. וכן משמע בפרק בתרא דבכורות (נז,א) דפליגי התם כמה תנאי גבי מעשר בהמה, גבי טומטום ואנדרוגינוס ובמחוסר זמן ויוצא דופן, אבל בנרבע ורובע ומוקצה ונעבד לא אשכחן שום פלוגתא, ומשמע דכולהו מודו דמתעשרין כדדרשינן התם מ"משחתם" ומידו מדהכא איכא למדחי, דאפילו מאן דלית ליה דרשא ד"משחתם" איצטריך "מן התורים" למעוטי נרבע, דסלקא דעתך: כיון דעופות ליתנהו ברובע — ליתנהו נמי בנרבע. דכהאי גונא אמר בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פה,ב). **תמות** וזכרות בבהמה — בתורת כהנים דרישי לה מדכתיב "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" — תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות. ומוהכין אבר דפסול בעוף, נפקא ליה מדכתיב "מן העוף" — ולא כל העוף, בפרק קמא דקדושין (כד.ב), ולא כמו שפירש כאן בקונטרס משום "הקריבהו נא לפחתך". ואם תאמר: למה לי קרא לפסול מחוסר אבר? והא אפילו לבני נח נמי אסור, דליכא מידי דלישראל שרי ולבני נח אסור! ויש לומר: משום דאמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א) דכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני — לישראל נאמרה ולא לבני נח, ולכך הוצרך לשנותה — כדי לאסור לזה ולזה. ואם תאמר: למה לי קרא דאין תמות וזכרות בעופות? מדאצטריך "מן העוף" לאסור מחוסר אבר דעינן דאין מום פוסל בעוף, דאי פוסל למה לי "מן העוף"? ויש לומר: דאי לאו קרא דאין תמות וזכרות בעופות הוה אמינא דמום פוסל בעוף, ו"מן העוף" אתא לאסור אפילו הנך מומין דשרו בבהמה, דקרא ד"מן העוף" לאסור אתא ולא להתיר. ואין להקשות נמי: מדאיצטריך "מן התורים" לנרבע ונעבד שמעינן שפיר דאין מום פוסל בעופות. דאיכא למימר: דאיצטריך "מן התורים" משום דסלקא דעתין כיון דעופות ליתנהו ברובע — ליתנהו נמי בנרבע, כדפרישית לעיל. **כי** תבעי לך אליבא דבר פדא — בפרק "שתי מדות" (מנחות צא,ב) איתותב בר פדא מהאי קרא ד"או לאיל" דמ(ד)רבה פלגס, דלא אתא קרא לרבויי ספיקא.

דאמר

תוספות

דאמר מייתי ומתני — הקשה רבינו יצחק בן אשר: בשלמא נסכים, יכול להביא שיעור נסכי איל ולהתנות שאם הוא כבש שיהא המותר לנדבה, כרבי עקיבא דאמר בפרק "כל התדיר" (זבחים צא,ב): המתנדב יין מנסכו לספלים. ואפילו לרבי טרפון דאמר: לאישים, משמע דלא פליגי אלא באומר "הרי עלי יין" סתם, ולא פירש לנסכים, אבל אם פירש — מודה דאזיל לספלים. אבל במנחה היכי מתני? הא אין בלילתן שוה, דשל כבש בלילתו רכה שלש לוגין לעשרון, ושל איל בלילתו עבה שני לוגין לעשרון, ותנן פרק קמא דמנחות (יא,א): ריבה שמנה או שחיסר — פסולה! ותנן נמי [מנחות פט,ב]: אין מערבין מנחת כבשים בשל אילים ופרים! וכי תימא, דמייתי שיעור מנחת כבש בכלי אחד ושיעור מנחת איל בכלי אחד, ומתנה שהאחד מהן יהיה נדבה — אי אפשר לעשות כן, דמנחת נדבה נקמצת ומנחת נסכים כולה כליל, כדתניא בהדיא בפרק "אלו מנחות" (מנחות עד,ב)! ותירץ רבינו יצחק בן אשר: דזודאי כשמתנדב מנחה סתם — אז היא נקמצת, אבל אם מפרש מנחת נסכים הויא כולה כליל, ואמרינן [זבחים פד,א]: מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום. והשתא יכול להתנות שפיר. **אי** שיאור דרבי מאיר לרבי יהודה מצה מעלייתא היא — ואם תאמר: והא בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,א) תניא: שיאור ישרף ונותנו לפני כלבו, ומפרש התם דהיינו שיאור דרבי מאיר לרבי יהודה, משמע דאסור באכילה! ויש לומר: דמדרבנן בעלמא אסור, דמדשרי ליתנו לפני כלבו שמע מינה דהוי מצה מעלייתא. **ואי** דרבי מאיר לרבי מאיר מדלקי עליה חמץ הוא — ואם תאמר: ודילמא שאני לענין פסח, דרבייה קרא בפרק "אלו עוברין" (שם מג,א) מדכתיב "כל"! וכי תימא, נילף חמץ דתודה מחמץ דפסח — דלמא מחמץ גמור דחייב ברת גמרינן, אבל האי דלא חשיב חמץ גמור לענין פסח לא חשיב חמץ לענין תודה! מיהו מצינו לפרש דהכי קאמר: דפשיטא דלא יצא משום מצה, דלענין מצה לפינן תודה מפסח. אבל קשה: דבריש "כל המנחות באות מצה" (מנחות נג,א) קאמר: ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור. וקאמר: שיאור דמאן כו', ואי דרבי מאיר לרבי מאיר, מדלקי עליה חמץ הוא! ומאי קושיא? גבי פסח הוא דחשיב חמץ, דרבייה קרא! ונראה, דיש שום יתור (כתוב) בתודה ובמנחות דחמץ ונקשה חשיב חמץ בגייהו. והא דשמעע התם דלבולו עלמא אין מחמיצין בחמץ ונקשה גבי תודה, דקאמר: אין מחמיצין בתפוחים, והתם משמע דחמץ ונקשה הוי (גבי תודה) — היינו לבתחלה, דכשבא לחמץ שתי הלחם וחלות תודה מצוה לעשות בחמץ גמור. **ותהא** פרה כשרה בעריפה מקל וחומר — והוא הדין דהוה מצי למפרך הכי אצל חולין וקדשים. אבל נקט פרה ועגלה ששניהם ענין אחד, דשניהם קדשים הנשחטים בחוץ, ודומו אהדדי ליפסל בעול וכמה דברים. ואם תאמר: למה לי הנך מיעוטי למעוטי פרה מעריפה ועגלה משחיטה? נימא: כיון דאיכא למעבד קל וחומר הכי ואיכא למעבד קל וחומר איפכא, כדעביד בסמוך — כל חד וחד תיקום אדוכתיה, כדאמרינן בפרק שני דזבחים (יז,ב) גבי: ותותר אנינות אצל כהן הדיוט בקרבן צבור מקל וחומר! ויש לומר: דהתם כל קל וחומר סותר את חבירו לגמרי, שבתחלה אומר: ותותר אנינות אצל כהן הדיוט בקרבן ציבור, מקל וחומר דכהן גדול שהותר אנינות אפילו בקרבן יחיד, ואחר כך עושה קל וחומר להפך, דלא תותר אנינות אצל כהן גדול בקרבן יחיד מקל וחומר, וכן אחריני. דהתם להכי קאמר: כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, כל חד וחד תיקום אדוכתיה. אבל הכא גבי פרה ועגלה, שבא ליתן את האמור של זה בזה, ולא הוי קל וחומר אלא כמו "מה מצינו" — לא שייך למימר הכי, דאי לאו מיעוט הייתי לומד זה מזה ב"מה מצינו". ואי הוה עביד קל וחומר לא תותר פרה בשחיטה — אז הוי כהדיא דזבחים. וכן תדא אשה יוצאה בחליצה מקל וחומר, או יבמה בגט מקל וחומר הוי כמו "מה מצינו". ואם תאמר: מה לעגלה שכן אינה מטהרת, וכמה חומרות יש בזה מה שאין בזה! ויש לומר: דלא עביד קל וחומר מכח עגלה ופרה, אלא מכח שחיטה ועריפה: ומה שחיטה שאינה מכשרת בעגלה מכשרת בפרה כו'. אבל קשה, דאם כן קל וחומר גמור הוא, ולא "מה מצינו", דשחיטה מעריפה ליכא למילף ב"מה מצינו" אלא מקל וחומר, אם כן נימא: כל חד וחד תיקום בדוכתיה! ויש לומר: דבכל מקום דעבד קל וחומר הכי והכי, כגון הכא, ולקמן (כה,א) גבי אויר כלי חרס, וגבי כהנים ולוים, ובפרק שני דבבא קמא (כה,ב) גבי: ותהא שן ורגל חייבין ברשות הרבים מקל וחומר, והדר קאמר: לא תהא שן ורגל חייבין ברשות הניזק אלא חצי נזק — צריך לומר דיש שום סברא, או קולא או חומרא, לעשות קל וחומר אחד יותר מאחר, וכיון שהיינו עושין קל וחומר אחד אצטריך קרא למעוטי, מעתה היינו עושין קל וחומר להפך. **פרה** שהיא כשרה בשחיטה — אין ללמוד בענין זה מקל וחומר שתהא פרה כשרה במליקה, מקל וחומר מעוף שלא הוכשר בשחיטה הוכשר במליקה. דדא לקמן בריש "השוחט" (חולין כז,ב) דרשינן: ראשו של זה ממול עורף ולא ראשו של אחר. ואין ללמוד בעוף שיוכשר בשחיטה, מקל וחומר דבהמה שלא הוכשר במליקה. דלמאן דיליף רוב שנים מהלכה — אין דנין קל וחומר ובנין אב מהלכה, כדתנן בנויר בפרק "כהן גדול" (נו,ב). ונראה לי, דכיון דאיכא מיעוטי בפרה ובעגלה לענין שחיטה ועריפה — תו לא מצי למילף עוף מבהמה ובהמה מעוף לענין שחיטה ומליקה, דאיכא למימר: עריפה תוכיח, שאינה כשרה בפרה וכשרה בעגלה, ואפילו הכי אין שחיטה כשרה בה, אף אני אביא מליקה, וכן איפכא.

אמר

רש"י

מייתי ומתני — דסבירא ליה ספק הוא, והכא קא מבעיא לן אליבא דבר פדא במאי מסתפק ומאי מתני. ר"או לאיל" דריש ליה לדרשא אחרינא במנחות בפרק "שתי מדות" (צא,ב), וקא מיבעיא לן הכא מאי מתני: מי פשיטא ליה לבר פדא דלאו בריה הוא, אלא ספק איל ספק כבש הוא, וכי מתני — איל וכבש הוא דמתני: אי איל הוא — ליהוי כוליה דידיה, ואי כבש הוא — עשרון סולת רביעית היין ליהוי דידיה, ואינך לנדבה. אבל בבריה לא צריך לאתנויי ולמימר: אי בריה הוא ואינו ראוי לנסכים — ליהוי כולהו לנדבה. וגבי בעיין דלעיל, כיון דודאי לאו בריה הוא יוצא ידי נדרו ממה נפשך, דהא או כבש או איל הוא, והוא נדר באיזה שירצה. **או דלמא בבריה נמי** — מספקא ליה לבר פדא דלמא בריה הוא. וגבי נסכים מייתי ומתני דאי בריה הוא ליהוי כולהו נדבה. וגבי בעיין נמי לא נפיק, דדלמא לאו איל ולאו כבש הוא. תודה טעונה ארבעים חלות, שלשים של מצה ועשר של חמץ. **מן החמץ או מן המצה** — עשר חלות מאיזה מין שארצה. ולקמן בעי: היכי מייתי עשר חלות לחודייהו? **שיאור** — שיצא מכלל מצה ולכלל חמץ לא בא. רבי מאיר ורבי יהודה פליגי ב"אלו עוברין" (פסחים מח,ב). לרבי מאיר הוי שיאור בהכספת פנים, ואפילו אין שם סדק. ואם נסדק אפילו בקרני חגבים מיקרי "סידוק" וחייב כרת. ושיאור בהכספת פנים אמרינן בריש "אלו עוברין" (שם מח,ב) דרבי מאיר חייב מלקות. ורבי יהודה אית ליה תרי קולי: חדא, דהכסיפו פניו — אפילו שיאור לא מיקרי, וכקרני חגבים הוא דמקרי שיאור. ועוד קולא אחריתי, דבהא דקרי ליה רבי יהודה שיאור לא מחייב עליה מלקות. **שיאור דמאן אי שיאור דרבי מאיר** — דהכסיפו פניו. **לרבי יהודה** — כלומר, וקא מיבעיא לן אליבא דרבי יהודה אי נפיק בהאי שיאור אי לא — הא ודאי לרבי יהודה מצה מעליא הוא, ונפיק משום מצה. **אי שיאור דרבי יהודה** — דקרני חגבים, ומיבעי לך אליבא דרבי מאיר — הא ודאי לרבי מאיר יצא ידי נדרו, ונפיק משום חמץ. **ואי דרבי מאיר** — דהכסיפו פניו, וקא מיבעיא לך אליבא דרבי מאיר. **מדלקי עליה** — דאמרינן התם: האוכלו בארבעים. **חמץ הוא** — ואף על גב דכרת לא מחייב, משום דלאו חמץ הראוי לאכילה הוא, מיהו חמץ נוקשה מיקרי, מדקא מיחייב עליה מלקות, ולענין נדר יצא ידי נדרו, שהרי הביא חמץ. **אלא דרבי יהודה** — דקרני חגבים. ומבעיא לן אליבא דרבי יהודה דאמר: בשיאור דידיה ישרף — אלמא יש בו צד חמץ, וקאמר: האוכלו פטור — אלמא לאו ודאי חמץ הוא, והויא התראת ספק. **מאי ספק הוי** — ונפיק ממה נפשך, או דלמא בריה הויא ולא נפיק. הכי גרסינן: **והא אמר רב הונא האומר הרי עלי לחמי תודה מביא תודה ולחמה** — דאדם יודע דאין לחם בלא תודה, וכיון דאיחייב בכולהו, נהי נמי דלאו בריה הוא, היכי נפיק? **הא לא ידע אי חמץ אייתי דלוסיף עליה ולייתי מצה אי מצה היא דלייתי חמץ** — ועל כרחו יביא חלות כשרים ובהן יוצא ידי נדרו, שהרי הביא עשר שנדר וגם הוסיף עליהו. **לא צריכא דאמר הרי עלי עשר חלות** — לפטור תודתו של פלוני, דלא מיחייב עליה בכולהו ארבעים. **סוף סוף** — כיון דאמר "לפטור" — לא נפיק עד דפטר ליה לההוא פלוני מעשר חלות, והאי לא מצי פטר ליה בהאי שיאור, דלא ידע ההוא פלוני מאי אייתי האיך דלוסיף עליהו! **לא צריכא דלא אמר לפטור** — אלא: "הרי עלי עשר חלות לתודתו של פלוני". דכיון דאמר לתודתו של פלוני — לא איחייב ליה בתודה ולחמה, אלא בעשר. והא ודאי פשיטא לן דההוא פלוני לא מיפטר בהאי שיאור, ואיהו נמי לא מקבל עליה למפטריה, אלא לאתויינהו בעלמא, וכסבור שיוכלו ליקרב עם המצה של חבירו. **מיפק גברא ידי נדרו נפיק** — ויפדו, ויפלו דמיהם לנדבה לתודה אחרת, או לא נפיק. תיקו. **ומה עגלה שלא הוכשרה בשחיטה** — כדיליף לקמן (חולין כד,א).

ושחט

דְּאָמַר – הסובר שאדם שהקריב פלגס, **מַיְיתִי וּמַתְנִי** – מביא נסכי איל [כמבואר במשנה (שם)], אך צריך הוא להתנות, שאם אינו איל, יהיה מותר הנסכים נדבה. ויש להסתפק מה הוא מתנה. **מִי אַמְרִינָן** – האם נאמר שרק **בְּאַיִל וְכֶבֶשׂ** הוא **מַתְנֶה**, שאם הוא איל, יהיו אלו נסכיו, ואם הוא כבש, יהיו נסכי הכבש [דהיינו עשרון סולת למנחה, ורביעית ההין יין] לשם נסכיו, והשאר נדבה. אבל **בְּבְרִיָּה** – באפשרות שפלגס הוא בריה בפני עצמו, הוא **לֹא מַתְנֶה**, משום שפשוט הדבר שאינו בריה בפני עצמו, אלא או כבש או איל. ולענין הנידון שהסתפקנו בו, הנודר להביא איל או כבש מאיזה שירצה, יוצא ידי חובתו על ידי שמביא פלגס, שמאחר והוא ספק כבש ספק איל, יוצא ממה נפשך.

אוֹ דִּלְמָא, בְּבְרִיָּה נַמִּי מַתְנֶה, דְּאָמַר – שבנוסף למה שמתנה אם זה כבש או איל, הוא מוסיף ואומר **דְּאִי בְּרִיָּה הֲוָה** – אם הפלגס נחשב בריה בפני עצמו, **לֵיהֲוֵי כּוּלֵּיהּ** – יהיו כל הנסכים שהבאתי, **נְדָבָה**. ולענין הנידון לעיל, אינו יוצא ידי חובתו בפלגס, מאחר ויש לחוש שמא אינו כבש ואינו איל.

מסיק רבי זירא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה ספק נוסף של רבי זירא, בענין דומה לספיקות הקודמים.

המביא קרבן תודה, יחד עם הקרבן צריך הוא להביא 'לחמי תודה', והם ארבעים לחמים, שלשים חלות מצות, ועשרה לחמי חמץ. ארבעה לחמים מתוכם [אחד מכל מין] ניתנים לכהן המקריב את הקרבן, והשאר נאכל לבעלים, כמבואר בפסוקים (ויקרא ז יב–יד).

שלשה שלבים יש בעיסה, בתחילה היא 'מצה', וכאשר היא מחמיצה לגמרי היא 'חמץ' [והוא הנקרא בלשון המשנה (פסחים מח:) 'סידוק', משום שלאחר שהחמיצה העיסה לגמרי, נעשים בה סדקים]. וקודם לכן, כאשר התחילה להחמיץ ועדיין לא החמיצה לגמרי, נקראת היא 'שיאור'. ונחלקו התנאים (שם) בשיעור הדבר, לדעת רבי מאיר, 'כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו' [כאדם שמתוך פחד ורתת פניו מכסיפין], הוא נקרא 'שיאור', ואם נעשה כקרני חגבים [סדק לבאן וסדק לכאן] כבר נחשב הוא חמץ גמור. ולדעת רבי יהודה כשנעשה כקרני חגבים הוא נקרא 'שיאור', וחמץ גמור הוא רק כאשר 'נתערבו סדקין זה בזה'. ולכל הדעות, שיאור דינו להשרף, כמבואר במשנה (שם).

בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הָאוֹמֵר 'חֲרֵי עָלַי להביא עשר **לַחְמֵי תוֹדָה, מִן הֶחָמֵץ אוֹ מִן הַמַּצָּה' כלומר מאיזה שארצה. וְהֵבִיא** אותם כשהם **'שִׁיאוּר', שיצאו מכלל מצה, ולא הגיעו לכלל חמץ. מַהוּ**, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ולהלן יתבארו צדדי הספק.

הגמרא מקדימה לבאר באיזה מצב של 'שיאור' הביא את הלחמים. מבררת הגמרא: **שִׁיאוּר דְּמַאן** – לפי איזו שיטה בענין 'שיאור' מדובר שהביא, **אִי** – אם הכוונה **שִׁיאוּר דְּרַבִּי מֵאִיר** דהיינו שהכסיפו פניו, והספק הוא לְדעת **רַבִּי יְהוּדָה** הסובר ש'שיאור' הוא כקרני חגבים, בזה אין להסתפק, שהרי לדעת רבי יהודה, עיסה כזו **מַצָּה מְעֻלִּיתָא הִיא** – מצה גמורה היא [שהרי רק הכסיפו פניה ועוד לא נעשית כקרני חגבים]. ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו בתורת לחמי מצה. **וְאִי** – אם הכוונה לשיאור **דְּרַבִּי יְהוּדָה** שהוא 'כקרני חגבים', והספק הוא לְדעת **רַבִּי מֵאִיר** הסובר ש'שיאור' הוא כשהכסיפו פניו, גם בזה אין להסתפק, שהרי לדעת רבי מאיר, שיאור כזה **חָמֵץ הוּא** [שהרי כבר נעשה כ'קרני חגבים', והוא מאוחר מ'הכסיפו פניו']. ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו, בתורת לחמי חמץ.

ממשיכה הגמרא לברר: **וְאִי** – אם הכוונה לשיאור **דְּרַבִּי מֵאִיר**, ש'הכסיפו פניו', והספק הוא לְדעת **רַבִּי מֵאִיר**, גם בזה אין להסתפק, שהרי **מִדְּלָקֵי עֲלֵיהּ** – מכך שלדעת רבי מאיר האוכל שיאור כזה בפסח לוקה, כמבואר בברייתא (פסחים מג.), מוכח **שֶׁחָמֵץ הוּא** נחשב. ואם כן פשוט הדבר שיצא ידי חובת נדרו, בתורת לחמי חמץ.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** מדובר כאן בשיאור **דְּרַבִּי יְהוּדָה** [–בקרני חגבים], והספק הוא לְדעת **רַבִּי יְהוּדָה**, שמצד אחד סובר ששיאור ישרף, ואם כן מוכח שיש בו צד חמץ, אך מצד שני לדעת רבי יהודה אינו לוקה על אכילת שיאור, ומשמע שאינו ודאי חמץ. ובאופן זה יש להסתפק, כשנדר להביא לחמי תודה מן המצה או מן החמץ, והביא שיאור כזה, **מַאי**, האם יצא ידי חובת נדרו או לא. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם שיאור כזה לדעת רבי יהודה **סְפֵיקָא הֲוָיָא** – ספק מצה ספק חמץ הוא, **וְנָפִיק** – ויוצא ידי חובתו **מִמַּה נַפְשָׁךְ**, שהרי התחייב להביא מאיזה שירצה, והביא דבר שהוא או חמץ או מצה. **אוֹ דִּלְמָא שִׁבְרִיָּה** בפני עצמה **הוּא**, שאינו לא חמץ ולא מצה, **וְלֹא נָפִיק**.

הגמרא מקשה על עצם הספק: כיצד יתכן לומר שהמתחייב להביא עשרה לחמי תודה, יוצא ידי חובתו על ידי שמביא עשר חלות, **וְהָאָמַר רַב הוּנָא, הָאוֹמֵר חֲרֵי עָלַי** להביא **לַחְמֵי תוֹדָה, מֵבִיא** קרבן **תוֹדָה, וְלַחְמָהּ** – ארבעים חלות שמביאים עם התודה, משום שאדם יודע שאין מביאים לחמי תודה בלא קרבן תודה, וכוונתו היתה בודאי גם לקרבן תודה. **וְכֵיוָן דְּאִיחַיַּיב לֵיהּ בְּתוֹדָה וְלַחְמָהּ**, כיצד יכול הוא לצאת ידי חובתו, אף אם יביא בתוכם עשר חלות מן השיאור, **וְהָא לָא יָדַע הַאי נַבְרָא** [–הנודר] **אִי חָמֵץ הוּא, דְּלֵיתֵי מַצָּה** – האם השיאור שהביא הוא חמץ [ועולה לו בתורת עשרה לחמי חמץ], כדי שיביא את השאר מצה. **אִי מַצָּה הוּא, דְּלֵיתֵי** – שיביא את השאר **חָמֵץ**. וכיון שכן, על כרחו צריך הוא להביא ארבעים חלות כשירות ודאי, ובזה הלא יצא ידי חובת נדרו, שהרי הביא הוא ארבעים חלות, ובנוסף הביא גם את העשר חלות העשויות שיאור.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּאָמַר 'חֲרֵי עָלַי** להביא (חלה) [**עֲשֶׂר חַלּוֹת**], מן החמץ או מן המצה, בשביל **לְפַטּוֹר** את החיוב להביא לחמים עם קרבן **תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי'**. ובאופן זה, אינו מתחייב בקרבן תודה ולחמה, ואינו צריך לצאת ידי חובה על ידי אותן חלות. מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף, הָא לָא יָדַע הַאי נַבְרָא** – בעל הקרבן, **אִי** – אם אותו שיאור שהביא עבורו הנודר, **חָמֵץ הוּא, דְּלֵיתֵי** – שיביא הוא עצמו [בעל הקרבן] את השאר **מַצָּה, אִי מַצָּה הוּא, דְּלֵיתֵי** – שיביא את השאר **חָמֵץ**. ומאחר שהנודר התחייב לפטור את פלוני מעשר חלות, ולא פטר אותו מכלום, שהרי מחמת הספק, יצטרך הוא להביא ארבעים חלות כשירות ודאי. ואם כן לא יצא הנודר ידי נדרו.

מסיקה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּלֹא אָמַר 'לְפַטּוֹר'** את תודתו של פלוני, אלא רק אמר 'הרי עלי להביא עשר חלות לתודתו של פלוני'. שבאופן זה הוא עצמו לא התחייב בקרבן תודה ולחמה, אלא רק התחייב להביא עשר חלות לצרף לתודת פלוני, והביא שיאור כזה. ואותו פלוני ודאי אינו יוצא ידי חובתו על ידי חלות אלו, ואף הנודר לא התחייב לפטור את פלוני מחלות תודה, אלא רק להביאם בלבד, שסבור היה שיוכלו להיקרב יחד עם החלות של בעל הקרבן. ובאופן זה יש להסתפק לענין **מֵיפַּק נַבְרָא** – יציאת הנודר **יְדֵי נִדְרוֹ**, האם שיאור זה נחשב ספק חמץ ספק מצה, **וְנָפִיק** – יוצא הוא ידי חובת נדרו, שהרי הביא דבר שהוא או חמץ או מצה. **אוֹ** ששיאור זה נחשב בריה בפני עצמו, **וּלֹא נָפִיק**.

מסיק רבי זירא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

משנה

אגב המשניות לעיל, ממשיך התנא לבאר דינים נוספים הכשרים באחד ופסולים בשני.

המשך בעמוד 107

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד ב

כשהראש והגוף היו בשני מקומות **לֹא בִּמְדִידָה עָסְקִינַן**, שהרי לענין מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מהיכן מודדים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים במדידת עגלה ערופה, אלא **בְּמֵת מִצְוָה קָנָה מְקוֹמוֹ** – בדין זה שמת מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקוברו שם **קָמִיפְלְגֵי, וְהָכִי קָאָמַר** התנא של המשנה, הרוג זה שנמצא, לענין **לְקוֹבְרוֹ, קָנָה מְקוֹמוֹ** שנמצא בו וקוברים אותו שם, **וְהֵיכָא דְּנִמְצָא רֹאשׁוֹ בִּמְקוֹם אֶחָד וְגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, מוֹלִיכִין הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף** וקוברים אותו במקום שנמצא הגוף, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, מוליכין **הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ** וקוברים אותו במקום שנמצא הראש. ומבארת הגמרא את טעם המחלוקת, **בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי, מַר** – רבי אליעזר **סָבַר, גּוּפֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ נָפִיל** – גופו של ההרוג במקום שעמד בו בשעת המכה שם נפל, ואילו **רֵישָׁא דְּנָאדֵי וְנָפִיל** – הראש דרכו לנוד ממקומו וליפול במקום אחר, ולכך קוברים אותו במקום הגוף, ששם היא נפילתו. **וּמַר** – רבי עקיבא **סָבַר, רֵישָׁא הֵיכָא דְּנָפִיל נָפִיל** – הראש דרכו ליפול במקום שהותז ונהרג, ואילו **גּוּפָא הוּא דְּרָהִיט אָזִיל** – הגוף דרכו לרוץ אחר שהוכה וליפול במקום אחר, ולכך קוברים אותו במקום הראש, ששם היא נפילתו.

שנינו במשנה, **מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין**, רבי אליעזר אומר מטיבורו, רבי עקיבא אומר מחוטמו. מבארת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי** התנאים שבמשנה, **מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, עִיקָּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ** – עיקר חיותו של האדם היא באפו, וממילא שם היא עיקר ההריגה שבו, ולכך מודדין מחוטמו. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, עִיקָּר חִיּוּתָא בְּטִיבּוּרֵיהּ** – עיקר חיותו של האדם היא בטיבורו, וממילא שם היא עיקר הריגתו, ולכך מודדין מטיבורו.

שואלת הגמרא, **לֵימָא** מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, **כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – תלויה במחלוקת תנאים אלו, ששנינו בברייתא, **מֵהֵיכָן הַוָּלָד נוֹצַר** – מתחיל להווצר במעי אמו, **מֵרֹאשׁוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי"** שפירושו, אתה יצרתני במעי אמי מראשי, ומנין ש'גוזי' הוא כינוי לראש, **וְאוֹמֵר, 'גָּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וְגוֹ"** שפירושו גזיזת שער הראש. **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, הוולד מתחיל להווצר **מִטִּיבּוּרוֹ, וּמְשַׁלֵּחַ שָׁרְשׁוֹ אֵילָךְ וְאֵילָךְ**, ואם כך נאמר, שרבי עקיבא שאמר שעיקר חיותו של אדם היא באפו, הוא משום שסבר כתנא קמא שתחילת יצירתו היא מראשו, ורבי אליעזר שאמר שעיקר חיותו של אדם היא בטיבורו, הוא משום שסבר כאבא שאול שתחילת יצירתו היא מטיבורו.

משיבה הגמרא, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שרבי עקיבא הסובר שמודדין מחוטמו סבר כשיטת **אַבָּא שָׁאוּל** שיצירת הולד היא מטבורו, **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל, אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, דְּכִי מִיתְּצַר וָלָד מִמְּצִיעֲתֵיהּ מִיתְּצַר** – שכשנוצר הוולד מאמציעתו נוצר, **אֲבָל לְעִנְיַן חִיּוּתָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** יודו שעיקר החיות **בְּאַפֵּיהּ הוּא, דִּכְתִיב, "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו וְגוֹ'"**.

עוד שנינו במשנה שיטה שלישית, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ**. מבארת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, כְּדִכְתִיב "לָתֵת אוֹתָךְ אֶל צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים"**, הרי שה'חללות' קרויה על שם הצואר, ובעניינו הלא נאמר 'אשר סביבות החלל'.

משנה. אחר שמדדו זקני הסנהדרין אל העיר הקרובה, **נִפְטְרוּ זִקְנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ לָהֶן, זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר** שנמצאת קרובה **מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעוֹל** – כלי שמניחים אותו על הבהמה כדי לכוון החרישה שתהיה כראוי, **וְאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לְנַחַל אֵיתָן**, ומהו **אֵיתָן, כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה** – שהוא בארץ סלע, שהיא קשה, ומכל מקום **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן כָּשֵׁר**, שלא נאמר איתן אלא למצוה. **וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִיץ** – בסכין גדול **מֵאֲחוֹרֶיהָ** ממול ערפה, **וּמְקוֹמָהּ** שנערפה בו **אָסוּר מִלִּזְרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד** בו לעולם, **וּמוּתָּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן, וּלְנַקֵּר** – לסתת **שָׁם אֲבָנִים** אחר העריפה, מכיון שאינם עבודת קרקע. **זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בְּמַיִם בִּמְקוֹם עֲרִיפָה שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים, 'יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ'**, תמה התנא, **וְכִי עַל דַּעְתֵּינוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָּמִים הֵן** שהוצרכו לומר 'ידינו לא שפכו את הדם', **אֶלָּא** 'ידינו לא שפכו' הכוונה, שלא גרמנו שישפך דמו, והיינו, **שֶׁלֹּא בָּא** ההרוג **עַל יָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ (בְּלֹא מָזוֹן)** שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג, ו'עינינו לא ראו' הכוונה, **וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ** ללכת לדרכו יחידי **(בְּלֹא לְוָיָיה)**,

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד אייר, תשי״ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל פ״נ שלו ע״ד בתו... תחי׳ וכבקשתו אזכירה לרפו״ק ולרפו״ש ואחכה לבשו״ט.

ישתדל להמציא לה ושתאכלם עכ״פ ד׳ זיתים של מיכלא דאסוותא (שהוא ג״כ) מיכלא דמהימנותא - אמונה (שהיא בחי׳ רגל בחי׳ בת) בהוי׳ ובמשה עבדו ובאתפשטותא דבכל דרא שבדורנו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה זי״ע - הנאפה על ידי לשכתו דוקא.

ויה״ר שמכאן ולהבא יראו השגחה פרטית רק בענינים של טוב הנראה והנגלה.

בברכה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה אייר, תשי״ח
ברוקלין
האברך הלל שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט״ל לעומר, בו שואל:

א) המבואר באגה״ק לרבנו הזקן סי׳ י״ט בפירוש מרז״ל חכם עדיף מנביא, שנבואה הוא ענין ראי׳ כמשל ראיית עין בשר גשמי ממש, משא״כ במדובר בענין מעלת החכמה, שהוא ענין של השגה - האם משה רבנו חוץ ממה שהי׳ רואה בנבואה, הי׳ משיג גם מדריגות אלו שהשיג האריז״ל.

כן הדבר.

ואף שלכאורה יש מקום לאמר גם אחרת, ובמכש״כ מנגלה דתורה, ע״ד המסופר מרז״ל (מנחות כט, ב) בכל זה האמת הוא שהשיג מדריגות האמורות, וכמ״ש בספרי קבלה ומבואר בתורת החסידות, שמדריגת משה רבינו היתה מדריגת החכמה דאצילות, ז.א. שהשיג בדרגא נעלית ביותר מצד ענין החכמה. אבל יש מקום לעיון בהנוגע למשיח, וראה רמב״ם הל׳ תשובה פרק ט׳ הלכה ב׳. תנחומא תולדות כ׳. יל״ש לישעי׳ נב, יג.

ואכ״מ.

ב) במ״ש שם באגה״ק סי׳ ט׳, בפירוש מאמר רז״ל תלמוד תורה שקול כנגד גמ״ח, משא״כ בעקבות משיחא - ושואל היאך נשתנה עצם החשיבות.

הנה הוא ע״ד החילוק בענין מצוה שזמנה עובר ומצוה שא״א לעשותה ע״י אחרים, שמובן כשהזמן קרוב לסיומו או כשאין אחרים משתנה חשיבות המצוה.

אף שאין מזכיר עד״ז תקותי שיש לו קביעות עתים בלימוד תורת החסידות לעתים קרובות, ויהי רצון שתהי׳ הקביעות מתאים לפתגם רבנו הזקן, בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) לא רק קביעות בזמן, אלא גם קביעות בנפש, והוא העיקר.

בטח יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ״פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ה אייר, תשי״ח
ברוקלין

הרה״ג וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה דוד שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתב כת״ר מיום ד׳, בו נוגע בשאלה אשר דשו בה רבים, בנדון זמן מוצש״ק, ומסיים שמשו״ע סי׳ רצ״ג סעיף א׳ נראה, שצריך להמתין ע״ב רגעים.

והנה ידוע פסק דין רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) שאין זמן המתנה האמור שוה במשך כל השנה ובכל המקומות, עיין סדר הכנסת שבת לרבנו הזקן הנדפס בסידורי, שלכן בכל מקום יש לדעת החשבון מתאים להאופק שלו, וגם בזה חילוק בזמן השנה עצמה.

מה שראיתי נוהגים כאן, בנ.י. הוא לחכות לערך חמשים רגעים לאחרי השקיעה, אבל מובן שאיני אחראי בזה, ובכלל הרי ידוע מעלת המאחר במוצש״ק אלא שבבית הכנסת צריך להיות באופן שרוב הצבור יכולים לעמוד, ופשוט שזהו בהנוגע להידור אבל לא בהאסור ע״פ דין והרי גדולה שבת ששקולה כנגד כל המצות.

בכבוד ובברכה לבריאות הנכונה ולבשו״ט בענינים הכללים ובענינים הפרטים אשר הא בהא תליא.

ב״ה, כ״ה אייר, תשי״ח
ברוקלין

המשתתפות באסיפת יסוד וארגון
אגודת נשי ובנות חב״ד, בניו הייוועץ
ה׳ עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

נעם לי להודע מהרבנית מרת רבקה תחי׳ העכט אשר נתאספו לתכלית האמורה וההחלטה לסדר מלוה מלכה ולהזמין אלי׳ נשי ישראל מחוג יותר רחב, ועל ידי זה להרחיב ולפרסם אגודתן וכן המטרות שלה.

ויהי רצון אשר חפץ ה׳ בידן יצליח להפיץ היהדות המסורה בחוגים ההולכים ומתרחבים, הפצה חדורה אור וחום חסידותי, שעל ידי זה גם תתרבה ההצלחה, והרי ידוע פתגם רבנו הזקן, מייסד תורת חסידות חב״ד, אשר שיטה זו אינה רק בשביל חוגים מסוימים בעמנו בני ישראל, כ״א שייכת היא לכל העם כולו.

אלא שככל ענין שבקדושה הסדר הוא צעד אחר צעד וכלשון הכתוב בהנוגע לגירוש הרע ונצחון הטוב, מעט מעט אגרשנו.

ויהי רצון שתעשינה כל הנ״ל בשמחה ובטוב לבב מתוך בריאות הנכונה של כל אחת מהן הן ובני ביתן שי׳.

בברכה לבשו״ט ולהצלחה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

ט קוֹשְׁרִים חֶבֶל[עט] בִּפְנֵי הַפָּרָה בְּרֹחַב הַפֶּתַח בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵצֵא, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְמָא, שֶׁעָשׂוּי לְהַתִּירוֹ תָּדִיר לְהוֹצִיא הַבְּהֵמָה לְהַשְׁקוֹתָהּ.

וַאֲפִלּוּ לִקְשׁוֹר בְּשַׁבָּת שְׁנֵי רָאשֵׁי הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַפֶּתַח, שֶׁלֹּא הָיָה תָּלוּי כְּלָל בַּפֶּתַח מֵאֶתְמוֹל - מֻתָּר, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְבַטֵּל רֹאשׁ אֶחָד שֶׁיְּהֵא קָשׁוּר לְעוֹלָם וְיוֹצִיא הַבְּהֵמָה בְּהַתָּרַת רֹאשׁ הַשֵּׁנִי בִּלְבַד, אֶלָּא לִפְעָמִים יַתִּיר רֹאשׁ זֶה וְלִפְעָמִים יַתִּיר זֶה[פ]. אֲבָל אִם בֶּאֱמֶת מְבַטֵּל רֹאשׁ אֶחָד - אָסוּר:

חלק ב, סימן שיז דִּין קְשִׁירָה וַעֲנִיבָה בְּשַׁבָּת סְעִיף ט:

ביאורי הלכה

עט] קושרים חבל – בקשר ועניבה על גביו או בקשר רפוי[106].

פ] יתיר זה – דרך העולם שלא לבטל אחד מן הראשים לגמרי אלא להתיר לפעמים את זה ולפעמים את זה, ואף שידוע לנו שלא יתיר אחד מן הראשים באותו היום - מותר[107].

ציונים והוספות

106) קצות השלחן סי' קכג בדה"ש ס"ק יב: דבקשר מהודק בוודאי אסור דהוי מעשה אומן, ובסעיף הקודם גבי קשירת חבל בדלי שאינו קבוע בבור כ' אדמו"ר ובלבד שלא יהא הקשר מעשה אומן, וגבי קשירת חבל בפני הפרה לא הזכיר כלל שלא יהא מעשה אומן, וצ"ל דבקשירת חבל בפני הפרה בלאו הכי אין הדרך להדק הקשר היטב כיון שצריך להתירו בכל פעם ואם יקשרנו בחוזק יהא קשה להתירו אח"כ, אבל בקושר חבל בדלי יש לחוש שיהדק הקשר מחשש שלא יפול ממנו הדלי בשעת שאיבת המים ע"כ הוצרך לכתוב שלא יהא הקשר מעשה אומן. ע"כ. וכנראה כוונתו לקושר דלי בבור דלעיל ס"ח, אבל קושר חבל לדלי ראה לעיל הערה קה. עוד יש להעיר, שקשר הקשור בפתח בחבל מתאים מספיק גם קשר אחד כדי למנוע מהפרה לצאת, ואינו דומה לב' חוטים הנקשרים זה בזה שקשר אחד לא מחזיק כלל וכדלעיל הערה מט.

107) הקושר קשר שדרך העולם להתירו בכל יום (כפי שהוא בנדו"ד בבהמה שמוציאים להשקותה בכל יום) מותר לקשרו ב'סתם' אם לפעמים הוא נוהג להתירו באותו יום, גם אם פעמים רבות לא מתירו באותו יום (כדלעיל סעיף א), ומחדש כאן שהיתר זה אפילו ידוע בבירור (וכן דרך העולם) שלא יתיר את אחד הראשים באותו יום, ודי בכך שיש ספק על כל אחד מן הראשים שמא יתירו היום כדרכו לפעמים.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ברכת המזון ~

~ יום ראשון ~

חלק א' סימן קצ שתיית היין אחר הברכה ודיניו:

ד אע"פ ששתיית כוס של ברכה מעכבת אין מעכב שישתה המברך בעצמו אלא די בשתיית אחר ואפילו מטעים ממנו לתינוק (כמלא לוגמיו של תינוק) יצא ידי חובה (ששיעור מלא לוגמיו הוא בכל אדם לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו) אע"פ שהתינוק אינו מחויב בדבר אין בכך כלום לפי שגם על המברך לא חל החיוב כלל שלא חייבוהו אלא לומר שירה על היין שישתה ממנו איזה אדם מישראל שיהיה שתיה שהיא חשובה הנאה לו (ואפילו תינוק בן יומו).

ומכל מקום לכתחלה צריך להטעים לתינוק גדול קצת שהגיע לכלל חינוך ברכת הנהנין כדי שיוכל לברך ברכת היין ולא תהא ברכתו לבטלה מפני שהתינוק שומעה ממנו ומברך ושותה משא"כ אם יטעים לקטן שלא הגיע לחינוך יפסיד ברכת היין שלא יוכל לאמרה אע"פ שאינה מעכבת.

(אבל רשאי הוא להטעים לגדול שיברך בעצמו ברכת היין אם הוא אינו שותה יין מפני ששונא אותו או משום נדר אבל מי שהוא שותה יין מצוה מן המובחר שיטעום בעצמו וכן לכל המסובים שזימן עליהם אך א"צ לכל אחד ואחד כמלא לוגמיו אלא די בטעימה כל שהוא).

ויש אומרים שכל דבר הטעון כוס חוץ מקידוש לא הצריכו לטעום ממנו אלא משום שלא יהא גנאי לברכת היין שיאמרו שלא לצורך הוא ברכה זו ונראית כברכה לבטלה אבל באמת הוא לצורך שכך תקנו חכמים בכל שירה הנאמרת על היין שיסדרו אותה אצל ברכת היין שהוא עיקר שירה המיוחדת ליין לפיכך רשאי לברך ברכת היין ולהטעים לקטן אע"פ שלא הגיע לחינוך ברכות ואפילו אינו יודע לדבר שכיון שהטעימה אינה אלא משום גנאי דיה בתינוק קטן כזה.

וכן נוהגין במילה שביום הכיפורים הואיל ואי אפשר בענין אחר כמ"ש בסי' תרכ"א אבל במקום שאפשר כגון קידוש שבבית הכנסת בשבת ויום טוב יש לחוש לסברא הראשונה להטעים לקטן שהגיע לחינוך ברכה כמו שיתבאר בסי' רס"ט.

(אבל קידוש שבבית שאדם יוצא בו ידי חובתו יש אומרים אפילו לפי סברא האחרונה שלא די במה שיטעים לתינוק ולא אפילו שיטעים לגדול אלא המקדש בעצמו צריך לטעום כמלא לוגמיו ואם לאו לא יצא משום שנאמר זכור את יום השבת לקדשו ואמרו חכמים זכרהו על היין כלומר על שתיית היין לכבוד היום לפיכך המזכירו על היין הוא המקדש שותה ממנו בעצמו וראוי לחוש לזה לכתחלה כמ"ש בסי' רע"א).

~ יום שני ~

ולפי סברא זו שתקנת חכמים הוא בכל דבר הטעון כוס שיסדרו אותו על ברכת היין א"כ מי שאינו שותה יין אי אפשר לו לברך ברכת המזון על הכוס אלא א"כ יטעים ממנו לקטן שהגיע לחינוך אבל לא לגדול שיברך בעצמו לפי שהמברך ברכת המזון הוא בעצמו צריך לברך ברכת היין לפי סברא זו והוא אינו רשאי לברך ברכת היין לחבירו אף להאומרים שברכת המזון טעונה כוס שלדבריהם ברכת היין היא חובה כברכת המצות שאדם יכול להוציא חבירו ידי חובתו כמ"ש בסי' קס"ז מכל מקום כיון שחבירו יכול לברך בעצמו אין לאחר לברך לו (אבל בקידוש והבדלה רשאי שכיון שצריך לברך ברכת קידוש והבדלה בשביל עצמו יכול לומר גם ברכת היין שנתקנה קודם ברכת קידוש והבדלה כמ"ש בסימן ער"ב).

(ומכל מקום מי שבמצותיו חפץ מאד לברך ברכת המזון בזימון על הכוס יוכל לסמוך על סברא הראשונה להקל בדברי סופרים.

וכן בהבדלה אם לא טעם כמלא לוגמיו א"צ לחזור ולהבדיל שספק ברכות של דבריהם להקל כסברא האחרונה):

ה אע"פ שמצוה מן המובחר שכל המסובים יטעמו מכוס של ברכה א"צ לטעום מכוס המברך אלא יכול כל אחד ליתן כוסו לפניו ויותר טוב לעשות כן אם אפשר לפי שכוס המברך הוא פגום לאחר ששתה ממנו המברך.

ואף שאפשר לתקנו ע"י שיוסיפו בו יין לשתות כל אחד ואחד מהמסובין מכל מקום יותר טוב שיטעימו מיין של ברכה שכשיש לפני כל אחד ואחד כוסו בשעת ברכת המזון הרי כולם הן כוסות של ברכה כמו כוס המברך.

ואם לפני המסובין הן כוסות ריקנים יכול ליתן מכוס הברכה מעט לכל כוס וכוס שלהם אחר שבירך בורא פרי הגפן קודם שתייתו כדי שיטעימו מכוס שאינו פגום ואין בזה משום הפסק בין ברכה לשתיה כיון שהוא לצורך שתיית המסובים ומה שהוא מברך הוא כאלו הם מברכים שהרי הם יוצאים בברכתו וכן אם כוסות שלפניהם מלאים אלא שהם פגומים יכול לשפוך מכוס שלו לתקנם קודם שישתה.

וכיון שהם זקוקים לכוסו אין להם לטעום עד שיטעום הוא כמו שנתבאר בסי' קס"ז אבל אם אינם זקוקים לכוסו שכוסות שלהם מלאים ואינן פגומים יכולים לטעום קודם שיטעום הוא:

~ יום שלישי ~

ו אע"פ שטעימת כוס של ברכה די בכמלא לוגמיו בכוס של ברכת המזון טוב לשתות רביעית לצאת מידי ספק ברכה אחרונה שכמלא לוגמיו באדם בינוני הוא רוב רביעית שהוא יותר מכזית ומכזית עד רביעית יש מסתפקים אם צריך לברך ברכה אחרונה כמ"ש בסי' ר"[י].

ויותר מרביעית א"צ לשתות אף אם הוא אדם גדול שכמלא לוגמיו הוא יותר מרביעית.

ומצוה לגמוע גמיעות גסות משום חיבוב מצוה:

ז אם דעתו לשתות עוד לא יברך ברכה אחרונה עד לבסוף והוא שדעתו לשתות עוד מיד שאל"כ יש לחוש שמא יתעכל מה ששתה כמו שנתבאר בסימן קפ"ד ואם היה בדעתו לשתות מיד וטעה וביך ברכה אחרונה א"צ לברך ברכה ראשונה כיון שהיה בדעתו לשתות עוד וביך בטעות אבל אם ביך במתכוין אע"פ שדעתו לשתות עוד צריך לברך ברכה ראשונה שכל ברכה אחרונה היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה ומפסקת הואיל ואי אפשר לשתות בעודו מברך כמו שנתבאר למעלה:

ח אע"פ שכל המסובים יוצאים בברכת היין שביך המברך ברכת המזון שהוא מתכוין להוציאם ידי חובתן ואף שיש

איזה שהות עד שיגיע הכוס לכל אחד ואחד אין בזה משום הפסק כל שלא הפסיק בדיבור מכל מקום בסעודה גדולה שהמסובים רבים ואין יודעים עד היכן יגיע כוס של ברכת המזון הרי כל אחד מהמסופקים אם יגיע לו צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן לעצמו מפני שהוא כנמלך מפני שבשעת שמיעתו ברכת המברך לא ידע אם יגיע לו ואם נתכוין בשמיעתו שאם יגיע לו שיצא ידי חובתו בשמיעה זו יצא וא"צ לחזור ולברך לעצמו:

~ יום רביעי ~

חלק א' סימן קצא אם הפועלים מחוייבים לברך וכו סעיף אחד:

א פועלים שכירי יום העושים מלאכה אצל בעל הבית מקצרין בברכת המזון כדי שלא לבטל ממלאכת בעל הבית שבשעת ברכת המזון אי אפשר לעסוק במלאכה כמ"ש בסי' קפ"ג כיצד ברכה ראשונה כתיקונה שנייה פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ מפני שברכת הארץ ובונה ירושלים הן דומות לכן כוללן בברכה אחת שמנין הברכות אינן מן התורה כי בברכה אחת שכולל בה מעין שלשתן יוצא ידי חובתו מן התורה כמו שנתבאר בסימן קס"ח אלא משה ויהושע ודוד ושלמה תקנו מטבע שלשתן ומשום ביטול מלאכת בעל הבית הקילו וברכה רביעית שעיקרה מדברי סופרים אין הפועלים אומרים אותה כלל בין שמברכין בין ששומעין מפי אחר המזמן ומברך ברכת המזון כתיקונה הרי הן עומדין למלאכתם כשחותם ברכת ירושלים.

במה דברים אמורים כשנוטלים שכר על מלאכתם מלבד סעודתן אבל אם אין נוטלים שכר אלא הסעודה שאוכלים לבד מברכין כל הד' ברכות כתיקונן וכן אם בעל הבית מיסב עמהם בסעודה אף על פי שנוטלים שכר מלבד הסעודה מברכין כל ד' ברכות.

ועכשיו לעולם מברכין כל ד' ברכות לפי שאין דרך בני אדם להקפיד בכך ומן הסתם על דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הד' ברכות:

חלק א' סימן קצב ברכת זימון בשלשה או בעשרה:

א כבר נתבאר בסי' קס"ז שברכת הנהנין אינה דומה לברכת המצות שאחד מוציא חבירו בברכתו אבל בברכת הנהנין מי שנהנה הוא מברך בעצמו על הנאתו ואין חבירו פוטרו אלא א"כ נקבעו יחד בדבר שקביעות מועלת בו שדרכו בכך שקביעותם מצרפתם להיות נחשבים כגוף אחד וברכה אחת לכולם.

במה דברים אמורים בברכה ראשונה שדעתם להתחבר ולקבוע עצמן לאכול יחד אבל בברכה אחרונה כיון שכבר אכלו והם מתפרדים זה מזה אינן מצטרפין זה עם זה להחשב כגוף אחד שיפטרו בברכה אחת מהם אלא א"כ הם משלשה ולמעלה שיש שבח וקלוס יותר כשמצטרפין לברכה אחת לפי שהם ראוים לזמן כלומר להזדמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים.

ואומר אחד מהם נברך שאכלנו משלו והשנים אומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

ואם הם ג' בלא המברך יכול לומר ברכו שאכלנו משלו כיון שהם ראוים לברך בלשון רבים בלעדו ומכל מקום יותר טוב לומר נברך שלא להוציא עצמו מכלל המברכים ואע"פ שאמר נברך צריך הוא לחזור ולהכנים עצמו לכלל המברכים לגמור ולחזור ולומר אחריהם ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ואח"כ מתחיל ברוך א"י אמ"ה וכו'.

ומי שאומר גם בראשונה ובטובו חיינו אין מוחין אותו:

~ יום חמישי ~

ב יש נוהגין להוסיף ברוך הוא וברוך שמו קודם שמתחילין בא"י אמ"ה הזן וכו' והוא תוספת על ברכת הזימון אבל כשמברך ביחיד אין מקום לאמרו (וגם בזימון אומרו המזמן לבדו ולא המסובין).

(וגם כשהמזמן אומר בא"י אמ"ה כו' אין להם לומר ברוך הוא וברוך שמו אלא ישתקו וישמעו כמ"ש בסי' קכ"ד או יאמרו עמו מלה במלה כמ"ש בסי' קפ"ג).

ויש אומרים שאחר שחזר המברך ברוך שאכלנו יענו המסובין אמן אחריו כי בכאן נשלמה ברכת הזימון.

ויש אומרים שלא אמרו לענות אחר ברוך שאכלנו אלא באחד מן השוק שנכנס אצל חבורה כשעונין ברוך שאכלנו והוא שומע מן המסובין ולא אחר ברוך שאכלנו של המברך וכן כשבא אצלם בשעה שאומר המברך נברך שאכלנו א"צ לענות אחר ברוך שאכלנו של המסובין אלא די במה שעונה ברוך ומבורך אחר נברך של המברך כמו שיתבאר בסי' קצ"ח ואע"פ שהשומע ברכה אחת ב' פעמים חייב לענות ב' פעמים מכל מקום כיון שברוך שאכלנו היא ענייה על נברך והוא ענה כבר אחר נברך מה שראוי לו לענות שוב א"צ לענות אחר ענייתם אע"פ שלא ענה כענייתם וגם אינה ענייה גמורה על אמירת המברך שהוא אומר נברך שאכלנו וזה אינו עונה ברוך שאכלנו כל שכן שהמסובין שענו ברוך שאכלנו שאינם צריכים לחזור ולענות אחר המברך שחוזר ועונה כענייתם וכן המנהג.

ולדברי הכל המברך אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו של המסובין כיון שחוזר לומר בפיו אחריהם מיד מה שאמרו הם.

(וכן הדין בכל זה בעניית ברכו בבית הכנסת):

ג אם הם עשרה חייבים להזכיר השם בברכת הזימון שהמברך אומר נברך אלהינו שאכלנו משלו והם עונין אחריו ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

ואין לומר נברך לאלהינו כי לא מצינו במקרא למ"ד אלא אצל שיר והודאה כמו שירו לה' הודו לה' אבל בברכה נאמר במקהלות ברכו אלהים וגו' ברכו עמים אלהינו וגו' ורבים כמותם כולם בלא למ"ד.

ומעשרה ולמעלה אפי' הם אלף או ריבוא כך הם מברכים:

~ יום שישי ~

ד כל המשנה מזה הנוסח כגון שאומר נברך על המזון שאכלנו משלו או שאומר נברך למי שאכלנו משלו הרי זה בור שכשאומר נברך על המזון נראה כמברך למזון וכשאומר למי שאכלנו משמע שמרובים הם זה זן את זה וזה את זה ולפי דבריו מברך את בעל הבית משא"כ שאכלנו משלו סתם משמע שהוא יחידי שהכל אוכלים משלו ומה שאומרים בהגדה למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו זהו לפי שבנסים אי אפשר לטעות שעושה נסים זולתי הקב"ה משא"כ בברכה אפשר לטעות שמברך את בעל הבית וכשהם עשרה כיון שמזכירין את השם אין מקום לטעות שמברכין המזון ויכול לומר נברך אלהינו על המזון שאכלנו אבל לא למי שאכלנו כי לא יהיה פירוש לדבריו כלל ואף אם יאמר מי שאכלנו הרי זה בורות כי מה סימן צריך לתת:

ה וכן האומר במקום ובטובו חיינו ומטובו חיינו או ובטובו חיים ה"ז בור שמטובו משמע דבר מועט וממעט בתגמוליו של מקום ומה שאומרים שבענו מטובך זהו בשאלה שהשואל שואל דבר מועט כעני בפתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה ובטובו חיים משמע שאר העולם חיים ולא הוא ומוציא עצמו מן הכלל:

ו אם טעה המזמן בעשרה והעונים ולא הזכירו את השם בברכת הזימון אינם יכולים לחזור ולזמן בשם כיון שכבר יצאו ידי חובת זימון אלא שבטלו מצות הזכרת השם ומעוות שלא יוכל לתקן הוא אבל אם עדיין לא ענו אחריו כיון שלא נתקיימה עדיין מצות זימון יחזור המברך ויזמן בשם ואחר כך יענו אחריו:

ז בזוהר הזהירו לומר בפיו קודם ברכת המזון תן לנו הכוס ונברך או באו ונברך לפי שכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה עובר לעשייתו כדי להמשיך הקדושה ולהעביר מה שכנגדה ומזה נוהגים לומר בלשון אשכנז (רבותי מי"ר וועלי"ן בענטשי"ן) והם עונין יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם:

~ שבת קודש ~

חלק א' סימן קצג אם מצטרפין לזימון אם לאו:

א שנים שאכלו כאחת אם נקבעו בקביעות המועלת לצרף לזימון בשלשה אע"פ ששנים אין ראוים לזימון ולכן צריך כל אחד לברך לעצמו לכתחלה מכל מקום אם אחד יודע לברך והשני אינו יודע מברך היודע ומוציא מי שאינו יודע.

וצריך לכוין מלה במלה לכל מה שיאמר המברך והמברך צריך לכוין להוציאו ידי חובתו.

ואם צריך שיהיה העם הארץ מבין בלשון הקודש נתבאר בסימן קפ"ה:

ב איזו היא קביעות המצטרפת לזימון כשהסיבו על המטות או שישבו בשולחן אחד או בלא שולחן במפה אחת בזמן הזה שאין לנו הסיבה או שקבעו [חסר]:

חלק א' סימן קצד שלשה שאכלו כאחד ונפרדו לענין הזימון ומה דינן:

א שלשה שאכלו כאחת ושכחו ובירך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן שאין זימון למפרע וכן אם בירכו שנים מהם אין השלישי יכול לזמן עמהם אבל אם אחד מהם שכח ובירך לעצמו יכולים השנים האחרים לזמן עמו ויכול לענות ברוך שאכלנו אף על פי שלא אכל כלום אחר שבירך ברכת המזון מפני שכבר נצטרף עמהם באכילתו קודם שבירך ברכת המזון ואף על פי שכבר בירך אחר אכילתו אין בכך כלום להאומרים שאם שנים אכלו פת השלישי מצטרף עמהם לזימון אפילו לא אכל עמהם פת אלא ירק ולא נתחייב בברכת המזון כלל כמ"ש בסימן קצ"ז.

ואף על פי שהאוכל ירק ומברך אחריו ברכה אחרונה שוב אינו מצטרף לזימון מפני שכבר נסתלק מהם מכל מקום כאן שאכל פת ונקבע עמהם לא נסתלק מהם בברכתו לעצמו לענין שלא יוכלו האחרים לזמן עמו.

ואפי' להאומרים שאין מצטרף לג' אלא א"כ אכל כזית פת ויש לחוש לדבריהם לכתחלה כמו שיתבאר שם מכל מקום כאן הרי כבר אכל פת עמהם ונצטרף עמהם לזימון אלא שמפני שכבר בירך לעצמו בטל הזימון ממנו מפני שאין זימון למפרע ולכן לא בטל אלא ממנו אבל לא מהאחרים שלא בירכו עדיין לפיכך הם יוצאים ידי זימון אבל הוא אינו יוצא.

ואם האחד לא בירך לעצמו אלא זימן עם שנים אחרים אינו מצטרף עם השנים שאכלו עמו ואין יכולים לזמן עמו:

~ 'לקוטי תורה' פרשת נשא - הפרשה החסידית ~

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן

"נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וְגוֹ'" (בַּמִּדְבָּר ד, כב):

יֵשׁ לְהָבִין, לָמָּה נֶאֱמַר בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם"?

וְגַם, מַה שֶּׁכָּתוּב בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן דַּוְקָא (בַּמִּדְבָּר ד, כז): "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי" וְלֹא נֶאֱמַר כֵּן בִּבְנֵי קְהָת וּמְרָרִי.

אַךְ הִנֵּה, תְּחִלָּה צָרִיךְ לְהָבִין כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן וּנְסִיעָתָם בַּמִּדְבָּר:

דְּהִנֵּה, שֹׁרֶשׁ טַעַם נְסִיעָתָם בַּמִּדְבָּר עִם הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו הָיָה כְּדֵי לְהַכְנִיעַ כֹּחַ יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, שֶׁשֹּׁרֶשׁ יְנִיקָתָם הוּא בַּמִּדְבָּר דַּוְקָא. וּלְכָךְ בַּמִּדְבָּר אֵין שָׁם גִּידּוּל צֶמַח וְדֶשֶׁא כְּלָל אֶלָּא שִׁמְמוֹן בִּלְבָד, כִּי הַהַשְׁפָּעָה הִיא מִסִּטְרָא־דִּקְדוּשָׁה דַּוְקָא, "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם" (נְחֶמְיָה ט, ו). וּכְתִיב (תְּהִלִּים יא, ז וְעוֹד): "צַדִּיק ה'", פֵּירוּשׁ "צַדִּיק" – שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ וּבַעַל צְדָקָה. וְכֵן בְּכָל סִטְרָא־דִּקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ.

וְהִנֵּה, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, הַחֶסֶד נִמְשָׁךְ מִצַּד "הַגְּדוּלָּה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמה, ח): "אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד". וּבְכָל סִטְרָא־דִּקְדוּשָׁה, הַחֶסֶד נִמְשָׁךְ מִצַּד הַבִּיטּוּל שֶׁבָּטֵל לַה' וְנֶחְשַׁב לְאַיִן וָאֶפֶס בְּעֵינָיו, לָכֵן רָאוּי לִיתֵּן לְזוּלָתוֹ שֶׁהוּא חָשׁוּב יוֹתֵר. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית יח, כז): "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". וּלְפִיכָךְ הָיָה עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי אָדָם כו'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִי שֶׁהוּא 'יֵשׁ' וְ'דָבָר' וְאֵינוֹ בָּטֵל, צָרִיךְ הַכֹּל לְגַרְמִיהּ, וְאֵינוֹ בְּחִינַת מַשְׁפִּיעַ. וְלָכֵן בַּמִּדְבָּר הֵם "נָחָשׁ, שָׂרָף, וְעַקְרָב" (דְּבָרִים ח, טו) – ג' קְלִיפּוֹת, שֶׁשָּׁם מְקוֹר הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁהֵם יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, וְאֵין בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, לָכֵן אֵין מִמֶּנּוּ שׁוּם הַשְׁפָּעָה.

וְהִנֵּה לְכָךְ הָיָה נְסִיעַת הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כְּדֵי לְהַכְנִיעַ אֶת הַמִּדְבָּר. וּלְכָךְ נָשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּמ"ב מַסָּעוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם מ"ב. וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי גִּילּוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן כְּשֶׁנָּשְׂאוּ אוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר, מִמֵּילָא נִכְנְעוּ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים סח, ג): "כְּהִמֵּס דּוֹנַג וְגוֹ'"[1]. וְתוֹעֶלֶת הַכְנָעָה זוֹ הָיְתָה עִנְיַן הֲכָנָה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת גִּילּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם הַשֵּׁפֵל שֶׁלָּנוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה): "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגוֹ'", שֶׁעַל יְדֵי שֶׁנִּכְנַע תְּחִלָּה מְקוֹר הַהֶסְתֵּר וְהַיֵּשׁ, יוּכַל לִהְיוֹת בּוֹ אַחַר כַּךְ הַגִּילּוּי לֶעָתִיד־לָבֹא.

[וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן שֶׁבַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת "אִתְכַּפְיָא", בִּכְדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת וּמִדְרֵגַת "אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא". וּכְלִי בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא תְּחִלָּה, לֹא יוּכַל לָבֹא לִבְחִינַת "אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא כו'". כְּמוֹ כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה, כְּדֵי שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּילּוּי אֱלֹקוּת מַמָּשׁ בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁיְּהַפֵּךְ הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה יד, ז): "לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר" – לְכָךְ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת הַכְנָעַת הַמִּדְבָּר כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי", בְּעִנְיָן אַחֵר – שֶׁעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ כֹּחַ בְּיַד הָאָדָם לְהַכְנִיעַ הַגּוּף שֶׁלּוֹ כו'].

וְעִנְיָן הַגִּילּוּי הַזֶּה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא: כִּי הִנֵּה בֶּאֱמֶת הֲרֵי קַמִּיהּ, עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵין שׁוּם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם כְּלָל. כִּי "קַמִּיהּ, כּוּלָּא – כְּלָא חֲשִׁיבִי", וְאֵין שִׁינּוּי כְּלָל בֵּין קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לְאַחַר הַבְּרִיאָה. כִּי גַּם עַתָּה הוּא אֶחָד, יָחִיד וּמְיוּחָד כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁכָּל עִיקַּר הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים יֵשׁ מֵאַיִן הוּא רַק מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" (תְּהִלִּים לג, ו).

וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַדִּבּוּר בָּאָדָם, שֶׁהוּא בָּטֵל וְטָפֵל לְגַבֵּי הַמַּחְשָׁבָה, וּבִלְתִּי תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל וּכְלָל. רַק אֵצֶל הַשּׁוֹמֵעַ הוּא שֶׁהַדִּבּוּר נִתְפָּס לְיֵשׁ וְדָבָר. וְכָךְ לְמַעְלָה, בְּחִינַת "אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר", "בִּיו"ד מַאֲמָרוֹת" – לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים מֵהֶם "יֵשׁ מֵאַיִן" – הֵם בִּבְחִינַת "יֵשׁ". אֲבָל לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הֵם בְּטֵלִים כְּ"לָא". וּלְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, נִרְאָה הָעוֹלָם לִבְחִינַת "יֵשׁ" וְ"דָבָר" לְעֵינֵינוּ, אֲבָל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם כְּלָל.

וְעַל כֵּן, לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּבוֹד ה', שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילּוּי עַצְמִיּוּת אֱלֹקוּת, אַזַּי מִמֵּילָא לֹא יַסְתִּיר שׁוּם הֶסְתֵּר כְּלָל, וְיִהְיֶה גִּילּוּי אֱלֹקוּת גַּם בַּעֲשִׂיָּה, עַד שֶׁיִּרְאוּ כָּל בָּשָׂר, אֲפִילּוּ בְּהַשָּׂגַת שִׁכְלוֹ הַגַּשְׁמִיּוּת. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי זֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר - לְהַכְנִיעַ אוֹתוֹ כַּנַּ"ל.

1. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי"].

ב וְהִנֵּה, זֶה הָיָה עִנְיָן נִסִּיעַת הַמִּשְׁכָּן בְּפוֹעַל מַמָּשׁ – בִּבְחִינַת "עוֹלָם". וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת בִּבְחִינַת "נֶפֶשׁ". כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מִשְׁכָּן בִּפְרָט בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבּוֹ – הַכֹּל יֵשׁ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם.

דְּהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת כה, ח): "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". וְאָמְרוּ רַז"ל: "בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא בְּתוֹכָם". לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּחִינַת מִשְׁכָּן בְּנַפְשׁוֹ. וְהַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּילוּי אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, בְּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, כְּשֶׁיִּהְיֶה לְבָבוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים נא, יב): "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים כו'".

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כד, ד): "וּבַר לֵבָב כו'": דְּכַאֲשֶׁר לְבָבוֹ טָהוֹר מִכָּל סִיג, "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ" (שְׁמוֹת כב, יט), אֲזַי נִקְרָא מִשְׁכָּן – לִשְׁכּוֹן בּוֹ גִּילוּי אוֹר ה'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כד, ד־ה): "נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב כו' יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה'". דְּפֵירוּשׁ 'בְּרָכָה', הוּא הַמְשָׁכַת גִּילוּי אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ כו'[2]. וְעַל יְדֵי זֶה, יִדְחֶה וַיְכַנִּיעַ גַּם כֵּן הַהֶסְתֵּר שֶׁל נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית הַמַּסְתִּיר וּמַבְדִּיל, וְנִרְאֶה לוֹ הָעוֹלָם לִבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, וְהַיְינוּ מִפְּנֵי גַּסּוּת חוֹמֶר נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית.

אֲבָל כְּשֶׁלְּבָבוֹ זַךְ וּבָרוּר, יִרְאֶה בְּעַיִן שִׂכְלוֹ אֵיךְ שֶׁאֵין מַסְתִּיר בֶּאֱמֶת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה דְּ"קַמִּיהּ – כְּלָא כו'", כִּי עַל יְדֵי זַכּוּת לִבּוֹ נִמְשָׁךְ גִּילוּי אֱלֹקוּת גַּם בִּבְחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם שֶׁלֹּא יַסְתִּיר.

וְזֶהוּ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִסִּיעַת הַמִּשְׁכָּן בִּבְחִינַת מִדְבָּר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיָה מַכְנִיעַ אֶת הַמִּדְבָּר כו' – וְכָךְ הוּא בַּנֶּפֶשׁ עַכְשָׁיו – הַכְנָעַת הַיֵּצֶר הָרָע, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת מִדְבָּר, שֶׁהוּא "אֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (יִרְמְיָהוּ ב, ב). דְּהַיְינוּ, הַמַּעֲשִׂים וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּחְשָׁבוֹת אֲשֶׁר "לֹא לַה' הֵמָּה כו'" (יִרְמְיָהוּ ה, י).

וְזֶהוּ "אֲשֶׁר "לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם" (יִרְמְיָהוּ ב, ו), פֵּירוּשׁ: "אָדָם" הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם כו'" - "לֹא יָשַׁב שָׁם", כִּי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (שְׁמוֹת כה, ח) כְּתִיב[3], וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְהַכְנִיעַ בְּחִינַת מִדְבָּר זֶה, שֶׁהוּא הַיֵּצֶר הָרָע. וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת גִּילוּי אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ.

[וּבְמָקוֹם אַחֵר נִתְבָּאֵר, בְּעִנְיָן "בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים – כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה": שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַהַמְשָׁכָה לְפִי הַהַעֲלָאָה, אֶלָּא אַדְרַבָּה, תְּחִלָּה יִהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, דְּהַיְינוּ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב יִהְיֶה אֲפִילּוּ קוֹדֶם לְ"סוּר מֵרָע" בְּדִקּוּת, וְלֹא יַמְתִּין בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" עַד שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּה "סוּר מֵרָע" בְּתַכְלִית.

וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב", אֲזַי מִמֵּילָא יִפְלוּ כָּל הַחִיצוֹנִים. כִּי "מְעַט אוֹר, דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחוֹשֶׁךְ", וְיָבוֹא לְ"סוּר מֵרָע" בְּתַכְלִית כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיָן מַסָּעוֹת הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר – שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת גִּילוּי אֱלֹקוּת, מִמֵּילָא נִכְנְעוּ הַקְּלִיפּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בַּמִּדְבָּר י, לה): "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן כו' וַיְנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ כו'".

וְכָךְ בְּחִינָה זוֹ בְּנֶפֶשׁ: שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, בְּמַעֲשֵׂה הַטּוֹב וּבְעֵסֶק הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה, אֲזַי מִמֵּילָא יִכָּנַע גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף, וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית כו'].

וְהִנֵּה, בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ג' דְּבָרִים: "קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן" (שְׁמוֹת כו, יז, וְעוֹד); וְ"יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן" (בַּמִּדְבָּר ד, כה); וְ"הַכֵּלִים" – הַיְינוּ אָרוֹן, וּמְנוֹרָה וּמִזְבֵּחַ כו'.

וְהִנֵּה, תְּחִלָּה יֵשׁ לְהָבִין עִנְיָן הַקְּרָשִׁים שֶׁנִּקְרְאוּ (שְׁמוֹת כו, טו): "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", שֶׁהֵם עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהַמַּלְאָכִים נִקְרָאִים 'עוֹמְדִים', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ ו, ב) "שְׂרָפִים עוֹמְדִים". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, סוֹף פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה": לְמַעְלָה – 'שְׂרָפִים עוֹמְדִים', אַף לְמַטָּה – 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים'. וּפֵירוּשׁ "שְׂרָפִים עוֹמְדִים", הַיְינוּ כְּמַאֲמָר: "וַאֲשֶׁר מִשְׂרָתָיו כּוּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כו'"[4].

וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי "אֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה" (סוֹטָה לט, א). וּפֵירוּשׁ "שְׁתִיקָה", הַיְינוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל הָעַצְמוּת מִכָּל וָכֹל. וְהַיְינוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל־הָרָצוֹן, שֶׁלֹּא יְהֵא לְאָדָם רָצוֹן אַחֵר זוּלַת הָרָצוֹן לַה' אֶחָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה): "וְעִמָּךְ לֹא חָפַצְתִּי כו'". וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ כו'"[5].

וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא בְּחִינָה זוֹ "עֲמִידָה" הוּא: כִּי הִנֵּה כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ הָאַהֲבָה וְהַדְּבֵיקוּת בַּה' – זֶהוּ בְּחִינַת "מְהַלֵּךְ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית יב, ט): "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ כו'". אַךְ קוֹדֶם שֶׁנַּגִּיעַ לִבְחִינַת הִילּוּךְ וְאַהֲבָה זוֹ, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת עֲמִידָה זֹאת. הַיְינוּ, לַעֲמוֹד וְלִשְׁתּוֹק מִן הִתְפַּשְׁטוּת וְהִילּוּךְ שֶׁבִּלְעוּמַּת־זֶה. וְהֵן הָרְצוֹנוֹת זָרוֹת, שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה וְחָפֵץ וּמִשְׁתּוֹקֵק לִדְבָרִים זָרִים – זֶהוּ נִקְרָא גַּם כֵּן "הִילּוּךְ". עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב: "וַיָּבֹא הַלֵּךְ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר" (בְּשְׁמוּאֵל ב' י"ב, ד'), שֶׁהוּא הַהִילּוּךְ דִּלְעוּמַּת־זֶה.

2. [וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָׁה". עַיֵּן בְּ"רֵאשִׁית חָכְמָה"].

3. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי לְדוֹדִי".

4. (וְעַיֵּן בְּזֹהַר: תְּרוּמָה, דַּף קס"ט, עַמּוּד א'. וְדַף ק"ע, עַמּוּד א').

5. [עַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת־הַקֹּדֶשׁ", דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהַשְׂכִּילְךָ בִּינָה"].

וְזֶהוּ "הֵלֶךְ" – שֶׁהוֹלֵךְ וּמִתְחַזֵּק. שֶׁמִּתְחִלָּה הוּא כְּאוֹרֵחַ כו'. עַיֵּין שָׁם בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י[6]. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל, הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר", דְּהַיְינוּ לִמְנוֹעַ הִילּוּךְ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרָע[7].

וּכְדֵי שֶׁיִּתְהַפֵּךְ מֵהִילּוּךְ זֶה לִהְיוֹת הַהִילּוּךְ בֶּאֱלֹקוּת – הוּא עַל יְדֵי שֶׁיָּבֹא תְּחִלָּה לִבְחִינַת עֲמִידָה. וְהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן[8]. וְזֶה הָיָה עִנְיָן "קְרָשִׁים עוֹמְדִים". וַעֲמִידָה וּבִיטּוּל רָצוֹן זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי יִרְאָה, וְזֶהוּ "כּוּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם, וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה".

וְזֶה הָיָה עִנְיָן עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁכְּדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת יִרְאָה וַעֲמִידָה זוֹ – זֶהוּ עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת. בִּהְיוֹתוֹ מ"מָּארֵי דְחוּשְׁבָּנָא" עַל יְמֵי חֶלְדּוֹ, אֲשֶׁר רוּבָּם כְּכוּלָּם "בַּחוֹשֶׁךְ יֵלֵךְ כו'" (קֹהֶלֶת ו, ד). וְעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים שֶׁיּוּכַל לָבוֹא לִבְחִינַת "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ"[9].

וְהִנֵּה, מִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחַר כַּךְ לָבֹא לְמַדְרֵגַת הָאַהֲבָה וְהָרָצוֹן לַה' בִּבְחִינַת "כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ". וְזֶהוּ עִנְיָן הַיְּרִיעוֹת "תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן כו'" (שְׁמוֹת כו, א), כִּי תְּכֵלֶת הוּא לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן – "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי"[10] (תְּהִלִּים עג, כו). וְהוּא הַחוֹפֶה עַל הַקְּרָשִׁים שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל־רָצוֹן הַנַּ"ל.

וְהוּא גַם כֵּן כְּדִמְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם עֲצָמוֹת, וְיֵשׁ בָּשָׂר, וְגִידִים הַחוֹפְפִים עֲלֵיהֶם:

וּבְחִינַת הָעֲצָמוֹת זֶהוּ הַיְסוֹד שֶׁעֲלֵיהֶם נִבְנָה הַבָּשָׂר וְהַגִּידִין, וְהוּא בְּחִינַת "כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה – ה' מִי כָמוֹךָ כו'" (תְּהִלִּים לה, י), בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן. וְזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּאָדָם כָּל הַיּוֹם.

וּמִזֶּה יָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת בָּשָׂר וְגִידִים הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה [כִּי בָשָׂר הוּא "יְסוֹד הָאֵשׁ", וְגִידִים בְּחִינַת "דָּם וְרוּחַ"]. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן".

ג וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת ה' בִּתְפִלָּה, בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן הַנַּ"ל – צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת יִרְאָה־תַּתָּאָה בִּפְסוּקֵי־דְזִמְרָה, וּבִרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר", בְּסִיפּוּרוֹ מִיִּרְאַת וּבִיטּוּל הַמַּלְאָכִים. וְלָבוֹא לִבְחִינַת הִילּוּךְ וְאַהֲבָה, הוּא עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּאָמְרוֹ "אַהֲבַת עוֹלָם כו'", "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" שֶׁהוּא בְּחִינַת "הֵיכַל הָאַהֲבָה".

פֵּירוּשׁ "שְׁמַע" – לְשׁוֹן הֲבָנָה כַּיָּדוּעַ. וְהוּא עִנְיָן הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת ה' אֵיךְ שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם: גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, וְגַם מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי לֶעָתִיד־לָבוֹא, וְגַם עַד נ' אֲלָפִים יוֹבְלוֹת – כּוּלָּם עָלוּ בְמַחְשָׁבָה אַחַת לְבָד קַמֵּיהּ - עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּכְמַאֲמָר: "צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְהַבָּטָה זֹאת – בְּמַחְשָׁבָה אַחַת הִיא לְבָד. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזּוֹהַר וּבַמִּדְרָשׁ – דֶּ"בְּמַחֲשָׁבָה אַחַת בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כָּל הָעוֹלָמוֹת".

וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּחְשָׁבָה בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, שֶׁאֵינָהּ רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָד לָנֶפֶשׁ. וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַעְלָה – "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (יְשַׁעְיָהוּ נה, ח) כְּתִיב[11].

וְזֶהוּ "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ" (תְּהִלִּים צג, א): דְּהַיְינוּ, מַה שֶּׁעָלָה בְמַחְשָׁבָה לְפָנָיו לְהַאֲצִיל וְלִבְרוֹא הָעוֹלָמוֹת אַצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ עַל עָם, הִנֵּה מַחֲשָׁבָה זוֹ הוּא מַה שֶּׁנִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ. שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הָרָצוֹן וְהַמַּחְשָׁבָה בְּמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁרוֹצֶה לִמְלוֹךְ עַל עֲבָדָיו – שֶׁעֲבָדָיו הֵם מַהוּת וְדָבָר גַּם בְּזוּלַת מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן שַׁיָּיךְ רָצוֹן לַמֶּלֶךְ לִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה, שֶׁהָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם מִתְהַוִּים יֵשׁ מֵאַיִן מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי רָצוֹן זֶה. אִם כֵּן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן זֶה לִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם, הוּא רַק עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת לְבוּשׁ, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּרָצוֹן וּמַחְשָׁבָה זוֹ. וּלְכָךְ אָמַר "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ", דְּהַיְינוּ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁעָלְתָה לְפָנָיו "אֲנָא אֶמְלוֹךְ" הוּא רַק בְּחִינַת "לְבוּשׁ" בִּלְבָד.

וְזֶהוּ "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ" (אֶסְתֵּר ו, ח) – שֶׁהַמַּלְכוּת הוּא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָד.

[אַךְ "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" כְּתִיב, דִּבְאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא תַּלְיָא מִילְּתָא, לְהַמְשִׁיךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּמַחְשָׁבָה זוֹ. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּשְׁכָּן – "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (שְׁמוֹת כה, ח). וְזֶהוּ עִנְיָן "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כו'" (בְּרֵאשִׁית כט, לד). הַיְינוּ הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף – לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת מַחֲשָׁבָה זוֹ. כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן].

---

6. [דִּימָּה אֶת יֵצֶר הָרָע תְּחִלָּה לְהֵלֶךְ, שֶׁעוֹבֵר לְדַרְכּוֹ, וְאַחַר כַּךְ לְאוֹרֵחַ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אַכְסְנַאי, וְאַחַר כַּךְ לְאִישׁ, שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת].

7. (כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא, פֶּרֶק קַמָּא דַעֲבוֹדָה זָרָה, דַּף ה', עַמּוּד ב'. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם. וְעַיֵּין זֹהַר, חֵלֶק ב': שְׁמוֹת, דַּף ה' סוֹף עַמּוּד ב'. בְּשַׁלַּח, דַּף ס"ד, סוֹף עַמּוּד ב'. וּבְהַרְמַ"ז רֵישׁ פָּרָשַׁת מִקֵּץ).

8. [וְכַנַּ"ל, שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא הוּא הַדֶּרֶךְ לָבוֹא לִבְחִינַת אִתְהַפְּכָא כו'. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" – בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל].

9. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "קוֹל דּוֹדִי", בְּעִנְיָן "עַל מְצוֹת וּמְרוֹרִים כו'". עַיֵּין שָׁם.

10. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן "כָּלָה שְׁאֵרִי", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים".

11. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת" – בְּפָרָשַׁת מִקֵּץ].

וְזֶהוּ הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ" (דְּבָרִים ו, ד) – פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּמַחְשָׁבָה זוֹ. וְזֶהוּ "אֱלֹקֵינוּ" בְּחִינַת צִמְצוּם.

וְאַחַר כַּךְ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – שֶׁמְּבָרְכִים וּמַמְשִׁיכִים בְּחִינַת מַלְכוּת, גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה[12]. וּמֵהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ נוֹלָד וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וְאָהַבְתָּ" (דְּבָרִים ו, ה).

וְהָאַהֲבָה הוּא עִנְיָן הַ"יְּרִיעוֹת" דֶּרֶךְ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אֲבָל דֶּרֶךְ פְּרָט הֵן "שִׁשָּׁה מִדּוֹת". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמַּלְאָכִים (יְשַׁעְיָהוּ ו, ב): "בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו כוּ', וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף". דְּהַיְינוּ "רָצוֹא וָשׁוֹב" (יְחֶזְקֵאל א, יד). וּלְכָךְ "שֵׁם מ"ב" – יֵשׁ בּוֹ ז' פְּסוּקִים, וּבְכָל אֶחָד שִׁשָּׁה תֵּיבוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּיְרִיעוֹת "שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן כוּ'", שִׁית גְּוָונִין, "וּמִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים" (שְׁמוֹת כו, יד. לו, יט) שֶׁתַּרְגּוּמוֹ "סַסְגּוֹנָא". וְאָמְרוּ רַז"ל [פֶּרֶק ב' דְּשַׁבָּת דַף כ"ח]: "שֶׁשָּׁשׁ בִּגְוָנִין הַרְבֵּה". הַיְינוּ שִׁשָּׁה מִדּוֹת הַנַּ"ל[13].

וְעִנְיָן "רָצוֹא וָשׁוֹב" בָּאָדָם: הָ"רָצוֹא" הוּא הָאַהֲבָה, וְהַ"שּׁוֹב" הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵן "רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא" - כְּמוֹ הָאֵבֶר שֶׁהוּא כְּלִי לְגִילּוּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת כוּ'. וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ עָלָיו גִּילּוּי הַשְׁרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, כְּמַאֲמָר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה חוֹזֵר וּמִתְעוֹרֵר אַהֲבָה־רַבָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[14]. וְזֶהוּ "מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וּכְתִיב (יִרְמְיָהוּ לא, ב): "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ, עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד וְגוֹ'". וְנִמְצָא יֵשׁ "רָצוֹא – אַחַר הַשּׁוֹב", וְ"שׁוֹב – אַחַר הָרָצוֹא".

וְזֶהוּ עִנְיָן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן שֶׁנָּשְׂאוּ הַיְּרִיעוֹת, הַיְינוּ הַמְשָׁכַת "אַהֲבָה רַבָּה" הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת – בְּ"אַהֲבַת עוֹלָם" שֶׁהוּא הָ"רָצוֹא שֶׁקּוֹדֶם הַשּׁוֹב" כוּ'. וְגַם הַיְּרִיעוֹת הֵם מַקִּיפִים, כְּמוֹ שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם לְבוּשִׁים לָנֶפֶשׁ.

נִמְצָא, עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁהֵן בְּחִינַת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" – זֶהוּ יִרְאָה־תַּתָּאָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הָעֲמִידָה וּבִיטּוּל־רָצוֹן.

וְאַחַר כַּךְ בְּחִינַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַיְּרִיעוֹת – הַיְינוּ הִתְחַבְּרוּת ב' בְּחִינוֹת אַהֲבָה: "אַהֲבַת־עוֹלָם" וְ"אַהֲבָה־רַבָּה".

וַעֲבוֹדַת בְּנֵי קְהָת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן וְהַמִּזְבְּחוֹת כו' – זֶהוּ בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת "אַהֲבָה־רַבָּה".

כִּי הִנֵּה, בָּאָרוֹן הָיָה גָּנוּז הַלּוּחוֹת. כְּדִכְתִיב (אִיּוֹב יב, כב): "מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ; כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, ו): "עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ". וְהַגִּילּוּי הָיָה עַל יְדֵי הַמְּנוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ו, כג): "וְתוֹרָה – אוֹר" – שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת אוֹר וְגִילּוּי מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם דְּ"יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב)[15].

וְהִנֵּה, "בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ", כִּי כָל הַתּוֹרָה הִיא לְבָרֵר בֵּירוּרִים. וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּזְבְּחוֹת. וְלָכֵן הָיָה זֶה "מַשָּׂא בְנֵי קְהָת" (בַּמִּדְבָּר ד, טו), שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מט, י) "וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים" – "יִתְכַּנְּשׁוּן עַמְמַיָּא כוּ'"[16], שֶׁהוּא עִנְיָן הַבֵּירוּרִים.

וְעַל יְדֵי חָכְמָה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה, כַּנּוֹדָע מִמַּאֲמָר "אִם אֵין יִרְאָה – אֵין חָכְמָה, אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה":

דְּמִתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת יִרְאָה־תַּתָּאָה, דְּאִם אֵין יִרְאָה־תַּתָּאָה אִי אֶפְשָׁר לָבוֹא לִבְחִינַת הַחָכְמָה – וְזֶהוּ בְּחִינַת הַ"קְּרָשִׁים" הַנַּ"ל. וְאַחַר כַּךְ "אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה־עִילָּאָה" שֶׁכְּדֵי לָבוֹא לְיִרְאָה־עִילָּאָה, זֶהוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דְּ"מִחָכְמָה נָפְקָת"[17]. נִמְצָא, בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת" זֶהוּ יִרְאָה־עִילָּאָה שֶׁלְּאַחַר אַהֲבָה־רַבָּה. וְזֶהוּ בְּחִינַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה שֶׁאַחַר "וְאָהַבְתָּ" דִּקְרִיאַת־שְׁמַע. :

ד **וְאָמְנָם,** מַה שֶּׁהָיוּ בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאִים הַקְּרָשִׁים, הַיְינוּ לְהַעֲלוֹת וּלְחַבֵּר יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִילָּאָה. דְּהִנֵּה, שֵׁם מְרָרִי מוֹרֶה עַל זֶה. כִּי הִנֵּה בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ב' פְּעָמִים "מוֹר": אֶחָד – "בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר" (שְׁמוֹת ל, כג) שֶׁבְּ"שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה", הַב', בְּסַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת – "מוֹר וּקְצִיעָה".

וְהָעִנְיָן: כִּי הַמּוֹר נַעֲשֶׂה מִדַּם חַיָּה שֶׁנִּקְרָא 'יָדוּעַ', כְּשֶׁנִּקְרַשׁ הַדָּם וְנַעֲשָׂה בוֹשֶׂם[18]. וְהוּא עִנְיָן "אִתְכַּפְיָא, וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא". וְזֶהוּ עִנְיָן "מוֹר" דְּסַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת – שֶׁהוּא רֵיחַ וְהַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה.

12. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח").

13. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן רָצוֹא וָשׁוֹב בַּפָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים כוּ'"].

14. [עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּפָּסוּק "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת"].

15. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", בְּפֵירוּשׁ (שְׁמוֹת יד, כ) "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר כוּ'").

16. [גִּרְסַת הָאַבַּרְבַּנֵּאל בְּתַרְגּוּם אֻנְקְלוּס.]

17. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה").

18. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיָּיב אִינְשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרַיָּא").

וְעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ, מְעוֹרֵר הַמִּשְׁכָּה – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. וְהוּא "מָר דְּרוֹר" שֶׁבְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנִּקְרָא "מֵירָא דַכְיָא", שֶׁהוּא חָכְמַת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה.

וְהַמּוֹר שֶׁבַּקְּטֹרֶת – שֶׁהוּא "אִתְכַּפְיָא, וְאִתְהַכְּפָא דַחֲשׁוֹכָא לִגְהוֹרָא" – הוּא בְּחִינַת יִרְאָה־תַּתָּאָה וְהוּא הַגּוֹרֵם הַמִּשְׁכַּת יִרְאָה־עִילָּאָה.

לָכֵן "מְרָרִי" הָיְינוּ פֵּירוּשׁ ב' פְּעָמִים מוֹר, דְּהַיְינוּ הִתְחַבְּרוּת ב' בְּחִינוֹת מוֹר הַנַּ"ל. וְלָכֵן הֵם נָשְׂאוּ הַקְּרָשִׁים, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיַן חִיבּוּר יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִילָּאָה.

וְזֶהוּ "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי" (בַּמִּדְבָּר ד, כז): דְּדַוְקָא גַּבֵּי "עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי" נֶאֱמַר "עַל פִּי אַהֲרֹן", כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן - שֶׁנָּשְׂאוּ הַיְרִיעוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת מַקִּיפִים, וְהוּא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' שֶׁהִיא בְּחִינַת מַקִּיף – בְּשִׁשָּׁה מִדּוֹת וּגְוָונִין שֶׁבְּמִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ כַּנַּ"ל. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן, שֶׁהוּא הוּא מְקוֹר הָ'אַהֲבָה־רַבָּה', וּבְחִינַת "וְרַב חֶסֶד".

וְלָכֵן נִקְרָא אַהֲרֹן: א', הָ"ר, ן': כִּי "הָר" הִיא בְּחִינַת אַהֲבָה. וְלָכֵן, "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (יְשַׁעְיָהוּ מא, ח) – קְרָאוֹ "הָר". אַךְ אַהֲרֹן מֵת "בְּהֹר הָהָר" (בַּמִּדְבָּר לג, לט), שֶׁהִיא אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת אַבְרָהָם[19].

וְזֶהוּ אָלֶ"ף – הָר: אָלֶ"ף הוּא בְּחִינַת פֶּלֶא, שֶׁהוּא מִמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְנִקְרָא בַּזֹּהַר "טוּרֵי חֲשׁוֹכָא".

וְנוּ"ן הַפְּשׁוּטָה הִיא בְּחִינַת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אַהֲבָה־רַבָּה זוֹ לְמַטָּה, לְכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. כִּי אַהֲרֹן הוּא מִ"שִּׁבְעָה רוֹעִים" הַמְפַרְנְסִים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְלָכֵן "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן" שֶׁנָּשְׂאוּ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא גַּם כֵּן הַעֲלָאַת וְהַמְשָׁכַת וְחִבּוּר ב' בְּחִינוֹת אַהֲבָה – 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' וְ'אַהֲבָה רַבָּה' – הָיָה זֶה דַּוְקָא "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו", דְּאַהֲרֹן הוּא מְקוֹר בְּחִינַת 'אַהֲבָה רַבָּה', "וְרַב חֶסֶד".

וְלָכֵן נִקְרָא גַּם כֵּן "גֵּרְשׁוֹן" – בְּנוּ"ן פְּשׁוּטָה דַּיְיקָא, (מַה שֶּׁאֵין כֵּן "גֵּרְשֹׁם" שֶׁהוּא בְּמֵ"ם), שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת נוּן פְּשׁוּטָה דְּאַהֲרֹן. כִּי הַנּוּ"ן פְּשׁוּטָה רוֹמֵז עַל הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה – הִיא עַל יְדֵי בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, כְּנוֹדָע מִעִנְיַן "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שְׁמוֹת יב, יב) – "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ", עַל כֵּן דַּוְקָא מִבְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה דְּאַהֲרֹן יוּכָל לִימָּשֵׁךְ לְמַטָּה בְּכָל נֶפֶשׁ.

וְהִנֵּה, גֵּרְשׁוֹן הוּא לְשׁוֹן "גֵּירוּשִׁין". כִּי "יִמְינְךָ ה'" – דַּוְקָא – "תִּרְעַץ אוֹיֵב" (שְׁמוֹת טו, ו). הוּא בְּחִינַת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִקּוֹ הַשְּׂמֹאל יֵשׁ יְנִיקָה כו'. גַּם הַיְרִיעוֹת וְהַמַּקִּיף מְסַמֵּא עֵינֵי הַחִיצוֹנִים.

וְזֶהוּ "מִקְדָּשׁ אדני כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ" (שְׁמוֹת טו, יז), פֵּירוּשׁ: שֶׁמַּדְרֵגַת הַלְּוִיִּם הוּא, שֶׁהָיוּ מְחַבְּרִים אוֹר אֵין־סוֹף בָּעוֹלְמוֹת. שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת "אֵין עֲרוֹךְ לְךָ". וְלָכֵן, כְּדֵי שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא יִהְיֶה אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא – זֶהוּ עִנְיַן הַלְּוִיִּם – שֶׁהוּא לְשׁוֹן חִיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלָי", שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים חִיבּוּר זֶה. וְזֶהוּ שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, וְאַחַר כַּךְ הָיָה חֲנָיָה – הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה.

וְזֶהוּ "מִקְדָּשׁ אדני כּוֹנְנוּ" – שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה – "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם",

"יָדֶיךָ" – הֵם ג' יָדוֹת: "יָד הַגְּדֹלָה" (שְׁמוֹת יד, לא), "יָד הַחֲזָקָה" (דברים לד, יב), הַ"יָּד הָרָמָה"[20] (שְׁמוֹת יד, ח).

"יָד הַגְּדוֹלָה", שֶׁהִיא בְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד" – הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת "בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי".

וְ"יָד הַחֲזָקָה", בְּחִינַת "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו) – הוּא בְּחִינַת "בְּנֵי מְרָרִי".

וְ"יָד הָרָמָה" – זֶהוּ בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת", כִּי "רָמָה" – לְשׁוֹן רוֹמְמוּת, וְהוּא בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת" שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת כו'.

וְהִנֵּה, הִכֹּחַ לְהַעֲלָאָה זוֹ שֶׁעַל יְדֵי הַג' לְוִיִּם, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּה בִּתְחִלָּה מִלְּמַעְלָה, וְזֶהוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. וְלָכֵן לֹא הָיוּ הַלְּוִיִּם מַתְחִילִים בַּעֲבוֹדָתָם כִּי־אִם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בַּמִּדְבָּר ד, יט): "וְשָׂמוּ[21] אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ כו'"[22]. וְזֶהוּ עִנְיַן "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם".

וּמַה שֶּׁבִּבְנֵי מְרָרִי לֹא נֶאֱמַר "נְשִׂיאַת רֹאשׁ" – עַיֵּין בְּרַבּוֹת רֵישׁ פָּרָשַׁת נָשֹׂא, לְפִי שֶׁקְּהָת הָיָה מִטּוֹעֲנֵי הָאָרוֹן – "שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כו'". וְגֵרְשׁוֹן הָיָה קֹדֶשׁ, דְּהַיְינוּ

19. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (שְׁמוֹת כח, ב) "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כו'").

20. [וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים "בְּיָד רָמָה" (שְׁמוֹת יד, ח)].

21. [אוֹתָם]

22. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מַעְנְיָן ג' יָדוֹת, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיֵּיב אִינְשׁ לְבַסּוּמֵי בְּפוּרְיָא").

שֶׁהָיָה בְּכוֹר, וּכְתִיב (שְׁמוֹת יג, ב): "קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר כו'". מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְנֵי מְרָרִי כו'. עַיֵּן שָׁם.

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: דְּהִנֵּה מְבוֹאָר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", דְּהַיְינוּ לְקַשֵּׁר בְּחִינַת "רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן", הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין הַמְּלוּבָּשִׁים בַּגּוּף, וּלְחַבְּרוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ לִבְחִינַת "הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל" – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "מַזָּלֵיהּ" כו'. (עַיֵּן שָׁם רֵישׁ פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר).

וְהִנֵּה, עִיקָּר הַעֲלָאָה זוֹ – זֶהוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת "רָצוֹן הָעֶלְיוֹן"[23]. וְלָכֵן, גַּבֵּי "בְּנֵי קְהָת" שֶׁהָיוּ טוֹעֲנִין אֶת הָאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת נֶאֱמַר "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ". וְזֶהוּ עִנְיָן "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים"[24]. אֶלָּא שֶׁבִּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיָן הִתְחַבְּרוּת – 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' בְּ'אַהֲבָה רַבָּה' – לָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם גַּם כֵּן "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם כו'". אֲבָל עֲבוֹדַת "בְּנֵי מְרָרִי" הוּא בִּבְחִינַת יִרְאָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִן הָרֹאשׁ וְהַמּוֹחִין, לְכָךְ לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם נְשִׂיאַת רֹאשׁ. אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת וּמַעֲלַת קְהָת וְגֵרְשׁוֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן נְשִׂיאַת רֹאשׁ.

23. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בְּעִנְיָן "אַחֲזָתִיו כו'" (**שִׁיר הַשִּׁירִים ג, ד**). וּבִשְׁאָר דּוּכְתֵּי. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעֵיל, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים", גַּבֵּי "אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה".

24. עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁבֶט שַׁבָּתוֹן".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מורנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כז) **ומעתה** הנה יובן שרש ענין הנ"ל במה שיכול להיות הטיית הרצון מחסד לדין ומדין לחסד כמו סליחת העוונות ולהיפוך ברוגז וקצף למאום גם בטוב שעושים ולא יועיל כל צדקותיהם שזהו כמו להרשיע את הצדיק ולהצדיק את הרשע שהן בב' קצוות רחוקים בתכלית כו' ששרש זה הוא בב' עיינין דעין טובה ועין רעה הנ"ל כמובן מן משל הנ"ל באב לבנו וכמשפט המלך לאדם חוטא וכה"ג וכמו בדור המבול שהיה ראי' לביש וראי' לטב כנ"ל. ואמנם שרש הב' עיינין שהן ב' קווין דחו"ג ימין ושמאל הוא בבחי' עצמות הרצון ופנימיותו שנק' פנימית הכתר טרם שבא להתחלקות לחו"ג ע"פ טעם כמוס לרצון שנק' ח"ס הנ"ל ע"כ ממילא יכריע בעין טובה לעין השכל לפקח בשכל וסברא א' להפכו מדין לחסד לפי שנקודת הרצון נמשך לטוב ולהיפוך בעין רעה שנקודת עצם הרצון יכריח לראות בעין השכל להפוך גם הזכות לדין כנ"ל (וזהו שא' (סנהדרין פ"ק) אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואו' שהן ב' עיינין לטו"ר ומאמצעו' שניהם ישפוט בקו האמצעי שהן קו המשקולת ששוקל להכריע לימין או לשמאל כמ"ש במ"א). ואמנם א"כ הרי יש ב' נטיות דב' קווין גם בעצמות אור הכתר מהיפוך להיפוך שהוא בעומק ותוקף יותר מב' קווין דחו"ג שבגלוי הרצון וגלוי השכל הנ"ל מאחר שע"י ב' עיינין הנ"ל גם ברצון ושכל א' יתהפך מהיפוך להיפוך כנ"ל אבל באמת הרי אנו רואים שב' נטיות הללו דב' עיינין מתהפכי' מחסדים לגבורות ומגבורות לחסדים כנ"ל באהבת האב לבנו וכעסו כו' שיתהפך מעין טובה לרעה ומרעה לטובה כו' מזה מוכרח לומר שזהו כקו המשקולת שמטה לב' הצדדים מימין לשמאל ומשמאל לימין וקו המשקולת עצמו הוא למעלה משניהם ואמנם ע"פ הרוב מכריע משמאל לימין והוא שנכלל כח הדין ומתאחד בכח החסד להוסיף בו כח גדול יותר כנ"ל והוא מ"ש פקח ענך חסר שזהו ענין ב' עיינין דאתהדרו לחד ממש ונק' עינא פקיחא כו' והוא מ"ש כי הנה עין ה' כו' וזהו טוב עין הוא יברך כו' שממנו בא כח המכריע לקו השמאל שיוכלל בימין ממש והוא מ"ש מלפניך דוקא משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים שהוא התכללות דקו השמאל בימין שבא הכח דחסד מן אמצעות שניהם דוקא וזהו שמבקשים יהי רצון מלפניך שהוא מבחי' רדכ"ר שהוא רק חסד ורחמים פשוטים בתכלית שמכריע תמיד משמאל לימין וכמ"ש דלית שמאלא בהאי ע"י כו' וז"ש אך טוב לישראל כו' וד"ל. (וביאור ענין לית שמאלא בהאי ע"י כו' מבואר במ"א בדרוש דארדה נא השני באריכות ובמ"ש

מלפניך משפטי כו' ולמה מכריע דוקא משמאל לימין תמיד כו' לפי שהוא בחי' פנימית התענוג ורצון הפשוט שהוא בחי' הטוב העצמי ממש שלמעלה מבחי' התפשטות הטוב בב' קווין דע"ט וע"ר הנ"ל ונק' טוב עין בחי' עינא פקיחא שבגלגלתא כו' שאין בו שום נטי' לשמאל אדרבה הוא מטה תמיד משמאל אל הימין להיותו בחי' עצם הטוב והחסד כמ"ש אך טוב כו' וזהו דב' עיינין דטו"ר אתהדרו לחד שנק' טוב עין שלמעלה גם מעין טובה שיש לה מנגד ע"ר אבל לטוב אין לה מנגד כלל וכמ"ש באריכות בדרוש הב' דארדה נא וד"ל):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - אחרי ה' אלקיכם תלכו

אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו וגו' עד וכו תדבקון.

פרט הכתוב ששה דברים בעבודת ה' תלכו תיראו תשמרו וגו', הנה מה כתיב לעיל מיני' כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת וגו', ולהבין מהו כי מנסה כו' (וכבר עמדו בזה רבותינו ז"ל מפרשי התורה הלא הש"י יודע בראש מה שיהי' בסוף וא"כ איך שייך לומר שצריך לנסות בפועל לידע אם יעמוד בנסיון כו' הלא בלא"ה הכל גלוי וידוע לפניו כנ"ל, ואע"פ שהבחירה והרשות נתונה ביד האדם אם ירצה יעשה ואם ירצה לא יעשה מ"מ אעפ"כ הש"י ידע מקודם מה שיבחור כמבואר בספרים, ולמה צריך לנסותו. והתירוץ המבואר ע"ז בהרמב"ן ס"פ וירא שהוא כדי שיצא המעשה מכח אל הפועל להיות לאדם שכר מעשה טוב ולא שכר לב טוב לבד, אך לכאורה דחוק בכאן ל' הפסוק דכאן כי מנסה כו' לדעת כו' דא"כ מהו פי' לדעת). הענין כי הנשמה קודם ירידתה בעה"ז היתה עומדת בעולם העליון וכמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו ושם היה לה גילוי אלקותו ית' ואח"כ ירדה בסתר המדרגות בעה"ז השפל להיות בהסתר פנים וריחוק מקום מאור ה', ותכלית ירידתה הוא בשביל הנסיונות שבאין לאדם שהן מהסתר פנים והסתלקות חיות השפע במניעות בריאות הגוף (כמו באיוב שנק' נסיון כמ"ש באיוב ד' ב' הנסה דבר אליך תלאה) ובמניעות ממון כדי להסתיר על אור וחיות ה' וקדושתו ית' ולהיות מונע מבית ומבחוץ לאדם שבא להתקרב לה' ולעבודתו ית' כי דרך רשעים צלחה וזהו ובא האות והמופת לאמר נלכה וכו' כלומר ששם גילוי האות והמופת הגבהת קרנם בהגדלה וריבוי החיות ולכן אומרים ידינו דוקא רמה כו' ומגביהין כנשר קרנם, וצריך האדם התגברות יתירה לעמוד בנסיון שלא לחוש לשום מניעה ח"ו, ובשביל כך באין לו הנסיונות כדי שיתגבר עליהם (כמ"ש הרמב"ן שם דה' צדיק יבחן צדיק דוקא כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו כו' יצוה אותו בנסיון כו'), כדי שעל ידי כן יבא למעלת ומדרגת לדעת, דהיינו שיהי' אצלו בחי' דעת והרגשה בו ית' בבחי' ראיה והשגה שהדעת הוא נמשך מבחי' ראיה כדכתיב אתה הראת לדעת שהוא בחי' מבשרי אחזה אחזה ממש (ובזה מובן פי' כי מנסה כו' אתכם לדעת כו' דאין הפי' לדעת הישכם אוהבים כו' שיהי' הקב"ה יודע כו' שאיך יתכן שלנסיון הוא צריך כדי לדעת והלא הכל גלוי לפניו ית' וכנ"ל אלא הפי' כי מנסה כו' לדעת ר"ל שעי"ז יבואו ישראל למעלת ומדרגת לדעת) דהיינו כמו שמרגיש את נפשו כאלו רואה שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין לגוף קיום וחיות כו' כך יהא מורגש אצלו כי הוא ית' חיי החיים כאלו רואה כו':

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' א

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת אימתי תורים ובני יונה כשרים: **תָּנוּ רַבָּנָן, תּוֹרִין,** כשהם **גְּדוֹלִים כְּשֵׁרִים** לקרבן, אך כאשר הם **קְטַנִּים, פְּסוּלִים** לקרבן. ואילו **בְּנֵי יוֹנָה,** כשהם **קְטַנִּים כְּשֵׁרִים,** אך כשהם **גְּדוֹלִים, פְּסוּלִין. נִמְצָא,** שהכָּשֵׁר **בְּתוֹרִין** [–גדולים], **פָּסוּל בִּבְנֵי יוֹנָה.** ואילו הכָּשֵׁר **בִּבְנֵי יוֹנָה** [–קטנים], **פָּסוּל בְּתוֹרִין.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור לדין זה בכתוב: **תָּנוּ רַבָּנָן,** כאשר נאמר בתורה 'תּוֹרִים', הכוונה דווקא **גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים.** ואילולי שהיה כתוב בפסוק 'תורים' ללמדנו שדווקא גדולים כשרים, היה מקום להכשיר בדיעבד אף קטנים, משום **שֶׁיָּכוֹל** הייתי לומר, **וַהֲלֹא דַּיָּן הוּא** – והרי יש ללמוד מקל וחומר להכשיר בדיעבד אף קטנים,

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

גם את העולם נתן בלבם

ג) **ונ"ל** לבאר עפמ"ש והארץ היתה תהו חומר היולי שפי' בע"ח כתר שלמעלה מד"י הנ"ל, ונעתב"ם כמ"ש מגיד כו' ומקדם, מגיד ל' המשכה מראשית הוא החכ' לבחי' מל' אחרית, וחכ' מקור יסוד המים שעכשיו הארץ צריכה לו שהגם שהעפר דוקא מצמיח מ"מ זהו ע"י שמקבלת תחלה מים כמ"ש טרם יצמח כי לא המטיר, אבל לע"ל ומקדם אשר לא נעשה עדיין בסדרי השתלשלות, הנני בורא חדשה נקבה כו', וז"ע עליית נש"י למעלה מחכמה מקור המים, בבחי' מקדם והוא ע"י התשו' מעומקא דליבא. וזהו הכח שיש בעפר למעלה מד"י רובע ישראל, וזהו וחמישיתו יוסף, ולכן גם עכשיו יש בה כח לחדש יש מאין, רק שצריכה למים, אבל לע"ל למטר השמי' תשתה הארץ מים, שתהי' משפיע בסוד אחע"ב.

ובזה יובן ענין מי מנה כו' ומספר, שזהו כענין ההפרש בין ראשית לקדם, כי ראשית הוא בגדר מספר ויש שני וזהו מחכ' ואילך, אבל למעלה מן החכ' חד ולא בחושבן, קדמונו של עולם. וענין מה שיכול להיות המספר גם בלי מספר יובן בהקדם מארז"ל חגיגה י"ג ב' כתוב א' אלף כו' וכתוב א' היש, ויש שני תי' הא' כאן בזמן שבהמק"ד קיים, והב' אלף כו' גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר.

ד) **והנה** תי' שני פי' רבינו שכל גדוד מלאכי' דבי"ע חיותם ממדה א' דאצי' שמארת ע"י דבר ה' נעשה בבי"ע מספר אלף אלפי' עד"מ, אבל לגדודיו בעצם הם מדות דאצי' אין מספר כי יכול להיות התכללות עד אין קץ, וזהו היש מספר מפני כי איהו וגרמוהי חד, וזהו ומספר להיותו בגדר מספר שמתחלק לחלקי', מ"מ הוא בלי מספר. ויש להקשות ע"ז מספרי הפילסופי' שאומרי' במופת שא"א לדבר שמתחלק לחלקי' שיהי' בלי מספר, ומזה הכריחו שהזמן הוא מחודש, אך הגם שהנחה זו אמת מ"מ זהו דוקא במספר של הנבראים, משא"כ בספירות דאיהו וגרמוהי חד, כשם שא"א להשיג מהו"ע כך א"א להשיג דעתו כמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ז, והוא היודע כו' לכן בספי' שפיר י"ל הריבוי עד אין קץ, כי החקר אלקה תמצא מאחר שברא את השכל אינו שייך שהשכל יחקור עליו, וכן הסכימו הפילסופי' עצמם, ופי' בזה פסוקי' מה יקרו רעיך כו' (תלים קל"ט י"ז י"ח) ריעיך הם המחשבות שהם ע"ס, מחול ירביון מצד התכללותם זע"ז שהם א"ס, וזה מחול ירביון שהחול יש לו מספר בעצם רק שלא יספר מחמת ריבוי, משא"כ ריעיך אין להם מספר ולכן ירביון מחול, ואיך אפשר להיות מספר בלי מספר לזה אמר הקצותי ועודי עמך שהרי איהו וגרמוהי חד, ע"כ היפלא מה' דבר. ולקרב אל השכל, יובן ממה שכ' המקובלי' ל' בחי', בחי' חכ' בחי' חסד, לפי שהתחלקות הספי' אינו כמו התחלקות ה' אצבעות עד"מ, כי באמת הכל נושא א' דאיהו וגרמוהי חד, אלא נושא זה כלול מכמה כוחות, וכמו הכסף שיש כמה בחי' כסף וכמה בחי' נחושת ומ"מ הוא גוש א' ולכן לק"מ מאחר שהכל א' יכול להיות בחי' אין קץ.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

שופטים ושוטרים תתן לך, ש"פ שופטים, תרד"ע

רצז) **ויובן** כל זה בענין התהו דמה שאנו מוצאים באורות דתהו שהיו במדרי' עליונה מאורות דתיקון ונק' אורות תקיפים וחזקים כו' שהן מבחי' גבורות עליונות מאד כו', היינו שהי' בהם בחי' הביטול בתכלית האין ליכלל במאצילן בתכלית ההתגברות כו', רק שהביטול גופא הי' במורגש לא בבחי' הנחת עצמותו כו', וי"ל עפמשנת"ל פרל"ז די"ל דאורות דתהו לא היו בבחי' דביקות במקורן כו', דכשם שהספי' היו בבחי' ענפין מתפרדין זמ"ז כמו"כ היו בבחי'

פירוד ממקורן כו', וע"כ לא הי' בהם בכלל הרגש הכוונה העליונה כו', ולכן לא הי' בהם הביטול דהנחת עצמותן שזהו מצד הרגש העצמות כו' (וכמשנת"ל פרצ"ד שזהו מצד כוונת נעיצת התחלה כו'), ובתהו שלא הי' הרגש הכוונה העליונה ממילא לא הי' בהם ביטול הנ"ל וגם לא הי' בהם הביטול דכולא קמי' כל"ח שזהו מצד הרגש מקורם כו', רק הי' בהם ההתכללות במקורם בבחי' מורגש ביותר כו', והוא להיותם בבחי' אור עכ"פ ע"כ הי' בהם בחי' הרצוא להכלל במקורם כו', רק שלא הי' בבחי' הנחה וביטול עצמם כ"א בבחי' מורגש כו', וזהו בהמה בה מ"ה שהי' בהם בחי' מ"ה ואין בבחי' התכללות והי' בתוקף ביותר כו', וע"ד ראומה ראו מ"ה שהביטול הוא במורגש כו', ובתהו הי' המורגש ביותר כו'. אך בחי' המל' דכל ספי' שלהם שהוא בחי' היש דכלי הי' בבחי' יש שהוא בחי' המלוכה בחי' ב"ן כו', ולא הי' בה בחי' ביטול היש לאין כ"כ לפ"ע גודל אין דאור שהי' בבחי' אין יותר מדאי כו', וזהו מפני שהאין וביטול שלהם הי' במורגש בלי הנחת עצמותם כו', ע"כ הי' בחי' המל' שלהם בבחי' יש ביותר כו', וי"ל דבחי' המל' הוא בחי' הירידה וההמשכה שלהם וכמשנת"ל פרמ"ט דמצד האורות הי' בחי' המשכה רק שהי' בבחי' ישות דאנא אמלוך כו', או שהמל' היא בחי' הכלי ממש שהי' בבחי' יש גמור כו' שלא הי' מדידה לא בהאור ולא בהכלי והא בהא תליא כו'. וכמו ברו"ש כאשר הרצוא הוא בבחי' ביטול באמת גם השוב הוא בבחי' ביטול, כמו בקיום התומ"צ לקיים רצה"ע כו', והיינו לא בשביל לדבק נפשו ולהאיר נפשו באור האלקי כ"א כל כוונתו הוא לקיים רצה"ע לבד כו', ולמעלה מזה הוא שכוונתו הוא לעשות למטה כלי לאלקות בשביל ליחדא קוב"ה ושכינתי' בתחתונים שיושלם הכוונה להיות לו דירה בתחתונים כו', וכמ"ש בסש"ב ספ"י לא לרוות נפשו הצמאה כ"א ליחדא כו', וגם אפי' בכוונת המצות בשביל לדבק נפשו באלקות להמשיך אור בנפשו כו', ה"ז ג"כ מצד האמת שבזה, שהרי צריך להיות הדביקות באלקות וגם צריך להאיר נפשו ואין בזה מורגש כ"כ, היינו שאינו בבחי' אהבת עצמו ולא בליטה יתירה כו', אבל כאשר הרצוא אינו בבחי' ביטול באמת אז השוב הוא בבחי' יש ביותר והוא רק אהבת עצמו שרוצה האור והגילוי לעצמו שזה טוב לו כו' (ועמשנת"ל פרק הנ"ל בענין הכלים שהן רק לעצמן כו'). ובדוגמא כזאת יובן בתהו דמפני שהאור הי' בבחי' התכללות בהתגברות יתירה (לא בבחי' ביטול אמיתי), ע"כ הי' הכלי בבחי' יש ביותר כו' (ועמ"ש בע"ח שער הנקודים פ"ד שבתהו יצאו הכלים תחלה ואח"כ האורות, וכן מבו' בכ"מ שהכלים המשיכו אור כפי מהותם היינו בחי' אור כללי כו', הנה מ"מ הרי התהוות הכלים דתהו הי' ג"כ ע"י האור והוא ע"י הסתכלות העינים באורות דאח"פ כמש"ש רפ"א, ואח"כ נתלבש בהם אור העינים שזה עיקר האור ועמ"ש ביפ"ש שם או"ג), וע"כ לא הי' הכלי מכיל את האור כלל, להיות שאין בו בחי' הביטול כ"כ לקבל גילוי בחי' אין כ"כ כו', וה"ז כמשל הפתילה שאינה נשרפת באש שהאש מסתלק ממנה כו', וזהו ענין סיבת שבירת הכלים דתהו לפי שלא הי' הכלי בבחי' ביטול לאין כ"כ לפ"ע בחי' האין של האור שהי' עולה ונכלל בהתגברות יתירה כו', וזהו מדרי' הא' לגריעותא שהאור הוא בבחי' אין ביותר והכלי היא בבחי' יש ביותר כו'. ובמדרי' הב' הוא בקצה הב' מצד הכלי והוא כשהכלי היא בתכלית ביטול היש יותר מדאי כמו האור ועוד יותר מערך בחי' האין דאור כו' ונכלל ממש בהאור שזה ג"כ בלתי מתקיים כו', והן נשמות הגבוהות שמבחי' ב"ן שעלו למעלה עם בחי' הכלים דוקא כחנוך ואלי' שעלו בגופם למעלה כו'. וכידוע דנשמות דב"ן עבודתם בבחי' חומר גופם דוקא, דנשמות אלו גם כמו שהן בעיבור בבטן דנוק' ג"כ העיקר הוא בזיכוך לבושי הנפש כו', וכמו אלי' שהי' בעיבור יב"ח שזהו בשביל זיכוך החומריות דוקא כו' (דמשה הי' בעיבור רק ז' חדשים שזה הי' בשביל תיקון הנשמה והי' מספיק ע"ז ז' חדשים וגבי אלי' הי' בשביל תיקון החומרי והוא תיקון הכלים שע"ז צריכים יב"ח כו', וכמ"ש בע"ח שער אנ"ך), ונשמות אלו גם בבואם לגוף עיקר עבודתם הוא בביטול החומריות ויש בהם באמת בחי' הביטול בחומר גופם יותר מבנשמתם כו'. וביטול חומרם אינו מצד הנשמה היינו מה שהנשמה פועלת החומר כ"א שבטלים בעצמם בעצם מהות חומרם כו'. וכמו דהע"ה שהי' בבחי' ביטול בתכלית בחומר גופו שהי' לב נשבר ונדכה וכתי' כי עני ואביון אני כו' וכתי' ואנכי תולעת כו' אם לא שויתי ודוממתי כו' שהי' בבחי' ביטול בתכלית בגופו כו', וכמו שאנו רואין בהרבה בנ"א שיש בהם בחי' ביטול היש בעצם שבקל מאד ישבר לבם החומרי ויתבטל מגסותו ובלי שום השגה והתבוננות ואהוי"ר שכליות רק בבחי' אהוי"ר טבעית במעט התבוננות כו', והיינו מפני שיש בהם בחי' הביטול בעצם גופם החומרי כו'. דכמו שהן למעלה בבחי' עיבור העיקר הוא ביטול חומרם וכן כשירדו למטה עיקר עבודתם הוא בהכנעת חומרם, ובכוחם להכניע חומר גופם בקל מחמת שרשם כו', ובאלי' וחנוך הי' הביטול הזה במדרי' גבוה עד שעלו בגופם למעלה מפני שנתגבר בכלי גופם בחי' הביטול אלקי לאין ביותר כו', ועם היות שכ"ז הוא בחי' ב"ן דתיקון (וכמ"ש במ"א דאלי' הוא בחי' ב"ן דמ"ה) מ"מ אין זה במדרי' התיקון ממש להיות בחי' אין ויש במדה ומשקל ולהיות בבחי' התיישבות בכלי ושיהי' בחי' ההמשכה וגילוי כו', וכאן הרי הי' בבחי' עלי' והסתלקות ומצד הכלים שהיו בבחי' ביטול ביותר כו'.

קיצור. ויובן זה בתהו שהאור הי' בתוקף הרצוא להיכלל בעצמות, בהמה בה מ"ה, רק שהי' במורגש מאד, והכלי הי' בבחי' יש ביותר והא בהא כמו ברו"ש כשהרצוא בביטול גם השוב בביטול וכמו בקיום המצות לייחדא קוב"ה ושכינתי' בתחתונים וגם בכדי לדבקה בו ולהמשיך אור מפני שכך הוא רצה"ע, ובתהו להיות שהרצוא הי' במורגש ע"כ השוב דהיינו הכלי הי' ביש ביותר ולא נתאחדו, וזהו סבת השבירה שנסתלקו האורות והכלים נפלו ונתפרדו והמדרי' הב' הוא שהכלי בבחי' ביטול היש ביותר ובמדרי' דתהו י"ל שז"ע וארעא אתבטלית ובבחי' ב"ן דתיקון הוא כמו חנוך ואלי', דנשמות דב"ן הן בביטול חומרם מצ"ע, ונתבטלו בהם כ"כ עד שעלו למעלה ועיקר ענין התיקון הוא בחי' התיישבות בכלי.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהי' לכם - ש"פ ויצא, תרפ"ט

מו) **וביאור** הענין הוא דהנה עיקר ענין העיון וההגיון בתורה הוא רק העיכוב וההעמדה על הדבר עד שבא להשגת אמיתתה, וכמו שאנו רואים בחוש בכל דבר שכלי בכדי שיבא אל עומק החכמה לאמיתתה כמו על אמיתת הדין באיזה דבר מדיני התורה שבא מעמקי הפלפול הוא דוקא ע"י היגיעה רבה במוחו שמייגע כלי מוחו בעיון גדול בכל פרט כמו שהוא נמשך מהכלל ובהעמקה גדולה במתינות דוקא, ואז יגיע לאמיתי' הדבר וענין היגיעה הוא מה שאינו מסתפק בהשגת הדבר בהשקפה ראשונה, דהידיעה הבאה מהשקפה ראשונה היא ידיעה שטחיות בלבד, ודבר מוסכם ומוחלט הוא שבידיעה שטחיות הרי אינו יודע פנימי' הדברים כלל כ"א כאשר לומד פעם ושתים עד כמה פעמים, ואז הנה ג"כ עוד לא יבין עדיין את הענין כלל היינו שאינו יודע עדיין פנימי' ענינו של ההשכלה ההיא כלל אלא אדרבא בכל פעם ופעם שהוא לומד יוקשה לו הרבה בזה עד אשר הוא נותן כל כח שכלו והשגתו בזה בעיון גדול ומעמיק דעתו לידע אמיתי' הדבר איך הוא, וכל מה שהוא מעמיק א"ע יותר ויותר בהענין הרי הענין יפלא ממנו יותר וכאלו מתרחק ממנו עד אשר סוף כל סוף הנה לאחר יגיעה גדולה ועצומה הוא בא אל עומק פנימי' הכוונה ואמיתי' הענין שמושג אצלו הענין שהוא באופן כך וכך וזהו מעלה יתירה בעיון שעי"ז דוקא בא לעומק אמיתי' הדברים יותר מכמו שהי' מבינו בהשקפה ראשונה מי ששכלו חריף ביותר הנק' בל' העולם א בליציקע פלינקע קאפ מיט א שארפין שכל, שהוא ביכולתו להבין כל דבר עמוק בהשקפה ראשונה הנה מ"מ לא יבוא לעומק אמיתי' ההשכלה כמו זה מי שמייגע כלי שכלו וכלי מוחו בריבוי יגיעה ועיון שעי"ז דוקא באים לעומק השכל ואמיתי' כוונתו ואז הרי הוא ממציא כמה שכלים חדשים בהענין שלולי העיון לא הי' בא על ענינים אלו כ"א ע"י העיון והיגיעה דוקא וכמו"כ בכחו אז להרחיב הענין ביותר בריבוי פרטים וריבוי הסתעפות וכל ענין פרטי להסבירו בפנים מסבירות ביותר, וכמ"ש במ"א ההפרש בין למוד משניות ללימוד התלמוד, דמלימוד וגירסת המשניות לא נעשה הולדה חדשה רק מה שמבואר בהמשניות, אבל בלימוד התלמוד שהו"ע העיון והפלפול בההלכות שבמשניות ה"ז נק' עשב מזריע זרע עץ פרי שמוצאים בפלפול דין חדש, וכמו נפיק מלתא מבינייהו שע"י העיון מולידים דין חדש, מה שהי' בהעלם דבר קודם העיון, וכמו מי שחופר בעומק הארץ עי"ז הוא מוציא מי מעין שהוא נביעה חדשה מן המקור דמי שאינו חופר בעומק כ"כ ה"ה ג"כ מוציא מים רק שהם מים מכונסים או מי נהרות שאינם מים חיים, אבל ע"י חפירה בעומק דוקא ה"ה מוצא נביעה חדשה מן המקור הנק' מים חיים, וכל מה שחופר בעומק יותר תהי' הנביעה ביותר, אשר ע"י חפירה בעומק יותר הנה לבד זאת מה שגוף ועצם הנביעה היא ביותר הנה עוד זאת דאז דוקא תהי' התפשטות המים ביותר, וכמו כל התפשטות הנהר הוא מהמעין דוקא ונהרא מכיפי' מבריך ממקורו ושרשו מהמעין וכמו"כ הוא בעסק התורה כשמייגע ביותר לעיין בכל ענין עי"ז דוקא ה"ה בא אל עומק הענין וימציא שכלים חדשים עמוקים מאד, וממילא יתפשט ויתרחב כל ענין ביותר.

קיצור. עיון ענינו עיכוב על הדבר ורק עי"ז יבא לעומק החכמה לאמיתתה, ימציא שכליים חדשים, ירחיב ויסביר הענין, וכמו שע"י חפירה בעומק תהי' הנביעה וגם התפשטות המים ביותר.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

רשימה לחג הגאולה – י"ב־י"ג תמוז

דפיקה בדלת ושומר הפתח איש חיל מזויין בסדר הרגיל פותח את הדלת, ובתמהון רב שואל, והמשמר איהו?

משמר אין, ענתה הכותבת, אנכי צוויתי להביא את האסיר האזרח הזה אל חדר הרביעי, תנו לי ללכת.

והאות? שואל השומר.

אינני יודעת, קראו הנה את החבר...

צאו המסדרונה – עונה השומר – ואסגור את הדלת ואקרא את החבר... והוא יתן לכם הרשיון להיכנס, אנכי אינני יכול להניח אתכם פה.

עד כמה גדולה השמירה – אומרת – בפה, על כל צעד וצעד שמירה גדולה, חרב וחנית, קנה רובה וכידון.

כבר הוא לי לזרא כל המשחק הלזה, כי רואה הנני אשר הפחדים וההבהלה הוא ראשית הכל והוא יסוד או אמצעי לבצוע מזימות. ואסור הצדה, ואשען בכותל ואחכה.

רגעים אחדים והדלת נפתחה ופני איש שחור כעורב עם שערות ארוכות פרועות לבוש בכתונת ירוקה בלי חגורה, נראה במפתן הבית.

צפרא טבא, חבר... אומרת הכותבת, הפקיד... צוה עלי להוביל האסיר הזה אל בית המבקרים הרביעי דרך מבוא זה, תן לי הרשות לקיים הפקודה, כי דבר לי אל החבר המבקר... להשמיע בעל פה.

החבר... בעל פנים המזוהמות, מדד אותי במבטו מכף רגלי עד ראשי, ורואה הנני, כי בוז יבוז לי ולמלבושי, ועפר ואפר הנני בעיניו.

גירוד בגבחת ורקיקה גדולה, פיהוק ארוך, ופזמון חד וחלק יוצא מבין שיני הארי הלזה: אופל יקח את כל האסירים. משנה עבודה עבדתי הלילה הלזה, וזה רק כשעה אשר שכבתי לנוח, והנה הרוח השחור הביא חתיכת זבל כזה. האם חולה הי' לבוא דרך המבוא אשר כל האסירים הולכים, ומה לו דרך מבוא זה, דרך מבוא זה מוליכים אל המכפלה התחתונה לנוח שינת עולמים.

אין לי זמן. אמור להחבר השומר אשר יתן לי לקיים את הפקודה, שם בבית הפקידות עבודה רבה ואין לי זמן לחכות הרבה.

לך – אומר החבר בעל המליצה – ופותח פיו בפיהוק ארוך ובקול משונה, מדבר דברים בלתי מובנים, רק סיפא של המליצה היא בברכה משולשת: יקחם אופל, אתכם עם כל האסירים יחדיו.

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מד.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,
שעה אחד עשר לילה.

מזמן לזמן ומעת לעת התעמק להתבונן בלימודיו, ויש אשר על דבר אחד הוא מתבונן כמה שעות במחשבה עיונית וכל דבר בין דומם וצומח או חי הנהו מסתכל בה בהבטה רצינית.

הרצינות הלזו נעשית לו לגשר המעביר ומאחדו עם החי אשר על פני האדמה וברקיע השמים.

באותה הרצינית שהוא מתעמק ומתבונן בזריחת השמש והכוכבים מהלכן ושקיעתן, הנה

ברצינית זו עצמה הנהו מסתכל בזחילת היתוש ובמעשיהם של הנמלים וזריזותם ובכולם הוא רואה מעשי ד' ונפלאותיו.

על כל דבר אשר נפל מבטו הנה הדבר ההוא נותן לו עניין לענות בו, כי רציניותו נעשית לו טבע שני לחדור פנימה בכל אשר יפגוש, ולדבר במחשבתו עם נפש ונשמת הדבר ההוא, וכה התרגל בזה עד כי בכל היצור רואה הוא נפשו רוחו ונשמתו, ומכולם ילמד לאהבה את ד' ולירא מפניו ית'.

באחד הימים יצא חוץ לעיר אל חלקת שדה שכבר נקצרה, וזעיר שם זעיר שם מתגלגלים שבלים אחדים זה בכה וזה בכה ובקצה השדה עמדו להם אילני תפוח אחדים שכבר נלקטו פירותיהם ורק תפוחים אחדים מתולעים מתגלגלים בתוך קופות קופות העלים שנשרו.

מראה פני השדה הקצורה עם השבלים הבודדות העזובות הצפרדעים הרוקדים על פני הככר, אילנות העגומים עם ענפיהם הערומים, והעורבים העומדים בראשיהן ומקרקרים עשה עליו רושם, מכווץ את הלב ומחרידו.

גם מראה היום ההוא ומזג אוירו מתאים הוא למראה השדה, כי השמים התקדרו עבים שחורים, ואם כי באחד הפנות מבעד לעב קל נראה זהרי חמה, אבל במעט רגע טס ועף לו עב ערפל וכיסה את הזהר.

עודנו מתעמק במחשבתו כי כל הבריאה כולה עומדת לה על מפתן ההתחדשות, כי רק עוד ימים אחדים נשארו ליום כ"ה באלול שבו נברא העולם, המתחדש בכל שנה ושנה ביום השישי למעשה בראשית הוא ראש השנה יום ברוא האדם, בחיר היצורים אשר בשבילו נברא העולם, הנה נבקעו עבי הערפל ונפתחו השמים בברקים ורעמים אשר הרעידו מיתרי ליבו.

כעבור הגשם נבקעו העבים והשמש זרחה בכל עזוז גבורתה מה שעודד את רוחו אבל בפנותו למזרח וירא, כי הקשת נראתה בענן, ויחרד במאוד למראה האות הנורא הלזה.

המחזה הזה נתן לו בינה דעה והשכל. כי האדם הוא כעץ השדה בשלושה מועדים וזמנים, ימי העלי' ימי העמידה, וימי הירידה.

ועבודת הימים הנוראים עלו אצלו ליפה, ובבוא ימי חג הסוכות הי' שמח וטוב לב במאוד.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ב' ו' אדר פ"ב

מו"ה ראובן דוב שי'

שלום וברכה.

על מכתביו כבר עניתי לו ובטח קיבלם.

. . . בדבר הנער היתום שי' ואמו תי', האם אפשר הדבר שאין להם קרובי' באיזה מקום. ואשר ע"כ יחקור זאת מאתם וכאשר יודע דבר מה יהי' לו למצוה גדולה כי יעורר את הקרוב הרחוק שיהי' בעזרתו. וכן מהראוי לקבל עבורם איזה סך בפעם אחד שיוכל לעשות איזה עסק קטן, כמו סל עם לחם או שאר דברי' הנמכרים ברחוב, ובבקשה שיתן על חשבון שלי (היינו מהכספי' שנמצאי' אצלו) על דבר זה סך חמש מאות רו"כ של כסף מדינתם. והשי"ת יעזור לו ויצליח לו בגו"ר.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

יֵשׁ לִי אוֹת בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה

בְּחֹדֶשׁ נִיסָן תשמ"א יָצָא הָרַבִּי בְּמִבְצַע "אוֹת בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה", לְאַחְדוּת וְלִזְכוּת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל:

"כְּדֵי לְאַחֵד אֶת כָּל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל - כְּדַאי שֶׁיִּכְתְּבוּ סֵפֶר תּוֹרָה לִזְכוּתָם שֶׁל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל, הַיְנוּ, שֶׁלְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם יִהְיֶה אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר תּוֹרָה זוֹ. וּכְדֵי שֶׁזֶּה לֹא יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ"נַהֲמָא דְּכִסּוּפָא" (-בְּחִנָּם וּבְבוּשָׁה) - כְּדַאי שֶׁכָּל אֶחָד וְאַחַת מִיַּלְדֵי יִשְׂרָאֵל יִקְנֶה אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, בִּסְכוּם שָׁוֶה - דּוֹלָר אֶחָד לְכָל אוֹת (וּבִשְׁאַר הַמְּדִינוֹת - סְכוּם הַשָּׁוֶה לְדוֹלָר אֶחָד).

וּמֵאַחַר שֶׁהָאַחְדוּת הָאֲמִתִּית דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, עַל הַפָּסוּק "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר" - "וַיִּחַן" לְשׁוֹן יָחִיד, "כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד", הַיְנוּ, שֶׁחֲנִיָּתָם "נֶגֶד הָהָר" (הַר סִינַי) שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה (הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה) כְּבָר פָּעֲלָה אֶצְלָם עִנְיַן הָאַחְדוּת - מוּבָן גֹּדֶל וּמַעֲלַת הָאַחְדוּת שֶׁתִּהְיֶה בְּיַלְדֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה לִזְכוּתָם.

וְעוֹד: יָדוּעַ שֶׁ"יִשְׂרָאֵל" רָאשֵׁי תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַשִּׁשִּׁים רִבּוֹא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹת אַחַת בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרָה אַחַת", הַיְנוּ, שֶׁשְּׁלֵמוּת סֵפֶר הַתּוֹרָה הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת נִמְצָאוֹת בְּיַחַד, בְּאֹפֶן דְּ"תּוֹרָה אַחַת".

וְכַיָּדוּעַ פִּתְגַּם הָרוֹגָצ'וֹבִי שֶׁכָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, מֵהַבֵּי"ת דְּ"בְּרֵאשִׁית" עַד הַלָּמֶ"ד דְּ"לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי זֶה תֵּבָה אַחַת - "לֵב".

וְעַל פִּי זֶה מוּבָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיַּלְדֵי יִשְׂרָאֵל יִקְנֶה אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁיִּכָּתֵב לִזְכוּתָם שֶׁל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְאַחֲדוּ כָּל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, עַל יְדֵי הִתְאַחֲדוּתָם בְּ"תּוֹרָה אַחַת"".

"גַּם כַּאֲשֶׁר רוֹשְׁמִים אֶת הַיְלָדִים בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁל הַמְּבֻגָּרִים, בְּתוֹר טָפֵל וְכוּ', אֵין זֶה בְּעֵרֶךְ לְגַבֵּי גֹּדֶל הַמַּעֲלָה דִּכְתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה מְיֻחֶדֶת עֲבוּר יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁאֶצְלָם יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּ"הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא"!

וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי - אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן", הַיְנוּ, שֶׁהֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם "מָשִׁיחַ", וְכַמִּדְגָּשׁ בַּגְּמָרָא שֶׁהַמַּעֲלָה דְּ"הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא" קְשׁוּרָה עִם קִיּוּם הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי "אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל הֶבֶל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּין רַבָּן", וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר רַב פָּפָּא שָׁאַל אֶת אַבַּיֵּי "דִּידִי וְדִידָךְ מַאי" (-מָה עִם הַלִּמּוּד שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ?), אָמַר לוֹ אַבַּיֵּי "אֵינוֹ דּוֹמֶה הֶבֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵטְא לְהֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא" הַיְנוּ, גַּם כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת "גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל", אָמוֹרָאִים וְכוּ' סְמוּכִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְדֻגֶּשֶׁת מַעֲלַת תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, "הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא"".

(מעובד על פי שיחות חודש ניסן תשמ"א, שבת פרשת לך תשמ"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כב נָשֹׂא אֶת־
רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם: כג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד
בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבָא
צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: כד זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא: (לוי) כה וְנָשְׂאוּ
אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵּהוּ
וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאֶת־מָסַךְ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: כו וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־
מָסַךְ | פֶּתַח | שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן
וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ:
כז עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי
הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפִקַדְתֶּם
עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם: כח זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם
בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ס כט (ישראל) בְּנֵי
מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם:
ל מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים
שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד: לא וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־
עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו
וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו: לב וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב
וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כֵּלֵיהֶם וּלְכָל
עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת
מַשָּׂאָם: לג זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי
לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הרביעי, בו מתאר איך שהלימודי חול מבלבלים להתמדה ושקידה בלימודי הקדש ובפרט כלשונו עכשיו באחרית האנגלי.

וכנראה מזה, בקרוב עליו כבר לגמור הלימודי חול, אף שאין ברור אם בקרוב ממש חדש הבא או במאוחר מזה.

והנה אם בעוד חדש או בכל אופן בזמן קרוב גומר כבר הלימודי חול, הרי אין הדבר תלוי אלא בו, ללמוד בהתמדה ושקידה בתוה"ק ובאופן דמוסיף והולך, שע"ז הובטחנו מרז"ל, יגעת ומצאת, ומה טוב שעכ"פ שנתים ילמוד לימודי קדש באופן האמור מבלי לבלבל עצמו במחשבות זרות איזה שתהיינה, ורואים במוחש שלימוד באופן האמור נוגע לכל ימי משך חיי איש הישראלי עלי אדמות.

בודאי יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא, ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה. והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע ב' דחג השבועות בחו"ל (פרשת נשא באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:44	5:41	8:30	8:28	9:09	9:07	10:20	10:19	13:12	13:12	19:31	19:35	19:59	20:04	19:14	20:15
חיפה (ק)	5:40	5:36	8:26	8:24	9:06	9:05	10:18	10:17	13:11	13:12	19:37	19:41	20:03	20:07	19:07	20:19
ירושלים (ק)	5:41	5:38	8:27	8:25	9:06	9:05	10:17	10:17	13:10	13:11	19:36	19:40	19:59	20:03	18:59	20:15
תל אביב (ק)	5:42	5:39	8:29	8:26	9:08	9:06	10:19	10:18	13:12	13:13	19:33	19:37	20:02	20:06	19:14	20:18
אוסטריה, וינה (ק)	5:13	5:06	7:59	7:52	9:00	8:57	10:18	10:16	13:29	13:30	20:30	20:37	21:10	21:19	20:18	21:37
אוסטרליה, מלבורן (ה)	7:15	7:20	9:05	9:07	9:44	9:46	10:36	10:38	12:47	12:47	17:19	17:15	17:48	17:44	16:56	17:56
אוקראינה, אודסה (ק)	5:21	5:15	8:09	8:03	9:06	9:03	10:23	10:21	13:31	13:32	20:26	20:33	21:05	21:13	20:14	21:29
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:57	4:50	7:43	7:36	8:45	8:42	10:03	10:01	13:14	13:15	20:16	20:23	20:57	21:05	20:04	21:23
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:16	5:09	7:59	7:51	9:07	9:04	10:27	10:25	13:41	13:42	20:48	20:56	21:32	21:41	20:37	22:00
אוקראינה, קייב (ק)	5:08	5:00	7:50	7:42	8:59	8:56	10:19	10:17	13:33	13:34	20:42	20:50	21:25	21:35	20:31	21:54
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	5:38	5:36	8:21	8:20	8:57	8:56	10:05	10:05	12:52	12:53	19:00	19:03	19:26	19:29	18:42	19:40
איטליה, מילאנו (ק)	5:51	5:45	8:39	8:34	9:33	9:31	10:50	10:48	13:57	13:58	20:52	20:58	21:27	21:34	20:37	21:50
אקוואדור, קיטו (ה)	6:07	6:08	8:37	8:37	9:07	9:07	10:09	10:10	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:38	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	7:42	7:46	9:37	9:39	10:14	10:16	11:07	11:09	13:20	13:20	17:59	17:56	18:27	18:24	17:37	18:35
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ה)	8:48	8:54	10:32	10:35	11:13	11:16	12:04	12:06	14:12	14:12	18:35	18:30	19:06	19:02	18:13	19:14
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:51	5:47	8:39	8:36	9:25	9:23	10:39	10:38	13:39	13:40	20:15	20:20	20:48	20:53	20:01	21:07
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:37	5:32	8:25	8:22	9:13	9:10	10:27	10:26	13:28	13:29	20:08	20:13	20:41	20:48	19:55	21:02
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:37	5:32	8:26	8:22	9:13	9:11	10:28	10:26	13:29	13:30	20:09	20:14	20:42	20:48	19:55	21:02
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:09	6:04	8:57	8:53	9:47	9:44	11:02	11:01	14:05	14:06	20:49	20:55	21:24	21:30	20:36	21:45
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:27	6:24	9:13	9:11	9:50	9:49	11:01	11:00	13:52	13:53	20:10	20:14	20:37	20:41	19:54	20:52
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:49	5:46	8:36	8:34	9:17	9:15	10:29	10:28	13:23	13:24	19:48	19:52	20:18	20:22	19:34	20:34
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:34	6:32	9:18	9:16	9:54	9:53	11:03	11:02	13:51	13:51	20:01	20:04	20:27	20:31	19:45	20:42
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:31	5:26	8:20	8:16	9:08	9:05	10:23	10:21	13:25	13:25	20:06	20:11	20:40	20:46	19:52	21:00
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ק)	5:37	5:32	8:25	8:22	9:14	9:12	10:29	10:28	13:32	13:33	20:14	20:20	20:49	20:55	20:01	21:10
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:02	5:57	8:50	8:47	9:37	9:35	10:52	10:50	13:53	13:53	20:32	20:37	21:05	21:11	20:18	21:25
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:28	5:23	8:17	8:13	9:06	9:03	10:21	10:19	13:23	13:24	20:06	20:12	20:40	20:47	19:53	21:01
בוליביה, לה-פס (ה)	6:49	6:51	9:06	9:07	9:37	9:38	10:36	10:37	12:59	12:59	18:09	18:07	18:33	18:32	17:50	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:49	5:41	8:30	8:20	9:42	9:38	11:02	11:00	14:18	14:19	21:29	21:38	22:14	22:24	21:18	22:44
בלגיה, בריסל (ק)	5:51	5:43	8:32	8:23	9:43	9:39	11:03	11:01	14:18	14:19	21:28	21:36	22:12	22:22	21:17	22:42
ברזיל, סאן פאולו (ה)	6:34	6:37	8:44	8:45	9:17	9:18	10:13	10:15	12:33	12:33	17:36	17:34	17:57	17:55	17:12	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	6:21	6:24	8:32	8:33	9:04	9:06	10:01	10:02	12:21	12:21	17:21	17:19	17:46	17:44	17:01	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	5:06	4:58	7:46	7:35	9:00	8:56	10:20	10:18	13:36	13:37	20:51	20:59	21:34	21:44	20:41	22:04
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:05	4:57	7:36	-	9:04	8:59	10:26	10:23	13:45	13:46	21:06	21:16	21:55	22:06	20:59	22:29
גרמניה, ברלין (ק)	5:08	4:59	7:44	7:30	9:04	9:00	10:25	10:22	13:43	13:44	21:01	21:10	21:46	21:57	20:49	22:18
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:36	5:29	8:20	8:12	9:27	9:24	10:47	10:45	14:01	14:02	21:08	21:16	21:51	22:00	20:57	22:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	6:40	6:43	8:46	8:48	9:20	9:21	10:16	10:17	12:34	12:34	17:34	17:32	17:54	17:51	17:07	18:02
הודו, מומבאי (ה)	6:03	6:02	8:44	8:43	9:17	9:16	10:24	10:24	13:08	13:08	19:07	19:09	19:32	19:34	18:51	19:45
הודו, פונה (ה)	6:00	5:59	8:41	8:40	9:14	9:13	10:21	10:21	13:04	13:04	19:02	19:04	19:27	19:29	18:46	19:39
הונגריה, בודפשט (ק)	5:04	4:58	7:51	7:45	8:50	8:47	10:08	10:06	13:18	13:19	20:17	20:24	20:56	21:04	20:05	21:21
טורקיה, איסטנבול (ה)	4:41	4:36	7:29	7:26	8:17	8:15	9:32	9:30	12:33	12:34	19:13	19:19	19:47	19:53	19:00	20:07

לוח זמנים לשבוע ב' דחג השבועות בחו"ל (פרשת נשא באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ק)	6:13	6:09	9:01	8:58	9:46	9:44	10:59	10:58	13:57	13:58	20:30	20:35	21:02	21:07	20:16	21:21
מולדובה, קישינב (ק)	5:27	5:21	8:14	8:08	9:12	9:09	10:30	10:28	13:39	13:40	20:36	20:43	21:15	21:23	20:24	21:40
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:00	5:58	8:41	8:40	9:14	9:13	10:21	10:21	13:05	13:05	19:05	19:07	19:30	19:33	18:49	19:43
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:44	7:50	9:19	9:22	10:03	10:06	10:52	10:54	12:56	12:56	17:07	17:02	17:42	17:37	16:45	17:50
נפאל, קטמנדו (ח)	5:14	5:11	7:58	7:56	8:35	8:34	9:45	9:44	12:34	12:35	18:47	18:50	19:14	19:18	18:32	19:29
סין, בייג'ין (ח)	4:58	4:53	7:46	7:43	8:32	8:30	9:47	9:45	12:47	12:47	19:24	19:29	19:57	20:03	19:09	20:17
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:26	9:26	9:56	9:57	10:59	10:59	13:31	13:32	19:06	19:07	19:30	19:30	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	4:38	4:30	7:16	7:03	8:34	8:30	9:55	9:52	13:12	13:13	20:28	20:36	21:14	21:24	20:17	21:46
פרו, לימה (ח)	6:18	6:20	8:39	8:39	9:09	9:10	10:09	10:10	12:35	12:35	17:51	17:50	18:15	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	6:07	6:01	8:55	8:50	9:50	9:47	11:07	11:06	14:15	14:15	21:08	21:14	21:45	21:53	20:55	22:09
צרפת, פריז (ק)	6:06	6:00	8:52	8:45	9:55	9:52	11:14	11:12	14:25	14:26	21:30	21:38	22:10	22:18	21:17	22:37
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:42	8:15	8:15	8:46	8:46	9:49	9:50	12:24	12:24	18:03	18:04	18:27	18:28	17:46	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	5:50	5:45	8:39	8:34	9:30	9:28	10:46	10:45	13:51	13:52	20:41	20:47	21:14	21:21	20:25	21:36
קנדה, מונטריאול (ק)	5:21	5:15	8:09	8:04	9:04	9:01	10:21	10:19	13:28	13:29	20:22	20:29	20:58	21:06	20:08	21:22
קפריסין, לרנקה (ק)	5:41	5:37	8:28	8:25	9:09	9:08	10:22	10:21	13:17	13:18	19:43	19:48	20:14	20:18	19:29	20:31
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:46	4:37	-	-	8:48	8:43	10:11	10:08	13:33	13:34	21:00	21:10	21:52	22:04	20:50	22:30
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:15	4:05	-	-	8:19	8:14	9:43	9:40	13:07	13:08	20:42	20:53	21:33	21:46	20:29	22:13
רוסיה, פטרבורג (ח)	4:17	4:04	-	-	8:34	8:28	10:03	9:59	13:38	13:40	21:35	21:48	22:46	23:06	21:26	23:58
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:43	4:36	7:30	7:24	8:28	8:25	9:46	9:44	12:55	12:56	19:53	20:00	20:32	20:40	19:41	20:57
שוויץ, ציריך (ק)	5:47	5:41	8:34	8:28	9:33	9:30	10:51	10:49	14:00	14:01	21:03	21:10	21:38	21:46	20:46	22:03
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:51	5:50	8:29	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:47	18:38	18:40	19:02	19:04	18:21	19:14

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

עירוב תבשילין

חכמים אסרו לבשל ולהכין את צורכי השבת ביום-טוב שחל בערב שבת, אלא-אם-כן עורכים בערב החג "עירוב תבשילין". המערב לוקח חלה ותבשיל ממאכלי השבת, מוסר אותם לאדם אחר שאינו סמוך על שולחנו, ואומר:

אֲנִי מְזַכֶּה לְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִזְכּוֹת וְלִסְמוֹךְ עַל עֵרוּב זֶה:

האדם האחר מגביה את ה'עירוב' טפח, מוסר את ה'עירוב' בחזרה למערב, והמערב ממשיך ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדִין יְהֵא שָׁרָא לָנָא לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְתַקָּנָא וּלְמֶעֱבַד כָּל צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבַּתָּא, לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת: [= בְּזֶה יִהְיֶה מֻתָּר לָנוּ לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל וּלְהַטְמִין (אֶת תַּבְשִׁילֵי הַשַּׁבָּת) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְהָכִין וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵּנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בְּעִיר הַזֹּאת].

סדר הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה . . . אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך . . . ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל . . . להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (נותנים בערב החג הראשון גם עבור השבת (יום טוב שני בחו"ל)). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב חג השבועות

יש להדליק - לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בערב שבת (בערב יום טוב שני בחו"ל).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על־ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת פרשת נשא - בארץ ישראל

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על־ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

ערב שבת ויום ב' דחג השבועות - בחוץ לארץ

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על־ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377